BIBLIOTHECA

SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM

TEVBNERIANA

1565

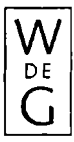
P. OVIDIVS NASO

METAMORPHOSES

EDIDIT

WILLIAM S. ANDERSON

EDITIO STEREOTYPA
EDITIONIS ALTERIVS
(MCMLXXXII)

BEROLINI ET NOVI EBORACI
WALTER DE GRUYTER MMVIII

♾ Gedruckt auf säurefreiem Papier,
das die US-ANSI-Norm über Haltbarkeit erfüllt.

ISBN 978-3-598-71565-5

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek

Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in
der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten
sind im Internet über http://dnb.d-nb.de abrufbar.

Printed in Germany
Druck und Bindung: AZ Druck und Datentechnik GmbH, Kempten

PRAEFATIO

Aetas Ovidiana, quae prima fuit, Ovidio vivente incepta post eius mortem circa centum et quinquaginta annos duravit. nam ingenium, ars, gratia, lascivia quoque apud scriptores rhetoresque Romanos tantum valuere, ut eius versus a Seneca rhetore et eius filio, a Quintiliano, Iuvenale, Statio, Apuleio persaepe aut afferrentur aut ad imitationem conferrentur aut castigarentur. versibus autem hexametris soli Vergilii Aeneidi cesserunt Metamorphoseon libri.

Altera aetas Ovidiana, quae exeunte saeculo XI incepit, effecit ut Metamorphoseon libri manuscripti multis lectoribus, qui opus tam amabile valde admirabantur, satis praesto essent. ex multis autem Metamorphoseon codicibus, quos ab huius aetatis alterius initio usque ad annum 1471 (quo primi libri Metamorphoseon Bononiae et Romae impressi sunt) Ovidii amatores ubivis lectitabant, circa quadringenti hodie supersunt.[1])

Tamen inter has duas aetates agebantur multi anni, praesertim saeculorum VII et VIII, quibus Ovidii lectores iam nobis ignoti sunt. omnia quoque Metamorphoseon exemplaria, quae ante aetatem Caroli regis exstiterant, iamdiu perierunt. quamquam Metamorphoseon vestigia hic illic indagare possumus, quae manifeste indicant haud paucos codices prioribus annis fuisse in manibus scriptorum (Lactantii, Augustini, Ambrosii), poetarum (Paulini, Prudentii, Claudiani, Ennodii, Sedulii, Fortunati), commentatorum Vergilii, Horatii, Statii, etiam grammaticorum (praesertim Prisciani saec. VI qui versus ex omnibus libris quindecim affert), incertum est quomodo poema tam pretiosum postea superstes fuerit, quae exemplaria aut quod exemplar quibus in locis aut in quo loco ad saec. VIII/IX permanserint. sed ratio simplicissima et inde gratissima iamdiu fuit haec: unum codicem solum ad aetatem Caroli Magni superstitem exemplar fuisse omnium codicum posteriorum. quamvis

---

1) F. Munari, Catalogue of the Manuscripts of Ovid's Metamorphoses, BICS Supplement 4 (1957). ad quem haec duo supplementa addidit: RF 93 (1965) 288–97; Studia Florentina Alexandro Ronconi sexagenario oblata (Roma 1970) 275–80.

mihi suspectae sint rationes faciliores, et falsa videantur ea quae ex hoc exemplari sic posito concludunt aliqui, tamen eis assentior qui affirmant unum solum exemplar satis verisimile esse. nam adhuc non redargutum est. non solum complures errores, qui omnes libros deformant, sed etiam quaedam lectiones quae dicuntur duplices ante aetatem Caroli regis et ideo ante omnes codices quos nunc habemus ortae sunt.

Ut docti aevi Carolini praeclaram operam poetis Latinis, sc. Lucano et Iuvenali, corrigendis emendandisque dederunt, sic conicimus eiusdem aevi doctos Metamorphoseon versibus vehementer prorsus studuisse. poetae enim saec. IX (Ermoldus Nigellus, Heiricus, Mico) variis imitationibus se Ovidii poema diligenter legisse testificantur. codicum autem saec. IX et X sex fragmenta nunc exstant, quorum tria in Gallia, unum in Germania, unum in Italia, unum aut in Helvetia aut in Italia septentrionali exscripta sunt. quae fragmenta, vestigia antiquissima traditionis Metamorphoseon, breviter tractabo.

α Bernensis Bibl. Civ. 363, saec. IX exeuntis (fortasse inter 856 et 869), ff. 197.[1]) codex miscellaneus una manu insulari aut in Helvetia (S. Galli) aut in Italia (apud S. Columbani coenobium Bobbiense) exscriptus. ff. 187–188v praebent Met. 1.1–199, 304–9, 773–9, titulos quos Lactantianos vocant libri 2, 2.1–22, titulos libri 3, 3.1–56.

π Parisinus lat. 12246, saec. IX exeunte in Gallia exscriptus, ff. duo initio codicis recentioris insuta. continent Met. 1.81–193 cum fabulis Lactantianis, quae in textu scriptae sunt, 2.67–254.[2]) ultima autem pagina (2.161–254) tam trita et evanida est, ut plurimis in locis legi non possit.

λ Lipsiensis Bibl. Civ. 48 (Rep. I/74), saec. IX exeuntis, ff. 63. codex miscellaneus in Gallia (immo Aureliae, teste L. Traube) descriptus. ff. 28v–31 praebent Met. 3.131–252 cum titulo Lactantiano ,,Actaeon in cervum".

---

1) De aetate et origine Bernensis vide A. Bernardini, Studi intorno alla storia e alla critica del testo delle Metamorfose di Ovidio: Il ,Fragmentum Bernense' (B), SIFC 17 (1909) 203–30; L. Bieler, Umbrae codicum occidentalium V (Amstelodami 1960), Praef. p. xx.

2) E. Chatelain, Sur deux fragments de manuscrits des Métamorphoses d'Ovide, Cinquantenaire de l'École des Hautes Études = Bibl. École Hautes Ét. 230 (1921) 289–302, affirmavit Parisinum 12246 vetustiorem Bernensi 363 esse.

υ Vaticanus Urbinas 342, codex Iuvenalis saec. X exeuntis, cuius ad calcem insuta sunt duo folia (ff. 77–78) saec. X ineunte in Gallia exscripta. f. 77 continet Met. 5.483–6.45; f. 78 continet 7.731–8.104. quae duo folia plurimis in locis legi non possunt.

β Londinensis Mus. Brit. Add. 11967, saec. X in Italia exscriptus, ff. IV. 29. continet Met. 2.833–3.510 (ff. 1–8), 4.292–5.389 (ff. 9–21), 5.588–6.411 (ff. 22–29) cum narrationibus Lactantianis quae in textum introductae sunt. in fine f. 29v incipit fabula de Tereo et Procne (ad 6.412 sq.).

ε Londinensis Mus. Brit. Harl. 2610, saec. X exeuntis, ff. 1–37 ex libro qui tres codices in Germania descriptos complectitur. continet Met. 1.1–3.622; f. 37v vacuum est. in marginibus libri 1 fabulae Lactantianae 1–10 sine titulis ab altera manu posteriore adscriptae sunt.

Quoniam quinque ex his sex fragmentis versus librorum 1–3 continent et *β υ* simul 5.588–6.45 praebent, nunc haec, nunc illa conferre possumus. nam *ε* eosdem versus praebet ac *α* et *π* et *λ*; *β* eosdem quoque ac *λ* praebet; et *β* cum *ε* 2.833–3.510 continet. tria itaque fragmenta utiliter simul conferre possumus: *α ε π* per 1.81–193, *α β ε* per 3.1–56, *β ε λ* per 3.131–252. quibus conlatis lectiones alicuius momenti infra dabo, ut divisiones, quas in bonis codicibus saeculorum posteriorum repperimus, iam prius insitas esse demonstrem. (A = consensus fragmentorum et codicum **EFLMNPUW**)

1.2	nam vos **A**	nam di *αε* **EP**^{3}
15	utque *α* **h** utqua *ε* **ELU**^{3}	atque **N** at qua **W** quaque **F**^{2}**M**^{2}**P**
	aer *α* **LWeh**	aether *ε* **A**
59	regant **MW**^{1}	regat *ε* **A** rotat *α*
70	fuerant caligine caeca (multa **N**) *α* **N** massa latuere sub	ipsa *ε* **A**
91–3	*praebent* **MW**	*omittunt* *α ε π* **A**
121	domos *α π* **A**	domus *ε* **MW**^{1}**h**
132	dabat **LMNUW**	dabant *α* (*ε*) *π* **EPe** dabunt *ε*
135	auras *α π* **ENUW**	aurae *ε* **LM**^{2}**P**
152	gigantas *α ε* **N**^{1}**P**^{2}**U**	gigantes *π* **LMN**^{2}**P**^{1}**W**
155	subiectae *α* **M**^{1}	subiecto *ε π* **A**
166	animo *α π* **EN**^{1}**PU**	animos *ε*^{1} **LMN**^{2}**W**
190	corpus *α ε* **LMPU**^{2}	vulnus *π*^{1} **EL**^{2}**N**^{2}**W**^{3}**e**
307	possit *ε* **A**	posset *α* **e**

2.74	ages πFLM^{2}W	agis εENPU
75	ne – auferat A	nec – auferet επE
93	pectora επNP	pectore EFLMUW
116	quem εMPW quam πF	qua E tum LN^2 (*in ras.*) U
146/7	*hoc ordine* A 147.146 π (*corr.*) 147 *omittunt* εM	
157	caeli π^{2}MN^{4}U^{3}W	mundi επ^{1}EFLP
160	ortos A	ortus επ
179	iacentes πEFLM^{2}N^{4}PU	patentes (-is ε) εM^1(N^1)P^{2}Wp
191–4	*hoc ordine* A	191.193.194.192 επFLM
204	hac A	ac επLM
218	tum MN tunc EFLPW tu// π nunc U modo ε	
3.39	urnae αN^3	undae βεA
	reliquit αβ^{1}EFLNPU	relinquit β^{2}εMW
49	funesti αPh	funesta βεA
52	leoni αLN^{1}P^{2}UW	leonis βεFM^{1}P^1
136	est βEFMNPUW	*omittunt* ελLh
175	*praebent* ελEFLPUW	*omittunt* β^{1}M^{1}N^1
178	viso nudae βMNU	nudae viso ελELPW
205	timor hoc pudor λEWeh	pudor hoc timor βεLMNPU
207	dedere βλM	dederunt εELNPUW
234	exierat βεELMN^{1}PW^1	exierant λN^{2}Ueh
235	anticipata βλMW	praecipitata εELNPU
242	rabidum ελ	rapidum βA
	hortatibus βλM	latratibus εA
247	videre εELPUW	videri β (*ex corr.*) λMN

Hae lectiones selectae demonstrant fragmenta Metamorphoseon vetustissima plurimis in locis inter se discordavisse et codices saeculi IX plus minus contaminatos esse. nam non solum απλ singuli lectiones varias primum exhibent quae modo in his modo illis codicibus posterioribus reperiuntur, sed etiam affinitates inter se, immo vero cum β et ε, fortuitas brevesque faciunt. praeterea omnia haec fragmenta saec. IX et X quibusdam in versibus (sc. 1.2, 132, 2.75, 147, 160, 191/4, 204) lectionem peiorem praebent; sed codices aliquantum recentiores, lectionem Ovidii veram servantes, testantur se ex exemplaribus descriptos esse quae textum Ovidianum hic illic fidelius quam απλ transmiserunt. constat quoque β et υ inter se modo concordare, modo discordare. quamquam enim haec fragmenta, saepius inter se quam β cum ε concordantia, sua exemplaria aliquo modo inter se magis coniuncta fuisse indicant, tamen υ, paulo vetustior sed mendosus, primus praebet errores quos codices recentiores varie

accipiunt: e. g. 5.615 si βA sit $v^{1}P^{1}$ov; 658 recipit βA recepit vL; 6.26 tempora βA tempore vL; 34 relinquit βMNUW reliquit (-d v) vEFLPe.[1])

Ex manifestis discordiae et contaminationis indiciis licet haec concludere:

1. Nullum ex sex fragmentis antiquissimis per se auctoritatem certam habet. H. Magnus autem contendit α, ut testem textus Ovidiani cum vetustissimum tum fidelissimum, lectiones praebere quas, quamvis raras aut unicas, aliorum codicum lectionibus anteponere debemus. at contra Bernardini minoris pretii α fecit[2]), et Chatelain tentavit π, scilicet ut vetustiorem et veriorem, ante α ponere.[3]) multi etiam lectiones unicas quas λ praebet tamquam manifeste veras accipiunt. sed si omnia fragmenta veterrima contaminata sunt et studia doctorum aetatis Carolinae exhibent, tum omnes eorum lectiones, praesertim unicae, nobis prudenter ponderandae sunt.

2. Eis qui stemma aliquod horum fragmentorum hariolari temptaverunt non feliciter evenit. stemma quidem quod Bruère, praeeunte Smith, ingeniose elaboravit hoc posito incipit: archetypum (X) aetatis Caroli regis duas familias, Y et Z, generavisse.[4]) testes autem familiae Y soli sunt α et fortasse λ; ex his nullus codex qui nunc est notus prognatus est. tamen Bruère affirmavit haec duo fragmenta (aut eorum familiam), codices qui „deteriores" fere vocantur contaminantia, posteris bonas lectiones transmisisse. cui familiae Y tam minutae et, ut ita dicam, contemptibili conferenda est familia Z tam potens et numerosissima, ut, omnes codices (duobus α et λ solis exceptis), qui nobis praesto sunt, sc. quadringentos generans, pro maxima parte indiscreta, indistincta, quasi inutilis sit. docti autem saec. XIX (sc. Merkel, Riese, Magnus, Ehwald) classem O, quae βMN et recentiorem κ(S) complectitur, de codicibus innumerabilibus distinxerunt et separaverunt, verum tam confidenter et simpliciter, ut lectiones horum quattuor codicum, contemptis aliis, paene semper acciperent.[5])

1) Huc accedit quod in 7.731 – 8.104 v modo cum familia MN modo cum aliis codicibus varie consentit, ita ut ex improviso hic lectionem veram servet, illic errores primus exhibeat.

2) Vide supra p. VI adn. 1.

3) Vide supra p. VI adn. 2.

4) W. F. Smith, De Ovidii Metamorphoseon aliquot codicibus recensendis, HSCP 36 (1925) 183–4; R. T. Bruère, The Manuscript Tradition of Ovid's Metamorphoses, HSCP 50 (1939) 95 – 122.

5) Vide normam artis criticae exercendae quam H. Magnus in Praefatione (p. xxv – xxvi) editionis sibi adhibuit.

docti vero nostri saeculi (sc. Rand, Smith, Slater, Bruère, Otis), multis in locis lectiones „deteriorum“ contra classem **O** bene defendentes, familiam **Z** melius disponere conati sunt. ergo ex **Z**, ut eis visum est, $\mathbf{Z}^1$ et $\mathbf{Z}^2$ prognati sunt.

Bruère putabat testes esse *π* et *υ* familiae $\mathbf{Z}^1$, quae ferme lectiones **Z** fidelius servavisse videretur. mihi contra suspectus est honor fragmento *π* datus, quippe quod, ut supra demonstravi, iam contaminatum complures errores exhibet, praeterea saepe discordat cum **MN** qui, quamvis recentiores, nobis $\mathbf{Z}^1$ satis constanter repraesentant. testis familiae $\mathbf{Z}^2$ antiquissimus, ut Bruère affirmavit, *ε* est, cui fratrem iuniorem, praeeunte Smith, *τ* (fragmentum Tegernseense) dedit. mihi contra suspectus est honor fragmento *τ* sic excogitatus, quippe quod ut ducentis annis recentius ita amplius contaminatum et pluribus mendis deformatum est, praeterea tantum centum et undecim versus simul cum *ε* (1.135–89, 295–350) praebet. de quo alias plenius disputabo. (vide et p. XXIII.)

Manet *β*, quod solum ex fragmentis antiquissimis cum codicibus saec. posterioris certe coniunctum est: adhaeret enim eidem familiae ac **M** et **N** et *ϰ* (S); cui nomen **O** Magnus dedit. cuius familiae necessitudines subtilius elaborare possumus. itaque quoniam *β* **M** et **N**, miro modo inter se consentientes, tamen saepe lectiones diversas praebent, *β* **MN** ex eodem bono exemplari $\mathbf{Z}^1$ non descripti sunt: ergo ex $\mathbf{Z}^1$ prognati sunt $\mathbf{Z}^3$ et $\mathbf{Z}^5$ fratres, qui generarent ille *β* **M**, hic **N**. eodem modo, ut exponamus qua ratione **N** et **U** inter se nunc concordent, nunc discordent, $\mathbf{Z}^7$ et frater codicis **N** et codicis **U** parens nobis repraesentandus est. tamen non tam subtiliter vincula inter fragmenta vetusta *α ε λ π υ* ut affinitates certae classis *β* **MNU** elaborari possunt. multa sunt obscura incertaque de **Y** (= *α λ*), de $\mathbf{Z}^1$ (= *π υ*), de $\mathbf{Z}^2$ (= *ε τ*). excogitare stemma quod bonas lectiones codicum „deteriorum“ iam notas sustentaret et doctos stimularet, ut alias res utiles ex fontibus adhuc contemptis promerent, laudabile erat. stemma autem quod Bruère, praeeunte Smith, fabricavit non placet, primum quod cognatio inter *ε* et *τ* ($\mathbf{Z}^2$) incerta est, deinde quod affirmaverunt omnes saeculorum XI et XII codices, **MNU** *ϰ μ* exceptis, a $\mathbf{Z}^2$ per fictum parentem $\mathbf{Z}^4$ profectos fuisse. etiamsi codices familiae $\mathbf{Z}^2$ nunc plane „deteriores“ vocare illicitum est, tamen plures huius familiae codices indiscreti manent, omnes ex ignoto $\mathbf{Z}^4$ prognati, ut credit Bruère. pro mea autem parte, codicibus **EFLP** diligenter investigatis, conclusi hoc modo: plurimis in versibus inter se tam diverse concordant aut discordant, ut plures parentes quam solus $\mathbf{Z}^4$ (fortasse etiam quam $\mathbf{Z}^2$) agnoscendi sint; praeterea, ut eorum

classis codicem **U** contaminavit, sic ei a codicibus classis **O** diversis modis contaminati sunt: nam lectiones communes inter **O** et **EFLP** (aut singulos aut omnes simul) exstant, partim quod omnes ex fratribus **Z**[1] et **Z**[2] profecti sunt, partim quod inter se et suos parentes nescioquae contaminationes factae sunt. stemma quidem, quamvis ingeniosissimum, nobis haud multo auxilio est.

3. Difficile, immo periculosum est codices distinguere et aestimare indagando materiam quae Lactantiana vocatur. adhuc nescimus quando ista materies scripta sit, quando et quomodo cum quibusdam codicibus coniuncta sit.[1]) plena autem materies Lactantiana constat ex serie titulorum quae ad initium libri cuiusque stat, ex titulis et fabularum narrationibus quae singulae novam Ovidii fabulam exponunt. verum sex fragmenta vetustissima demonstrant quam diverse res Lactantiana textum Ovidianum iam saec. IX et X penetraverit. nam et *β* et *π* in textu titulos narrationesque praebent.[2]) sed *π* et *β* (sc. **MN**, qui cognatum *β* bene repraesentant in fabulis 3–6 libri 1, quas solas *π* servat) satis frequenter inter se discordant, ut dubium sit an utrumque *β* et *π* e **Z**[1] similiter prognatum fuerit, inde an **Z**[1] res Lactantianas iam continuerit. contra *υ*, quod Bruère item e **Z**[1] prognatum putat, nil omnino Lactantianum praebet. inter quos fines variant tria reliqua *α ε λ*. nam *α* nec titulos nec narrationes praebet, sed ad initia librorum 2 et 3 series titulorum dat.[3]) si exemplar (**Y**) de quo *α* descriptum est codicibus posterioribus simile fuit, conicere possumus id aut series titulorum solas inter libros exhibuisse aut etiam in textu (aut fortasse in marginibus sicut **N** et **W**) narrationes praebuisse, quas librarius sane *α* neglexit. hoc an illud, incertum est. scriba vero qui *ε* exscripsit consilium manifeste iniit, ne res Lactantianas ad suos labores adderet; et verisimile est exemplar istis rebus caruisse. non multis autem annis post alter scriba ex altero exemplari narrationes Lactantianas sine titulis in marginibus libri 1 describere coepit. qui scriba post fabulam 10 desiit. itaque diversi sunt fontes de quibus textus Ovidianus in *ε* et res Lactantianae derivati sunt. scimus autem exemplar Lactantianum in Germania iam saec. X/XI exstitisse. postremo *λ*, superposito titulo Lactantiano, fabulam de Actaeone solam conservat. sunt vero codices vetusti, e. g. **L**, qui titulos solos sine narrationibus in marginibus praebent. utrum simile an aliud

1) Vide B. Otis, The *Argumenta* of the so-called Lactantius, HSCP 47 (1936) 131–63.

2) Quamquam *π* nulla librorum initia servat, verisimile est id, sicut *β*, seriem titulorum exhibuisse.

3) Seriem autem titulorum ad initium libri 1 *α* omittit.

fuerit exemplar (Y) de quo λ exscriptum est, incertum est. testes ergo ut textus Ovidiani sic rerum Lactantianarum manifeste diversi sunt sex fragmenta antiqua.

E fragmentis igitur vetustissimis, utpote quae contaminationis maculis foedata sint, textus nobis erat faciendus eclecticus; eclectice item utendum est integris codicibus antiquis, ut textum librorum quindecim Metamorphoseon satis fideliter constituamus. ergo praeter sex fragmenta supra investigata hic textus octo codicibus maxime nititur.

M Marcianus Florentinus 225, saec. XI exeunte in Italia exscriptus, ff. 119. continet Met. 1.1–14.830. desinit ad imam paginam f. 119r; f. 119v vacuum est. omittit 8.340–402 (quos in margine non multo post suppleverunt tres manus), 13.276–343, 14.272–307.[1]) praebet etiam in textu plenam materiam Lactantianam prima manu exscriptam. contuli. Marciano primus usus est Heinsius, qui eum „optimum“ iudicavit. de novo R. Merkel eum, item ut optimum, ad editionem Teubnerianam anni 1861 adhibuit. bonus, non optimus est. nam plurimis erroribus et lectionibus dubiis deformatus suspicionem movet, ubicumque lectionem unicam exhibet.

N Neapolitanus Bibl. Naz. IV.F.3, saec. XI exeunte aut XII ineunte in Italia exscriptus, ff. 201. pars vetustissima, sc. ff. 3–189r, manu Beneventana quae formam Bariensem, ut nominata est, habuit scripta est.[2]) continet Met. 1.1–14.851. contuli. de f. 189r post Riese omnes editores, praeeunte Magno, erraverunt: superior pars (14.839–51) manu Beneventana saec. XII, inferior pars (15.1–16) manu Gothica saec. XIV scripta est. pars altera, sc. ff. 189r (inferior pagina)–201, continet librum 15 tribus manibus saec. XIV scriptum. omittit 8.340–402, 13.276–343 sicut M (sed non 14.272–307), quos supplevit, foliis 103 et 161–2 inepte insutis, manus Beneventana circa quinquaginta annis recentior. amisit duo folia quae 1.198–255 et 2.121–81 continebant; quae postea manus saec. XIV supplevit. quattuor manus imprimis distinguo: N^1 maximam partem textus 1.1–14.839 (adiuvante in ff. 82v–90v scriba aequali) exscripsit; N^2, manus item Beneventana, sed circa quinquaginta annis recentior,

---

1) De versibus omissis et archetypo reconstituto vide G. Luck, Untersuchungen zur Textgeschichte Ovids (Heidelberg 1969), 54–76.

2) De aetate, origine, scriptura codicis N vide G. Cavallo, La trasmissione dei testi nell'area beneventano-cassinese, Settimane di studio del Centro italiano di studi sull'alto medioevo 22 (1974) 357–424; C. Bertelli, ibidem 924–926.

omnes libros aut eradendo et rescribendo aut (praesertim in ultimis libris) novas lectiones suprascribendo correxit; N³, manus Gothica saec. XIII, lectiones alteras et glossemata maximam partem suprascribendo addidit; N⁴, manus Gothica saec. XIV diversa, duo folia amissa supplevit, librum 15 addidit, multas lectiones deformavit, multa glossemata suprascripsit.[1]) Neapolitano primus usus est Heinsius, qui eum non maximi pretii fecit. A. Riese de novo N anno 1889 in lucem protulit. de N, ut inveni ego, Laurentianus 36.5 saec. XIII descriptus est. qui codex a Heinsio adhibitus in eius editione *secundus Mediceus* vocatus est.[2]) continet etiam N omnem materiam Lactantianam, manu eiusdem aetatis ac N¹ scriptam; narrationes in marginibus accurate exscriptae sunt. praeterea continet in marginibus maximi momenti imagines saec. XI/XII quae fabulas Ovidianas quodammodo illustrant. N vero cum M proxime coniunctus est, ut ex versibus omissis, erroribus, multis lectionibus, quas soli MN aut βMN praebent, manifestum est. N cum U quoque lectionibus unicis consentit. quam ob rem constat eius parentem (Z⁵) iam contaminatum fuisse.

U Vaticanus Urbinas 341, saec. XI exeunte aut XII ineunte duabus manibus Beneventanis (immo Bariensibus) exscriptus, ff. III.184. ff. 1v – 182r continent Met. 1.1 – 15.879 et materiam Lactantianam in textu usque ad finem libri 13 scriptam. contuli. de primo quaternione ff. 1 et 8, de sexto quaternione ff. 42 et 47 amissa sunt. postea f. 2r, iam exterius et saepius tritum, evanidum factum est. ad finem paenultimi quaternionis, sc. post f. 176, folia ultima amissa sunt. quae omnia amissa et evanida saec. XIII manus diversae suppleverunt. manus suppeditantes hae sunt: 1v = 1.1 – 37 sine Lactantio suppl. manus Gothica 1; 2r = 1.38 – 75 sine Lactantio pro litteris Beneventanis evanidis rescripsit manus Gothica 2[3]); 8 = 1.413 – 70 cum narrationibus Lactantianis suppl. manus Beneventana posterior 1; 42 = 4.232 – 83 cum narrationibus suppl., 42r manus Beneventana posterior 2, 42v manus Beneventana posterior 1, ut videtur; 47

1) De manibus librariorum diversis in N et duabus partibus f. 189r disputavi in Illinois Classical Studies 2 (1977) 257 sqq.

2) De Laurentiano 36.5 et eius utilitate disputavi item in Illinois Classical Studies 2 (1977) 261 sqq.

3) Manus illae Gothicae numquam Lactantium in U addunt. itaque cum versus 1.1 – 75 supplevissent, folio 1r vacuo a f. 1v inceperunt. U¹ autem, ut mihi videtur, a f. 1r inceperat, ut et Lactantium et versus 1 – 75 in textu satis includeret.

= 4.543 – 603 cum narrationibus Lactantianis suppl. eadem manus Beneventana posterior 1; 177 = 15.494 – 564 sine Lactantio suppl. manus Gothica 3; 178 – 182 = 15.565 – 879 sine Lactantio manus Gothica 1. tamen, quoniam omnes quinque scribae paene eodem tempore laboravisse videntur pro domino qui codicem tum possidebat, eorum opera diversa uno nomine U^3 voco. U^2, manus Beneventana saec. XII exeuntis, plerumque eradendo et rescribendo, hic illic lectiones primas mutavit. U^4 manus varias saec. XIV et XV voco, quae lectiones et glossemata inter lineas et in marginibus addiderunt. primus U usus est Heinsius, qui eum Urbini quibusdam annis ante contulit quam ad bibliothecam Vaticanam accedit: *Urbinatem veterrimum* nominavit. deinde D. A. Slater per amicum H. M. Bannister ad initium huius saeculi U de novo in lucem protulit. U cum N lectiones notabiles saepe exhibet, quae ante eum repertum in N unicae putabantur. saepius autem cum aliis codicibus sicut E concordat. eius igitur parentem (Z^7) contaminatum esse constat.

E Vaticanus Palatinus lat. 1669, saec. XII ineunte in Gallia exscriptus, ff. 63, 2 col., versuum 48/49. continet Met. 1.1 – 15.879. Lactantianis caret. magnae autem partes foliorum in libris 2 – 6 (a muribus corrosae, ut Heinsius putavit) desiderantur. huc accedit quod aliae partes evanidae legi non possunt. hae partes aut desiderantur aut evanidae sunt: 1.535 – 623; 2.26 – 70, 164 – 207, 609 – 14, 699 – 709; 3.24 – 32, 50 – 81, 358 – 82, 424 – 31, 472 – 81 (rescriptae), 672 – 81, 722 – 31; 4.47 – 54, 65 – 97, 105 – 47, 154 – 97, 311 – 48, 360 – 97, 440 – 48, 506 – 48, 554 – 98, 700 – 93; 5.26 – 35, 84 – 180, 283 – 324, 331 – 73, 485 – 517, 525 – 65, 675 – 8; 6.1 – 28, 42 – 76, 187 – 220, 234 – 68, 370 – 509, 541 – 605, 6.616 – 653. contuli. hic codex, usque ad annum 1621 Heidelbergae inbibliotheca Palatina conservatus, anno 1623 ad bibliothecam Vaticanam accessit. quem Romae collatum Heinsius *Palatinum veterrimum* aut *primum Palatinum* nominavit. D. A. Slater eum de novo in lucem protulit. E et U lectiones nonnullas praebent quae prius e codicibus paulo posterioribus, sc. ex Erfordensi Amplon. fol. 1 (e) et Hauniensi Bibl. Reg. Gl. kgl. S. 2008 (h) notae erant. in partibus vero Europae satis inter se remotis exscripti, sc. in Gallia et Italia meridiana, E et U demonstrant quam late codices Ovidiani contaminati iam saec. XI exeunte et XII ineunte dispersi sint.

F Marcianus Florentinus 223, saec. XI exeuntis aut XII ineuntis. ff. 2 – 56r praebent Met. 1.1 – 15.879, versus a manu Gothica, ut videtur, exscriptos; ff. 57 – 71 Tristia continent. Lactantianis caret. ff. 2 – 3 = 1.1 – 445, 10 – 12 = 3.111 – 4.39, 14 – 15 = 4.261 – 701

prius amissa suppeditavit manus saec. XIV/XV (F^2). contuli. qui codex saec. XIX exeunte demum editorum diligentia in lucem extractus est. simul cum **L**, **F** partes medias inter **βMN** et **EU** saepius defendit: et erroribus quidem et bonis lectionibus cum **βMN** concordant, plures autem lectiones varias cum **EU** praebent. e codicibus vetustissimis quos adhibui soli **EF** librum 15.495sqq. (quo desinit U^1) servant.

L Laurentianus 36.12, saec. XI exeunte aut XII ineunte pluribus manibus exscriptus, ff. IV.72.IV. continet Met. 1.1–12.298 hic illic correctos. manus primae in marginibus titulos Lactantianos sine narrationibus scripserunt. posteriores quoque multa levioris momenti addiderunt. ff. 1r et 72v male trita maxima ex parte evanida sunt. contuli. hoc codice primus Heinsius usus est, quem ob antiquitatem et bonas lectiones, quas praebet, *Mediceum primum* nominavit. R. Merkel in editione anni 1861 eum in lucem rettulit. saepius cum **F** concordans, **L** praesertim utilis est in partibus librorum 1, 3, 4 ubi folia prima codicis **F** amissa sunt.

P Parisinus lat. 8001, saec. XII in Gallia exscriptus, ff. 63 (+6 quae post f. 16 inserta Metamorphoseon Allegorias Arnulfi Aureliani praebent), 2 col., 48 versuum. continet Met. 1.1–15.879. et manus librariorum et aetates distingui possunt, ut mihi demonstravit collega doctus C. E. Murgia qui rogatu meo codicem Lutetiae Parisiorum mense Decembri 1974 accurate inspexit. ff. 1–30r, col. 2, lin. 6 (= 1.1–6.590) saec. XII ineunte scripta sunt. post spatium quattuor versuum opus renovatum et ad finem adductum est manibus diversis saec. XII exeuntis. manifeste discordant inter se manus primae et posteriores his tribus rebus: post 6.590 lineae magis compressae sunt; litterae initiales rubrae desinunt; titulus poematos, qui post fines librorum 1–5 *Metamorphoseon* erat, in libris 6sqq. *Metamorphoseos* est. quas res et scribam novum, qui post spatium quoddam medio paene quaternione opus iamdiu relictum suscepit, Murgia optime interpretatur hoc modo: scribae novo quodam exemplari post 6.590 usi sunt. **P** a $\mathbf{P}^2$ multis in locis correctus est. codicem ex imagine phototypica contuli. ex heredibus M. Bernegger eum accepit Heinsius, quem conlatum in editione *Berneggerianum* vocavit. D. A. Slater eum de novo in lucem protulit, sed collatione Heinsiana fretus est. **P** plerumque cum **F** concordat, ut manifeste in libro 15 videtur, ubi **FP** testes magni momenti sunt.

W Vaticanus lat. 5859, anno 1275 in Italia exscriptus, ff. 174. continet Met. 1.1–15.879 et omnem materiam Lactantianam. nar-

rationes in marginibus accurate scriptae sunt. contuli. quamvis recentior sit quam alii codices quos nominavi, **W** multas bonas lectiones servat, quibus eum cum **M** artissime coniunctum esse constat. itaque in libro 7 has lectiones raras cum **M** communes praebet: 67 verebor; 207 Temesea; 248 fudit; 257 passis; 282 cavi – aeni; 308 rogantes; 336 nec – agitatis; 372 Cignius; 426 est ingens; 473 ipsam; 486 quam est haec; 527 quae victa; 554 flammaeque latentis; 616 dicta sub ampl. Aeginae Asopidos isse; 699 aut; 714 cum; 751 haec; 756 quod nos ut cernis; 780 eo; 790 et *om.*; 818 sum; 823 me – amare. alibi, praesertim in libris posterioribus, **W** late contaminatus esse videtur. praeterea lectiones bonas exhibet quae correctoribus aut emendatoribus doctis saec. XII et XIII debentur, e. g. 4.136 tremit, 5.373 quae; et quasdam emendationes nostrorum saeculorum iam saec. XIII praebet: sc. 3.576 quendam, ut Jahn coniecit; 7.737 fide(-i *eras.*), ut coniecit Farnabius; 14.302 a tellure, ut coniecit Heinsius; 14.671 haud audacis, ut coniecit Ellis; 15.311 admotumque, ut coniecit Ehwald; 15.728 iuvenumque senumque, ut coniecit Magnus. simul cum **EFP**, **W** nos ad textum libri 15 constituendum maxime adiuvit.

Quibus octo codicibus auxilio sunt hic illic in aliis libris et praecipue in libro 15 hi:

ϰ (S) Fragmentum Hauniense. Hauniensis Bibl. Reg. Ny kgl. S. 56 fol., saec. XII exeunte exscriptus, ff. 8. continet 9.324 – 10.707 et narrationes Lactantianas in textum introductas (sed seriem titulorum inter libros 9 et 10 non praebet). contuli. hic quaternio pars erat Spirensis (S) nunc deperditi, iam saec. XVII mutilati, quem in usum Heinsii Langermann contulit. huius collatione, quae, in Bodl. Auct. 2 R. VI. 23 exstans, Met. 3.506 – 4.786, 6.439 – 12.278 continet, Slater usus est. ubicumque ante et post **ϰ** haec collatio testis est, S cito.[1]) **ϰ** cum **βMN** proxime coniunctum magis contaminatum est.

a Londinensis Mus. Brit. King's 26, saec. XI in Italia exscriptus, ff. II.138. continet Met. 1.1 – 15.879. collatione libri 15, quam Housman fecit, usi sunt et Magnus et Slater. libros 14 et 15 et alias partes contuli.

d Laurentianus Acquisti e Doni 434, saec. XII exeunte exscriptus, ff. I.66.I. continet Met. 2.320 – 13.484, amissis tredecim foliis quae

1) Satis constat Heinsium hunc quaternionem suum fecisse. post eius mortem igitur anno 1682 fragmentum venditum est, tum post 1815 in Bibliothecam Hauniensem venit. vide P. Lehmann, Die mittelalterliche Dombibliothek zu Speyer, SBAW (1934) H. 4, 37 – 44, 55 – 59 et passim.

2.761 – 3.324, 4.31 – 250, 9.39 – 259, 700 – 10.121, 11.265 – 373, 12.238 – 453 praebebant. contuli.

e Erfordensis Bibl. Amplon. fol. 1, saec. XII exeunte exscriptus, ff. 58. continet Met. 1.1 – 15.879 his tribus manibus scriptos: a) 1.1 – 11.126; b) 11.127 – 13.437; c) 13.438 – 15.879. manus a et b paene aequales sunt; manus c, quam e^2 Magnus vocavit, paulo recentior quam a b, 1.1 – 13.437 correxit. duo autem folia (1.608 – 2.227) amissa sunt. contuli. quem codicem primus Heinsius conferens *Erfordianum collegii Portae Caeli* nominavit. ab editoribus quibusdam maximi pretii aestimatus, e paucas lectiones „novas“ exhibet quae non reperiuntur in codicibus vetustioribus E U.

h Hauniensis Bibl. Reg. Gl. kgl. S. 2008, saec. XII exeunte aut XIII ineunte exscriptus, ff. 156. continet Met. 1.1 – 15.879. quem primus Hamburgi in usum Heinsii Langermann contulit; nam codex erat ibi Ecclesiae Cathedralis. et Magnus et Slater eo usi sunt. collationem quam Magnus praebet ad meum usum adhibui.

o Vaticanus Ottobonianus lat. 3313, codex Vergilianus saec. X exscriptus, ad quem nescioquis saec. XII columnam alteram addidit quae Metamorphoses daret. primum continebat ff. 9v – 63v (parte superiore) Met. 1.1 – 7.865; et 63v (parte inferiore) – 69r, manu altera scriptos, versus 6.150 – ??. postea pars exterior foliorum 61 – 62 abscissa est; in ff. 63v, 64v, 65v – 69r columna Ovidiana paene tota erasa est. itaque o nunc praebet prima manu scriptos versus 1.1 – 7.580, initia 581 – 631 (61r), verba ultima 632sqq. (61v), 790 – 836 (63r), vestigia 837 – 50 (63v); altera manu scriptos versus 6.150sqq. (63v, parte inferiore, paene omnes erasos), 167 – 209 (64r), 255 – 99 (65r). contuli.

p Heidelbergensis Bibl. Univ. Palatinus lat. 1661, saec. XII exeunte aut XIII ineunte exscriptus, ff. 116 (olim 123). quem codicem librarii diversi confecerunt, ut formae litterarum variae et numeri versuum qui exstant in quaternionibus contiguis demonstrant. continet Met. 1.1 – 15.631. quaternio autem quartus ante saec. XVII quodammodo exsolutus quattuor folia amisit; tum inscite compositus de novo in codicem insutus est. quae prius erant ff. 25 et 32, 27 et 30 (= 3.600 – 98; 4.63 – 158, 362 – 464, 567 – 668) perierunt. quae nunc sunt ff. 25 – 28 hoc ordine hos versus continent: 4.159 – 258; 3.699 – 4.62; 4.465 – 566; 4.259 – 361.[1]) qui prius quintus quaternio erat nunc ab f. 29 incipit.

1) Manifestum igitur est redintegratorem illum inscitum locos foliorum 25/28 et 26/27 inter se commutavisse.

ultima folia post ultimum quaternionem integrum perierunt, qui tum in f. 120, nunc in f. 116 terminatus est. Heidelberga anno 1623 Romam transportatus, deinde Heidelbergam anno 1816 redditus est. qui dum Romae est, ab Heinsio conlatus, *secundus Palatinus* est vocatus. contuli.

r Vaticanus lat. 11457, saec. XII exscriptus, ff. 135. continet Met. 1.1 – 15.879. libros 7, 15, alias partes contuli.

s_1 Laurentianus Strozzianus 121, saec. XII ineunte exscriptus, ff. 138. continet Met. 1.1 – 15.879, folio uno amisso quod 10.701 – 11.49 prius habebat. eum primus Heinsius contulit. libros 7, 15 contuli.

s_2 Laurentianus Strozzianus 120, saec. XII exeunte exscriptus, ff. 149. continet Met. 1.1 – 15.879. quem primus Heinsius contulit. libros 1, 6, 15 contuli.

t Fragmentum Tegernseense. Monacensis Clm. 29007, saec. XII in Germania exscriptus. continet 1.135 – 89, 295 – 350, 524 – 88; 2.68 – 130; 4.160 – 220, 482 – 543; 6.574 – 700; 8.179 – 234, 632 – 87; 9.754 – 97; 10.1 – 384; 11.670 – 795; 12.1 – 2, 68 – 162, 325 – 86; 13.1 – 126, 191 – 318, 383 – 832, 897 – 968; 14.1 – 54, 183 – 246, 375 – 438, 567 – 630, 696 – 761; 15.231 – 363, 430 – 91, 621 – 748. quo fragmento primus Magnus usus est. Bruère praeeunte Smith ex partibus libri 1, quam t simul cum *ε* praebet, affirmavit t et *ε* fratres esse. quod mihi dubium videtur. (vide et p.XXIII.)

v Vaticanus lat. 1593, saec. XII exscriptus, ff. IV. 148. continet Met. 1.1 – 15.879, amissis ex quaternione undecimo duobus foliis (prius 82 et 87), quae 8.822 – 9.11 et 9.327 – 403 praebebant. manus novae a ff. 111 et 119 manifeste incipiunt. codice primus usus est Heinsius, qui *primum Vaticanum* nominavit. contuli.

Praeter quos codices raro adhibui hos:

Barb. Vaticanus Barberinianus lat. 70, saec. XIII exscriptus, ff. XVI. 148. continet Met. 1.1 – 15.879. quo codice etiam Heinsius usus est.

Bodl. F.4.30 Oxoniensis Bodl. Auct. F.4.30, saec. XII ineunte exscriptus. continet Met. 3.75 – 15.879, amissis his: 7.604 – 8.62; 8.279 – 9.578; 15.8 – 117, 222 – 329, 765 – 872. quem conferens Heinsius *Fragmentum Boxhornianum* nominavit.

c Fragmentum Caesenas aetatis incertae, quod Met. 9.235 – 11.169; 13.1 – 403 continebat. collatione Heinsii et eius siglo c, quae in Bodl. Auct. S.V.5 exstant, Slater usus est.

Chis. H.V. 167 Vaticanus Chisianus H.V. 167, saec. XIII exscriptus, ff. 144. continet Met. 1.1–15.879 et narrationes Lactantianas in marginibus librorum 1–4 altera manu scriptas.

Guelf. 4427 Guelferbytanus Bibl. Duc. 4427, saec. XIV exscriptus, ff. 207. continet Met. 1.1–15.879. quem *codicem B. Rottendorpii* Heinsius vocavit.

Laur. 36.10 Laurentianus 36.10, saec. XIII exscriptus, ff. 129. continet Met. 1.1–15.879. ff. 1–8 (1.1–2.61) et 129 (15.798–879) prius amissa saeculo XV suppleta sunt. in editione Heinsius hunc codicem *tertium Mediceum* vocavit.

Leid. Voss. O.51 Leidensis Vossianus lat. O.51, saec. XII exscriptus, ff. 149. continet Met. 1.1–15.879, amisso uno folio quod 1.643–722 praebebat. quem *codicem Arondelianum* Heinsius vocavit.

Pal. 1664 Vaticanus Palatinus lat. 1664, saec. XIII exscriptus, ff. ab. 186. continet Met. 1.1–15.879. quem *tertium Palatinum* Heinsius vocavit.

Pal. 1667 Vaticanus Palatinus lat. 1667, saec. XIII ineunte exscriptus, ff. 154. continet Met. 1.1–15.879. quem *quartum Palatinum* Heinsius vocavit.

Pal. 1670 Vaticanus Palatinus lat. 1670, circa annum 1400 exscriptus, ff. 172. continet Met. 1.1–15.879. quem *quintum Palatinum* Heinsius vocavit.

Paris. 8000 Parisinus lat. 8000, saec. XII exeunte aut XIII ineunte exscriptus, ff. 151. continet Met. 1.1–15.879. quem *primum Regium* Heinsius nominavit.

Plan. Versio Graeca, e codice Latino nunc deperdito circa annum 1300 a Maximo Planude confecta. nobis praecipue in nominibus Graecis reconstituendis auxilio est.

Vallicell. F. 25 Romanus Bibl. Vallicell. F. 25, codex miscellaneus, cuius ff. 117–134, saec. XIV exscripta, circa 1690 versus ex libris 2, 3, 4, 5, 8, 11, 12, 14 continent. folia 18, a codice exsoluta, nullo ordine recomposita sunt. hoc fragmentum esse demonstravi id quod Heinsius in editione aut *excerpta* aut *schedas* aut *fragmentum Theatinorum Romae* vocavit, et prius in collatione, quam Bodl. Auct. S.V.8 praebet, „fragmentum apud patres oratorios Romae ... ex variis Met. libris“ descripsit.[1])

1) De hoc fragmento disputavi in CQ 26 (1976) 113–114.

Vat. 1479 Vaticanus lat. 1479, saec. XIII exeunte aut XIV ineunte in Gallia exscriptus. continet ff. 53v – 181v Met. 1.1 – 15.879.

Vat. 3266 Vaticanus lat. 3266, saec. XIII ineunte exscriptus, ff. 134. continet Met. 1.1 – 15.879.

Vat. 5179 Vaticanus lat. 5179, saec. XIII ineunte exscriptus, ff. 133. continet Met. 1.1 – 15.879. quem Heinsius *secundum Vaticanum* vocavit.

Vat. 8519 Vaticanus lat. 8519, saec. XIII exscriptus, ff. 140. ff. 3 – 139 continet Met. 1.1 – 15.879.

Primae editiones Bononiae et Romae anno 1471 impressae nullo modo textus criticos exhibent, sed editio Romana codice satis bono nisa erat. Bonus Accursius autem, cuius editio anno 1475 Mediolani in lucem venit, primus emendationes fecit defenditque, primus item narrationes Lactantianas praebuit. paulo post eum floruit editor maioris etiam auctoritatis, Raphael Regius, cuius textus cum commentario Venetiis anno 1493 impressus est.[1]) tum saec. XVI ad Accursii et Regii labores accesserunt emendationes quas Naugerius, Constantius Fanensis, Hercules Ciofanus, Muretus, alii fecerunt. primus autem Metamorphoseon codices vetustos, qui multis in Europae partibus latebant, Nicolaus Heinsius investigavit. nam legatus doctissimus et Hollandiae et reginae Christinae Sueciae inter annos 1640 et 1652 maxima cum diligentia plus quam centum codices ipse contulit. cuius editio, quae anno 1652 primum impressa, postea saepius emissa est, apparatum criticum valde laudabilem, immo inimitabilem exhibet, quippe qui, labor unius docti, et codicum multorum lectiones distinguit et emendationes elegantes praebet, tanto acumine ut editores posteriores Heinsium numquam aequarent. Heinsius enim primus **ELMNPU** contulit, et hos et alios codices tam acriter aestimavit, ut doctis saec. XIX et praesertim XX officium gravissimum institueret, ut „codices Heinsianos" investigarent, reperirent, de novo in editiones adhiberent.

Post Heinsium nullus editor paene per centum octoginta annos ex codicibus novum attulit. sola autem editio, quam Amstelodami anno 1727 P. Burmann emisit, saeculum XVIII decoravit. nam Burmann tum emendationes optimas priorum, sc. Naugerii, Const. Fanensis, Ciofani, Heinsii, contraxit, tum aliquas novas ipse obtulit. deinde

1) De primis Metamorphoseon libris impressis vide G. Steiner, TAPA 82 (1951) 219 – 31, 83 (1952) 312 – 18.

saeculo XIX codices hic illic accurate conlati, fragmenta antiquissima reperta, nova ratio codicum aestimandorum et stemmatis faciendi magno auxilio fuerunt. J. Chr. Jahn Lipsiae anno 1832 editionem emisit quae apparatum criticum paene hodiernum praebebat. nam lectionibus e codicibus Heinsianis, praeterea e codicibus Germanicis (e. g. ex Heidelbergensi Palatino lat. 1661 quem, quamquam Heinsianum *Palatinum secundum* credebat, *Myrtiletanum* vocavit) usus, Jahn novum aevum maximae industriae inauguravit. quo docti Germanici praecipue notandi sunt. R. Merkel enim in editione Teubneriana anni 1861 L et M de novo in lucem protulit, collatione nisus quam H. Keil fecit. tum A. Riese pro editione Tauchnitziana quam anno 1889 emisit N de novo contulit. iisdem annis etiam (ab 1850 ad 1891) sex fragmenta antiquissima *α β ε λ π υ* in lucem prolata, collata, summo studio ponderata, in novas editiones irrepserunt.

Quae dum fiunt, is qui in Germania editor Metamorphoseon maximi momenti futurus esset iam studia tractabat, quae anno 1914 editionem diu exspectatam generarent. nam cum Hugo Magnus in codicibus conferendis, aestimandis, ad affinitates attribuendis labores Herculeos, ut ita dicam, sustinuisset et apparatum criticum exquisite elaboravisset, finem investigationis cum diligentis tum deludentis fecit, qua docti totum per saeculum XIX unum codicem aut duos solos „optimos" quaerebant quibus editores secure nisi, aliis ut „deterioribus" contemptis, textum Ovidianum facile constituturi essent. sed ante annum 1914 ratio ista simplex textus constituendi in dubium incertumque iam revocabatur ab Housman, qui editionem Iuvenalis, cuius traditio, sicut Ovidii, aetate inferior, multiplex, contaminata est, anno 1905 emisit. ei igitur qui de editione Metamorphoseon post 1914 sententias dederunt Magnum severius iudicaverunt, quod codicibus M et N nimis nisus esset, quod fragmenta veterrima prave aestimavisset, quod codices „deteriores" sine prudentia maxima, ut necessarium erat, cum nominavisset tum adhibuisset, denique quod divitiis collationum lectionumque iam diu ab Heinsio accumulatis non satis accurate usus esset. editores quidem posteriores diligentiam quam Magnus tot per annos exercebat recte admirati, tamen ab fiducia credula quam ille de codicibus MN solis habuit sensim se liberaverunt. tamen R. Ehwald excipio, qui, cum editionem Teubnerianam anno 1915 emitteret, commentarium criticum, ut dicebat ipse, ex Hugonis Magni apparatu maximam partem transumpsit. cui Teubnerianae hanc meam editionem digne successuram esse spero.

D. A. Slater Britannus et E. K. Rand Americanus (cum discipulis Smith, Bruère, Otis) iis praeierunt qui viam aliam textus constituendi

exploraverunt. nam ille primus collationibus Heinsii usus est quas Bibliotheca Bodleiana possidet; per quas codices EPU reperit. studiis Ovidianis iam anno 1914 longe progressus Slater non poterat ante annum 1927 inventa in lucem proferre. quamquam ei solum praefationem et apparatum criticum emittere licebat, doctus ille satis demonstravit traditionem Metamorphoseon iam ante saec. XII implicatam fuisse, et ideo rationem eclecticam textus constituendi sibi recte usurpavit. tamen saepe timidior erat quam ut MN desereret, etsi satis liquebat „deteriores" meliorem lectionem praebere; saepe etiam emendationes Heinsianas nimis fervide recipiebat. Rand autem et eius discipuli stemma designare conati sunt, cuius pars melior familia βMN (e Z^3 et Z^5 prognata) est, ad quos post Slater iam U (e Z^7 prognatus) addendus est; cuius pars alia, et aequalis et saepius fidelior, est familia e Z^4 prognata, quae codices „deteriores", ut prave vocabantur, generavit. de quo stemmate supra breviter disputavi. non praetereundus est Lafaye, qui eodem anno 1927 editionem Budé protulit et, quamvis minus audacter quam Slater, viam alteram ac Magnus et Ehwald exploravit. post studia quidem Heinsiana, quae Slater incohabat, Lenz, Munari, Boese, recentissime Reeve longe profecti sunt. denique Munari, qui catalogum utilissimum circa quadringentorum codicum Metamorphoseon fecit; Lenz, qui Prolegomena to a Revision of Hugo Magnus' Edition (Turici 1967) emisit; F. Bömer, qui commentarium praeclarissimum ad libros 1–3 Heidelbergae 1969, ad libros 4–7 Heidelbergae 1976–77 laboriosissime scripsit, maximo auxilio editoribus Metamorphoseon posterioribus sunt. quantum debeam doctis qui per quingentos annos tam varie, tam ingeniose laboraverunt, ut Metamorphoseon textum accurate constituerent, non possum satis dicere. tamen confiteor me ea quae Heinsius, Magnus, Slater optime fecerunt praecipue admirari.

De testimoniis nunc pauca dicam. optime meritus est Hugo Magnus, qui complura testimonia iam abhinc sexaginta annis congessit. mihi autem consilium est plures testes ante saec. XII in lucem proferre, quo aetas Ovidiana, ut bene notum est, maxime floruit. quoniam codices Metamorphoseon integri post annum 1050 nobis praesto sunt et plus minus quinque et viginti iam ante finem saeculi XII exscripti superstites sunt, alios testes posteriores neglexi. itaque hic abest vir magnae sapientiae Vincentius Bellovacensis, qui multos Metamorphoseon versus in capitula 6. 116 et 117 Speciminis Historialis circa annum 1250 comportavit; item abest vir doctus Conradus de Mure, qui fere eodem tempore Ovidii versus persaepe cita-

vit. testimonia ergo a Seneca rhetore incipiunt et ad annum 1200 extenduntur.

Restat ut gratias agam cum praefectis bibliothecarum Heidelbergensis Laurentianae Londinensis Neapolitanae Parisinae Vaticanae tum iis quorum ego benevolentiam in hoc opere conficiendo expertus sum. nam hospitium mihi gratissimum per decem menses praebebat Academia Americana quae Romae est, ut codices Italicos, praesertim Vaticanos, investigare possem. collegis quoque doctissimis, C. E. Murgia et R. H. Rodgers, praecipue gratias ago: uterque enim mihi et in hac praefatione et alibi maximo auxilio fuit. laboribus peritis redactoris ingeniosissimi G. Chr. Hansen hoc opus meum multis, si non omnibus, mendis liberatum est.

Anno 1976, postquam haec praefatio iam scripta est, per virum doctissimum B. Bischoff mihi in notitiam pervenit bifolium nuper inventum codicis Tegernseensis (**t**), quod versus 1. 524 – 588 integros, 2. 68 – 130 mutilos praebet. quos diligenter conferenti mihi persuasum est codicem **t** e codice *ε* derivatum, non fratrem eius esse.

Dum haec editio sub prelo est, de his operibus certior factus sum:

Acta conventus omnium gentium Ovidianis studiis fovendis. Tomis a die XXV ad diem XXXI mensis Augusti MCMLXXII habiti, Bukarest 1976;

Haege, H., Terminologie und Typologie des Verwandlungsvorgangs in den Metamorphosen Ovids, Göppingen 1976 (= Göppinger Akad. Beiträge 99).

PRAEFATIO ALTERIVS EDITIONIS

Triennio peracto iam altera editio desideratur. cum primae editionis recensiones nondum mihi notae sint, mendis erroribusque, quo ipse cognovi, sublatis, restat ut quosdam novos libros afferam: W. S. Anderson, On the Tegernsee ms. of Ovid's Metamorphoses (Munich Clm 29007), CSCA 11 (1978) 1–19; J. Blänsdorf, Entstehung und Kontamination der Doppelfassung Ovid, Metam. I, 544–547a, RM 123 (1980) 138–151; H. Hofmann, Ovids 'Metamorphosen' in der Forschung der letzten 30 Jahre (1950–1979), ANRW 31 (1981) 2161–2273.

Dabam Romae III Kal. Oct. a. MCMLXXXI W. S. Anderson

CONSPECTVS EDITIONVM

Puteolanus, Bononiae 1471
Andreas, Romae 1471
Federicus de Comitibus, Venetiae 1472
Calphurnius, Venetiae 1474
Bonus Accursius, Mediolani 1475
Raphael Regius, Venetiae 1493
Andreas Naugerius, editio Aldina, Venetiae 1517
Daniel Heinsius, Lugduni Batavorum 1629
Nicolaus Heinsius, Amstelodami 1652
Petrus Burmannus, Amstelodami 1727
G. E. Gierig, Leipzig 1784–87, 1804[2]
D. C. G. Baumgarten-Crusius, Leipzig 1824
J. Chr. Jahn, Leipzig 1832
V. Loers, Leipzig 1843
G. A. Koch, Leipzig 1851
R. Merkel, editio Teubneriana, Leipzig 1861
M. Haupt et O. Korn, Berlin 1876
A. Riese, editio Tauchnitziana, Leipzig 1889
Haupt–Korn–Ehwald, Berlin 1898, 1915
Hugo Magnus, Berlin 1914
R. Ehwald, editio Teubneriana, Leipzig 1915
P. Fabbri, editio Paraviana, Torino 1918–21, 1934[2]
D. A. Slater, Oxford 1927
G. Lafaye, Paris 1928–30
D. E. Bosselaar, Leiden 1951
A. G. Lee, Liber 1, Textus et Commentarius, Cambridge 1953
Haupt–Korn–Ehwald–von Albrecht, Zürich 1966
F. Bömer, Libri 1–7, Commentarius, Heidelberg 1969–1977
A. S. Hollis, Liber 8, Textus et commentarius, Oxford 1970
G. M. H. Murphy, Liber 11, Textus et commentarius, Oxford 1972
W. S. Anderson, Libri 6–10, Textus et commentarius, Univ. Oklahoma 1972

CONSPECTVS LIBRORVM

I BIBLIOGRAPHIA OVIDIANA

Lenz, F. W., Ovid (1928–37), JAW 264 (1939) 1–168
von Albrecht, M., Bibliographie seit 1914, P. Ovidius Naso, Metamorphosen, ed. Haupt–Korn–Ehwald–von Albrecht (Zürich 1966) vol. I, 457–93
Gariepy, R. J., Recent Scholarship on Ovid (1958–68), CW 64 (1970) 37–56
von Albrecht, M., Forschungsbericht zu Ovid, AAHG 25 (1972) 267–90

II DE CODICIBVS ET PRIMIS LIBRIS IMPRESSIS

Anderson, W. S., Identification of Another Heinsian Manuscript, CQ 26 (1976) 113–114
–, A New Pseudo-Ovidian Passage, CSCA 7 (1976) 7–16
–, Studies on the Naples Ms. IV F 3 of Ovid's Metamorphoses, Illinois Cl. Stud. 2 (1977) 255–288
Boese, H., Zu den Ovidkollationen des N. Heinsius, Philol. 106 (1962) 155–73
Bruère, R. T., The Ms. Tradition of Ovid's Metamorphoses, HSCP 50 (1939) 95–122
Cavallo, G., La trasmissione dei testi nell'area beneventano-cassinese, Settimane Centro ital. di studi sull'alto medioevo 22 (1974) 357–424
Lenz, F. W., Die Wiedergewinnung der von Heinsius benützten Ovidhandschriften in den letzten 50 Jahren, Eranos 51 (1953) 66–88
–, Die Wiedergewinnung der von Heinsius benützten Ovidhandschriften II, Eranos 61 (1963) 98–120
–, Ovid's Metamorphoses. Prolegomena to a Revision of Hugo Magnus' Edition, Zürich 1967
Luck, G., Untersuchungen zur Textgeschichte Ovids, (Heidelberg 1969, 54–76
Magnus, H., Neue Bruchstücke einer Ovidhandschrift, Philol. 79 (1924) 159–87
Munari, F., Catalogue of the Manuscripts of Ovid's Metamorphoses, BICS Suppl. 4 (1957)
–, Supplemento I, RF 93 (1965) 288–97
–, Supplemento II, Studia Florentina A. Ronconi oblata (Roma 1970) 275–80
–, Codici inglesi delle Metamorfosi, Philol. 100 (1956) 312–15
–, Manoscritti Ovidiani di N. Heinsius, SIFC 29 (1957) 98–114, 265
–, Identificazioni di codici Heinsiani delle Metamorfosi, Ovidiana (Paris 1958) 347–49
Otis, B., The *Argumenta* of the so-called Lactantius, HSCP 47 (1936) 131–63
Paschoud, E., Un manuscrit des Métamorphoses d'Ovide à la Bibliothèque cantonale et universitaire de Lausanne, EL 5 (1962) 37–46
Rand, E. K., The New Critical Edition of Ovid's Métamorphoses, CP 11 (1916) 46–60

Reeve, M. D., Heinsius' Manuscripts of Ovid, RhM 117 (1974) 133–66
Reeve, M. D., Heinsius' Manuscripts of Ovid: A supplement, RhM 119 (1976) 65–78
Smith, W. F., De Ovidii Metamorphoseon aliquot codicibus recensendis, HSCP 36 (1925) 183–4
Steiner, G., Source-Editions of Ovid's Metamorphoses (1471–1500), TAPA 82 (1951) 219–31
–, The Textual Tradition of the Ovidian Incunabula, TAPA 83 (1952) 312–18
Ullman, B. L., Classical Authors in Certain Medieval Florilegia, CP 27 (1932) 11–16

III DE LECTIONIBVS DVPLICIBVS ET DE OVIDIO POETA

von Albrecht, M., Zum Metamorphosenprooem Ovids, RhM 104 (1961) 269–7
–, Die Parenthese in Ovids Metamorphosen und ihre dichterische Funktion Spudasmata 7, Hildesheim 1964
–, et Zinn, E., Ovid, Wege d. Forschung, Band 92, Darmstadt 1968
Anderson, W. S., Multiple Change in the Metamorphoses, TAPA 94 (1963) 1–27
–, Talaria and Ovid Met. 10.591, TAPA 97 (1966) 1–13
Bernbeck, E. J., Beobachtungen zur Darstellungsart in Ovids Metamorphosen, Zetemata 43, München 1967
Boillat, M., Les Métamorphoses d'Ovide, Bern/Frankfurt 1976
Bömer, F., Ovid und die Sprache Vergils, Gymnasium 66 (1959) 268–88
Cunningham, M. P., Who Wrote Ovid Met. I. 547–547a [Magnus]?, CP 55 (1960) 38–39
Della Corte, F., Il secondo verso delle Metamorfosi, Studia Florentina A. Ronconi oblata (Roma 1970), 93–96
Doblhofer, E., Ovidius urbanus: eine Studie zum Humor in Ovids Metamorphosen, Philol. 104 (1960) 63–91, 223–35
Döpp, S., Virgilischer Einfluß im Werk Ovids, Diss. München 1968
Due, O. S., Changing Forms. Studies in the Metamorphoses of Ovid, Classica et Med. Diss. 10, Copenhagen 1974
Dursteler, K., Die Doppelfassungen in Ovids Metamorphosen, Hamburger Arbeiten z. Altertumsw. 2, 1940
D'Elia, S., Ovidio, Napoli 1959
Enk, P. J., Metamorphoses Ovidii duplici recensione servatae sint necne quaeritur, Ovidiana (Paris 1958), 324–46
Frécaut, J. M., Une figure de style chère à Ovide, le zeugma ou attelage, Latomus 28 (1969) 28–41
–, L'esprit et l'humour chez Ovide, Grenoble 1972
Galinsky, G. K., Ovid's Metamorphoses. An Introduction to the Basic Aspects, Berkeley 1975
Helm, R., De Metamorphoseon Ovidianarum locis duplici recensione servatis, Festschrift J. Vahlen (Berlin 1900), 335–65
Jacobson, M., A Note on Ovid Met. VI, 115–116, AJP 93 (1972) 459–61
Kenney, E. J., The Style of the Metamorphoses, Ovid, ed. J. W. Binns (London 1973), 116–53
Lamacchia, R., Varianti d'autore nelle Metamorfosi di Ovidio?, RAL 11 (1956) 379–422

–, Ovidio interprete di Virgilio, Maia 12 (1960) 310–30
–, Precisazioni su alcuni aspetti dell'epica Ovidiana, A & R 14 (1969) 42–60
Ludwig, W., Struktur und Einheit der Metamorphosen Ovids, Berlin 1965
Magnus, H., Ovids Metamorphosen in doppelter Fassung?, Hermes 40 (1905) 191–239; Hermes 60 (1925) 113–43
Marahrens, I., Angefochtene Verse und Versgruppen in den Metamorphosen, Diss. Heidelberg 1971
Mendner, S., Der Text der Metamorphosen Ovids, Diss. Köln 1939
Merkelbach, R., Ovid Metamorphosen VI, 280–283, Festschrift B. Snell (München 1956), 223–26
Otis, B., Ovid as an Epic Poet, Cambridge 1966, 1970[2]
Ott, W., Metrische Analysen zu Ovid Metamorphosen Buch I, Tübingen 1974
Tränkle, H., Elegisches in Ovids Metamorphosen, Hermes 91 (1963) 459–76
Viarre, S., L'image et la pensée dans les Métamorphoses d'Ovide, Paris 1964

IV DE IMITATIONIBVS ET DE OVIDIO IN MEDIO AEVO

Alton, E. H., Ovid in the Mediaeval Schoolroom, Hermathena 94 (1960) 21–38; 95 (1961) 67–82
Battaglia, S., La tradizione di Ovidio nel medioevo, Filologia Romanza 6 (1959) 185–224
Brewer, W., Ovid's Metamorphoses in European Culture, Boston 1933
Dapunt, A., Der Elegiker Maximianus und sein Verhältnis zu seinen Vorgängern, besonders Ovid, Diss. Innsbruck 1949
Munari, F., Ovid im Mittelalter, Zürich 1960
Phillips, O. C., The Influence of Ovid on Lucan's Bellum Civile, Diss. Univ. Chicago 1962
Rand, E. K., Ovid and his Influence, Boston 1925
Siedschlag, E., Ovidisches bei Martial, RFIC 100 (1972) 156–61
Stackmann, K., Ovid im deutschen Mittelalter, Arcadia 1 (1966) 231–54
Thomas, E., Some Reminiscences of Ovid in Latin Literature, Atti convegno Ovidiano (Sulmona 1958), 145–71
–, Ovidian Echoes in Juvenal, Ovidiana (Paris 1958), 505–25
–, Some Aspects of Ovidian Influence on Juvenal, Orpheus 7 (1960) 35–44
Stroh, W., Ovid im Urteil der Nachwelt. Eine Testimoniensammlung, Darmstadt 1969; praesertim Ovids Nachleben (1935–1969), 131–46
Wilkinson, L. P., The Middle Ages: Venus' Clerk Ovyde, Ovid Recalled (Cambridge 1955), 366–98
Viarre, S., La survie d'Ovide dans la littérature scientifique des XIIe et XIIIe siècles, Poitiers 1966

CONSPECTVS SIGLORVM

A consensus librorum manu scriptorum omnium praeter eos qui nominantur

I CODICES QVI SEMPER CITANTVR

E Vaticanus Palatinus lat. 1669, saec. XII in. (multa ex libris 2–6 desiderantur)

CONSPECTVS SIGLORVM

F	Marcianus Florentinus 223, saec. XI/XII (F[2] septem folia saec. XIV/XV supplevit)
L	Laurentianus 36.12, saec. XI/XII (1.1 – 12.298) [Ehwald hunc λ, Magnus et Lafaye l nominaverunt]
M	Marcianus Florentinus 225, saec. XI ex. (1.1 – 14.830)
N	Neapolitanus Bibl. Naz. IV. F. 3, saec. XI/XII (1.1 – 14.851. N[2] = correcturae saec. XII ex.; N[3] = correcturae saec. XIII; N[4] = correcturae saec. XIV et XV; n = librarii qui librum 15 confecerunt)
P	Parisinus lat. 8001, saec. XII (P[2] = correcturae manus paulo recentioris; P[3] = correcturae saec. XIII/XIV)
S	Spirensis nunc maximam partem deperditus, saec. XII ex. (Langermann in usum Heinsii 3.506 – 4.786 et 6.439 – 12.278 contulit. quaternio ex Spirensi separatus ϰ (= Fragmentum Hauniense S. 56) solus nunc exstat; praebet 9.324 – 10.707
U	Vaticanus Urbinas 341, saec. XI/XII (U[2] = correcturae saec. XII ex.; U[3] = correcturae et redintegrationes librorum 1, 4, 15 saec. XIII; U[4] = correcturae saec. XIV et XV)
W	Vaticanus lat. 5859, anno 1275 exscriptus (W[2] = correcturae manus paulo recentioris; W[3] = correcturae saec. XIV; W[4] = correcturae saec. XV)

II FRAGMENTA

α	Bernense Bibl. Civ. 363, saec. IX ex. (1.1 – 199, 304 – 309, 773 – 779, 2.1 – 22, 3.1 – 56) [Ehwald hunc b nominavit]
β	Londinense Mus. Brit. Add. 11967, saec. X (2.833 – 3.510, 4.292 – 5.389, 5.588 – 6.411) [Ehwald hunc B nominavit]
ε	Londinense Mus. Brit. Harleianum 2610, saec. X ex. (1.1 – 3.622) [Ehwald hunc A nominavit]
λ	Lipsiense Bibl. Civ. 48, saec. IX ex. (3.131 – 252)
π	Parisinum lat. 12246, saec. IX ex. (1.81 – 193, 2.67 – 254)
υ	Vaticanum Urbinas 342, saec. X (5.483 – 6.45, 7.731 – 8.104)
c	Caesenas, aetatis incertae (contulit Heinsius. 9.235 – 11.169, 13.1 – 403)

III CODICES QVI AVXILIO SVNT

a	Londinensis Mus. Brit. King's 26, saec. XI [Magnus hunc x nominavit]
d	Laurentianus Acquisti e Doni 434, saec. XII (2.320 – 13.484)
e	Erfordensis Bibl. Ampl. fol. 1, saec. XII ex. [Ehwald hunc ε nominavit]
h	Hauniensis S. 2008, saec. XII/XIII
o	Vaticanus Ottobonianus lat. 3313, altera columna in codice Vergiliano saec. XII addita (1.1 – 7.865)
p	Heidelbergensis Palatinus 1661, saec. XII/XIII (1.1 – 15.631)
r	Vaticanus lat. 11457, saec. XII
s_1	Laurentianus Strozzianus 121, saec. XII in.
s_2	Laurentianus Strozzianus 120, saec. XII ex.
t	Tegernseensis mutilatus (Monacensis Clm. 29007), saec. XII [Magnus hunc τ nominavit]
v	Vaticanus lat. 1593, saec. XII

Plan. versio Graeca circa 1300 a Maximo Planude confecta

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON

LIBER PRIMVS

In nova fert animus mutatas dicere formas
corpora: di, coeptis (nam vos mutastis et illa)
adspirate meis primaque ab origine mundi
ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

5 Ante mare et terras et, quod tegit omnia, caelum
unus erat toto naturae vultus in orbe,
quem dixere Chaos, rudis indigestaque moles
nec quicquam nisi pondus iners congestaque eodem
non bene iunctarum discordia semina rerum.
10 nullus adhuc mundo praebebat lumina Titan,
nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe,
nec circumfuso pendebat in aëre tellus
ponderibus librata suis, nec bracchia longo
margine terrarum porrexerat Amphitrite,
15 utque erat et tellus illic et pontus et aër,
sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
lucis egens aër: nulli sua forma manebat,
obstabatque aliis aliud, quia corpore in uno
frigida pugnabant calidis, umentia siccis,
20 mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

5–25 ***hunc locum respexit Lactantius Div. Inst. 2.8.8, Zeno Veronensis Tractatus 1.7*** || **11, 19, 25** ***hos versus imitatur Ecbasis Captivi 722–4*** || **13–14 (bracchia ... margine)** ***Charisius Ars Gramm. 1 (Keil I 65)*** || **15 (quaeque fugit tellus ... aer)** ***Porfyrio ad Horatium c. 3.4.29*** || **19–20 (frigida ... pondus)** ***Isidorus Orig. 1.36.21; locum etiam imitatur Orientius Commonitorium 1.603***

[1–75 *αε* **ELMNPU^3W**] 2 concoeptis *α* | vos] di *αε***EP^3** | illa **e^2***Lejay* illas **A** || 8 *om.* *α* || 14 amphitrite **U^3** amphitrites **A** || 15 utque *α***h** utqua *ε***ELU^3** at qua **W** quaque **F^2M** (*in ras.*) **PW** (*in marg.*) atque **N** | erat et tellus] erat tellus *α* ubi erat tellus **N** | aer *α***LWeh** aether *ε***A** || 18 corpora in unum **e**

Hanc deus et melior litem natura diremit;
nam caelo terras et terris abscidit undas
et liquidum spisso secrevit ab aëre caelum;
quae postquam evolvit caecoque exemit acervo,
25 dissociata locis concordi pace ligavit.
ignea convexi vis et sine pondere caeli
emicuit summaque locum sibi fecit in arce;
proximus est aër illi levitate locoque,
densior his tellus elementaque grandia traxit
30 et pressa est gravitate sua; circumfluus umor
ultima possedit solidumque coercuit orbem.
Sic ubi dispositam, quisquis fuit ille deorum,
congeriem secuit sectamque in membra redegit,
principio terram, ne non aequalis ab omni
35 parte foret, magni speciem glomeravit in orbis;
tum freta diffudit rapidisque tumescere ventis
iussit et ambitae circumdare litora terrae.
addidit et fontes et stagna inmensa lacusque
fluminaque obliquis cinxit declivia ripis,
40 quae diversa locis partim sorbentur ab ipsa,
in mare perveniunt partim campoque recepta
liberioris aquae pro ripis litora pulsant.
iussit et extendi campos, subsidere valles,
fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes;
45 utque duae dextra caelum totidemque sinistra
parte secant zonae, quinta est ardentior illis,
sic onus inclusum numero distinxit eodem
cura dei, totidemque plagae tellure premuntur.
quarum quae media est, non est habitabilis aestu;
50 nix tegit alta duas: totidem inter utrumque locavit
temperiemque dedit mixta cum frigore flamma.

22 (nam caelo ... undas) *Mico Exempla Div. Auct. 151* || 37 (iussit ... terrae) *Priscianus 10.56 et 11.33*; *etiam Mico in opere prosodiaco, PLAC 3.272, 280, 283* || 43–44 (iussit ... montes) *Lact. Div. Inst. 2.5.1*

[αε **ELMNPU**[3]**W**] 23 aethere ε**MW** || 24 diremit **e** || 25 locavit α[1] || 27 fecit α ε**MW** legit **A** || 29 hic α || 30 sui **F**[2]**U**[3]**eh** || 31 ultima] extima *Bentley* || 33 coegit α || 36 tunc **F**[2]**M** | diffudit **A** diffundit α diffundi *Heinsius* || 41 partim partimque ε **P** | recepto α || 43 valles subs. campos α || 50 inter utrumque *duo Leidenses* (*Burmann*) in utrumque α inter utramque **A**

inminet his aër; qui quanto est pondere terrae,
pondere aquae levior, tanto est onerosior igni.
illic et nebulas, illic consistere nubes
55 iussit et humanas motura tonitrua mentes
et cum fulminibus facientes fulgora ventos.
his quoque non passim mundi fabricator habendum
aëra permisit; vix nunc obsistitur illis,
cum sua quisque regant diverso flamina tractu,
60 quin lanient mundum: tanta est discordia fratrum.
Eurus ad Auroram Nabataeaque regna recessit
Persidaque et radiis iuga subdita matutinis;
vesper et occiduo quae litora sole tepescunt
proxima sunt Zephyro; Scythiam Septemque triones
65 horrifer invasit Boreas; contraria tellus
nubibus adsiduis pluviaque madescit ab Austro.
haec super inposuit liquidum et gravitate carentem
aethera nec quicquam terrenae faecis habentem.
Vix ita limitibus dissaepserat omnia certis,
70 cum, quae pressa diu fuerant caligine caeca,
sidera coeperunt toto effervescere caelo;
neu regio foret ulla suis animalibus orba,
astra tenent caeleste solum formaeque deorum,
cesserunt nitidis habitandae piscibus undae,
75 terra feras cepit, volucres agitabilis aër.
Sanctius his animal mentisque capacius altae
deerat adhuc et quod dominari in cetera posset:
natus homo est, sive hunc divino semine fecit
ille opifex rerum, mundi melioris origo,

55 (et humanas ... mentes) *Seneca N. Q. 2.1.2* || **57** (mundi fabricator) *hunc locum respexit Lact. Div. Inst. 1.5.13, Epit. 3.5* || **61–66** (Eurus ... proxima sunt Zephyris ... Austro) *Seneca N. Q. 5.16.1* || **64** (Scythiam ... triones) *Diomedes Ars Gr. (Keil I 436)* || **76–78** (sanctius ... natus homo est) *Lact. Div. Inst. 2.8.64* || **79** (opifex rerum) *hunc locum respexit Lact. Div. Inst. 2.5.1, Epit. 3.5, etiam Paulinus Nolanus c. 5.8 et Arator Act. Apost. 2.472*

[**76–80** αε ELMNPUW] **53** *om.* N^1 | igne εF^{2}N^{3}e || **56** fulgora α frigora A || **59** regant MW^1 regat εA | rotat–fulmina α || **64** trionem MNP^{1}U^3 || **66** pluviaque *Gilbert* pluvioque A || **68** aera N^1 || **69** vix ea L^{1}M atque ea α | dissaepserat *Merkel* dissepserat α disserpserat N^1 discerpserat A || **70** tum M | quaeque diu pressa εU^3 | fuerant caligine caeca (multa N) αN massa latuere sub (illa MPWU^3, ipsa εEF^{2}L^{2}e) A || **71** fervescere LU^3 || **72** animantibus *Heinsius* || **76** *incipit* U^1 || **77** possit N || **79** origo] imago h

80 sive recens tellus seductaque nuper ab alto
aethere cognati retinebat semina caeli;
quam satus Iapeto mixtam pluvialibus undis
finxit in effigiem moderantum cuncta deorum,
pronaque cum spectent animalia cetera terram,
85 os homini sublime dedit caelumque videre
iussit et erectos ad sidera tollere vultus.
sic, modo quae fuerat rudis et sine imagine, tellus
induit ignotas hominum conversa figuras.
Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo,
90 sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat.
poena metusque aberant nec verba minantia fixo
aere legebantur nec supplex turba timebat
iudicis ora sui, sed erant sine vindice tuti.
nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
95 montibus in liquidas pinus descenderat undas,
nullaque mortales praeter sua litora norant.
nondum praecipites cingebant oppida fossae,
non tuba directi, non aeris cornua flexi,
non galeae, non ensis erat: sine militis usu
100 mollia securae peragebant otia gentes.
ipsa quoque inmunis rastroque intacta nec ullis
saucia vomeribus per se dabat omnia tellus,
contentique cibis nullo cogente creatis
arbuteos fetus montanaque fraga legebant
105 cornaque et in duris haerentia mora rubetis
et, quae deciderant patula Iovis arbore, glandes.
Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
mulcebant Zephyri natos sine semine flores;
mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
110 nec renovatus ager gravidis canebat aristis:

84–86 (pronaque ... vultus) *Lact. Div. Inst. 2.1.15; Isidorus Orig. 11.1.5; Beda in Genesim 1.786; Io. Saresber. Policrat. 8.24 (Webb II 414); Hugo St. Vict. De Best. 3.59; alii saec. XII; hunc locum etiam respexerunt Augustinus Trinit. 12.1.9 et Avitus 1.69–70* || **100** (mollia ... otia) *hunc versum imitatur Orientius Comm. 2.339* || **105** (duris ... rubetis) *Petronius Frag. 35.3*

[**81–193** *α ε π* ELMNPUW] **82** pluvialibus *α* fluvialibus A || **91–93** *praebent* F²MW *om.* A (*in marg.* LN²PU) || **92** legebantur F²W² ligabantur A || **94** viserat *α* visceret *ε* || **99** erant *α* || **100** secure LUW || **103** cogente] cultore L² || **105** mora] *A*oma *α* || **107** austris NP

flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
flavaque de viridi stillabant ilice mella.
  Postquam Saturno tenebrosa in Tartara misso
sub Iove mundus erat, subiit argentea proles,
115 auro deterior, fulvo pretiosior aere.
Iuppiter antiqui contraxit tempora veris,
perque hiemes aestusque et inaequalis autumnos
et breve ver spatiis exegit quattuor annum.
tum primum siccis aër fervoribus ustus
120 canduit, et ventis glacies adstricta pependit;
tum primum subiere domos: domus antra fuerunt
et densi frutices et vinctae cortice virgae;
semina tum primum longis Cerealia sulcis
obruta sunt, pressique iugo gemuere iuvenci.
125 Tertia post illam successit aenea proles,
saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
non scelerata tamen; de duro est ultima ferro.
protinus inrupit venae peioris in aevum
omne nefas, fugere pudor verumque fidesque;
130 in quorum subiere locum fraudesque dolique
insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
vela dabat ventis nec adhuc bene noverat illos
navita, quaeque diu steterant in montibus altis,
fluctibus ignotis insultavere carinae,
135 communemque prius ceu lumina solis et auras
cautus humum longo signavit limite mensor.
nec tantum segetes alimentaque debita dives
poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae,
quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
140 effodiuntur opes, inritamenta malorum;

111 (flumina iam ... ibant) *Lact. Div. Inst. 5.5.7* || **111—112** (flumina iam ... mella) *hunc locum respexit Hieron. in Is. 9.30* || **131** (amor ... habendi) *hunc locum respexerunt Prudentius Psych. 478 et Paulinus Nol. c. 6.243* || **138—140** (viscera ... opes) *hunc locum respexit Lact. Div. Inst. 7.3.9*; (viscera terrae) *etiam Paulinus Petricorda Vita Martini 1.269* || **140** (effodiuntur ... malorum) *Mico Exempla Div. Auct. 152; Walterus de Cast. Sat. 7.3.4*

[*αεπ* **ELMNPUW**] **114** subiit *αε***ENP** subiitque **MN²UW** subiit hinc **L** || **118** et] in **N¹** || **119** tunc **NU** || **121** tunc **N** | domos] domus *ε***MW¹h** || **125** illas **LP** illa **U** | surrexit **W** || **129** fugere] fugitque *α* || **131** invidiaeque **U** || **132** dabat **LMNUW** dabant *αε²π***EPe** | neque *αεπ***Nue** || **134** exultavere *α* || **135** aurae *ε* **LM²Pe** aura **W** || **138** in] per **N**

iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
prodierat: prodit bellum, quod pugnat utroque,
sanguineaque manu crepitantia concutit arma.
vivitur ex rapto; non hospes ab hospite tutus,
145 non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est.
inminet exitio vir coniugis, illa mariti;
lurida terribiles miscent aconita novercae;
filius ante diem patrios inquirit in annos.
victa iacet pietas, et Virgo caede madentes,
150 ultima caelestum, terras Astraea reliquit.
Neve foret terris securior arduus aether,
adfectasse ferunt regnum caeleste Gigantas
altaque congestos struxisse ad sidera montes.
tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
155 fulmine et excussit subiectae Pelion Ossae;
obruta mole sua cum corpora dira iacerent,
perfusam multo natorum sanguine Terram
inmaduisse ferunt calidumque animasse cruorem
et, ne nulla suae stirpis monimenta manerent,
160 in faciem vertisse hominum. sed et illa propago
contemptrix superum saevaeque avidissima caedis
et violenta fuit: scires e sanguine natos.
Quae pater ut summa vidit Saturnius arce,
ingemit et facto nondum vulgata recenti
165 foeda Lycaoniae referens convivia mensae
ingentes animo et dignas Iove concipit iras
conciliumque vocat; tenuit mora nulla vocatos.
est via sublimis caelo manifesta sereno:
lactea nomen habet candore notabilis ipso;
170 hac iter est superis ad magni tecta Tonantis
regalemque domum: dextra laevaque deorum

144—148 (non hospes ... annos) *Seneca Ira 2.9.2;* **144—146** (non hospes ... mariti) *Seneca Benef. 5.15.3* || **144** (vivitur ... tutus) *Walterus de Cast. Sat. 5.13.4* || **149** (caede madentes) *imitatur Claudius Marius Victor 2.252* || **150** (ultima ... reliquit) *hunc locum respexit Io. Saresber. Policrat. 7.21 (Webb II 200)* || **167** (tenuit ... vocatos) *imitatur Fortunatus 8.3.201*

[*αεπ* **ELMNPUW**] **144** raptu *ε* || **148** incurrit e | desiderat annos **P** || **149** madentis *α***N** || **152** gigantas *αε***E**$\mathbf{N}^1\mathbf{P}^2$**U** gigantes *π***LM**$\mathbf{N}^2\mathbf{P}^1$**W** || **154** omnipudens **N** || **155** subiectae *α*$\mathbf{M}^1$ subiecto **A** subiectum **L** e || **156** *om.* *ε* || **159** suae] ferae *ε* || **161** saevaeque *om.* **M** || **163** vidit summa **NU** || **165** mensae] cenae **EU** e || **166** animo et *αεπ*$\mathbf{N}^1$**U** animo (et *eras.* **Eh**, *om.* **P**) **EPh** animos et ε^1**LM**$\mathbf{N}^2$**W** | Iove *om.* **MN**

atria nobilium valvis celebrantur apertis,
plebs habitat diversa locis: hac parte potentes
caelicolae clarique suos posuere penates;
175 hic locus est, quem, si verbis audacia detur,
haud timeam magni dixisse Palatia caeli.
ergo ubi marmoreo superi sedere recessu,
celsior ipse loco sceptroque innixus eburno
terrificam capitis concussit terque quaterque
180 caesariem, cum qua terram, mare, sidera movit;
talibus inde modis ora indignantia solvit:
'Non ego pro mundi regno magis anxius illa
tempestate fui, qua centum quisque parabat
inicere anguipedum captivo bracchia caelo.
185 nam quamquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno
corpore et ex una pendebat origine bellum;
nunc mihi, qua totum Nereus circumsonat orbem,
perdendum est mortale genus: per flumina iuro
infera sub terras Stygio labentia luco,
190 cuncta prius temptata, sed inmedicabile corpus
ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.
sunt mihi semidei, sunt, rustica numina, Nymphae
Faunique Satyrique et monticolae Silvani,
quos, quoniam caeli nondum dignamur honore,
195 quas dedimus certe terras habitare sinamus.
an satis, o superi, tutos fore creditis illos,
cum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque regoque,
struxerit insidias notus feritate Lycaon?'
Confremuere omnes studiisque ardentibus ausum
200 talia deposcunt: sic, cum manus inpia saevit
sanguine Caesareo Romanum extinguere nomen,
attonitum tanto subitae terrore ruinae

173—174 (plebs ... a [hac SH] fronte ... penates) *Lact. Div. Inst. 1.16.12* || 184 (inicere ... caelo) *imitatur Io. Saresber. Policrat. 7.1* (*Webb II 94*) || 191 (ne ... trahatur) *Alanus de Ins. Anticl. 6.324*

[194—199 αε ELMNPUW] 173 hac parte α hac fronte ε πNPU^{2} a fronte ELMU^{1}W || 176 caeli] regis M^{2}N^{3}PU^{2} || 178 ipse] ille N || 190 temptata αL (N^{1}) temptanda A | corpus α εLMPU^{2} vulnus πEL^{2}N^{2} (*in ras.*) W^{3} e || 191 est *om.* αN^{1} || 194 nondum caeli P | dignantur W || 198—255 *om.* N *folio amisso, suppl.* N^{4} || 198 struxerat U || 199 confremuere *Vat. 11457* contremuere A | -que *om.* U || 202 tanto subito W tantae subito εL

humanum genus est totusque perhorruit orbis,
nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum est,
205 quam fuit illa Iovi. qui postquam voce manuque
murmura conpressit, tenuere silentia cuncti.
substitit ut clamor pressus gravitate regentis,
Iuppiter hoc iterum sermone silentia rupit:
'Ille quidem poenas (curam hanc dimittite) solvit;
210 quod tamen admissum, quae sit vindicta, docebo.
contigerat nostras infamia temporis aures;
quam cupiens falsam summo delabor Olympo
et deus humana lustro sub imagine terras.
longa mora est, quantum noxae sit ubique repertum,
215 enumerare: minor fuit ipsa infamia vero.
Maenala transieram latebris horrenda ferarum
et cum Cyllene gelidi pineta Lycaei:
Arcadis hinc sedes et inhospita tecta tyranni
ingredior, traherent cum sera crepuscula noctem.
220 signa dedi venisse deum, vulgusque precari
coeperat: inridet primo pia vota Lycaon,
mox ait 'experiar, deus hic, discrimine aperto,
an sit mortalis; nec erit dubitabile verum.'
nocte gravem somno necopina perdere morte
225 me parat: haec illi placet experientia veri.
nec contentus eo est: missi de gente Molossa
obsidis unius iugulum mucrone resolvit
atque ita semineces partim ferventibus artus
mollit aquis, partim subiecto torruit igni.
230 quod simul inposuit mensis, ego vindice flamma
in domino dignos everti tecta penates;
territus ipse fugit nactusque silentia ruris
exululat frustraque loqui conatur; ab ipso
colligit os rabiem solitaeque cupidine caedis

219 (ingredior ... noctem) *Mico Exempla Div. Auct. 213*

[200—255 ε **ELMN⁴PUW]** **204—206** *in marg.* **E** || **206** *om.* ε *in marg.* **M²U²** | murmura conpressit] terruit adstantes **P** || **209** solvet **U** || **217** *in marg.* **M²** || **218** arcadis **MP** arcados ε **U²**e arcades **ELW** arc(h)adas **N⁴U** | hinc **A** hic ε**M** || **219** ingredimur **E** || **222** discrimine certo **N⁴** || **225** comparat **U**, *etiam* ε^1**M¹**, *ut Lenz demonstravit* || **226** est *om.* **L** | missi] amici **E** || **230** quos **N⁴** (*per corr.*) **P** || **231** domino *Ciofanus* dominum **A** | dignos ε**MN⁴** et dignos **P** dignosque **ELUW** || **233** ab illo **M**

235 utitur in pecudes et nunc quoque sanguine gaudet.
in villos abeunt vestes, in crura lacerti:
fit lupus et veteris servat vestigia formae;
canities eadem est, eadem violentia vultus,
idem oculi lucent, eadem feritatis imago est.
240 occidit una domus, sed non domus una perire
digna fuit; qua terra patet, fera regnat Erinys.
in facinus iurasse putes; dent ocius omnes
quas meruere pati, sic stat sententia, poenas.'
  Dicta Iovis pars voce probant stimulosque frementi
245 adiciunt, alii partes adsensibus inplent;
est tamen humani generis iactura dolori
omnibus, et, quae sit terrae mortalibus orbae
forma futura, rogant, quis sit laturus in aras
tura, ferisne paret populandas tradere terras.
250 talia quaerentes (sibi enim fore cetera curae)
rex superum trepidare vetat subolemque priori
dissimilem populo promittit origine mira.
  Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras;
sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus aether
255 conciperet flammas longusque ardesceret axis.
esse quoque in fatis reminiscitur adfore tempus,
quo mare, quo tellus correptaque regia caeli
ardeat et mundi moles operosa laboret.
tela reponuntur manibus fabricata Cyclopum:
260 poena placet diversa, genus mortale sub undis
perdere et ex omni nimbos demittere caelo.
  Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris
et quaecumque fugant inductas flamina nubes,
emittitque Notum: madidis Notus evolat alis
265 terribilem picea tectus caligine vultum:
barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis,
fronte sedent nebulae, rorant pennaeque sinusque;

241—242 (qua ... putes) *Seneca N. Q. 4, praef. 19* || **256—258** (esse quoque ... laboret) *Lact. Ira dei 23.6* || **265** (picea ... caligine) *imitatur Hist. Apoll. reg. Tyrii 11.4*

[**256—303** ε **ELMNPUW**] **235** vertitur ε**L** || **244** probat **L** || **246** est autem **E** || **247** orbi (-i *in ras.* **U**) ε**U** || **255** longusque ε**MN**^{4}**PU** totusque **ELWe** || **257** corruptaque **L** || **258** moles operosa **ELP**^{2}**U** moles onerosa **e** moles obsessa **Wh** proles obsessa ε**MNP**^{1} || **261** demittere ε**MW** di- **A**

utque manu late pendentia nubila pressit,
fit fragor: hinc densi funduntur ab aethere nimbi.
270 nuntia Iunonis varios induta colores
concipit Iris aquas alimentaque nubibus adfert:
sternuntur segetes et deplorata colonis
vota iacent longique perit labor inritus anni.
Nec caelo contenta suo est Iovis ira, sed illum
275 caeruleus frater iuvat auxiliaribus undis.
convocat hic amnes. qui postquam tecta tyranni
intravere sui, 'non est hortamine longo
nunc' ait 'utendum: vires effundite vestras;
sic opus est. aperite domos ac mole remota
280 fluminibus vestris totas inmittite habenas.'
iusserat; hi redeunt ac fontibus ora relaxant
et defrenato volvuntur in aequora cursu.
ipse tridente suo terram percussit, at illa
intremuit motuque vias patefecit aquarum.
285 exspatiata ruunt per apertos flumina campos
cumque satis arbusta simul pecudesque virosque
tectaque cumque suis rapiunt penetralia sacris.
siqua domus mansit potuitque resistere tanto
indeiecta malo, culmen tamen altior huius
290 unda tegit, pressaeque latent sub gurgite turres;
iamque mare et tellus nullum discrimen habebant:
omnia pontus erant, deerant quoque litora ponto.
Occupat hic collem, cumba sedet alter adunca
et ducit remos illic, ubi nuper ararat;
295 ille supra segetes aut mersae culmina villae
navigat, hic summa piscem deprendit in ulmo;

270—271 (nuntia ... aquas) *Bernardus Silv. in Aen. p. 7,1* || **272—273** (sternuntur ... deplorata colonis ... anni) *Seneca N. Q. 3.28.2* | (deplorata ... iacent) *fortasse imitatur Alanus de Ins. Anticl. 9.401-2* || **274—275** (nec caelo ... undis) *Scholia Bern. in Lucan. 5.621* || **285** (exspatiata ... campos) 'ut ait ille poetarum ingeniosissimus egregie' *Seneca N. Q. 3.27.14* || **290** (pressaeque labant [latent F] ... turres) *id.* || **292** (omnia pontus erat ... ponto) *Seneca N. Q. 3.27.13*

[*ε* **ELMNPUW**] **268** lata **E** || **269** hinc **MNW** et *ε***ELPUW**^{3} || **272** coloni *ε***NP** || **273** labor perit **ELP** || **275** auxiliantibus **N** || **278** vestras — vires **Wh** || **282** aequore **e** || **284** infremuit **N** || **285** et spatiata **e** | apertas — valles *ε* || **290** labant *Seneca* || **292** erant **MPW**^{1}**e** erat *ε***ELNU** || **293** colles **LM** || **294** arabat **N** (*corr.*) aravit **N**^{3}**p** || **295** super **ELe** | et mersae **P**

figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato,
aut subiecta terunt curvae vineta carinae,
et, modo qua graciles gramen carpsere capellae,
300 nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocae.
mirantur sub aqua lucos urbesque domosque
Nereides, silvasque tenent delphines et altis
incursant ramis agitataque robora pulsant.
nat lupus inter oves, fulvos vehit unda leones,
305 unda vehit tigres, nec vires fulminis apro,
crura nec ablato prosunt velocia cervo,
quaesitisque diu terris, ubi sistere possit,
in mare lassatis volucris vaga decidit alis.
obruerat tumulos inmensa licentia ponti,
310 pulsabantque novi montana cacumina fluctus.
maxima pars unda rapitur: quibus unda pepercit,
illos longa domant inopi ieiunia victu.
Separat Aonios Oetaeis Phocis ab arvis,
terra ferax, dum terra fuit, sed tempore in illo
315 pars maris et latus subitarum campus aquarum;
mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
nomine Parnasus, superantque cacumina nubes:
hic ubi Deucalion (nam cetera texerat aequor)
cum consorte tori parva rate vectus adhaesit,
320 Corycidas nymphas et numina montis adorant
fatidicamque Themin, quae tunc oracla tenebat:
non illo melior quisquam nec amantior aequi
vir fuit aut illa metuentior ulla deorum.
Iuppiter ut liquidis stagnare paludibus orbem
325 et superesse virum de tot modo milibus unum

304 (nat ... leones) *id.*; (nat ... oves) *Eutyches Ars 2.9* (*Keil V 479*) || **315** (campus aquarum) *Paulinus Petricorda Vita Martini 2.416, 5.781* || **316** (mons ... ferit ... duobus) *Schol. Bern. in Lucanum 3.173*

[**304—309** *αε* **ELMNPUW** **310—412** *ε* **ELMNPUW**] **298** terunt **EN^{1}Ue** tegunt *ε***LM^{2}N^{3}PWp** || **299** qua **P^{2}U^2** quo **A** || **300** sua pignora **P** || **302** et **ELMPW** in *ε***NUe** || **303** corpora pulsant **E** || **304—6** *sic* **ELN^{2}PUW**: *hemistichia* nec vires – apro *et* fulvos – leones *inter se commutata α*: **304** nec vires – apro, *sed* fulvos – tigres *om. ε***t M^{1}N^1** (*inde ex eodem fonte derivata sunt αε***tMN**) || **307** posset *α* **e** detur **L** || **309** cumulos **EL** || **313** Oetaeis *Gierig* actaeis **A** | phocas *ε***L** || **316** petit] ferit *schol. Lucan.* stetit *ε* || **317** superantque **MN(W^1)** superatque *ε***EL PUW^{2}e** | cacumine *ε***L N^{1}PW** (*in ras.*) **h^1** || **318** traxerat **W^1** || **320** adorat **EPe** || **323** reverentior **EUe** | dearum **PU^{2}W^{2}e** || **325** virum] videt **N^2** (*in ras.*) **P^{2}U**

et superesse videt de tot modo milibus unam,
innocuos ambo, cultores numinis ambo,
nubila disiecit nimbisque aquilone remotis
et caelo terras ostendit et aethera terris.
330 nec maris ira manet, positoque tricuspide telo
mulcet aquas rector pelagi supraque profundum
exstantem atque umeros innato murice tectum
caeruleum Tritona vocat conchaeque sonanti
inspirare iubet fluctusque et flumina signo
335 iam revocare dato: cava bucina sumitur illi,
tortilis, in latum quae turbine crescit ab imo,
bucina, quae medio concepit ubi aëra ponto,
litora voce replet sub utroque iacentia Phoebo.
tunc quoque, ut ora dei madida rorantia barba
340 contigit et cecinit iussos inflata receptus,
omnibus audita est telluris et aequoris undis
et, quibus est undis audita, coercuit omnes.
iam mare litus habet, plenos capit alveus amnes,
flumina subsidunt collesque exire videntur,
345 surgit humus, crescunt loca decrescentibus undis,
postque diem longam nudata cacumina silvae
ostendunt limumque tenent in fronde relictum.
Redditus orbis erat; quem postquam vidit inanem
et desolatas agere alta silentia terras,
350 Deucalion lacrimis ita Pyrrham adfatur obortis:
'O soror, o coniunx, o femina sola superstes,
quam commune mihi genus et patruelis origo,
deinde torus iunxit, nunc ipsa pericula iungunt,
terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
355 nos duo turba sumus: possedit cetera pontus.
haec quoque adhuc vitae non est fiducia nostrae
certa satis; terrent etiam nunc nubila mentem.
quis tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
nunc animus, miseranda, foret? quo sola timorem

330—331 (positoque ... aquas) *Priscian. 5.5.30 et 6.67*

[ε **ELMNPUW**] **326** *in marg.* ε**M**[2] **N**[2] **U**[2] | et] ac **ELW** || **327** ambo (*bis*) ε**N** ambos **A** || **328** deiecit **P** || **333** conchaeque ε**P**[1]**h** conchaque **A** || **338** latentia ε || **340** receptus ε**p** recessus **A** || **342** undas **Mh** || **344** colles **e** || **345** loca] sola *Heinsius* || **346** longum **eh** || **348** inanem ε**MNPUW** apertum **ELe** || **350** abortis **LM** || **357** etiamnum **N**[1] || **359** timores **P**

360 ferre modo posses? quo consolante doleres?
namque ego, crede mihi, si te quoque pontus haberet,
te sequerer, coniunx, et me quoque pontus haberet.
o utinam possim populos reparare paternis
artibus atque animas formatae infundere terrae!
365 nunc genus in nobis restat mortale duobus
(sic visum superis) hominumque exempla manemus.'
Dixerat, et flebant; placuit caeleste precari
numen et auxilium per sacras quaerere sortes.
nulla mora est: adeunt pariter Cephisidas undas,
370 ut nondum liquidas, sic iam vada nota secantes.
inde ubi libatos inroravere liquores
vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
ad delubra deae, quorum fastigia turpi
pallebant musco stabantque sine ignibus arae.
375 ut templi tetigere gradus, procumbit uterque
pronus humi gelidoque pavens dedit oscula saxo,
atque ita 'si precibus' dixerunt 'numina iustis
victa remollescunt, si flectitur ira deorum,
dic, Themi, qua generis damnum reparabile nostri
380 arte sit, et mersis fer opem, mitissima, rebus.'
mota dea est sortemque dedit: 'discedite templo
et velate caput cinctasque resolvite vestes
ossaque post tergum magnae iactate parentis.'
Obstipuere diu, rumpitque silentia voce
385 Pyrrha prior iussisque deae parere recusat,
detque sibi veniam, pavido rogat ore pavetque
laedere iactatis maternas ossibus umbras.
interea repetunt caecis obscura latebris
verba datae sortis secum inter seque volutant.
390 inde Promethides placidis Epimethida dictis
mulcet et 'aut fallax' ait 'est sollertia nobis,

366 (sic visum superis) *Pseudoacr. in Horat. c. 1.33.10* || 390 (inde Promethides ... dictis) *Priscian. 2.37*

[ε **ELMNPUW**] 360 doleres **ENP** (*ex corr.*) **UWe** dolores ε**LM**^{1} || 361 quoque] modo **N**^{3}**U** || 362 sed me **N**^{1} || 363 possim ε**MNW**^{1} possem **ELPU** | reparare] formare **NU** || 366 visum est **LW**^{2}**eh** || 370 ut **M**^{1}**N**^{1} et ε**EUWeh** iam **P** sed **L** | sic **M**^{1}**N**^{1} set (sed) **A** || 379 dicite qua ε | damnum generis **W** || 382 cunctasque **Me** || 384 rumpitque ε**MN**^{1}**W** rupitque **ELN**^{2}**PUe** || 388 caecisque ε**Lh** || 389 datae **ELN**^{2}**PU**^{3} (*in ras.*) **W**^{2} (*in ras.*) **e** deae ε**MN**^{1} || 390 inde **EUe** *Priscianus* hinc ε**LMNPW**

aut (pia sunt nullumque nefas oracula suadent)
magna parens terra est: lapides in corpore terrae
ossa reor dici; iacere hos post terga iubemur.'
395 Coniugis augurio quamquam Titania mota est,
spes tamen in dubio est: adeo caelestibus ambo
diffidunt monitis. sed quid temptare nocebit?
discedunt velantque caput tunicasque recingunt
et iussos lapides sua post vestigia mittunt.
400 saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?)
ponere duritiem coepere suumque rigorem
mollirique mora mollitaque ducere formam.
mox ubi creverunt naturaque mitior illis
contigit, ut quaedam, sic non manifesta videri
405 forma potest hominis, sed, uti de marmore coepta,
non exacta satis rudibusque simillima signis.
quae tamen ex illis aliquo pars umida suco
et terrena fuit, versa est in corporis usum;
quod solidum est flectique nequit, mutatur in ossa;
410 quae modo vena fuit, sub eodem nomine mansit;
inque brevi spatio superorum numine saxa
missa viri manibus faciem traxere virorum,
et de femineo reparata est femina iactu.
inde genus durum sumus experiensque laborum
415 et documenta damus, qua simus origine nati.
Cetera diversis tellus animalia formis
sponte sua peperit, postquam vetus umor ab igne
percaluit solis caenumque udaeque paludes
intumuere aestu fecundaque semina rerum
420 vivaci nutrita solo ceu matris in alvo
creverunt faciemque aliquam cepere morando.
sic, ubi deseruit madidos septemfluus agros
Nilus et antiquo sua flumina reddidit alveo

393—394 (lapides ... dici) *Schol. in Persium 6.51* || 400 sqq. *hunc locum respexerunt Iuvenalis 1.81 sq., Claudius Marius Victor Alethias 1.204—10, Avitus 4.1—7* || 414—415 (unde genus ... nati) *Probi Comm. in Georg. 1.63* || 420 (matris in alvo) *Aenigmata Tatuini 17* || 422—428 (sic ubi ... numeris) *Lactantii Comm. in Stat. Theb. 4.704*

[413—445 ε **ELMNPU**^{3}**W**] 392 at **W** || 397 nocebit **MN**^{3}**PW** nocebat ε**ELN**^{1}**U**e || 398 descendunt **EMW**^{1}e || 399 iusso ε || 401 duritiam ε**P**e || 404 ut] et **M** || 405 veluti sed **U** | coepto ε**E** || 413—70 **U**^{3} *folio amisso* || 418 incaluit **N**^{3}**U**^{3} || 421 aliam **P**

aetherioque recens exarsit sidere limus,
425 plurima cultores versis animalia glaebis
inveniunt et in his quaedam modo coepta per ipsum
nascendi spatium, quaedam inperfecta suisque
trunca vident numeris, et eodem in corpore saepe
altera pars vivit, rudis est pars altera tellus.
430 quippe ubi temperiem sumpsere umorque calorque,
concipiunt, et ab his oriuntur cuncta duobus,
cumque sit ignis aquae pugnax, vapor umidus omnes
res creat, et discors concordia fetibus apta est.
ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
435 solibus aetheriis altoque recanduit aestu,
edidit innumeras species partimque figuras
rettulit antiquas, partim nova monstra creavit.
illa quidem nollet, sed te quoque, maxime Python,
tum genuit, populisque novis, incognite serpens,
440 terror eras: tantum spatii de monte tenebas.
hunc deus arquitenens et numquam talibus armis
ante nisi in dammis capreisque fugacibus usus
mille gravem telis, exhausta paene pharetra,
perdidit effuso per vulnera nigra veneno.
445 neve operis famam posset delere vetustas,
instituit sacros celebri certamine ludos
Pythia perdomitae serpentis nomine dictos.
hic iuvenum quicumque manu pedibusque rotave
vicerat, aesculeae capiebat frondis honorem;
450 nondum laurus erat, longoque decentia crine
tempora cingebat de qualibet arbore Phoebus.
Primus amor Phoebi Daphne Peneia: quem non
fors ignara dedit, sed saeva Cupidinis ira.
Delius hunc nuper, victo serpente superbus,
455 viderat adducto flectentem cornua nervo

430—433 (quippe ... apta est) *Lact. Div. Inst. 2.9.20* || 452 sqq. *hanc fabulam respexit Hieronymus Comm. in Ioh. 2.2*

[446—470 ε **EFLMNPU^{3}W**] 426 coepta **LN^{2}Ph** nata **EM^{2}U^{3}W^2** || 426/7 modo coepta—quaedam *om.* ε**M^{1}N^1**e^1 || 428 humeris ε**MN^{1}PU^{3}W** || 432 umidus igni e || 437 reddidit eh || 439 incognita **N^{3}P** || 441 hanc **N** | arc(h)itenens ε**E U^{3}W**e || 443 gravi **P^1 W^2** (*ex ras.*) p || 445 posset ε**ELU^{3}W**e possit **MNP** || 447 de domitae **NU^3** || 448 hi(s *in ras.*) **N** | pedibusque ε**FMNPW**e pedibusve **LN^{2}U^3** || 452 quem **NEU^{3}W**e quam ε**F^{2}LM^{2}P** || 453 dedit] ferit **FP^1** || 454 victa ε**LNP**

'quid' que 'tibi, lascive puer, cum fortibus armis?'
dixerat, 'ista decent umeros gestamina nostros,
qui dare certa ferae, dare vulnera possumus hosti,
qui modo pestifero tot iugera ventre prementem
460 stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis.
tu face nescio quos esto contentus amores
inritare tua nec laudes adsere nostras.'
filius huic Veneris 'figat tuus omnia, Phoebe,
te meus arcus' ait, 'quantoque animalia cedunt
465 cuncta deo, tanto minor est tua gloria nostra.'
dixit et eliso percussis aëre pennis
inpiger umbrosa Parnasi constitit arce
eque sagittifera prompsit duo tela pharetra
diversorum operum: fugat hoc, facit illud amorem;
470 quod facit, auratum est et cuspide fulget acuta,
quod fugat, obtusum est et habet sub harundine plumbum.
hoc deus in nympha Peneide fixit, at illo
laesit Apollineas traiecta per ossa medullas:
protinus alter amat, fugit altera nomen amantis
475 silvarum latebris captivarumque ferarum
exuviis gaudens innuptaeque aemula Phoebes;
vitta coercebat positos sine lege capillos.
multi illam petiere, illa aversata petentes
inpatiens expersque viri nemora avia lustrat
480 nec, quid Hymen, quid Amor, quid sint conubia, curat.
saepe pater dixit 'generum mihi, filia, debes',
saepe pater dixit 'debes mihi, nata, nepotes':
illa velut crimen taedas exosa iugales
pulchra verecundo subfuderat ora rubore
485 inque patris blandis haerens cervice lacertis
'da mihi perpetua, genitor carissime,' dixit
'virginitate frui: dedit hoc pater ante Dianae.'
ille quidem obsequitur; sed te decor iste, quod optas,

484 (pulchra ... rubore) *versum imitatur Ambrosius Distich. 3.18.1*

[471—534 ε **EFLMNPUW**] 460 innumeris **A** (*in ras.* **N**[2]) innocuis **M** || 462 inritare **ENU**[3] **he** invitare ε[2]**LP** indignare ε indagare **M** inflammare **F** (*in ras.*) **W** | nostras – laudes **L** || 465 deo] tibi **N**[3]**P** || 468 atque ε**E**[1]**FP** || 470 acuto **M** || 472. 470. 471 **E** || 472 illud ε || 475 tenebris **M** || 477 *om.* ε**MN**[1] || 478 aversata ε**FLMP** adversata **ENUW** || 481 *in marg.* **MN**[2]**U** || 482. 481 e || 484 subfuderat **FMNU**[1]**W** suffundit ε suffunditur **Pe** suffundens **ELU**[2]

esse vetat, votoque tuo tua forma repugnat.
490 Phoebus amat visaeque cupit conubia Daphnes,
quodque cupit, sperat, suaque illum oracula fallunt;
utque leves stipulae demptis adolentur aristis,
ut facibus saepes ardent, quas forte viator
vel nimis admovit vel iam sub luce reliquit,
495 sic deus in flammas abiit, sic pectore toto
uritur et sterilem sperando nutrit amorem.
spectat inornatos collo pendere capillos
et 'quid, si comantur?' ait; videt igne micantes
sideribus similes oculos, videt oscula, quae non
500 est vidisse satis; laudat digitosque manusque
bracchiaque et nudos media plus parte lacertos:
siqua latent, meliora putat. fugit ocior aura
illa levi neque ad haec revocantis verba resistit:
'Nympha, precor, Penei, mane! non insequor hostis;
505 nympha, mane! sic agna lupum, sic cerva leonem,
sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae,
hostes quaeque suos; amor est mihi causa sequendi.
me miserum! ne prona cadas indignave laedi
crura notent sentes, et sim tibi causa doloris.
510 aspera, qua properas, loca sunt: moderatius, oro,
curre fugamque inhibe: moderatius insequar ipse.
cui placeas, inquire tamen; non incola montis,
non ego sum pastor, non hic armenta gregesque
horridus observo. nescis, temeraria, nescis,
515 quem fugias, ideoque fugis. mihi Delphica tellus
et Claros et Tenedos Patareaque regia servit;
Iuppiter est genitor. per me, quod eritque fuitque
estque, patet; per me concordant carmina nervis.
certa quidem nostra est, nostra tamen una sagitta
520 certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit.

502 (quaeque latent ... putat) *Quintil. Inst. Or. 8.3.47* || **509** (sim tibi causa doloris) *imitatur Carm. lat. epigr. 443,7*

[*ε* EFLMNPUW] **491** quaeque E || **492** demptis] densis NU | a(b *ex* d N²) olentur N || **493** ut] et U²e || **498** comerentur *ε*LP || **502** quaeque *Quintilianus* || **504** mane(as *eras.*) N || **509** notent] secent L²N³U² | sum W || **510** quo *ε* || **511** insequor *ε* || **518** nervis] verbis FM || **519** quidem EF²LN⁴P²W tamen *ε*M licet NU || **520** fecit *in ras.* N³ figit U

inventum medicina meum est, opiferque per orbem
dicor, et herbarum subiecta potentia nobis:
ei mihi, quod nullis amor est sanabilis herbis,
nec prosunt domino, quae prosunt omnibus, artes!'
525 Plura locuturum timido Peneia cursu
fugit cumque ipso verba inperfecta reliquit,
tum quoque visa decens; nudabant corpora venti,
obviaque adversas vibrabant flamina vestes,
et levis inpulsos retro dabat aura capillos,
530 auctaque forma fuga est. sed enim non sustinet ultra
perdere blanditias iuvenis deus, utque monebat
ipse amor, admisso sequitur vestigia passu.
ut canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
vidit, et hic praedam pedibus petit, ille salutem
535 (alter inhaesuro similis iam iamque tenere
sperat et extento stringit vestigia rostro;
alter in ambiguo est, an sit conprensus, et ipsis
morsibus eripitur tangentiaque ora relinquit):
sic deus et virgo; est hic spe celer, illa timore.
540 qui tamen insequitur, pennis adiutus amoris
ocior est requiemque negat tergoque fugacis
inminet et crinem sparsum cervicibus adflat.
viribus absumptis expalluit illa citaeque
victa labore fugae 'Tellus', ait, 'hisce vel istam,
544a [victa labore fugae, spectans Peneidas undas]
545 quae facit ut laedar, mutando perde figuram!
fer, pater,' inquit 'opem, si flumina numen habetis!

521 (inventum ... est) *Servius in Aen. 12. 405, Pseudoacr. in Horat. carm. saec. 63* || **523** (heu mihi ... herbis) *Isidorus 2.21.25* || **524** (non prosunt ... artes) *Walterus de Cast. Sat. 7a.13.4* || **536** (extento ... rostro) *imitatur Ennodius c. 2.100.3*

[**535—623** *ε* (E)**FLMNPUW**] **521** opifexque **N** || **522** herbarum est **L** || **523** medicabilis e || **525** timido] rapido **W** || **526** relinquit **W** || **528** *inter lin.* **N**[2], *in marg. altera manus Beneventana* || **530** auctaque forma fuga (via **N**[3]**W**) est **MNUW** aucta (acta *ε*) fuga (via *ε***L**) forma est *ε***EFL**e aucta deo flamma est **P**[2] *in ras.* || **531** movebat *Heinsius* || **532** amisso **M** || **537** compressus **N**e | et ipse **N** || **538** reliquit *ε***P** || **542** crimen sparsim **M** (*corr.*) || **544—7** *locus diversissime tractatus sic ut ex codicum diversitate alii duplicem recensionem poetae suspicentur, alii interpolationem supponant*: 544. 545. 546. (547 *om.*) *ε* victa – fugae, *tum rasura*, 545 (546/7 *om.*) **M**[1] victa – fugae, *tum rasura*, 545 *eras.* (546/7 *om.*) **N**, *unde conicias* **O** 544. 545 *habuisse sicut ε*. 544. 545. 547 (*sed post* placui*:* spectansque peneidos undas). 546 **L** 544a. 547a. 546. 545 **EF** 544a. 547a. 545. 546 **Uh** 544a. 546. 547a. 545 **PW**e

qua nimium placui, mutando perde figuram!'
547a [qua nimium placui, Tellus, ait, hisce vel istam]
vix prece finita torpor gravis occupat artus:
mollia cinguntur tenui praecordia libro,
550 in frondem crines, in ramos bracchia crescunt;
pes modo tam velox pigris radicibus haeret,
ora cacumen habet: remanet nitor unus in illa.
hanc quoque Phoebus amat positaque in stipite dextra
sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus
555 conplexusque suis ramos, ut membra, lacertis
oscula dat ligno: refugit tamen oscula lignum.
cui deus 'at quoniam coniunx mea non potes esse,
arbor eris certe' dixit 'mea. semper habebunt
te coma, te citharae, te nostrae, laure, pharetrae.
560 tu ducibus Latiis aderis, cum laeta triumphum
vox canet et visent longas Capitolia pompas.
postibus Augustis eadem fidissima custos
ante fores stabis mediamque tuebere quercum,
utque meum intonsis caput est iuvenale capillis,
565 tu quoque perpetuos semper gere frondis honores.'
finierat Paean: factis modo laurea ramis
adnuit utque caput visa est agitasse cacumen.
Est nemus Haemoniae, praerupta quod undique claudit
silva: vocant Tempe. per quae Peneus ab imo
570 effusus Pindo spumosis volvitur undis
deiectuque gravi tenues agitantia fumos
nubila conducit summisque adspergine silvis
inpluit et sonitu plus quam vicina fatigat:
haec domus, haec sedes, haec sunt penetralia magni
575 amnis; in his residens facto de cautibus antro
undis iura dabat nymphisque colentibus undas.
conveniunt illuc popularia flumina primum,
nescia, gratentur consolenturne parentem,

568—570 (est nemus ... undis) *Probi Comm. in Georg. 4.317*

[ε (E)**FLMNPUW**] **552** habet *Plan.* habent **ELMNUW** abit ε^1 obit ε^2**FP** || **558** mea dixit **Le** | habebit **N**[1]**U** || **560** Latiis *Heinsius* la(e)tis **A** || **561** longas visent **Ee** || **564** intonsum **N** || **567** utque] atque ε**FMe** | agitare **P** || **569** quae] quod **Pe** || **570** solvitur ε || **572** summasque – silvas **N** || **573** impluit ε**M**[1]**P** impulit **N** influit **E**[2]**FLM**[2]**N**[3]**UWe** || **575** his] hoc **NU** || **577** illic **P**

populifer Sperchios et inrequietus Enipeus
580 Apidanusque senex lenisque Amphrysos et Aeas,
moxque amnes alii, qui, qua tulit impetus illos,
in mare deducunt fessas erroribus undas.
Inachus unus abest imoque reconditus antro
fletibus auget aquas natamque miserrimus Io
585 luget ut amissam; nescit, vitane fruatur
an sit apud manes, sed quam non invenit usquam,
esse putat nusquam atque animo peiora veretur.
Viderat a patrio redeuntem Iuppiter illam
flumine et 'o virgo Iove digna tuoque beatum
590 nescio quem factura toro, pete' dixerat 'umbras
altorum nemorum' (et nemorum monstraverat umbras)
'dum calet et medio sol est altissimus orbe.
quodsi sola times latebras intrare ferarum,
praeside tuta deo nemorum secreta subibis,
595 nec de plebe deo, sed qui caelestia magna
sceptra manu teneo, sed qui vaga fulmina mitto.
ne fuge me!' fugiebat enim. iam pascua Lernae
consitaque arboribus Lyrcea reliquerat arva,
cum deus inducta latas caligine terras
600 occuluit tenuitque fugam rapuitque pudorem.
Interea medios Iuno despexit in agros,
et noctis faciem nebulas fecisse volucres
sub nitido mirata die non fluminis illas
esse nec umenti sensit tellure remitti
605 atque, suus coniunx ubi sit, circumspicit, ut quae
deprensi totiens iam nosset furta mariti.
quem postquam caelo non repperit, 'aut ego fallor
aut ego laedor' ait delapsaque ab aethere summo

588 sqq. *fabulam respexit Probi Comm. in Georg. 3.146—9* || **595** (de plebe deo) *hunc locum respexit Seneca Epist. 19.110.1*

[*ε* **(E)FLMNPUW**] **580** Apidanusque *Iacobus a Cruce* eridanusque **A** || **583** imoque] unoque **L**e || **585** ut *in ras.* **N**[2] et **M** || **591** altorum nemorum et nemorum *e cod. pervetusto Viviani et cod. Thuaneo et schedis Leodicensibus Heinsius. fortasse fuit etiam in* **M**, *sed postea alterum* nemorum *erasum est.* **N**[1] *totus erasus est.* altorum nemorum (et **U** sed *ε*) demonstr. *ε***U** aut horum aut horum nemorum et monstr. **EN**[2] **PW** aut horum nemorum aut horum et monstr. **L** *versum om.* **F** || **592** cum e || **598** dyrcea **NPU** || **599** inducta latas **(E)LPUW** inducta lata **F** (*corr.*) inducta alta *ε* inductas lata **M**[1]**N**[1] || **601** agros] Argos *L. Müller* || **602** faciem] speciem **N** || **603** die est **FL** || **606** bene nosset **W**e || **608** —2.227 *om.* e

constitit in terris nebulasque recedere iussit.
610 coniugis adventum praesenserat inque nitentem
Inachidos vultus mutaverat ille iuvencam
(bos quoque formosa est): speciem Saturnia vaccae,
quamquam invita, probat nec non, et cuius et unde
quove sit armento, veri quasi nescia quaerit;
615 Iuppiter e terra genitam mentitur, ut auctor
desinat inquiri: petit hanc Saturnia munus.
quid faciat? crudele suos addicere amores,
non dare suspectum est: pudor est, qui suadeat illinc,
hinc dissuadet amor. victus pudor esset amore,
620 sed, leve si munus sociae generisque torique
vacca negaretur, poterat non vacca videri.
paelice donata non protinus exuit omnem
diva metum timuitque Iovem et fuit anxia furti,
donec Arestoridae servandam tradidit Argo.
625 Centum luminibus cinctum caput Argus habebat:
inde suis vicibus capiebant bina quietem,
cetera servabant atque in statione manebant.
constiterat quocumque modo, spectabat ad Io:
ante oculos Io, quamvis aversus, habebat.
630 luce sinit pasci; cum sol tellure sub alta est,
claudit et indigno circumdat vincula collo.
frondibus arboreis et amara pascitur herba
proque toro terrae non semper gramen habenti
incubat infelix limosaque flumina potat;
635 illa etiam supplex Argo cum bracchia vellet
tendere, non habuit, quae bracchia tenderet Argo,
et conata queri mugitus edidit ore
pertimuitque sonos propriaque exterrita voce est.
Venit et ad ripas, ubi ludere saepe solebat,
640 Inachidas ripas, novaque ut conspexit in unda

625 (centum ... habebat) *Io. Saresber. Policrat. 1.6* (*Webb I 44*) *et Petrus Cantor Verb. abbrev. 92* || **639** (venit ... solebat) *Diomedes Ars Gr. I* (*Keil I 389*)

[**624—772** *ε* **EFLMNPUW**] **615** et terra *ε* || **617** addicere *ε***FL**[1]**MN**[1]**P** abdicere **EL**[2]**N**[2]**UW** || **618** est[1] *om.* **P** | illinc] illud **EFN**[2]**U** || **619** huic **P** || **621** nec vacca **h** || **622** exuit *om.* **M**, *sscr.* expulit **M**[2] || **623** furto *ε*[2] **LU** forto *ε*[1] || **628** modo] loco **EU**[2] **Wp** || **630** subacta est **P** || **632** arbuteis **P** || **636** *in marg.* **N**[2] | tenderet ipsa **N**[2] || **637** et conata] conatoque **EU** conataque *ε* | queri] loqui **N**[3]**U**

cornua, pertimuit seque exsternata refugit.
naides ignorant, ignorat et Inachus ipse,
quae sit; at illa patrem sequitur sequiturque sorores
et patitur tangi seque admirantibus offert.
645 decerptas senior porrexerat Inachus herbas:
illa manus lambit patriisque dat oscula palmis
nec retinet lacrimas, et, si modo verba sequantur,
oret opem nomenque suum casusque loquatur;
littera pro verbis, quam pes in pulvere duxit,
650 corporis indicium mutati triste peregit.
'me miserum!' exclamat pater Inachus inque gementis
cornibus et niveae pendens cervice iuvencae
'me miserum!' ingeminat, 'tune es quaesita per omnes
nata mihi terras? tu non inventa reperta
655 luctus eras levior. retices nec mutua nostris
dicta refers, alto tantum suspiria ducis
pectore, quodque unum potes, ad mea verba remugis.
at tibi ego ignarus thalamos taedasque parabam,
spesque fuit generi mihi prima, secunda nepotum:
660 de grege nunc tibi vir et de grege natus habendus.
nec finire licet tantos mihi morte dolores,
sed nocet esse deum, praeclusaque ianua leti
aeternum nostros luctus extendit in aevum.'
talia maerentem stellatus submovet Argus,
665 ereptamque patri diversa in pascua natam
abstrahit; ipse procul montis sublime cacumen
occupat, unde sedens partes speculatur in omnes.
Nec superum rector mala tanta Phoronidos ultra
ferre potest natumque vocat, quem lucida partu
670 Pleias enixa est, letoque det imperat Argum.
parva mora est alas pedibus virgamque potenti
somniferam sumpsisse manu tegumenque capillis;
haec ubi disposuit, patria Iove natus ab arce
desilit in terras. illic tegumenque removit

[ε EFLMNPUW] 641 seque exsternata E (F) MW seseque exterrita εLNPU || 642 ignorat] miratur L || 646 patriis dat et oscula NU || 647 et ELU sed εFM NPW | sequantur] supersint E || 649 duxit] fecit $N^{3}U^{2}$ || 654 reperta *Heinsius* reperta es A || 655 erat N || 656 alta ε || 660 et A nunc N^{3}h || 662 perclusa E || 663 ostendit M || 664 querentem E || 666 ipse] inde MWh || 667 unde] inde P || 671 *in marg.* M^{3} *in ras.* W

675 et posuit pennas, tantummodo virga retenta est:
hac agit ut pastor per devia rura capellas,
dum venit, adductas et structis cantat avenis.
voce nova et captus custos Iunonius arte
'quisquis es, hoc poteras mecum considere saxo',
680 Argus ait, 'neque enim pecori fecundior ullo
herba loco est, aptamque vides pastoribus umbram.'
sedit Atlantiades et euntem multa loquendo
detinuit sermone diem iunctisque canendo
vincere harundinibus servantia lumina temptat.
685 ille tamen pugnat molles evincere somnos
et, quamvis sopor est oculorum parte receptus,
parte tamen vigilat; quaerit quoque (namque reperta
fistula nuper erat), qua sit ratione reperta.
Tum deus 'Arcadiae gelidis in montibus' inquit
690 'inter hamadryadas celeberrima Nonacrinas
naias una fuit, nymphae Syringa vocabant.
non semel et satyros eluserat illa sequentes
et quoscumque deos umbrosaque silva feraxque
rus habet; Ortygiam studiis ipsaque colebat
695 virginitate deam; ritu quoque cincta Dianae
falleret et posset credi Latonia, si non
corneus huic arcus, si non foret aureus illi;
sic quoque fallebat. redeuntem colle Lycaeo
Pan videt hanc pinuque caput praecinctus acuta
700 talia verba refert' – restabat verba referre
et precibus spretis fugisse per avia nympham,
donec harenosi placidum Ladonis ad amnem
venerit: hic illam cursum inpedientibus undis,
ut se mutarent, liquidas orasse sorores,
705 Panaque, cum prensam sibi iam Syringa putaret,

682—683 (sedit ... diem) *Priscianus 2.34 et 37*

[*ε* **EFLMNPUW**] **676** (ac *in ras.* **U**^{2}) agit **U** || **677** venit] vehit **LN**^{2}**P**^{2}**W**^{2} | adductis *ε* || **678** nova et captus – arte *Ehwald* nova captus – arte *ε***M**(**N**^{1}) novae captus – artis **EFLN**^{2}**UW** | iunonis et arte **P** || **679** poteris **M** || **693** umbrosaque – feraxque **FLN**^{3}**PW** -ve ... -que **MN**^{1}**U** | umbrosa *ε* umbrosos **E** || **694** ipsaque **EMNPU** ipsamque *ε***FLM**^{2}**N**^{2}**W** || **696** et] ut **M** || **698** *om.* *ε* **MN**^{1}, *inter lin.* **N**^{3} || **700** *eras.* **N**; *in ras.* talia verba refert tibi nubere nimpha volentis | votis cede dei restabat verba referre **N**^{2} (*duae manus*) tibi – dei *in ras.* **U**^{2}, *in marg.* **L**^{3}**PW** || **703** venerit *ε***MPU** venerat **EFLN**^{2}**W** || **705** pan quoque *ε* | pressam **N**^{2}**P**

corpore pro nymphae calamos tenuisse palustres,
dumque ibi suspirat, motos in harundine ventos
effecisse sonum tenuem similemque querenti;
arte nova vocisque deum dulcedine captum
710 'hoc mihi conloquium tecum' dixisse 'manebit',
atque ita disparibus calamis conpagine cerae
inter se iunctis nomen tenuisse puellae.
Talia dicturus vidit Cyllenius omnes
succubuisse oculos adopertaque lumina somno;
715 supprimit extemplo vocem firmatque soporem
languida permulcens medicata lumina virga.
nec mora, falcato nutantem vulnerat ense,
qua collo est confine caput, saxoque cruentum
deicit et maculat praeruptam sanguine rupem.
720 Arge, iaces, quodque in tot lumina lumen habebas,
exstinctum est, centumque oculos nox occupat una.
excipit hos volucrisque suae Saturnia pennis
conlocat et gemmis caudam stellantibus inplet.
Protinus exarsit nec tempora distulit irae
725 horriferamque oculis animoque obiecit Erinyn
paelicis Argolicae stimulosque in pectore caecos
condidit et profugam per totum terruit orbem.
ultimus inmenso restabas, Nile, labori;
quem simulac tetigit, positisque in margine ripae
730 procubuit genibus resupinoque ardua collo,
quos potuit solos, tollens ad sidera vultus
et gemitu et lacrimis et luctisono mugitu
cum Iove visa queri finemque orare malorum.
coniugis ille suae conplexus colla lacertis,
735 finiat ut poenas tandem, rogat 'in' que 'futurum
pone metus' inquit, 'numquam tibi causa doloris
haec erit' et Stygias iubet hoc audire paludes.
ut lenita dea est, vultus capit illa priores
fitque, quod ante fuit: fugiunt e corpore saetae,
740 cornua decrescunt, fit luminis artior orbis,

[ε **EFLMNPUW**] 710 conloquium **M** consilium ε**EFLNUW** solatium **P** ‖ 712 tenuisse **A** *suspectum* ‖ 714 subcubuisse **EL** ‖ 718 est *om.* **P** ‖ 719 rupem **A** *suspectum* ‖ 720 in tot lum. **EPUW** inter //// lum. **MN** inter lum. (tot *sscr.* ε) ε**FL** ‖ 722 h(os *in ras.*) N^2 hunc ε**M**(N^1) ‖ 725 horrificamque **P** ‖ 727 terruit] circuit ε ‖ 728 emenso *Heinsius* ‖ 732 multisono **E** ‖ 733 queri ε**FMP** queri est **EL**N^3**W** loqui (est **U**) N^1**U** ‖ 739 e **LMN** et ε^1 de **EFPUW**

contrahitur rictus, redeunt umerique manusque
ungulaque in quinos dilapsa absumitur ungues:
de bove nil superest formae nisi candor in illa;
officioque pedum nymphe contenta duorum
745 erigitur metuitque loqui, ne more iuvencae
mugiat, et timide verba intermissa retemptat.
Nunc dea linigera colitur celeberrima turba,
nunc Epaphus magni genitus de semine tandem
creditur esse Iovis perque urbes iuncta parenti
750 templa tenet. fuit huic animis aequalis et annis
Sole satus Phaethon; quem quondam magna loquentem
nec sibi cedentem Phoeboque parente superbum
non tulit Inachides 'matri' que ait 'omnia demens
credis et es tumidus genitoris imagine falsi.'
755 erubuit Phaethon iramque pudore repressit
et tulit ad Clymenen Epaphi convicia matrem
'quo' que 'magis doleas, genetrix,' ait 'ille ego liber,
ille ferox tacui. pudet haec opprobria nobis
et dici potuisse et non potuisse refelli;
760 at tu, si modo sum caelesti stirpe creatus,
ede notam tanti generis meque adsere caelo.'
Dixit et inplicuit materno bracchia collo
perque suum Meropisque caput taedasque sororum
traderet oravit veri sibi signa parentis.
765 ambiguum Clymene precibus Phaethontis an ira
mota magis dicti sibi criminis utraque caelo
bracchia porrexit spectansque ad lumina solis
'per iubar hoc' inquit 'radiis insigne coruscis,
nate, tibi iuro, quod nos auditque videtque,
770 hoc te, quem spectas, hoc te, qui temperat orbem,
Sole satum. si ficta loquor, neget ipse videndum
se mihi, sitque oculis lux ista novissima nostris.

753 (non tulit ... demens) *Priscianus 2.34* || **768—769** (per iubar hoc [*media absunt*] iuro) *Lact. in Stat. Theb. 5.297*

[*ε* **EFLMNPUW**] **742** *om.* *ε***MN**^{1}, *inter lin.* **N**^{2} || **747** linigera *ε***Eh** niligera **MNU** niligena **LPW** lanigera (**F**)**N**^{3} || *post* **747** *librum secundum incipiunt* **M**^{1}**W**^{2}: quidam, ut videtur, hic librum incipiunt; et hic scribemus capitula libri **W** *in marg.* || **748** nunc *ε***EMP** tunc **W** hinc **F**^{2}**NU** hunc **L**^{1} || **752** credentem *ε* **M**^{1}**N**^{1} || **757** ille] en **P** || **759** repelli **U** referri *ε* || **761** patrii generis *ε* || **764** sibi *om.* **E**^{1}**U**^{1} || **765** ambiguum (est *sscr.*) *ε***M** ambiguum est **Eh** || **771** loquar **P** fero *sscr.* *ε*

nec longus patrios labor est tibi nosse penates:
unde oritur, domus est terrae contermina nostrae;
775 si modo fert animus, gradere et scitabere ab ipso!'
Emicat extemplo laetus post talia matris
dicta suae Phaethon et concipit aethera mente
Aethiopasque suos positosque sub ignibus Indos
sidereis transit patriosque adit inpiger ortus.

LIBER SECVNDVS

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
clara micante auro flammasque imitante pyropo,
cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat,
argenti bifores radiabant lumine valvae.
5 materiam superabat opus; nam Mulciber illic
aequora caelarat medias cingentia terras
terrarumque orbem caelumque, quod inminet orbi.
caeruleos habet unda deos, Tritona canorum
Proteaque ambiguum ballenarumque prementem
10 Aegaeona suis inmania terga lacertis
Doridaque et natas, quarum pars nare videtur,
pars in mole sedens virides siccare capillos,
pisce vehi quaedam; facies non omnibus una,
non diversa tamen, qualem decet esse sororum.
15 terra viros urbesque gerit silvasque ferasque
fluminaque et nymphas et cetera numina ruris.
haec super inposita est caeli fulgentis imago
signaque sex foribus dextris totidemque sinistris.

1—2 (regia ... auro) *Seneca Epist. 19.115.12* || 2 (flammasque ... pyropo) *imitatur Isidorus 16.20.6* || 5 (materiam ... opus) *imitantur Martialis 8.50.7 et Alanus de Ins. Anticlaud. 3.297* || 8 sqq. *hunc locum respexit Ilias Latina 871 sq.* || 13—14 (facies ... sororum) *Io. Saresber. Policrat. Prol. 1* (*Webb I 17*)

[773—22 αε **EFLMNPUW**] 773 patrios labor est **A** labor est patrios α || 774 terrae domus est **E** || 779 -que *delendum? Magnus* || 1 apta *Bentley* || 3 tenebat **EFLN**³ || 5 mulcifer ε**LN**² (f *ex* b) **P** || 12 viridis **N** viridi α || 14 sororem α

Quo simul adclivi Clymeneia limite proles
20 venit et intravit dubitati tecta parentis,
protinus ad patrios sua fert vestigia vultus
consistitque procul; neque enim propiora ferebat
lumina: purpurea velatus veste sedebat
in solio Phoebus claris lucente smaragdis.
25 a dextra laevaque Dies et Mensis et Annus
Saeculaque et positae spatiis aequalibus Horae
Verque novum stabat cinctum florente corona,
stabat nuda Aestas et spicea serta gerebat,
stabat et Autumnus calcatis sordidus uvis
30 et glacialis Hiems canos hirsuta capillos.
inde loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis iuvenem, quibus adspicit omnia, vidit
'quae' que 'viae tibi causa? quid hac' ait 'arce petisti,
progenies, Phaethon, haud infitianda parenti?'
35 ille refert: 'o lux inmensi publica mundi,
Phoebe pater, si das usum mihi nominis huius,
nec falsa Clymene culpam sub imagine celat,
pignora da, genitor, per quae tua vera propago
credar, et hunc animis errorem detrahe nostris.'
40 dixerat, at genitor circum caput omne micantes
deposuit radios propiusque accedere iussit
amplexuque dato 'nec tu meus esse negari
dignus es, et Clymene veros' ait 'edidit ortus,
quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud
45 me tribuente feras. promissis testis adesto
dis iuranda palus oculis incognita nostris.'
vix bene desierat, currus rogat ille paternos
inque diem alipedum ius et moderamen equorum.
Paenituit iurasse patrem, qui terque quaterque
50 concutiens illustre caput 'temeraria' dixit
'vox mea facta tua est. utinam promissa liceret
non dare! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem;

27—30 (verque ... capillos) *Anth. Lat. 1.2* (*Riese p. 75*)

[**23—66** ε (E)**FLMNPUW**] **19** adclivi α**W** ad-/acclivo **A** | limina **MN**[1] limine **N**[2] **21** sua fert] vertit ε**p** || **22** videbat α || **24** zmaragdis **NU** || **25** a **ENPUW** at ε**M**[1] ad **F**[1]**Lh** || **28** gerebat] ferebat **LW** || **31** inde] ipse *Magnus* || **36** usum—huius] huius—usum **N** || **44/5** ut—feras] et—feres **EU** || **45** promissis **LMU** (s *add.* **U**[2]*?*) promissi ε**FNPW** promisi **E** || **47** rogat] petit **EU**

dissuadere licet: non est tua tuta voluntas!
magna petis, Phaethon, et quae nec viribus istis
55 munera conveniant nec tam puerilibus annis.
sors tua mortalis: non est mortale quod optas.
plus etiam, quam quod superis contingere possit,
nescius adfectas; placeat sibi quisque licebit,
non tamen ignifero quisquam consistere in axe
60 me valet excepto. vasti quoque rector Olympi,
qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
non aget hos currus: et quid Iove maius habemus?
Ardua prima via est et qua vix mane recentes
enituntur equi; medio est altissima caelo,
65 unde mare et terras ipsi mihi saepe videre
sit timor et pavida trepidet formidine pectus;
ultima prona via est et eget moderamine certo:
tunc etiam, quae me subiectis excipit undis,
ne ferar in praeceps, Tethys solet ipsa vereri.
70 adde, quod adsidua rapitur vertigine caelum
sideraque alta trahit celerique volumine torquet.
nitor in adversum, nec me, qui cetera, vincit
impetus, et rapido contrarius evehor orbi.
finge datos currus: quid ages? poterisne rotatis
75 obvius ire polis, ne te citus auferat axis?
forsitan et lucos illic urbesque deorum
concipias animo delubraque ditia donis
esse? per insidias iter est formasque ferarum;
utque viam teneas nulloque errore traharis,
80 per tamen adversi gradieris cornua Tauri

53—54 (non est ... Phaethon) *Isidorus Orig. 2.21.26* || **63—69** (ardua ... et quam vix ... trepidet ... ima vereri) *Seneca Provid. 5.10* || **71** (sideraque attrahit celerique ... torquet) *Seneca N. Q. 7.10.1* || **74** (iunge datos currus) *Seneca Provid. 5.11* || **79—81** (utque viam ... Leonis) *id.*

[**67—120** ε π **EFLMNPUW**] **54** nec] non **L** || **55** conveniunt ε**L** || **57** possit ε**FLN^{2}PU** fas sit **M^{3}W^{2}** fas est **EN^{4}P^{3}** || **59** non] nec ε**F** || **60** *om.* ε || **62** agit ε agat **E** | quid] quod **M** qui **F** | habetur **EU** || **63** quam **N^{1}** *Seneca* || **64** emittuntur **P^{1}** | media **LMW** || **65** videnti *Plan.? (Farnabius)* || **66** sit—trepidet ε**FLMNW** fit—trepidat **PU**: **E** *legi nequit* || **67** molimine **M^{1}** || **68** hinc **P^{1}** || **69** ferat ε | tethys ε π tethis **F** thetis **A** | vereri] pavere **NU** || **72** vincat **M^{2}** || **74** finge] iunge *Seneca* || **75** ne—auferat **MN^{2}PW** ne—auferet **FN^{1}U** nec—auferet ε π**E** nec—auferat **L** || **78** esse *suspectum*

Haemoniosque arcus violentique ora Leonis
saevaque circuitu curvantem bracchia longo
Scorpion atque aliter curvantem bracchia Cancrum.
nec tibi quadripedes animosos ignibus illis,
85 quos in pectore habent, quos ore et naribus efflant,
in promptu regere est: vix me patiuntur, ubi acres
incaluere animi, cervixque repugnat habenis.
at tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
nate, cave, dum resque sinit, tua corrige vota.
90 scilicet, ut nostro genitum te sanguine credas,
pignora certa petis: do pignora certa timendo
et patrio pater esse metu probor. adspice vultus
ecce meos, utinamque oculos in pectora posses
inserere et patrias intus deprendere curas!
95 denique quidquid habet dives circumspice mundus
eque tot ac tantis caeli terraeque marisque
posce bonis aliquid: nullam patiere repulsam.
deprecor hoc unum, quod vero nomine poena,
non honor est: poenam, Phaethon, pro munere poscis.
100 quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
ne dubita, dabitur (Stygias iuravimus undas),
quodcumque optaris, sed tu sapientius opta.'
Finierat monitus, dictis tamen ille repugnat
propositumque premit flagratque cupidine currus.
105 ergo, qua licuit, genitor cunctatus ad altos
deducit iuvenem, Vulcania munera, currus.
aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
curvatura rotae, radiorum argenteus ordo;
per iuga chrysolithi positaeque ex ordine gemmae
110 clara repercusso reddebant lumina Phoebo.
dumque ea magnanimus Phaethon miratur opusque
perspicit, ecce vigil nitido patefecit ab ortu
purpureas Aurora fores et plena rosarum

107—108 (aureus ... ordo) *Seneca Epist. 19.115.12* || **107—109** (aureus ... ex ordine musae) *Diomedes Ars Gr. 2* (*Keil I 451*)

[*ε π* **EFLMNPUW**] **81** aemonios **N** || **84** quadripedes *ε π* **MNW** quadru- **EFLPU** || **85** quosque ore **P** || **86** ut acres **F** || **87** intumuere *Pal. 1664* || **93** pectora *ε π* **NP** pectore **EFLMUW** || **94** deprendere] cognoscere **P** || **96** deque **E** || **101** ne dubites **N**[1]**U** nec dubita **E**[2] || **105** ergo quam licuit *ε* ergo ubi licuit **W** taliter ergo diu **M**[2] *in ras.* || **109** gemmae] musae *Diomedes* || **112** nitido] rutilo **L**

atria: diffugiunt stellae, quarum agmina cogit
115 Lucifer et caeli statione novissimus exit.
quem petere ut terras mundumque rubescere vidit
cornuaque extremae velut evanescere lunae,
iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
iussa deae celeres peragunt ignemque vomentes
120 ambrosiae suco saturos praesepibus altis
quadripedes ducunt adduntque sonantia frena.
tum pater ora sui sacro medicamine nati
contigit et rapidae fecit patientia flammae
inposuitque comae radios praesagaque luctus
125 pectore sollicito repetens suspiria dixit:
'Si potes his saltem monitis parere parentis,
parce, puer, stimulis et fortius utere loris.
sponte sua properant: labor est inhibere volentes.
nec tibi directos placeat via quinque per arcus;
130 sectus in obliquum est lato curvamine limes
zonarumque trium contentus fine polumque
effugit australem iunctamque aquilonibus Arcton:
hac sit iter, manifesta rotae vestigia cernes;
utque ferant aequos et caelum et terra calores,
135 nec preme nec summum molire per aethera currum.
altius egressus caelestia tecta cremabis,
inferius terras: medio tutissimus ibis.
neu te dexterior tortum declinet ad Anguem,
neve sinisterior pressam rota ducat ad Aram:
140 inter utrumque tene. Fortunae cetera mando,
quae iuvet et melius, quam tu tibi, consulat opto.
dum loquor, Hesperio positas in litore metas
umida nox tetigit; non est mora libera nobis:
poscimur, et fulget tenebris Aurora fugatis.
145 corripe lora manu — vel, si mutabile pectus

140, 137 (inter utrumque tene, medio tutissimus ibis) *Walterus de Cast. Sat. 6.20.4*; (medio ... ibis) *Petrus Cantor Verb. abbrev. 175*

[**121—163** *επ* **EFLMN^{4}PUW**] **114** defugiunt **N** || **116** quem] quam *π***F** qua **E** tum **LN^{2}U** | petere **M^{1}N^{1}** (*Merkel*) pater **A** || **119** dei **NU** || **121—81** *folium amissum in* **N** *add.* **N** || **122** tunc **FPU** || **124** comes *ε* || **126** paternis **P** || **127** fortiter **L** || **128** volentes *ε***N^{4}U^{2}** volantes **A** || **130** obliquo **P** || **132** effugito **E^{1}p** || **135** summum] sursum **L** | aera **P** || **136** tecta] signa **EU** regna *Vat. 5179* || **143** tangit **N^{4}** || **144** et fulget] effulget *Heinsius*

est tibi, consiliis, non curribus utere nostris,
dum potes et solidis etiamnunc sedibus adstas
dumque male optatos nondum premis inscius axes.
quae tutus spectes, sine me dare lumina terris!'
150 Occupat ille levem iuvenali corpore currum
statque super manibusque leves contingere habenas
gaudet et invito grates agit inde parenti.
interea volucres Pyrois et Eous et Aethon,
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
155 flammiferis inplent pedibusque repagula pulsant;
quae postquam Tethys fatorum ignara nepotis
reppulit et facta est inmensi copia caeli,
corripuere viam pedibusque per aëra motis
obstantes scindunt nebulas pennisque levati
160 praetereunt ortos isdem de partibus Euros.
sed leve pondus erat, nec quod cognoscere possent
Solis equi, solitaque iugum gravitate carebat,
utque labant curvae iusto sine pondere naves
perque mare instabiles nimia levitate feruntur,
165 sic onere adsueto vacuus dat in aëre saltus
succutiturque alte similisque est currus inani.
quod simulac sensere, ruunt tritumque relinquunt
quadriiugi spatium nec, quo prius, ordine currunt.
ipse pavet, nec qua commissas flectat habenas,
170 nec scit qua sit iter, nec, si sciat, imperet illis.
tum primum radiis gelidi caluere Triones
et vetito frustra temptarunt aequore tingi,
quaeque polo posita est glaciali proxima Serpens,
frigore pigra prius nec formidabilis ulli,
175 incaluit sumpsitque novas fervoribus iras.
te quoque turbatum memorant fugisse, Boote,

153—154 *nomina equorum quae O. tradit citat Hyginus fab. 183.3* || **153—155** (interea ... repagula poscunt) *Lact. in Stat. Theb. 3.413*

[**164—181** ε π (E)FLMN^{4}PUW] **147** *om.* εM || **147. 146** π (*corr.*) || **151** leves] datas πELM^2 (*sscr.*) N^{4}W || **152** inde] ille N^{4}U || **154** quartusque phlegon (solis equi ε *om.* π) ε π || **154—62** quartusque — Solis *om.* U^1 || **155** flammigeris FPh || **156** quae] quos N^4 | thetis A || **157** caeli π^{2}MN^{4}U^{3}W mundi ε π^{1}EFLP || **159** levatis εM^{1}W || **160** ortus ε π || **163** sine iusto L || **165** vacuus Up vacuos A | aera M^{2}Uv || **166** inani (s *add.* M^2) M || **167** ruuntque U || **170** nescit hv nec sit E^1 nec sic ε || **171** tingi] mergi *Vat. 1479* || **174** prius] suo L || **176** boote U *Vat. 3266, 5179* bootes A

quamvis tardus eras et te tua plaustra tenebant.
ut vero summo despexit ab aethere terras
infelix Phaethon penitus penitusque iacentes,
180 palluit et subito genua intremuere timore,
suntque oculis tenebrae per tantum lumen obortae,
et iam mallet equos numquam tetigisse paternos,
iam cognosse genus piget et valuisse rogando;
iam Meropis dici cupiens ita fertur, ut acta
185 praecipiti pinus borea, cui victa remisit
frena suus rector, quam dis votisque reliquit.
quid faciat? multum caeli post terga relictum,
ante oculos plus est. animo metitur utrumque;
et modo, quos illi fatum contingere non est,
190 prospicit occasus, interdum respicit ortus:
quidque agat, ignarus stupet et nec frena remittit
nec retinere valet nec nomina novit equorum.
sparsa quoque in vario passim miracula caelo
vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
195 est locus, in geminos ubi bracchia concavat arcus
Scorpius et cauda flexisque utrimque lacertis
porrigit in spatium signorum membra duorum:
hunc puer ut nigri madidum sudore veneni
vulnera curvata minitantem cuspide vidit,
200 mentis inops gelida formidine lora remisit.
quae postquam summo tetigere iacentia tergo,
exspatiantur equi nulloque inhibente per auras
ignotae regionis eunt, quaque impetus egit,
hac sine lege ruunt altoque sub aethere fixis
205 incursant stellis rapiuntque per avia currum
et modo summa petunt, modo per declive viasque

177 (te ... tenebant) *fortasse imitatur Martialis 8.21.3* || 195—197 (est locus ... duorum) *Probi comm. in Georg. 1.32—35* || 205 (rapiuntque ... currum) *imitatur Fortunatus St. Mart. 3.124*

[182—207 ε π (E)FLMNPUW] 178 terras—summo Ehv | dispexit *Lachmann* || 179 iacentes π E FLM^{2}N^{4}PU patentes MP^{2}Wp patentis ε || 181 obortae ε FPUW ab ortae ELMN^{4}h || 183 iam genus agnoscit ε || 186 suos ε | votisque] ventisque P^2 *Vat. 1479, 3266* || 187 relictum (est *add.* N^2) N || 188 animoque M || 189 fato P fas tum v || 192 *post* 194 ε EFLM, *etiam* π, *ut ex initiis versuum conici potest* || 196 scorpi(u *in ras.*)s N scorpios U | flexis LM^{1}P || 200 reliquit W || 201 summum—tergum N^{1}U | tetigere] sensere Eh || 202 auras] oras *Slater* || 204 hac FNPUW ac ε π LM || 205 avia] aera *Vat. 1479* || 206 decliva LM^{2}PU

praecipites spatio terrae propiore feruntur,
inferiusque suis fraternos currere Luna
admiratur equos, ambustaque nubila fumant.
210 corripitur flammis, ut quaeque altissima, tellus
fissaque agit rimas et sucis aret ademptis.
pabula canescunt, cum frondibus uritur arbor,
materiamque suo praebet seges arida damno.
Parva queror; magnae pereunt cum moenibus urbes,
215 cumque suis totas populis incendia gentes
in cinerem vertunt; silvae cum montibus ardent,
ardet Athos Taurusque Cilix et Tmolus et Oete
et tum sicca, prius creberrima fontibus, Ide
virgineusque Helicon et nondum Oeagrius Haemus.
220 ardet in inmensum geminatis ignibus Aetna
Parnasusque biceps et Eryx et Cynthus et Othrys
et tandem nivibus Rhodope caritura Mimasque
Dindymaque et Mycale natusque ad sacra Cithaeron.
nec prosunt Scythiae sua frigora: Caucasus ardet
225 Ossaque cum Pindo maiorque ambobus Olympus
aëriaeque Alpes et nubifer Appenninus.
Tum vero Phaethon cunctis e partibus orbem
adspicit accensum nec tantos sustinet aestus
ferventesque auras velut e fornace profunda
230 ore trahit currusque suos candescere sentit
et neque iam cineres eiectatamque favillam
ferre potest calidoque involvitur undique fumo,
quoque eat aut ubi sit, picea caligine tectus
nescit et arbitrio volucrum raptatur equorum.
235 sanguine tunc credunt in corpora summa vocato
Aethiopum populos nigrum traxisse colorem.
tum facta est Libye raptis umoribus aestu
arida, tum nymphae passis fontesque lacusque
deflevere comis: quaerit Boeotia Dircen,
240 Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas undas.

[**208—254** *ε π* **EFLMNPUW**] **210** quaecumque **N** || **211** fixaque *ε Vat. 1479* || **214** queror *in ras.* **U**^{2} loquor **N** || **215** totis **M** | gentes] terras **N**^{4} **U**^{2} || **217** homulus et ote **N** || **218** tum **MN** tunc **EFLPW** nunc **U** modo *ε* | celeberrima **L**^{3}**h** || **222** nubibus **N**^{1} (*corr.*) | rhodope nivibus **L** || **223** natusque] promptusque *ε* aptus **N**^{2} *in ras.* || **227** tunc **NU** || **228** accendi **Ehv** || **235** tum **U** || **238** passis] sparsis **N**^{1} **Ue** || **239** queritur **M**^{1} **U**^{2} (ur *add.*)

nec sortita loco distantes flumina ripas
tuta manent: mediis Tanais fumavit in undis,
Peneosque senex Teuthranteusque Caicus
et celer Ismenos cum Phegiaco Erymantho
245 arsurusque iterum Xanthus flavusque Lycormas
quique recurvatis ludit Maeandrus in undis
Mygdoniusque Melas et Taenarius Eurotas.
arsit et Euphrates Babylonius, arsit Orontes
Thermodonque citus Gangesque et Phasis et Hister.
250 aestuat Alpheos, ripae Spercheides ardent,
quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum,
et quae Maeonias celebrabant carmine ripas
flumineae volucres, medio caluere Caystro.
Nilus in extremum fugit perterritus orbem
255 occuluitque caput, quod adhuc latet; ostia septem
pulverulenta vacant, septem sine flumine valles.
fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccat
Hesperiosque amnes Rhenum Rhodanumque Padumque,
cuique fuit rerum promissa potentia, Thybrim.
260 Dissilit omne solum, penetratque in Tartara rimis
lumen et infernum terret cum coniuge regem;
et mare contrahitur, siccaeque est campus harenae,
quod modo pontus erat, quosque altum texerat aequor,
exsistunt montes et sparsas Cycladas augent.
265 ima petunt pisces, nec se super aequora curvi
tollere consuetas audent delphines in auras;
corpora phocarum summo resupina profundo
exanimata natant; ipsum quoque Nerea fama est
Doridaque et natas tepidis latuisse sub antris;
270 ter Neptunus aquis cum torvo bracchia vultu
exserere ausus erat, ter non tulit aëris ignes.
alma tamen Tellus, ut erat circumdata ponto,
inter aquas pelagi contractosque undique fontes,

246 (curvis ludit Maeander in undis) *Isidorus Orig. 13.21.23* || 264 (montes … augent) *Seneca N. Q. 3.27.13*

[255—832 ε EFLMNPUW] 243 peneosque εF peneusque A || 244 Phegiaco *Merkel* phocaico A || 246 meandrus A meandros N[4]Pe meander L || 250 alpheus LMWe || 252 celebrarunt EL[2]eh || 256 vacant εFPU vocant ELMNW[1] || 258 hesperios Uh || 260 dissilit] abstulit ε || 261 lumen] ignis ε[2] || 262 siccae quoque εNU || 268 natant] iacent Eehv || 269 trepidis ε | antris] undis EU || 273 contractos MWv

qui se condiderant in opacae viscera matris,
275 sustulit oppressos collo tenus arida vultus
opposuitque manum fronti magnoque tremore
omnia concutiens paulum subsedit et infra,
quam solet esse, fuit siccaque ita voce locuta est:
'Si placet hoc meruique, quid o tua fulmina cessant,
280 summe deum? liceat periturae viribus ignis
igne perire tuo cladernque auctore levare.
vix equidem fauces haec ipsa in verba resolvo'
(presserat ora vapor), 'tostos en adspice crines
inque oculis tantum, tantum super ora favillae!
285 hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem
officiique refers, quod adunci vulnera aratri
rastrorumque fero totoque exerceor anno,
quod pecori frondes alimentaque mitia, fruges,
humano generi, vobis quoque tura ministro?
290 sed tamen exitium fac me meruisse, quid undae,
quid meruit frater? cur illi tradita sorte
aequora decrescunt et ab aethere longius absunt?
quodsi nec fratris nec te mea gratia tangit,
at caeli miserere tui! circumspice utrumque:
295 fumat uterque polus. quos si vitiaverit ignis,
atria vestra ruent. Atlans en ipse laborat
vixque suis umeris candentem sustinet axem.
si freta, si terrae pereunt, si regia caeli,
in chaos antiquum confundimur. eripe flammis,
300 siquid adhuc superest, et rerum consule summae!'
Dixerat haec Tellus (neque enim tolerare vaporem
ulterius potuit nec dicere plura) suumque
rettulit os in se propioraque manibus antra.

279 sqq. *haec respexit Ilias Lat. 39sq.* || 283 (en aspice crines) [*Lact.*] *Carm. de pass. domini 40*

[ε **EFLMNPUW**] 275 oppressos **M** omps (*sc.* omnipotens *aut* omniparens) ε omni(feros *in ras.*) **N** omniferos **A** || 278 siccaque **U** (*Heinsius*) sacraque **A** || 283 tostos] ustos **L**^{2}**N**^{3}e || 284 tantum tantum ε**EUW**^{1} (fumum *in ras.*) tantum **M** fumum tantum (est *eras.*) **F** tantum volitant ϑpv volitant tantum **L** fumus volitant *in ras.* **N**^{3} tantum tantum est **P** || 285 honorem] amorem e^1 || 291 tradita] credita **P**^{1} || 295 quos **EF**^{2}**N**^{2}**UW** quod ε**LMN**^{1}**P** | violaverit **EU** violabitur **P** | (ign **N**^{2})is **N** axis ε**MP** || 299 flammae **E** || 301 haec] hoc ε**W** || vapore ε vapores **FP**e || 302 poterat **ELW**e

At pater omnipotens superos testatus et ipsum,
305 qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
interitura gravi, summam petit arduus arcem,
unde solet nubes latis inducere terris,
unde movet tonitrus vibrataque fulmina iactat;
sed neque, quas posset terris inducere, nubes
310 tunc habuit nec, quos caelo dimitteret, imbres:
intonat et dextra libratum fulmen ab aure
misit in aurigam pariterque animaque rotisque
expulit et saevis conpescuit ignibus ignes.
consternantur equi et saltu in contraria facto
315 colla iugo eripiunt abruptaque lora relinquunt.
illic frena iacent, illic temone revulsus
axis, in hac radii fractarum parte rotarum,
sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
At Phaethon rutilos flamma populante capillos
320 volvitur in praeceps longoque per aëra tractu
fertur, ut interdum de caelo stella sereno,
etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
quem procul a patria diverso maximus orbe
excipit Eridanus fumantiaque abluit ora.
325 Naides Hesperiae trifida fumantia flamma
corpora dant tumulo, signant quoque carmine saxum:
HIC · SITVS · EST · PHAETHON · CVRRVS · AVRIGA · PATERNI
QVEM · SI · NON · TENVIT · MAGNIS · TAMEN · EXCIDIT · AVSIS.
nam pater obductos luctu miserabilis aegro
330 condiderat vultus: et si modo credimus, unum
isse diem sine sole ferunt; incendia lumen
praebebant, aliquisque malo fuit usus in illo.

313 (conpescuit ... ignes) *imitatur Corippus Iohann. 1.340* || **322** (etsi ... videri) *Walterus de Cast. Sat. 7.10.4* || **328** (magnis ... ausis) *Seneca Vita beata 20.5* || **331** (isse ... ferunt) *Io. Saresber. Policrat. 8.23* (*Webb II 407*) || **332** (aliquisque ... illo) *Petrus Cantor Verb. abbrev. 25*

[ε **EFLMNPUW**] **304** omnipudens **N** | testatur **N**^{1} *Vat. 1479* || **308** vibrataque lumina **M**^{1} || **310** tunc abiit **E** | demitteret *Naugerius* || **311** libratus **ev** || **314** consternuntur **ENU**^{1} | facto] verso **EP**^{2}**U** || **315** eripiunt] excutiunt **EN**^{4}**eh** || **318** laceri late **NU** || **320** per nubila ε || **324** spumantiaque *Heinsius* || **325** spumantia **L** || **326** saxum **FLM**^{2} (*in ras.*) **N** ^{3}**Pe** factum **NUW** fatum ε**EN**^{2}**P**^{2} || **329** nam] iam **F** at **e** || **331** esse **P**

At Clymene postquam dixit, quaecumque fuerunt
in tantis dicenda malis, lugubris et amens
335 et laniata sinus totum percensuit orbem
exanimesque artus primo, mox ossa requirens
repperit, ossa tamen peregrina condita ripa;
incubuitque loco nomenque in marmore lectum
perfudit lacrimis et aperto pectore fovit.
340 Nec minus Heliades lugent et inania morti
munera dant lacrimas et caesae pectora palmis
non auditurum miseras Phaethonta querellas
nocte dieque vocant adsternunturque sepulcro.
luna quater iunctis inplerat cornibus orbem:
345 illae more suo (nam morem fecerat usus)
plangorem dederant; e quis Phaethusa, sororum
maxima, cum vellet terra procumbere, questa est
deriguisse pedes; ad quam conata venire
candida Lampetie subita radice retenta est;
350 tertia cum crinem manibus laniare pararet,
avellit frondes; haec stipite crura teneri,
illa dolet fieri longos sua bracchia ramos;
dumque ea mirantur, conplectitur inguina cortex
perque gradus uterum pectusque umerosque manusque
355 ambit et exstabant tantum ora vocantia matrem.
quid faciat mater, nisi, quo trahit inpetus illam,
huc eat atque illuc et, dum licet, oscula iungat?
non satis est: truncis avellere corpora temptat
et teneros manibus ramos abrumpit; at inde
360 sanguineae manant tamquam de vulnere guttae.
'parce, precor, mater,' quaecumque est saucia, clamat,
'parce, precor! nostrum laceratur in arbore corpus.

340 sqq. *hanc fabulam respexit Hieronymus Comm. in Ioh. 2.2*

[ε **EFLMNPUW**] **335–336** *hemistichia inter se commutata,* prima (*sic*) – requirens *et* totum – orbem **U**: **N**^{1} *erasus, correctus a* **N**^{3}, *unde conicias* **N**^{1} *idem ac* **U** *habuisse* || **337** ripa] terra **ELN**^{3}**P**^{2}e || **340** lugent] fletus **EU**e || **341** funera e | caesae] caecis **M**^{1} pulsant **P** | palmis – caesae **U** || **342** miseras – querellas ε**F LM** miseris – querel(l)is **ENPU**^{2}**W** || **343** consternunturque **U** || **346** clangorem **U**^{1} || **347** terrae ε**W**ev terram **U** || **348** diriguisse **EW** || **349** lampetie **N** la(m)petie **A** || **353** dumque ammirantur **P** | miratur **EN**^{1} || **356** trahat **LM** || **358** evellere ε *Vat. 5179* || **359** abrumpere **U** || **360** vulnere] pectore e cortice **L** || **361** *in marg.* **N**^{2}

iamque vale' – cortex in verba novissima venit.
inde fluunt lacrimae, stillataque sole rigescunt
365 de ramis electra novis, quae lucidus amnis
excipit et nuribus mittit gestanda Latinis.
Adfuit huic monstro proles Stheneleia Cygnus,
qui tibi materno quamvis a sanguine iunctus,
mente tamen, Phaethon, propior fuit; ille relicto
370 (nam Ligurum populos et magnas rexerat urbes)
imperio ripas virides amnemque querellis
Eridanum inplerat silvamque sororibus auctam,
cum vox est tenuata viro canaeque capillos
dissimulant plumae collumque a pectore longe
375 porrigitur digitosque ligat iunctura rubentes,
penna latus velat, tenet os sine acumine rostrum.
fit nova Cygnus avis nec se caeloque Iovique
credit ut iniuste missi memor ignis ab illo;
stagna petit patulosque lacus ignemque perosus,
380 quae colat, elegit contraria flumina flammis.
Squalidus interea genitor Phaethontis et expers
ipse sui decoris, quali, cum deficit, orbe
esse solet, lucemque odit seque ipse diemque
datque animum in luctus et luctibus adicit iram
385 officiumque negat mundo. 'satis' inquit 'ab aevi
sors mea principiis fuit inrequieta, pigetque
actorum sine fine mihi, sine honore, laborum.
quilibet alter agat portantes lumina currus!
si nemo est omnesque dei non posse fatentur,
390 ipse agat, ut saltem, dum nostras temptat habenas,
orbatura patres aliquando fulmina ponat.
tum sciet ignipedum vires expertus equorum
non meruisse necem, qui non bene rexerit illos.'
talia dicentem circumstant omnia Solem
395 numina, neve velit tenebras inducere rebus,
supplice voce rogant; missos quoque Iuppiter ignes

[ε **EFLMNPUW**] **363** venit] vertit **U** (*per corr.*) repit *vel* serpit *Heinsius* || **364** unde ε**EPUe** || **366** gestanda ε**EFLPW** spectanda **MNUp** || **368** iunctus] vinctus ε || **369** proprior ε**LU** || **376** velat] vestit **N**^{3}**P** || **378** credit **EFLM**^{2}**PUW** tradit ε**MN** || **382** quali *Passerat* qualis **A** | orbe **EFLNPUW** orbem ε**Mh** || **384** animam **Eeh** || **390** nostras dum **v** | temptet **W** || **392** tunc **ELW** | igniferum ε**MN** || **393** rexerat ε**FLU** || **394** *in marg.* **E** || **395** rebus] terris **U**^{2} *Vat. 3266.*

excusat precibusque minas regaliter addit.
conligit amentes et adhuc terrore paventes
Phoebus equos stimuloque dolens et verbere saevit
400 (saevit enim) natumque obiectat et inputat illis.
At pater omnipotens ingentia moenia caeli
circuit et, ne quid labefactum viribus ignis
corruat, explorat. quae postquam firma suique
roboris esse videt, terras hominumque labores
405 perspicit; Arcadiae tamen est inpensior illi
cura suae, fontesque et nondum audentia labi
flumina restituit, dat terrae gramina, frondes
arboribus laesasque iubet revirescere silvas.
dum redit itque frequens, in virgine Nonacrina
410 haesit, et accepti caluere sub ossibus ignes.
non erat huius opus lanam mollire trahendo
nec positu variare comas; ubi fibula vestem,
vitta coercuerat neglectos alba capillos
et modo leve manu iaculum, modo sumpserat arcum,
415 miles erat Phoebes, nec Maenalon attigit ulla
gratior hac Triviae; sed nulla potentia longa est.
Ulterius medio spatium sol altus habebat,
cum subit illa nemus, quod nulla ceciderat aetas:
exuit hic umero pharetram lentosque retendit
420 arcus inque solo, quod texerat herba, iacebat
et pictam posita pharetram cervice premebat.
Iuppiter ut vidit fessam et custode vacantem,
'hoc certe furtum coniunx mea nesciet' inquit,
'aut si rescierit, — sunt, o sunt iurgia tanti!'
425 protinus induitur faciem cultumque Dianae
atque ait: 'o comitum, virgo, pars una mearum,
in quibus es venata iugis?' de caespite virgo

409 (in virgine Nonacrina) *Lact. in Stat. Theb. 4.294* || 415–416 (miles ... longa est) *Priscianus 5.24; cf. 7.35*

[ε EFLMNPUW] 398 paventes] trementes NU (is N¹, es N²) || 399 dolens] fremens *Vat. 1479* furens *Heinsius* || 402 circuit et] inquirens N || 403 firmas ubique ε || 405 prospicit L respicit εv || 408 laetasque ε || 412 positu EFLMNP positas ε²M²N²UW | ubi ε¹EFLU: M¹N¹ *eras.* cui ε²M²PWe sed N² ceu h³ | fistula F || *post* 412 *inter lin.* strinxerat enituit corpus iuvenile decorque N³ || 416 est *om.* N¹ *Vat. 1479* || 417 spatium medio ELe || 418 reciderat P in- U²W ex- N² || 419 lentosque] factosque N³ | tetendit P || 422 et *om.* N || 424 res scierit N¹U | sunt (haec *in ras.*) sunt N sunt o tua P || 425 vultumque M vultusque Lv

se levat et 'salve numen, me iudice' dixit,
'audiat ipse licet, maius Iove.' ridet et audit
430 et sibi praeferri se gaudet et oscula iungit
nec moderata satis nec sic a virgine danda.
qua venata foret silva, narrare parantem
inpedit amplexu nec se sine crimine prodit.
illa quidem contra, quantum modo femina posset,
435 (adspiceres utinam, Saturnia, mitior esses!)
illa quidem pugnat; sed quem superare puella,
quisve Iovem poterat? superum petit aethera victor
Iuppiter: huic odio nemus est et conscia silva;
unde pedem referens paene est oblita pharetram
440 tollere cum telis et, quem suspenderat, arcum.
Ecce, suo comitata choro Dictynna per altum
Maenalon ingrediens et caede superba ferarum
adspicit hanc visamque vocat: clamata refugit
et timuit primo, ne Iuppiter esset in illa;
445 sed postquam pariter nymphas incedere vidit,
sensit abesse dolos numerumque accessit ad harum.
heu quam difficile est crimen non prodere vultu!
vix oculos attollit humo nec, ut ante solebat,
iuncta deae lateri nec toto est agmine prima,
450 sed silet et laesi dat signa rubore pudoris,
et, nisi quod virgo est, poterat sentire Diana
mille notis culpam; nymphae sensisse feruntur.
orbe resurgebant lunaria cornua nono,
cum dea venatu fraternis languida flammis
455 nacta nemus gelidum, de quo cum murmure labens
ibat et attritas versabat rivus harenas:
ut loca laudavit, summas pede contigit undas;
his quoque laudatis 'procul est' ait 'arbiter omnis;
nuda superfusis tingamus corpora lymphis.'
460 Parrhasis erubuit; cunctae velamina ponunt:
una moras quaerit; dubitanti vestis adempta est,

447 (heu ... vultu) *Rupertus Tuitiensis Sanct. Trin. 8.1030*

[ε **EFLMNPUW**] **430** *in marg.* **N**[2] || **433** se] iam **M** || **434** possit **L** || **436** quem ε (*ut coniec. Bentley*) quae **A** || **437** *distinx. post* superum *Jahn* || **439** inde **LPe** || **444** extimuit **L** || **446** numerosque **M** || **451** sensisse **P** || **453** refulgebant **We** || **454** de venatu *Slater* dea venatrix *Heinsius* | et fraternis **N**[3] **U**[2]**W** || **456** rivus versabat arenas **N** *Vat. 1479*

qua posita nudo patuit cum corpore crimen.
attonitae manibusque uterum celare volenti
'i procul hinc' dixit 'nec sacros pollue fontes!'
465 Cynthia deque suo iussit secedere coetu.
Senserat hoc olim magni matrona Tonantis
distuleratque graves in idonea tempora poenas.
causa morae nulla est, et iam puer Arcas (id ipsum
indoluit Iuno) fuerat de paelice natus;
470 quo simul obvertit saevam cum lumine mentem,
'scilicet hoc etiam restabat, adultera,' dixit
'ut fecunda fores fieretque iniuria partu
nota Iovisque mei testatum dedecus esset!
haud inpune feres: adimam tibi namque figuram,
475 qua tibi quaque places nostro, inportuna, marito.'
Dixit et adversa prensis a fronte capillis
stravit humi pronam; tendebat bracchia supplex:
bracchia coeperunt nigris horrescere villis
curvarique manus et aduncos crescere in ungues
480 officioque pedum fungi laudataque quondam
ora Iovi lato fieri deformia rictu;
neve preces animos et verba precantia flectant,
posse loqui eripitur: vox iracunda minaxque
plenaque terroris rauco de gutture fertur.
485 mens antiqua manet (facta quoque mansit in ursa),
adsiduoque suos gemitu testata dolores
qualescumque manus ad caelum et sidera tollit
ingratumque Iovem, nequeat cum dicere, sentit.
a, quotiens sola non ausa quiescere silva
490 ante domum quondamque suis erravit in agris!
a, quotiens per saxa canum latratibus acta est
venatrixque metu venantum territa fugit!
saepe feris latuit visis oblita, quid esset,

465 (Cynthia ... coetu) *imitatur Hyginus fab. 189* || 476 sqq. *hunc locum respexit Schol. in Germanici Aratea 381.22*

[εEFLMNPUW] 464 nec] ne ε || 465 decedere NU || 468 est est *Vat. 1479* | et *om.* N[1] || 470 cui simul obvertens ε | advertit NW || 471 etiam] unum P || 474 namque] nempe L || 475 quave e || 476 adversa UWv aversa L[1]N adversam ε aversam FL[2]M arreptam EPe | prensis] passis N[3] | de fronte W || 482 precantia] potentia *Burmann* | vincant W || 484 de rauco L || 485 manet] tamen *Heinsius* | facta] feta W || 489—490 *in marg.* U silva—sola U

ursaque conspectos in montibus horruit ursos
495 pertimuitque lupos, quamvis pater esset in illis.
Ecce, Lycaoniae proles ignara parentis,
Arcas adest ter quinque fere natalibus actis,
dumque feras sequitur, dum saltus eligit aptos
nexilibusque plagis silvas Erymanthidas ambit,
500 incidit in matrem; quae restitit Arcade viso
et cognoscenti similis fuit. ille refugit
inmotosque oculos in se sine fine tenentem
nescius extimuit propiusque accedere aventi
vulnifico fuerat fixurus pectora telo.
505 arcuit omnipotens pariterque ipsosque nefasque
sustulit et pariter raptos per inania vento
inposuit caelo vicinaque sidera fecit.
Intumuit Iuno, postquam inter sidera paelex
fulsit, et ad canam descendit in aequora Tethyn
510 Oceanumque senem, quorum reverentia movit
saepe deos, causamque viae scitantibus infit:
'Quaeritis, aetheriis quare regina deorum
sedibus hic adsim? pro me tenet altera caelum.
mentior, obscurum nisi nox cum fecerit orbem,
515 nuper honoratas summo, mea vulnera, caelo
videritis stellas illic, ubi circulus axem
ultimus extremum spatioque brevissimus ambit.
est vero cur quis Iunonem laedere nolit
offensamque tremat, quae prosum sola nocendo?
520 o ego quantum egi! quam vasta potentia nostra est!
esse hominem vetui: facta est dea. sic ego poenas
sontibus inpono, sic est mea magna potestas!
vindicet antiquam faciem vultusque ferinos

494 (conspectusque ... ursus) *Auctor de dubiis nom.* (*Keil V 593*) || **512–513** (aetheriis ... caelum) *haec respexit Seneca Herc. fur. 3–5*

[ε **EFLMNPUW**] **496** parenti *Heinsius* || **497** fere nat. actis ε e ferens – annos **A** (**MN** *eras.*) || **501** et agnoscenti ε || **503** aventi **L U**[3]h[2]p fugit **A** || **504** telo] ferro **P** || **505** arcuit **P** arguit **A** || **506** pariter ε**FLMNP** celeri **EUW**e || **509** aequore **M**v || **511** viam et scricitantibus ε | inquit **U** || **513** huc **L** | adsim **FLW** absim ε**M** a(s **N**[2])sim **N** assim **EPU** || **514** mentiar **P** || **517** ambit] exit **FP**[1] || **518** est vero cur quis **EFU**ev est vero quisquam ε**M**[1]**N** est vero quisque **L** est vero quis qui **M** (*per corr.*) **W** est aliquid cur quis **P** || **523** vindicet **E** vendicet **A**

detrahat, Argolica quod in ante Phoronide fecit!
525 cur non et pulsa ducit Iunone meoque
conlocat in thalamo socerumque Lycaona sumit?
at vos si laesae tangit contemptus alumnae,
gurgite caeruleo Septem prohibete triones,
sideraque in caelo, stupri mercede, recepta
530 pellite, ne puro tingatur in aequore paelex.'
Di maris adnuerant: habili Saturnia curru
ingreditur liquidum pavonibus aethera pictis,
tam nuper pictis caeso pavonibus Argo,
quam tu nuper eras, cum candidus ante fuisses,
535 corve loquax, subito nigrantes versus in alas.
nam fuit haec quondam niveis argentea pennis
ales, ut aequaret totas sine labe columbas
nec servaturis vigili Capitolia voce
cederet anseribus nec amanti flumina cygno.
540 lingua fuit damno: lingua faciente loquaci,
qui color albus erat, nunc est contrarius albo.
Pulchrior in tota quam Larissaea Coronis
non fuit Haemonia: placuit tibi, Delphice, certe,
dum vel casta fuit vel inobservata, sed ales
545 sensit adulterium Phoebeius, utque latentem
detegeret culpam, non exorabilis index,
ad dominum tendebat iter; quem garrula motis
consequitur pennis, scitetur ut omnia, cornix
auditaque viae causa 'non utile carpis'
550 inquit 'iter: ne sperne meae praesagia linguae.
quid fuerim quid simque, vide meritumque require:
invenies nocuisse fidem. nam tempore quodam
Pallas Ericthonium, prolem sine matre creatam,
clauserat Actaeo texta de vimine cista
555 virginibusque tribus gemino de Cecrope natis
et legem dederat, sua ne secreta viderent.
abdita fronde levi densa speculabar ab ulmo,

[ε **EFLMNPUW**] **524** in] et **P** || **525** et pulsa] expulsa **L U e v** || **525.526** ducat – collocet – sumat **FNv** || **529** caelo **N¹ U** caelum ε**EFLMPW** || **532** aera **EFLM³** || **541** cui (**N¹**)**PU** || **544** vel dum **ELe** || **547** tenebat **EF** || **550** ne] nec **Le** || **553** creatam **ELM²PUW** creatum ε**FM¹N¹** || *post* **554** *in textu* **U³**, *inter lin.* **N²** servandumque dedit sic inconfessa quid esset: *post* **555** *in textu aut in marg.* servandam (-um) dederat sic inc. q. e. **he** *et man. recentior.* **ELMPW** || **556** et] hanc **Uv**

quid facerent: commissa duae sine fraude tuentur
Pandrosos atque Herse; timidas vocat una sorores
560 Aglauros nodosque manu diducit, et intus
infantemque vident adporrectumque draconem.
acta deae refero; pro quo mihi gratia talis
redditur, ut dicar tutela pulsa Minervae
et ponar post noctis avem. mea poena volucres
565 admonuisse potest, ne voce pericula quaerant.
at, puto, non ultro nec quicquam tale rogantem
me petiit! — ipsa licet hoc a Pallade quaeras:
quamvis irata est, non hoc irata negabit.
nam me Phocaica clarus tellure Coroneus
570 (nota loquor) genuit fueramque ego regia virgo
divitibusque procis (ne me contemne) petebar;
forma mihi nocuit. nam cum per litora lentis
passibus, ut soleo, summa spatiarer harena,
vidit et incaluit pelagi deus, utque precando
575 tempora cum blandis absumpsit inania verbis,
vim parat et sequitur; fugio densumque relinquo
litus et in molli nequiquam lassor harena.
inde deos hominesque voco, nec contigit ullum
vox mea mortalem: mota est pro virgine virgo
580 auxiliumque tulit. tendebam bracchia caelo:
bracchia coeperunt levibus nigrescere pennis;
reicere ex umeris vestem molibar: at illa
pluma erat inque cutem radices egerat imas;
plangere nuda meis conabar pectora palmis,
585 sed neque iam palmas nec pectora nuda gerebam;
currebam, nec ut ante pedes retinebat harena,
sed summa tollebar humo; mox acta per auras
evehor et data sum comes inculpata Minervae.

579 (faveas cum virgine virgo) *clausulam Ovidii imitatur Ekkehard IV lib. benedict. 4.28*

[ε **EFLMNPUW**] **559** sororum **N** || **560** Aglauros *ex* ε**EFUW** | diducit **W** (*Naugerius*) deducit **A** deduxit **E** || **565** pericula] piacula *Heinsius* || **566** ultra **E**^{2}**M**^{2}**U** | nequiquam **N**^{1}**U** || **567** petiit **EUWh** petit ε**LMNP** | ipsa licet hoc **ENh** ipsa quidem licet hoc **PU** ipsa licet licet hoc ε **L**^{1} licet (hoc e haec **W**) ex ipsa **W**e ipse licet hoc **M** | ipsa petit memet licet hoc **F** || **571** ne] nec ε**FN**^{2}**P**e || **575** assumpsit **LN** consumpsit *Vat. 5179* || **581** nigrescere] horrescere ε**v** || **583** egerat ε**FM**^{1}**PW** eserat **N** fixerat **ELU**e || **584** plangere ε**ELUW** tangere **MNP**^{2} pandere **F** plaudere **P**^{1} || **587** acta] alta **LN**^{2}

quid tamen hoc prodest, si diro facta volucris
590 crimine Nyctimene nostro successit honori?
an, quae per totam res est notissima Lesbon,
non audita tibi est, patrium temerasse cubile
Nyctimenen? avis illa quidem, sed conscia culpae
conspectum lucemque fugit tenebrisque pudorem
595 celat et a cunctis expellitur aethere toto.'
Talia dicenti 'tibi' ait 'revocamina' corvus
'sint precor ista malo: nos vanum spernimus omen.'
nec coeptum dimittit iter dominoque iacentem
cum iuvene Haemonio vidisse Coronida narrat.
600 laurea delapsa est audito crimine amanti,
et pariter vultusque deo plectrumque colorque
excidit, utque animus tumida fervebat ab ira,
arma adsueta capit flexumque a cornibus arcum
tendit et illa suo totiens cum pectore iuncta
605 indevitato traiecit pectora telo.
icta dedit gemitum tractoque a corpore ferro
candida puniceo perfudit membra cruore
et dixit: 'potui poenas tibi, Phoebe, dedisse,
sed peperisse prius. duo nunc moriemur in una.'
610 hactenus, et pariter vitam cum sanguine fudit;
corpus inane animae frigus letale secutum est.
paenitet heu sero poenae crudelis amantem
seque, quod audierit, quod sic exarserit, odit;
odit avem, per quam crimen causamque dolendi
615 scire coactus erat, nec non arcumque manumque
odit cumque manu temeraria tela, sagittas,
conlapsamque fovet seraque ope vincere fata
nititur et medicas exercet inaniter artes.
quae postquam frustra temptata rogumque parari
620 sensit et arsuros supremis ignibus artus,
tum vero gemitus (neque enim caelestia tingi
ora licet lacrimis) alto de corde petitos

617–623 (conlapsamque ... edidit) *Lact. in Stat. Theb. 6.362*

[ε **EFLMNPUW**] **589** prodest (si *om.*) tetro ε || **590** Nyct- *ex Plan.; nomen varie corruptum in codd.* || **591** an quae] ipsaque ε || **593** quidem est **W** || **600** amanti *Heinsius* (*cf. 612*) amantis **A** || **606** corpore] vulnere **E e** || **609** duo nos *Vat. 1479* || **610** vitam pariter **v** || **620** sensit] vidit **U** | supremis] suppostis **N** sup(press)is **U** *per corr.*

edidit, haud aliter, quam cum spectante iuvenca
lactentis vituli dextra libratus ab aure
625 tempora discussit claro cava malleus ictu.
ut tamen ingratos in pectora fudit odores
et dedit amplexus iniustaque iusta peregit,
non tulit in cineres labi sua Phoebus eosdem
semina, sed natum flammis uteroque parentis
630 eripuit geminique tulit Chironis in antrum,
sperantemque sibi non falsae praemia linguae
inter aves albas vetuit consistere corvum.
Semifer interea divinae stirpis alumno
laetus erat mixtoque oneri gaudebat honore.
635 ecce venit rutilis umeros protecta capillis
filia Centauri, quam quondam nympha Chariclo
fluminis in rapidi ripis enixa vocavit
Ocyroen; non haec artes contenta paternas
edidicisse fuit: fatorum arcana canebat.
640 ergo ubi vaticinos concepit mente furores
incaluitque deo, quem clausum pectore habebat,
adspicit infantem 'toto' que 'salutifer orbi
cresce puer' dixit, 'tibi se mortalia saepe
corpora debebunt; animas tibi reddere ademptas
645 fas erit, idque semel dis indignantibus ausus
posse dare hoc iterum flamma prohibebere avita
eque deo corpus fies exsangue deusque,
qui modo corpus eras, et bis tua fata novabis.
tu quoque, care pater, nunc inmortalis et aevis
650 omnibus ut maneas nascendi lege creatus,
posse mori cupies tum, cum cruciabere dirae
sanguine serpentis per saucia membra recepto,
teque ex aeterno patientem numina mortis
efficient, triplicesque deae tua fila resolvent.'
655 restabat fatis aliquid: suspirat ab imis

630 sqq. *hunc locum respexit Io. Saresber. Policrat. 1.4 (Webb I 26)*

[ε EFLMNPUW] **624** lactantis εFPe || **627** inbustaque P | busta L^{2} M^{2}h || **632** considere N || **633** semivir ε || **636** chariclo P^{2} (*Naugerius*) charicto A cayci Ee || **640** vaticinos] fatidicos N^{1}U || **642** totique UW^{2} || **646** prohibebere ε *Vat. 5179* prohibere L prohiberis A || **647** exque εP || **649** nunc immortalis LW *Vat. 5179* nunc iam mortalis εFM^{1}NU^{1} non iam mortalis EM^{2}PU^{2} || **651** tunc e || **653** et eterno – numine ε || **655** suspirat] respirat N

pectoribus, lacrimaeque genis labuntur obortae,
atque ita 'praevertunt' inquit 'me fata, vetorque
plura loqui, vocisque meae praecluditur usus.
non fuerant artes tanti, quae numinis iram
660 contraxere mihi: mallem nescisse futura.
iam mihi subduci facies humana videtur,
iam cibus herba placet, iam latis currere campis
impetus est: in equam cognataque corpora vertor.
tota tamen quare? pater est mihi nempe biformis.'
665 talia dicenti pars est extrema querellae
intellecta parum, confusaque verba fuerunt;
mox nec verba quidem nec equae sonus ille videtur,
sed simulantis equam, parvoque in tempore certos
edidit hinnitus et bracchia movit in herbas.
670 tum digiti coeunt et quinos adligat ungues
perpetuo cornu levis ungula, crescit et oris
et colli spatium, longae pars maxima pallae
cauda fit, utque vagi crines per colla iacebant,
in dextras abiere iubas, pariterque novata est
675 et vox et facies; nomen quoque monstra dedere.
Flebat opemque tuam frustra Philyreius heros,
Delphice, poscebat. nam nec rescindere magni
iussa Iovis poteras, nec, si rescindere posses,
tunc aderas: Elim Messeniaque arva colebas.
680 illud erat tempus, quo te pastoria pellis
texit onusque fuit baculum silvestre sinistrae,
alterius dispar septenis fistula cannis;
dumque amor est curae, dum te tua fistula mulcet,
incustoditae Pylios memorantur in agros
685 processisse boves. videt has Atlantide Maia
natus et arte sua silvis occultat abactas.
senserat hoc furtum nemo nisi notus in illo

[ε **EFLMNPUW**] **657** pervertunt **FLe** | me *Heinsius* mea **A** | me inquit mea **Ue** || **658** praecluditur **U**[2] *Vat. 5179* praevertitur **A** pervertitur **L** || **663** corpora] pectora **Eeh** || **664** nempe] namque **Lh** || **665** dicentis **U** || **666** fuere *Vat. 1479, 5179* feruntur *Heinsius* || **667** nec[2]] nec iam **E** neque iam **e** || **668** equam **U**[2]**W**[2]**v** equae **A** || **669** herbas ε[1]**EFLPe** herbis ε[2]**MNUW** || **670** et quinos] equinos **Uv** et *om.* **W** || **673** atque **N**[1] || **674** dextras] densas *Riese* || **675** dedere **MW** dederunt **A** || **679** elin **EFe** || **681** baculum **M**[1] baculus **A** *cf. 2.789 et 15.655* | silvestre sinistrae ε**M** silvestris olivae **A** || **682** septenis ε**LPeh** e septem **EFU** et septem **MNW** || **687** notus] natus **LU**

rure senex: Battum vicinia tota vocabant.
divitis hic saltus herbosaque pascua Nelei
690 nobiliumque greges custos servabat equarum.
hunc timuit blandaque manu seduxit et illi
'quisquis es, hospes,' ait 'si forte armenta requiret
haec aliquis, vidisse nega, neu gratia facto
nulla rependatur, nitidam cape praemia vaccam',
695 et dedit. accepta voces has reddidit: 'hospes,
tutus eas! lapis iste prius tua furta loquetur',
et lapidem ostendit. simulat Iove natus abire,
mox redit et versa pariter cum voce figura
'rustice, vidisti siquas hoc limite' dixit
700 'ire boves, fer opem, furtoque silentia deme.
iuncta suo pariter dabitur tibi femina tauro.'
at senior, postquam est merces geminata, 'sub illis
montibus' inquit 'erunt', et erant sub montibus illis.
risit Atlantiades et 'me mihi, perfide, prodis?
705 me mihi prodis?' ait periuraque pectora vertit
in durum silicem, qui nunc quoque dicitur index,
inque nihil merito vetus est infamia saxo.
Hinc se sustulerat paribus Caducifer alis
Munychiosque volans agros gratamque Minervae
710 despectabat humum cultique arbusta Lycei.
illa forte die castae de more puellae
vertice subposito festas in Palladis arces
pura coronatis portabant sacra canistris.
inde revertentes deus adspicit ales iterque
715 non agit in rectum, sed in orbem curvat eundem.
ut volucris visis rapidissima miluus extis,
dum timet et densi circumstant sacra ministri,
flectitur in gyrum nec longius audet abire
spemque suam motis avidus circumvolat alis:

716 (rapidissima ... exit) [*Sergii*] *Explan. in Donat. 1* (*Keil IV 494*)

[ε **EFLMNPUW**] **688** vicinia tota **F** *Vat. 5179* vicinia **ENPU** vicinaque **M** vicina hunc ε**LW** | tota **M**[2]**U**[2] nota **P** rura ε**ELNW** || **690** equorum **eh** || **691** timuit] tenuit *Ellis* || **701** dabitur pariter *Vat. 1479* pretium dabitur **e** || **702** est *om.* **E** || **703** erunt] erant **EFLN**[2]**PW**[2] || **704** me mihi] meme ε || **710** despiciebat **EUh** || **713** pura] thura **v** || **714** unde **P** || **715** eunde ε eundo **e**[2]**hp** || **716** miluus **EFM(N)P** milvius ε**N**[2]**UW** milvus in **LM**[2] || **717** circundant **No**

720 sic super Actaeas avidus Cyllenius arces
inclinat cursus et easdem circinat auras:
quanto splendidior quam cetera sidera fulget
Lucifer et quanto quam Lucifer aurea Phoebe,
tanto virginibus praestantior omnibus Herse
725 ibat eratque decus pompae comitumque suarum.
obstipuit forma Iove natus et aethere pendens
non secus exarsit, quam cum Balearica plumbum
funda iacit: volat illud et incandescit eundo,
et quos non habuit, sub nubibus invenit ignes.
730 vertit iter caeloque petit terrena relicto
nec se dissimulat: tanta est fiducia formae.
quae quamquam iusta est, cura tamen adiuvat illam
permulcetque comas chlamydemque, ut pendeat apte,
conlocat, ut limbus totumque appareat aurum,
735 ut teres in dextra, quae somnos ducit et arcet,
virga sit, ut tersis niteant talaria plantis.
pars secreta domus ebore et testudine cultos
tris habuit thalamos, quorum tu, Pandrose, dextrum,
Aglauros laevum, medium possederat Herse.
740 quae tenuit laevum, venientem prima notavit
Mercurium nomenque dei scitarier ausa est
et causam adventus; cui sic respondit: 'Atlantis
Pleionesque nepos ego sum, qui iussa per auras
verba patris porto, pater est mihi Iuppiter ipse.
745 nec fingam causas; tu tantum fida sorori
esse velis prolisque meae matertera dici:
Herse causa viae; faveas oramus amanti.'
adspicit hunc oculis isdem, quibus abdita nuper
viderat Aglauros flavae secreta Minervae,
750 proque ministerio magni sibi ponderis aurum
postulat; interea tectis excedere cogit.

721 (et easdem ... auras) *Io. Saresber. Policrat. 7.12 (Webb II 137); cf. Metalog. 3.10* || **730** (caeloque ... relicto) *fortasse imitatur Sedulius Paschal. carm. 1.352–3*

[*ε* **EFLMNPUW**] **720** avidus **MNPW** avis *ε* agilis **EFLU** || **723** quam] te **FP** (*Heinsius*) || **727** balearia **N**^{1}**U**^{1}v || **730** terrena **MP**^{2}**W** diversa **A** || **734** totumque] textumque **P** || **735** quae] qua *ε***EW** || **736** ut] et **ELPU** | plantis] pennis **E**^{2} || **737** cultos] comptos **N**^{2}**U** cinctos **h** || **738** tris *ε***F** tres **A** || **742–743** *distinx. Jahn* || **743** nepos] genus **EN**^{3} || **747** herse est **L**v | viae est **EUW**^{2} || **751** excludere **P**

vertit ad hanc torvi dea bellica luminis orbem
et tanto penitus traxit suspiria motu,
ut pariter pectus positamque in pectore forti
755 aegida concuteret. subit hanc arcana profana
detexisse manu tum, cum sine matre creatam
Lemnicolae stirpem contra data foedera vidit,
et gratamque deo fore iam gratamque sorori
et ditem sumpto, quod avara poposcerat, auro.
760 Protinus Invidiae nigro squalentia tabo
tecta petit: domus est imis in vallibus huius
abdita, sole carens, non ulli pervia vento,
tristis et ignavi plenissima frigoris, et quae
igne vacet semper, caligine semper abundet.
765 huc ubi pervenit belli metuenda virago,
constitit ante domum (neque enim succedere tectis
fas habet) et postes extrema cuspide pulsat;
concussae patuere fores: videt intus edentem
vipereas carnes, vitiorum alimenta suorum,
770 Invidiam visaque oculos avertit; at illa
surgit humo pigra semesarumque relinquit
corpora serpentum passuque incedit inerti,
utque deam vidit formaque armisque decoram,
ingemuit vultumque ima ad suspiria duxit.
775 pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
nusquam recta acies, livent rubigine dentes,
pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.
risus abest, nisi quem visi movere dolores,
nec fruitur somno vigilacibus excita curis,
780 sed videt ingratos intabescitque videndo

775–781 (pallor ... numquam recta ... carpitur una) *Lact. in Stat. Theb. 3.1* || 775–778 (pallor ... fecere dolores) *Io. Saresber. Policrat. 7.24* (*Webb II 212*) || 778 (semper abest risus nisi quem fecere dolores) *Petrus Cantor Verb. abbrev. 28*

[ε **EFLMNPUW**] 752 orbes **L**W^2**h** || 755. 754 ε || 756 creatum εM^1 || 757 lemnicolae ε**M**(N^1)**W**e lemniacam **EFL**N^2**UP** || 758 et gratamque **EFMh** ingratamque ε**LNPW**e iam gratamque **U** | fore iam gratamque **EM** fore ingratamque **FU** fore iam ingratamque ε**LNPW** || 761 huius] eius N^2 antri **EP** | huius – imis ev || 765 belli ε(M^1)**NPW**ev bello ε**EFL**M^2N^2**U** || 770 convertit **M** || 771 pigra ε**FMPW** pigre **EL**N^2**U**e pigro N^1 *ut vid.* | reliquit ε**ELP** || 774 ima **L**M^2 (*in ras.*) **P**v una **F** deae ε**ENUW**e: *locus saepissime emendatus* || 775 maciesque v || 776 livent] lurent *ex cod. Bodl. Ellis* || 778 movere] fecere **E**ev || 779 nec] non **L** *Vat. 3266* | vigilacibus **EMP**e vigilatibus ε**F** vigilantibus **LNUW**

successus hominum carpitque et carpitur una
suppliciumque suum est. quamvis tamen oderat illam,
talibus adfata est breviter Tritonia dictis:
'infice tabe tua natarum Cecropis unam.
785 sic opus est; Aglauros ea est.' haud plura locuta
fugit et inpressa tellurem reppulit hasta.
Illa deam obliquo fugientem lumine cernens
murmura parva dedit successurumque Minervae
indoluit baculumque capit, quod spinea totum
790 vincula cingebant, adopertaque nubibus atris,
quacumque ingreditur, florentia proterit arva
exuritque herbas et summa papavera carpit
adflatuque suo populos urbesque domosque
polluit, et tandem Tritonida conspicit arcem
795 ingeniis opibusque et festa pace virentem
vixque tenet lacrimas, quia nil lacrimabile cernit.
sed postquam thalamos intravit Cecrope natae,
iussa facit pectusque manu ferrugine tincta
tangit et hamatis praecordia sentibus inplet
800 inspiratque nocens virus piceumque per ossa
dissipat et medio spargit pulmone venenum,
neve mali causae spatium per latius errent,
germanam ante oculos fortunatumque sororis
coniugium pulchraque deum sub imagine ponit
805 cunctaque magna facit; quibus inritata, dolore
Cecropis occulto mordetur et anxia nocte,
anxia luce gemit lentaque miserrima tabe
liquitur, ut glacies incerto saucia sole,
felicisque bonis non lenius uritur Herses,
810 quam cum spinosis ignis subponitur herbis,
quae neque dant flammas lenique tepore cremantur.

795 – 796 (ingeniis ... cernit [vidit **MP**]) *Lact. in Stat. Theb. 12.503*

[ε **EFLMNPUW**] **782** est *om.* **hv** | oderit **EPU**^{2} || **783** brevibus **Nep** || **788** successurumque *ex* v *Heinsius* successuramque ε successorumque **EFWh** successu namque **L** successibus (usque **N** atque **M**^{2}**PU**) **M**^{2}**NPU** || **789** quod ε**M** quem **A** || **790** adoperta et **NU** || **792** papavera] cacumina **Ee** || **793** domusque **N**^{2}**U** || **795** ingentes ε | virentem] nitentem **EU**^{2}**W** || *post* **795** *habet 812 Vat. 3266* || **799** hamatis] amatis **LMNW** amantis ε || **800** per ossa] perosa ε**M**^{1}**U**^{1} || **801** sparsit **W** || **802** spatium causae ε**MU** || **809** non leniter **F** non lit ε aliter non *Vat. 1479, 3266*

saepe mori voluit, ne quicquam tale videret,
saepe velut crimen rigido narrare parenti;
denique in adverso venientem limine sedit
815 exclusura deum; cui blandimenta precesque
verbaque iactanti mitissima 'desine' dixit,
'hinc ego me non sum nisi te motura repulso.'
'stemus' ait 'pacto' velox Cyllenius 'isto'.
caelestique fores virga patefecit, at illi
820 surgere conanti partes, quascumque sedendo
flectitur, ignava nequeunt gravitate moveri.
illa quidem pugnat recto se attollere trunco,
sed genuum iunctura riget, frigusque per ungues
labitur, et pallent amisso sanguine venae;
825 utque malum late solet inmedicabile cancer
serpere et inlaesas vitiatis addere partes,
sic letalis hiems paulatim in pectora venit
vitalesque vias et respiramina clausit,
nec conata loqui est nec, si conata fuisset,
830 vocis habebat iter; saxum iam colla tenebat,
oraque duruerant, signumque exsangue sedebat;
nec lapis albus erat: sua mens infecerat illam.
Has ubi verborum poenas mentisque profanae
cepit Atlantiades, dictas a Pallade terras
835 linquit et ingreditur iactatis aethera pennis.
sevocat hunc genitor nec causam fassus amoris
'fide minister' ait 'iussorum, nate, meorum,
pelle moram solitoque celer delabere cursu,
quaeque tuam matrem tellus a parte sinistra
840 suspicit (indigenae Sidonida nomine dicunt),
hanc pete, quodque procul montano gramine pasci

812 (saepe ... videret) *Io. Saresber. Policrat. 7.24* (*Webb II 212*) || **825** (malum latere solet ... cancer) *Auct. de dubiis nom.* (*Keil V 575*) || **837** (fide ... meorum) *Thomas Cist. Comm. in cantica cantic. Praef.*

[**833–875** $\beta\varepsilon$ **EFLMNPUW**] **813** velut] velit $\varepsilon M^2 U$ || **816** veraque U^1 || **819** caelestique **LMNUW** caelatasque εEFL^2Pe || **821** flectitur $EFLM^2PU^3W^2$ flec(tit et N^2) N flectimus εU^2 (*in ras.*) flectimur *ex* v *Heinsius*; *etiam* W^1 *ut vid.* (*tum eras.*) || **823** ungues] artus N^3 || **824** pallent] callent *Haupt* || **827** venit] versat N^1U^1 || **828** clusit εFN || **833** *incipit* β || **835** aethera] aera EN^2e || **836** sevocat εEL se vocat βF^1N^1 sed vocat **MUW** evocat **P** | causas **U** || **838** subitoque EU^1 *Vat. 5179* || **840** suscipit εEe || **841** gramine] carmine β^1M^1 | pascit ε

armentum regale vides, ad litora verte.'
dixit, et expulsi iamdudum monte iuvenci
litora iussa petunt, ubi magni filia regis
845 ludere virginibus Tyriis comitata solebat.
non bene conveniunt nec in una sede morantur
maiestas et amor: sceptri gravitate relicta
ille pater rectorque deum, cui dextra trisulcis
ignibus armata est, qui nutu concutit orbem,
850 induitur faciem tauri mixtusque iuvencis
mugit et in teneris formosus obambulat herbis.
quippe color nivis est, quam nec vestigia duri
calcavere pedis nec solvit aquaticus auster;
colla toris exstant, armis palearia pendent,
855 cornua parva quidem, sed quae contendere possis
facta manu, puraque magis perlucida gemma;
nullae in fronte minae nec formidabile lumen:
pacem vultus habet. miratur Agenore nata,
quod tam formosus, quod proelia nulla minetur,
860 sed quamvis mitem metuit contingere primo:
mox adit et flores ad candida porrigit ora.
gaudet amans et, dum veniat sperata voluptas,
oscula dat manibus; vix iam, vix cetera differt
et nunc adludit viridique exsultat in herba,
865 nunc latus in fulvis niveum deponit harenis
paulatimque metu dempto modo pectora praebet
virginea plaudenda manu, modo cornua sertis
inpedienda novis. ausa est quoque regia virgo
nescia, quem premeret, tergo considere tauri:
870 cum deus a terra siccoque a litore sensim
falsa pedum primo vestigia ponit in undis,
inde abit ulterius mediique per aequora ponti

846–847 (non bene ... amor) *id. 2.27* || **846** (non bene ... morantur) *Walterus de Cast. Sat. 4.29.4 et 6.13.4*; *Petrus Ven. Epist. 118*

[βε **EFLMNPUW**] **848** bisulcis **E**e || **849** nutu] metu β || **855** parva *suspectum* | possis βε**MNW** posses **EFLPU** || **863** iam β**MNW** ha ε**EU** a **L** ah **P**e et *in ras.* **F** || **866** modo] nunc **EL**e || **867** plaudende ε palpanda **ELP**²**U**²e || **869** consistere *Vat. 1479* conscendere **W** || **870** cum] (t **U**²)um **U** || **871** falsa] pressa *Vat. 5179* fissa *Merkel* | primis *Heinsius*

fert praedam. pavet haec litusque ablata relictum
respicit et dextra cornum tenet, altera dorso
875 inposita est; tremulae sinuantur flamine vestes.

LIBER TERTIVS

Iamque deus posita fallacis imagine tauri
se confessus erat Dictaeaque rura tenebat,
cum pater ignarus Cadmo perquirere raptam
imperat et poenam, si non invenerit, addit
5 exilium, facto pius et sceleratus eodem.
orbe pererrato (quis enim deprendere possit
furta Iovis?) profugus patriamque iramque parentis
vitat Agenorides, Phoebique oracula supplex
consulit et, quae sit tellus habitanda, requirit.
10 'bos tibi' Phoebus ait 'solis occurret in arvis,
nullum passa iugum curvique inmunis aratri:
hac duce carpe vias et, qua requieverit herba,
moenia fac condas Boeotiaque illa vocato.'
vix bene Castalio Cadmus descenderat antro,
15 incustoditam lente videt ire iuvencam
nullum servitii signum cervice gerentem;
subsequitur pressoque legit vestigia passu
auctoremque viae Phoebum taciturnus adorat.
iam vada Cephisi Panopesque evaserat arva:
20 bos stetit et tollens speciosam cornibus altis
ad caelum frontem mugitibus inpulit auras
atque ita respiciens comites sua terga sequentis
procubuit teneraque latus submisit in herba.
Cadmus agit grates peregrinaeque oscula terrae
25 figit et ignotos montes agrosque salutat;

874 (dextra cornum tenet) *Priscianus 6.20* || 11 (curvique inmunis aratri) *Cyprianus Gallus Heptateuchos Exod. 376*

[1–56 αβε **EFLMNPUW**] 874 cornum **U** *Priscianus* cornu **A** || 3 raptam–cadmo **ELe** || 6 posset **Le** || 8 *om.* α || 10 arvis] agris **v** || 14 descenderet α discesserat ε**P** || 15 lente] longe **M**[2]**N** || 17 passu α *Vat. 5179* gressu **A** *cf. 3.277* || 20 constitit et **P** | spatiosam *Vat. 5179* || 23 herbas ε**h**

sacra Iovi facturus erat: iubet ire ministros
et petere e vivis libandas fontibus undas.
Silva vetus stabat nulla violata securi
et specus in medio virgis ac vimine densus
30 efficiens humilem lapidum conpagibus arcum,
uberibus fecundus aquis; ubi conditus antro
Martius anguis erat cristis praesignis et auro:
igne micant oculi, corpus tumet omne veneno,
tresque micant linguae, triplici stant ordine dentes.
35 quem postquam Tyria lucum de gente profecti
infausto tetigere gradu demissaque in undas
urna dedit sonitum, longo caput extulit antro
caeruleus serpens horrendaque sibila misit:
effluxere urnae manibus, sanguisque relinquit
40 corpus et attonitos subitus tremor occupat artus.
ille volubilibus squamosos nexibus orbes
torquet et inmensos saltu sinuatur in arcus
ac media plus parte leves erectus in auras
despicit omne nemus tantoque est corpore, quanto,
45 si totum spectes, geminas qui separat Arctos.
nec mora, Phoenicas, sive illi tela parabant
sive fugam, sive ipse timor prohibebat utrumque,
occupat: hos morsu, longis conplexibus illos,
hos necat adflatu funesti tabe veneni.
50 Fecerat exiguas iam sol altissimus umbras:
quae mora sit sociis, miratur Agenore natus
vestigatque viros. tegumen derepta leoni
pellis erat, telum splendenti lancea ferro
et iaculum teloque animus praestantior omni.

29 (et specus in media [medio **K**] ... densus) *Priscianus 6.76*

[αβε **EFLMNPUW**] 26 ministris **N** || 29 et] est **U** *Vat. 5179* | media α *cf. 11.235* | ac vimine] aculmine β**M**^{1}**N**^{1}**U** || 32—33 *bis* α || 33 venenis α || 34 *om.* α | tresque micant] *cf. Verg. Aen. 2.475, Ov. Met. 6.557. sed ut iterationem, quam intolerabilem iudicavit, evitaret, ex duobus codd. recentibus Heinsius* vibrant *introduxit* || 35 lucum tyria **P** || 37 longum *ex suis et Naugerii codd. Burmann* || 39 et fluxere **h** | urnae α**N**^{3} undae **A** | relinquit β^{2}ε**MW** reliquit α β^1**EFLNPU** || 41 squamosus βε**MP** || 42 immensos α**M**^{2} immenso **A** | sinuatus **L** | artus **M**^{1} orbes β^2**E**e || 43 plus] de **U**^{1} | levis ε || 44 respicit v || 47 timor] tremore v || 48 amplexibus **EL**e || 49 afflatu] afflatu hos **EU** afflat(i *ex* u) **W**pv | funesti α**Ph** funesta **A** || 52 tegumen β**M**^{1} tegimen αε**EFM**^{2}**NPUW** tegmen **Lh** | derepta α**N** direpta **A** | leoni α**LN**^{1}**P**^{2}**UW** leonis βε**FM**^{1}**N**^{2}**P**^{1}

55 ut nemus intravit letataque corpora vidit
victoremque supra spatiosi corporis hostem
tristia sanguinea lambentem vulnera lingua,
'aut ultor vestrae, fidissima corpora, mortis,
aut comes' inquit 'ero.' dixit dextraque molarem
60 sustulit et magnum magno conamine misit;
illius inpulsu cum turribus ardua celsis
moenia mota forent: serpens sine vulnere mansit,
loricaeque modo squamis defensus et atrae
duritia pellis validos cute reppulit ictus.
65 at non duritia iaculum quoque vicit eadem:
quod medio lentae spinae curvamine fixum
constitit et totum descendit in ilia ferrum.
ille dolore ferox caput in sua terga retorsit
vulneraque adspexit fixumque hastile momordit,
70 idque, ubi vi multa partem labefecit in omnem,
vix tergo eripuit; ferrum tamen ossibus haesit.
tunc vero, postquam solitas accessit ad iras
causa recens, plenis tumuerunt guttura venis,
spumaque pestiferos circumfluit albida rictus,
75 terraque rasa sonat squamis, quique halitus exit
ore niger Stygio, vitiatas inficit auras.
ipse modo inmensum spiris facientibus orbem
cingitur, interdum longa trabe rectior adstat,
impete nunc vasto ceu concitus imbribus amnis
80 fertur et obstantes proturbat pectore silvas.
cedit Agenorides paulum spolioque leonis
sustinet incursus instantiaque ora retardat
cuspide praetenta; furit ille et inania duro
vulnera dat ferro figitque in acumine dentes;

55 (letataque ... vidit) *Eutyches Ars 2.15* (*Keil V 484*) | (quo simul intravit) *Glossarium Osberni* (*Mai class. auct. VIII p. 299*) || 79 (impete ... amnis) *Charisius Inst. Gr. 4* (*Keil I 279*); *Diomedes Ars Gr. 2* (*Keil I 442*); [*Probi*] *De ult. syllabis 18.13* (*Keil IV 264*) | (impete ... vasto) *Priscianus 6.55; cf. Isidor. Orig. 1.34.6; imitatur Silius It. 2.243*

[57–110 *βε* **EFLMNPUW**] 55 leto data *ε* || 56 corporis] gutturis *Slater* tergoris *Heinsius* | *hactenus α* || 57 *om. ε* | vulnera] corpora **P** || 62–86 *om. ε* || 64 depulit **P** || 65 vincit v || 67 toto–ferro **U**[2] || 68 retorsit] remisit v || 71 haeret **LN**[3] || 72 tum **E** (*Heinsius*) || 76 auras] herbas **LN**[3]**U**[2]e || 78 adstat] extat **ELU**[2]e exit **U**[1] || 81 *om.* **M** || 82 iactantique **W** || 84 figitque] frangitque p

85 iamque venenifero sanguis manare palato
coeperat et virides adspergine tinxerat herbas:
sed leve vulnus erat, quia se retrahebat ab ictu
laesaque colla dabat retro plagamque sedere
cedendo arcebat nec longius ire sinebat,
90 donec Agenorides coniectum in gutture ferrum
usque sequens pressit, dum retro quercus eunti
obstitit et fixa est pariter cum robore cervix.
pondere serpentis curvata est arbor et imae
parte flagellari gemuit sua robora caudae.
95 dum spatium victor victi considerat hostis,
vox subito audita est (neque erat cognoscere promptum,
unde, sed audita est): 'quid, Agenore nate, peremptum
serpentem spectas? et tu spectabere serpens.'
Ille diu pavidus pariter cum mente colorem
100 perdiderat, gelidoque comae terrore rigebant;
ecce viri fautrix superas delapsa per auras
Pallas adest motaeque iubet supponere terrae
vipereos dentes, populi incrementa futuri.
paret et, ut presso sulcum patefecit aratro,
105 spargit humi iussos, mortalia semina, dentes.
inde (fide maius) glaebae coepere moveri,
primaque de sulcis acies apparuit hastae,
tegmina mox capitum picto nutantia cono,
mox umeri pectusque onerataque bracchia telis
110 exsistunt, crescitque seges clipeata virorum.
sic ubi tolluntur festis aulaea theatris,
surgere signa solent primumque ostendere vultus,
cetera paulatim, placidoque educta tenore
tota patent imoque pedes in margine ponunt.
115 territus hoste novo Cadmus capere arma parabat.
'ne cape' de populo, quem terra creaverat, unus
exclamat 'nec te civilibus insere bellis.'
atque ita terrigenis rigido de fratribus unum

[111–130 **βε ELMNPUW**] 88 sedebat **N** || 90 guttura **Ph**[2] pectore *Vat. 5179* || 91 dum] cui *Vat. 5179* || 93 ima *Hartung* || 96 nec **P** || 99 ille] inde **h**[1] | mente] voce **ELUe** || 102 motaeque] mitique **N**[3] matrique **L** || 104 ut presso **βMN** upresso **ε** in presso **U** impresso **EFLPWe** || 105 sparget **M** || 109 moxque **v** || 111–4.39 **F**[2] || 112 vultum **N**[2] || 116 ne] nec **εW**

comminus ense ferit; iaculo cadit eminus ipse.
120 hunc quoque qui leto dederat, non longius illo
vivit et exspirat, modo quas acceperat, auras,
exemploque pari furit omnis turba, suoque
Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres;
iamque brevis vitae spatium sortita iuventus
125 sanguineam tepido plangebant pectore matrem
quinque superstitibus: quorum fuit unus Echion.
is sua iecit humo monitu Tritonidis arma
fraternaeque fidem pacis petiitque deditque.
hos operis comites habuit Sidonius hospes,
130 cum posuit iussus Phoebeis sortibus urbem.
Iam stabant Thebae: poteras iam, Cadme, videri
exilio felix: soceri tibi Marsque Venusque
contigerant; huc adde genus de coniuge tanta,
tot natas natosque et, pignora cara, nepotes,
135 hos quoque iam iuvenes, sed scilicet ultima semper
exspectanda dies homini est, dicique beatus
ante obitum nemo supremaque funera debet.
Prima nepos inter tot res tibi, Cadme, secundas
causa fuit luctus alienaque cornua fronti
140 addita vosque, canes satiatae sanguine erili;
at bene si quaeras, fortunae crimen in illo,
non scelus invenies; quod enim scelus error habebat?
Mons erat infectus variarum caede ferarum,
iamque dies medius rerum contraxerat umbras
145 et sol ex aequo meta distabat utraque,
cum iuvenis placido per devia lustra vagantes
participes operum conpellat Hyantius ore:
'lina madent, comites, ferrumque cruore ferarum,
fortunamque dies habuit satis. altera lucem

135–137 (sed scilicet ... dies homini dicique ... debet) *Lact. Ira dei 20.2* | (scilicet ... dies hominis dicique ... debet) *Scholia Bern. in Lucan. 8.29*

[131–252 βελ **ELMNPUW**] **120** hunc $\beta^{1}\varepsilon M^{1}N^{1}W^{1}$ hic $\beta^{2}ELM^{2}N^{2}PUW^{2}$ || **123** vulnera mutua v || **124** spatium vitae **E** || **125** plangebant $ELN^{1}Ue$ plangebat β**MW** tangebant $\varepsilon N^{2}P$ || **127** humo βε**M** humi **ELNPUW** || **129** hospes] heros *Vat. 5179* || **130** cum posuit $\varepsilon L^{2}M^{2}N^{2}PUWe$ composuit β**ELMN** | iussus βε**LMPp** iussam EN^{2} (*in ras.*) **UW** || **132** ex illo ε**P** || **134** natos natasque **NU** *Vat. 5179* | nepotum **N** || **136** homini est] hominem ε hominis *Schol. in Lucanum* homini ελ**Lh** || **137** funera] tempora **p** || **140** satiatae βλ**MN** satiati ε**ELPUW** || **142** quod] quid $N^{1}U$ || **146** vacantes λ || **149** fortunaeque λ *Vat. 8519*

150 cum croceis invecta rotis Aurora reducet,
propositum repetemus opus, nunc Phoebus utraque
distat idem terra finditque vaporibus arva:
sistite opus praesens nodosaque tollite lina.'
iussa viri faciunt intermittuntque laborem.
155 Vallis erat piceis et acuta densa cupressu,
nomine Gargaphie, succinctae sacra Dianae,
cuius in extremo est antrum nemorale recessu
arte laboratum nulla: simulaverat artem
ingenio natura suo; nam pumice vivo
160 et levibus tofis nativum duxerat arcum.
fons sonat a dextra tenui perlucidus unda,
margine gramineo patulos succinctus hiatus:
hic dea silvarum venatu fessa solebat
virgineos artus liquido perfundere rore.
165 quo postquam subiit, nympharum tradidit uni
armigerae iaculum pharetramque arcusque retentos;
altera depositae subiecit bracchia pallae;
vincla duae pedibus demunt; nam doctior illis
Ismenis Crocale sparsos per colla capillos
170 conligit in nodum, quamvis erat ipsa solutis.
excipiunt laticem Nepheleque Hyaleque Ranisque
et Psecas et Phiale funduntque capacibus urnis.
dumque ibi perluitur solita Titania lympha,
ecce nepos Cadmi dilata parte laborum
175 per nemus ignotum non certis passibus errans
pervenit in lucum: sic illum fata ferebant.
qui simul intravit rorantia fontibus antra,
sicut erant, viso nudae sua pectora nymphae
percussere viro subitisque ululatibus omne
180 inplevere nemus circumfusaeque Dianam
corporibus texere suis; tamen altior illis
ipsa dea est colloque tenus supereminet omnes.

169—170 (sparsos ... nodum) *imitatur Ennodius 388.74—75*

[βελ **ELMNPUW**] 150 croce(r)is aurora rotis invecta λe | infesta ε || 152 idem] item β**MP**v | terra] meta λ (*ex 145*) || 157 nemorale] mortale ε || 158 sinuaverat arcum **M**² (*ex 42*) || 161 a dextra] addextrum ε ad dextram **P** || 162 succinctus β**M** succinctos λ incinctus **A** distinctus **N** || 163 venatu silvarum **E**e || 168 demunt] detrahunt **E** || 171 latices p | nepheleque βλ**MNP**²**U**² nimphaeque **ELU**¹**W**² nimphae ε**PW**¹e || 172.171 ε || 175 *inter lin.* β**N**², *in marg.* **M**² || 176 ferebant] trahebant λ || 178 viso nudae β**MNU**v nudae viso ελ**ELPW**e | pectora] corpora **E**.

qui color infectis adversi solis ab ictu
nubibus esse solet aut purpureae Aurorae,
185 is fuit in vultu visae sine veste Dianae,
quae quamquam comitum turba stipata suarum
in latus obliquum tamen adstitit oraque retro
flexit et, ut vellet promptas habuisse sagittas,
quas habuit, sic hausit aquas vultumque virilem
190 perfudit spargensque comas ultricibus undis
addidit haec cladis praenuntia verba futurae:
'nunc tibi me posito visam velamine narres,
si poteris narrare, licet.' nec plura minata
dat sparso capiti vivacis cornua cervi,
195 dat spatium collo summasque cacuminat aures
cum pedibusque manus, cum longis bracchia mutat
cruribus et velat maculoso vellere corpus;
additus et pavor est. fugit Autonoeius heros
et se tam celerem cursu miratur in ipso.
200 ut vero vultus et cornua vidit in unda,
'me miserum!' dicturus erat: vox nulla secuta est;
ingemuit: vox illa fuit, lacrimaeque per ora
non sua fluxerunt; mens tantum pristina mansit.
quid faciat? repetatne domum et regalia tecta
205 an lateat silvis? timor hoc, pudor inpedit illud.
dum dubitat, videre canes: primusque Melampus
Ichnobatesque sagax latratu signa dedere,
Gnosius Ichnobates, Spartana gente Melampus;
inde ruunt alii rapida velocius aura,
210 Pamphagos et Dorceus et Oribasos, Arcades omnes,
Nebrophonosque valens et trux cum Laelape Theron
et pedibus Pterelas et naribus utilis Agre
Hylaeusque ferox nuper percussus ab apro

195 (summasque ... aures) *Eutyches Ars 3.3* || 209 (tacita velocius aura) *Corippus Iohann. 4.19*

[βελ ELMNPUW] 184–186 *om.* λ || 186 turba est LU² || 187 adstitit ελM NPW astitit βELU || 192 visam posito o || 193 plurima λ || 200 *delendum Heinsius* || 202 fugit εh || 204 domus et regia P || 205 timor hoc pudor λEWeh pudor hoc timor βεLMNPU || 206 primusque εELPUW primumque βMN primique λ || 207 dedere βλM dederunt εELNPUWe || 210 pamphagos ελ pamphagus A | orivasos λ oribasus A || 211 -phonosque *ex* λN || 212 Pterelas *ex Plan.* plerelas A pherelas M || 213 ferox] fero λ (*Heinsius*)

deque lupo concepta Nape pecudesque secuta
215 Poemenis et natis comitata Harpyia duobus
et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon
et Dromas et Canache Sticteque et Tigris et Alce
et niveis Leucon et villis Asbolos atris
praevalidusque Lacon et cursu fortis Aello
220 et Thoos et Cyprio velox cum fratre Lycisce
et nigram medio frontem distinctus ab albo
Harpalos et Melaneus hirsutaque corpore Lachne
et patre Dictaeo, sed matre Laconide nati
Labros et Agriodus et acutae vocis Hylactor,
225 quosque referre mora est: ea turba cupidine praedae
per rupes scopulosque adituque carentia saxa,
quaque est difficilis, quaque est via nulla, sequuntur.
ille fugit, per quae fuerat loca saepe secutus,
heu famulos fugit ipse suos! clamare libebat:
230 'Actaeon ego sum, dominum cognoscite vestrum!'
verba animo desunt: resonat latratibus aether.
prima Melanchaetes in tergo vulnera fecit,
proxima Therodamas, Oresitrophos haesit in armo:
tardius exierat, sed per conpendia montis
235 anticipata via est; dominum retinentibus illis
cetera turba coit confertque in corpore dentes.
iam loca vulneribus desunt, gemit ille sonumque,
etsi non hominis, quem non tamen edere possit
cervus, habet maestisque replet iuga nota querellis
240 et genibus pronis supplex similisque roganti
circumfert tacitos tamquam sua bracchia vultus.
at comites rabidum solitis hortatibus agmen
ignari instigant oculisque Actaeona quaerunt
et velut absentem certatim Actaeona clamant

234–235 (tardius exierant ... via est) *Eutyches Ars 2.10*

[βελ **ELMNPUW**] **215** peminis **LN** feminis ε || **216** *in marg.* **N**^{2} | substricta] subiecta **N**^{2} || **217** *nomina ex β* || **218** asbolos λ -lus **A** || **220** cum matre **N**^{3} *Plan.* | velox comes atrelicissae **E** || **221** medio nigram λ || **224** Argiodus *Haupt* | hilacton λ || **227** quaque^1] qua via **p** | sequuntur] feruntur *Heinsius* || **234** exierat β ε **ELMN**^{1}**PW**^{1} exierant λ**N**^{2}**Ueh**: *Ovidius solum ad nomen Oresitrophos alludit* || **235** anticipata β λ**MW** praecipitata ε**ELNPU** || **236** confert **NU** | corpora **P** || **238** posset **L** || **242** rabidum ε λ rapidum **A** | hortatibus β λ**M** latratibus **A** clamoribus **N**^{3}

245 (ad nomen caput ille refert) et abesse queruntur
nec capere oblatae segnem spectacula praedae.
vellet abesse quidem, sed adest, velletque videre,
non etiam sentire canum fera facta suorum.
undique circumstant mersisque in corpore rostris
250 dilacerant falsi dominum sub imagine cervi,
nec nisi finita per plurima vulnera vita
ira pharetratae fertur satiata Dianae.
Rumor in ambiguo est: aliis violentior aequo
visa dea est, alii laudant dignamque severa
255 virginitate vocant; pars invenit utraque causas.
sola Iovis coniunx non tam, culpetne probetne,
eloquitur, quam clade domus ab Agenore ductae
gaudet et a Tyria conlectum paelice transfert
in generis socios odium: subit ecce priori
260 causa recens, gravidamque dolet de semine magni
esse Iovis Semelen: tum linguam ad iurgia solvit.
'profeci quid enim totiens per iurgia?' dixit.
'ipsa petenda mihi est; ipsam, si maxima Iuno
rite vocor, perdam, si me gemmantia dextra
265 sceptra tenere decet, si sum regina Iovisque
et soror et coniunx, certe soror. at, puto, furto est
contenta, et thalami brevis est iniuria nostri.
concipit! id deerat! manifestaque crimina pleno
fert utero et mater, quod vix mihi contigit, uno
270 de Iove vult fieri: tanta est fiducia formae.
fallat eam faxo, nec sum Saturnia, si non
ab Iove mersa suo Stygias penetrabit in undas.'
Surgit ab his solio fulvaque recondita nube
limen adit Semeles nec nubes ante removit,
275 quam simulavit anum posuitque ad tempora canos
sulcavitque cutem rugis et curva trementi
membra tulit passu, vocem quoque fecit anilem

253 sqq. *hunc locum respexit Io. Saresber. Policrat. 3.7* (*Webb I 186*)

[**253–357** $\beta\varepsilon$ **ELMNPUW**] **246** optatae **L** ‖ **247** videri $\beta\lambda$**MN** ‖ **249** corpore] viscera λ ‖ **250** falsa λ | dominum falsi **Lo** ‖ **251–252** *del. Heinsius* ‖ **261** tunc **P** ‖ **266** est *om.* β^1**P** ‖ **267** brevis est thalami **e** ‖ **269** uno **M**[2] (*Burmann et e coniec. Micyllus*) uni **A** ‖ **271** sum] sim *Naugerius* ‖ **272** penetrarit **PU**[2] (*Heinsius*) | in] ad **EWe** ‖ **276–277** membra – curva **e** ‖ **277** passu] gressu **ELWc**

ipsaque erat Beroe, Semeles Epidauria nutrix.
ergo ubi captato sermone diuque loquendo
280 ad nomen venere Iovis, suspirat et 'opto,
Iuppiter ut sit' ait, 'metuo tamen omnia: multi
nomine divorum thalamos iniere pudicos.
nec tamen esse Iovem satis est; det pignus amoris,
si modo verus is est, quantusque et qualis ab alta
285 Iunone excipitur, tantus talisque, rogato,
det tibi conplexus suaque ante insignia sumat.'
talibus ignaram Iuno Cadmeida dictis
formarat: rogat illa Iovem sine nomine munus.
cui deus 'elige' ait, 'nullam patiere repulsam,
290 quoque magis credas, Stygii quoque conscia sunto
numina torrentis; timor et deus ille deorum est.'
laeta malo nimiumque potens perituraque amantis
obsequio Semele 'qualem Saturnia' dixit
'te solet amplecti, Veneris cum foedus initis,
295 da mihi te talem.' voluit deus ora loquentis
opprimere: exierat iam vox properata sub auras.
ingemuit; neque enim non haec optasse, neque ille
non iurasse potest. ergo maestissimus altum
aethera conscendit vultuque sequentia traxit
300 nubila, quis nimbos inmixtaque fulgura ventis
addidit et tonitrus et inevitabile fulmen.
qua tamen usque potest, vires sibi demere temptat
nec, quo centimanum deiecerat igne Typhoea,
nunc armatur eo: nimium feritatis in illo est.
305 est aliud levius fulmen, cui dextra Cyclopum
saevitiae flammaeque minus, minus addidit irae:
tela secunda vocant superi; capit illa domumque
intrat Agenoream: corpus mortale tumultus
non tulit aetherios donisque iugalibus arsit.

305—307 (est aliud ... ... superi) *Seneca N. Q. 2.44.1*

[*βε* **ELMNPUW**] **278** erat] fit **v** || **283** Iovis **L** (*Heinsius*) || **284** quantusve **N** || **291** et] es *ε* est **PWh** | deorum est *β***ELMN** deorum *ε***PUW** || **296** vox iam **h** || **297** neque] nec **P** || **299** aera **E** | vultumque **NWv** nutuque *ex Vall. F 25 Heinsius* || **300** fulgora *β ε* || **302** quo **W** *veteres Naugerii* || **309** aerios **P**

310 inperfectus adhuc infans genetricis ab alvo
eripitur patrioque tener, si credere dignum est,
insuitur femori maternaque tempora conplet.
furtim illum primis Ino matertera cunis
educat: inde datum nymphae Nyseides antris
315 occuluere suis lactisque alimenta dedere.
Dumque ea per terras fatali lege geruntur
tutaque bis geniti sunt incunabula Bacchi,
forte Iovem memorant diffusum nectare curas
seposuisse graves vacuaque agitasse remissos
320 cum Iunone iocos et 'maior vestra profecto est
quam, quae contingit maribus' dixisse 'voluptas.'
illa negat; placuit quae sit sententia docti
quaerere Tiresiae: venus huic erat utraque nota.
nam duo magnorum viridi coeuntia silva
325 corpora serpentum baculi violaverat ictu
deque viro factus, mirabile, femina septem
egerat autumnos; octavo rursus eosdem
vidit et 'est vestrae si tanta potentia plagae',
dixit 'ut auctoris sortem in contraria mutet,
330 nunc quoque vos feriam.' percussis anguibus isdem
forma prior rediit genetivaque venit imago.
arbiter hic igitur sumptus de lite iocosa
dicta Iovis firmat; gravius Saturnia iusto
nec pro materia fertur doluisse suique
335 iudicis aeterna damnavit lumina nocte.
at pater omnipotens (neque enim licet inrita cuiquam
facta dei fecisse deo) pro lumine adempto
scire futura dedit poenamque levavit honore.
Ille per Aonias fama celeberrimus urbes
340 inreprehensa dabat populo responsa petenti;
prima fide vocisque ratae temptamina sumpsit

310 (genetricis ab alvo) *Arator Act. Apost. 1.173* || **322** sqq. *hanc fabulam respexit Lact. in Stat. Theb. 2.95* || **335** (in aeternam mersit sua lumina noctem) *sic imitatur Carm. epigr. 428.10* || **341** (prima fide ... sumpsit) *Priscianus 7.93*

[$\beta\varepsilon$ **ELMNPUW**] **312** inseritur **h o** || **314** nereides **N**[1]**P** || **319** deposuisse **e** | gravis ε**N** || **326** factu mirabile **o** || **331** venit] reddita *et* rursus *Heinsius* || **341** fide β**NU** *Priscianus* fidei ε**LMPW** fidem **E** | ratae *Priscianus* datae **A**

caerula Liriope, quam quondam flumine curvo
inplicuit clausaeque suis Cephisos in undis
vim tulit. enixa est utero pulcherrima pleno
345 infantem nymphe, iam tunc qui posset amari,
Narcissumque vocat; de quo consultus, an esset
tempora maturae visurus longa senectae,
fatidicus vates 'si se non noverit' inquit.
vana diu visa est vox auguris, exitus illam
350 resque probat letique genus novitasque furoris.
namque ter ad quinos unum Cephisius annum
addiderat poteratque puer iuvenisque videri:
multi illum iuvenes, multae cupiere puellae;
sed (fuit in tenera tam dura superbia forma)
355 nulli illum iuvenes, nullae tetigere puellae.
adspicit hunc trepidos agitantem in retia cervos
vocalis nymphe, quae nec reticere loquenti
nec prius ipsa loqui didicit, resonabilis Echo.
corpus adhuc Echo, non vox erat; et tamen usum
360 garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat,
reddere de multis ut verba novissima posset.
fecerat hoc Iuno, quia, cum deprendere posset
sub Iove saepe suo nymphas in monte iacentes,
illa deam longo prudens sermone tenebat,
365 dum fugerent nymphae. postquam hoc Saturnia sensit,
'huius' ait 'linguae, qua sum delusa, potestas
parva tibi dabitur vocisque brevissimus usus',
reque minas firmat; tamen haec in fine loquendi
ingeminat voces auditaque verba reportat.
370 ergo ubi Narcissum per devia rura vagantem
vidit et incaluit, sequitur vestigia furtim,
quoque magis sequitur, flamma propiore calescit,

342 *flumen Liriopen et Narcissum meminit Vibius Sequester p. 31 Gelsomino* || **349** (una divisa est vox ... illam) ***scholion additum in cod. Einsiedl. 32 ad Priscianum 8.15.5*** || **370** sqq. ***hunc locum respexit Io. Saresber. Policrat. 8.5*** (*Webb II 247*)

[**358–382** β ε (E)**LMNPUW**] **345** nymphe β**LPUW** **nimpha** ε**N** nymphae **E** nymph(is *in ras.*) **M** | possit **L** || **348** noverit] viderit **P** || **351** namque ter] nam quater **EWep** iam quater **U** | annos **ELUe** || **352** puer] nuper ε || **355** tetigere] flexere **N**[3] || **358** prius β**M** prior ε**LNPUWe** || **362** posset] vellet *ex excerptis Langermanni Heinsius* || **363** sub] cum *Graevianus* (*Merkel*) || **364** prudens longo **e** || **365** hoc *om.* **L** || **366** delusa] decepta **E**[2]**We** || **368** resque *Moreti primus* | tamen] tantum *Bothe*

non aliter, quam cum summis circumlita taedis
admotas rapiunt vivacia sulphura flammas.
375 o quotiens voluit blandis accedere dictis
et molles adhibere preces! natura repugnat
nec sinit, incipiat; sed, quod sinit, illa parata est
exspectare sonos, ad quos sua verba remittat.
forte puer comitum seductus ab agmine fido
380 dixerat 'ecquis adest?', et 'adest' responderat Echo.
hic stupet, utque aciem partes dimittit in omnes,
voce 'veni' magna clamat: vocat illa vocantem.
respicit et rursus nullo veniente 'quid' inquit
'me fugis?' et totidem, quot dixit, verba recepit.
385 perstat et alternae deceptus imagine vocis
'huc coeamus' ait, nullique libentius umquam
responsura sono 'coeamus' rettulit Echo,
et verbis favet ipsa suis egressaque silva
ibat, ut iniceret sperato bracchia collo.
390 ille fugit fugiensque 'manus conplexibus aufer!
ante' ait 'emoriar, quam sit tibi copia nostri.'
rettulit illa nihil nisi 'sit tibi copia nostri.'
spreta latet silvis pudibundaque frondibus ora
protegit et solis ex illo vivit in antris;
395 sed tamen haeret amor crescitque dolore repulsae:
et tenuant vigiles corpus miserabile curae,
adducitque cutem macies, et in aëra sucus
corporis omnis abit; vox tantum atque ossa supersunt:
vox manet; ossa ferunt lapidis traxisse figuram.
400 inde latet silvis nulloque in monte videtur,
omnibus auditur: sonus est, qui vivit in illa.
Sic hanc, sic alias undis aut montibus ortas
luserat hic nymphas, sic coetus ante viriles;
inde manus aliquis despectus ad aethera tollens

[383—505 βε **ELMNPUW**] 373 circumdata **L** || 374 admotam—flammam **EMeh** admota—flammae ε | rapiunt] capiunt **E** || 376 mollis N^1 || 380 etquis β**M** hic quis **W** || 381 utque β**M** atque **A** | dimittit β**MNUW** dimisit ε**ELPe** || 382 clamat magna **E** || 384 quot] quae **N** || 388 silvis **N** || 390 aufer *Heinsius* aufert **A** || 392 *in marg.* βN^2 | illa] ipsa β || 396 et tenuant] attenuant *Vat. 8519* extenuant *Bothe* || 397 et a corpore sucus ε || 398—401 vox tantum—auditur *del. Slater* || 400—401 *del. Heinsius* || 400 inde] illa N^3**P** || 403 hic] sic **M** | coetus] coeptus ε || 404 deceptus N^3

405 'sic amet ipse licet, sic non potiatur amato!'
dixerat: adsensit precibus Rhamnusia iustis.
fons erat inlimis, nitidis argenteus undis,
quem neque pastores neque pastae monte capellae
contigerant aliudve pecus, quem nulla volucris
410 nec fera turbarat nec lapsus ab arbore ramus;
gramen erat circa, quod proximus umor alebat,
silvaque sole locum passura tepescere nullo.
hic puer et studio venandi lassus et aestu
procubuit faciemque loci fontemque secutus,
415 dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit,
dumque bibit, visae conreptus imagine formae
spem sine corpore amat, corpus putat esse, quod unda est.
adstupet ipse sibi vultuque inmotus eodem
haeret ut e Pario formatum marmore signum.
420 spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus
et dignos Baccho, dignos et Apolline crines
inpubesque genas et eburnea colla decusque
oris et in niveo mixtum candore ruborem
cunctaque miratur, quibus est mirabilis ipse.
425 se cupit inprudens et, qui probat, ipse probatur,
dumque petit, petitur pariterque accendit et ardet.
inrita fallaci quotiens dedit oscula fonti!
in mediis quotiens visum captantia collum
bracchia mersit aquis nec se deprendit in illis!
430 quid videat, nescit, sed, quod videt, uritur illo
atque oculos idem, qui decipit, incitat error.
credule, quid frustra simulacra fugacia captas?
quod petis, est nusquam; quod amas, avertere, perdes.
ista repercussae, quam cernis, imaginis umbra est:
435 nil habet ista sui: tecum venitque manetque,

407 (fons ... undis) *Seneca N. Q. 3.1.1* | (nitidis ... undis) *Carm. epigr. 250.5* || **415** (dumque ... crevit) *Petrus Cantor Verb. abbrev. 49; cf. 247* | (dumque .... crescit) *Johannes Victoriensis 1.10* || **419** (e Pario ... signum) *imitatur Claudius Mar. Victor Aleth. 3.182*

[*βε* **ELMNPUW**] **408** pastae in **v** || **411** circum **L^{2}N^3** || **413** (fe**U^2**)ssus **U** || **417** spem] rem *Heinsius* | unda] unde *ε* umbra **L^{2}P^{2}W** || **418** adstupet *β***Mh** astupet **EPUW** at stupet *ε***L^{2}N** ac stupet **e** et stupet **v** || **420** sua] ceu **ELPp** || **421** dignas—dignas *ε* digitos—dignos **LPW** (*in ras.*) dignos—dig(it **U^2**)os **U** || **426** incendit **eh** || **428—429** medias—aquas **ELP** || **428** visus *ε***E^{2}e** nisus **N** || **430** quod videtur in illo *ε* quod videatur in illo est **EUWep** || **433** advertere **e** || **434** umbrae *ε*

tecum discedet, si tu discedere possis.
non illum Cereris, non illum cura quietis
abstrahere inde potest, sed opaca fusus in herba
spectat inexpleto mendacem lumine formam
440 perque oculos perit ipse suos paulumque levatus,
ad circumstantes tendens sua bracchia silvas
'ecquis, io silvae, crudelius' inquit 'amavit?
scitis enim et multis latebra opportuna fuistis.
ecquem, cum vestrae tot agantur saecula vitae,
445 qui sic tabuerit, longo meministis in aevo?
et placet et video, sed, quod videoque placetque,
non tamen invenio: tantus tenet error amantem!
quoque magis doleam, nec nos mare separat ingens
nec via nec montes nec clausis moenia portis:
450 exigua prohibemur aqua! cupit ipse teneri!
nam quotiens liquidis porreximus oscula lymphis,
hic totiens ad me resupino nititur ore;
posse putes tangi: minimum est, quod amantibus obstat.
quisquis es, huc exi! quid me, puer unice, fallis
455 quove petitus abis? certe nec forma nec aetas
est mea, quam fugias, et amarunt me quoque nymphae.
spem mihi nescio quam vultu promittis amico,
cumque ego porrexi tibi bracchia, porrigis ultro;
cum risi, adrides; lacrimas quoque saepe notavi
460 me lacrimante tuas; nutu quoque signa remittis
et, quantum motu formosi suspicor oris,
verba refers aures non pervenientia nostras.
iste ego sum! sensi; nec me mea fallit imago:
uror amore mei, flammas moveoque feroque.
465 quid faciam? roger, anne rogem? quid deinde rogabo?
quod cupio, mecum est: inopem me copia fecit.

466 (inopem me copia reddit) *Aenig. Symphosii 94.3*

[**βε ELMNPUW**] **436** posses **P** || **438** extrahere **EWh** | opacas–herbas **N**[3]e || **440** ipse] ille **EWe** | levatos ε levata **βM** levatas **E** || **442** ecquis **ENPU** etquis **βLMe** nec quis ε en quis **Wh** || **443** et *om.* **NU** || **444** aguntur **W** || **445** longum–aevum **N** || **448** nec nos] nec me **N**[1] non nos e *Vat. 5179* || **449** clausis nec **P** || **451** liquidis quociens ε || **453** minimum] nimium **h** || **456** quam **EN**[3] **PUW** quaem ε quem **βLM** || **458** tibi] mea **P** || **462** nostras–ad aures e | nostras] ultra **E** || **463** iste] ille **N** *et marg.* **E**

o utinam a nostro secedere corpore possem!
votum in amante novum: vellem, quod amamus, abesset! —
iamque dolor vires adimit, nec tempora vitae
470 longa meae superant, primoque extinguor in aevo.
nec mihi mors gravis est, posituro morte dolores:
hic, qui diligitur, vellem, diuturnior esset!
nunc duo concordes anima moriemur in una.'
dixit et ad faciem rediit male sanus eandem
475 et lacrimis turbavit aquas, obscuraque moto
reddita forma lacu est. quam cum vidisset abire,
'quo refugis? remane nec me, crudelis, amantem
desere!' clamavit 'liceat, quod tangere non est,
adspicere et misero praebere alimenta furori!'
480 dumque dolet, summa vestem deduxit ab ora
nudaque marmoreis percussit pectora palmis.
pectora traxerunt roseum percussa ruborem,
non aliter quam poma solent, quae candida parte,
parte rubent, aut ut variis solet uva racemis
485 ducere purpureum nondum matura colorem.
quae simul adspexit liquefacta rursus in unda,
non tulit ulterius, sed, ut intabescere flavae
igne levi cerae matutinaeque pruinae
sole tepente solent, sic attenuatus amore
490 liquitur et tecto paulatim carpitur igni,
et neque iam color est mixto candore rubori
nec vigor et vires et quae modo visa placebant,
nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
quae tamen ut vidit, quamvis irata memorque
495 indoluit, quotiensque puer miserabilis 'eheu'
dixerat, haec resonis iterabat vocibus 'eheu'.
cumque suos manibus percusserat ille lacertos,
haec quoque reddebat sonitum plangoris eundem.

487 (non tulit ulterius) *Prudentius Psych. 715*

[$\beta\varepsilon$ **ELMNPUW**] 467 a *om.* ε**Pe** | possim **E**[1] posset **W** || 471 dolorem **P** || 478 desine **h** || 480 summa–ora *Matth. Herc. excerpta* summo–ore **A** | vestem summo reduxit ε summo vestemque reduxit **EPWeh** || 482 roseum **MW** rostum β tenuem ε**ELNPU** || 485 colorem] ruborem **EN**[3]**PU** || 487 ut intabescere] uti tabescere **P** uti flavescere **L** || 490 igne **PU** || 491 rubore **P** || 495. 496 eheu] heu heu **W**

ultima vox solitam fuit haec spectantis in undam:
500 'heu frustra dilecte puer!', totidemque remisit
verba locus, dictoque vale 'vale' inquit et Echo.
ille caput viridi fessum submisit in herba,
lumina mors clausit domini mirantia formam.
tum quoque se, postquam est inferna sede receptus,
505 in Stygia spectabat aqua. planxere sorores
naides et sectos fratri posuere capillos,
planxerunt dryades: plangentibus adsonat Echo.
iamque rogum quassasque faces feretrumque parabant:
nusquam corpus erat, croceum pro corpore florem
510 inveniunt foliis medium cingentibus albis.
Cognita res meritam vati per Achaidas urbes
attulerat famam, nomenque erat auguris ingens.
spernit Echionides tamen hunc ex omnibus unus,
contemptor superum Pentheus, praesagaque ridet
515 verba senis tenebrasque et cladem lucis ademptae
obicit. ille movens albentia tempora canis
'quam felix esses, si tu quoque luminis huius
orbus' ait 'fieres, ne Bacchica sacra videres!
namque dies aderit, quam non procul auguror esse,
520 qua novus huc veniat, proles Semeleia, Liber;
quem nisi templorum fueris dignatus honore,
mille lacer spargere locis et sanguine silvas
foedabis matremque tuam matrisque sorores.
eveniet! neque enim dignabere numen honore,
525 meque sub his tenebris nimium vidisse quereris.'
talia dicentem proturbat Echione natus.
Dicta fides sequitur, responsaque vatis aguntur.
Liber adest, festisque fremunt ululatibus agri:
turba ruit, mixtaeque viris matresque nurusque
530 vulgusque proceresque ignota ad sacra feruntur.

511 sqq. *hanc fabulam Ovidii respexerunt Servius Auctus in Aen. 4.469 et Lact. in Stat. Theb. 1.230* || **522** (mille ... locis) *Charisius Inst. Gr. 1* (*Keil I 135*)

[**506–622** *β* (–**510**) *ε***ELMNPSUW**] **501** lacus *Heinsius* || **503** mors] mox **M** *inde* nox *Heinsius cum duobus codd.* || **504** tunc **NU** *Vat. 5179* || **506** posuere e imposuere **A** || **511** vatis **LM**[1]**U**[1]**h** || **518** ne] nec *ε***EWh** || **519** non procul **MW**[2] iam haud procul **A** (*in ras.* **N**[2]) || **520** veniet **E**[2]**We** || **524** eveniet **MU** (*per corr.*) eveniat *ε* et veniet **ELNPWp** || **525** sub] et ab *ε***P** || **530** vulgusque proceresque *ε***MN**[1] et vulgus proceresque **UWv** vulgus et proceres **LPe**

'quis furor, anguigenae, proles Mavortia, vestras
attonuit mentes?' Pentheus ait 'aerane tantum
aere repulsa valent et adunco tibia cornu
et magicae fraudes, ut, quos non bellicus ensis,
535 non tuba terruerit, non strictis agmina telis,
femineae voces et mota insania vino
obscenique greges et inania tympana vincant?
vosne, senes, mirer, qui longa per aequora vecti
hac Tyron, hac profugos posuistis sede Penates,
540 nunc sinitis sine Marte capi? vosne, acrior aetas,
o iuvenes, propiorque meae, quos arma tenere,
non thyrsos, galeaque tegi, non fronde decebat?
este, precor, memores, qua sitis stirpe creati,
illiusque animos, qui multos perdidit unus,
545 sumite serpentis! pro fontibus ille lacuque
interiit: at vos pro fama vincite vestra!
ille dedit leto fortes, vos pellite molles
et patrium retinete decus! si fata vetabant
stare diu Thebas, utinam tormenta virique
550 moenia diruerent, ferrumque ignisque sonarent!
essemus miseri sine crimine, sorsque querenda,
non celanda foret, lacrimaeque pudore carerent:
at nunc a puero Thebae capientur inermi,
quem neque bella iuvant nec tela nec usus equorum,
555 sed madidus murra crinis mollesque coronae
purpuraque et pictis intextum vestibus aurum.
quem quidem ego actutum (modo vos absistite) cogam
adsumptumque patrem commentaque sacra fateri.
an satis Acrisio est animi contemnere vanum
560 numen et Argolicas venienti claudere portas,
Penthea terrebit cum totis advena Thebis?

531–540 (quis furor ... attonuit ... vosne senes miseri ... capi) *Lact. in Stat. Theb. 7.164* || **531–532** (quis ... mentes) *imitatur Prudentius Psych. 351*

[*ε* **ELMNPSUW**] **532** attonuit **NU**[4] (*sscr.*) attollit **A** || **535** terruerint **EWe** || **538** miror **Pe** miseri *Lactantius* || **539** hac tyron *ε***EMN**[1]**U** a tyro **LN**[2]**W** *Plan.* huc tyro **P** || **540** vos carior aetas **L**[1]**P** || **545** fontibus **M**[2]**N**[3]**h** frondibus **A** || **546** at] sed **e** || **547** fortes leto **o** | pellite] vincite **Ee** || **548** vetabunt **N**[2]**P** || **550** diruerant **PU** | ignis ferrumque **Eeh** || **553** capiuntur **W** *Vat. 5179* || **554** neque] nec **W** || **555** madidus – crinis **ELNPUW** medius– crinis *ε* madidi – crines **Meo** || **557** assistite **N**[2]

ite citi' — famulis hoc imperat — 'ite ducemque
attrahite huc vinctum! iussis mora segnis abesto!'
Hunc avus, hunc Athamas, hunc cetera turba suorum
565 corripiunt dictis frustraque inhibere laborant;
acrior admonitu est inritaturque retenta
et crescit rabies, moderaminaque ipsa nocebant:
sic ego torrentem, qua nil obstabat eunti,
lenius et modico strepitu decurrere vidi;
570 at quacumque trabes obstructaque saxa tenebant,
spumeus et fervens et ab obice saevior ibat.
ecce cruentati redeunt et, Bacchus ubi esset,
quaerenti domino Bacchum vidisse negarunt;
'hunc' dixere 'tamen comitem famulumque sacrorum
575 cepimus' et tradunt manibus post terga ligatis
sacra dei quondam Tyrrhena gente secutum.
Adspicit hunc Pentheus oculis, quos ira tremendos
fecerat et, quamquam poenae vix tempora differt,
'o periture tuaque aliis documenta dature
580 morte' ait, 'ede tuum nomen nomenque parentum
et patriam morisque novi cur sacra frequentes.'
ille metu vacuus 'nomen mihi' dixit 'Acoetes,
patria Maeonia est, humili de plebe parentes.
non mihi quae duri colerent pater arva iuvenci
585 lanigerosve greges, non ulla armenta reliquit;
pauper et ipse fuit linoque solebat et hamis
decipere et calamo salientes ducere pisces.
ars illi sua census erat; cum traderet artem,
'accipe, quas habeo, studii successor et heres,'
590 dixit 'opes', moriensque mihi nihil ille reliquit
praeter aquas; unum hoc possum appellare paternum.
mox ego, ne scopulis haererem semper in isdem,
addidici regimen dextra moderante carinae
flectere et Oleniae sidus pluviale Capellae

[ε ELMNPSUW] **566** retentu N[1] recepta L || **567** moderaminaque] remoraminaque M[2]e[2] retinacula h || **568** qua obstabat nullus E || **575** ligatis] revinctis LW (*in ras.*) || **576** *del. Heinsius* | quendam W (*ut Jahn coniec.*) | thyrrenae M Tyrrhena e *Vollmer* || **577** oculis pentheus LP || **578** vix poenae P || **582** acestes *Vat. 1593, 5179 Plan.* || **584** duris colerentur rura iuvencis ε || **585** lanigeros ε -que eh || **586** linoque hamisque solebat P || **590** nil ELe || **591** uno hoc — parentem P || **594** pluviale E[2]N[2]W[2]e fluviale A

595 Taygetenque Hyadasque oculis Arctonque notavi
ventorumque domos et portus puppibus aptos.
forte petens Delon Chiae telluris ad oras
adplicor et dextris adducor litora remis
doque leves saltus udaeque inmittor harenae.
600 nox ubi consumpta est (Aurora rubescere primo
coeperat), exsurgo laticesque inferre recentes
admoneo monstroque viam, quae ducat ad undas.
ipse quid aura mihi tumulo promittat ab alto
prospicio comitesque voco repetoque carinam.
605 'adsumus en!' inquit sociorum primus Opheltes,
utque putat, praedam deserto nactus in agro
virginea puerum ducit per litora forma.
ille mero somnoque gravis titubare videtur
vixque sequi; specto cultum faciemque gradumque:
610 nil ibi, quod credi posset mortale, videbam.
et sensi et dixi sociis: 'quod numen in isto
corpore sit, dubito, sed corpore numen in isto est.
quisquis es, o faveas nostrisque laboribus adsis.
his quoque des veniam.' 'pro nobis mitte precari'
615 Dictys ait, quo non alius conscendere summas
ocior antemnas prensoque rudente relabi;
hoc Libys, hoc flavus, prorae tutela, Melanthus,
hoc probat Alcimedon et, qui requiemque modumque
voce dabat remis, animorum hortator, Epopeus,
620 hoc omnes alii: praedae tam caeca cupido est.
'non tamen hanc sacro violari pondere pinum
perpetiar' dixi; 'pars hic mihi maxima iuris',
inque aditu obsisto. furit audacissimus omni
de numero Lycabas, qui Tusca pulsus ab urbe
625 exilium dira poenam pro caede luebat.
is mihi, dum resto, iuvenali guttura pugno
rupit et excussum misisset in aequora, si non

[623—733 ε**ELMNPSUW**] **596** aptos] altos ε**M** || **597** delon **N**^{2}**UWeh** delum **A** | Chiae] diae **U**^{2} || **598** adduco ε**EPe** || **600** ubi] ibi **EUWh** | primum **N**^{3} || **602** ducat **MNUW** ducit ε**ELPe** || **610** posset credi **Pv** || **611** et dixi et sensi **h** || **616** pressoque *Vat. 5179, 8519* || **617** et prorae ε**W**^{2} (*in ras.*) et praerae **M** et praetutela **Ee** hoc praetutela **h** | melampus **NUv** || **618** requiemque] regimenque *Voss* || **621** pondere] corpore **P**^{1} || **622** *desinit* ε || **625** exsilii **N**^{3} | dira] dura **W**

haesissem quamvis amens in fune retentus.
inpia turba probat factum; tum denique Bacchus
630 (Bacchus enim fuerat), veluti clamore solutus
sit sopor aque mero redeant in pectora sensus,
'quid facitis? quis clamor?' ait 'qua, dicite, nautae,
huc ope perveni? quo me deferre paratis?'
'pone metum' Proreus 'et quos contingere portus
635 ede velis' dixit: 'terra sistere petita.'
'Naxon' ait Liber 'cursus advertite vestros!
illa mihi domus est, vobis erit hospita tellus.'
per mare fallaces perque omnia numina iurant
sic fore meque iubent pictae dare vela carinae.
640 dextera Naxus erat: dextra mihi lintea danti
'quid facis, o demens? quis te furor' inquit, 'Acoete?'
pro se quisque timet: 'laevam pete!' maxima nutu
pars mihi significat, pars, quid velit, aure susurrat.
obstipui 'capiat' que 'aliquis moderamina!' dixi
645 meque ministerio scelerisque artisque removi.
increpor a cunctis, totumque inmurmurat agmen;
e quibus Aethalion 'te scilicet omnis in uno
nostra salus posita est' ait et subit ipse meumque
explet opus Naxoque petit diversa relicta.
650 tum deus inludens, tamquam modo denique fraudem
senserit, e puppi pontum prospectat adunca
et flenti similis 'non haec mihi litora, nautae,
promisistis' ait, 'non haec mihi terra rogata est.
quo merui poenam facto? quae gloria vestra est,
655 si puerum iuvenes, si multi fallitis unum?'
iamdudum flebam: lacrimas manus inpia nostras
ridet et inpellit properantibus aequora remis.
per tibi nunc ipsum (nec enim praesentior illo
est deus) adiuro, tam me tibi vera referre

629 (impia turba fremens) *sic imitatur Arator Act. Apost. 2.101*

[ELMNPSUW] **631** aque **U** (*per corr.?*) e (*sscr.*) atque **EMNPW** atque a **L** | redeunt **h** | pectore **MWeh** || **634** metus **E** || **636** avertite **Ue** || **640** dextera **MWh** dextra **A** || **641** acoete **ELPUe** oetes **W** opheltes **M**^{2}**N**^{2} *in ras.* || **642** timet] tenet *ex duobus codd. recentibus Heinsius* timens *Slater ex Plan.* || **643** aure] ore *Roscher* || **644** aliquis] alius *Par. 8000* (*Naugerius*) || **645** removi] movete **P** || **652–653** *hemistichia* non haec – ait *omissa* **L**^{1}**N**^{1} || **658** neque **Eeh**

660 quam veri maiora fide: stetit aequore puppis
haud aliter, quam si siccum navale teneret.
illi admirantes remorum in verbere perstant
velaque deducunt geminaque ope currere temptant.
inpediunt hederae remos nexuque recurvo
665 serpunt et gravidis distingunt vela corymbis.
ipse racemiferis frontem circumdatus uvis
pampineis agitat velatam frondibus hastam;
quem circa tigres simulacraque inania lyncum
pictarumque iacent fera corpora pantherarum.
670 exsiluere viri, sive hoc insania fecit,
sive timor, primusque Medon nigrescere coepit
corpore et expresso spinae curvamine flecti.
incipit huic Lycabas: 'in quae miracula' dixit
'verteris?' et lati rictus et panda loquenti
675 naris erat squamamque cutis durata trahebat.
at Libys obstantes dum vult obvertere remos,
in spatium resilire manus breve vidit et illas
iam non esse manus, iam pinnas posse vocari.
alter ad intortos cupiens dare bracchia funes
680 bracchia non habuit truncoque repandus in undas
corpore desiluit: falcata novissima cauda est,
qualia dimidiae sinuantur cornua lunae.
undique dant saltus multaque adspergine rorant
emerguntque iterum redeuntque sub aequora rursus
685 inque chori ludunt speciem lascivaque iactant
corpora et acceptum patulis mare naribus efflant.
de modo viginti (tot enim ratis illa ferebat)
restabam solus: pavidum gelidumque trementi
corpore vixque meum firmat deus 'excute' dicens

666–667 (ipse ... hastam) *Lact. in Stat. Theb. 4.656* || **674–675** (panda ... erat) *Priscianus 6.31* | (panda naris) *Partitiones XII vers. Aen. 10.187* (*Keil III 505*)

[**ELMNPSUW**] **660** vera (*ut olim Heinsius coniec.*) *Vat. 8519* || **661** siccam *Housman* || **662** ipsi **Ee** || **663** diducunt **EP** | currere] vincere **W** || **665** distringunt *Par. 8000* destringunt *Heinsius* || **667** velatas – hastas **Nv** || **668** inania] immania **o** || **672** et expresso **U** et impresso **o** et presso **LMW** sed presso **EPe** //(de)presso **N** || **674** late **MN**[1]**Ue** || **678** pinnas *Vat. 8519 et in marg.* **U**[2] pennas **A** || **680** unda **LMo** || **682** dividuae *exc. Herculani* || **684** aequore **EUe** || **688** pavidum gelidumque *ex* **P**, *Medic. uno et Moreti tert. Heinsius* pavidus gelidusque **A** || **689** meo **U** me tum **L** metum **hv** animum **W**

690 'corde metum Diamque tene.' delatus in illam
accessi sacris Baccheaque sacra frequento.'
  'Praebuimus longis' Pentheus 'ambagibus aures'
inquit, 'ut ira mora vires absumere posset.
praecipitem famuli rapite hunc cruciataque diris
695 corpora tormentis Stygiae demittite nocti!'
protinus abstractus solidis Tyrrhenus Acoetes
clauditur in tectis; et dum crudelia iussae
instrumenta necis ferrumque ignesque parantur,
sponte sua patuisse fores lapsasque lacertis
700 sponte sua fama est nullo solvente catenas.
  Perstat Echionides nec iam iubet ire, sed ipse
vadit, ubi electus facienda ad sacra Cithaeron
cantibus et clara bacchantum voce sonabat.
ut fremit acer equus, cum bellicus aere canoro
705 signa dedit tubicen, pugnaeque adsumit amorem,
Penthea sic ictus longis ululatibus aether
movit, et audito clamore recanduit ira.
monte fere medio est cingentibus ultima silvis,
purus ab arboribus, spectabilis undique campus.
710 hic oculis illum cernentem sacra profanis
prima videt, prima est insano concita cursu,
prima suum misso violavit Penthea thyrso
mater et 'o geminae' clamavit 'adeste sorores!
ille aper, in nostris errat qui maximus agris,
715 ille mihi feriendus aper.' ruit omnis in unum
turba furens: cunctae coeunt trepidumque sequuntur
iam trepidum, iam verba minus violenta loquentem,
iam se damnantem, iam se peccasse fatentem.

704–705 (ut fremit acer equus, cum Martius aere canoro signa movet tubicen, pugnaeque insumit amorem) *sic meminit Heiricus Vita St. Germani 1.287* | (bellicus ... tubicen) *imitatur Carm. epigr. 350*

[**ELMNPSUW**] **690** diamque **U**^{2} chiamque **ELN**^{2}**Pe** chionque **M**^{2}**U**^{1}**W** || **691** accedo **N**^{3} | accensis aris **E** | baccheia **U**^{1}**e** | sacra] festa *Riese, ut iterationem evitaret* || **693** ut **LMPUW** uti **E** et **N** *in ras.* | mora] magis **U** | absumere **MN**^{2}**W** assumere **EN**^{1}**PU** consumere **L** || **694** praecipit et famulis **M** | diris **F**^{2} *Plan.* duris **A** || **695** demittite *Heinsius* dimittite **A** | nocti **NPe** morti **ELMUW** || **698** parabant **ev** || **699** *in marg.* **L**^{2}**N**^{2} || **702** electus **LM**^{1}**N**^{1}**UWv** festus **EM**^{2}**N**^{3} natus **P** || **704** canoro] sonoro **h** || **707** clangore **P** || **708** fere in medio **LP** || **709** ab] et **P** || **712** violavit] iugulavit **ho** || **713** et o] io **LP** || **716** trepidumque *suspectum ob iterationem in 717*

saucius ille tamen 'fer opem, matertera' dixit
720 'Autonoe! moveant animos Actaeonis umbrae!'
illa, quis Actaeon, nescit dextramque precantis
abstulit, Inoo lacerata est altera raptu.
non habet infelix, quae matri bracchia tendat,
trunca sed ostendens deiectis vulnera membris
725 'adspice, mater!' ait. visis ululavit Agaue
collaque iactavit movitque per aëra crinem
avulsumque caput digitis conplexa cruentis
clamat 'io comites, opus hoc victoria nostra est!'
non citius frondes autumni frigore tactas
730 iamque male haerentes alta rapit arbore ventus,
quam sunt membra viri manibus direpta nefandis.
Talibus exemplis monitae nova sacra frequentant
turaque dant sanctasque colunt Ismenides aras.

LIBER QVARTVS

At non Alcithoe Minyeias orgia censet
accipienda dei, sed adhuc temeraria Bacchum
progeniem negat esse Iovis sociasque sorores
inpietatis habet. festum celebrare sacerdos
5 inmunesque operum famulas dominasque suorum
pectora pelle tegi, crinales solvere vittas,
serta coma, manibus frondentes sumere thyrsos
iusserat et saevam laesi fore numinis iram
vaticinatus erat. parent matresque nurusque
10 telasque calathosque infectaque pensa reponunt
turaque dant Bacchumque vocant Bromiumque Lyaeumque
ignigenamque satumque iterum solumque bimatrem:

[ELMNPSUW] 721 quis] quid *ex tribus suis Burmann* | actaeo **M** | precanti **N**[1] || *post* 722 *versum ex 1.635 add.* **U**[4] *in marg.* || 725 accipe **LPe** || 726 crinemque–movit **eh** || 728 hoc] haec **Ueh** || 729 autumno **e** || 731 di(scer)pta **N**[2] || 732 monitae] mites **EN**[3] matres *Vat. 5179* || 5 immunes **EUe** || 7 comis **Wh** || 10 telasque **EMW** telas// **U** telas et **Nv** telasque et **ho** et telas **P** telasque et calathos **Le** || 11 lyaeumque (-que *ex corr.* **U**) **EUe** lyaeum **A**

additur his Nyseus indetonsusque Thyoneus
et cum Lenaeo genialis consitor uvae
15 Nycteliusque Eleleusque parens et Iacchus et Euhan,
et quae praeterea per Graias plurima gentes
nomina, Liber, habes; tibi enim inconsumpta iuventa est,
tu puer aeternus, tu formosissimus alto
conspiceris caelo; tibi, cum sine cornibus adstas,
20 virgineum caput est; Oriens tibi victus adusque
decolor extremo qua cingitur India Gange.
Penthea tu, venerande, bipenniferumque Lycurgum
sacrilegos mactas Tyrrhenaque mittis in aequor
corpora; tu biiugum pictis insignia frenis
25 colla premis lyncum; Bacchae Satyrique sequuntur,
quique senex ferula titubantes ebrius artus
sustinet et pando non fortiter haeret asello.
quacumque ingrederis, clamor iuvenalis et una
femineae voces inpulsaque tympana palmis
30 concavaque aera sonant longoque foramine buxus.
'Placatus mitisque' rogant Ismenides 'adsis',
iussaque sacra colunt; solae Minyeides intus
intempestiva turbantes festa Minerva
aut ducunt lanas aut stamina pollice versant
35 aut haerent telae famulasque laboribus urgent;
e quibus una levi deducens pollice filum
'dum cessant aliae commentaque sacra frequentant,
nos quoque, quas Pallas, melior dea, detinet' inquit
'utile opus manuum vario sermone levemus
40 perque vices aliquid, quod tempora longa videri
non sinat, in medium vacuas referamus ad aures.'
dicta probant primamque iubent narrare sorores;
illa, quid e multis referat (nam plurima norat),
cogitat et dubia est, de te, Babylonia, narret,

15 (Nycteliusque ... Euhan) *Priscianus 6.29, nominibus confusis sicut in aliis codd.* || 26—27 (trunco titubantes sustinet artus) *sic imitatur Maximianus 1.235*

[40—46 **EFLMNPSUW**] 13 additus—thyoneusque **P** | niseusque **L**v || 17 iuventus **NP** | est *om.* **ELNPU**¹e || 19 tibi cum confinibus astris **EU** || 20 *in marg.* **N** | abusque **M**¹o || 21 tingitur *ex Voss. Leid. 0.25 et uno suo Heinsius* || 22 tu] qui **L** || 26—27 sustinet artus / ebrius **P** || 27 et] aut **EU** || 28 unam **N** || 34 aut ducunt] adducunt **MN**o || 41 sinet **M**o | aures **EFLN**³**PW**²e auras **MNUW**

45 Derceti, quam versa squamis velantibus artus
stagna Palaestini credunt motasse figura,
an magis, ut sumptis illius filia pennis
extremos altis in turribus egerit annos,
nais an ut cantu nimiumque potentibus herbis
50 verterit in tacitos iuvenalia corpora pisces,
donec idem passa est, an, quae poma alba ferebat,
ut nunc nigra ferat contactu sanguinis arbor.
hoc placet; haec quoniam vulgaris fabula non est,
talibus orsa modis lana sua fila sequente:
55 'Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter,
altera, quas Oriens habuit, praelata puellis,
contiguas tenuere domos, ubi dicitur altam
coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
notitiam primosque gradus vicinia fecit,
60 tempore crevit amor; taedae quoque iure coissent,
sed †vetuere patres; quod non potuere vetare,
ex aequo captis ardebant mentibus ambo.
conscius omnis abest, nutu signisque loquuntur,
quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.
65 fissus erat tenui rima, quam duxerat olim,
cum fieret, paries domui communis utrique;
id vitium nulli per saecula longa notatum
(quid non sentit amor?) primi vidistis amantes
et vocis fecistis iter; tutaeque per illud
70 murmure blanditiae minimo transire solebant.
saepe, ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc,
inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
'invide' dicebant 'paries, quid amantibus obstas?
quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi,

55 sqq. *hanc fabulam meminit Servius Auctus in Buc. 6.22* || **57–58** (quam dicitur olim coctilibus ... urbem) 'insignis poeta testatur' *Hieronymus Comm. in Hoseam 1.2* || **58** (coctilibus ... urbem) *Scholia (Cornuti) in Iuvenal. 2.108; Beda Hexameron 2, p. 126* || **64** ([quoque *Vulg.*] magis tegitur, tanto ... ignis) *Servius ad Aen. 4.2* || **66** (communis utrique) *Arator Act. Apost. 2.205* || **69** (et voci patefecit iter) *sic imitatur Sedulius Paschal. carm. 4.62*

[**47–97** (**E**)**FLMNPSUW**] **45** Derceti *ex* **EMU** | versam **M**[1] **U** || **46** motasse *Merkel* mutasse **A** coluisse **N**[2] **W** celebrasse **P**[2] **U**[2] *Barb.* | figura(m **U**[2]) **U** || **47** ut sumptis] ut subitis **U** sumptis ut **v** || **48** altis] albis **M** || **50** verteret **P** || **51** an] aut **W** || **53** hoc–haec **FMNPW** hoc–hoc **ELUe** || **56** *in marg.* **N**[2] || **57** contiguas **LM** continuas **A** | habuere **EUep** | ubi] qua **P** || **64** tectus] tanto *Servius, Barb.* || **71** ubi] ut **EU** || **74** nos toto **LWe**

75 aut, hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres?
nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
quod datus est verbis ad amicas transitus aures.'
Talia diversa nequiquam sede locuti
sub noctem dixere 'vale' partique dedere
80 oscula quisque suae non pervenientia contra.
postera nocturnos Aurora removerat ignes,
solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
ad solitum coiere locum. tum murmure parvo
multa prius questi statuunt, ut nocte silenti
85 fallere custodes foribusque excedere temptent,
cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquant,
neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
conveniant ad busta Nini lateantque sub umbra
arboris: arbor ibi niveis uberrima pomis,
90 ardua morus, erat, gelido contermina fonti.
pacta placent; et lux tarde discedere visa
praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem:
callida per tenebras versato cardine Thisbe
egreditur fallitque suos adopertaque vultum
95 pervenit ad tumulum dictaque sub arbore sedit:
audacem faciebat amor. venit ecce recenti
caede leaena boum spumantes oblita rictus,
depositura sitim vicini fontis in unda;
quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
100 vidit et obscurum timido pede fugit in antrum,
dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
ut lea saeva sitim multa conpescuit unda,
dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
ore cruentato tenues laniavit amictus.
105 serius egressus vestigia vidit in alto
pulvere certa ferae totoque expalluit ore

82 (solque ... herbas) *Lact. in Stat. Theb. 3.469* || **84** (nocte silenti) *Sedulius Pasch. c. 4.223* || **88** (conveniant ... Nini) *Schol. Bern. in Lucan. 3.215* || **102** (ut lea ... unda) [*Sergii*] *in Donatum* (*Keil IV 432*); *Cledonius Ars* (*Keil V 41*)

[**105—147** **(E)FLMNPSUW**] **75** danda] sola **U** || **77** verbis] nobis *Barb.* || **78** nequiqam diversa **EPe** || **83** venere **P** || **84** ut] in **eh** || **85** temptant **Eeh** || **87** agro *Barb.* || **89** ibi] erat **F** *Barb.* || **92** exit] surgit **eh** || **97** spumantis **N** | spumanti fervida rictu **U** || **98** undam **U** || **101** relinquit **N** || **105** egressi **U**

Pyramus; ut vero vestem quoque sanguine tinctam
repperit, 'una duos' inquit 'nox perdet amantes,
e quibus illa fuit longa dignissima vita;
110 nostra nocens anima est. ego te, miseranda, peremi,
in loca plena metus qui iussi nocte venires
nec prior huc veni. nostrum divellite corpus
et scelerata fero consumite viscera morsu,
o quicumque sub hac habitatis rupe, leones!
115 sed timidi est optare necem.' velamina Thisbes
tollit et ad pactae secum fert arboris umbram,
utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti,
'accipe nunc' inquit 'nostri quoque sanguinis haustus!'
quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum.
120 nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit
et iacuit resupinus humo: cruor emicat alte,
non aliter, quam cum vitiato fistula plumbo
scinditur et tenui stridente foramine longas
eiaculatur aquas atque ictibus aëra rumpit.
125 arborei fetus adspergine caedis in atram
vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix
purpureo tingit pendentia mora colore.
Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
illa redit iuvenemque oculis animoque requirit,
130 quantaque vitarit narrare pericula gestit;
utque locum et visa cognoscit in arbore formam,
sic facit incertam pomi color: haeret, an haec sit.
dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
membra solum retroque pedem tulit oraque buxo
135 pallidiora gerens exhorruit aequoris instar,
quod tremit, exigua cum summum stringitur aura.
sed postquam remorata suos cognovit amores,

110–111 (ego ... peremi qui in loca plena metu iussi te nocte venire) *sic meminit Petrus Cantor Verb. abbrev. 191*

[(E)FLMNPSUW] **111** metu **W** *Barb.* | venire **N^{1}v^1** || **113** *om.* **M^{1}N^1**, *post* **114** **P^{2}UW^1** | et lacerata fero divellite **o** | morsu] dente **Lv** || **119** dimisit **PUW** || **121** et] ut **e** | humi **N^3** || **123** finditur **o** | longas] latas **W** || **124** et iaculatur **v** e//iaculatur **E** || **127** tinguet **N^1** || **128** posito nondum **P** || **131** visa **M** visam **A** versam *Ciofani codd.* (*Heinsius*) || **132** haeret] erret **N^{1}Ue** errat **h** || **135** *in ras.* **M^2** || **136** tremit **W** (*Burmann*) (fre **N^2**)mit **N** fremit **A** || **137** (m)emorata **U^2**

percutit indignos claro plangore lacertos
et laniata comas amplexaque corpus amatum
140 vulnera supplevit lacrimis fletumque cruori
miscuit et gelidis in vultibus oscula figens
'Pyrame,' clamavit 'quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde! tua te, carissime, Thisbe
nominat: exaudi vultusque attolle iacentes!'
145 ad nomen Thisbes oculos iam morte gravatos
Pyramus erexit visaque recondidit illa.
quae postquam vestemque suam cognovit et ense
vidit ebur vacuum, 'tua te manus' inquit 'amorque
perdidit, infelix! est et mihi fortis in unum
150 hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires.
persequar extinctum letique miserrima dicar
causa comesque tui; quique a me morte revelli
heu sola poteras, poteris nec morte revelli.
hoc tamen amborum verbis estote rogati,
155 o multum miseri meus illiusque parentes,
ut quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
conponi tumulo non invideatis eodem.
at tu, quae ramis arbor miserabile corpus
nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
160 signa tene caedis pullosque et luctibus aptos
semper habe fetus, gemini monimenta cruoris.'
dixit et aptato pectus mucrone sub imum
incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.
vota tamen tetigere deos, tetigere parentes:
165 nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater,
quodque rogis superest, una requiescit in urna.'
Desierat, mediumque fuit breve tempus, et orsa est
dicere Leuconoe; vocem tenuere sorores.
'Hunc quoque, siderea qui temperat omnia luce,
170 cepit amor Solem: Solis referemus amores.

[154–197 (E)**FLMNPSUW**] **138** perculit **W** || **140** cruore **LP** || **142** *in marg.* **N** || **143** pyrame clamavit (*ex 142*) **W** | carissime **Fv** carissima **A** || **145** iam morte **eh** in m. **FLMPW** a m. **N** amore **U**¹ || **150** hoc **F** *Plan.* haec **A** || **153** *in marg.* **F**²**N** || **154** hoc **FNPU** his **LMW** haec **v** || **155** meus] nostri **L** mei **v** || **160** caedis et pullos **N** nigrosque et **P** || **166** urna – una **N**(**U**¹*?*) | requievit **N**³**o** || **168** leuconoe **PW** *Plan.* leucothoe **A** | voces **U** || **170** referamus **Ph**

primus adulterium Veneris cum Marte putatur
hic vidisse deus: videt hic deus omnia primus.
indoluit facto Iunonigenaeque marito
furta tori furtique locum monstravit. at illi
175 et mens et quod opus fabrilis dextra tenebat
excidit: extemplo graciles ex aere catenas
retiaque et laqueos, quae lumina fallere possent,
elimat (non illud opus tenuissima vincant
stamina, non summo quae pendet aranea tigno),
180 utque leves tactus momentaque parva sequantur,
efficit et lecto circumdata collocat arte.
ut venere torum coniunx et adulter in unum,
arte viri vinclisque nova ratione paratis
in mediis ambo deprensi amplexibus haerent.
185 Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas,
admisitque deos: illi iacuere ligati
turpiter, atque aliquis de dis non tristibus optat
sic fieri turpis: superi risere, diuque
haec fuit in toto notissima fabula caelo.
190 Exigit indicii memorem Cythereia poenam
inque vices illum, tectos qui laesit amores,
laedit amore pari. quid nunc, Hyperione nate,
forma colorque tibi radiataque lumina prosunt?
nempe, tuis omnes qui terras ignibus uris,
195 ureris igne novo, quique omnia cernere debes,
Leucothoen spectas et virgine figis in una,
quos mundo debes, oculos. modo surgis Eoo
temperius caelo, modo serius incidis undis
spectandique mora brumales porrigis horas;
200 deficis interdum, vitiumque in lumina mentis
transit, et obscurus mortalia pectora terres.
nec, tibi quod lunae terris propioris imago
obstiterit, palles: facit hunc amor iste colorem.
diligis hanc unam, nec te Clymeneque Rhodosque

172 (vidit [videt G] ... primus) *Fulgentius Mitol. 2, fab. 7* || 178 (elimat ... vincant) *Mico in Opere prosod. 133*

[198—231 **EFLMNPSUW**] 177 quae] qui **P**[2] || 179 non] nec **e** || 181 arte **A** (*cf. 183*) apte **M**[2]**N**[3]**h** || 182 ut] et **M** || 186 immisitque **M** || 187 atque] ast *Bothe* || 193 calorque **L** | laudataque **N**[1] || 198 temporius **N** temporibus **M** || 199 oras **U** umbras **N**[3] || 203 iste] ipse **E U**[2]**e**

205 nec tenet Aeaeae genetrix pulcherrima Circes,
quaeque tuos Clytie quamvis despecta petebat
concubitus ipsoque illo grave vulnus habebat
tempore: Leucothoe multarum oblivia fecit,
gentis odoriferae quam formosissima partu
210 edidit Eurynome; sed postquam filia crevit,
quam mater cunctas, tam matrem filia vicit.
rexit Achaemenias urbes pater Orchamus isque
septimus a prisco numeratur origine Belo.
axe sub Hesperio sunt pascua Solis equorum:
215 ambrosiam pro gramine habent; ea fessa diurnis
membra ministeriis nutrit reparatque labori.
dumque ibi quadripedes caelestia pabula carpunt
noxque vicem peragit, thalamos deus intrat amatos
versus in Eurynomes faciem genetricis et inter
220 bis sex Leucothoen famulas ad lumina cernit
levia versato ducentem stamina fuso.
ergo ubi ceu mater carae dedit oscula natae,
'res' ait 'arcana est: famulae, discedite, neve
eripite arbitrium matri secreta loquendi.'
225 paruerant, thalamoque deus sine teste relicto
'ille ego sum' dixit 'qui longum metior annum,
omnia qui video, per quem videt omnia tellus,
mundi oculus: mihi, crede, places.' pavet illa metuque
et colus et fusi digitis cecidere remissis.
230 ipse timor decuit, nec longius ille moratus
in veram rediit speciem solitumque nitorem;
at virgo quamvis inopino territa visu
victa nitore dei posita vim passa querella est.
Invidit Clytie (neque enim moderatus in illa
235 Solis amor fuerat) stimulataque paelicis ira
vulgat adulterium diffamatumque parenti
indicat; ille ferox inmansuetusque precantem

[232–260 **EFLMNPSU³W**] || 205 Aeaeae *Naugerius* || 206 petebat] tenebat **EUe** || 207 ipsoque illo **A** (*in ras.* **W**) ipsosque illo **ELU¹e** | habebas **EPe** || 208 multorum **E** || 211 vincit **EL** || 213 prisca – beli **N** || 215 h(abent ea) *in ras.* **U²** habentia **E** || 220 l(i *ex* u)mina **U** || 221 lenia **NU** || 224 abripite **ELe** | loquenti **MU²** (t *in ras.*) || 225 paruerunt **L** | relictus **L** || 227 *in marg.* **M²**, *inter lin.* **N²** || 229 fusi **M¹NP** fusus **EFLM²UW** || 230 ille] ipse **E** || 231 speciem] faciem **FNPe** || 232–283 **U³** || 234 illam **Ee** || 236 diffamatamque *Heinsius*

tendentemque manus ad lumina Solis et 'ille
vim tulit invitae' dicentem defodit alta
240 crudus humo tumulumque super gravis addit harenae.
dissipat hunc radiis Hyperione natus iterque
dat tibi, quo possis defossos promere vultus;
nec tu iam poteras enectum pondere terrae
tollere, nympha, caput, corpusque exsangue iacebas:
245 nil illo fertur volucrum moderator equorum
post Phaethonteos vidisse dolentius ignes.
ille quidem gelidos radiorum viribus artus
si queat in vivum temptat revocare calorem,
sed quoniam tantis fatum conatibus obstat,
250 nectare odorato sparsit corpusque locumque
multaque praequestus 'tanges tamen aethera' dixit.
protinus inbutum caelesti nectare corpus
delicuit terramque suo madefecit odore,
virgaque per glaebas sensim radicibus actis
255 turea surrexit tumulumque cacumine rupit.
At Clytien, quamvis amor excusare dolorem
indiciumque dolor poterat, non amplius auctor
lucis adit Venerisque modum sibi fecit in illa.
tabuit ex illo dementer amoribus usa
260 nympharum inpatiens et sub Iove nocte dieque
sedit humo nuda nudis incompta capillis
perque novem luces expers undaeque cibique
rore mero lacrimisque suis ieiunia pavit
nec se movit humo: tantum spectabat euntis
265 ora dei vultusque suos flectebat ad illum.
membra ferunt haesisse solo, partemque coloris
luridus exsangues pallor convertit in herbas;
est in parte rubor, violaeque simillimus ora
flos tegit. illa suum, quamvis radice tenetur,
270 vertitur ad Solem mutataque servat amorem.'

243–244 (nec tu ... caput) *Priscianus 9.36* || **252–253** (protinus ... dilicuit ... madefecit [malefecit **GLK**] odore) *Priscianus 9.55* | (nectare ... delicuit) *Priscianus 9.41* || **263** (ieiunia pasci) *clausulam sic imitatur Arator Act. Apost. 1.575*

[**261–283** **ELMNPSU³W**] **240** *in marg.* **N** | humo] homo **M¹o** | cumulumque **P** || **242** qua **Mh** | defessos **v** || **243** enectum] depressum **U³** || **249** fatum tantis **Ee** || **253** delicuit **EF¹NPU³W** delituit **F²LM** || **259** clementer **E** vehementer **N⁴** || **260** impatiens **M²N³U³W¹eh** patiens **A** || **261–701** **F²** || **262** experseque **W** || **265** *in marg.* **N** || **269** sua **NU³**

Dixerat, et factum mirabile ceperat aures;
pars fieri potuisse negant, pars omnia veros
posse deos memorant: sed non et Bacchus in illis.
poscitur Alcithoe, postquam siluere sorores;
275 quae radio stantis percurrens stamina telae
'Vulgatos taceo' dixit 'pastoris amores
Daphnidis Idaei, quem nymphe paelicis ira
contulit in saxum: tantus dolor urit amantes;
nec loquor, ut quondam naturae iure novato
280 ambiguus fuerit modo vir, modo femina Sithon;
te quoque, nunc adamas, quondam fidissime parvo,
Celmi, Iovi largoque satos Curetas ab imbri
et Crocon in parvos versum cum Smilace flores
praetereo dulcique animos novitate tenebo.
285 Unde sit infamis, quare male fortibus undis
Salmacis enervet tactosque remolliat artus,
discite. causa latet, vis est notissima fontis.
Mercurio puerum diva Cythereide natum
naides Idaeis enutrivere sub antris;
290 cuius erat facies, in qua materque paterque
cognosci possent; nomen quoque traxit ab illis.
is tria cum primum fecit quinquennia, montes
deseruit patrios Idaque altrice relicta
ignotis errare locis, ignota videre
295 flumina gaudebat studio minuente laborem.
ille etiam Lycias urbes Lyciaeque propinquos
Caras adit: videt hic stagnum lucentis ad imum
usque solum lymphae. non illic canna palustris
nec steriles ulvae nec acuta cuspide iunci;
300 perspicuus liquor est: stagni tamen ultima vivo
caespite cinguntur semperque virentibus herbis.
nympha colit, sed nec venatibus apta nec arcus
flectere quae soleat nec quae contendere cursu,
solaque naiadum celeri non nota Dianae.

285–286 (male fortibus ... artus) *hunc locum respexit Io. Saresber. Policrat. 5.10* (*Webb I 329*)

[**292–310** β **ELMNPSUW**] **271** aures] omnes **M**[2] || **273** et] est **Wh** || **277** nymphae *Plan.* || **281** parve **N** || **282** Celmi *Scaliger* celme **A** || **283** versos **E** | smilace **EW** salmace **U**[3] milace **A** || **296** propinquas **he** || **298** nymphae β**E**[1] **M**[1]**o** || **299** nec[1]] non **Ee** || **300** *dist. post* stagni β**EMP**

305 saepe suas illi fama est dixisse sorores:
'Salmaci, vel iaculum vel pictas sume pharetras
et tua cum duris venatibus otia misce!'
nec iaculum sumit nec pictas illa pharetras,
nec sua cum duris venatibus otia miscet,
310 sed modo fonte suo formosos perluit artus,
saepe Cytoriaco deducit pectine crines
et, quid se deceat, spectatas consulit undas;
nunc perlucenti circumdata corpus amictu
mollibus aut foliis aut mollibus incubat herbis;
315 saepe legit flores. et tunc quoque forte legebat,
cum puerum vidit visumque optavit habere;
nec tamen ante adiit, etsi properabat adire,
quam se conposuit, quam circumspexit amictus
et finxit vultum et meruit formosa videri.
320 tum sic orsa loqui: 'puer o dignissime credi
esse deus, seu tu deus es, potes esse Cupido,
sive es mortalis, qui te genuere, beati
et frater felix et fortunata profecto,
siqua tibi soror est, et quae dedit ubera nutrix;
325 sed longe cunctis longeque beatior illa,
siqua tibi sponsa est, siquam dignabere taeda.
haec tibi sive aliqua est, mea sit furtiva voluptas;
seu nulla est, ego sim, thalamumque ineamus eundem.'
nais ab his tacuit, pueri rubor ora notavit
330 (nescit enim, quid amor), sed et erubuisse decebat.
hic color aprica pendentibus arbore pomis
aut ebori tincto est aut sub candore rubenti,
cum frustra resonant aera auxiliaria, lunae.
poscenti nymphae sine fine sororia saltem
335 oscula iamque manus ad eburnea colla ferenti
'desinis? an fugio tecumque' ait 'ista relinquo?'
Salmacis extimuit 'loca' que 'haec tibi libera trado,

[311—348 β (E)**LMNPSUW**] 307—308 *in marg.* **U**^{1}**h**^{2} || 307 duris] diris **v** || 308—309 *inter lin. et in marg.* β^2 || 308 non—non **EUe** || 309 diris **v** || 310 suos **We** | proluit **LP** || 311 cytoriaco **PU**^{3} cytheriaco **A** || 316 *del. Heinsius* | optabat **N** || 317 nec] non **Eeh** || 318 circumspectet **N** || 319 fingit **L** || 320 tunc **M** | puero dignissima β || 323 frater **LN**^{4} mater **A** | et^2] sed **P** || 325 beatior] potentior **e** | illa est **Lehv** || 328 seu **ELM**^{2}**PW** sed β^1**M**^{1} si **NSU** || 330 nescit quid sit amor **LUe** || 331 pomis] malis **Peh** || 336 an fugio β**Mv** aufugio **N**^{1}**U**^{1} aut fugio **LN**^{3}**PU**^{2}**We**

hospes' ait simulatque gradu discedere verso,
tum quoque respiciens, fruticumque recondita silva
340 delituit flexuque genu submisit. at ille
scilicet ut vacuis et inobservatus in herbis
huc it et hinc illuc et in adludentibus undis
summa pedum taloque tenus vestigia tingit;
nec mora, temperie blandarum captus aquarum
345 mollia de tenero velamina corpore ponit.
tum vero placuit nudaeque cupidine formae
Salmacis exarsit: flagrant quoque lumina nymphae,
non aliter, quam cum puro nitidissimus orbe
opposita speculi referitur imagine Phoebus,
350 vixque moram patitur, vix iam sua gaudia differt,
iam cupit amplecti, iam se male continet amens.
ille cavis velox applauso corpore palmis
desilit in latices alternaque bracchia ducens
in liquidis translucet aquis, ut eburnea siquis
355 signa tegat claro vel candida lilia vitro.
'vicimus et meus est!' exclamat nais et omni
veste procul iacta mediis inmittitur undis
pugnantemque tenet luctantiaque oscula carpit
subiectatque manus invitaque pectora tangit
360 et nunc hac iuveni, nunc circumfunditur illac.
denique nitentem contra elabique volentem
inplicat ut serpens, quam regia sustinet ales
sublimemque rapit (pendens caput illa pedesque
adligat et cauda spatiantes inplicat alas),
365 utve solent hederae longos intexere truncos,
utque sub aequoribus deprensum polypus hostem
continet ex omni dimissis parte flagellis.
perstat Atlantiades sperataque gaudia nymphae
denegat; illa premit commissaque corpore toto

354 sq. *fortasse respexit Martialis 4.22. 4–5, 8*

[β ELMNPSUW] **339** tunc NUh || **340** flexuque *Lachmann* flexaque β flexoque LMNP flexumque UW || **341** scilicet] ut puer L *Barb.* || **346** placuit βMW stupuit LN³ (*in ras.*) PUe || **347** nymphae NU nymphis βM¹ nymphes LPWe || **353** ducens] iactans Ee || **355** claro] puro EU³e || **358** pugn. manus invitaque osc. βM || **360** iuvenis e | circumflectitur P || **365** utque ev || **366** depressum P | polibus β polipes U¹ || **367** dimissis e demissis A || **369** commissaque *ex Spirensis correctore Heinsius* dimissaque (*cf. 367*) A demissaque LWe

370 sicut inhaerebat, 'pugnes licet, inprobe,' dixit
'non tamen effugies. ita di iubeatis, et istum
nulla dies a me nec me deducat ab isto.'
vota suos habuere deos: nam mixta duorum
corpora iunguntur faciesque inducitur illis
375 una; velut siquis conducat cortice, ramos
crescendo iungi pariterque adolescere cernit,
sic, ubi conplexu coierunt membra tenaci,
nec duo sunt sed forma duplex, nec femina dici
nec puer ut possit, nec utrumque et utrumque videtur.
380 ergo, ubi se liquidas, quo vir descenderat, undas
semimarem fecisse videt mollitaque in illis
membra, manus tendens, sed iam non voce virili,
Hermaphroditus ait: 'nato date munera vestro
et pater et genetrix, amborum nomen habenti:
385 quisquis in hos fontes vir venerit, exeat inde
semivir et tactis subito mollescat in undis.'
motus uterque parens nati rata verba biformis
fecit et incerto fontem medicamine tinxit.'
Finis erat dictis, et adhuc Minyeia proles
390 urget opus spernitque deum festumque profanat,
tympana cum subito non apparentia raucis
obstrepuere sonis et adunco tibia cornu
tinnulaque aera sonant et olent murraeque crocique;
resque fide maior: coepere virescere telae
395 inque hederae faciem pendens frondescere vestis;
pars abit in vites et, quae modo fila fuerunt,
palmite mutantur; de stamine pampinus exit;
purpura fulgorem pictis adcommodat uvis.
iamque dies exactus erat tempusque subibat,
400 quod tu nec tenebras nec posses dicere lucem,
sed cum luce tamen dubiae confinia noctis:
tecta repente quati pinguesque ardere videntur

378—379 (nec duo ... utrumque videtur) *hunc locum respexit Io. Saresber. Policrat. 5.10* (*Webb I 329*)

[β **ELMNPSUW**] 371 et] ut **Le** || 372 diducat *Bersmann* seducat *Heinsius* || 373 habuere] tetigere **LM²P** || 378 *in marg.* **M²** | sed] et β**P** || 379 nec utrumque β**M¹N¹PU**o *inde* necutrumque *Vollmer* neutrumque **LM²N²Weh** || 382 non iam β**MW** || 384 (o// *in ras.*) pater **M** | habendi **M** || 386. 385 β**MN¹W** || 386 et] ut β**MW** || 387 data β || 388 incerto **LM²N²PUW** incesto β(**M¹N¹**) || 389 dictis et **LM²NUP** dicti sed β**M¹W**v || 393 et olent β**LMPW** redolent **NU³**e || 400 possis **Eeh**

lampades et rutilis conlucere ignibus aedes
falsaque saevarum simulacra ululare ferarum.
405 fumida iamdudum latitant per tecta sorores
diversaeque locis ignes ac lumina vitant,
dumque petunt tenebras, parvos membrana per artus
porrigitur tenuique includunt bracchia penna;
nec, qua perdiderint veterem ratione figuram,
410 scire sinunt tenebrae. non illas pluma levavit,
sustinuere tamen se perlucentibus alis
conataeque loqui minimam et pro corpore vocem
emittunt peraguntque leves stridore querellas
tectaque, non silvas celebrant lucemque perosae
415 nocte volant seroque tenent a vespere nomen.
Tum vero totis Bacchi memorabile Thebis
numen erat, magnasque novi matertera vires
narrat ubique dei, de totque sororibus expers
una doloris erat, nisi quem fecere sorores.
420 adspicit hanc natis thalamoque Athamantis habentem
sublimes animos et alumno numine Iuno
nec tulit et secum: 'potuit de paelice natus
vertere Maeonios pelagoque inmergere nautas
et laceranda suae nati dare viscera matri
425 et triplices operire novis Minyeidas alis:
nil poterit Iuno nisi inultos flere dolores?
idque mihi satis est? haec una potentia nostra est?
ipse docet, quid agam (fas est et ab hoste doceri),
quidque furor valeat, Penthea caede satisque
430 ac super ostendit. cur non stimuletur eatque
per cognata suis exempla furoribus Ino?'
Est via declivis, funesta nubila taxo:
ducit ad infernas per muta silentia sedes;

428 (fas ... doceri) *Abelardus Theol. Christ. 3.8* (*Buytaert p. 198*), *etiam Hist. Calam. 8, p. 285; Petrus Ven. Epist. 115* | (licet ... doceri) *Io. Saresber. Policrat. 7.1* (*Webb II 94*)

[β **ELMNPSUW**] 403 nitidis **P** | collucere *ex Thuaneo Heinsius* collucent **A** || 408 tenuique – penna β**MNPv** tenuesque – pennae **ELUWe** | includit **P** inducit *Heinsius* || 412 minimam et pro **MW** minimam // pro β et *om.* **ELNPUe** || 413 levi(s *eras.*) **N** || 416 venerabile **W** (*ut Gilbert coniecit*) || 418 tot deque **P** || 420 thalamisque **NU** || 421 alumno β**M** alumni **LNPUWe** || 426 nil] nec **Le** | inultos] multos **M**^{2}**o** | flere] ferre **N**^{3} || 430 simuletur β^{1}**o** || 431 sororibus **N** || 433 muta *in ras.* **U**^{3} multa **v** (*ex corr.*)

Styx nebulas exhalat iners, umbraeque recentes
435 descendunt illac simulacraque functa sepulcris;
pallor hiemsque tenent late loca senta, novique,
qua sit iter, manes, Stygiam qua ducat ad urbem,
ignorant, ubi sit nigri fera regia Ditis.
mille capax aditus et apertas undique portas
440 urbs habet, utque fretum de tota flumina terra,
sic omnes animas locus accipit ille nec ulli
exiguus populo est turbamve accedere sentit.
errant exsangues sine corpore et ossibus umbrae,
parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni,
445 pars aliquas artes, antiquae imitamina vitae,
exercent, aliam partem sua poena coercet.
  Sustinet ire illuc caelesti sede relicta
(tantum odiis iraeque dabat) Saturnia Iuno.
quo simul intravit sacroque a corpore pressum
450 ingemuit limen, tria Cerberus extulit ora
et tres latratus semel edidit; illa sorores
Nocte vocat genitas, grave et inplacabile numen:
carceris ante fores clausas adamante sedebant
deque suis atros pectebant crinibus angues.
455 quam simul agnorunt inter caliginis umbras,
surrexere deae; Sedes Scelerata vocatur:
viscera praebebat Tityos lanianda novemque
iugeribus distractus erat; tibi, Tantale, nullae
deprenduntur aquae, quaeque inminet, effugit arbor;
460 aut petis aut urges rediturum, Sisyphe, saxum;
volvitur Ixion et se sequiturque fugitque,
molirique suis letum patruelibus ausae
adsiduae repetunt, quas perdant, Belides undas.
  Quos omnes acie postquam Saturnia torva
465 vidit et ante omnes Ixiona, rursus ab illo
Sisyphon adspiciens 'cur hic e fratribus' inquit

[β **ELMNPSUW**] 435 illuc **N**^{2} | fuctaque β || 437 qua^2 β**LMN**^{1}**W** quod **EN**^{2}**PUeh** | ducit **e** || 441 ille] ipse **NU** || 442 turbamque **Lv** | accedere] accrescere *Dziatzko* || 446 *om.* **Λ** *in marg.* **N**^{2}**W**^{2}**ev**^{2}, *in textu Barb., del. Heinsius, qui post 445 lacunam putavit* || 449 sacro (a *om.*) β**M** sacro quoque **o** || 450 ingemuit β^1**LMN** intremuit β^3**EP**^{2}**UWe** || 451 semel] simul **L**^{3} || 454 spectabant **N**^{1}**P** || 455 (ac *in ras.*)norunt **N** || 457 laniata **L** || 458 distentus **L** || 460 rediturum] ruiturum **EM**^{2}**Uv** || 463 perdant β**MNWc** perdunt β^2**ELPU**^{2} || 464 quas **U** | facie **ELM**^{2} | postquam facie **Eh**

'perpetuas patitur poenas, Athamanta superbum
regia dives habet, qui me cum coniuge semper
sprevit?' et exponit causas odiique viaeque
470 quidque velit: quod vellet, erat, ne regia Cadmi
staret, et in facinus traherent Athamanta furores.
imperium, promissa, preces confundit in unum
sollicitatque deas. sic haec Iunone locuta
Tisiphone canos ut erat turbata capillos
475 movit et obstantes reiecit ab ore colubras
atque ita 'non longis opus est ambagibus' inquit,
'facta puta, quaecumque iubes. inamabile regnum
desere teque refer caeli melioris ad auras.'
laeta redit Iuno; quam caelum intrare parantem
480 roratis lustravit aquis Thaumantias Iris.
Nec mora, Tisiphone madefactam sanguine sumit
inportuna facem fluidoque cruore rubentem
induitur pallam tortoque incingitur angue
egrediturque domo; Luctus comitatur euntem
485 et Pavor et Terror trepidoque Insania vultu.
limine constiterat: postes tremuisse feruntur
Aeolii, pallorque fores infecit acernas,
Solque locum fugit. monstris exterrita coniunx,
territus est Athamas tectoque exire parabant:
490 obstitit infelix aditumque obsedit Erinys
nexaque vipereis distendens bracchia nodis
caesariem excussit; motae sonuere colubrae,
parsque iacent umeris, pars circum pectora lapsae
sibila dant saniemque vomunt linguisque coruscant.
495 inde duos mediis abrumpit crinibus angues
pestiferaque manu raptos inmisit; at illi
Inoosque sinus Athamanteosque pererrant

494 (sibila ... vomunt) *Charisius Inst. Gr. 1* (*Keil I 81*)

[β **ELMNPSUW**] **469** spernit **e** || **470** quidque] quodque **U** | quod] quid **P** || **471** furores] sorores $N^2P^2v^2$ (*cf. 431*) || **474** canos ut erat **Eeh** ut erat canos **A** (*lectio quae, si solum hiatum statuens serves, vix tolerabilis sit*) || **475** colubras reiecit ab ore W^1 || **476** opus est longis **L** | infit **p** || **482** rubentem] madentem N^3 || **484** comitantur **p** || **488** et territa β**v** est territa **Pe** || **489** parabant **EL** N^2We parabat βMN^1PU || **491** ostendens **h** || **493** pars iacet ex **h** | pectora] tempora LN^3 || **494** linguisque $NPUW^2e$ *Plan.* linguaque βLMW^1 linguasque EN^3 || **495** abrupit **ev**

inspirantque graves animas: nec vulnera membris
ulla ferunt, mens est, quae diros sentiat ictus.
500 attulerat secum liquidi quoque monstra veneni,
oris Cerberei spumas et virus Echidnae
erroresque vagos caecaeque oblivia mentis
et scelus et lacrimas rabiemque et caedis amorem,
omnia trita simul; quae sanguine mixta recenti
505 coxerat aere cavo viridi versata cicuta;
dumque pavent illi, vertit furiale venenum
pectus in amborum praecordiaque intima movit.
tum face iactata per eundem saepius orbem
consequitur motis velociter ignibus ignes.
510 sic victrix iussique potens ad inania magni
regna redit Ditis sumptumque recingitur anguem.
Protinus Aeolides media furibundus in aula
clamat: 'io, comites, his retia tendite silvis!
hic modo cum gemina visa est mihi prole leaena',
515 utque ferae sequitur vestigia coniugis amens
deque sinu matris ridentem et parva Learchum
bracchia tendentem rapit et bis terque per auras
more rotat fundae rigidoque infantia saxo
discutit ora ferox; tum denique concita mater,
520 seu dolor hoc fecit, seu sparsi causa veneni,
exululat passisque fugit male sana capillis
teque ferens parvum nudis, Melicerta, lacertis
'euhoe Bacche' sonat: Bacchi sub nomine Iuno
risit et 'hos usus praestet tibi' dixit 'alumnus!'
525 inminet aequoribus scopulus; pars ima cavatur
fluctibus et tectas defendit ab imbribus undas,
summa riget frontemque in apertum porrigit aequor;
occupat hunc (vires insania fecerat) Ino,
seque super pontum nullo tardata timore
530 mittit onusque suum; percussa recanduit unda.
at Venus inmeritae neptis miserata labores
sic patruo blandita suo est: 'o numen aquarum,
proxima cui caelo cessit, Neptune, potestas,

[506—548 β (E)LMNPSUW] 498 animas LPU animos βEMNW || 499 diros] duros Le | ictos β^1 || 504 mixta βMN^{1}W tincta ELN^{4}PUe || 509 motis βLMNWe motos EPU || 519 tum] cum P || 521 passisque βMN sparsisque ELPUWe || 527 rigent N^3

magna quidem posco, sed tu miserere meorum,
535 iactari quos cernis in Ionio inmenso,
et dis adde tuis. aliqua et mihi gratia ponto est,
si tamen in medio quondam concreta profundo
spuma fui Graiumque manet mihi nomen ab illa.'
adnuit oranti Neptunus et abstulit illis,
540 quod mortale fuit, maiestatemque verendam
inposuit nomenque simul faciemque novavit
Leucotheaque deum cum matre Palaemona dixit.
Sidoniae comites, quantum valuere, secutae
signa pedum primo videre novissima saxo:
545 nec dubium de morte ratae Cadmeida palmis
deplanxere domum scissae cum veste capillos,
utque parum iustae nimiumque in paelice saevae
invidiam fecere deae; convicia Iuno
non tulit et 'faciam vos ipsas maxima' dixit
550 'saevitiae monimenta meae.' res dicta secuta est.
nam quae praecipue fuerat pia, 'persequar' inquit
'in freta reginam', saltumque datura moveri
haud usquam potuit scopuloque adfixa cohaesit;
altera dum solito temptat plangore ferire
555 pectora, temptatos sensit riguisse lacertos;
illa, manus ut forte tetenderat in maris undas,
saxea facta manus in easdem porrigit undas;
huius, ut arreptum laniabat vertice crinem,
duratos subito digitos in crine videres:
560 quo quaeque in gestu deprensa est, haesit in illo.
pars volucres factae; quae nunc quoque gurgite in illo
aequora destringunt summis Ismenides alis.
Nescit Agenorides natam parvumque nepotem
aequoris esse deos; luctu serieque malorum
565 victus et ostentis, quae plurima viderat, exit

[554—598 β (E)**LMNPSU**[3]**W**] 534 meorum] tuorum **h**[1]**v** nepotum **PU**[3] || 536 et mihi] et mea **M**[2]**e** est mihi **W** || 537 *in marg.* **M**[2] | in medio] immenso **ov** || 538 graiumque **LM**[2] gratumque **A** || 542 Leucotheaque *Plan.* (*Bothe*) leucothoeque **A** *inde* Leucotheeque *Heinsius* || 543—603 **U**[3] || 546 scissis—capillis **LNU**[3]**e** || 552 saltuque dato removeri **ELM**[2] | saltemque β[1]**M**[1] || 553—554 potuit—cohaesit, solito—ferire *inter se commutata* β[1]**M**; *haec verba suo loco sed in ras. scripsit* **N**[2] || 555 sentit **ELeh** || 557 *om. Plan., inter lin.* β[2], *in marg.* **L**[2] || 558 arrectum β**M**[1]**o** || 559 mutatos *Barb.* || 562 destringunt β**MNW** distr- **LP** distingunt **U**[3]**eh** | summis] sumptis **W**[2] | Ismenides *Heinsius* mineides *et peiora* **A** || 564 malorum] laborum **LN**

conditor urbe sua, tamquam fortuna locorum,
non sua se premeret, longisque erroribus actus
contigit Illyricos profuga cum coniuge fines.
iamque malis annisque graves dum prima retractant
570 fata domus releguntque suos sermone labores,
'num sacer ille mea traiectus cuspide serpens'
Cadmus ait 'fuerat, tum, cum Sidone profectus
vipereos sparsi per humum, nova semina, dentes?
quem si cura deum tam certa vindicat ira,
575 ipse, precor, serpens in longam porrigar alvum.'
dixit et, ut serpens, in longam tenditur alvum
durataeque cuti squamas increscere sentit
nigraque caeruleis variari corpora guttis
in pectusque cadit pronus, commissaque in unum
580 paulatim tereti tenuantur acumine crura.
bracchia iam restant; quae restant, bracchia tendit,
et lacrimis per adhuc humana fluentibus ora
'accede, o coniunx, accede, miserrima,' dixit
'dumque aliquid superest de me, me tange manumque
585 accipe, dum manus est, dum non totum occupat anguis.'
ille quidem vult plura loqui, sed lingua repente
in partes est fissa duas: nec verba loquenti
sufficiunt, quotiensque aliquos parat edere questus,
sibilat; hanc illi vocem natura reliquit.
590 nuda manu feriens exclamat pectora coniunx:
'Cadme, mane, teque, infelix, his exue monstris!
Cadme, quid hoc? ubi pes? ubi sunt umerique manusque
et color et facies et, dum loquor, omnia? cur non
me quoque, caelestes, in eandem vertitis anguem?'
595 dixerat: ille suae lambebat coniugis ora
inque sinus caros, veluti cognosceret, ibat
et dabat amplexus adsuetaque colla petebat.
quisquis adest (aderant comites), terretur; at illa
lubrica permulcet cristati colla draconis,
600 et subito duo sunt iunctoque volumine serpunt,

[β (E)**LMNPSU**^{3}**W**] 567 erratibus **EN**^{3}**e** || 570 fata **M**^{2}**PU**^{3} facta **A** | repetuntque **M**^{2}**N**^{3}**e**^{2} || 572 tunc **LW** || 574 certa] saeva **N**^{4} || 577 cuti **h**^{2} cutis **A** || 579 commixtaque **LN**^{3}**e** || 580 sinuantur **N**^{3}**Po** || 584 manuque β || 587 loquenti] volenti **M**^{2}**N**^{3} || 591 exue] exime **N**^{3}**v**^{1} || 594 eandem β**MN** eundem **LN**^{2}**PU**^{3} **We** || 598 terrentur **N**^{1} | illis **U**^{3} || 599 permulcent **U**^{3} perlucent **Ee**^{2}

donec in adpositi nemoris subiere latebras.
nunc quoque nec fugiunt hominem nec vulnere laedunt,
quidque prius fuerint, placidi meminere dracones.
Sed tamen ambobus versae solacia formae
605 magna nepos dederat, quem debellata colebat
India, quem positis celebrabat Achaia templis.
solus Abantiades ab origine cretus eadem
Acrisius superest, qui moenibus arceat urbis
Argolicae contraque deum ferat arma; genusque
610 non putat esse deum: neque enim Iovis esse putabat
Persea, quem pluvio Danae conceperat auro.
mox tamen Acrisium (tanta est praesentia veri)
tam violasse deum quam non agnosse nepotem
paenitet: inpositus iam caelo est alter, at alter
615 viperei referens spolium memorabile monstri
aëra carpebat tenerum stridentibus alis,
cumque super Libycas victor penderet harenas,
Gorgonei capitis guttae cecidere cruentae,
quas humus exceptas varios animavit in angues:
620 unde frequens illa est infestaque terra colubris.
Inde per inmensum ventis discordibus actus
nunc huc, nunc illuc exemplo nubis aquosae
fertur et ex alto seductas aequore longe
despectat terras totumque supervolat orbem;
625 ter gelidas Arctos, ter Cancri bracchia vidit:
saepe sub occasus, saepe est ablatus in ortus.
iamque cadente die veritus se credere nocti
constitit Hesperio, regnis Atlantis, in orbe
exiguamque petit requiem, dum Lucifer ignes
630 evocet Aurorae, currus Aurora diurnos.
hic hominum cunctis ingenti corpore praestans
Iapetionides Atlas fuit: ultima tellus
rege sub hoc et pontus erat, qui Solis anhelis

[β **ELMNPSUW**] **601** oppositi **W**² | latebras] tenebras **o** || **603** quodque – fuerant **NU**³**o** || **605** debellata] decolorata **P** || **606** celebrarat **P** || **607** cretus] natus **P** || **610** putat β**LMPUW** putet **EN** (*ex corr.*) e || **614** est] et **L**ev || **620** infectaque **N**²e | terra] turba β || **623** aequore β**LM**¹**PU**v aethere **EM**²**N**²**W**e: *Perseus despectat terras Africae interioris, quae sunt a mari longe remotae* || **625** gelidas] geminas **P** || **628** regnis **ENPU**eh regis β**LMW**o || **630** currus **P**¹**h** cursus **A** || **631** cunctis (*per corr.* β**MN**) **A** cunctos **M**¹**P** || **633** solus β¹**LM**¹

aequora subdit equis et fessos excipit axes.
635 mille greges illi totidemque armenta per herbas
errabant, et humum vicinia nulla premebant.
arboreae frondes auro radiante nitentes
ex auro ramos, ex auro poma tegebant.
'hospes,' ait Perseus illi 'seu gloria tangit
640 te generis magni, generis mihi Iuppiter auctor;
sive es mirator rerum, mirabere nostras.
hospitium requiemque peto.' memor ille vetustae
sortis erat. Themis hanc dederat Parnasia sortem:
'tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro
645 arbor, et hunc praedae titulum Iove natus habebit.'
id metuens solidis pomaria clauserat Atlas
montibus et vasto dederat servanda draconi
arcebatque suis externos finibus omnes.
huic quoque 'vade procul, ne longe gloria rerum,
650 quam mentiris,' ait 'longe tibi Iuppiter absit',
vimque minis addit manibusque expellere temptat
cunctantem et placidis miscentem fortia dictis.
viribus inferior (quis enim par esset Atlantis
viribus?) 'at quoniam parvi tibi gratia nostra est,
655 accipe munus' ait laevaque a parte Medusae
ipse retro versus squalentia protulit ora.
quantus erat, mons factus Atlas; nam barba comaeque
in silvas abeunt, iuga sunt umerique manusque,
quod caput ante fuit, summo est in monte cacumen,
660 ossa lapis fiunt: tum partes altus in omnes
crevit in inmensum (sic di statuistis) et omne
cum tot sideribus caelum requievit in illo.
Clauserat Hippotades aeterno carcere ventos,
admonitorque operum caelo clarissimus alto
665 Lucifer ortus erat: pennis ligat ille resumptis
parte ab utraque pedes teloque accingitur unco
et liquidum motis talaribus aëra findit.

[β ELMNPSUW] 636 premebant βEM[1]e premebat LM[2]NPUW || 638 tegebant] ferebant LM[2]N[3]o || 644 atla ELPUWe atlas Mh atlans β ait N || 646 pomeria NPU || 647 montibus] moenibus eh[2] || 649 ne] nec M[2] || 650 quam βLMW quas EN[1]PUe || 651 manibus Wh foribusque *Vall. F 25* || 654 gratia] gloria UWov || 657 factus] tantus P || 660 altus] auctus *ex suis Heinsius* || 662 requiescit P || 663 aeterno *suspectum* || 665 ligat] negat β

gentibus innumeris circumque infraque relictis
Aethiopum populos Cepheaque conspicit arva:
670 illic inmeritam maternae pendere linguae
Andromedan poenas iniustus iusserat Ammon.
quam simul ad duras religatam bracchia cautes
vidit Abantiades (nisi quod levis aura capillos
moverat et tepido manabant lumina fletu,
675 marmoreum ratus esset opus), trahit inscius ignes
et stupet et visae correptus imagine formae
paene suas quatere est oblitus in aëre pennas.
ut stetit, 'o' dixit 'non istis digna catenis,
sed quibus inter se cupidi iunguntur amantes,
680 pande requirenti nomen terraeque tuumque
et cur vincla geras.' primo silet illa nec audet
appellare virum virgo manibusque modestos
celasset vultus, si non religata fuisset;
lumina, quod potuit, lacrimis inplevit obortis.
685 saepius instanti, sua ne delicta fateri
nolle videretur, nomen terraeque suumque,
quantaque maternae fuerit fiducia formae,
indicat, et nondum memoratis omnibus unda
insonuit, veniensque inmenso belua ponto
690 inminet et latum sub pectore possidet aequor.

Conclamat virgo; genitor lugubris et una
mater adest, ambo miseri, sed iustius illa,
nec secum auxilium, sed dignos tempore fletus
plangoremque ferunt vinctoque in corpore adhaerent,
695 cum sic hospes ait: 'lacrimarum longa manere
tempora vos poterunt, ad opem brevis hora ferendam est.
hanc ego si peterem Perseus Iove natus et illa,
quam clausam inplevit fecundo Iuppiter auro,
Gorgonis anguicomae Perseus superator et alis

676 (visae ... formae) *imitatur Maximianus 4.19*

[β **ELMNPSUW**] **671** andromedan β**NUWe** -den **P** -dā **ELM** | iniustas **e** || **674** trepido **N** | fletu] luctu **N**^{4} || **676** et visae **EWe** exiguae β**M**^{1}**N**^{1}**U**^{1} eximiae **LM**^{2}**N**^{2}**PU**^{2} | corruptus β**Me** || **677** poene **M** | quatere **ELN**^{2}**W** *Plan.* quater β^1**MN**^{1}**PU**^{1}**e** | aera *Barb.* || **681** silet] stupet **Ev** || **689** veniens **EU** || **691** genitor et **U** | una] amens *Heinsius* || **692** iustior **N**^{1}**U**^{1} || **693** nec] non **P** || **695** (t *ex* c)um **NUW** || **696** ferendam **W** (*ex corr.?*) *Chig. H V 167, Barb.* ferenda **A** || **698** clausam] quondam **P**

700 aetherias ausus iactatis ire per auras,
praeferrer cunctis certe gener; addere tantis
dotibus et meritum, faveant modo numina, tempto:
ut mea sit servata mea virtute, paciscor.'
accipiunt legem (quis enim dubitaret?) et orant
705 promittuntque super regnum dotale parentes.
ecce velut navis praefixo concita rostro
sulcat aquas iuvenum sudantibus acta lacertis,
sic fera dimotis inpulsu pectoris undis
tantum aberat scopulis, quantum Balearica torto
710 funda potest plumbo medii transmittere caeli,
cum subito iuvenis pedibus tellure repulsa
arduus in nubes abiit. ut in aequore summo
umbra viri visa est, visa fera saevit in umbra;
utque Iovis praepes, vacuo cum vidit in arvo
715 praebentem Phoebo liventia terga draconem,
occupat aversum, neu saeva retorqueat ora,
squamigeris avidos figit cervicibus ungues,
sic celeri missus praeceps per inane volatu
terga ferae pressit dextroque frementis in armo
720 Inachides ferrum curvo tenus abdidit hamo.
vulnere laesa gravi modo se sublimis in auras
attollit, modo subdit aquis, modo more ferocis
versat apri, quem turba canum circumsona terret;
ille avidos morsus velocibus effugit alis,
725 quaque patet, nunc terga cavis super obsita conchis,
nunc laterum costas, nunc, qua tenuissima cauda
desinit in piscem, falcato vulnerat ense.
belua puniceo mixtos cum sanguine fluctus
ore vomit: maduere graves adspergine pennae.
730 nec bibulis ultra Perseus talaribus ausus
credere conspexit scopulum, qui vertice summo
stantibus exstat aquis, operitur ab aequore moto:

707 (sudantibus ... lacertis) *hemistichium imitatur Arator Act. Apost. 1.602*

[**702—803** β (E)**FLMNPSUW**] **700** aetherias] aerias **P** || **708** fera] fert β**M**[1] || **709—710** tortum —plumbum medio **NU** || **712** ut β**MW** at **NU** et **FLPe** || **713** visam—umbram **PWe** || **715** libentia **M**[1]**U**[1] lucentia **M**[2] || **718** missus **FLNPUW**[2] misso β**M**[1]**oe** | praeceps misso **e** || **720** addidit **Ue** || **725** patent **Uev** || **727** vulnerat (*per corr.* β**M**) **A** verberat **N** || **732** moto] rapto **FNPU**

nixus eo rupisque tenens iuga prima sinistra
ter quater exegit repetita per ilia ferrum.
735 litora cum plausu clamor superasque deorum
inplevere domos: gaudent generumque salutant
auxiliumque domus servatoremque fatentur
Cassiope Cepheusque pater; resoluta catenis
incedit virgo, pretiumque et causa laboris.
740 ipse manus hausta victrices abluit unda,
anguiferumque caput dura ne laedat harena,
mollit humum foliis natasque sub aequore virgas
sternit et inponit Phorcynidos ora Medusae.
virga recens bibulaque etiamnunc viva medulla
745 vim rapuit monstri tactuque induruit huius
percepitque novum ramis et fronde rigorem.
at pelagi nymphae factum mirabile temptant
pluribus in virgis et idem contingere gaudent
seminaque ex illis iterant iactata per undas.
750 nunc quoque curaliis eadem natura remansit,
duritiam tacto capiant ut ab aëre, quodque
vimen in aequore erat, fiat super aequora saxum.
Dis tribus ille focos totidem de caespite ponit,
laevum Mercurio, dextrum tibi, bellica virgo,
755 ara Iovis media est: mactatur vacca Minervae,
alipedi vitulus, taurus tibi, summe deorum.
protinus Andromedan et tanti praemia facti
indotata rapit; taedas Hymenaeus Amorque
praecutiunt, largis satiantur odoribus ignes,
760 sertaque dependent tectis, et ubique lyraeque
tibiaque et cantus, animi felicia laeti
argumenta, sonant; reseratis aurea valvis
atria tota patent, pulchroque instructa paratu
Cepheni proceres ineunt convivia regis.

753–756 (dis tribus ... deorum) *Lact. in Stat. Theb. 4.448*

[β (E)**FLMNPSUW**] **733** sinistra (*per corr.* β**M**) **A** sinistr(a)e **NU** || **735** clamor(e *eras.*) superas(que *add.* **N**^{2}) **N** superas clamore **U** || **741** dura] nuda **N**^{3}**p** || **746** concepitque **NU** | vigorem **N**^{3} || **749** iterant **PUe** ut erant β**FLMNW** || **750** coraliis **LPep** || **751** tactu β | captant β (**N**^{1}) captent **N**^{2} | ad aera β ab aequore **FLe** || **752** in aequor **LM**^{1}**eh** || **759** praecutiunt β**M** praecipiunt **FLN** (*ex corr.*) **PU**^{3}**We**

765 Postquam epulis functi generosi munere Bacchi
diffudere animos, cultusque genusque locorum
quaerit Lyncides moresque animumque virorum.
767a [quaerit Abantiades: quaerenti protinus unus
narrat Lyncides moresque animumque virorum.]
qui simul edocuit 'nunc, o fortissime,' dixit,
770 'fare, precor, Perseu, quanta virtute quibusque
artibus abstuleris crinita draconibus ora.'
Narrat Agenorides gelido sub Atlante iacentem
esse locum solidae tutum munimine molis;
cuius in introitu geminas habitasse sorores
775 Phorcidas unius partitas luminis usum;
id se sollerti furtim, dum traditur, astu
supposita cepisse manu perque abdita longe
deviaque et silvis horrentia saxa fragosis
Gorgoneas tetigisse domos passimque per agros
780 perque vias vidisse hominum simulacra ferarumque
in silicem ex ipsis visa conversa Medusa;
se tamen horrendae clipei, quod laeva gerebat,
aere repercusso formam adspexisse Medusae,
dumque gravis somnus colubrasque ipsamque tenebat,
785 eripuisse caput collo, pennisque fugacem
Pegason et fratrem matris de sanguine natos.
addidit et longi non falsa pericula cursus,
quae freta, quas terras sub se vidisset ab alto
et quae iactatis tetigisset sidera pennis.
790 ante exspectatum tacuit tamen; excipit unus

772 sqq. *hanc fabulam Ovidii meminit Fulgentius Mitol. 1, fab. 21*

[**β(E)FLMNPSUW**] **765** (et *sscr.* **N**^{2}) generosi **N** generosi et **L** || **767** *post* quaerit **N** *eras. et in ras. scripsit* **N**^{4} *767a/768* abantiades – virorum | Lyncides] abantiades **β**^{3}**PWe** | animumque **FMP** habitumque **LUW** (-usque) || **767a – 768** *om.* **A**, *in marg.* **L**^{3}**N**^{4}**U**^{3}**h**^{3}**v**^{3}, *in textu Barb.*, **o** || **768** animosque *Barb.* | *cavendum est ne hunc locum ei loco in primo libro aequemus (1.544 sq.) quo codd. boni precationem Daphnidis duplici modo proferunt. hic autem, ut videtur, interpolator recens 767a/768 introduxit ut lacunam post 767 expleret* || **769** qui **M**^{1} quae **A** || **771** criniti colla draconis *Barb.*^{1} || **775** sortitas **F**^{2}**N**^{2}**U**^{2}**e** || **776** i(d)//se **N** || **778** horrentia] arentia **P** || **780** vias] vicos **M**^{1} | ferarumque **U**^{4} *Chig. HV 167* ferarum **A** || **782** se **PUeh** sed **βFLM**^{1}**NW** | horrendo **βM**^{1} | clipe(o **U**^{2}) **U** | quod (*refertur ad* aere) **A** quem **NU**^{2} || **783** percusso **NU** || **786** fratrem *ex coniect. R. Regius* fratres **A** fontem **N**^{2}**U**^{2}**e** || **790** exspectatum **F**^{2}**M**^{2}**N**^{2}**PU**^{2}**eh** spectatum **βLM**^{1}**N**^{1} (**U**^{1}**W**^{1})

ex numero procerum quaerens, cur sola sororum
gesserit alternos inmixtos crinibus angues.
hospes ait: 'quoniam scitaris digna relatu,
accipe quaesiti causam. clarissima forma
795 multorumque fuit spes invidiosa procorum
illa, neque in tota conspectior ulla capillis
pars fuit; inveni, qui se vidisse referret.
hanc pelagi rector templo vitiasse Minervae
dicitur: aversa est et castos aegide vultus
800 nata Iovis texit, neve hoc inpune fuisset,
Gorgoneum crinem turpes mutavit in hydros.
nunc quoque, ut attonitos formidine terreat hostes,
pectore in adverso, quos fecit, sustinet angues.'

LIBER QVINTVS

Dumque ea Cephenum medio Danaeius heros
agmine commemorat, fremida regalia turba
atria conplentur, nec coniugialia festa
qui canat est clamor, sed qui fera nuntiet arma,
5 inque repentinos convivia versa tumultus
adsimilare freto possis, quod saeva quietum
ventorum rabies motis exasperat undis.
primus in his Phineus, belli temerarius auctor,
fraxineam quatiens aeratae cuspidis hastam,
10 'en' ait 'en adsum praereptae coniugis ultor,
nec mihi te pennae nec falsum versus in aurum
Iuppiter eripiet.' conanti mittere Cepheus
'quid facis?' exclamat 'quae te, germane, furentem
mens agit in facinus? meritisne haec gratia tantis
15 redditur? hac vitam servatae dote rependis?

[β **EFLMNPUW**] 791 sola] una e || 792 alternis **FLM**[2]**W**[2]**eh** || 796 nec **Ne** | totis β**LM** || 797 referrent **EFLe** || 799 adversa **Lv** || 802/803 *del. Haupt* || 1 cumque **FUv** || 2 agmina β | fremida—turba β^1**EMUW**[1] *et ut vid.* **N**[1] fremitu—turbae β^3**FLN**[2]**PW**[2] *Plan.* || 3 coniugalia β**MNUW** || 6 assimilare **MW** assimulare **E** | posses **LUp** || 15 servatam **N**[2]**U**

quam tibi non Perseus, verum si quaeris, ademit,
sed grave Nereidum numen, sed corniger Ammon,
sed quae visceribus veniebat belua ponti
exsaturanda meis. illo tibi tempore rapta est,
20 quo peritura fuit, nisi si crudelis id ipsum
exigis, ut pereat, luctuque levabere nostro.
scilicet haud satis est, quod te spectante revincta est
et nullam quod opem patruus sponsusve tulisti:
insuper, a quoquam quod sit servata, dolebis
25 praemiaque eripies? quae si tibi magna videntur,
ex illis scopulis, ubi erant adfixa, petisses.
nunc sine, qui petiit, per quem haec non orba senectus,
ferre, quod et meritis et voce est pactus, eumque
non tibi, sed certae praelatum intellege morti.'
30 ille nihil contra, sed et hunc et Persea vultu
alterno spectans petat hunc ignorat an illum
cunctatusque brevi contortam viribus hastam,
quantas ira dabat, nequiquam in Persea misit.
ut stetit illa toro, stratis tum denique Perseus
35 exsiluit teloque ferox inimica remisso
pectora rupisset, nisi post altaria Phineus
isset: et (indignum) scelerato profuit ara.
fronte tamen Rhoeti non inrita cuspis adhaesit;
qui postquam cecidit ferrumque ex osse revulsum est,
40 calcitrat et positas adspergit sanguine mensas.
tum vero indomitas ardescit vulgus in iras
telaque coniciunt et sunt, qui Cephea dicunt
cum genero debere mori; sed limine tecti
exierat Cepheus testatus iusque fidemque
45 hospitiique deos ea se prohibente moveri.
Bellica Pallas adest et protegit aegide fratrem
datque animos. erat Indus Athis, quem flumine Gange

17—19 (sed grave ... sed quae [et quae **AGM**] ... meis) *Quintil. Inst. Or. 9.3.48* || **39** (qui ... ex osse rev. est) *Priscianus 6.69* || **46** (bellica ... adest) *Ilias Lat. 394*

[β **EFLMNPUW**] **18** ponto *'plerique' Heinsiani* || **19** rapta] adempta **o** || **20** si] tu **NUp** || **21** luctu(que *eras.*) **N** | le(t *ex* v)abere **N** leva(b *ex* v)ere β**MU** lavabere **L** || **23** sponsus(que *ex* ve *ut vid.*) **U**[2] | sponsus patruusve **W** || **26** confixa **U** || **27** nunc] hunc *Barb.* **v**[2] || **34** ut β**LMU** et **NWv** at **FM**[2] | astitit **Pp** || **39** osse **EFLUWe** *Priscianus* hoste β**MNP** || **40** asparsit **N** || **42** dicant **EU**[1] **ep** || **47** Atys *Plan.*

edita Limnaee vitreis peperisse sub undis
creditur, egregius forma, quam divite cultu
50 augebat bis adhuc octonis integer annis,
indutus chlamydem Tyriam, quam limbus obibat
aureus; ornabant aurata monilia collum
et madidos murra curvum crinale capillos;
ille quidem iaculo quamvis distantia misso
55 figere doctus erat, sed tendere doctior arcus.
tum quoque lenta manu flectentem cornua Perseus
stipite, qui media positus fumabat in ara,
perculit et fractis confudit in ossibus ora.
hunc ubi laudatos iactantem in sanguine vultus
60 Assyrius vidit Lycabas, iunctissimus illi
et comes et veri non dissimulator amoris,
postquam exhalantem sub acerbo vulnere vitam
deploravit Athin, quos ille tetenderat arcus
adripit et 'mecum tibi sint certamina' dixit,
65 'nec longum pueri fato laetabere, quo plus
invidiae quam laudis habes.' haec omnia nondum
dixerat, emicuit nervo penetrabile telum
vitatumque tamen sinuosa veste pependit.
vertit in hunc harpen spectatam caede Medusae
70 Acrisioniades adigitque in pectus; at ille
iam moriens oculis sub nocte natantibus atra
circumspexit Athin seque adclinavit ad illum
et tulit ad manes iunctae solacia mortis.
    Ecce Suenites, genitus Metione, Phorbas
75 et Libys Amphimedon, avidi committere pugnam,
sanguine, quo late tellus madefacta tepebat,
conciderant lapsi; surgentibus obstitit ensis,
alterius costis, iugulo Phorbantis adactus.
at non Actoriden Erytum, cui lata bipennis

64 (tecum mihi sint ... dixit) *sic imitatur Ilias Lat. 284*

[β **EFLMNPUW**] 48 Limnaee *Magnus* limnate β**E**^{1}**MN**^{2}**UW** limniate **FL** limitade **P** Limnatis *Heinsius, alii alia* || 51 tyriam clamidem **Eep** || 53 murra cohibebat mitra capillos **Pv** || 59 nunc β^1 | laudatos β**MNU**^{2}**W** foedatos **EFL M**^{2}**N**^{3}**PU**^{1}**e** || 59/60 vidit–vultus **U** || 60 licabas vidit **v** || 62 acervo β**MW**^{1} || 64 sunt **N** || 65 pueri efato **NU** fato pueri **p** || 69 spectatum **P** || 70 adigitque **EFLNPU**^{1}**W** adiitque β**M**^{1} || 72 inclinavit **hp** | ad] in **P**^{1}

80 telum erat, admoto Perseus petit ense, sed altis
exstantem signis multaeque in pondere massae
ingentem manibus tollit cratera duabus
infligitque viro: rutilum vomit ille cruorem
et resupinus humum moribundo vertice pulsat.
85 inde Semiramio Polydegmona sanguine cretum
Caucasiumque Abarim Sperchionidenque Lycetum
intonsumque comas Helicem Phlegyamque Clytumque
sternit et exstructos morientum calcat acervos.
Nec Phineus ausus concurrere comminus hosti
90 intorquet iaculum: quod detulit error in Idan
expertem frustra belli et neutra arma secutum.
ille tuens oculis inmitem Phinea torvis
'quandoquidem in partes' ait 'abstrahor, accipe, Phineu,
quem fecisti hostem, pensaque hoc vulnere vulnus!'
95 iamque remissurus tractum de vulnere telum
sanguine defectos cecidit conlapsus in artus.
Tum quoque Cephenum post regem primus Hodites
ense iacet Clymeni; Prothoenora percutit Hypseus,
Hypsea Lyncides. fuit et grandaevus in illis
100 Emathion, aequi cultor timidusque deorum,
qui, quoniam prohibent anni bellare, loquendo
pugnat et incessit sceleratаque devovet arma.
huic Chromis amplexo tremulis altaria palmis
decutit ense caput, quod protinus incidit arae
105 atque ibi semianimi verba exsecrantia lingua
edidit et medios animam exspiravit in ignes.
hinc gemini fratres Broteasque et caestibus Ammon
invicti, vinci si possent caestibus enses,
Phinea cecidere manu Cererisque sacerdos
110 Ampycus albenti velatus tempora vitta;

84 (moribundo ... pulsat) *Ilias Lat. 376* || 88 (et exstructos ... acervos) *ibid. 402*

[84—180 β (E)FLMNPUW] 80 ad(am- βM)moto A admotum Ee hamato *Heinsius* || 83 infigitque e^{2} p || 87 Phlegyanque *Heinsius* || 88 instructos βMWv extinctos p || 89 nec *om.* βM | ausus erat βM ausus //// NU || 91. 90 W^{1} || 93 in] ad LP | adtrahor Pp || 95 vulnere βMNUW corpore FLPU^{3}ep | ferrum N^{3} *Barb.* || 97 tum M (*cf. 56, 232*) tunc βUW hic EFLM^{2}NPep || 97/98 tu—iaces (*cf. 111*) *Haupt* || 102 devovet M^{2}N^{2}U^{3}W^{2} devocat βFLM^{1}N^{1}P || 104 decutit] demetit U^{3} (*Heinsius*) || 105 semianimi N^{1}U^{1}e semianimis βFLMN^{2}PU^{2}W || 107 boreas—ammon *in ras.* N^{2} || 108 invictus β^{1}M^{1} *et ut vid.* W^{1}

tu quoque, Lampetide, non hos adhibendus ad usus,
sed qui, pacis opus, citharam cum voce moveres:
iussus eras celebrare dapes festumque canendo.
quem procul adstantem plectrumque inbelle tenentem
115 Paetalus inridens 'Stygiis cane cetera' dixit
'manibus' et laevo mucronem tempore fixit;
concidit et digitis morientibus ille retemptat
fila lyrae, casuque fuit miserabile carmen.
nec sinit hunc inpune ferox cecidisse Lycormas
120 raptaque de dextro robusta repagula posti
ossibus inlisit mediae cervicis, at ille
procubuit terrae mactati more iuvenci.
demere temptabat laevi quoque robora postis
Cinyphius Pelates: temptanti dextera fixa est
125 cuspide Marmaridae Corythi lignoque cohaesit;
haerenti latus hausit Abas, nec corruit ille,
sed retinente manum moriens e poste pependit.
sternitur et Melaneus Perseia castra secutus
et Nasamoniaci Dorylas ditissimus agri,
130 dives agri Dorylas, quo non possederat alter
latius aut totidem tollebat turis acervos.
huius in obliquo missum stetit inguine ferrum:
letifer ille locus; quem postquam vulneris auctor
singultantem animam et versantem lumina vidit
135 Bactrius Halcyoneus, 'hoc, quod premis' inquit 'habeto
de tot agris terrae' corpusque exsangue reliquit.
torquet in hunc hastam calido de vulnere raptam
ultor Abantiades, media quae nare recepta
cervice exacta est in partesque eminet ambas,

120–121 (raptaque ... inlisit) *Priscianus 7.70* | (raptaque ... posti) *Mico Exempla div. auct. 214*

[β (E)FLMNPUW] **112** movendo **FLN**³**P** || **113** cane(bas **N**²) **N** || **114** cui – astanti – tenenti **LP** | tenentem] moventem *Barb.* || **115** paetalus **U**¹, *ut coniec. Housman* pactalus **N** pectalus **v** petalus **A** || **116** laevo] sevum β**MU**⁴**v**¹ | in (ad **U**²) tempora **U**⁴**W** | figit **P** *Barb.* || **118** fuit] canit **N**² (*in ras.*) **Up** || **119** nec] non **ep** | ferus **FLp** || **120** posti **U**⁸ *Priscianus* poste **A** || **121** illisit β²**FU**³ elisit **A** inmisit **F**²**U**² (*in ras.*) **ep** || **124** Cinyphius *ex* **N** cinypheus **A** || **127** manum *edd.* manu **A** | e] de **Wep**² a **p**¹ || **131** turis] farris β²**M**²**PU**³**W** || **132** cuius **P** | missum] mersum **N**⁴ || **135** Bactrius *Heinsius* bactreus **A**

140 dumque manum Fortuna iuvat, Clytiumque Claninque
matre satos una diverso vulnere fudit;
nam Clytii per utrumque gravi librata lacerto
fraxinus acta femur, iaculum Clanis ore momordit.
occidit et Celadon Mendesius, occidit Astreus
145 matre Palaestina, dubio genitore creatus,
Aethionque sagax quondam ventura videre,
tunc ave deceptus falsa, regisque Thoactes
armiger et caeso genitore infamis Agyrtes.
plus tamen exhausto superest; namque omnibus unum
150 opprimere est animus, coniurata undique pugnant
agmina pro causa meritum inpugnante fidemque.
hac pro parte socer frustra pius et nova coniunx
cum genetrice favent ululatuque atria conplent,
sed sonus armorum superat gemitusque cadentum,
155 pollutosque simul multo Bellona penates
sanguine perfundit renovataque proelia miscet.
circueunt unum Phineus et mille secuti
Phinea; tela volant hiberna grandine plura
praeter utrumque latus praeterque et lumen et aures.
160 adplicat hic umeros ad magnae saxa columnae
tutaque terga gerens adversaque in agmina versus
sustinet instantes; instabat parte sinistra
Chaonius Molpeus, dextra Nabataeus Echemmon.
tigris ut auditis diversa valle duorum
165 exstimulata fame mugitibus armentorum
nescit, utro potius ruat, et ruere ardet utroque:
sic dubius Perseus, dextra laevane feratur,
Molpea traiecti summovit vulnere cruris
contentusque fuga est; neque enim dat tempus Echemmon;
170 sed furit et cupiens alto dare vulnera collo
non circumspectis exactum viribus ensem
fregit, et extrema percussae parte columnae

[β (E)FLMNPUW] 142 gravi FLM^2e gravi est NPUW gravis βM^1 | vibrata '*multi*' *Heinsius* | lacerto est e || 147 nunc v *Barb.* || 149 exhaustis P^2 || 150 coniurataque pv | certant NU || 151 impugnare $\beta^1 M^1 N^1$U || 152 hac] ac M^1 || 156 perfudit FP profundit N^3 || 157 circumeunt βM^1NUW | sequentes M^2 || 159 utrumque] quoque (N^1)U || 160 hic] hinc FLP || 163 (169) Echemmon *ex* β ethem(m)on A || 168 molfia N | mollia – vulnera β^1M *et ut vid.* U^1 || 169 fuga] fuge βMW || 170 furit] ferit *Schepper* || 172 et *om.* M^1 in M^2

lammina dissiluit dominique in gutture fixa est.
non tamen ad letum causas satis illa valentes
175 plaga dedit: trepidum Perseus et inertia frustra
bracchia tendentem Cyllenide confodit harpe.
Verum ubi virtutem turbae succumbere vidit,
'auxilium' Perseus 'quoniam sic cogitis ipsi,'
dixit 'ab hoste petam. vultus avertite vestros,
180 siquis amicus adest.' et Gorgonis extulit ora.
'quaere alium, tua quem moveant oracula' dixit
Thescelus, utque manu iaculum fatale parabat
mittere, in hoc haesit signum de marmore gestu.
proximus huic Ampyx animi plenissima magni
185 pectora Lyncidae gladio petit, inque petendo
dextera deriguit nec citra mota nec ultra est.
at Nileus, qui se genitum septemplice Nilo
ementitus erat, clipeo quoque flumina septem
argento partim, partim caelaverat auro,
190 'adspice,' ait 'Perseu, nostrae primordia gentis!
magna feres tacitas solacia mortis ad umbras,
a tanto cecidisse viro' – pars ultima vocis
in medio suppressa sono est, adapertaque velle
ora loqui credas, nec sunt ea pervia verbis.
195 increpat hos 'vitio' que 'animi, non viribus' inquit
'Gorgoneis torpetis' Eryx, 'incurrite mecum
et prosternite humi iuvenem magica arma moventem!'
incursurus erat: tenuit vestigia tellus,
inmotusque silex armataque mansit imago.
200 hi tamen ex merito poenas subiere, sed unus
miles erat Persei, pro quo dum pugnat, Aconteus,
Gorgone conspecta saxo concrevit oborto;
quem ratus Astyages etiamnum vivere, longo
ense ferit: sonuit tinnitibus ensis acutis;
205 dum stupet Astyages, naturam traxit eandem
marmoreoque manet vultus mirantis in ore.

[**β EFLMNPUW**] **174** volentes **β^1M^1** || **175** inermia **PU^{3}e** inania **p^1** || **179** convertite **M** || **180** quisquis **LP** || **181** alium *om.* **β** | oracula **βNU** *Barb.* (mi *in ras.*)racula **M** miracula **EFLPWe** || **186** deriguit *edd.* (*cf. 233*) diriguit **A** | est *om.* **o** *Barb. probante Heinsio* || **188** et mentitus **β** || **190** suspice **P^2** || **195** non **βF^2 P^{2}U^{2}ep** cum **MN^{1}W** cur **EN^{2}P^{1}U^1** tum **L** || **199** silex **βM^{1}N^{3}U^{2}Wh** silet **EFLM^{2}NPU^{1}e** || **200** poenam **N** || **203** etiamnunc **NPUW** etiam tum **E**

nomina longa mora est media de plebe virorum
dicere: bis centum restabant corpora pugnae,
Gorgone bis centum riguerunt corpora visa.
210 Paenitet iniusti tunc denique Phinea belli.
sed quid agat? simulacra videt diversa figuris
agnoscitque suos et nomine quemque vocatum
poscit opem credensque parum sibi proxima tangit
corpora: marmor erant; avertitur atque ita supplex
215 confessasque manus obliquaque bracchia tendens
'vincis', ait 'Perseu! remove tua monstra tuaeque
saxificos vultus, quaecumque ea, tolle Medusae:
tolle, precor. non nos odium regnique cupido
conpulit ad bellum: pro coniuge movimus arma;
220 causa fuit meritis melior tua, tempore nostra.
non cessisse piget; nihil, o fortissime, praeter
hanc animam concede mihi, tua cetera sunto.'
talia dicenti neque eum, quem voce rogabat,
respicere audenti 'quod' ait, 'timidissime Phineu,
225 et possum tribuisse et magnum est munus inerti,
(pone metum) tribuam: nullo violabere ferro;
quin etiam mansura dabo monimenta per aevum,
inque domo soceri semper spectabere nostri,
ut mea se sponsi soletur imagine coniunx.'
230 dixit et in partem Phorcynida transtulit illam,
ad quam se trepido Phineus obverterat ore.
tum quoque conanti sua vertere lumina cervix
deriguit, saxoque oculorum induruit umor;
sed tamen os timidum vultusque in marmore supplex
235 submissaeque manus faciesque obnoxia mansit.
Victor Abantiades patrios cum coniuge muros
intrat et inmeriti vindex ultorque parentis
adgreditur Proetum: nam fratre per arma fugato
Acrisioneas Proetus possederat arces,

[**β EFLMNPUW**] **210** tum **Pe** nunc **E** || **211** quid] quod **β** || **212** voca(vit *in ras.*) **N** || **213/214** sibi corpora – proxima **e** || **215** conversasque **N**^{2}**U**^{3} || **216** tua] fera *ex. Thuaneo Heinsius* || **217** ea] est **e**^{1} est ea **W** || **220** melior meritis **EPep** || **221** nil **ELUep** || **223** nec **P** || **225** est *om.* **h** || **230** phorcynida **F**^{2}**LM**^{2}**N**^{2}**P**^{2}**UWeh** cepheida **βEP** || **231** trepido(que *eras.*) **βMW** || **232** tunc **N** | conanti(s *eras.*) **NU** | vertere] flectere **EM**^{2}**e** | lumina vertere **P** || **233** deriguit **FLMNW** diriguit **βEPU** || **235** facies **pv** || **238** Proetum *ex Plan.* proetheus **A**

240 sed nec ope armorum nec, quam male ceperat, arce
torva colubriferi superavit lumina monstri.
Te tamen, o parvae rector, Polydecta, Seriphi,
nec iuvenis virtus per tot spectata labores
nec mala mollierant, sed inexorabile durus
245 exerces odium, nec iniqua finis in ira est.
detrectas etiam laudem fictamque Medusae
arguis esse necem. 'dabimus tibi pignora veri.
parcite luminibus!' Perseus ait oraque regis
ore Medusaeo silicem sine sanguine fecit.
250 Hactenus aurigenae comitem Tritonia fratri
se dedit: inde cava circumdata nube Seriphon
deserit, a dextra Cythno Gyaroque relictis,
quaque super pontum via visa brevissima, Thebas
virgineumque Helicona petit; quo monte potita
255 constitit et doctas sic est adfata sorores:
'fama novi fontis nostras pervenit ad aures,
dura Medusaei quem praepetis ungula rupit.
is mihi causa viae: volui mirabile factum
cernere; vidi ipsum materno sanguine nasci.'
260 excipit Uranie: 'quaecumque est causa videndi
has tibi, diva, domos, animo gratissima nostro es.
vera tamen fama est: est Pegasus huius origo
fontis', et ad latices deduxit Pallada sacros.
quae mirata diu factas pedis ictibus undas
265 silvarum lucos circumspicit antiquarum,
antraque et innumeris distinctas floribus herbas
felicesque vocat pariter studioque locoque
Mnemonidas; quam sic adfata est una sororum:
'O, nisi te virtus opera ad maiora tulisset,
270 in partem ventura chori Tritonia nostri,

256 (fama ... pervenit ad aures) *sic imitatur Ermoldus Nigellus, Hludowic. 294* || **261** (animo ... nostro) *Carm. epigr. 546, 4*

[β **EFLMNPUW**] **240** coeperat β**M** || **244** inexcusabile **p** || **245** nec iniqua] nec enim tibi **N**[1]**U** || **246** detractas **LU** detractes **N** | laudes **EFLPe** || **254** potita] petito **M**[1] petita **Up** || **258** factum] monstrum **e**[2] *Barb.* (*Heinsius*) || **261** animo (est *sscr.*) β[2] | es *Heinsius* est **EFLNP** *om.* β[1]**MU**[1]**W** || **262** est[2] β**NU** *Barb.* et **EFLMPWe** | origo est **MPo** || **263** latices] fontes **P** | producit **p** || **267** studiique locique **EPep** || **268** Mnemonidas *ex* β (*cf. 280*) memonidas **M** meonidas **N** *alii peiora*

vera refers, meritoque probas artesque locumque,
et gratam sortem, tutae modo simus, habemus.
sed (vetitum est adeo sceleri nihil) omnia terrent
virgineas mentes, dirusque ante ora Pyreneus
275 vertitur, et nondum tota me mente recepi.
Daulida Threicio Phoceaque milite rura
ceperat ille ferox iniustaque regna tenebat.
templa petebamus Parnasia: vidit euntes
nostraque fallaci veneratus numina vultu
280 'Mnemonides' (cognorat enim) 'consistite' dixit
'nec dubitate, precor, tecto grave sidus et imbrem'
(imber erat) 'vitare meo: subiere minores
saepe casas superi.' dictis et tempore motae
adnuimusque viro primasque intravimus aedes.
285 desierant imbres, victoque aquilonibus austro
fusca repurgato fugiebant nubila caelo;
inpetus ire fuit: claudit sua tecta Pyreneus
vimque parat; quam nos sumptis effugimus alis.
ipse secuturo similis stetit arduus arce
290 'qua' que 'via est vobis, erit et mihi' dixit 'eadem',
seque iacit vecors e summae culmine turris
et cadit in vultus discussisque ossibus oris
tundit humum moriens scelerato sanguine tinctam.'
Musa loquebatur: pennae sonuere per auras,
295 voxque salutantum ramis veniebat ab altis.
suspicit et linguae quaerit tam certa loquentes
unde sonent hominemque putat Iove nata locutum.
ales erat, numeroque novem sua fata querentes
institerant ramis imitantes omnia picae.
300 miranti sic orsa deae dea: 'nuper et istae
auxerunt volucrum victae certamine turbam.
Pieros has genuit Pellaeis dives in arvis;
Paeonis Euippe mater fuit: illa potentem

⌊283 – 324 β (E)FLMNPUW⌋ **271** artemque Eep || **272** gratae P || **274** durusque v || **275** me tota Le || **276** daulia EFLUh | milite EFLPUW limite βMN || **279** nomina βELM¹o || **280** cognovit Lp || **281** sidus] frigus NU || **285** desi(d β // M)erant βM || **286** fuscare purgato β¹ aethere purgato U fusca repercusso Ep || **287** clausit p || **291** summae βMNU summo FLPWep || **292** discussisque β²F LM²NPUWe discussique β¹M¹ || **296** quaerit linguae E (*ut vid.*) e || **301** turbas β³ poenam β¹M¹ || **302** Pieros *ex* EN | arvis] armis M¹

Lucinam noviens, noviens paritura, vocavit.
305 intumuit numero stolidarum turba sororum
perque tot Haemonias et per tot Achaidas urbes
huc venit et tali committit proelia voce:
'desinite indoctum vana dulcedine vulgus
fallere. nobiscum, siqua est fiducia vobis,
310 Thespiades, certate, deae. nec voce nec arte
vincemur totidemque sumus. vel cedite victae
fonte Medusaeo et Hyantea Aganippe,
vel nos Emathiis ad Paeonas usque nivosos
cedamus campis. dirimant certamina nymphae.'
315 turpe quidem contendere erat, sed cedere visum
turpius; electae iurant per flumina nymphae
factaque de vivo pressere sedilia saxo.
tunc sine sorte prior, quae se certare professa est,
bella canit superum falsoque in honore Gigantas
320 ponit et extenuat magnorum facta deorum,
emissumque ima de sede Typhoea terrae
caelitibus fecisse metum cunctosque dedisse
terga fugae, donec fessos Aegyptia tellus
ceperit et septem discretus in ostia Nilus.
325 huc quoque terrigenam venisse Typhoea narrat
et se mentitis superos celasse figuris
'dux' que 'gregis' dixit 'fit Iuppiter, unde recurvis
nunc quoque formatus Libys est cum cornibus Ammon;
Delius in corvo est, proles Semeleia capro,
330 fele soror Phoebi, nivea Saturnia vacca,
pisce Venus latuit, Cyllenius ibidis alis.'
Hactenus ad citharam vocalia moverat ora:
poscimur Aonides – sed forsitan otia non sint,
nec nostris praebere vacet tibi cantibus aures?'
335 'ne dubita vestrumque mihi refer ordine carmen'

[331–373 β (E)**FLMNPUW**] **304** noviens *Merkel* novies **A** | novies *semel* β^1**M** (*per ras.*) **W** || **309** vobis] verbis **p** || **313** Paeonas] poenas β**FLM** || **314** cedamus β**MNW** cedemus **EFLPU**^{2}**ep** | campis] silvis **ep** || **315** visum est **p** || **316** flumina] numina **v** || **318** sine] sic **U**^{1} | sorte *in ras.* **N**^{2} forte β^1**M**^{1}**U**^{1} || **321** typhoea narrat (*cf. 325*) **p** || **324** ceperat **NU** || **327** unde] inde **Lv** || **328** es *Plan.* || **329** corvo] cervo β**M**^{1} | est *om.* **EPW** || **331** ibidis] isidis β(**N**^{1}) ibis in **P** || **333** sint β**EMU** sunt **FLNPWep** || **334** vac(at *in ras.*) **NU** vacat **Pep** || **335** nec **p** | (refer mihi in *in ras.*) ordine **U**^{2} | carmen] bellum **U**^{3}

Pallas ait nemorisque levi consedit in umbra.
Musa refert: 'dedimus summam certaminis uni.
surgit et inmissos hedera collecta capillos
Calliope querulas praetemptat pollice chordas
340 atque haec percussis subiungit carmina nervis:
'Prima Ceres unco glaebam dimovit aratro,
prima dedit fruges alimentaque mitia terris,
prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus.
illa canenda mihi est; utinam modo dicere possim
345 carmina digna dea! certe dea carmine digna est.
Vasta Giganteis ingesta est insula membris
Trinacris et magnis subiectum molibus urget
aetherias ausum sperare Typhoea sedes.
nititur ille quidem pugnatque resurgere saepe,
350 dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro,
laeva, Pachyne, tibi, Lilybaeo crura premuntur;
degravat Aetna caput; sub qua resupinus harenas
eiectat flammamque ferox vomit ore Typhoeus.
saepe remoliri luctatur pondera terrae
355 oppidaque et magnos devolvere corpore montes:
inde tremit tellus, et rex pavet ipse silentum,
ne pateat latoque solum retegatur hiatu
inmissusque dies trepidantes terreat umbras.
hanc metuens cladem tenebrosa sede tyrannus
360 exierat curruque atrorum vectus equorum
ambibat Siculae cautus fundamina terrae;
postquam exploratum satis est loca nulla labare
depositoque metu videt hunc Erycina vagantem,
monte suo residens natumque amplexa volucrem
365 'arma manusque meae, mea, nate, potentia' dixit,
'illa, quibus superas omnes, cape tela, Cupido,

341–342 (prima Ceres ... terris) *Isidorus Orig. 17.3.1*

[β (E)**FLMNPUW**] **338** immensos **U**e^{2} | hederae **P** || **342** *inter lin.* **N** *in marg.* β**U** *om.* **E** || **342/343** *in marg.* **M**^{2} || **343** sunt] sumum β^{1} sumus **P**(**U**^{1}) || **344** possim β**MNW** possem **EFLPU**ep || **345** carmina] carmine β**M**^{1} | digna deae **P** | certe] certe est e certa **M** | est *om.* **E** || **346** ingesta β**MW** iniecta **FNPU**ep coniecta **L** || **348** spectare p || **349** temptatque **U**^{3}e^{1} || **350** sed] sub **L** || **353** eiactat βo | fero **FLW**ep || **354** remolliri β**FLMN**^{1} | pondere β**MN**^{1}**P** se pondere **F**^{1} || **355** desolvere **F** dissolvere **N**^{3}p evolvere *ex Med. 36.10 Heinsius* || **356** tremit] premit β(**M**^{1}) || **363** depositique metus **M**^{2}**N**^{2}h deposuitque metus e | vidit β**M**(**W**^{1})

inque dei pectus celeres molire sagittas,
cui triplicis cessit fortuna novissima regni.
tu superos ipsumque Iovem, tu numina ponti
370 victa domas ipsumque, regit qui numina ponti.
Tartara quid cessant? cur non matrisque tuumque
imperium profers? agitur pars tertia mundi!
et tamen in caelo, quae iam patientia nostra est,
spernimur, ac mecum vires minuuntur Amoris.
375 Pallada nonne vides iaculatricemque Dianam
abscessisse mihi? Cereris quoque filia virgo,
si patiemur, erit: nam spes adfectat easdem.
at tu pro socio, siqua est ea gratia, regno
iunge deam patruo!' dixit Venus. ille pharetram
380 solvit et arbitrio matris de mille sagittis
unam seposuit, sed qua nec acutior ulla
nec minus incerta est nec quae magis audiat arcum,
oppositoque genu curvavit flexile cornum
inque cor hamata percussit harundine Ditem.
385 Haud procul Hennaeis lacus est a moenibus altae,
nomine Pergus, aquae; non illo plura Caystros
carmina cygnorum labentibus edit in undis.
silva coronat aquas cingens latus omne suisque
frondibus ut velo Phoebeos submovet ictus.
390 frigora dant rami, Tyrios humus umida flores:
perpetuum ver est. quo dum Proserpina luco
ludit et aut violas aut candida lilia carpit,
dumque puellari studio calathosque sinumque

383 (flexile cornum) *Priscianus 6.20*

[390—482 **EFLMNPUW**] 368 regni] mundi **EN**^{3}**U**^{2}**e** || 370 ponti *ex suis Naugerius* terrae **A** || 370/371 ipsumque—quid *om.* β ipsumque—terrae *in ras.* **M**^{2}, 371 *add. in marg.* **M**^{2} ipsumque—cessant *inter lin.* **N** || 371 cessas β || 372 agitur *vel* vacat **P** || 373 quae **W** (*ut edd. vett. receperant*) quoque **A** quo (*ex* quae) **v** | potentia **M**^{1} *Barb.* || 374 ac] et **N** *Barb.* | minuantur **N** || 377 patiamur **N**^{3} || 378 ea] tibi **N** tua **p** || 382 audiat arcus **E** avolat arcu β**M** advolat arcu **v** || 383 cornum β^{1}**M**^{1} *Priscianus* cornu **A** || 385 hennaeis β**FM** enneis **U** ethneis **ELNPWe** | ab **N** | moenibus] montibus **NU** | altae β**M** altus **EFLNPUWep** || 386 Pergus aquae *Heinsius* percus aquae β**M** pergusa **EFLNPUWe** | caystros **EM**^{2} caister **FLNPUW** | non—caystros *in ras.* **M**^{2} cingen (*sic*)—suisque (*ex 388*) β || 387/388 *om.* **M**^{1}, *add. in marg.* **M**^{3} || 387 (labe *in ras.*)ntibus **N** paventibus β^{1} | edit β**LNP** audit **EF**^{2}**M**^{3}**UWp** || 388 aquas quas cingens velat ubique **P** || 389 ammovet **N** | ictus **N** ignes **A** || 390—587 desunt in β || 390 tyrios **FMNW** varios **ELN**^{3}**PUe**

inplet et aequales certat superare legendo,
395 paene simul visa est dilectaque raptaque Diti:
usque adeo est properatus amor. dea territa maesto
et matrem et comites, sed matrem saepius, ore
clamat, et, ut summa vestem laniarat ab ora,
conlecti flores tunicis cecidere remissis,
400 tantaque simplicitas puerilibus adfuit annis:
haec quoque virgineum movit iactura dolorem.
raptor agit currus et nomine quemque vocando
exhortatur equos, quorum per colla iubasque
excutit obscura tinctas ferrugine habenas,
405 perque lacus altos et olentia sulphure fertur
stagna Palicorum rupta ferventia terra
et qua Bacchiadae, bimari gens orta Corintho,
inter inaequales posuerunt moenia portus.
Est medium Cyanes et Pisaeae Arethusae,
410 quod coit angustis inclusum cornibus aequor:
hic fuit, a cuius stagnum quoque nomine dictum est,
inter Sicelidas Cyane celeberrima nymphas;
gurgite quae medio summa tenus exstitit alvo
agnovitque deam. 'nec longius ibitis!' inquit,
415 'non potes invitae Cereris gener esse: roganda,
non rapienda fuit. quodsi conponere magnis
parva mihi fas est, et me dilexit Anapis,
exorata tamen, nec, ut haec, exterrita nupsi.'
dixit et in partes diversas bracchia tendens
420 obstitit. haud ultra tenuit Saturnius iram
terribilesque hortatus equos in gurgitis ima
contortum valido sceptrum regale lacerto
condidit. icta viam tellus in Tartara fecit
et pronos currus medio cratere recepit.

400 (tantaque ... annis) *Priscianus 6.41* || **405—406** (perque lacus [locus **M**, locos **A**] sacros ... Palicorum) *Diomedes Ars. Gr. 1* (*Keil I 319*)

[**EFLMNPUW**] **396** properatur **p** | dea] quae **U** || **398** summo – ore $\mathbf{U}^{3}$ | laniabat **E** $\mathbf{U}^{3}$ laniavit **LP** || **402** vocatos *ex uno Heinsius* (*cf. 212*) || **403** exortatus **LM** || **404** obscuras tincta(s *sscr.*) **MW** $\mathbf{e}^{1}$**h** || **405** altos] sacros *Diomedes* | sulfura **FM**($\mathbf{N}^{1}$)$\mathbf{W}^{1}$ || **411** fuit] fluit $\mathbf{M}^{1}$ | est *om.* $\mathbf{N}^{1}$**v** || **414** $\overline{\text{dm}}$ **U** deum *'nonnulli' Heinsius* || **415** Cereri *Heinsius* || **418** exortata $\mathbf{M}^{1}$**W** exoptata **o** || **421** terribilisque **M** | hortatus **F** $\mathbf{U}^{1}$ (*ut vid.*) $\mathbf{W}^{2}$ hortatur **A** || **424** medio(ori *in ras.*) crate recepit **M** medio caractere recepit **N**

425 At Cyane raptamque deam contemptaque fontis
iura sui maerens, inconsolabile vulnus
mente gerit tacita lacrimisque absumitur omnis
et, quarum fuerat magnum modo numen, in illas
extenuatur aquas: molliri membra videres,
430 ossa pati flexus, ungues posuisse rigorem,
primaque de tota tenuissima quaeque liquescunt,
caerulei crines digitique et crura pedesque:
nam brevis in gelidas membris exilibus undas
transitus est; post haec umeri tergusque latusque
435 pectoraque in tenues abeunt evanida rivos;
denique pro vivo vitiatas sanguine venas
lympha subit, restatque nihil, quod prendere posses.
Interea pavidae nequiquam filia matri
omnibus est terris, omni quaesita profundo:
440 illam non udis veniens Aurora capillis
cessantem vidit, non Hesperus; illa duabus
flammiferas pinus manibus succendit ab Aetna
perque pruinosas tulit inrequieta tenebras.
rursus ubi alma dies hebetarat sidera, natam
445 solis ab occasu solis quaerebat ad ortus.
fessa labore sitim conceperat, oraque nulli
conluerant fontes, cum tectam stramine vidit
forte casam parvasque fores pulsavit; at inde
prodit anus divamque videt lymphamque roganti
450 dulce dedit, tosta quod texerat ante polenta.
dum bibit illa datum, duri puer oris et audax
constitit ante deam risitque avidamque vocavit.
offensa est neque adhuc epota parte loquentem
cum liquido mixta perfudit diva polenta;
455 conbibit os maculas et, quae modo bracchia gessit,

445 (solis ... ortus) *hexametrum imitatur Florus Lugdunensis carm. 2 (PLAC 2.516)*

[EFLMNPUW] **426** inconsanabile **MW** inconsonabile **o** *Barb.* || **430** flexus] fluxus **N^2U^2o** || **434** tergumque **NPUWep** | latusque] manusque **U** || **437** nimpha **(N^1)U^1** | posses **LM^1NPW** possis **EFUe** || **440** udis] nitidis e rutilis **e^2ov** || **442** flammigeras **Lp** || **444** tenebrarat **U^2** || **445** ab occasu – ad ortus **FMe** ab occasu – ad ortum **L** ad occasus – ab ortu **W^2v** ad occasus – ad ortus **ENPUp** || **446** conceperat] collegerat **EU^2p** || **447** coluerant **M^1U^1** | contectam **U^1e** || **449** roganti] petenti **P** || **450** testa **N^2U^2p** | texerat **F^2MPU^3** coxerat **ELM^2NUWe** || **451** diri **e** || **454** perfundit **U** || **455** cum bibit **e^1p**

crura gerit, cauda est mutatis addita membris,
inque brevem formam, ne sit vis magna nocendi,
contrahitur, parvaque minor mensura lacerta est.
mirantem flentemque et tangere monstra parantem
460 fugit anum latebramque petit aptumque colori
nomen habet variis stellatus corpora guttis.
  Quas dea per terras et quas erraverit undas,
dicere longa mora est: quaerenti defuit orbis.
Sicaniam repetit, dumque omnia lustrat eundo,
465 venit et ad Cyanen; ea ni mutata fuisset,
omnia narrasset, sed et os et lingua volenti
dicere non aderant, nec qua loqueretur habebat;
signa tamen manifesta dedit notamque parenti
illo forte loco delapsam in gurgite sacro
470 Persephones zonam summis ostendit in undis.
quam simul agnovit, tamquam tunc denique raptam
scisset, inornatos laniavit diva capillos
et repetita suis percussit pectora palmis.
nescit adhuc, ubi sit; terras tamen increpat omnes
475 ingratasque vocat nec frugum munere dignas,
Trinacriam ante alias, in qua vestigia damni
repperit. ergo illic saeva vertentia glaebas
fregit aratra manu parilique irata colonos
ruricolasque boves leto dedit arvaque iussit
480 fallere depositum vitiataque semina fecit.
fertilitas terrae latum vulgata per orbem
falsa iacet: primis segetes moriuntur in herbis,
et modo sol nimius, nimius modo corripit imber,
sideraque ventique nocent, avidaeque volucres
485 semina iacta legunt; lolium tribulique fatigant
triticeas messes et inexpugnabile gramen.

460–461 (aptum colori ... guttis) *Isidorus Orig. 12.4.38*; *inde Hugo St. Vict. de best. 3.52* || **461** (stellatus tergora guttis) *sic imitatur Ausonius Mos. 88*

[**483–517** *v* (E)**FLMNPUW**] **457** nocendi **ELM^{2}N^{3}UWe** loquendi **FMNP** || **459** parantem **FMN** paventem **ELN^{3}PUWe** || **460** colori **EFLPU** *Isidorus* (col **N^3**) ori **N** pudori **MW** || **461** corpore **Mh** *Isidorus* || **462** erraverat **Fh** || **464** petiit **MWov** || **465** ea] et **N** || **467** qua **EFL^{2}MPWe** quo **N^{3}Up** || **469** dilapsam **Eep** || **471** tum **E** || **474** nec scit **E** (*Heinsius*) || **475** nec] ne **Lp** || **478** parilique irata **EF^{2}LUW^1** parilique aetate **M(N^1)PW^2** pariterque irata **N^2 p** || **480** fegit **M^1** || **482** falsa **MWe** sparsa **EFLNPUp** || **484** sideraque **EFMPUW** sidera cui *v***Le** sidera (quis *in ras.* **N^3**) **N**

tum caput Eleis Alpheias extulit undis
rorantesque comas a fronte removit ad aures
atque ait: 'o toto quaesitae virginis orbe
490 et frugum genetrix, inmensos siste labores,
neve tibi fidae violenta irascere terrae!
terra nihil meruit patuitque invita rapinae;
nec sum pro patria supplex: huc hospita veni.
Pisa mihi patria est et ab Elide ducimus ortus;
495 Sicaniam peregrina colo, sed gratior omni
haec mihi terra solo est: hos nunc Arethusa penates,
hanc habeo sedem; quam tu, mitissima, serva!
mota loco cur sim tantique per aequoris undas
advehar Ortygiam, veniet narratibus hora
500 tempestiva meis, cum tu curaque levata
et vultus melioris eris. mihi pervia tellus
praebet iter subterque imas ablata cavernas
hic caput attollo desuetaque sidera cerno.
ergo dum Stygio sub terris gurgite labor,
505 visa tua est oculis illic Proserpina nostris:
illa quidem tristis neque adhuc interrita vultu,
sed regina tamen, sed opaci maxima mundi,
sed tamen inferni pollens matrona tyranni.'
Mater ad auditas stupuit ceu saxea voces
510 attonitaeque diu similis fuit, utque dolore
pulsa gravi gravis est amentia, curribus auras
exit in aetherias. ibi toto nubila vultu
ante Iovem passis stetit invidiosa capillis,
'pro' que 'meo veni supplex tibi, Iuppiter,' inquit
515 'sanguine proque tuo. si nulla est gratia matris,
nata patrem moveat, neu sit tibi cura precamur
vilior illius, quod nostro est edita partu.
en quaesita diu tandem mihi nata reperta est,
si reperire vocas amittere certius, aut si
520 scire, ubi sit, reperire vocas. quod rapta, feremus,

[518–524 *υ* **EFLMNPUW**] 487 cum **ELNUe** || 489 o] in **LP** || 494 et *om.* **Lv** | ortum **P**[1] || 499 advehar **P** adve(h)or **A** || 502 allata **FNPeh** || 504 terris sub **Fv** || 506 vultus **M**[1] || 509 ad auditas – voces **FLPUW** ut audita – voce **M** ut auditas *υ* ut audivit **N** || 511 auras] oras *Lachmann* || 512 exit] scandit **P** | ibi] ubi **p** || 513 passis *υ***MNWv** sparsis **FLPUep** || 514 venio **FP** || 516 neu] ne **LUp** || 517 quod] que **N**[2]

dummodo reddat eam! neque enim praedone marito
filia digna tua est, si iam mea filia non est.'
Iuppiter excepit: 'commune est pignus onusque
nata mihi tecum; sed si modo nomina rebus
525 addere vera placet, non hoc iniuria factum,
verum amor est, neque erit nobis gener ille pudori,
tu modo, diva, velis. ut desint cetera, quantum est
esse Iovis fratrem! quid quod non cetera desunt
nec cedit nisi sorte mihi! sed tanta cupido
530 si tibi discidii est, repetet Proserpina caelum,
lege tamen certa, si nullos contigit illic
ore cibos; nam sic Parcarum foedere cautum est.'
Dixerat, at Cereri certum est educere natam.
non ita fata sinunt, quoniam ieiunia virgo
535 solverat et, cultis dum simplex errat in hortis,
puniceum curva decerpserat arbore pomum
sumptaque pallenti septem de cortice grana
presserat ore suo; solusque ex omnibus illud
Ascalaphus vidit, quem quondam dicitur Orphne,
540 inter Avernales haud ignotissima nymphas,
ex Acheronte suo silvis peperisse sub atris;
vidit et indicio reditum crudelis ademit.
ingemuit regina Erebi testemque profanam
fecit avem sparsumque caput Phlegethontide lympha
545 in rostrum et plumas et grandia lumina vertit.
ille sibi ablatus fulvis amicitur in alis
inque caput crescit longosque reflectitur ungues
vixque movet natas per inertia bracchia pennas
foedaque fit volucris, venturi nuntia luctus,
550 ignavus bubo, dirum mortalibus omen.

540 (inter notissima nymphas) *sic imitatur Claudian. Rapt. Proserp. 3.172* || **549—550** (foedaque ... omen) *Priscianus 5.2 et Isidorus Orig. 12.7.39* (*inde Rabanus Maurus De univ. 8.6*) | (ignava volucris ... luctus) Aenig. Eusebii 60.1 || **550** (infandus bubo) *hunc locum respexisse Servius videtur, citato Ovidii nomine, ad Aen. 4.462*

[**525—565** *v* (E)**FLMNPUW**] **522** non est] digna est *in ras.* **N**[2] || **526** neque enim – pudori est **N** **o** || **529** forte *v***F** || **533** at] et **p** **v** | Cereri] ceteri *v* || **536** discerpserat *v* || **539** Orphne *ex Plan.* || **541** silvis – atris *v***FMNPW** silvis – antris **L** furvis – antris **U**[2]e fulvis – antris **U**[3] //// antris **E** || **543** pestemque *v*[1]**M**[1] | profanum **U** || **546** furvis *Barb.* | in **FLN**[3]**PU** ab **M**[2] (*add. sscr.*) **W** e[2] *Barb.* et *v* | qui nascitur alis **N**[1] operitur ab **M**[2] *sscr.* || **548** pennas] plumas **U**[2] || **550** infandus *Servius*

Hic tamen indicio poenam linguaque videri
commeruisse potest: vobis, Acheloides, unde
pluma pedesque avium, cum virginis ora geratis?
an quia, cum legeret vernos Proserpina flores,
555 in comitum numero, doctae Sirenes, eratis?
quam postquam toto frustra quaesistis in orbe,
protinus, ut vestram sentirent aequora curam,
posse super fluctus alarum insistere remis
optastis facilesque deos habuistis et artus
560 vidistis vestros subitis flavescere pennis;
ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures
tantaque dos oris linguae deperderet usum,
virginei vultus et vox humana remansit.
At medius fratrisque sui maestaeque sororis
565 Iuppiter ex aequo volventem dividit annum:
nunc dea, regnorum numen commune duorum,
cum matre est totidem, totidem cum coniuge menses.
vertitur extemplo facies et mentis et oris;
nam, modo quae poterat Diti quoque maesta videri,
570 laeta deae frons est, ut sol, qui tectus aquosis
nubibus ante fuit, victis e nubibus exit.
Exigit alma Ceres, nata secura recepta,
quae tibi causa fugae, cur sis, Arethusa, sacer fons.
conticuere undae, quarum dea sustulit alto
575 fonte caput viridesque manu siccata capillos
fluminis Elei veteres narravit amores.
'Pars ego nympharum, quae sunt in Achaide,' dixit,
'una fui: nec me studiosius altera saltus
legit nec posuit studiosius altera casses.
580 sed quamvis formae numquam mihi fama petita est,
quamvis fortis eram, formosae nomen habebam.
nec mea me facies nimium laudata iuvabat,
quaque aliae gaudere solent, ego rustica dote

564–567 (at [ad **MPa**] medius … sororis [sorori **MP**] … regnorum numen [nomen **MP**] … menses) *Lact. in Stat. Theb. 8.63*

[**566–587** *υ* **EFLMNPUW**] **555** doctae *υ***MNW** mixtae $υ^2$**FLPUep** || **558** remis] pennis **MNp** || **561** nec *υ***F**v || **562** ne perderet **LP** || **564** maestaeque] mediusque **h** || **566** dea] est **N** | duorum] deorum *υ* || **569** poteras $υ^1$ | Diti] dici N^2e || **571** e] ubi **LPU**^{3}**p** || **573** fugae] viae **EN**^{3}**UW** || **574** aquarum dea **E** || **576** elei *υ***ELNPUe** alphei **F**^{2}**MN**^{3}**Wp** || **579** *in marg.* **N**

corporis erubui crimenque placere putavi.
585 lassa revertebar (memini) Stymphalide silva:
aestus erat, magnumque labor geminaverat aestum.
invenio sine vertice aquas, sine murmure euntes,
perspicuas ad humum, per quas numerabilis alte
calculus omnis erat, quas tu vix ire putares;
590 cana salicta dabant nutritaque populus unda
sponte sua natas ripis declivibus umbras:
accessi primumque pedis vestigia tinxi,
poplite deinde tenus neque eo contenta recingor
molliaque inpono salici velamina curvae
595 nudaque mergor aquis; quas dum ferioque trahoque
mille modis labens excussaque bracchia iacto,
nescio quod medio sensi sub gurgite murmur
territaque insisto propiori margine fontis.
'quo properas, Arethusa?' suis Alpheus ab undis,
600 'quo properas?' iterum rauco mihi dixerat ore.
sicut eram, fugio sine vestibus: altera vestes
ripa meas habuit. tanto magis instat et ardet,
et, quia nuda fui, sum visa paratior illi.
sic ego currebam, sic me ferus ille premebat,
605 ut fugere accipitrem penna trepidante columbae,
ut solet accipiter trepidas urgere columbas.
usque sub Orchomenon Psophidaque Cyllenenque
Maenaliosque sinus gelidumque Erymanthon et Elim
currere sustinui, nec me velocior ille;
610 sed tolerare diu cursus ego viribus inpar
non poteram, longi patiens erat ille laboris.
per tamen et campos, per opertos arbore montes
saxa quoque et rupes et, qua via nulla, cucurri.
sol erat a tergo: vidi praecedere longam
615 ante pedes umbram, nisi si timor illa videbat;
sed certe sonitusque pedum terrebat, et ingens

604 (sic ... ille subegit) *sic imitatur Petrus Pictor de muliere mala 177*

[**588—674** **$\beta\upsilon$ EFLMNPUW**] **586** magnusque **N** | glomeraverat **p** || **587** vortice **M**^{2}**W** | (eu **N**^{2})ntes **N** fontes **U** || **588** humum] imum **pv** || **597** sensi medio **W** || **598** propiori **$\beta^2\upsilon$EFN^{2}h** propiori in **e** propioris **β^1LMN^{1}PUW** | fontis] ripae **LUWp** || **602** ardet et instat **p** || **605** *inter lin.* υ^2, *in marg. King's 26, om.* **E**, *post 606* **p** | accipitrem – columbae *in ras.* **U**^{3} || **607** utque **$\beta\upsilon$v** || **612** per^2] et **EPUWo** || **615** si] sit **P**^{1}**v** | ille **βL(M)W** | videbam **PU** || **616** sonituque – terrebar **EFU**

crinales vittas adflabat anhelitus oris.
fessa labore fugae 'fer opem, deprendimur' inquam,
'armigerae, Diana, tuae, cui saepe dedisti
620 ferre tuos arcus inclusaque tela pharetra.'
mota dea est spississque ferens e nubibus unam
me super iniecit: lustrat caligine tectam
amnis et ignarus circum cava nubila quaerit
bisque locum, quo me dea texerat, inscius ambit
625 et bis 'io Arethusa, io Arethusa!' vocavit.
quid mihi tunc animi miserae fuit? anne quod agnae est,
siqua lupos audit circum stabula alta frementes,
aut lepori, qui vepre latens hostilia cernit
ora canum nullosque audet dare corpore motus?
630 non tamen abscedit; neque enim vestigia cernit
longius ulla pedum: servat nubemque locumque.
occupat obsessos sudor mihi frigidus artus,
caeruleaeque cadunt toto de corpore guttae,
quaque pedem movi, manat locus, eque capillis
635 ros cadit, et citius, quam nunc tibi facta renarro,
in latices mutor. sed enim cognoscit amatas
amnis aquas positoque viri, quod sumpserat, ore
vertitur in proprias, ut se mihi misceat, undas.
Delia rupit humum, caecisque ego mersa cavernis
640 advehor Ortygiam, quae me cognomine divae
grata meae superas eduxit prima sub auras.'
   Hac Arethusa tenus; geminos dea fertilis angues
curribus admovit frenisque coercuit ora
et medium caeli terraeque per aëra vecta est
645 atque levem currum Tritonida misit in urbem
Triptolemo partimque rudi data semina iussit
spargere humo, partim post tempora longa recultae.
iam super Europen sublimis et Asida terram
vectus erat iuvenis: Scythicas advertitur oras.
650 rex ibi Lyncus erat; regis subit ille penates.

650 sqq. *hanc fabulam respexit Lact. in Stat. Theb. 4.658*

[**βυ EFLMNPUW**] **619** Diana] dea casta *Pal. 1667* || **621** sparsisque **EF**^{2} **LU** || **626** est **βLMP** *om.* **υEFN**^{1}**U**^{1}**Wep** || **628** quive prelatus **E** || **631** ulla] ire *Barb.* || **634** locus] lacus **Wep** || **635** facta] fata **ep** *et lect. alt.* **U**^{2} || **641** grata] orta **βυMN** | meae **βEFMUW** mihi **υLN**^{2} (*per corr.*) **Pe** || **645** atque] inde **υ**^{2} || **649** scythicasque **L** *Barb.* | avertitur **υN**^{1}

qua veniat, causamque viae nomenque rogatus
et patriam 'patria est clarae mihi' dixit 'Athenae,
Triptolemus nomen; veni nec puppe per undas,
nec pede per terras: patuit mihi pervius aether.
655 dona fero Cereris, latos quae sparsa per agros
frugiferas messes alimentaque mitia reddant.'
barbarus invidit, tantique ut muneris auctor
ipse sit, hospitio recipit somnoque gravatum
adgreditur ferro. conantem figere pectus
660 lynca Ceres fecit rursusque per aëra iussit
Mopsopium iuvenem sacros agitare iugales.'
  Finierat doctos e nobis maxima cantus;
at nymphae vicisse deas Helicona colentes
concordi dixere sono; convicia victae
665 cum iacerent, 'quoniam' dixit 'certamine vobis
supplicium meruisse parum est maledictaque culpae
additis et non est patientia libera nobis,
ibimus in poenas et, qua vocat ira, sequemur.'
rident Emathides spernuntque minacia verba
670 conantesque oculis magno clamore protervas
intentare manus pennas exire per ungues
adspexere suos, operiri bracchia plumis,
alteraque alterius rigido concrescere rostro
ora videt volucresque novas accedere silvis,
675 dumque volunt plangi, per bracchia mota levatae
aëre pendebant, nemorum convicia, picae.
nunc quoque in alitibus facundia prisca remansit
raucaque garrulitas studiumque inmane loquendi.'

[675—678 **βυ (E)FLMNPUW**] **651** qua] quid **υM**^{2} (*in ras.*) || **652** clarae] dare **υ**^{1} || **656** fructiferas **P** || **657** tantique ut] tanti qui **β** (**M**^{1}) tanti quo(d *eras.*) **N** ut *om.* **h**^{1}**v** || **658** recepit **υL** || *post* **661** LIBER SEXTVS **U** || **662** *littera initialis ornata* **U** | doctis—cantum **υ** doctum—cantum **β** dictos—cantus **L** || **663** at] et **P** || **665** dum **e** | iacerent **β υ**^{1}**EM**^{1}**NU** facerent **υ**^{2}**FLM**^{2}**PW** | dixit **EFLMPUe** dixi(t *add.*^{3}) **βN** dixi **υW** || **667** nobis] vobis **N**^{3}**U** || **669** rident Emathides *Heinsius* ridentemque athides **βM**^{1} rident(que **E**) athides **EFP** rident enipides **υM**^{2}**N**^{2}**W** athipedes **L** tespiades *in ras.* **U**^{3} | minacia **υMNP** minatia **β** minantia **EFLUWe** || **670** conantesque oculis **β** (**M**^{1}**N**^{1}) conataeque oculis **υ** conantesque (l *add.*)o(q *ex* c)u(i *ex* l)//(is *fuit*)//**N** conataeque loqui **β**^{2} **υ**^{2}**L** (**M**^{2}) **EUW** conataeque loqui et **FP** | magno et **L** || **672** plumis] pennis **ev** || **675** dumque volunt plangi] plangere dumque volunt **LPU**^{3} (*in ras.*) **W**^{2} | mota] nota **υFPe** || **676** aere pendentes memorant conv. **P** || **678** inmane] inane *Barb.*

LIBER SEXTVS

Praebuerat dictis Tritonia talibus aures,
carminaque Aonidum iustamque probaverat iram.
tum secum 'laudare parum est, laudemur et ipsae
numina nec sperni sine poena nostra sinamus',
5 Maeoniaeque animum fatis intendit Arachnes,
quam sibi lanificae non cedere laudibus artis
audierat. non illa loco nec origine gentis
clara, sed arte fuit; pater huic Colophonius Idmon
Phocaico bibulas tingebat murice lanas;
10 occiderat mater, sed et haec de plebe suoque
aequa viro fuerat. Lydas tamen illa per urbes
quaesierat studio nomen memorabile, quamvis
orta domo parva parvis habitabat Hypaepis.
huius ut adspicerent opus admirabile, saepe
15 deseruere sui nymphae dumeta Timoli,
deseruere suas nymphae Pactolides undas.
nec factas solum vestes, spectare iuvabat
tum quoque cum fierent (tantus decor adfuit arti),
sive rudem primos lanam glomerabat in orbes,
20 seu digitis subigebat opus repetitaque longo
vellera mollibat nebulas aequantia tractu,
sive levi teretem versabat pollice fusum,
seu pingebat acu: scires a Pallade doctam.
quod tamen ipsa negat tantaque offensa magistra
25 'certet' ait 'mecum! nihil est, quod victa recusem.'
Pallas anum simulat falsosque in tempora canos
addit et infirmos baculo quoque sustinet artus;
tum sic orsa loqui: 'non omnia grandior aetas,
quae fugiamus, habet: seris venit usus ab annis.
30 consilium ne sperne meum. tibi fama petatur
inter mortales faciendae maxima lanae:
cede deae veniamque tuis, temeraria, dictis

30 (consilium ... meum) *Chronicon Salernitanum p. 60, 16 Westerbergh*

[**1–45** $\beta \upsilon$ (**E**)**FLMNPUW**] **1** aurem **P** (*Heinsius*) || **4** numina *vel* munera **U**^{2} || **7** non] nec **Pe** || **11** lydas $\beta \upsilon^1$**M**^{1}**PU**^{2}**W** lydias **EFLM**^{2}**Ne** || **15** dumeta β^1**W** vineta **A** || **15–16** vineta–nymphae *inter lin.* **M**^{2} || **18** tunc **Ne** || **19** glomeravit **Lo** || **20** subiebat **h** || **26** in] ad **W** || **27** baculo quoque *suspectum* || **28** tunc **LWe** || **31** inter] in υ**N**^{1} | lanae $\beta \upsilon$**FLMNP** telae β^2**EN**^{3}**UWe**

supplice voce roga: veniam dabit illa roganti.'
adspicit hanc torvis inceptaque fila relinquit
35 vixque manum retinens confessaque vultibus iram
talibus obscuram resecuta est Pallada dictis:
'mentis inops longaque venis confecta senecta,
et nimium vixisse diu nocet. audiat istas,
siqua tibi nurus est, siqua est tibi filia, voces.
40 consilii satis est in me mihi, neve monendo
profecisse putes, eadem est sententia nobis.
cur non ipsa venit? cur haec certamina vitat?'
tum dea 'venit!' ait formamque removit anilem
Palladaque exhibuit. venerantur numina nymphae
45 Mygdonidesque nurus, sola est non territa virgo;
sed tamen erubuit, subitusque invita notavit
ora rubor rursusque evanuit, ut solet aër
purpureus fieri, cum primum aurora movetur,
et breve post tempus candescere solis ab ortu.
50 perstat in incepto stolidaeque cupidine palmae
in sua fata ruit: neque enim Iove nata recusat
nec monet ulterius nec iam certamina differt.
Haud mora, constituunt diversis partibus ambae
et gracili geminas intendunt stamine telas:
55 tela iugo vincta est, stamen secernit harundo,
inseritur medium radiis subtemen acutis,
quod digiti expediunt, atque inter stamina ductum
percusso paviunt insecti pectine dentes.
utraque festinant cinctaeque ad pectora vestes
60 bracchia docta movent studio fallente laborem.
illic et Tyrium quae purpura sensit aenum
texitur et tenues parvi discriminis umbrae,
qualis ab imbre solet percussis solibus arcus

54 (intendit aranea telas) *sic hunc locum et 145 imitatur Paulinus Nol. c. 16.100* || 55—58 (tela ... acutis, quod lato paviunt [pariunt **BA**] ... dentes [*om. 57*]) *Seneca Epist. 14.90.20*

[46—76 β (**E**)**FLMNPUW**] 33 dabit—roganti *in ras.* **N**^{2} || 34—36 *in marg.* **N**^{2} || 34 reliquit υ**EFLPU**^{1}**e** || 35 manu β υ^{1} manus υ^{2}**EFU** || 37 longaque] tardaque **N** || 43 tunc **FLPW** || 47 rubor] pudor *Heinsius* || 49 ortu] ictu **EN**^{3}**U** || 50 in] et β**MW** || 51 ruit] redit **FN**^{3} || 52 iam] tunc β**MW** || 53 consistunt **FW**^{2}**e**^{2}**h** || 55 vincta β**NPUe** iuncta **FLMW** || 58 paviunt *ex Seneca* pavent β^{1} (feriu *in ras.* **M**^{2})nt **M** feriunt **A** || 59 festinant β^{1}**M**^{1}**NUW** festinat **FLM**^{2}**Pe** || 60 fallente] minuente **L** || 61 sentit **Le** || 62 tenuis parvae β(**M**^{1})**W**

inficere ingenti longum curvamine caelum,
65 in quo diversi niteant cum mille colores,
transitus ipse tamen spectantia lumina fallit:
usque adeo, quod tangit, idem est; tamen ultima distant.
illic et lentum filis inmittitur aurum,
et vetus in tela deducitur argumentum.
70 Cecropia Pallas scopulum Mavortis in arce
pingit et antiquam de terrae nomine litem.
bis sex caelestes medio Iove sedibus altis
augusta gravitate sedent; sua quemque deorum
inscribit facies: Iovis est regalis imago;
75 stare deum pelagi longoque ferire tridente
aspera saxa facit medioque e vulnere saxi
exsiluisse fretum, quo pignore vindicet urbem;
at sibi dat clipeum, dat acutae cuspidis hastam,
dat galeam capiti; defenditur aegide pectus,
80 percussamque sua simulat de cuspide terram
edere cum bacis fetum canentis olivae,
mirarique deos; operis victoria finis.
ut tamen exemplis intellegat aemula laudis,
quod pretium speret pro tam furialibus ausis,
85 quattuor in partes certamina quattuor addit
clara colore suo, brevibus distincta sigillis.
Threiciam Rhodopen habet angulus unus et Haemum,
nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam,
nomina summorum sibi qui tribuere deorum.
90 altera Pygmaeae fatum miserabile matris
pars habet: hanc Iuno victam certamine iussit
esse gruem populisque suis indicere bellum.
pinxit et Antigonen ausam contendere quondam
cum magni consorte Iovis, quam regia Iuno
95 in volucrem vertit, nec profuit Ilion illi

65—67 (diversi ... distant) *Seneca N. Q. 1.3.4* || **77** [*Lactantii*] *argumentum 6, fab. 1, indicat lectionem Ovidii* fretum *fuisse*: 'Neptunum ... qui lacu salso in arce edito suam possessionem vindicabat'

[**77—186** **β EFLMNPUW**] **67** est *om.* **βN¹Po** || **71** terrae de nomine **W** || **77** fretum **β U⁴** (*in ras.*) ferum (*in ras.* **E²M²N³**) **A** | vindicet **β** vendicet **A** || **81** prodere **LP** || **82** operi *ex altero Moreti Heinsius* | Victoria *Lange* || **84** speret] spectet **W** || **88** gelidi **βN** || **90** mirabile **v** || **92** bella **N** || **93** finxit **P**

Laomedonve pater, sumptis quin candida pennis
ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.
qui superest solus, Cinyran habet angulus orbum,
isque gradus templi, natarum membra suarum,
100 amplectens saxoque iacens lacrimare videtur.
circuit extremas oleis pacalibus oras
(is modus est) operisque sua facit arbore finem.
Maeonis elusam designat imagine tauri
Europam: verum taurum, freta vera putares;
105 ipsa videbatur terras spectare relictas
et comites clamare suas tactumque vereri
adsilientis aquae timidasque reducere plantas.
fecit et Asterien aquila luctante teneri,
fecit olorinis Ledam recubare sub alis;
110 addidit, ut satyri celatus imagine pulchram
Iuppiter inplerit gemino Nycteida fetu,
Amphitryon fuerit, cum te, Tirynthia, cepit,
aureus ut Danaen, Asopida luserit ignis,
Mnemosynen pastor, varius Deoida serpens.
115 te quoque mutatum torvo, Neptune, iuvenco
virgine in Aeolia posuit, tu visus Enipeus
gignis Aloidas, aries Bisaltida fallis;
et te flava comas frugum mitissima mater
sensit equum, sensit volucrem crinita colubris
120 mater equi volucris, sensit delphina Melantho:
omnibus his faciemque suam faciemque locorum
reddidit. est illic agrestis imagine Phoebus,
utque modo accipitris pennas, modo terga leonis
gesserit, ut pastor Macareida luserit Issen,
125 Liber ut Erigonen falsa deceperit uva,

119 [*Lact.*] *arg. 6, fab. 1, lectionem* volucrem *sustinet*

[β **EFLMNPUW**] **99** inque **N**^{3} | gradu β || **101** bacalibus **W**^{2}**e**^{2} || **102** operique **P**^{1} (*Heinsius*) || **105** relictas] paternas *Barb.* || **106** clamare] spectare **U**^{3} || **107** at salientis **N**^{1} insilientis **h** | reducere **N**^{3}**P**^{2} recondere **EUWe** recludere **A** || **110** pulcra **F**^{1}**NW** || **111** implerit **NU** implevit **v** impleret **A** || **113** igneus **N** || **114** Mnemosynen *ex Plan.* memnosinen **EFLPU** aumesinen β**MW** am//mosynen **N** || **116** Enipeus *edd.* *Ἐνιπεὺς* *Plan.* enipheus **A** || **117** aloidas **U**^{2}**e** aolidas β**EMU**^{1}**W** eolidas **L** ocliadas **F** oaclidas **P** | amnis in aolidan **N** | bisaltida **U**^{2} *Plan.* bisalpida **A** || **118** *om. Plan.* | et] ut **N**^{3} at **e** || **119** sensit volucrem β**F**^{2}**Mh**^{1} te sensit volucrem **W** te sensit (avem **NU** equum *cett.*) **ELNPUe** || **122** reddit et **v** | est *om.* **P**

ut Saturnus equo geminum Chirona crearit.
ultima pars telae tenui circumdata limbo
nexilibus flores hederis habet intertextos.
  Non illud Pallas, non illud carpere Livor
130 possit opus: doluit successu flava virago
et rupit pictas, caelestia crimina, vestes,
utque Cytoriaco radium de monte tenebat,
ter quater Idmoniae frontem percussit Arachnes.
non tulit infelix laqueoque animosa ligavit
135 guttura; pendentem Pallas miserata levavit
atque ita 'vive quidem, pende tamen, inproba' dixit,
'lexque eadem poenae, ne sis secura futuri,
dicta tuo generi serisque nepotibus esto!'
  Post ea discedens sucis Hecateidos herbae
140 sparsit, et extemplo tristi medicamine tactae
defluxere comae, cum quis et naris et aures,
fitque caput minimum, toto quoque corpore parva est;
in latere exiles digiti pro cruribus haerent,
cetera venter habet, de quo tamen illa remittit
145 stamen et antiquas exercet aranea telas.
  Lydia tota fremit, Phrygiaeque per oppida facti
rumor it et magnum sermonibus occupat orbem.
ante suos Niobe thalamos cognoverat illam,
tum cum Maeoniam virgo Sipylumque colebat;
150 nec tamen admonita est poena popularis Arachnes
cedere caelitibus verbisque minoribus uti.
multa dabant animos, sed enim nec coniugis artes
nec genus amborum magnique potentia regni
sic placuere illi, quamvis ea cuncta placerent,
155 ut sua progenies, et felicissima matrum
dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.
nam sata Tiresia, venturi praescia Manto,
per medias fuerat, divino concita motu,

141 (defluxere ... aures) *Priscianus 6.31* || **145** (contexit aranea telas) *sic imitatur Fortunatus St. Mart. 4.499*

[β **EFLMNPUW**] **128** intermixtos **FLP** || **130** posset **Ph** || **132** Cytoriaco *ex* β**MU**[3] || **136. 135** β**MNW** || **135** pendenti **N** || **137** futurae β**o** || **141** auris **NU** || **142** toto quoque] totoque est **v** | est *om.* **FLe** || **145. 382–414. 146** *seq.* **N** || **147** it et] iit **N** || **149** tunc **ELe** || **152** artes] arces **Pe**

vaticinata vias: 'Ismenides, ite frequentes
160 et date Latonae Latonigenisque duobus
cum prece tura pia lauroque innectite crinem.
ore meo Latona iubet.' paretur, et omnes
Thebaides iussis sua tempora frondibus ornant
turaque dant sanctis et verba precantia flammis.
165 ecce venit comitum Niobe celeberrima turba,
vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro
et, quantum ira sinit, formosa movensque decoro
cum capite inmissos umerum per utrumque capillos
constitit; utque oculos circumtulit alta superbos,
170 'quis furor, auditos' inquit 'praeponere visis
caelestes? aut cur colitur Latona per aras,
numen adhuc sine ture meum est? mihi Tantalus auctor,
cui licuit soli superorum tangere mensas;
Pleiadum soror est genetrix mea; maximus Atlas
175 est avus, aetherium qui fert cervicibus axem;
Iuppiter alter avus: socero quoque glorior illo.
me gentes metuunt Phrygiae, me regia Cadmi
sub domina est, fidibusque mei commissa mariti
moenia cum populis a meque viroque reguntur.
180 in quamcumque domus adverti lumina partem,
inmensae spectantur opes. accedit eodem
digna dea facies; huc natas adice septem
et totidem iuvenes et mox generosque nurusque.
quaerite nunc, habeat quam nostra superbia causam,
185 nescio quoque audete satam Titanida Coeo
Latonam praeferre mihi, cui maxima quondam
exiguam sedem pariturae terra negavit!
nec caelo nec humo nec aquis dea vestra recepta est:
exsul erat mundi, donec miserata vagantem
190 'hospita tu terris erras, ego' dixit 'in undis',

165 sqq. *hanc fabulam Ovidii respexit Lact. in Stat. Theb. 3.191*

[**187–220** β (E)**FLMNPUW**] **161** crines **NU** || **165** celeberrima **F**[1]**LM**[2]**e**[2]**hv** creberrima **A** || **167** decoros β^1**Uo** || **168** immersos **N** im͞m͞sos **U** || **169** utque] atque *Pal. 1667* || **172** est *om.* **h** || **174** mea] mihi **N**[2] *in ras.* || **180** averti **Ne** || **184** causam] laudem β**MN**[2] || **185** nescio quoque audete satam *sic fere* β**FLM** nescio quoque audere s. **P** nescio quo (modo *in ras.* **N**[2]) aude(tis **N**[2]) s. **Nv** quoque modo audetis genitam (genitam audetis **U**) **EUWe** || **188** est *eras.* **W** *om.* **F** || **189** mundo **o** || **190** ego *om.* β^1**M**[1]

instabilemque locum Delos dedit. illa duorum
facta parens: uteri pars haec est septima nostri.
sum felix (quis enim neget hoc?) felixque manebo
(hoc quoque quis dubitet?): tutam me copia fecit.
195 maior sum, quam cui possit Fortuna nocere,
multaque ut eripiat, multo mihi plura relinquet.
excessere metum mea iam bona: fingite demi
huic aliquid populo natorum posse meorum,
non tamen ad numerum redigar spoliata duorum,
200 Latonae turbam: qua quantum distat ab orba?
ite †satis propere sacris† laurumque capillis
ponite.' deponunt et sacra infecta relinquunt,
quodque licet, tacito venerantur murmure numen.
Indignata dea est summoque in vertice Cynthi
205 talibus est dictis gemina cum prole locuta:
'en ego, vestra parens, vobis animosa creatis
et nisi Iunoni nulli cessura dearum,
an dea sim, dubitor perque omnia saecula cultis
arceor, o nati, nisi vos succurritis, aris.
210 nec dolor hic solus: diro convicia facto
Tantalis adiecit vosque est postponere natis
ausa suis et me, quod in ipsam reccidat, orbam
dixit et exhibuit linguam scelerata paternam.'
adiectura preces erat his Latona relatis:
215 'desine' Phoebus ait, 'poenae mora longa querella est.'
dixit idem Phoebe celerique per aëra lapsu
contigerant tecti Cadmeida nubibus arcem.
Planus erat lateque patens prope moenia campus
adsiduis pulsatus equis, ubi turba rotarum
220 duraque mollierat subiectas ungula glaebas.

[β (E)**FLMNPUW**] 192 est haec **o**s_2 || 194 dubitat **L**v || 195 posset **FLN P**e || 199—204 *hoc ordine* **U** (*item Fragm. Voss. et Menardi cod.*) *ut coniec. Gronovius*: 200 *post* 203 **A** || 200 turbam N^2o turba $F^1MN^1PUW^2$e turbae β**L** | qua *Bentley* quae **A** quo P^2 quoque P^1 *om.* **U** | distat **A** distabit **U** distabat e^1o || 201 ite satis FLN^2PUW ites atis $\beta^1M^1N^1$ ite, sat est, propere ite, sacri *Bothe* ite, satis, propere ite, sacri est *Haupt* ite sacris, propere ite sacris *Heinsius, Jahn* ite statis propere sacris *tentavi ego, quod, quamvis Lucretio, Horatio, Propertio permitteretur, contra normam prosodiacam Ovidii esset, alii alia* || 206 creatrix β^2M^1 || 208 dubito e || 212 reccidat *cod. Vratisl.* (*Merkel*) recidat F^1N^1PU decidat βLMN^2We || 215 est *om.* N^1 | desine—(poenae mora longa) querellas *Heinsius* || 220 mollierant e

pars ibi de septem genitis Amphione fortes
conscendunt in equos Tyrioque rubentia suco
terga premunt auroque graves moderantur habenas.
e quibus Ismenus, qui matri sarcina quondam
225 prima suae fuerat, dum certum flectit in orbem
quadripedis cursus spumantiaque ora coercet,
'ei mihi!' conclamat medioque in pectore fixa
tela gerit frenisque manu moriente remissis
in latus a dextro paulatim defluit armo.
230 proximus audito sonitu per inane pharetrae
frena dabat Sipylus, veluti cum praescius imbris
nube fugit visa pendentiaque undique rector
carbasa deducit, ne qua levis effluat aura;
frena tamen dantem non evitabile telum
235 consequitur summaque tremens cervice sagitta
haesit, et exstabat nudum de gutture ferrum.
ille, ut erat pronus, per crura admissa iubasque
volvitur et calido tellurem sanguine foedat.
Phaedimus infelix et aviti nominis heres
240 Tantalus, ut solito finem inposuere labori,
transierant ad opus nitidae iuvenale palaestrae
et iam contulerant arto luctantia nexu
pectora pectoribus: contento concita nervo,
sicut erant iuncti, traiecit utrumque sagitta.
245 ingemuere simul, simul incurvata dolore
membra solo posuere, simul suprema iacentes
lumina versarunt, animam simul exhalarunt.
adspicit Alphenor laniataque pectora plangens
advolat, ut gelidos conplexibus adlevet artus,
250 inque pio cadit officio; nam Delius illi
intima fatifero rupit praecordia ferro.

[234–268 β (E)FLMNPUW] **221** ibi] ubi U^1o ‖ **222** fuco *ex suis Heinsius* ‖ **223** auroque graves – habenas *Naugerii codd.* auro gravidis – habenis **A** auro gravidas – habenas **P** ‖ **224** izmenus (ez-) βMN(W) ‖ **227** cum clamat **E** | fixus **E**N^3**P** ‖ **231** frena] terga N^3P^2h | imbris P^2 (*Heinsius*) imbres **A** ‖ **233** diducit **E** | effluit **M** ‖ **234** tamen dantem β^3U^3Wep t. tandem βEMU^1 t. dantem hunc vs dabat tamen hunc FLN^3P ‖ **236** nudo N^1 | gutture] pectore EU^2W ‖ **237** crura] colla *ex Gronov. primo aliisque Heinsius* ‖ **241** transierunt **U** ‖ **242** iam] cum **P** ‖ **243** contento] cont(or *in ras.*)to N^2U^3 cum tento **L** ‖ **246** iacentes] gementes *Pal. 1667* ‖ **249** advolat **P** (*Heinsius*) evolat **A** ‖ **251** ferro] telo **P**

quod simul eductum est, pars est pulmonis in hamis
eruta cumque anima cruor est effusus in auras.
at non intonsum simplex Damasichthona vulnus
255 adficit: ictus erat, qua crus esse incipit et qua
mollia nervosus facit internodia poples,
dumque manu temptat trahere exitiabile telum,
altera per iugulum pennis tenus acta sagitta est;
expulit hanc sanguis seque eiaculatus in altum
260 emicat et longe terebrata prosilit aura.
ultimus Ilioneus non profectura precando
bracchia sustulerat 'di' que 'o communiter omnes'
dixerat ignarus non omnes esse rogandos,
'parcite!' motus erat, cum iam revocabile telum
265 non fuit, arquitenens; minimo tamen occidit ille
vulnere non alte percusso corde sagitta.
Fama mali populique dolor lacrimaeque suorum
tam subitae matrem certam fecere ruinae
mirantem potuisse irascentemque, quod ausi
270 hoc essent superi, quod tantum iuris haberent;
nam pater Amphion ferro per pectus adacto
finierat moriens pariter cum luce dolorem.
heu quantum haec Niobe Niobe distabat ab illa,
quae modo Latois populum submoverat aris
275 et mediam tulerat gressus resupina per urbem,
invidiosa suis, at nunc miseranda vel hosti.
corporibus gelidis incumbit et ordine nullo
oscula dispensat natos suprema per omnes;
a quibus ad caelum liventia bracchia tollens
280 'pascere, crudelis, nostro, Latona, dolore,
pascere' ait 'satiaque meo tua pectora luctu
corque ferum satia!' dixit; 'per funera septem
efferor. exsulta victrixque inimica triumpha!

280–283 (pascere ... triumpha) *locum imitatur Apuleius Met. 9.38*

[**269–369** **β EFLMNPUW**] **252** eductum] evulsum **W** | est²] et *J. Gilbert* || **254** infossum **β** || **256** nodosus **β³U³p** || **259** seque eiaculatus **MPe** seque iac. **βLWv** se qui iac. **FNU** || **260** tenebrata **βo** || **261** inprofectura **N** non pref. **U** || **265** arquitenens **β(M)N** arc(h)itenens **FLPUWe** || **267** malum **β¹M¹PW¹** || **272** cum voce **N** || **274** latonis **N** || **281. 280** **h** || **280** dolore] cruore **o** || *aut 281 aut 282 del. Heinsius* || **282** corque–dixit **N³** *in ras.* | satia] satura **EUo** | *post 282* dum pars nostra iacet et dum per funera septem *in textu* **Wep**, *in marg.* **N³Pv²** || **283** victrix **LN²**

cur autem victrix? miserae mihi plura supersunt
285 quam tibi felici: post tot quoque funera vinco.'
dixerat, et sonuit contento nervus ab arcu;
qui praeter Nioben unam conterruit omnes:
illa malo est audax. stabant cum vestibus atris
ante toros fratrum demisso crine sorores.
290 e quibus una trahens haerentia viscere tela
inposito fratri moribunda relanguit ore;
altera solari miseram conata parentem
conticuit subito duplicataque vulnere caeco est.
[oraque compressit, nisi postquam spiritus ibat]
295 haec frustra fugiens collabitur, illa sorori
inmoritur; latet haec, illam trepidare videres;
sexque datis leto diversaque vulnera passis
ultima restabat: quam toto corpore mater,
tota veste tegens 'unam minimamque relinque!
300 de multis minimam posco' clamavit 'et unam.'
dumque rogat, pro qua rogat, occidit. orba resedit
exanimes inter natos natasque virumque
deriguitque malis: nullos movet aura capillos,
in vultu color est sine sanguine, lumina maestis
305 stant inmota genis; nihil est in imagine vivum.
ipsa quoque interius cum duro lingua palato
congelat, et venae desistunt posse moveri;
nec flecti cervix nec bracchia reddere motus
nec pes ire potest; intra quoque viscera saxum est.
310 flet tamen et validi circumdata turbine venti
in patriam rapta est; ibi fixa cacumine montis
liquitur, et lacrimas etiam nunc marmora manant.
Tunc vero cuncti manifestam numinis iram
femina virque timent, cultuque inpensius omnes

290 (e quibus ... viscere [viscera **RGLK**] tela) *Priscianus 6.90* || **291** (inposito ... ore) *Priscianus 9.41* || **307** (congelat ... moveri) *Mico in opere prosod. 101*

[β **EFLMNPUW**] **284** *in marg.* **N**^{2} || **289** toros] rogos **LU**^{3}**e** || **290** viscera telo **EPU**^{1}**Wo** || **293** caeco **ELU**^{3}**We** *Plan.* toto β**MW**^{2} tota **FNPU** || **294** *hunc versum 'adulterinum' recte iudicavit Heinsius* | nisi] sibi **PWav** | ibat] exit **LN**^{3} || **300** clamaverat unam **N**^{3}**e** || **302** natas natosque **L** || **303** deriguit *ex* β**MNW** | movit β^{1}**L** || **305** vivi *ex* **U** *et Erf. alt. Heinsius* || **308** reddere] tendere **P**^{1} | motus] gestus **EU**^{3}**Wo** || **311** ibi] ubi **LNU** || **312** linquitur **F**^{1}**e**^{1} | lacrimas β**LM**^{1}**W** lacrimis **EFNPUe** | marmore manat **N**^{1} || **313** tum **Ue** || **314** cultu propensius **N** *et Laur. 36.10*

315 magna gemelliparae venerantur numina divae,
utque fit, a facto propiore priora renarrant.
e quibus unus ait: 'Lyciae quoque fertilis agris
non inpune deam veteres sprevere coloni.
res obscura quidem est ignobilitate virorum,
320 mira tamen. vidi praesens stagnumque locumque
prodigio notum; nam me iam grandior aevo
inpatiensque viae genitor deducere lectos
iusserat inde boves gentisque illius eunti
ipse ducem dederat; cum quo dum pascua lustro,
325 ecce lacu medio sacrorum nigra favilla
ara vetus stabat tremulis circumdata cannis.
restitit et pavido 'faveas mihi' murmure dixit
dux meus, et simili 'faveas' ego murmure dixi.
naiadum Faunine foret tamen ara rogabam
330 indigenaene dei, cum talia rettulit hospes:
'non hac, o iuvenis, montanum numen in ara est:
illa suam vocat hanc, cui quondam regia coniunx
orbem interdixit, quam vix erratica Delos
orantem accepit, tum cum levis insula nabat.
335 illic incumbens cum Palladis arbore palmae
edidit invita geminos Latona noverca;
hinc quoque Iunonem fugisse puerpera fertur
inque suo portasse sinu, duo numina, natos.
iamque Chimaeriferae, cum sol gravis ureret arva,
340 finibus in Lyciae longo dea fessa labore
sidereo siccata sitim collegit ab aestu,
uberaque ebiberant avidi lactantia nati.
forte lacum mediocris aquae prospexit in imis
vallibus: agrestes illic fruticosa legebant

340 sqq. *fabulam Ovidii respexit Servius in Georg. 1.378 et 3.431* || **341** (sitim collegerat aestu) *sic imitatur Sedulius Paschal. carm. 4.223* || **342** (uberaque ... nati) *Priscianus 10.14*

[β **EFLMNPUW**] **316** propriora priore β**M**[1] | retractant *Barb. et Gronov. tert.* (*Burmann*) || **317** ex **E** | libiae **EU**[1] || **319** ignobilitate] et nobil. e[1] // nobil. β[1]**M**[1] etinobil. **F** || **320** lacumque **FPov** || **322** lectos] fessos **N** || **325** lacus *Barb.* (*Heinsius*) || **327** pavido **FLPh** paulo β**EMNWe** pa(rv **U**[3])o **U** || **328** *om.* s_2**o** | et] ut **E** *et ut vid.* β[1]**M**[1]**N**[1] | ego] mihi **Uv** || **330** indigenaene **E** (*Burmann*) -ve **A** | reddidit **P** || **334** orantem] (er)rantem **U**[3]**ov** | tunc **W** || **338** suo – sinu **FLM**[2]**P** suos – sinus β**E**[1]**M**[1]**NUW** sinu – suos **p** || **341** collegit] concepit **FLN**[3]**Pe** || **343** locum **Ee** | perspexit **M** conspexit **P**

345 vimina cum iuncis gratamque paludibus ulvam.
accessit positoque genu Titania terram
pressit, ut hauriret gelidos potura liquores;
rustica turba vetat. dea sic affata vetantes:
'quid prohibetis aquis? usus communis aquarum est;
350 nec solem proprium natura nec aëra fecit
nec tenues undas: ad publica munera veni,
quae tamen ut detis, supplex peto. non ego nostros
abluere hic artus lassataque membra parabam,
sed relevare sitim. caret os umore loquentis
355 et fauces arent vixque est via vocis in illis.
haustus aquae mihi nectar erit, vitamque fatebor
accepisse simul: vitam dederitis in unda.
hi quoque vos moveant, qui nostro bracchia tendunt
parva sinu.' et casu tendebant bracchia nati.
360 quem non blanda deae potuissent verba movere?
hi tamen orantem perstant prohibere minasque,
ni procul abscedat, conviciaque insuper addunt;
nec satis est, ipsos etiam pedibusque manuque
turbavere lacus imoque e gurgite mollem
365 huc illuc limum saltu movere maligno.
distulit ira sitim; neque enim iam filia Coei
supplicat indignis nec dicere sustinet ultra
verba minora dea tollensque ad sidera palmas
'aeternum stagno' dixit 'vivatis in isto!'
370 eveniunt optata deae: iuvat esse sub undis
et modo tota cava submergere membra palude,
nunc proferre caput, summo modo gurgite nare,
saepe super ripam stagni consistere, saepe
in gelidos resilire lacus; sed nunc quoque turpes
375 litibus exercent linguas pulsoque pudore,
quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere temptant.
vox quoque iam rauca est inflataque colla tumescunt

354 (arentem relevare sitim) *sic imitatur Paulinus Petricorda vita Martini 3.110*

[370—411 β (E)**FLMNPUW**] 347 auriret β**LMUW** || 348 vetant *Heinsius* || 349 aquis] aquas **FLW**^{2}**e**^{1} | est *om.* **NU** || 354 revelare **N**^{1} || 357 *post* accepisse *distingunt* β**EPUW**^{1} | undis **ENe**^{2} || 360 quos **N** || 366 sustulit **E** | nec **P** || 370 et veniunt **LMU**^{1}**Wo** || 374 et nunc *ex* **h**^{2} *Heinsius* | nunc] tunc **N** || 376 sub aqua^2] linguis **FL** semper **d**

ipsaque dilatant patulos convicia rictus.
terga caput tangunt, colla intercepta videntur,
380 spina viret, venter, pars maxima corporis, albet,
limosoque novae saliunt in gurgite ranae.'
  Sic ubi nescio quis Lycia de gente virorum
rettulit exitium, satyri reminiscitur alter,
quem Tritoniaca Latous harundine victum
385 adfecit poena. 'quid me mihi detrahis?' inquit;
'a! piget, a! non est' clamabat 'tibia tanti!'
clamanti cutis est summos direpta per artus,
nec quicquam nisi vulnus erat; cruor undique manat
detectique patent nervi trepidaeque sine ulla
390 pelle micant venae; salientia viscera possis
et perlucentes numerare in pectore fibras.
illum ruricolae, silvarum numina, Fauni
et satyri fratres et tunc quoque carus Olympus
et nymphae flerunt, et quisquis montibus illis
395 lanigerosque greges armentaque bucera pavit.
fertilis inmaduit madefactaque terra caducas
concepit lacrimas ac venis perbibit imis;
quas ubi fecit aquam, vacuas emisit in auras.
inde petens rapidum ripis declivibus aequor
400 Marsya nomen habet, Phrygiae liquidissimus amnis.
  Talibus extemplo redit ad praesentia dictis
vulgus et extinctum cum stirpe Amphiona luget;
mater in invidia est: hanc tunc quoque dicitur unus
flesse Pelops umeroque, suas a pectore postquam
405 deduxit vestes, ebur ostendisse sinistro.
concolor hic umerus nascendi tempore dextro
corporeusque fuit; manibus mox caesa paternis
membra ferunt iunxisse deos, aliisque repertis,
qui locus est iuguli medius summique lacerti,
410 defuit: inpositum est non conparentis in usum
partis ebur, factoque Pelops fuit integer illo.

[β (E)**FLMNPUW**] **379** turpe caput tendunt **N** || **383** *post* rettulit *distingunt* β**EUW** || **387** derepta *Heinsius* || **390** possis **MPW**e[2] poscis β posses **EFLNU** || **393** carus β**MW**[1] c(larus **N**[2]) **N** clarus **FLPU**e || **398** aquas **M**[2]**h** || **399** rapidus *ex Plan.* (ὀξύς) *Housman*; *an aptius* rapide? || **401** extemplo **M**s_1 exemplis **A** || **402** lugent **h** || **403** hanc tunc] tamen hanc **d** (*Heinsius*) || **404** ad pectora *ex Fragm. Moreti Heinsius* || **405** diduxit **U**[3] || **406** hic β**FMNP** huic **LM**[2]**UW**v | nascentis **F** | in tempore **h** || **410** conparentis] convenientis **P**[2]

Finitimi proceres coeunt, urbesque propinquae
oravere suos ire ad solacia reges,
Argosque et Sparte Pelopeiadesque Mycenae
415 et nondum torvae Calydon invisa Dianae
Orchomenosque ferax et nobilis aere Corinthus
Messeneque ferox Patraeque humilesque Cleonae
et Nelea Pylos neque adhuc Pittheia Troezen,
quaeque urbes aliae bimari clauduntur ab Isthmo,
420 exteriusque sitae bimari spectantur ab Isthmo.
credere quis posset? solae cessastis Athenae.
obstitit officio bellum, subvèctaque ponto
barbara Mopsopios terrebant agmina muros.
Threicius Tereus haec auxiliaribus armis
425 fuderat et clarum vincendo nomen habebat;
quem sibi Pandion opibusque virisque potentem
et genus a magno ducentem forte Gradivo
conubio Procnes iunxit; non pronuba Iuno,
non Hymenaeus adest, non illi Gratia lecto:
430 Eumenides tenuere faces de funere raptas,
Eumenides stravere torum, tectoque profanus
incubuit bubo thalamique in culmine sedit.
hac ave coniuncti Procne Tereusque, parentes
hac ave sunt facti; gratata est scilicet illis
435 Thracia, disque ipsis grates egere diemque,
quaque data est claro Pandione nata tyranno
quaque erat ortus Itys, festum iussere vocari:
usque adeo latet utilitas! — iam tempora Titan
quinque per autumnos repetiti duxerat anni,
440 cum blandita viro Procne 'si gratia' dixit
'ulla mea est, vel me visendam mitte sorori,
vel soror huc veniat! redituram tempore parvo
promittes socero; magni mihi muneris instar

[439—509 **(E)FLMNPSUW**] 417 ferax **F²ev** | Patraeque *Plan. ut coniec. R. Regius* patereque **A** | humilisque **EN** || 418 nec **EU** || 422 subvectaque **(E)We²** (*Heinsius*) subiectaque **A** || 423 cecropios **LPW** (*in ras.*) || 428 prognes **MW** (*etiam 433, 440, 468 etc.*) || 429 illi non **ho** | illis—lecti **N** || 431 *om.* **M¹e¹** || 431. 430 **dv** || 433/434 procne—facti *inter lin.* **N²** || 434 ave] face **U¹** || 435 dis **FLP** | ipsi *ex suis Heinsius* || 437 festam *Heinsius* || 439 repetitis—annis **LPW²e** || 441 mea] mei **P** | visendae *Heinsius* || 443 promitte **M** promittas **P**

germanam vidisse dabis.' iubet ille carinas
445 in freta deduci veloque et remige portus
Cecropios intrat Piraeaque litora tangit.
ut primum soceri data copia, dextera dextrae
iungitur et fausto committitur omine sermo.
coeperat adventus causam, mandata referre
450 coniugis et celeres missae spondere recursus:
ecce venit magno dives Philomela paratu,
divitior forma, quales audire solemus
naidas et dryadas mediis incedere silvis,
si modo des illis cultus similesque paratus.
455 non secus exarsit conspecta virgine Tereus,
quam siquis canis ignem supponat aristis
aut frondem positasque cremet faenilibus herbas.
digna quidem facies, sed et hunc innata libido
exstimulat, pronumque genus regionibus illis
460 in venerem est: flagrat vitio gentisque suoque.
inpetus est illi comitum corrumpere curam
nutricisque fidem nec non ingentibus ipsam
sollicitare datis totumque inpendere regnum,
aut rapere et saevo raptam defendere bello.
465 et nihil est, quod non effreno captus amore
ausit, nec capiunt inclusas pectora flammas.
iamque moras male fert cupidoque revertitur ore
ad mandata Procnes et agit sua vota sub illa.
facundum faciebat amor, quotiensque rogabat
470 ulterius iusto, Procnen ita velle ferebat;
addidit et lacrimas, tamquam mandasset et illas.
pro superi, quantum mortalia pectora caecae
noctis habent! ipso sceleris molimine Tereus
creditur esse pius laudemque a crimine sumit.
475 quid quod idem Philomela cupit patriosque lacertis
blanda tenens umeros, ut eat visura sororem,

465–466 (et nihil ... non inopino captus ... flammas) *Priscianus 9.47*

[(E)FLMNPSUW] 448 et fausto FPUh infausto (in fausto) LMNWe | omine U ordine FLM^{1}N^{1}PWv || 449 causas MUe causam et W causae P || 454 des illis] detur eis N | similisque MNUW^{1} || 457 fronde(s *man. al.* Uh) N^{3}Uh || 465 effreno] inopino *Priscianus et* (*fortasse hinc*) *pro div. lect.* U^{4} || 467 iamque] dumque P || 468 ad prognes mandata W mandata ad pr. EUe | illis h^{2} || 472 proh (h *man. al.* NU) NUe | pectora] corpora N

perque suam contraque suam petit ipsa salutem.
spectat eam Tereus praecontrectatque videndo
osculaque et collo circumdata bracchia cernens
480 omnia pro stimulis facibusque ciboque furoris
accipit et, quotiens amplectitur illa parentem,
esse parens vellet: neque enim minus inpius esset.
vincitur ambarum genitor prece: gaudet agitque
illa patri grates et successisse duabus
485 id putat infelix, quod erit lugubre duabus.
iam labor exiguus Phoebo restabat equique
pulsabant pedibus spatium declivis Olympi:
regales epulae mensis et Bacchus in auro
ponitur; hinc placido dantur sua corpora somno.
490 at rex Odrysius, quamvis secessit, in illa
aestuat et repetens faciem motusque manusque,
qualia vult, fingit, quae nondum vidit, et ignes
ipse suos nutrit cura removente soporem.
lux erat, et generi dextram conplexus euntis
495 Pandion comitem lacrimis commendat obortis:
'hanc ego, care gener, quoniam pia causa coegit
et voluere ambae, voluisti tu quoque, Tereu,
do tibi perque fidem cognataque pectora supplex,
per superos oro, patrio ut tuearis amore
500 et mihi sollicito lenimen dulce senectae
quam primum (omnis erit nobis mora longa) remittas.
tu quoque quam primum (satis est procul esse sororem),
si pietas ulla est, ad me, Philomela, redito.'
mandabat pariterque suae dabat oscula natae,
505 et lacrimae mites inter mandata cadebant,
utque fide pignus dextras utriusque poposcit
inter seque datas iunxit natamque nepotemque

506 (utque ... poposcit) *Priscianus 7.93*

[(E)**FLMNPSUW**] **477** proque sua **N** | ipsa] usque **EM**²**U**²**e**² illa **L** || **479** cernens *om. Plan.* (cern *in ras.* **N**²)ens **N** tendens **M**¹**Po** || **483** amborum **LUW** || **485** erit **M** *et Hamb. alt.* erat **A** || **489** corpora] tempora *Housman* || **490** secessit in] secesserat **PUe**² secesserit **E** | in] ab **p** || **496—499** *hoc ordine* **F**¹**P** *Erf. alt.* s_2 **497. 498. 496. 499 A** || **497** et **P** ut **A** || **498** pectora] foedera *Schipper* pignora *Burmann* || **499** per superosque **P** || **500** sollicitae *ex xii suis Heinsius* || **506** utque fide **N**¹**U** *Priscianus* ut fidei **A** | utriusque *Prisc.* utrasque **A** || **507** nepotemque] -que *eras.* **N** *om.* **LWh**

absentes pro se memori rogat ore salutent
supremumque vale pleno singultibus ore
510 vix dixit timuitque suae praesagia mentis.
Ut semel inposita est pictae Philomela carinae
admotumque fretum remis tellusque repulsa est,
'vicimus!' exclamat 'mecum mea vota feruntur!'
exultatque et vix animo sua gaudia differt
515 barbarus et nusquam lumen detorquet ab illa,
non aliter, quam cum pedibus praedator obuncis
deposuit nido leporem Iovis ales in alto:
nulla fuga est capto, spectat sua praemia raptor.
iamque iter effectum iamque in sua litora fessis
520 puppibus exierant, cum rex Pandione natam
in stabula alta trahit silvis obscura vetustis
atque ibi pallentem trepidamque et cuncta timentem
et iam cum lacrimis, ubi sit germana, rogantem
includit fassusque nefas et virginem et unam
525 vi superat frustra clamato saepe parente,
saepe sorore sua, magnis super omnia divis.
illa tremit velut agna pavens, quae saucia cani
ore excussa lupi nondum sibi tuta videtur,
utque columba suo madefactis sanguine plumis
530 horret adhuc avidosque timet, quibus haeserat, ungues.
mox, ubi mens rediit, passos laniata capillos,
lugenti similis, caesis plangore lacertis,
intendens palmas 'o diris barbare factis!
o crudelis!' ait 'nec te mandata parentis
535 cum lacrimis movere piis nec cura sororis
nec mea virginitas nec coniugialia iura.
omnia turbasti: paelex ego facta sororis,
tu geminus coniunx! hostis mihi debita poena.
quin animam hanc, ne quod facinus tibi, perfide, restet,

508 (absentes ... salutent) *Priscianus 7.63*

[**510–540 EFLMNPSUW**] **508** salutet **MW**^{1} || **511** ut simul **W**^{1}**e** at simul **LW**^{3}**h**^{1} || **512** immotumque **M**^{1} || **514** *suspectus Heinsio* || **515** sua lumina torquet **P** | deflectet **U**^{2} || **516** obuncis **MN** aduncis **EFLPUW** || **517** in **M**^{2}**N** ab **EFLM**^{1}**PUW** || **519** effectum est **Lv** affectum (est **N**^{2}) **N** || **524** inclusit **NP** *Plan.* || **529** plumis] pennis **FLo** || **531** passos] sparsos **LUe** || **532** *'adulterinus' Heinsius* || **536/537** *in marg.* **N** || **538** hostis – poena] *'hoc hemistichium puto additum a sciolo' Heinsius. hactenus autem nulla ex variis emendationibus placet* non haec – poena **LP** || **539** hanc *om.* **EUa**

540 eripis? atque utinam fecisses ante nefandos
concubitus! vacuas habuissem criminis umbras.
si tamen haec superi cernunt, si numina divum
sunt aliquid, si non perierunt omnia mecum,
quandocumque mihi poenas dabis. ipsa pudore
545 proiecto tua facta loquar: si copia detur,
in populos veniam; si silvis clausa tenebor,
inplebo silvas et conscia saxa movebo.
audiet haec aether, et si deus ullus in illo est.'
talibus ira feri postquam commota tyranni
550 nec minor hac metus est, causa stimulatus utraque,
quo fuit accinctus, vagina liberat ensem
adreptamque coma flexis post terga lacertis
vincla pati cogit; iugulum Philomela parabat
spemque suae mortis viso conceperat ense:
555 ille indignantem et nomen patris usque vocantem
luctantemque loqui conprensam forcipe linguam
abstulit ense fero; radix micat ultima linguae,
ipsa iacet terraeque tremens inmurmurat atrae,
utque salire solet mutilatae cauda colubrae,
560 palpitat et moriens dominae vestigia quaerit.
hoc quoque post facinus (vix ausim credere) fertur
saepe sua lacerum repetisse libidine corpus.
sustinet ad Procnen post talia facta reverti,
coniuge quae viso germanam quaerit; at ille
565 dat gemitus fictos commentaque funera narrat;
et lacrimae fecere fidem. velamina Procne
deripit ex umeris auro fulgentia lato
induiturque atras vestes et inane sepulcrum
constituit falsisque piacula manibus infert
570 et luget non sic lugendae fata sororis.

551 (vagina ... ensem) *Alanus de Ins. Anticl. 9.26* || **556** (truncatamque loqui miratur forcipe linguam) *sic imitatur Angilbertus, Karolus Magnus et Leo papa 510* || **562** (lacerum) *Priscianus Partit. XII versuum Aen. 4.91* (*Keil III 479*)

[**541–605** (**E**)**FLMNPSUW**] **547** saxa querelis *Langermanni exc.* (*Heinsius*) || **548** audiat **FNe** || **550** hac] huic **N**[1] || **551** liberat **EMNU** deripit **FLPW** || **552** arreptaque **U** || **555/556** indignanti—vocanti luctantique *ex Leid. Voss. O 51 Heinsius* || **556** compressam **Ue** | forcipe **FNPUW** forpice **EL** forfice **M** | **557** ferox **N**[3]**P** || **560** et moriens] atque movens **h** || **564–570** *in marg.* **N** || **565** dat fictos (casus *sscr.*, gemitus *in marg.* **M**, gemitus *in ras.* **W**) **MW** || **567** diripit **EP**

Signa deus bis sex acto lustraverat anno:
quid faciat Philomela? fugam custodia claudit,
structa rigent solido stabulorum moenia saxo,
os mutum facti caret indice. grande doloris
575 ingenium est, miserisque venit sollertia rebus.
stamina barbarica suspendit callida tela
purpureasque notas filis intexuit albis,
indicium sceleris, perfectaque tradidit uni,
utque ferat dominae, gestu rogat; illa rogata
580 pertulit ad Procnen: nescit, quid tradat in illis.
evolvit vestes saevi matrona tyranni
fortunaeque suae carmen miserabile legit
et (mirum potuisse) silet: dolor ora repressit,
verbaque quaerenti satis indignantia linguae
585 defuerunt, nec flere vacat, sed fasque nefasque
confusura ruit poenaeque in imagine tota est.
Tempus erat, quo sacra solent trieterica Bacchi
Sithoniae celebrare nurus: nox conscia sacris.
nocte sonat Rhodope tinnitibus aeris acuti;
590 nocte sua est egressa domo regina deique
ritibus instruitur furialiaque accipit arma:
vite caput tegitur, lateri cervina sinistro
vellera dependent, umero levis incubat hasta.
concita per silvas turba comitante suarum
595 terribilis Procne furiisque agitata doloris,
Bacche, tuas simulat; venit ad stabula avia tandem
exululatque euhoeque sonat portasque refringit
germanamque rapit raptaeque insignia Bacchi
induit et vultus hederarum frondibus abdit
600 attonitamque trahens intra sua moenia ducit.

585–586 (fas nefasque confundunt) *sic imitatur Io. Saresber. Policrat. 8.22* (*Webb II 397*) | (confundens fasque nefasque) *sic imitatur Petrus Pictor de muliere mala 41* || 591 (furialiaque arma exuit) *sic imitatur Prudentius Psych. 551–552*

[(E)**FLMNPSUW**] 574. 573 **N** || 576 callida *ex Zulichem et Cantab. Heinsius* pallida **FMNP**^{2}o candida **LM**^{2}**N**^{3}**P**^{1}**UWae** || 578 *post* tradidit *distinxit Bentley* | *post 578 lacunam unius versus ponit Korn* || 579 gestu *om.* **N**^{1} | illa **MNPUe** ille **FLWah** || 580 nec scit **W** | in illis] at illa e^1 || 581 ut volvit **MN**^{3}**W** | vestem **Wv** || 582 fortunaeque] germanaeque *Oxon. Bodl. Auct. F. 4.30 et iv alii* (*Heinsius*) | carmen *ut corruptum suspexit Slater* || 585 defuerunt *ex Voss. uno Heinsius* defuerant **A** || 586 in *om.* **M** || 591 accipit] instruit **P**^{1}**U**^{2} || 596 tuas] vias **P** | stabula avia] stabularia *Pal. 1667* || 600 moenia] limina p^2 (*Heinsius*)

Ut sensit tetigisse domum Philomela nefandam,
horruit infelix totoque expalluit ore;
nacta locum Procne sacrorum pignora demit
oraque develat miserae pudibunda sororis
605 amplexumque petit; sed non attollere contra
sustinet haec oculos, paelex sibi visa sororis,
deiectoque in humum vultu iurare volenti
testarique deos, per vim sibi dedecus illud
inlatum, pro voce manus fuit. ardet et iram
610 non capit ipsa suam Procne fletumque sororis
corripiens 'non est lacrimis hoc' inquit 'agendum,
sed ferro, sed siquid habes, quod vincere ferrum
possit. in omne nefas ego me, germana, paravi:
aut ego, cum facibus regalia tecta cremabo,
615 artificem mediis inmittam Terea flammis,
aut linguam aut oculos, et quae tibi membra pudorem
abstulerunt, ferro rapiam aut per vulnera mille
sontem animam expellam. magnum quodcumque paravi:
quid sit, adhuc dubito.' peragit dum talia Procne,
620 ad matrem veniebat Itys: quid possit, ab illo
admonita est oculisque tuens inmitibus 'a, quam
es similis patri!' dixit nec plura locuta
triste parat facinus tacitaque exaestuat ira.
ut tamen accessit natus matrique salutem
625 attulit et parvis adduxit colla lacertis
mixtaque blanditiis puerilibus oscula iunxit,
mota quidem est genetrix infractaque constitit ira,
invitique oculi lacrimis maduere coactis;
sed simul ex nimia mentem pietate labare
630 sensit, ab hoc iterum est ad vultus versa sororis
inque vicem spectans ambos 'cur admovet' inquit
'alter blanditias, rapta silet altera lingua?
quam vocat hic matrem, cur non vocat illa sororem?
cui sis nupta, vide, Pandione nata, marito.

[616—653 (E)FLMNPSUW] 602 corruit M || 605 amplexuque o *et ex duobus Med. Heinsius* || 614 cremaro *Heinsius* || 616 et] aut U (*et Heinsius ex multis vett.*) || 617 abstulerunt M[1]NU[2] abstulerant EFLM[2]PW -int e || 618 magnum est EU[2]e || 620 Itys *e Plan.* | prosit N[1] || 627 est *om.* Fh || 629 ex nimia NPUh *Plan.* et nimia W eximia FLMe | mentem PU[3]Wh mortem FLMNe matrem *ex Laur. 36.10 et duobus aliis Heinsius* || 630 vultum N

635 degeneras! scelus est pietas in coniuge Tereo.'
nec mora, traxit Ityn, veluti Gangetica cervae
lactentem fetum per silvas tigris opacas,
utque domus altae partem tenuere remotam,
tendentemque manus et iam sua fata videntem
640 et 'mater, mater' clamantem et colla petentem
ense ferit Procne, lateri qua pectus adhaeret,
nec vultum vertit; satis illi ad fata vel unum
vulnus erat, iugulum ferro Philomela resolvit;
vivaque adhuc animaeque aliquid retinentia membra
645 dilaniant: pars inde cavis exsultat aenis,
pars veribus stridunt; manant penetralia tabo.
his adhibet coniunx ignarum Terea mensis
et patrii moris sacrum mentita, quod uni
fas sit adire viro, comites famulosque removit.
650 ipse sedens solio Tereus sublimis avito
vescitur inque suam sua viscera congerit alvum,
tantaque nox animi est: 'Ityn huc accersite' dixit.
dissimulare nequit crudelia gaudia Procne
iamque suae cupiens exsistere nuntia cladis
655 'intus habes, quem poscis' ait. circumspicit ille
atque, ubi sit, quaerit: quaerenti iterumque vocanti,
sicut erat sparsis furiali caede capillis,
prosiluit Ityosque caput Philomela cruentum
misit in ora patris nec tempore maluit ullo
660 posse loqui et meritis testari gaudia dictis.
Thracius ingenti mensas clamore repellit
vipereasque ciet Stygia de valle sorores
et modo, si posset, reserato pectore diras
egerere inde dapes inmersaque viscera gestit,
665 flet modo seque vocat bustum miserabile nati;
nunc sequitur nudo genitas Pandione ferro.
corpora Cecropidum pennis pendere putares:
pendebant pennis. quarum petit altera silvas,

[(E)**FLMNPSUW**] 635 degeneras **M**[2]**NP(U)**e degenera **F**e[2] degener (ah **MW** ha **L**) **LMW** || 637 lactantem **FL**e || 639 et] sed **U** || 642 vultus **W** || 646 stridunt **MW** strident **N** stridet **FLPU**e || 650 avito] in alto e[2] in auro s_2 || 655 quem] quod **EU**e || 658 prosiliit **EL**e (*Heinsius*) | Ityosque *e Plan.* i(y)ty(i)sque **A** || 660 meritis] mentis *Riese* || 661 repellit] replevit **P** || 662 ciet] movet **U**[3] || 663 possit *Heinsius* || 664 immersaque **N**[1] emersaque **EFLMPUW**e**h** semesaque **N**[3]**h**[2] (*et e Laur. 36.10 Heinsius*) immensaque **d** || 665 flet] it **N**[1]

altera tecta subit; neque adhuc de pectore caedis
670 excessere notae, signataque sanguine pluma est.
ille dolore suo poenaeque cupidine velox
vertitur in volucrem, cui stant in vertice cristae,
prominet inmodicum pro longa cuspide rostrum:
nomen epops volucri, facies armata videtur.
675 Hic dolor ante diem longaeque extrema senectae
tempora Tartareas Pandiona misit ad umbras;
sceptra loci rerumque capit moderamen Erechtheus,
iustitia dubium validisne potentior armis.
quattuor ille quidem iuvenes totidemque crearat
680 femineae sortis, sed erat par forma duarum;
e quibus Aeolides Cephalus te coniuge felix,
Procri, fuit; Boreae Tereus Thracesque nocebant,
dilectaque diu caruit deus Orithyia,
dum rogat et precibus mavult quam viribus uti.
685 ast ubi blanditiis agitur nihil, horridus ira,
quae solita est illi nimiumque domestica vento,
'et merito!' dixit 'quid enim mea tela reliqui,
saevitiam et vires iramque animosque minaces,
admovique preces, quarum me dedecet usus?
690 apta mihi vis est: vi tristia nubila pello,
vi freta concutio nodosaque robora verto
induroque nives et terras grandine pulso;
idem ego cum fratres caelo sum nactus aperto
(nam mihi campus is est), tanto molimine luctor,
695 ut medius nostris concursibus insonet aether
exsiliantque cavis elisi nubibus ignes;
idem ego cum subii convexa foramina terrae
supposuique ferox imis mea terga cavernis,
sollicito manes totumque tremoribus orbem.
700 hac ope debueram thalamos petiisse, socerque
non orandus erat mihi, sed faciendus Erechtheus.'
Haec Boreas aut his non inferiora locutus

[EFLMNPSUW] 671 suo] furens *Heinsius* || 673 praelonga *Heinsius* || 674 *post* epops *disting.* **U** | volucri est s_2 volucris **W** || 675 ante diem **F**[2]**MNU**[3]**W** et luctus **EFLPU**[1]**e** || 677 Erechtheus *e Plan.* || 678 dubium est v^2s_2 || 682 *sq. nomina e Plan.* || 690/691 vi – vi **W**v^2 *et e Graev. Heinsius* ut – ut **FLMPe** et – et **N** hac – hac **E**av^1 hac – et **U** || 691 vertam **FLPh** || 692 induremque – pulsem **FLP** || 695 ut] et **N**[1] || 697 subeo **NU** || 698 supponoque **N**[1]**U**[1] || 701 orandus] optandus *Slater* | mihi sed] sed vi *e Burn. 224 Heinsius*

excussit pennas, quarum iactatibus omnis
adflata est tellus latumque perhorruit aequor,
705 pulvereamque trahens per summa cacumina pallam
verrit humum pavidamque metu caligine tectus
Orithyian amans fulvis amplecitur alis.
dum volat, arserunt agitati fortius ignes,
nec prius aërii cursus subpressit habenas,
710 quam Ciconum tenuit populos et moenia raptor.
illic et gelidi coniunx Actaea tyranni
et genetrix facta est partus enixa gemellos,
cetera qui matris, pennas genitoris haberent.
non tamen has una memorant cum corpore natas,
715 barbaque dum rutilis aberat subnixa capillis,
inplumes Calaisque puer Zetesque fuerunt;
mox pariter pennae ritu coepere volucrum
cingere utrumque latus, pariter flavescere malae.
ergo ubi concessit tempus puerile iuventae,
720 vellera cum Minyis nitido radiantia villo
per mare non notum prima petiere carina.

LIBER SEPTIMVS

Iamque fretum Minyae Pagasaea puppe secabant,
perpetuaque trahens inopem sub nocte senectam
Phineus visus erat, iuvenesque Aquilone creati
virgineas volucres miseri senis ore fugarant,
5 multaque perpessi claro sub Iasone tandem
contigerant rapidas limosi Phasidos undas;
dumque adeunt regem Phrixeaque vellera poscunt

[1–730 **EFLMNPSUW**] 703 concussit **N**[3] || 704 latumque] totumque **U** || 705 pallam] pellem **EU**[3] || 706 vertit **EU** || 707 adamans **N**[3] clamans **N**[3]**v o** rapiens s_2 || 711 et gelidi] egelidi *ex* **E** *et uno Med. Heinsius, etiam Mariang. Accursius* || 713 habebant **o** || 716 zethosque **EPU** zetusque **FW** || 719 puerile] iuvenile **p** || 721 notum] motum *nonnulli Constantii et ex uno suo Heinsius* tutum **FLP** || 1 Minyae *e Plan.* | pegasaea **FLN**[1] || 6 limosae **MW**[3] (*in ras.*) | phasidis **MW**

†visque datur numeris† magnorum horrenda laborum,
concipit interea validos Aeetias ignes
10 et luctata diu, postquam ratione furorem
vincere non poterat, 'frustra, Medea, repugnas:
nescio quis deus obstat' ait 'mirumque quid hoc est,
aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.
nam cur iussa patris nimium mihi dura videntur?
15 sunt quoque dura nimis! cur, quem modo denique vidi,
ne pereat, timeo? quae tanti causa timoris?
excute virgineo conceptas pectore flammas,
si potes, infelix. si possem, sanior essem;
sed trahit invitam nova vis, aliudque cupido,
20 mens aliud suadet: video meliora proboque,
deteriora sequor! quid in hospite, regia virgo,
ureris et thalamos alieni concipis orbis?
haec quoque terra potest, quod ames, dare. vivat an ille
occidat, in dis est; vivat tamen! idque precari
25 vel sine amore licet; quid enim commisit Iason?
quem nisi crudelem non tangat Iasonis aetas
et genus et virtus? quem non, ut cetera desint,
ore movere potest? certe mea pectora movit.
at nisi opem tulero, taurorum adflabitur ore
30 concurretque suae segetis tellure creatis
hostibus aut avido dabitur fera praeda draconi.
hoc ego si patiar, tum me de tigride natam,
tum ferrum et scopulos gestare in corde fatebor.
cur non et specto pereuntem oculosque videndo
35 conscelero? cur non tauros exhortor in illum
terrigenasque feros insopitumque draconem?

20—21 (video ... sequor) *Helinandus sermo 27, p. 707* || **27. 44** (gratia formae quae, vel si desint cetera, muta placet) *sic imitatur Maximianus 1.17* || **30** (tellure creatos) *clausulam Ovidii imitatur Arator Act. Apost. 1.376*

[EFLMNPSUW] **8** visque **FLMN** vosque **U** voxque **E**$\mathbf{M^2N^2}$**PW** e lexque *Gronov. primus* (*Heinsius*) | numeris] minyis **PW** miseris **a** | laborum] malorum **v** || **9** Aeetias *marg.* $\mathbf{U^4}$ (*R. Regius*) oetias *peioraque* **A** || **10** eluctata $\mathbf{U^1}$ || **12** obstet **W v** optat **L o** | quid] nisi *Heinsius* || **13** certe est **U** || **16** timeas **o** | timoris] doloris **P** furoris $\mathbf{M^2}$ (*in marg.*) **W** || **19** trahit] gravat **M v** || **23** quod] quid **U** || **26** tangit **e o** || **28** ore] forma **P**$\mathbf{U^3}$**a** || **29** ore] igne $\mathbf{h^2}$ (*Heinsius*) || **30** segeti $\mathbf{N^2}$ **W d** || **33** et *om.* **N** || **34** non et specto **L**$\mathbf{U^3}$**o** et non specto **F** non exspecto **A**

di meliora velint. quamquam non ista precanda,
sed facienda mihi. prodamne ego regna parentis,
atque ope nescio quis servabitur advena nostra,
40 ut per me sospes sine me det lintea ventis
virque sit alterius, poenae Medea relinquar?
si facere hoc aliamve potest praeponere nobis,
occidat ingratus! sed non is vultus in illo,
non ea nobilitas animo est, ea gratia formae,
45 ut timeam fraudem meritique oblivia nostri.
et dabit ante fidem cogamque in foedera testes
esse deos. quid tuta times? accingere et omnem
pelle moram! tibi se semper debebit Iason,
te face sollemni iunget sibi, perque Pelasgas
50 servatrix urbes matrum celebrabere turba.
ergo ego germanam fratremque patremque deosque
et natale solum ventis ablata relinquam?
nempe pater saevus, nempe est mea barbara tellus,
frater adhuc infans. stant mecum vota sororis,
55 maximus intra me deus est. non magna relinquam,
magna sequar: titulum servatae pubis Achivae
notitiamque loci melioris et oppida, quorum
hic quoque fama viget, cultusque artesque locorum,
quemque ego cum rebus, quas totus possidet orbis,
60 Aesoniden mutasse velim, quo coniuge felix
et dis cara ferar et vertice sidera tangam.
quid quod nescio qui mediis occurrere in undis
dicuntur montes ratibusque inimica Charybdis
nunc sorbere fretum, nunc reddere, cinctaque saevis
65 Scylla rapax canibus Siculo latrare profundo?
nempe tenens, quod amo, gremioque in Iasonis haerens
per freta longa ferar: nihil illum amplexa verebor,
aut, siquid metuam, metuam de coniuge solo.
coniugiumne putas speciosaque nomina culpae

[**EFLMNPSUW**] 38 prodam nego **N**[1] || 40 *in marg.* **Ud** || 43 illo est **ep** || 47 quid] quin **LM**[1] || 48 semper se **FLa** || 49 iungit **F**s_1 || 50 celebravere **M**[2]**N**[1]**U** || 53 est *om.* **P** || 55 est intra (me deus **N** deus et **d**) **Nd** || 56 pupis **E**[1] puppis **E**[2]**M**[2] **U**[1]**e** || 57 loci] soli *Heinsius* || 60 aesonidem **ELMW** | mutare **Ee** || 61 et[2]] hinc (*in ras.*) **N** || 62 nescio qui(d *eras.*) **MN** | occurrere **EPUae** incurrere **FL MNW** concurrere *Ambros. tertius, Guelf. Gud. 192/4496* || 63 ratibus **Lv** || 64 cunctaque **Uo** || 67 nil **Ph** | verebor **MW** timebo **EFLNPUe** || 69 putas] vocas **N**

70 inponis, Medea, tuae? – quin adspice, quantum
adgrediare nefas, et, dum licet, effuge crimen.'
dixit, et ante oculos rectum pietasque pudorque
constiterant, et victa dabat iam terga Cupido.
Ibat ad antiquas Hecates Perseidos aras,
75 quas nemus umbrosum secretaque silva tegebat,
et iam fortis erat, pulsusque resederat ardor,
cum videt Aesoniden, extinctaque flamma reluxit.
erubuere genae, totoque recanduit ore,
utque solet ventis alimenta adsumere, quaeque
80 parva sub inducta latuit scintilla favilla,
crescere et in veteres agitata resurgere vires,
sic iam lenis amor, iam quem languere putares,
ut vidit iuvenem, specie praesentis inarsit,
et casu solito formosior Aesone natus
85 illa luce fuit: posses ignoscere amanti.
spectat et in vultu veluti tum denique viso
lumina fixa tenet nec se mortalia demens
ora videre putat nec se declinat ab illo.
ut vero coepitque loqui dextramque prehendit
90 hospes et auxilium submissa voce rogavit
promisitque torum, lacrimis ait illa profusis:
'quid faciam, video, nec me ignorantia veri
decipiet, sed amor. servabere munere nostro:
servatus promissa dato!' per sacra triformis
95 ille deae, lucoque foret quod numen in illo,
perque patrem soceri cernentem cuncta futuri
eventusque suos et tanta pericula iurat;
creditus accepit cantatas protinus herbas
edidicitque usum laetusque in tecta recessit.
100 Postera depulerat stellas aurora micantes:
conveniunt populi sacrum Mavortis in arvum
consistuntque iugis; medio rex ipse resedit

[EFLMNPSUW] 70 praeponis **r** || 75 tegebant **dr** *Paris. 8000* (*Heinsius*) || 76 fortis **FLMP**$\mathbf{U}^3$ fractus **E**$\mathbf{N}^3\mathbf{U}^1$**W** | residerat **P** (*Heinsius*) recesserat **Uo** quieverat $\mathbf{N}^3\mathbf{s}_1$ || 78 et rubuere **ELNUe** | excanduit **E** || 79 ut **EWa** || 80 latuit] patuit $\mathbf{M}^1$ patimur// $\mathbf{N}^1$ || 82 lenis] lentus *ex Paris. 8000 et tribus aliis Heinsius* || 83 '*ablegandus*' *Heinsius* || 84 solito] subito **Le** || 85 ignosci possit **E**$\mathbf{M}^2\mathbf{e}^2$ || 86 veluti] tamquam **E** | tum] nunc *Barb.* || 91 deprom(i *eras.*)sitque **M** || 92 nec me] non **N** || 96 futura **N** || 98 creditur **L**$\mathbf{M}^2$**PU** || 102 iugo $\mathbf{N}^1$ | sedebat **FL**

agmine purpureus sceptroque insignis eburno.
ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant
105 aeripedes tauri, tactaeque vaporibus herbae
ardent; utque solent pleni resonare camini,
aut ubi terrena silices fornace soluti
concipiunt ignem liquidarum adspergine aquarum,
pectora sic intus clausas volventia flammas
110 gutturaque usta sonant. tamen illis Aesone natus
obvius it: vertere truces venientis ad ora
terribiles vultus praefixaque cornua ferro
pulvereumque solum pede pulsavere bisulco
fumificisque locum mugitibus inpleverunt.
115 deriguere metu Minyae; subit ille nec illos
sensit anhelantes (tantum medicamina possunt)
pendulaque audaci mulcet palearia dextra
suppositosque iugo pondus grave cogit aratri
ducere et insuetum ferro proscindere campum.
120 mirantur Colchi, Minyae clamoribus augent
adiciuntque animos. galea tum sumit aena
vipereos dentes et aratos spargit in agros.
semina mollit humus valido praetincta veneno,
et crescunt fiuntque sati nova corpora dentes;
125 utque hominis speciem materna sumit in alvo
perque suos intus numeros conponitur infans
nec nisi maturus communes exit in auras,
sic, ubi visceribus gravidae telluris imago
effecta est hominis, feto consurgit in arvo,
130 quodque magis mirum est, simul edita concutit arma.
quos ubi viderunt praeacutae cuspidis hastas
in caput Haemonii iuvenis torquere parantes,
demisere metu vultumque animumque Pelasgi.
ipsa quoque extimuit, quae tutum fecerat illum,
135 utque peti vidit iuvenem tot ab hostibus unum,

107 (aut ubi ... soluti) *Priscianus 5.36*

[**EFLMNPSUW**] 104 afflant **U** || 114 implevere **s_1o** (*Heinsius*) || 115 deriguere **MNW** dirig. **A** | minyae subit ille *Oxon. Bodl. Auct. F. 4. 30 et 'veteres' Naugerii* subito minyae ille **A** || illos] ignes *Naugerius* || 116 anhelantes **U^3W aeo** anhelatus **EM^2PU^3** anhelatos **FLM^1N(U^1)** || 118 suppositoque **F^1LM^1N** || 121 sumpsit **F** || 122 sparsit **F** || 129 perfecta **U** || 130 est *om.* **F o s_1** || 131 peracutae **eh** || 132 parantis **N** parentes **Ee** || 133 vultus **N**

palluit et subito sine sanguine frigida sedit;
neve parum valeant a se data gramina, carmen
auxiliare canit secretasque advocat artes.
ille gravem medios silicem iaculatus in hostes
140 a se depulsum Martem convertit in ipsos:
terrigenae pereunt per mutua vulnera fratres
civilique cadunt acie. gratantur Achivi
victoremque tenent avidisque amplexibus haerent.
tu quoque victorem conplecti, barbara, velles;
145 sed te, ne faceres, tenuit reverentia famae:
obstitit incepto pudor. at conplexa fuisses ...
quod licet, adfectu tacito laetaris agisque
carminibus grates et dis auctoribus horum.
  Pervigilem superest herbis sopire draconem,
150 qui crista linguisque tribus praesignis et uncis
dentibus horrendus custos erat arboris aureae.
hunc postquam sparsit Lethaei gramine suci
verbaque ter dixit placidos facientia somnos,
quae mare turbatum, quae concita flumina sistunt,
155 somnus in ignotos oculos ubi venit, et auro
heros Aesonius potitur spolioque superbus
muneris auctorem secum, spolia altera, portans,
victor Iolciacos tetigit cum coniuge portus.
  Haemoniae matres pro gnatis dona receptis
160 grandaevique ferunt patres congestaque flamma
tura liquefaciunt, inductaque cornibus aurum
victima vota facit; sed abest gratantibus Aeson
iam propior leto fessusque senilibus annis,
cum sic Aesonides: 'o cui debere salutem
165 confiteor, coniunx, quamquam mihi cuncta dedisti
excessitque fidem meritorum summa tuorum,
si tamen hoc possunt (quid enim non carmina possunt?),
deme meis annis et demptos adde parenti!'
nec tenuit lacrimas: mota est pietate rogantis,

[EFLMNPSUW] 144–146 *hoc ordine* **A**: 144. 146. 145 **FLP**^{2} || 146 *del. Heinsius: hic quoque duplex recensio videtur fuisse* | at] et **Lv** en **N**^{2} *in ras.* || 148 actoribus **ENo** || 152 gramine **FM**^{2}**U**^{4}**e** carmine **A** || 154. 153 **MPWhv** || 155 sibi venit *Voss. tert.* (*Merkel*) subrepit *Heinsius* || 157 altera portans] arte reportans **N**^{1} | alta **N**^{2}**U**^{4} || 158 iolciacos **U**^{4} *ex corr.* (*R. Regius*) c(h)olchiacos **A** cecropios **FLWv** || 159 natis **ELUh** || 162 facit] cadit *Bodl. F. 1. 17* (*Heinsius*) || 165 mihi quamquam **Ph** || 167 hoc] haec **N** || 168 meos annos **NU** || 169 est *om.* **P**

170 dissimilemque animum subiit Aeeta relictus;
nec tamen adfectus tales confessa 'quod' inquit
'excidit ore tuo, coniunx, scelus? ergo ego cuiquam
posse tuae videor spatium transcribere vitae?
nec sinat hoc Hecate, nec tu petis aequa, sed isto,
175 quod petis, experiar maius dare munus, Iason.
arte mea soceri longum temptabimus aevum,
non annis renovare tuis, modo diva triformis
adiuvet et praesens ingentibus adnuat ausis.'
Tres aberant noctes, ut cornua tota coirent
180 efficerentque orbem. postquam plenissima fulsit
et solida terras spectavit imagine luna,
egreditur tectis vestes induta recinctas,
nuda pedem, nudos umeris infusa capillos,
fertque vagos mediae per muta silentia noctis
185 incomitata gradus. homines volucresque ferasque
solverat alta quies: nullo cum murmure serpit ...
186a sopitae similis, nullo cum murmure serpens;
inmotaeque silent frondes, silet umidus aër;
sidera sola micant; ad quae sua bracchia tendens
ter se convertit, ter sumptis flumine crinem
190 inroravit aquis ternisque ululatibus ora
solvit et in dura submisso poplite terra
'Nox' ait 'arcanis fidissima, quaeque diurnis
aurea cum luna succeditis ignibus astra,
tuque triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris
195 adiutrixque venis cantusque artisque magorum,
quaeque magos, Tellus, pollentibus instruis herbis,
auraeque et venti montesque amnesque lacusque

[**EFLMNPSUW**] **170** *om.* **FU^{1}e^{1}h^1** *del. Heinsius* | Aeeta *Pierius* **M^{1}N^1** *eras.* oeta **L** pater oeta **A** || **171** nec] non **U** | quod] quid **M** || **172** tuo] pio **N^{3}PU^3** || **174** sinit **NPUh** || **177** revocare **ev** || **178–179** *in marg.* **U^1** || **182** induta **MNUW^2** inducta **EW^{1}v** exuta **FLN^{3}Pe** | recinctas **U^3** (*in ras.*) **e^2** relictas **A** relictis **N^2** *in ras.* || **183** nudos] nudis **U^{3}W^{3}h** || **186** serpit **M** serpunt **Ee** stertunt **N** serpens **FLU^{2}W^{3}h** saepes **P** || **186a** sopitae similis **F^{2}MN^{1}UW** sopitis similes **ELPae** | serpens **EFMPe** serpit **U^{2}v** serpunt **N^3** (*sscr.*) **r** saepes **LN^3** (*in ras.*) **W** (*in ras.*) **a** | *versum del. Heinsius, sed melius conicias aut hic quoque duplicem recensionem fuisse aut (ponendo lacunam post 186) scribas aberrantes unum versum vel duos omisisse* || **187** immixtaeque **L** || **188** ad quae] et iam **N** || **190** ternisque *ex Graeviano Heinsius* ternis quoque **UW** ternis(que *in ras.*) et **N** ternisque/**M** ternis et **EFLPe** | ululatibus *Heinsius* hiatibus (iatibus **N**) **A** || **195** artisque *Madvig* artesque **A** || **196** pallentibus **U^1** | herbis] armis **P** || **197** aura(e)que o venti **W^{2}r**

dique omnes nemorum dique omnes noctis adeste.
quorum ope, cum volui, ripis mirantibus amnes
200 in fontes rediere suos, concussaque sisto,
stantia concutio cantu freta, nubila pello
nubilaque induco, ventos abigoque vocoque,
vipereas rumpo verbis et carmine fauces,
vivaque saxa sua convulsaque robora terra
205 et silvas moveo iubeoque tremescere montes
et mugire solum manesque exire sepulcris.
te quoque, Luna, traho, quamvis Temesaea labores
aera tuos minuant; currus quoque carmine nostro
pallet avi, pallet nostris Aurora venenis.
210 vos mihi taurorum flammas hebetastis et unco
inpatiens oneris collum pressistis aratro,
vos serpentigenis in se fera bella dedistis
custodemque rudem somno sopistis et aurum
vindice decepto Graias misistis in urbes.
215 nunc opus est sucis, per quos renovata senectus
in florem redeat primosque reconligat annos.
et dabitis! neque enim micuerunt sidera frustra
nec frustra volucrum tractus cervice draconum
currus adest.' aderat demissus ab aethere currus.
220 quo simul adscendit frenataque colla draconum
permulsit manibusque leves agitavit habenas,
sublimis rapitur subiectaque Thessala Tempe
despicit et †Cretes† regionibus adplicat angues
et, quas Ossa tulit, quas altus Pelion herbas
225 Othrysque Pindusque et Pindo maior Olympus,
perspicit et placitas partim radice revellit,
partim succidit curvamine falcis aenae.
multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,

[EFLMNPSUW] **207** temesaea (**M**^{1})**W** *et ex corr.* **PU** (*Heinsius*) temerata **A** (*in ras.* **N**^{2}) || **209** pallet^1 *Heinsius* pallent **A** | avi *Heinsius* aut **ENU** at **M** et **FLPWe** || **211** inpatiens **MNUW** haud patiens **EFLPe** || **212** *in marg.* **U** | fera] nova **e** || **213** rudem] rubrum **ELa** *et pro div. lect.* **M**^{2}**N**^{3}**P**^{2} | somni *Iunianus et 'quidam' Naugerii* (*Heinsius*) || **215** revocata **r** || **218—219** *in marg.* **F** || **223** dispicit **W** (*ut coniec. Lachmann*) | cretes **M**^{1} cretis **A** certis **P**^{1} creteis **v** || **224** et quas] quasque **FN** | quas^2 **N** et quas **M** quasque **A** || **225** othrysque pindusque **EP** (*Heinsius*) othrysque et pindus **FLNUWe** othrys quas pindus **M** | et pindo **EFLNPW** quas pindo **M** pindo quoque **U** | maiorque ambobus olympus (*cf. 2.225*) **e** || **226** placitas (**E**)**FLM**^{2}**P** placita **ov** placidas **NUW** || **228** Apidani *Plan.* eridani **A**

multa quoque Amphrysi, neque eras inmunis, Enipeu;
230 nec non Peneos, nec non Spercheides undae
contribuere aliquid iuncosaque litora Boebes.
carpsit et Euboica vivax Anthedone gramen,
nondum mutato vulgatum corpore Glauci.
et iam nona dies curru pennisque draconum
235 nonaque nox omnes lustrantem viderat agros,
cum rediit; neque erant tacti nisi odore dracones
et tamen annosae pellem posuere senectae.
Constitit adveniens citra limenque foresque
et tantum caelo tegitur refugitque viriles
240 contactus statuitque aras e caespite binas,
dexteriore Hecates, ast laeva parte Iuventae.
has ubi verbenis silvaque incinxit agresti,
haud procul egesta scrobibus tellure duabus
sacra facit cultrosque in guttura velleris atri
245 conicit et patulas perfundit sanguine fossas.
tum super invergens liquidi carchesia vini
alteraque invergens tepidi carchesia lactis
verba simul fundit terrenaque numina lenit
umbrarumque rogat rapta cum coniuge regem,
250 ne properent artus anima fraudare senili.
quos ubi placavit precibusque et murmure longo,
Aesonis effetum proferri corpus ad auras
iussit et in plenos resolutum carmine somnos
exanimi similem stratis porrexit in herbis.
255 hinc procul Aesoniden, procul hinc iubet ire ministros,
et monet arcanis oculos removere profanos.

231 (iuncosaque ... Boebes) *Adnot. super Lucanum 7.176* (*Endt*) || **243** (haud procul ... duabus) *Priscianus 5.41*; *Mico exempla div. auct. 84*

[**EFLMNPSUW**] **230** Peneos *ex* **NU** || **231** Boebes *Plan. et marg.* **U** phebes **A** || **233** vulgatum mutato **Eer** || **234** et iam nona dies *Bodl. F. 4. 30 et* **N**[3] *in marg.* (*Heinsius*) nona dies etiam **A** || **240** e] de **NUh** || **241** dexteriorem **EUep** | at **Fev** || **243** egesta] eiecta **P** || **244** vellera gutturis **P**[1] || **245** perfudit **FLh** profundit **N** || **246** tunc **U** | liquidi] tepidi **EWe**[2] | vini **F**[2]**MPU**[2]**h**[1] mellis **LN** lactis **EWe**[2] bacchi **N**[4]**h**[2] || **247** alteraque **FLM**[2]**N**[3]**PU**[3]**Wh** aereaque **Ee**[2] hereaque **N**[1] era quoque **U**[1] | tepidi – lactis] liquidi – mellis **EW**[2]**e**[2] || **248** fudit **MW** (*Merkel*): *tempus praesens* (*244, 245, 249*) *non variari debet* | lenit **FL**[2]**M**[3]**NPU**[3] levit **L**[1] livit **M**[1] poscit **EM**[2]**U**[1]**We** civit *Heinsius* || **250** seniles (es *ex corr.* **EU**) **EU**s_1**v** || **251** murmure] carmine **r** || **252** proferri] produci **Ee** | ad aras **EN**[3]**UW**[3]**e** || **254** stratis similem **P**

diffugiunt iussi, passis Medea capillis
bacchantum ritu flagrantes circuit aras
multifidasque faces in fossa sanguinis atra
260 tingit et infectas geminis accendit in aris
terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.
interea validum posito medicamen aeno
fervet et exsultat spumisque tumentibus albet.
illic Haemonia radices valle resectas
265 seminaque floresque et sucos incoquit atros.
adicit extremo lapides Oriente petitos
et, quas Oceani refluum mare lavit, harenas;
addit et exceptas luna pernocte pruinas
et strigis infames ipsis cum carnibus alas
270 inque virum soliti vultus mutare ferinos
ambigui prosecta lupi; nec defuit illis
squamea Cinyphii tenuis membrana chelydri
vivacisque iecur cervi, quibus insuper addit
ora caputque novem cornicis saecula passae.
275 his et mille aliis postquam sine nomine rebus
propositum instruxit mortali barbara maius,
arenti ramo iampridem mitis olivae
omnia confudit summisque inmiscuit ima.
ecce vetus calido versatus stipes aeno
280 fit viridis primo nec longo tempore frondes
induit et subito gravidis oneratur olivis;
at quacumque cavi spumas eiecit aeni
ignis et in terram guttae cecidere calentes,
vernat humus, floresque et mollia pabula surgunt.
285 quae simul ac vidit, stricto Medea recludit
ense senis iugulum veteremque exire cruorem
passa replet sucis; quos postquam conbibit Aeson

[**EFLMNPSUW**] 257 passis **MNW** sparsis **EFLN^{3}PUe** || 259 atri *Naugerius* || 260 infectas] intinctas **Ph** (*Heinsius*) || 262 validum posito **MP** valido positum **N^{1}W** calido positum **EF^{2}M^{2}N^{2}Ue** validum positum **Lr** || 264 receptas **N^1** || 265 seminaque et **NUe** | atros] acres **FLP^{2}W^{2}h^2** || 267 et quos o. reflui maris unda relavit **NU** || 268 addit et **NUe** addidit **EFLMPWv** adicit **rs$_1$** | luna pernocte *Zulichem* (*Heinsius*) lunae (pernota **M** per note **W^1** de nocte **A**) **A** || 271 illi **EF^{1}Ue** illic *e septem suis Heinsius* || 276 maius (**M^1**)**NU^3** munus **EFLM^{2}PU^{1}W^3** || 282 at] et **NUo** | quocumque **PU** | cavi–aeni **MW** cavis–aenis **NU** cavo–aeno **EFLPe** || 283 terra **Pv** || 284 flores **No** | surgunt] crescunt **N^3** || 285 recludit] recidit **N** reclusit **r**

aut ore acceptos aut vulnere, barba comaeque
canitie posita nigrum rapuere colorem,
290 pulsa fugit macies, abeunt pallorque situsque,
adiectoque cavae supplentur corpore rugae,
membraque luxuriant: Aeson miratur et olim
ante quater denos hunc se reminiscitur annos.
Viderat ex alto tanti miracula monstri
295 Liber et admonitus iuvenes nutricibus annos
posse suis reddi capit hoc a Colchide munus.
Neve doli cessent, odium cum coniuge falsum
Phasias adsimulat Peliaeque ad limina supplex
confugit, atque illam, quoniam gravis ipse senecta est,
300 excipiunt natae; quas tempore callida parvo
Colchis amicitiae mendacis imagine cepit,
dumque refert inter meritorum maxima demptos
Aesonis esse situs atque hac in parte moratur,
spes est virginibus Pelia subiecta creatis
305 arte suum parili revirescere posse parentem,
idque petunt pretiumque iubent sine fine pacisci.
illa brevi spatio silet et dubitare videtur
suspenditque animos ficta gravitate rogantes;
mox, ubi pollicita est, 'quo sit fiducia maior
310 muneris huius' ait, 'qui vestras maximus aevo est
dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet.'
Protinus innumeris effetus laniger annis
attrahitur flexo circum cava tempora cornu;
cuius ut Haemonio marcentia guttura cultro
315 fodit et exiguo maculavit sanguine ferrum,
membra simul pecudis validosque venefica sucos

305 (arte ... parentem) *Priscianus 4.25*; *Mico exempla div. auct. 80*

[EFLMNPSUW] **289** colorem] cruorem **M^1(N^1)W** || **293** hunc se *Zulichem, Basil. BPU F. II. 26, 'veteres' Naugerii* nunc se **A** (se *om.* **M**) || *post 293 in textu addunt* dissimilemque animum subiit aetate relictus **FLPUhv**, *in marg.* **$M^3N^3a^3$**; *non praebent* **EWo**: *interpolatum ex 7.170 iudicant edd.* || **296** a Colchide] acetide **E** ab oethide **v** abetheide **L** || **298** assimilat **NUe** | a(b) limine **M^1W^1** || **299** est *om.* **EFLPo** || **300** callida tempore **P^2Wv** || **301** fallacis **Ee^2** || **305** revivescere **ELM^1** iuvenescere *septem Heinsiani* || **306** atque **Lo** | pretiumque iubent **M^1NPWv** pretium iuven(es/is/i) **EF^2LM^2U^2e** || **308** rogantes **M^1NW** rogantum **EFLPUe** || **310** vestras **FLM^2Prs_1** vestri **EM^1NUWe^1** || **312** effectus **$M^1W^1v^1$** || **313** cava] sua **o** || **314** guttura] corpora **P**

mergit in aere cavo: minuunt ea corporis artus
cornuaque exurunt nec non cum cornibus annos,
et tener auditur medio balatus aeno;
320 nec mora, balatum mirantibus exsilit agnus
lascivitque fuga lactantiaque ubera quaerit.
obstipuere satae Pelia, promissaque postquam
exhibuere fidem, tum vero inpensius instant.
ter iuga Phoebus equis in Hibero flumine mersis
325 dempserat, et quarta radiantia nocte micabant
sidera, cum rapido fallax Aeetias igni
inponit purum laticem et sine viribus herbas;
iamque neci similis resoluto corpore regem
et cum rege suo custodes somnus habebat,
330 quem dederant cantus magicaeque potentia linguae;
intrarant iussae cum Colchide limina natae
ambierantque torum: 'quid nunc dubitatis inertes?
stringite' ait 'gladios veteremque haurite cruorem,
ut repleam vacuas iuvenali sanguine venas.
335 in manibus vestris vita est aetasque parentis:
si pietas ulla est nec spes agitatis inanes,
officium praestate patri telisque senectam
exigite et saniem coniecto emittite ferro!'
his, ut quaeque pia est, hortatibus inpia prima est
340 et, ne sit scelerata, facit scelus; haud tamen ictus
ulla suos spectare potest, oculosque reflectunt
caecaque dant saevis aversae vulnera dextris.
ille cruore fluens cubito tamen adlevat artus
semilacerque toro temptat consurgere et inter
345 tot medius gladios pallentia bracchia tendens
'quid facitis, gnatae? quis vos in fata parentis
armat?' ait: cecidere illis animique manusque;
plura locuturo cum verbis guttura Colchis

339 (nimia pietate impium esse compellit) *sic imitatur Ambrosius expos. in Luc. 4.10*

[**EFLMNPSUW**] **317** mersit **N**^{3} | minuunt en *Cantab.* minuuntur *duo Heinsiani* medicamina **M**^{3}**h**^{2} (*Korn*) || **319** et] ut **N** || **321** fugam **M**(**N**^{1}) fugax *Heinsius* | aggrediturque fugam **d** || **326** Aeetias *Plan. et ex corr.* **U**^{4} || **329** suos **EL PUv** || **330** quae **M** | dederat **L** || **334** vacuas repleam **e** || **336** nec – agitatis **MW** ne – agitetis **EFLNUe** ne – agitatis **P** || **340** attamen **N** || **343** cubito *ex codd. Naugerius, Ciofanus, Heinsius* subito **A** subitos **Ev** || **346** gnatae *ex* **MNW** | quid **d** *et ex viii Heinsius* || **347** animaeque **L** animusque **o**

abstulit et calidis laniatum mersit in undis.
350 quodnisi pennatis serpentibus isset in auras,
non exempta foret poenae: fugit alta superque
Pelion umbrosum, Philyreia tecta, superque
Othryn et eventu veteris loca nota Cerambi:
hic ope nympharum sublatus in aëra pennis,
355 cum gravis infuso tellus foret obruta ponto,
Deucalioneas effugit inobrutus undas.
Aeoliam Pitanen a laeva parte reliquit
factaque de saxo longi simulacra draconis
Idaeumque nemus, quo nati furta, iuvencum,
360 occuluit Liber falsi sub imagine cervi,
quaque pater Corythi parva tumulatus harena est,
et quos Maera novo latratu terruit agros,
Eurypylique urbem, qua Coae cornua matres
gesserunt, tum cum discederet Herculis agmen,
365 Phoebeamque Rhodon et Ialysios Telchinas,
quorum oculos ipso vitiantes omnia visu
Iuppiter exosus fraternis subdidit undis.
transit et antiquae Cartheia moenia Ceae,
qua pater Alcidamas placidam de corpore natae
370 miraturus erat nasci potuisse columbam.
inde lacus Hyries videt et Cycneia Tempe,
quae subitus celebravit olor: nam Phyllius illic
imperio pueri volucresque ferumque leonem
tradiderat domitos; taurum quoque vincere iussus
375 vicerat et stricto totiens iratus amore
praemia poscenti taurum suprema negabat;
ille indignatus 'cupies dare' dixit et alto
desiluit saxo. cuncti cecidisse putabant:
factus olor niveis pendebat in aëre pennis.
380 at genetrix Hyrie, servati nescia, flendo

[EFLMNPSUW] 350 quod] quae **FLU²W³**e qui **P¹** || 351 excepta s_1d || 352 *in marg.* **N** | philyreia *Leid. Voss. O 51* (*Const. Fanensis*) philireia **EPUW** *peiora alii* || 357 Pitanen *ex Plan.* | relinquit **M¹h** || 359 nati **FMNPW** *Plan.* prati **L** raptum **EUe** || 361 *in marg.* **M³** | Corythi *ex* e coridi **A** || 363 Coae *ex Narrat. Fab.* c(o)eae **A** || 366 vitiantes **NP³** (*Naugerius*) vitantes **FLMW** minitantes **P¹** mutantes **EUe** || 368 Cartheia *Regius* carche(s)ia **A** || 371 Hyries *ex* **EW²** || 372 Phyllius *e Plan.* phi(l)lius **A** cignius **M¹W** || 373 leonem] draconem **Ph** || 375 stricto] spreto *ex suis Naugerius* || 379 aera ov (*Heinsius*) area **W** || 380 servati *ex uno Med. Heinsius* servari **MP¹Wh¹** servatum **A**

delicuit stagnumque suo de nomine fecit.
adiacet his Pleuron, in qua trepidantibus alis
Ophias effugit natorum vulnera Combe.
Inde Calaureae Letoidos adspicit arva
385 in volucrem versi cum coniuge conscia regis.
dextra Cyllene est, in qua cum matre Menephron
concubiturus erat saevarum more ferarum.
Cephison procul hinc deflentem fata nepotis
respicit in tumidam phocen ab Apolline versi
390 Eumelique domum lugentis in aëre natum.
tandem vipereis Ephyren Pirenida pennis
contigit: hic aevo veteres mortalia primo
corpora vulgarunt pluvialibus edita fungis.
sed postquam Colchis arsit nova nupta venenis
395 flagrantemque domum regis mare vidit utrumque,
sanguine natorum perfunditur inpius ensis,
ultaque se male mater Iasonis effugit arma.
hinc Titaniacis ablata draconibus intrat
Palladias arces, quae te, iustissima Phene,
400 teque, senex Peripha, pariter videre volantes
innixamque novis neptem Polypemonis alis.
excipit hanc Aegeus facto damnandus in uno;
nec satis hospitium est: thalami quoque foedere iungit.
Iamque aderat Theseus, proles ignara parenti,
405 et virtute sua bimarem pacaverat Isthmon:
huius in exitium miscet Medea, quod olim
attulerat secum Scythicis aconiton ab oris.
illud Echidneae memorant e dentibus ortum
esse canis; specus est tenebroso caecus hiatu,
410 est via declivis, per quam Tirynthius heros
restantem contraque diem radiosque micantes

381 (delicuit ... fecit) *Priscianus 9.41* || 390 *Lact. arg. 7, fab. 19 lectionem* natam *defendit* || 409 (specus ... hiatu) *Priscianus 6.76*

[**EFLMNPSUW**] 381 dilicuit **N** || 383 Ophias *ex* **EW** | natarum *ex Zenobio Const. Fanensis* || 385 nescia **P** || 386 dextra (*cf. 3.640*) **FLMNWe** dextera **EPU** || 390 natum *Micyllus* natam **A** || 392 veteres aevo **Wv** || 393 vulgarant **U** || 395 mare *Gronovius* male **A** malum **P**^{1} | male vidit regis **E** | utroque **N(U**^{1}**)We** || 399 iustissima *J. Schrader* iustissime **A** | Phene *Jahn* pheneu/phineu **A** || 401 annixamque **N**^{3}**v** adnex- **Ee** | Polypemonis *ex Plan.* polyphemonis **A** || 403 foedera **M**^{1} | iunxit **P** || 404 parentis **v** || 405 et **EMP**^{1}**We** qui **FLNUv** || 408 Echidneae] lethaei **NU** || 409 caeco tenebrosus **P**

obliquantem oculos nexis adamante catenis
Cerberon abstraxit, rabida qui concitus ira
inplevit pariter ternis latratibus auras
415 et sparsit virides spumis albentibus agros;
has concresse putant nactasque alimenta feracis
fecundique soli vires cepisse nocendi,
quae quia nascuntur dura vivacia caute,
agrestes aconita vocant; ea coniugis astu
420 ipse parens Aegeus nato porrexit ut hosti.
sumpserat ignara Theseus data pocula dextra,
cum pater in capulo gladii cognovit eburno
signa sui generis facinusque excussit ab ore;
effugit illa necem nebulis per carmina motis.
425 At genitor, quamquam laetatur sospite nato,
attonitus tamen est ingens discrimine parvo
committi potuisse nefas; fovet ignibus aras
muneribusque deos inplet, feriuntque secures
colla torosa boum vinctorum tempora vittis.
430 nullus Erechthidis fertur celebratior illo
inluxisse dies; agitant convivia patres
et medium vulgus, nec non et carmina vino
ingenium faciente canunt: 'te, maxime Theseu,
mirata est Marathon Cretaei sanguine tauri,
435 quodque suis securus arat Cromyona colonus,
munus opusque tuum est; tellus Epidauria per te
clavigeram vidit Vulcani occumbere prolem,
vidit et inmitem Cephisias ora Procrusten;
Cercyonis letum vidit Cerealis Eleusin.
440 occidit ille Sinis magnis male viribus usus,
qui poterat curvare trabes et agebat ab alto
ad terram late sparsuras corpora pinus.
tutus ad Alcathoen, Lelegeia moenia, limes
conposito Scirone patet, sparsisque latronis
445 terra negat sedem, sedem negat ossibus unda,

[**EFLMNPSUW**] **413** abstraxit **EW** (*Heinsius*) adtraxit **NPUe** attraxit **FLM** | rapida **e** || **416** crevisse p. tellure al. **N** | natasque **E**^{1}**L** || **417** fecundasque **FLP** || **421** ignarus **N**(**U**^{1}) | data] sacra **P**^{1} || **426** ingens **MP**^{1}**W** *et* **F**^{3} *in ras.* geniti **ELP**^{2}**Ue** //genti **N** ingeniti **N**^{2} | attonitusque tamen geniti **L** || **427** aram **hs**$_{1}$ || **429** tempora **NU** corpora **FLMPW** cornua **EM**^{3}**N**^{3}**W**^{3}**e** || **435** suis **e** suam **A** || **438** ora **N**^{1}**ov**^{2} ore **A** || **439** eleusin **EFL** eleusis **A** || **440** sinis *Moreti alter et Noricus* senis **EM**^{1}**W**^{1} senex **M**^{2}**NU**^{1}**e** suis **FLP**

quae iactata diu fertur durasse vetustas
in scopulos; scopulis nomen Scironis inhaeret.
si titulos annosque tuos numerare velimus,
facta premant annos. pro te, fortissime, vota
450 publica suscipimus, bacchi tibi sumimus haustus.'
consonat adsensu populi precibusque faventum
regia, nec tota tristis locus ullus in urbe est.
Nec tamen (usque adeo nulla est sincera voluptas,
sollicitumque aliquid laetis intervenit) Aegeus
455 gaudia percepit nato secura recepto:
bella parat Minos; qui quamquam milite, quamquam
classe valet, patria tamen est firmissimus ira
Androgeique necem iustis ulciscitur armis.
ante tamen bello vires adquirit amicas,
460 quaque potens habitus, volucri freta classe pererrat.
hinc Anaphen sibi iungit et Astypaleia regna,
promissis Anaphen, regna Astypaleia bello;
hinc humilem Myconon cretosaque rura Cimoli
florentemque thymo Cythnon planamque Seriphon
465 marmoreamque Paron, quamque inpia prodidit Arne
†Sithon†: accepto, quod avara poposcerat, auro
mutata est in avem, quae nunc quoque diligit aurum,
nigra pedes, nigris velata monedula pennis.
at non Oliaros Didymeque et Tenos et Andros
470 et Gyaros nitidaeque ferax Peparethos olivae
Gnosiacas iuvere rates. latere inde sinistro
Oenopiam Minos petit, Aeacideia regna:
Oenopiam veteres appellavere, sed ipse

465–466 *Lact. arg. 7, fab. 25 indicat se* Arne Sithonis *legisse*

[**EFLMNPSUW**] **447** Scironis *e Plan.* chironis **A** || **448** animosque **NUWh** || **449** premant **ELNUe** prement **F**^{2}**MPWh** || **453** nec **EMUe** non **W** et **N** at **P** sed **FLo** | sincera est nulla **P** || **457** fortissimus **v** || **460** potens habitus **MN**^{1} patens aditus **EF**^{1}**LUWa** patent aditus **F**^{2}**M**^{2}**N**^{3}**Pe** || **461** Anaphen *e Plan.* anapen **A** | Astypaleia *R. Regius* hinc (seu **M**^{1}) sti(m)phal(e)ia **A** | regna **F**^{2} (*in ras.*) **MNPUh** bello **E**(**F**^{1})**LWo** *Plan. qui etiam 462 omittunt* || **462** *habent* **MNPUh** || **463** Myconon *ex* **EU** (*Heinsius*) myconum **A** | Cimoli *R. Regius* timoli **A** || **464** thymo *Heinsius* tyron **A** | Cythnon *Naugerius* ciphnon **P** cyprum **A** | parvamque *Const. Fanensis* plantaque *Birt* || **465** quaque **PU**^{2} | arnen **ENav** arcem *Francius* || **466** sithon **FLMP** (*cum* et) **W**^{1} *ex quo nomen insulae hariolari edd. tentant* sithonis **ENUe** *Plan.* || **469** Olearos *Plan.* | Tenos *e Plan.* senos **A** || **473** ipse *in ras.* **N**^{3} ipsam **M**^{1}**W**

Aeacus Aeginam genetricis nomine dixit.
475 Turba ruit tantaeque virum cognoscere famae
expetit; occurrunt illi Telamonque minorque
quam Telamon Peleus et proles tertia Phocus,
ipse quoque egreditur tardus gravitate senili
Aeacus et, quae sit veniendi causa, requirit.
480 admonitus patrii luctus suspirat et illi
dicta refert rector populorum talia centum:
'arma iuves oro pro gnato sumpta piaeque
pars sis militiae: tumulo solacia posco.'
huic Asopiades 'petis inrita' dixit 'et urbi
485 non facienda meae; neque enim coniunctior ulla
Cecropidis quam est haec tellus: ea foedera nobis.'
tristis abit 'stabunt' que 'tibi tua foedera magno'
dixit et utilius bellum putat esse minari,
quam gerere atque suas ibi praeconsumere vires.
490 Classis ab Oenopiis etiamnum Lyctia muris
spectari poterat, cum pleno concita velo
Attica puppis adest in portusque intrat amicos,
quae Cephalum patriaeque simul mandata ferebat.
Aeacidae longo iuvenes post tempore visum
495 agnovere tamen Cephalum dextrasque dedere
inque patris duxere domum. spectabilis heros
et veteris retinens etiamnum pignora formae
ingreditur ramumque tenens popularis olivae
et dextra laevaque duos aetate minores
500 maior habet, Clyton et Buten, Pallante creatos.
Postquam congressus primi sua verba tulerunt,
Cecropidae Cephalus peragit mandata rogatque
auxilium foedusque refert et iura parentum
imperiumque peti totius Achaidos addit.
505 sic ubi mandatam iuvit facundia causam,

[EFLMNPSUW] 476 expetit **FL** excipit **A** et cupit **aho** || 482 gnato **FMNPW** nato **ELU** || 486 quam est haec tellus **MW** (est hac **N**^{3} *in ras.*) t. **N** hac est t. **EPUe** hac t. sunt **FL** || 489 ibi] sibi **e** || 490 etiamnum **M** etiamnunc **A** || 492 in portusque **N**^{1}**U** -que *om.* **MN**^{2}**W** et portus **ELPe** *eras.* **F** || 495 dederunt **eE** || 497 etiamnum *ex* **M**(**W**^{1}) || 498 tenens] ferens **N**^{3} *Bodl. F. 4. 31* || 499 et] a **Eh** || 500 habet] abest **M** || 501 congressus primi **EM**^{1}**N**^{2}**o** congressi primum **FLP** congressi primo **v** congressu primo **U** congressu(s *eras.*) primu(m) **W**^{2} | dederunt **U**^{1} || 504 p(e **W**^{3} *in ras.*)ti **W** pati **LM**^{1}

Aeacus in capulo sceptri nitente sinistra
'ne petite auxilium, sed sumite' dixit, 'Athenae,
nec dubie vires, quas haec habet insula, vestras
dicite, et omnia, quae rerum status iste mearum ...
510 robora non desunt: superat mihi miles et hostis.
gratia dis, felix et inexcusabile tempus.'
'immo ita sit,' Cephalus 'crescat tua civibus opto
urbs' ait; 'adveniens equidem modo gaudia cepi,
cum tam pulchra mihi, tam par aetate iuventus
515 obvia processit; multos tamen inde requiro,
quos quondam vidi vestra prius urbe receptus.'
Aeacus ingemuit tristique ita voce locutus:
'flebile principium melior fortuna secuta est:
hanc utinam possem vobis memorare sine illo!
520 ordine nunc repetam, neu longa ambage morer vos:
ossa cinisque iacent, memori quos mente requiris;
et quota pars illi rerum periere mearum!
Dira lues ira populis Iunonis iniquae
incidit exosae dictas a paelice terras.
525 dum visum mortale malum tantaeque latebat
causa nocens cladis, pugnatum est arte medendi;
exitium superabat opem, quae victa iacebat.
principio caelum spissa caligine terras
pressit et ignavos inclusit nubibus aestus,
530 dumque quater iunctis explevit cornibus orbem
luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
letiferis calidi spirarunt aestibus austri.
constat et in fontes vitium venisse lacusque,
miliaque incultos serpentum multa per agros
535 errasse atque suis fluvios temerasse venenis.

526 (arte medendi) *Paulinus Nol. c. 23.167* || **531** (luna ... orbem) *Priscianus 10.48*

[**EFLMNPSUW**] **506** sceptri e^2 regni **A** || **509** ducite **U**e^2 | omnia quae **M** omnis ait **EFLM^{2}P^2**a omnis eat **NUW**e | *post 509 lacunam suspexit Riese* || **510** hostis **MNUW**e hosti **EFLP** || **511. 510** **FP** *Plan.* || **511** felix sum et o || **513** urbs] res *ex Cantab., Sixiano, Bodl. F. 4. 30 Heinsius* || **519** vobis possem **E**ev | illo (**E**)**W** *Paris. 8000* (*ut coniec. Schepper*) ullo **A** || **520** morer vos **E F^{3}N^{2}UW^3**e moreris **LMN^{3}P**v || **522** illi **EN^{2}U^1**e illic **FLMN^{1}PW** illis **U^2** || **524** terras – dictas **Ph** || **525** visum est **W**e || **526** medenti *Heinsius* || **527** opem quae victa **MW** opem victaeque **L** opes victaeque **A** | iacebat **MW** iacebant **A** || **530** iunctis *ex Gronov. primo et Haun. 2009 Heinsius* plenis **A** | complevit **N^3** implevit *Gronov. primus* || **532** aestibus] flatibus *codd. Ciofanus* || **534** serpentis **E** | multa] mille **E**e

strage canum primo volucrumque oviumque boumque
inque feris subiti deprensa potentia morbi.
concidere infelix validos miratur arator
inter opus tauros medioque recumbere sulco;
540 lanigeris gregibus balatus dantibus aegros
sponte sua lanaeque cadunt et corpora tabent;
acer equus quondam magnaeque in pulvere famae
degenerat palmas veterumque oblitus honorum
ad praesepe gemit longo moriturus inerti;
545 non aper irasci meminit, non fidere cursu
cerva nec armentis incurrere fortibus ursi.
omnia languor habet: silvisque agrisque viisque
corpora foeda iacent, vitiantur odoribus aurae.
mira loquar: non illa canes avidaeque volucres,
550 non cani tetigere lupi; dilapsa liquescunt,
adflatuque nocent et agunt contagia late.
pervenit ad miseros damno graviore colonos
pestis et in magnae dominatur moenibus urbis.
viscera torrentur primo, flammaeque latentis
555 indicium rubor est et ductus anhelitus; igni
aspera lingua tumet, tepidisque arentia ventis
ora patent, auraeque graves captantur hiatu.
non stratum, non ulla pati velamina possunt,
dura sed in terra ponunt praecordia, nec fit
560 corpus humo gelidum, sed humus de corpore fervet,
nec moderator adest, inque ipsos saeva medentes
erumpit clades, obsuntque auctoribus artes.
quo propior quisque est servitque fidelius aegro,
in partem leti citius venit, utque salutis
565 spes abiit finemque vident in funere morbi,
indulgent animis et nulla, quid utile, cura est:
utile enim nihil est. passim positoque pudore

545—546 (non aper ... ursi) *Seneca de ira 1.3.5*

[EFLMNPSUW] **536** oviumque **NU²** aviumque **A** || **537** subito **Ee** | morbi est **EU²e** || **543** degener ad **P** | palmae **dv** || **544** longo **A** *suspectum, sed retineri potest si* inerti *substantivum est*: morbo **W³** (*in ras.*) e leto (*ex* lecto) **U³** *et edd.* || **545** non²] nec **ov** || **547** plangor **LN** || **548** aurae] herbae **N³h²** || **549** loquor **M²U²o** || **554** flammaeque latentis **LMW** flammaque faceque **N** flammisque fatiscunt **EFPUe** || **555** *in marg.* **N** | igne **P** oris **d** *Leid. Voss. O 51* || **556** tepidisque] trepidis **Nh** | venis **LN³P** flammis **F¹** || **559** dura] nuda *Schepper* || **563** quisquam **NU** | egro *in ras.* **N²** || **564** utque *ex codd. Naugerius* atque **A** hincque **LN³** || **566** indulgentque **P**

fontibus et fluviis puteisque capacibus haerent,
nec sitis est extincta prius quam vita bibendo;
570 inde graves multi nequeunt consurgere et ipsis
inmoriuntur aquis; aliquis tamen haurit et illas.
tantaque sunt miseris invisi taedia lecti:
prosiliunt aut, si prohibent consistere vires,
corpora devolvunt in humum fugiuntque penates
575 quisque suos, sua cuique domus funesta videtur
et, quia causa latet, locus est in crimine parvus.
semianimes errare viis, dum stare valebant,
adspiceres, flentes alios terraque iacentes
lassaque versantes supremo lumina motu
580 membraque pendentis tendunt ad sidera caeli,
hic illic, ubi mors deprenderat, exhalantes.
  Quid mihi tunc animi fuit? an, quod debuit esse,
ut vitam odissem et cuperem pars esse meorum?
quo se cumque acies oculorum flexerat, illic
585 vulgus erat stratum, veluti cum putria motis
poma cadunt ramis agitataque ilice glandes.
templa vides contra gradibus sublimia longis
(Iuppiter illa tenet): quis non altaribus illis
inrita tura dedit? quotiens pro coniuge coniunx,
590 pro gnato genitor, dum verba precantia dicit,
non exoratis animam finivit in aris,
inque manu turis pars inconsumpta reperta est!
admoti quotiens templis, dum vota sacerdos
concipit et fundit purum inter cornua vinum,
595 haud exspectato ceciderunt vulnere tauri!
ipse ego sacra Iovi pro me patriaque tribusque
cum facerem natis, mugitus victima diros
edidit et subito conlapsa sine ictibus ullis

[**EFLMNPSUW**] **569** nec sitis est extincta prius **NP** (*ex corr.*) **U** nec sitis extincta prius est **EFLMWe** nec prius est ext. s. *Burmann* || **570** multi] morbo **Eev** || **571** hauriet illas **N** || **573** consistere] consurgere **do** || **576** *suspectum Heinsio del. Merkel* | parvus **LMNU**^{2} parvo **Ph**^{2}**v** notus **EM**^{2}**N**^{2}**UWeh**^{1} *voc. eras.* **F** | in crimine. notis *Heinsius* in crimine. parvos (*i.e. pueros*) *Slater* || **580** *del. Heinsius* | perdentis *Riese* | tendunt ad sidera **F**^{2}**N**^{2}**U**^{3}**W**^{3}**eh** tendentia sidere **LMW**^{1} tendentes (ad **M**^{2}**P**^{2}) sidera **EM**^{2}**P**^{2} | caeli *in ras.* **N**^{2} laeti **LM** leti **U** || **582** an quod *Heinsius* an quid **MNU** aut quid **EFLPWe** || **583** ut] ni **LP** | vita ut movissem **M** | pars **FLPWe** par **EMNU**^{1} || **585** putri(da) **W**^{3} || **586** agitataeque **P** || **587** vident **M**^{1} || **589** dedit] tulit **M**^{2} || **590** nato **ELUe** | dicit **FMPW** dixit **ELM**^{2}**NU** || **592** inconcussa **L** || **593** (ad/am)moniti **M**^{1}**U**^{1} || **595** inspectato **N**

exiguo tinxit subiectos sanguine cultros.
600 exta quoque aegra notas veri monitusque deorum
perdiderant: tristes penetrant ad viscera morbi.
ante sacros vidi proiecta cadavera postes;
ante ipsas, quo mors foret invidiosior, aras
pars animam laqueo claudunt mortisque timorem
605 morte fugant ultroque vocant venientia fata.
corpora missa neci nullis de more feruntur
funeribus: neque enim capiebant funera portae;
aut inhumata premunt terras aut dantur in altos
indotata rogos. et iam reverentia nulla est,
610 deque rogis pugnant alienisque ignibus ardent.
qui lacriment, desunt, indefletaeque vagantur
natorumque virumque animae iuvenumque senumque,
nec locus in tumulos, nec sufficit arbor in ignes.
Attonitus tanto miserarum turbine rerum
615 'Iuppiter o!' dixi 'si te non falsa loquuntur
dicta sub amplexus Aeginae Asopidos isse
nec te, magne pater, nostri pudet esse parentem,
aut mihi redde meos, aut me quoque conde sepulcro.'
ille notam fulgore dedit tonitruque secundo:
620 'accipio, sintque ista, precor, felicia mentis
signa tuae' dixi; 'quod das mihi, pigneror omen.'
forte fuit iuxta patulis rarissima ramis
sacra Iovi quercus de semine Dodonaeo:
hic nos frugilegas adspeximus agmine longo
625 grande onus exiguo formicas ore gerentes
rugosoque suum servantes cortice callem;
dum numerum miror, 'totidem, pater optime,' dixi
'tu mihi da cives et inania moenia supple.'

604–605 (pars animas ... fata) *Schol. Bern. in Lucan. 2.154* || **626** (rugoso cortice tectis) *sic imitatur, ut videtur, Aenig. Aldhelmi 40.1*

[**EFLMNPSUW**] **599** exiguo tinxit (tinguit **FLP**) subiectos **EFLN**^{3}**P**(**U**) latos haud tangit subiectos **N** tingit subiectos exiguo (effuso **M**^{1}) **M**^{2}**W** || **600** exta **NU**(**W**) fibra **EFLMPW**^{3} || **601** perdiderant **MN** perdiderat **EFLM**^{2}**PW**^{2} prodiderant **U** | viscera] sidera **U**^{1} || **609** inditata **L** || **611** quin **h v** | vagantur] feruntur **NU** || **612** virumque] patrumque *Heinsius* || **613** tumulos *e Plan.* tumulo **A** | igni **N**^{1} || **616** dicta **MW** isse **A** | aeginae asopidos isse **MW** quondam asop. aeg. **EFLPU** asop. (quondam *in ras.*) aeg. **N v** || **619** tonitrumque secundum **L** || **621** quod] quid **U**^{2} qui **N**^{2} quae **E e** | des **FL** | pigneror omen **M**(**W**^{1}) pigner(is *in ras.*) omen **W**^{2} pigne(ra numen *in ras.*) **N** pignoris omen **F**^{2}**LPU**^{2} pignora numen **EF**^{1}**e v** || **622** latissima *Heinsius* || **624** frugiferas s_1

intremuit ramisque sonum sine flamine motis
630 alta dedit quercus: pavido mihi membra timore
horruerant stabantque comae; tamen oscula terrae
roboribusque dedi nec me sperare fatebar,
sperabam tamen atque animo mea vota fovebam.
nox subit, et curis exercita corpora somnus
635 occupat: ante oculos eadem mihi quercus adesse
et promittere idem totidemque animalia ramis
ferre suis visa est pariterque tremescere motu
graniferumque agmen subiectis spargere in arvis,
crescere desubito et maius maiusque videri
640 ac se tollere humo rectoque adsistere trunco
et maciem numerumque pedum nigrumque colorem
ponere et humanam membris inducere formam.
Somnus abit. damno vigilans mea visa querorque
in superis opis esse nihil; at in aedibus ingens
645 murmur erat, vocesque hominum exaudire videbar
iam mihi desuetas. dum suspicor has quoque somni
esse, venit Telamon properus foribusque reclusis
'speque fideque, pater,' dixit 'maiora videbis.
egredere!' egredior, qualesque in imagine somni
650 visus eram vidisse viros, ex ordine tales
adspicio noscoque: adeunt regemque salutant.
vota Iovi solvo populisque recentibus urbem
partior et vacuos priscis cultoribus agros
Myrmidonasque voco nec origine nomina fraudo.
655 corpora vidisti: mores, quos ante gerebant,
nunc quoque habent; parcum genus est patiensque laborum
quaesitique tenax et quod quaesita reservet.
hi te ad bella pares annis animisque sequentur,
cum primum, qui te feliciter attulit, eurus'
660 (eurus enim attulerat) 'fuerit mutatus in austros.'

651 (regemque salutant) *Dracontius Romul. 8.379*

[EFLMNPSUW] 636 promittere idem L²M *Bodl. F. 4. 31* promittit idem F²W³ *in ras.* rami totidem EM²N²Ue totidem rami hv totidem pro formicis LP || 637 parilique *Heinsius* || 639 desubito EMU¹We quod subito FLN² PU² | videri EMNWa videtur FLPU²eh || 644 at] sed e || 647 esse] ecce *Leid. Voss. Q 25* (*Heinsius*) | properans rs_1 | reclausis NU || 651 noscoque] nos hiique FLP nos mox r || 655 regebant M¹ || 656 laboris Ph *om.* E || 657 qui – reservent M² | reservat PWh || 658 animis annisque NU | sequuntur E²e secuntur FL || 660 austrum NU

Talibus atque aliis longum sermonibus illi
inplevere diem: lucis pars optima mensae
est data, nox somnis; iubar aureus extulerat sol;
flabat adhuc eurus redituraque vela tenebat:
665 ad Cephalum Pallante sati, cui grandior aetas,
ad regem Cephalus simul et Pallante creati
conveniunt, sed adhuc regem sopor altus habebat.
excipit Aeacides illos in limine Phocus;
nam Telamon fraterque viros ad bella legebant.
670 Phocus in interius spatium pulchrosque recessus
Cecropidas ducit, cum quis simul ipse resedit.
Adspicit Aeoliden ignota ex arbore factum
ferre manu iaculum, cuius fuit aurea cuspis;
pauca prius mediis sermonibus ante locutus
675 'sum nemorum studiosus' ait 'caedisque ferinae;
qua tamen e silva teneas hastile recisum,
iamdudum dubito: certe, si fraxinus esset,
fulva colore foret; si cornus, nodus inesset;
unde sit, ignoro. sed non formosius isto
680 viderunt oculi telum iaculabile nostri.'
excipit Actaeis e fratribus alter et 'usum
maiorem specie mirabere' dixit 'in isto.
consequitur, quodcumque petit, fortunaque missum
non regit, et revolat nullo referente cruentum.'
685 tum vero iuvenis Nereius omnia quaerit,
cur sit et unde datum, quis tanti muneris auctor;
quae petit, ille refert et cetera: nota pudori,
qua tulerit mercede, silet tactusque dolore
coniugis amissae lacrimis ita fatur obortis:
690 'Hoc me, nate dea, (quis possit credere?) telum
flere facit facietque diu, si vivere nobis
fata diu dederint: hoc me cum coniuge cara

684 (revolat ... cruentum) *Lact. in Stat. Theb. 6.916*

[EFLMNPSUW] 662 optima] ultima **E^{2}r** (*Heinsius*) || 665 *in marg.* **N^2** || 668 limite **E^{1}v** || 669 legebant **F^{2}MPU^3** gerebant **N^1** regebant **L** monebant **EU^{1}e^2** movebant **N^{2}e^1** parabant **W** || 674 ante **EMNUe** ille **E^{2}FL** ipse **M^{2}PW** || 680 iactabile **N^{3}e^2** || 686 qui(s *eras.*) **M** || 687 quae petit ille refert **A** | et cetera nota pudori **LM^{2}P**: *distinxi* et cetera nota pudore **EFUWae** ceterum narrare pudori **M^1** sed quae narrare pudori *Heinsius* sed enim narrare pudori *Merkel* | quae patitur pudor, ille refert et cetera narrat **Ne^2** (*Ehwald*) || 688 dolore] pudore **L**

perdidit; hoc utinam caruissem munere semper!
Procris erat, si forte magis pervenit ad aures
695 Orithyia tuas, raptae soror Orithyiae,
si faciem moresque velis conferre duarum,
dignior ipsa rapi. pater hanc mihi iunxit Erechtheus,
hanc mihi iunxit amor: felix dicebar eramque;
non ita dis visum est, aut nunc quoque forsitan essem.
700 alter agebatur post sacra iugalia mensis,
cum me cornigeris tendentem retia cervis
vertice de summo semper florentis Hymetti
lutea mane videt pulsis Aurora tenebris
invitumque rapit. liceat mihi vera referre
705 pace deae: quod sit roseo spectabilis ore,
quod teneat lucis, teneat confinia noctis,
nectareis quod alatur aquis, ego – Procrin amabam:
pectore Procris erat, Procris mihi semper in ore.
sacra tori coitusque novos thalamosque recentes
710 primaque deserti referebam foedera lecti;
mota dea est et 'siste tuas, ingrate, querellas:
Procrin habe!' dixit, 'quodsi mea provida mens est,
non habuisse voles' meque illi irata remisit.
dum redeo mecumque deae memorata retracto,
715 esse metus coepit, ne iura iugalia coniunx
non bene servasset: facies aetasque iubebat
credere adulterium, prohibebant credere mores;
sed tamen afueram, sed et haec erat, unde redibam,
criminis exemplum, sed cuncta timemus amantes.
720 quaerere, quod doleam, statuo donisque pudicam
sollicitare fidem. favet huic Aurora timori
inmutatque meam (videor sensisse) figuram.
Palladias ineo non cognoscendus Athenas
ingrediorque domum: culpa domus ipsa carebat
725 castaque signa dabat dominoque erat anxia rapto;
vix aditus per mille dolos ad Erechthida factus.

[EFLMNPSUW] 695 raptae] spartae **LP**[2] magnae **Ea e** || 698 Amor *Plan.* || 699 est *om.* **P** | aut **MW** et **A** || 700 sacra] acta **N**[2]**U** || 702 hymeti **N**[3]**W** *Plan.* || 707 amabo **M**[1] || 710 referebam foedera **EF**[2]**M**[2]**N**[2]**PUW**[2]**e** referam quoque foedera **FLMNW** refero quoque **P** (*lect. alt.*) || 711 et] nunc **N** || 712 quam si *Heinsius* || 714 *in marg.* **N** | dum] cum **MW** || 715 ne] quod **e**[2]**r** || 716 iubebant **ds**$_1$ || 718 afueram **E** abfueram **A** fueram **M**[1] || 720 quid **P** | statuo] studeo **N**[2]**e** || 722 mutatamque **h** *et Iureti exc.* || 726 aditu – facto **M**[1]**P**

ut vidi, obstipui meditataque paene reliqui
temptamenta fide; male me, quin vera faterer,
continui, male, quin, ut oportuit, oscula ferrem.
730 tristis erat (sed nulla tamen formosior illa
esse potest tristi) desiderioque dolebat
coniugis abrepti. tu conlige, qualis in illa,
Phoce, decor fuerit, quam sic dolor ipse decebat.
quid referam, quotiens temptamina nostra pudici
735 reppulerint mores, quotiens 'ego' dixerit 'uni
servor; ubicumque est, uni mea gaudia servo'?
cui non ista fide satis experientia sano
magna foret? non sum contentus et in mea pugno
vulnera; dum census dare me pro nocte loquendo
740 muneraque augendo tandem dubitare coegi,
exclamo male fictor: 'adest male fictus adulter,
verus eram coniunx: me, perfida, teste teneris!'
illa nihil; tacito tantummodo victa pudore
insidiosa malo cum coniuge limina fugit
745 offensaque mei genus omne perosa virorum
montibus errabat studiis operata Dianae.
Tum mihi deserto violentior ignis ad ossa
pervenit: orabam veniam et peccasse fatebar
et potuisse datis simili succumbere culpae
750 me quoque muneribus, si munera tanta darentur.
haec mihi confesso, laesum prius ulta pudorem,
redditur et dulces concorditer exigit annos.
dat mihi praeterea, tamquam se parva dedisset
dona, canem munus, quem cum sua traderet illi

740 'ut Ovidius muliebris facilitatis optimus interpres ait' (tandem dubitare coacta est) *Epist. Meinhardi Bamberg. anno 1064*

[731—865 *υ* **EFLMNPSUW**] 728 fidei **Eae** || 729 ut] et **FNU** quod **P** || 731 tristi(s *eras.* **MW**) **EMUW** tristis *υ***FLNP** | dolebat **L**^{1}**M**(**N**^{1})**P**^{1}**U**^{2}(**W**^{1}) calebat *υ***EFN**^{2}**P**^{2}**U**^{1}**W**^{2}**e** || 732 arrepti **Ne** || 736 servo(r *add. m. 2*) **MNW** | est *om.* *υ***EFLN**^{1} || 737 fide(i *eras.* **W**) **Wh** (*Farnabius*) fides *υ***FLMNP** fidei **EUae** || 738 conte(m **M** n **E**)ptus **EM** || 739 dum] tum *υ***e**^{2} | pro nocte *υ***EL** **P**^{2}**Ue** promitto **F**^{2}**MN**^{3} (*in ras.*) **PWh** | loquendo] paciscor **s**$_1$ || 741 male fictor adest male fictus (fictor **F**) **FMN**^{4}**Ph** mala pectora detego (pectus **E**^{1}**N**^{3}**Ua** tectus **L** pactus **r** fictus **v**) **E**^{1}**LN**^{3}**Uarv** mala pacta nego male pactus **es**$_1$ male pactus ego //// (sum?) male fictus **W** mala pectora sum male pactus **E**^{2}: *locus saepissime emendatus* || 749 succurrere **N**^{1} || 751 haec **MW** *Plan.* hoc **A** | pudorem] dolorem **U**^{1} || 753 se **FLM**^{1}**PW** si **ENUae** || 754 quem] quod **N**^{1}

755 Cynthia, 'currendo superabit' dixerat 'omnes'.
dat simul et iaculum, quod nos, ut cernis, habemus.
muneris alterius quae sit fortuna, requiris?
accipe mirandum: novitate movebere facti.
Carmina Laiades non intellecta priorum
760 solverat ingeniis, et praecipitata iacebat
inmemor ambagum vates obscura suarum;
[scilicet alma Themis, nec talia linquit inulta]
protinus Aoniis inmittitur altera Thebis
pestis, et exitio multi pecorumque suoque
765 rurigenae pavere feram: vicina iuventus
venimus et latos indagine cinximus agros.
illa levi velox superabat retia saltu
summaque transibat positarum lina plagarum.
copula detrahitur canibus, quos illa sequentes
770 effugit et coetum non segnior alite ludit.
poscor et ipse meum consensu Laelapa magno:
muneris hoc nomen; iamdudum vincula pugnat
exuere ipse sibi colloque morantia tendit.
vix bene missus erat, nec iam poteramus, ubi esset,
775 scire; pedum calidus vestigia pulvis habebat,
ipse oculis ereptus erat: non ocior illo
hasta nec exutae contorto verbere glandes
nec Gortyniaco calamus levis exit ab arcu.
collis apex medii subiectis inminet arvis:
780 tollor eo capioque novi spectacula cursus,
quo modo deprendi, modo se subducere ab ipso

[*υ* **EFLMNPSUW**] 755 superavit **MN**^{1} || 756 quod nos ut **MWv** *Chis. H.V. 164* manibus quod **A** | habere **N**^{2}**P** || 758 mirandi **e**^{1} (*Heinsius*) || 759 carmine **M**^{1}(**W**^{1}?) | Laiades *J. Taurellus* naiades **A** || 760 solverat *Ciofani cod., Ampl. fol. 2* solvitur *υ***M** solvunt **A** || 762 *in textu* **Ueh** *Plan.*, *in marg. aut inter lin. add. man. al.* **F**^{2}**L**^{3}**M**^{3}**N**^{2}**P**^{2}**W**^{3}**a**^{2}, *om.* *υ***E**: *Ovidianum esse negant edd.* | linquit **F**^{2}**L**^{3}**N**^{2} **ehv** liquit **M**^{3}**P**^{2}**UW**^{3}**a**^{2} || 763 inmittitur altera (*υ*)**FM** immissa est (**A** *in ras.* **N**^{2}) bestia **ELUW**^{3}**e** belua **N**^{2}**Pah** || 764 pestis *Gronovius* cessit **A** | multi *Zulichem* multis **A** | pecorique **e** | suumque **LM** sibique **N**^{3}**W**^{3}**h** || 765 rurigenae **ELPUWe** rurigenam **FM** ruricolae **N**^{2}**r** indigenae **v** (*Naugerius*) | favere **M**^{1} || 769 distrahitur **E** | quas **L** *Ambros. prim.* (*Heinsius*) || 770–773 *in ras.* **N**^{4} || 770 coetum *edd. vett.* cetum **A** (canum *sscr.* **Wh**) centum **M**^{1} *ut vid.* cursu *Riese* || 773 ipsa *υ* || 777 exuta **E** excusso **F**^{2} excussae **U**^{3} (*in ras.*) **v** *Bodl. F. 4. 31* | glandis **EM**^{1}**N**^{1} || 778 Gortyniaco *e Plan.* cortiniaco **A** || 779 mediis **U**^{1} || 780 eo **MWe**^{2} eum *υ* in hunc **EFLNPUae**^{1}

vulnere visa fera est; nec limite callida recto
in spatiumque fugit, sed decipit ora sequentis
et redit in gyrum, ne sit suus impetus hosti;
785 inminet hic sequiturque parem similisque tenenti
non tenet et vanos exercet in aëra motus.
ad iaculi vertebar opem; quod dextera librat
dum mea, dum digitos amentis addere tempto,
lumina deflexi revocataque rursus eodem
790 rettuleram: medio (mirum) duo marmora campo
adspicio: fugere hoc, illud latrare putares.
scilicet invictos ambo certamine cursus
esse deus voluit, siquis deus adfuit illis.'
Hactenus, et tacuit. 'iaculo quod crimen in ipso est?'
795 Phocus ait; iaculi sic crimina reddidit ille:
'Gaudia principium nostri sunt, Phoce, doloris:
illa prius referam. iuvat o meminisse beati
temporis, Aeacida, quo primos rite per annos
coniuge eram felix, felix erat illa marito:
800 mutua cura duos et amor socialis habebat,
nec Iovis illa meo thalamos praeferret amori,
nec, me quae caperet, non si Venus ipsa veniret,
ulla erat; aequales urebant pectora flammae.
sole fere radiis feriente cacumina primis
805 venatum in silvas iuvenaliter ire solebam,
nec mecum famuli nec equi nec naribus acres
ire canes nec lina sequi nodosa solebant:
tutus eram iaculo; sed cum satiata ferinae
dextera caedis erat, repetebam frigus et umbras
810 et quae de gelidis exibat vallibus auram.
aura petebatur medio mihi lenis in aestu,
auram exspectabam, requies erat illa labori.
'aura' (recordor enim) 'venias' cantare solebam,
'meque iuves intresque sinus, gratissima, nostros,

[υ **EFLMNPSUW**] 786 vanos] vacuos **N**^{3}**ae**^{1} | aere **Eae** | morsus **N**^{1} (*ut vid.*) **aeh** || 788 addere] indere **Ed** (*Heinsius*) || 790 medio **MPWhv** et medio **υEFLNUae** || 791 latrare] captare *Polle* || 792 ambo **υMNP** ambos **EFLUWe** || 794 ipso] illo **FWv** || 798 aeacida **MP**^{1}(**W**^{1}) aeacide **υEFLNUW**^{2}**e** || 799 erat] fuit **FLv** || 802 venisset **P** || 805 silva **M**^{1} | iuvenaliter **L**^{1}**MP** -iliter **A** || 806–807 famuli–equi–solebant] famulos–equos–sinebam **Eev** || 809 auras **N**^{3} || 810 exibat–auram **MNUWv** ex(h)alat–aura **EPa** ex(h)alat–auram **F**^{2}**Le** || 813 nenias **N**^{1}

815 utque facis, relevare velis, quibus urimur, aestus.'
forsitan addiderim (sic me mea fata trahebant)
blanditias plures et 'tu mihi magna voluptas'
dicere sim solitus, 'tu me reficisque fovesque,
tu facis, ut silvas, ut amem loca sola, meoque
820 spiritus iste tuus semper capiatur ab ore.'
vocibus ambiguis deceptam praebuit aurem
nescio quis nomenque aurae tam saepe vocatum
esse putat nymphae, nympham me credit amare.
criminis extemplo ficti temerarius index
825 Procrin adit linguaque refert audita susurra.
credula res amor est: subito conlapsa dolore,
ut mihi narratur, cecidit longoque refecta
tempore se miseram, se fati dixit iniqui
deque fide questa est et crimine concita vano,
830 quod nihil est, metuit, metuit sine corpore nomen
et dolet infelix veluti de paelice vera.
saepe tamen dubitat speratque miserrima falli
indiciique fidem negat et, nisi viderit ipsa,
damnatura sui non est delicta mariti.
835 Postera depulerant Aurorae lumina noctem:
egredior silvasque peto victorque per herbas
'aura, veni' dixi 'nostroque medere labori!'
et subito gemitus inter mea verba videbar
nescio quos audisse: 'veni' tamen 'optima' dicens,
840 fronde levem rursus strepitum faciente caduca
sum ratus esse feram telumque volatile misi:
Procris erat medioque tenens in pectore vulnus
'ei mihi!' conclamat. vox est ubi cognita fidae
coniugis, ad vocem praeceps amensque cucurri:
845 semianimem et sparsas foedantem sanguine vestes

[υ EFLMNPSUW] 815 *om.* E ‖ 817 magna] blanda M ‖ 818 sum MPWv ‖ 820 captatur av captetur N^3 ‖ 823 putans υN^{3}e^2 | me–amare MWo mihi–amari ENPUe mihi–amori υFL ‖ 824 extemplo NPU^{2}Wv exemplo υEFLMU^{1}e | ficti FN^{2}PU^{2}W^2 facti υELMN^{1}We ‖ 827 sibi (*ex* mihi) v (*Heinsius*) ‖ 832 speratque FLMPW speransque N sperasse υ metuitque EUe ‖ 833 indiciique υF^{2}L^{2}M^{1}N^{1}PSWh indictique F^{1}L^1 indicioque EM^{2}N^{2}Uaer ‖ 835 postquam E^{2}U^1 | depulerant EM^{2}P^{2}UW^{2}eh detulerant υFLM^{1}NP^{1}W^1 | aurorae ENPU auroram υFLMW^1 | noctem υENP^{2}U nocte FLMP^{1}W^1 ‖ 836 silvamque M^{1}N | vectorque Uo | *hactenus legi potest* o, *qui post hoc erasus est* ‖ 839 dixi N^{3}W^{2}s$_1$ ‖ 844 praecepsque S ‖ 845 sparsos–vultus U^4

et sua (me miserum!) de vulnere dona trahentem
invenio corpusque meo mihi carius ulnis
mollibus attollo scissaque a pectore veste
vulnera saeva ligo conorque inhibere cruorem,
850 neu me morte sua sceleratum deserat, oro.
viribus illa carens et iam moribunda coegit
haec se pauca loqui: 'per nostri foedera lecti
perque deos supplex oro superosque meosque,
per siquid merui de te bene, perque manentem
855 nunc quoque, cum pereo, causam mihi mortis, amorem,
ne thalamis Auram patiare innubere nostris.'
dixit, et errorem tum denique nominis esse
et sensi et docui. sed quid docuisse iuvabat?
labitur, et parvae fugiunt cum sanguine vires.
860 dumque aliquid spectare potest, me spectat et in me
infelicem animam nostroque exhalat in ore;
sed vultu meliore mori secura videtur.'
Flentibus haec lacrimans heros memorabat: et ecce
Aeacus ingreditur duplici cum prole novoque
865 milite, quem Cephalus cum fortibus accipit armis.

LIBER OCTAVVS

Iam nitidum retegente diem noctisque fugante
tempora Lucifero cadit eurus, et umida surgunt
nubila: dant placidi cursum redeuntibus austri
Aeacidis Cephaloque, quibus feliciter acti
5 ante exspectatum portus tenuere petitos.
interea Minos Lelegeia litora vastat,
praetemptatque sui vires Mavortis in urbe

1 sqq. *hanc fabulam respexit Petrus Pictor de muliere mala 82—86*

[1—104 **υEFLMNPSUW**] 847 meo mihi] mihi me **E** || 848 mollibus] sontibus **pr** || 850 heu me—deserit hostem **M**^{1}(**W**^{1}) || 855 qua *ex* cum **W**^{2} || 856 innubere **EN**^{2}**U** enubere **FLM**^{1}**PW**^{1} || 858 iubabat **N** || 4 actis **MN**^{1}**W**^{1} || 5 exspectatum **EF**^{2}**PWae** spectatum **υLU** spectatos **N** conspectatum **M**^{1} || 7 praetereaque **M**^{1}(**N**^{1}?) | urbem **L**

Alcathoe, quam Nisus habet, cui splendidus ostro
inter honoratos medioque in vertice canos
10 crinis inhaerebat, magni fiducia regni.
Sexta resurgebant orientis cornua lunae,
et pendebat adhuc belli fortuna, diuque
inter utrumque volat dubiis Victoria pennis.
regia turris erat vocalibus addita muris,
15 in quibus auratam proles Letoia fertur
deposuisse lyram: saxo sonus eius inhaesit;
saepe illuc solita est adscendere filia Nisi
et petere exiguo resonantia saxa lapillo,
tum cum pax esset; bello quoque saepe solebat
20 spectare ex illa rigidi certamina Martis;
iamque mora belli procerum quoque nomina norat,
armaque equosque habitusque Cydonaeasque pharetras.
noverat ante alios faciem ducis Europaei,
plus etiam, quam nosse sat est. hac iudice Minos,
25 seu caput abdiderat cristata casside pennis,
in galea formosus erat; seu sumpserat aere
fulgentem clipeum, clipeum sumpsisse decebat;
torserat adductis hastilia lenta lacertis:
laudabat virgo iunctam cum viribus artem;
30 inposito calamo patulos sinuaverat arcus:
sic Phoebum sumptis iurabat stare sagittis;
cum vero faciem dempto nudaverat aere
purpureusque albi stratis insignia pictis
terga premebat equi spumantiaque ora regebat,
35 vix sua, vix sanae virgo Niseia compos
mentis erat: felix iaculum, quod tangeret ille,
quaeque manu premeret, felicia frena vocabat.
impetus est illi, liceat modo, ferre per agmen
virgineos hostile gradus, est impetus illi

13 (Victoria pennis) *Corippus Iohann. 1.10*

[*υ* **EFLMNPSUW**] 8 Alcathoi *Heinsius* || 9 medioque in *υ***M** medio sub **NU** medio de **EFLPW**ep || 13 volat] vagat **M**[1] || 14 vocalibus] regalibus **NU**[1] resonantibus **W**[2] || 15 letoia **M** latoia *peioraque* **A** || 16 adhaesit p || 19 bellum **NP**[1]**U** | saepe *in ras.* **U**[3] turre **N** || 21 mora(s *add.* **N**[2]) **N**e || 26 aere] auro *Par. 8000* (*Heinsius*) || 29 artem] astans **P**[1] || 30 inpositis calamis *υ***E**ep || 33 albi] alti *Burmann* || 37 premeret] regeret **U**

40 turribus e summis in Gnosia mittere corpus
castra vel aeratas hosti recludere portas,
vel siquid Minos aliud velit. utque sedebat
candida Dictaei spectans tentoria regis,
'laeter' ait 'doleamne geri lacrimabile bellum,
45 in dubio est: doleo, quod Minos hostis amanti est;
sed nisi bella forent, numquam mihi cognitus esset.
me tamen accepta poterat deponere bellum
obside: me comitem, me pacis pignus haberet.
si quae te peperit, talis, pulcherrime regum,
50 qualis es ipse, fuit, merito deus arsit in illa.
o ego ter felix, si pennis lapsa per auras
Gnosiaci possem castris insistere regis
fassaque me flammasque meas qua dote rogarem
vellet emi! tantum patrias ne posceret arces!
55 nam pereant potius sperata cubilia, quam sim
proditione potens! quamvis saepe utile vinci
victoris placidi fecit clementia multis.
iusta gerit certe pro nato bella perempto
et causaque valet causamque tenentibus armis,
60 et, puto, vincemur. quis enim manet exitus urbem?
cur suus haec illi reseret mea moenia Mavors
et non noster amor? melius sine caede moraque
inpensaque sui poterit superare cruoris.
non metuam certe, ne quis tua pectora, Minos,
65 vulneret inprudens: quis enim tam durus, ut in te
dirigere inmitem non inscius audeat hastam?
coepta placent et stat sententia tradere mecum
dotalem patriam finemque inponere bello.

[*υ* **EFLMNPSUW**] 40 in] ad **N** || 42 sedebat] solebat **N**^{3} || 44 bellum] ferrum **P**^{1} || 47 excepta **p** | poterit **v** || 49 peperit] genuit **Ee** (*Heinsius*) | regum] rerum **U**^{1} *et ex 10 vett. Heinsius* || 50 ipse **EUd** ipsa **A** || 52 consistere **L** || 54 arces] artes *υ*^{1} || 56 quamvis (tamen *in ras.* **v**^{2}) **v** || 58 certe] placidus (*ex 57*) **M**^{1} | gnato **F** || 59 et causaque **We** e/ causa/que **M** et causasque *υ* in causaque **FLN**^{3} (*in ras.*) **PU**^{3} atque causa **E** *in ras.* in causamque **v** | tuentibus *υ*^{2}**EN**^{3}**UW**^{2}**p** || 60 et] ut **M**^{2}**U**^{3}**W**^{2}**p** | quis enim] quisnam **W**^{2}**v** qui si **E** || 61 reserat *υ*^{1} | reserabit moenia *Gronov. prim.* (reserarit *malit Heinsius*) || 63 incessaque **M**^{1} | poterat **W** | servare **P**^{1} | cruorem *υ*^{1}**M**^{1}(**W**^{1}) || 64 non metuam **FLM**(**N**^{1})**P** nam metuo **EN**^{2}**UWp** quam metuo *Heinsius* || 65 tam] modo **N** | dirus **epv** || 66 nisi inscius **W**^{2}**v** nisi nescius *e duobus codd. Moreti et sex aliis Heinsius* || 67 secum **Mv**

verum velle parum est! aditus custodia servat,
70 claustraque portarum genitor tenet; hunc ego solum
infelix timeo, solus mea vota moratur.
di facerent, sine patre forem! sibi quisque profecto
est deus; ignavis precibus Fortuna repugnat.
altera iamdudum succensa cupidine tanto
75 perdere gauderet, quodcumque obstaret amori.
et cur ulla foret me fortior? ire per ignes
et gladios ausim! nec in hoc tamen ignibus ullis
aut gladiis opus est, opus est mihi crine paterno.
ille mihi est auro pretiosior, illa beatam
80 purpura me votique mei factura potentem.'
Talia dicenti, curarum maxima nutrix,
nox intervenit, tenebrisque audacia crevit.
prima quies aderat, qua curis fessa diurnis
pectora somnus habet: thalamos taciturna paternos
85 intrat et (heu facinus!) fatali nata parentem
crine suum spoliat praedaque potita nefanda
fert secum spolium sceleris progressaque porta
per medios hostes (meriti fiducia tanta est)
pervenit ad regem; quem sic adfata paventem est:
90 'suasit amor facinus: proles ego regia Nisi
Scylla tibi trado patriaeque meosque penates.
praemia nulla peto nisi te. cape pignus amoris
purpureum crinem nec me nunc tradere crinem,
sed patrium tibi crede caput', scelerataque dextra
95 munera porrexit. Minos porrecta refugit
turbatusque novi respondit imagine facti:
'di te submoveant, o nostri infamia saecli,

85 *Hyginus fab. 198 et* [*Lact.*] *argum. 8, fab. 1 videntur* fatali *legisse* || **86—87** (praedaque ... porta) *Priscianus 5.16* || **90—91** (suasit ... Scilla) *Cod. Bern. A 92, sched. 28* || **92** (cape pignus amoris) *Carm. epigr. 360 (2)*

[*v* **EFLMNPSUW**] **71** vota] fata **P**^{1} || **74** nam dudum **U** || **74—75** tanto—amore *Plan.* || **75** pendere **L** prodere *Haun. 2009 Voss. tert.* || **76** ulla] illa **E**^{1}**P Uehp** || **77** et] per **U** | neque *v***P** | ad hoc **e**^{2}**v** adhuc **N** || **79** ille] illa *v*^{2} **M** || **80** potentem est **p** || **82** tenebris **dv** || **85** fatali **FLN**^{2}**P**^{2}**W**^{2}**hp** *et Hyginus et Narrat. fab.* vitali *v***EMN**^{1}**Ue** || **85—86** crine—nata **Ee** || **87** *om.* *v***MN**^{1}**W**^{1}, *damnat Heinsius* | spolium] pretium *Bentley* pignus *Vollmer* | celeris **LU** (*ex corr.*) **W**^{2}**e** *Priscianus* || **89** est *om.* **v** || **90** regia **N**^{3} *in ras.* gloria *v*^{1}**M**^{1} filia **d** || **91** patriaeque *v***FLM** (*ex corr.*) **p** patriamque **NWv** patriosque **EPUe**

orbe suo, tellusque tibi pontusque negetur!
certe ego non patiar Iovis incunabula, Creten,
100 qui meus est orbis, tantum contingere monstrum.'
dixit et, ut leges captis iustissimus auctor
hostibus inposuit, classis retinacula solvi
iussit et aeratas inpelli remige puppes.
Scylla freto postquam deductas nare carinas
105 nec praestare ducem sceleris sibi praemia vidit,
consumptis precibus violentam transit in iram
intendensque manus fusis furibunda capillis
'quo fugis' exclamat 'meritorum auctore relicta,
o patriae praelate meae, praelate parenti?
110 quo fugis, inmitis, cuius victoria nostrum
et scelus et meritum est? nec te data munera nec te
noster amor movit, nec quod spes omnis in unum
te mea congesta est? nam quo deserta revertar?
in patriam? superata iacet. sed finge manere:
115 proditione mea clausa est mihi. patris ad ora?
quem tibi donavi! cives odere merentem,
finitimi exemplum metuunt. exponimur orbae
terrarum; nobis ut Crete sola pateret!
hac quoque si prohibes et nos, ingrate, relinquis,
120 non genetrix Europa tibi est, sed inhospita Syrtis
Armeniae tigresque austroque agitata Charybdis!
nec Iove tu natus, nec mater imagine tauri
ducta tua est: generis falsa est ea fabula; verus
et ferus et captus nullius amore iuvencae,
125 qui te progenuit, taurus fuit. exige poenas,
Nise pater! gaudete malis, modo prodita, nostris,

[**105–339 EFLMNPSUW**] **98** tuo *v*^{1}**M**^{1} polus **N** | pontusque] caelumque **Ee** | caelumque tibi tellusque **U** || **100** quae **U** (*Heinsius*) || **103** impelli *v*^{2} *et ex septem codd. Heinsius* impleri **A** || **104** postquam scylla freto **P** | *hactenus v* || **105** sceleri sua *Heinsius* || **107** fusis **SW** fossis **M**^{1} passis **EFLM**^{2}**PU** sparsis **N**^{2} (*in ras.*) **U**^{2}**ep** || **111** data] clara **W** || **115** ad *in ras.* **U**^{3} ob **EN**^{2}**W**^{2}**a** || **116** quem **FL**^{1}**MN**^{1}**PW** quae **EL**^{2}**N**^{2}**Uae** || **117** exponimur **M** exponimus **NPS** obstrux(s)imus **EFLUWe** | metuent **p** | orb(a)e **M** orbem **A** orbi *Heinsius* || **118** *sic distinx.* **M** *post* nobis *distinx.* **EUW** | Crete nobis ut *Santen* nobis et Crete *Ehwald* || **119** hac **ELN**^{1}**Ue** hanc **FMN**^{2}**PWhp** || **120** est *om.* **Ee** | tua est **p** || **121** armeniae **EFLMWv** armeniaeque (-ve **P**) **NPUe** | tigresque *Ehwald* tigres **A** || **123** ducta **M** capta **N** lusa **EFLM**^{2}**PUWep** | generis **LM**^{1}**NP** **U**^{1}**W** genetrix **EFM**^{2}**U**^{2}**e** | ea] et **Ee** illa **P**^{1} | verus **M**^{1}**UW**^{1} verum **ELN**^{2}**Paep** vera **F**^{1} || **124** *del. Merkel* || **125** exige] excipe **U**^{1}

moenia! nam fateor, merui et sum digna perire.
sed tamen ex illis aliquis, quos inpia laesi,
me perimat. cur, qui vicisti crimine nostro,
130 insequeris crimen? scelus hoc patriaeque patrique,
officium tibi sit. te vero coniuge digna est,
quae torvum ligno decepit adultera taurum
discordemque utero fetum tulit. ecquid ad aures
perveniunt mea dicta tuas? an inania venti
135 verba ferunt idemque tuas, ingrate, carinas?
iamiam Pasiphaen non est mirabile taurum
praeposuisse tibi: tu plus feritatis habebas.
me miseram! properare iubet, divulsaque remis
unda sonat; mecum simul, ah, mea terra recedit.
140 nil agis, o frustra meritorum oblite meorum:
insequar invitum puppimque amplexa recurvam
per freta longa trahar.' vix dixerat, insilit undis
consequiturque rates faciente cupidine vires
Gnosiacaeque haeret comes invidiosa carinae.
145 quam pater ut vidit (nam iam pendebat in aura
et modo factus erat fulvis haliaeetus alis),
ibat, ut haerentem rostro laceraret adunco.
illa metu puppim dimisit, et aura cadentem
sustinuisse levis, ne tangeret aequora, visa est;
150 pluma fuit: plumis in avem mutata vocatur
ciris et a tonso est hoc nomen adepta capillo.
Vota Iovi Minos taurorum corpora centum
solvit, ut egressus ratibus Curetida terram
contigit, et spoliis decorata est regia fixis.
155 creverat opprobrium generis, foedumque patebat
matris adulterium monstri novitate biformis;
destinat hunc Minos thalamis removere pudorem
multiplicique domo caecisque includere tectis;

[**EFLMNPSUW**] 127 nam] iam **v** || 130 patrique **FMW**^{1} patrisque **A** (est *add.* **M**) || 131 sit] fit **W**^{2}**e** | vere **Ee** || 133 dissortemque *Heinsius* | et quid **MW** || 134—135 an inania – tuas *inter lin.* **N**^{2} || 138 iubet **MN**^{1}**UW** iuvat **EFLPe** | divulsaque **MN**^{2}**U**^{1}**We** divolsaque **N**^{1} divisaque **EFLPU**^{2}**p** || 139 mecum simul ah mea **LMW** mecum simul et mea **FPv** mecumque simul mea **ENUe** || 141 puppimque (*cf. 148*) **EUWe** puppemque **FLMNPp** || 145 aura **P**^{1} auras **A** || 146 erat] avis **EN**^{2}**ep** | haliaeetus alis *Plan.* (halietos **EN** alietus *cett.*) in alis **A** || 148 dimittit **E** || 150 pluma fuit] spuma ruit *Havet* || 151 a tonso] ab rapto **p** || 152 corpora] sanguine **EFLP**^{1}**Uep** || 153 ut *Heinsius* et **A** || 157 thalamis **LN**^{2} **Uv** thalamo **N**^{1} thalami **EFMPWep**

Daedalus ingenio fabrae celeberrimus artis
160 ponit opus turbatque notas et lumina flexu
ducit in errorem variarum ambage viarum.
non secus ac liquidis Phrygius Maeandrus in undis
ludit et ambiguo lapsu refluitque fluitque
occurrensque sibi venturas adspicit undas
165 et nunc ad fontes, nunc ad mare versus apertum
incertas exercet aquas, ita Daedalus inplet
innumeras errore vias vixque ipse reverti
ad limen potuit: tanta est fallacia tecti.
quo postquam geminam tauri iuvenisque figuram
170 clausit et Actaeo bis pastum sanguine monstrum
tertia sors annis domuit repetita novenis,
utque ope virginea nullis iterata priorum
ianua difficilis filo est inventa relecto,
protinus Aegides rapta Minoide Diam
175 vela dedit comitemque suam crudelis in illo
litore destituit. desertae et multa querenti
amplexus et opem Liber tulit, utque perenni
sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
inmisit caelo. tenues volat illa per auras,
180 dumque volat, gemmae nitidos vertuntur in ignes
consistuntque loco specie remanente coronae,
qui medius Nixique genu est Anguemque tenentis.
Daedalus interea Creten longumque perosus
exilium tactusque loci natalis amore
185 clausus erat pelago. 'terras licet' inquit 'et undas
obstruat, at caelum certe patet; ibimus illac!
omnia possideat, non possidet aëra Minos.'
dixit et ignotas animum dimittit in artes
naturamque novat. nam ponit in ordine pennas,

162–163 (incertis vagus Maeander undis ludit) *sic imitari videtur Seneca Herc. fur. 683*

[**EFLMNPSUW**] **160** lumina **FShp** limina **A** | flexum **M**^{2}**N**^{3}**Sp** (*Heinsius*) flexa *duo veteres* || **162** liquidis phrygius **EFMNU** -dus -iis **LPe** -dis -iis **W** | undis] arvis **FLP**^{2}**p** || **164–165** *in marg.* **M**^{2}, *inter lin.* **N**^{2} || **165** ad^{2}] in **p** || **166** incertas] et dubias **NWp** || **169** iuvenis taurique **U** || **172** nulli **S** | superata **NS** || **173** relecto *Pal. 1664* relicto **A** || **174** Dian *e tribus suis Heinsius* chiam **PW**^{1}**v** || **176** et *om.* **W**^{1} | querenti *in ras.* **M**^{2} perhenni **N**^{1} || **177** *om.* **MN**, *in marg.* **M**^{2}, *inter lin.* **N**^{2} || **179** iam misit **N** || **180** nitidos] subitos **EUp** (*Heinsius*) || **186** ibimus illac] et licet armis **FLP**^{2}**Whp** || **188–190** animum – longam *inter lin.* **N**^{2} || **188** demittit **N**^{2}**U** dimisit **Pp** dimittis *ut vid.* **E**

190 a minima coeptas, longam breviore sequenti,
ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
fistula disparibus paulatim surgit avenis.
tum lino medias et ceris adligat imas,
atque ita conpositas parvo curvamine flectit,
195 ut veras imitetur aves. puer Icarus una
stabat et ignarus sua se tractare pericla
ore renidenti modo, quas vaga moverat aura,
captabat plumas, flavam modo pollice ceram
mollibat lusuque suo mirabile patris
200 inpediebat opus. postquam manus ultima coepto
inposita est, geminas opifex libravit in alas
ipse suum corpus motaque pependit in aura.
instruit et natum 'medio' que 'ut limite curras,
Icare,' ait 'moneo, ne, si demissior ibis,
205 unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat.
inter utrumque vola, nec te spectare Booten
aut Helicen iubeo strictumque Orionis ensem:
me duce carpe viam.' pariter praecepta volandi
tradit et ignotas umeris accommodat alas.
210 inter opus monitusque genae maduere seniles,
et patriae tremuere manus. dedit oscula nato
non iterum repetenda suo pennisque levatus
ante volat comitique timet, velut ales, ab alto
quae teneram prolem produxit in aëra nido,
215 hortaturque sequi damnosasque erudit artes
et movet ipse suas et nati respicit alas.
hos aliquis, tremula dum captat harundine pisces,
aut pastor baculo stivave innixus arator
vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent,
220 credidit esse deos. et iam Iunonia laeva

206 (inter ... vola) *Innocentius III sermo dom. 6* || **216** (et movet ... alas) *Thomas Cist. Comm. in Cantica cant. 2.28* || **218** (aut pastor ... stivaeve ... arator) *Gloss. Osberni* (*Mai class. auct. VIII p. 511*)

[**EFLMNPSUW**] **190** longam **A**, *quod contra sensum videtur* | sequente **EPUW²p** || **197** renidenti **U** renitenti **A** || **200** coeptis **EM²Ue** || **201** geminis – alis **P** || **203** medio quo limite **N** || **204** demissior **LMPUW** di- **EFM²Nep** || **206** nec **EUe** neu **F²LMNPWp** || **208** volando **MN¹W** || **212** levatis **M¹** || **216** ipsa **W** || **218** stivave **NUWe** -que **EFLM** (*in ras.*) **Pp** || **219** obstipuit **M¹NUW** obstupuit *cett.* | aera **E**

parte Samos (fuerant Delosque Parosque relictae),
dextra Lebinthos erat fecundaque melle Calymne,
cum puer audaci coepit gaudere volatu
deseruitque ducem caelique cupidine tractus
225 altius egit iter: rapidi vicinia solis
mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.
tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos
remigioque carens non ullas percipit auras,
oraque caerulea patrium clamantia nomen
230 excipiuntur aqua, quae nomen traxit ab illo.
at pater infelix nec iam pater 'Icare' dixit,
'Icare' dixit 'ubi es? qua te regione requiram?'
'Icare' dicebat: pennas adspexit in undis
devovitque suas artes corpusque sepulcro
235 condidit, et tellus a nomine dicta sepulti.
Hunc miseri tumulo ponentem corpora nati
garrula limoso prospexit ab elice perdix
et plausit pennis testataque gaudia cantu est:
unica tunc volucris nec visa prioribus annis
240 factaque nuper avis, longum tibi, Daedale, crimen.
namque huic tradiderat fatorum ignara docendam
progeniem germana suam, natalibus actis
bis puerum senis, animi ad praecepta capacis.
ille etiam medio spinas in pisce notatas
245 traxit in exemplum ferroque incidit acuto
perpetuos dentes et serrae repperit usum
primus et ex uno duo ferrea bracchia nodo
vinxit, ut aequali spatio distantibus illis
altera pars staret, pars altera duceret orbem.
250 Daedalus invidit sacraque ex arce Minervae
praecipitem misit lapsum mentitus; at illum,

237 (garrula limoso prospicit elice perdix) *Auctor de dub. nom.* (*Keil V 587*)

[**EFLMNPSUW**] 221 fuerant *Chis. H. VII. 230 et ex septem codd. Heinsius* fuerat **A** || 224 tractus **M**^{1}**SW** tactus **A** captus **U**^{1} || 225 *sic distinx.* **FLPe** | rapidi (rabidi **P**) **E**^{2}**FLM**^{2}**Pe** rapidi ad (// **EM**) **EMNUWp** rapidi et v || 226 adornatas **U** (*Heinsius*) || 231 nec iam] sed nec **N** || 233 conspexit **FP** || 235 et] est **Ud** | sepulti est **ehp** || 236 tumulo miseri **p** || 237 limoso–elice *Auct. de dubiis nom.* ramosa–ilice **A** || 238 cantu] voce **EU**^{1} || 241 ignora **E** || 243 pueri **P** *ex corr.* | senis est **U** | capacis **FLN**^{2}**P**^{2}**U**^{2}**W**^{2} rapacis **EMNPUWe** || 245 indicit **E** inducit **L** || 248 iunxit **P**

quae favet ingeniis, excepit Pallas avemque
reddidit et medio velavit in aëre pennis;
sed vigor ingenii quondam velocis in alas
255 inque pedes abiit: nomen, quod et ante, remansit.
non tamen haec alte volucris sua corpora tollit
nec facit in ramis altoque cacumine nidos;
propter humum volitat ponitque in saepibus ova
antiquique memor metuit sublimia casus.
260 Iamque fatigatum tellus Aetnaea tenebat
Daedalon, et sumptis pro supplice Cocalus armis
mitis habebatur, iam lamentabile Athenae
pendere desierant Thesea laude tributum:
templa coronantur, bellatricemque Minervam
265 cum Iove disque vocant aliis, quos sanguine voto
muneribusque datis et acervis turis honorant.
sparserat Argolicas nomen vaga fama per urbes
Theseos, et populi, quos dives Achaia cepit,
huius opem magnis inploravere periclis:
270 huius opem Calydon, quamvis Meleagron haberet,
sollicita supplex petiit prece. causa petendi
sus erat, infestae famulus vindexque Dianae.
Oenea namque ferunt pleni successibus anni
primitias frugum Cereri, sua vina Lyaeo,
275 Palladios flavae latices libasse Minervae;
coeptus ab agricolis superos pervenit ad omnes
ambitiosus honor: solas sine ture relictas
praeteritas cessasse ferunt Latoidos aras.
tangit et ira deos. 'at non inpune feremus,
280 quaeque inhonoratae, non et dicemur inultae'
inquit et Oenios ultorem spreta per agros

266 (muneribus ... acerra ... honorant) *Gloss. Osberni* (*Mai p. 46*)

[EFLMNPSUW] **252** pallas excepit e | accepit Wv || **253** velatur Ed | plumis *nonnulli* || **257** *inter lin.* N^2 | nec] non W || **258** praeter U || **260** hennaea P || **263** pendere] reddere U^1 || **266** acervis FM(N)Pehp acerris ELN^2UW | adorant EUe || **269** *in marg. man. rec.* Up || **270** *in marg.* M^2 || **271** supplexque petit MW | petenti N^1 || **272** famulus] vulnus P^1 | iudexque U^1 || **273** pleni – anni EM (*per corr.*) N^1Ue plenis – annis FLM^1P plenis – anni N^2Wv || **274** frugem *ex duobus Heinsius* || **276** argolicis FLP^2p || **277** invidiosus N || **278** praeteritae e || **279—280** *ultima hemistichia inter se commutata in* MN *ita ut praebeant in 279* at non dicemur inultae, *in 280* nec nos inpune feremus || **280** quaeque] quamquam M^1 aut N^1 || **281** oeneos W in plenos M^1(N^1) | victorem M^1N^1

misit aprum, quanto maiores herbida tauros
non habet Epiros, sed habent Sicula arva minores.
sanguine et igne micant oculi, riget horrida cervix,
285 et saetae similes rigidis hastilibus horrent.
[stantque velut vallum, velut alta hastilia saetae.]
fervida cum rauco latos stridore per armos
spuma fluit, dentes aequantur dentibus Indis;
fulmen ab ore venit, frondes adflatibus ardent.
290 is modo crescentes segetes proculcat in herba,
nunc matura metit fleturi vota coloni
et Cererem in spicis intercipit; area frustra
et frustra exspectant promissas horrea messes.
sternuntur gravidi longo cum palmite fetus
295 bacaque cum ramis semper frondentis olivae;
saevit et in pecudes: non has pastorve canisve,
non armenta truces possunt defendere tauri.
diffugiunt populi nec se nisi moenibus urbis
esse putant tutos, donec Meleagros et una
300 lecta manus iuvenum coiere cupidine laudis:
Tyndaridae gemini, spectandus caestibus alter,
alter equo, primaeque ratis molitor Iason
et cum Pirithoo, felix concordia, Theseus
et duo Thestiadae prolesque Aphareia, Lynceus
305 et velox Idas, et iam non femina Caeneus
Leucippusque ferox iaculoque insignis Acastus
Hippothousque Dryasque et cretus Amyntoré Phoenix
Actoridaeque pares et missus ab Elide Phyleus.
nec Telamon aberat magnique creator Achillis
310 cumque Pheretiade et Hyanteo Iolao

300 sqq. *hunc locum respexit Lact. in Stat. Theb. 2.471* || **310** (cumque ... Iolao) *Priscianus 7.8, nominibus confusis ut in Ovidii codd.*

[EFLMNPSUW] **283** epiros **A** epirus **LM** || **285** *damnat Heinsius* || **286** *in textu* **FLP**, *in marg. man. al.* (*pr. man.* **W**) **EMNUW** *del. edd.* || **289** a flatibus **U** || **290** crescenti *Heinsius* | conculcat **Wv** || **293** messes] fruges **p** || **295** frondentis] florentis **N**[1] || **298** nec se nisi **MWe** nec magnis **N** nec sese **U** nec sese in **EFLM**[2]**Pp** || **299** meleager **Ne** || **300** coiere **MW** caluere **EFLN**[2] (*in ras.*) **PUe** || **301** spectandus **NU** spectantes **M**[1] spectatus **F**[2]**Pe** praestantes **ELM**[2] **N**[3]**Wp** || **304** prolesque *Const. Fan.* proles **A** et proles *Heinsius* || **305. 306** *sic* **F** *et ex vet. cod. Const. Fan.* **306. 305 A** || **306** Leucippusque *Const. Fan.* plexippusque **A** || **308** pares **EUe** parens **FLM**[1]**N**[1]**PW** | Phyleus *Heinsius* phileus **L** pyleus **E** pileus **A**

inpiger Eurytion et cursu invictus Echion
Naryciusque Lelex Panopeusque Hyleusque feroxque
Hippasus et primis etiamnum Nestor in annis,
et quos Hippocoon antiquis misit Amyclis,
315 Penelopaeque socer cum Parrhasio Ancaeo,
Ampycidesque sagax et adhuc a coniuge tutus
Oeclides nemorisque decus Tegeaea Lycaei.
rasilis huic summam mordebat fibula vestem,
crinis erat simplex, nodum collectus in unum;
320 ex umero pendens resonabat eburnea laevo
telorum custos, arcum quoque laeva tenebat.
talis erat cultu, facies, quam dicere vere
virgineam in puero, puerilem in virgine possis.
hanc pariter vidit, pariter Calydonius heros
325 optavit renuente deo flammasque latentes
hausit et 'o felix, siquem dignabitur' inquit
'ista virum!' nec plura sinit tempusque pudorque
dicere: maius opus magni certaminis urget.
Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat aetas,
330 incipit a plano devexaque prospicit arva;
quo postquam venere viri, pars retia tendunt,
vincula pars adimunt canibus, pars pressa sequuntur
signa pedum cupiuntque suum reperire periclum.
concava vallis erat, quo se demittere rivi
335 adsuerant pluvialis aquae: tenet ima lacunae
lenta salix ulvaeque leves iuncique palustres
viminaque et longa parvae sub harundine cannae.
hinc aper excitus medios violentus in hostes
fertur ut excussis elisi nubibus ignes.
340 sternitur incursu nemus et propulsa fragorem
silva dat: exclamant iuvenes praetentaque forti

[340–402 **EFL**M^2N^2**PSUW**] 311 et cursu **MNe** cursuque **EFLPUWp** || 312 panopeusque **L** panopeus **A** || 313 -nunc **EFLNUe** | annis] armis N^3**W** || 315 Penelopaeque *ex* **EFLMP** -esque **NUW** || 316 Ampycides *e Plan.* || *post* 317 *in textu* **MPh** (*post 316* **v**), *in marg.* F^2N^4 (*praebet etiam Plan.*) venit at(a)lantis (-te *Plan.*) (s)c(h)oenei pulcherrima virgo: *damnat Naugerius et edd.* || 318 summam] primam N^2 (*in ras.*) **U** || 323 posses **Lh** || 329 exciderat **N** || 334 demittere **E** di- **A** || 337 longa parvae **P** longae parva **A** || 339 elisi–ignes **MNUW** elisus–ignis **EFLPaep** || 340–402 *om.* **MN**, *in marg.* M^2; *f. 103 postea inserto in* **N** *man. rec. litteris Beneventanis scripsit 340–397; ad initium f. 161r, item postea inserti, idem scriba 398–402 scripsit, quos 5 versus nescioquis litteris Gothicis ad finem f. 103v addidit*

tela tenent dextra lato vibrantia ferro.
ille ruit spargitque canes, ut quisque furenti
obstat, et obliquo latrantes dissipat ictu.
345 Cuspis Echionio primum contorta lacerto
vana fuit truncoque dedit leve vulnus acerno;
proxima, si nimiis mittentis viribus usa
non foret, in tergo visa est haesura petito:
longius it; auctor teli Pagasaeus Iason.
350 'Phoebe' ait Ampycides, 'si te coluique coloque,
da mihi, quod petitur, certo contingere telo!'
qua potuit, precibus deus adnuit: ictus ab illo est,
sed sine vulnere, aper; ferrum Diana volanti
abstulerat iaculo: lignum sine acumine venit.
355 ira feri mota est, nec fulmine lenius arsit:
emicat ex oculis, spirat quoque pectore flamma,
utque volat moles adducto concita nervo,
cum petit aut muros aut plenas milite turres,
in iuvenes certo sic impete vulnificus sus
360 fertur et Hippalmon Pelagonaque dextra tuentes
cornua prosternit: socii rapuere iacentes;
at non letiferos effugit Enaesimus ictus
Hippocoonte satus: trepidantem et terga parantem
vertere succiso liquerunt poplite nervi.
365 forsitan et Pylius citra Troiana perisset
tempora, sed sumpto posita conamine ab hasta
arboris insiluit, quae stabat proxima, ramis
despexitque loco tutus, quem fugerat, hostem.
dentibus ille ferox in querno stipite tritis
370 inminet exitio fidensque recentibus armis
Eurytidae magni rostro femur hausit adunco.
at gemini, nondum caelestia sidera, fratres,
ambo conspicui, nive candidioribus ambo

[EFLM^{2}N^{2}PSUW] 344 ictu] ore P^1 || 345 contorta] contracta W || 349 auctor] (i *add.*) actor N^2 | telo U || 350 Ampycides *e Plan.* oeclides p || 351 telo] ferro M^{2}W || 352 quam precibus potuit W || 353 ferrumque N^{2}P^2 ferroque U^1 ferumque p || 354 *in marg.* U^3 || 356 flamma M^{2}h^1 flammas A || 357 abducto EM^{2}e || 359 certo] vasto *ex uno Leid. et Sixiano Burmann* || 360 Hippalmon *Riese* (h)ip(p)alamon FLPW hi(y)palemon EM^{2}N^{2}Ue expalamon *aut* palamon *cod. Planudis* || 362 effugit] evasit W || 368 quem] quo W || 371 Eurytidae *Merkel* othriadae p orthiadae W orithiae A oriciae E || 372 sidera] corpora N^{2}U | fratres—nondum W || 373 ambo^2] alba M^2

vectabantur equis, ambo vibrata per auras
375 hastarum tremulo quatiebant spicula motu;
vulnera fecissent, nisi saetiger inter opacas
nec iaculis isset nec equo loca pervia silvas.
persequitur Telamon studioque incautus eundi
pronus ab arborea cecidit radice retentus;
380 dum levat hunc Peleus, celerem Tegeaea sagittam
inposuit nervo sinuatoque expulit arcu:
fixa sub aure feri summum destrinxit harundo
corpus et exiguo rubefecit sanguine saetas.
nec tamen illa sui successu laetior ictus
385 quam Meleagros erat: primus vidisse putatur
et primus sociis visum ostendisse cruorem
et 'meritum' dixisse 'feres virtutis honorem'.
erubuere viri seque exhortantur et addunt
cum clamore animos iaciuntque sine ordine tela:
390 turba nocet iactis et, quos petit, inpedit ictus.
ecce furens contra sua fata bipennifer Arcas
'discite, femineis quid tela virilia praestent,
o iuvenes, operique meo concedite!' dixit;
'ipsa suis licet hunc Latonia protegat armis,
395 invita tamen hunc perimet mea dextra Diana.'
talia magniloquo tumidus memoraverat ore
ancipitemque manu tollens utraque securim
institerat digitis primos suspensus in artus:
occupat audentem, quaque est via proxima leto,
400 summa ferus geminos direxit ad inguina dentes;
concidit Ancaeus, glomerataque sanguine multo
viscera lapsa fluunt, madefactaque terra cruore est.
ibat in adversum proles Ixionis hostem
Pirithous, valida quatiens venabula dextra;
405 cui 'procul' Aegides 'o me mihi carior' inquit

394—395 (ipsa ... Diana) *proxime imitatur Ilias Lat. 821—822*

[**403—884 EFLMNPSUW**] **377** isset] essent **FLM²** | equis **W** || **378** persequitur **LM²Whv** pro- **A** || **379** protinus ab **M²** || **382** feri est—distr. **M²** || **385** meleagros **P** *Plan.* (*cf. 515*) || **386** primum **M²Wp** | visus **N²** | ostendisse] monstrasse **p** || **394** suisque licet latonia **Ph** || **395** vel rapiet **N²** || **396** tumidus] iuvenis **N²U** || **400** ad] in **p** || **402** madefactaque terra cruore est **EUe** est *om.* **N²p** madefacta est *t. cr.* **M²** madefacta *t. cr.* est **Pv** madefactaque sanguine terra est **FLW** || **404** quatiens valida **v** || **405** *sic distinx. Burmann*

'pars animae consiste meae! licet eminus esse
fortibus: Ancaeo nocuit temeraria virtus.'
dixit et aerata torsit grave cuspide cornum;
quo bene librato votique potente futuro
410 obstitit aesculea frondosus ab arbore ramus;
misit et Aesonides iaculum, quod casus ab illo
vertit in inmeriti fatum latrantis et inter
ilia coniectum tellure per ilia fixum est.
At manus Oenidae variat, missisque duabus
415 hasta prior terra, medio stetit altera tergo.
nec mora, dum saevit, dum corpora versat in orbem
stridentemque novo spumam cum sanguine fundit,
vulneris auctor adest hostemque inritat ad iram
splendidaque adversos venabula condit in armos.
420 gaudia testantur socii clamore secundo
victricemque petunt dextrae coniungere dextram
inmanemque ferum multa tellure iacentem
mirantes spectant neque adhuc contingere tutum
esse putant, sed tela tamen sua quisque cruentat.
425 ipse pede inposito caput exitiabile pressit
atque ita 'sume mei spolium, Nonacria, iuris'
dixit 'et in partem veniat mea gloria tecum.'
protinus exuvias rigidis horrentia saetis
terga dat et magnis insignia dentibus ora.
430 illi laetitiae est cum munere muneris auctor,
invidere alii, totoque erat agmine murmur.
e quibus ingenti tendentes bracchia voce
'pone age nec titulos intercipe, femina, nostros'
Thestiadae clamant 'nec te fiducia formae
435 decipiat, ne sit longe tibi captus amore

422–423 (ferum ... iacentem ... contingere) *imitatur, ut videtur, Apuleius Met. 4.21*

[**EFLMNPSUW**] **406** esse] ense **U**^{1} || **408** cornu **E**^{2}**FNU**^{1}**We** || **409** quo **EF**^{2}**U**^{2} cui **A** | votoque **M**^{1}**h** | futuri **LUW** || **410** aesculea] abscisa **MS** || **412** in inmeriti *Cantab. et (nisi quod* inmeritum) *Guelf. Gud. 4427* et inmeritum **FM** (*in ras.*) **v** et in mentum **ELNPUWe** | fatum *Cantab., Guelf. Gud. 4427* figit **A** fixit **W** | latrantis] geladantem **N** || **419** adversis – condidit armis **N** || **422** ferum **MW** feram **EFLNPUe** || **427** mea] mihi **v** (*Heinsius*) || **430** laetitiae **EWehv** laetitia **A** || **432** tendens sua br. **MN**^{1} || **434** thestides clamat **M** || **435** ne] nec **EW** neu **L** | longe tibi **M**^{1}**NP**^{1}**U** longo tibi **FLM**^{2}**P**^{2} tibi longo **E** tibi longe **ep** | longe nec sit tibi **W**

auctor', et huic adimunt munus, ius muneris illi.
non tulit et tumida frendens Mavortius ira
'discite, raptores alieni' dixit 'honoris,
facta minis quantum distent' hausitque nefando
440 pectora Plexippi nil tale timentia ferro;
Toxea, quid faciat, dubium pariterque volentem
ulcisci fratrem fraternaque fata timentem
haud patitur dubitare diu calidumque priori
caede recalfecit consorti sanguine telum.
445 Dona deum templis nato victore ferebat,
cum videt extinctos fratres Althaea referri;
quae plangore dato maestis clamoribus urbem
inplet et auratis mutavit vestibus atras;
at simul est auctor necis editus, excidit omnis
450 luctus et a lacrimis in poenae versus amorem est.
stipes erat, quem, cum partus enixa iaceret
Thestias, in flammam triplices posuere sorores
staminaque inpresso fatalia pollice nentes
'tempora' dixerunt 'eadem lignoque tibique,
455 o modo nate, damus.' quo postquam carmine dicto
excessere deae, flagrantem mater ab igne
eripuit ramum sparsitque liquentibus undis.
ille diu fuerat penetralibus abditus imis
servatusque tuos, iuvenis, servaverat annos;
460 protulit hunc genetrix taedasque et fragmina poni
imperat et positis inimicos admovet ignes.
tum conata quater flammis inponere ramum
coepta quater tenuit: pugnat materque sororque,
et diversa trahunt unum duo nomina pectus.
465 saepe metu sceleris pallebant ora futuri,
saepe suum fervens oculis dabat ira ruborem,
et modo nescio quid similis crudele minanti
vultus erat, modo quem misereri credere posses;

464 (in diversa ... pectus) *Walterus de Cast. sat. 7.6.4*

[EFLMNPSUW] 437 non tulit] contulit **M^{1}** || 443 priori **M^{1}W** prioris **A** || 444 recalescit **N^{1}** || 446 althaea (*in ras.* **U^{3}**) **A** alcmena **Ee** || 453 fatali **$M^{1}N^{1}$** || 455 quo *in ras.* **W^{3}** quae **M^{1}** || 457 spargitque **v^{1}** || 460 taedas **Nv** || 462 tunc **Wp** || 464 pectus] corpus **v** || 465 *inter lin.* **N^{2}**, *in marg. man. alt. Beneventana* || 466 ruborem] colorem **EU** calorem **e** furorem **p** || 467 quis **N** || 468 modo qui misereri posset amato **M** *et in marg.* **W^{2}**

cumque ferus lacrimas animi siccaverat ardor,
470 inveniebantur lacrimae tamen, utque carina,
quam ventus ventoque rapit contrarius aestus,
vim geminam sentit paretque incerta duobus,
Thestias haud aliter dubiis adfectibus errat
inque vices ponit positamque resuscitat iram.
475 incipit esse tamen melior germana parente
et, consanguineas ut sanguine leniat umbras,
inpietate pia est; nam postquam pestifer ignis
convaluit, 'rogus iste cremet mea viscera' dixit,
utque manu dira lignum fatale tenebat,
480 ante sepulcrales infelix adstitit aras,
'poenarum' que 'deae triplices, furialibus' inquit
'Eumenides, sacris vultus advertite vestros.
ulciscor facioque nefas. mors morte pianda est,
in scelus addendum scelus est, in funera funus.
485 per coacervatos pereat domus inpia luctus!
an felix Oeneus nato victore fruetur,
Thestius orbus erit? melius lugebitis ambo.
vos modo, fraterni manes animaeque recentes,
officium sentite meum magnoque paratas
490 accipite inferias, uteri mala pignora nostri.
ei mihi! quo rapior? fratres ignoscite matri!
deficiunt ad coepta manus. meruisse fatemur
illum, cur pereat: mortis mihi displicet auctor.
ergo inpune feret vivusque et victor et ipso
495 successu tumidus regnum Calydonis habebit,
vos cinis exiguus gelidaeque iacebitis umbrae?
haud equidem patiar. pereat sceleratus et ille
spemque patris regnumque trahat patriaeque ruinam.
mens ubi materna est? ubi sunt pia iura parentum

475 (melior germana sacerdos) *hemistichium imitatur Dracontius Orest. 12* || 476–477 (et consanguineas ut sanguine leni ad umbras ... pia) *adduntur in* **LK** *ad Prisc. 4.19* || 477 (impietate pius [pium]) *Dracontius Rom. 5.257, Orest. 8; cf. Ambros. expos. in Luc. 4.10 (vid. 7.339)* || 483 (mortem moriendo piaret) *sic hemistichium Ovidii imitatur Prosper Aquit. Carm. de ingratis 883*

[**EFLMNPSUW**] 474 inque **FMNW** perque **ELPU**e || 482 vestros–vultus **P** || 484 funere **W** || 486 fruatur *Leid. Voss. O 51* || 489 magnasque **M** || 492 ad coepta] accepta **M** || 494 vivusque] victusque **P**[1] | ipse **FLNW**[1]v || 498 trahat **W**[3] (*an ex* perdat?) || 499 iura] vota **EUW**ep corda v

500 et quos sustinui bis mensum quinque labores?
o utinam primis arsisses ignibus infans,
idque ego passa forem! vixisti munere nostro,
nunc merito moriere tuo. cape praemia facti
bisque datam, primum partu, mox stipite rapto
505 redde animam vel me fraternis adde sepulcris.
et cupio et nequeo. quid agam? modo vulnera fratrum
ante oculos mihi sunt et tantae caedis imago,
nunc animum pietas maternaque nomina frangunt.
me miseram! male vincetis, sed vincite, fratres,
510 dummodo, quae dedero vobis, solacia vosque
ipsa sequar.' dixit dextraque aversa trementi
funereum torrem medios coniecit in ignes.
aut dedit aut visus gemitus est ille dedisse
stipes et invitis correptus ab ignibus arsit.
515 Inscius atque absens flamma Meleagros ab illa
uritur et caecis torreri viscera sentit
ignibus ac magnos superat virtute dolores;
quod tamen ignavo cadat et sine sanguine leto,
maeret et Ancaei felicia vulnera dicit
520 grandaevumque patrem fratresque piasque sorores
cum gemitu sociamque tori vocat ore supremo,
forsitan et matrem. crescunt ignisque dolorque
languescuntque iterum: simul est extinctus uterque,
inque leves abiit paulatim spiritus auras
525 paulatim cana prunam velante favilla.
Alta iacet Calydon: lugent iuvenesque senesque,
vulgusque proceresque gemunt, scissaeque capillos
planguntur matres Calydonides Eueninae.

500 (et quos ... labores) *Priscianus 7.77* || **524—525** (inque leves abiit ... favillas) *sic imitatur Ilias Lat. 1062*

[**EFLMNPSUW**] **500** bis mensum **FLMNW** mensum bis **PU**[4]**e** menses bis **EU**[1]**p** || **503** factis **M** || **504** primo **N** || **507** caedis] cladis **W**[1] || **511** adversa **Neh** || **513** ille] ipse *Bentley* || **514** et] ut **e** || **515** ab] in *Heinsius* || **516** sensit **v** || **517** ac] at **E** et **U** || **518** sanguine] vulnere **EUp** || **519** vulnera] funera **W** || **521** supremo] supino **p** || **522** ignesque **NP(W)** || **525** *om.* **E** *Plan., in marg.* **U**, *del. Heinsius* | prunas **P** | celante **p** || **527** et vulgus **FLWe** | (et *eras.*) proc. **U** | scissosque **N** || **528** planguntur **F** (*Heinsius*) plangunt **L** plangunt hunc **MP** plangunt se **EUe** plangunt ora simul **N**[2]**W**[2]**e**[2]**p** | Eueninae *Heinsius* euveniae **L** euveni(e *add.* **M**[2]) **M** *alii peiora*

pulvere canitiem genitor vultusque seniles
530 foedat humi fusus spatiosumque increpat aevum;
nam de matre manus diri sibi conscia facti
exegit poenas acto per viscera ferro.
non, mihi si centum deus ora sonantia linguis
ingeniumque capax totumque Helicona dedisset,
535 tristia persequerer miserarum vota sororum.
inmemores decoris liventia pectora tundunt,
dumque manet corpus, corpus refoventque foventque,
oscula dant ipsi, posito dant oscula lecto;
post cinerem cineres haustos ad pectora pressant
540 adfusaeque iacent tumulo signataque saxo
nomina conplexae lacrimas in nomina fundunt.
quas Parthaoniae tandem Latonia clade
exsatiata domus praeter Gorgenque nurumque
nobilis Alcmenae natis in corpore pennis
545 adlevat et longas per bracchia porrigit alas
corneaque ora facit versasque per aëra mittit.
Interea Theseus sociati parte laboris
functus Erechtheas Tritonidos ibat ad arces.
clausit iter fecitque moras Achelous eunti
550 imbre tumens. 'succede meis' ait, 'inclite, tectis,
Cecropida, nec te committe rapacibus undis.
ferre trabes solidas obliquaque volvere magno
murmure saxa solent. vidi contermina ripae
cum gregibus stabula alta trahi, nec fortibus illic
555 profuit armentis nec equis velocibus esse.
multa quoque hic torrens nivibus de monte solutis
corpora turbineo iuvenalia vertice mersit.
tutior est requies, solito dum flumina currant

533–534 (non mihi si cunctos Helicon indulgeat amnes) *sic imitatur Statius Silv. 2.2.36*

[EFLMNPSUW] **530** *in marg.* **U** | fessus **P** || **531** nam mater manibus **W**^{3}**e** | duri **N**^{1} || **533** linguae **LM**^{1}**(N**^{1}**)P** || **535** prosequerer **NU**^{3} | vota **EFLMPU**^{1}**e**^{2}**p** dicta **NU**^{2}**e** facta **W** voce *Merkel* || **536** liventia] plangentia **N**^{1} lugentia **U** || **537** corpus^{2}] tangunt **N** || **539** post cineres **N** | pressant **EFLP** versant **MNUWe** || **540** effusaeque **W** || **541** lacrimasque **p** | in nomine **W** || **542** parthaoniae **M**^{1}**N**^{1}**W**^{1} post aoniae **FLM**^{2}**N**^{2}**P** post (h)oinie **EUW**^{2} | cladem **LP** caede **W**^{1} || **543** Gorgenque *ex* **W** *et Plan.* gorgemque **A** || **544** Alcmenae] althaeae **L** || **549** *inter lin.* **N**^{2} || **550** ait] dux **N**^{1} || **551** cecropide **ENUW**^{2}**e** || **553** solet **MN** | contermina] contraria **M**^{1}**(N**^{1}**)** || **557** vertice **EUWep** culmine **FLMNP** flumine *Heinsius* || **558** currunt **FL**

limite, dum tenues capiat suus alveus undas.'
560 adnuit Aegides 'utor' que 'Acheloe, domoque
consilioque tuo' respondit et usus utroque est.
Pumice multicavo nec levibus atria tophis
structa subit: molli tellus erat umida musco,
summa lacunabant alterno murice conchae.
565 iamque duas lucis partes Hyperione menso
discubuere toris Theseus comitesque laborum:
hac Ixionides, illa Troezenius heros
parte Lelex, raris iam sparsus tempora canis,
quosque alios parili fuerat dignatus honore
570 amnis Acarnanum laetissimus hospite tanto.
protinus adpositas nudae vestigia nymphae
instruxere epulis mensas dapibusque remotis
in gemma posuere merum. tum maximus heros
aequora prospiciens oculis subiecta 'quis' inquit
575 'ille locus?' (digitoque ostendit) 'et insula nomen
quod gerit illa, doce, quamquam non una videtur.'
amnis ad haec 'non est' inquit, 'quod cernitis, unum;
quinque iacent terrae: spatium discrimina fallit.
quoque minus spretae factum mirere Dianae,
580 naides hae fuerant, quae cum bis quinque iuvencos
mactassent rurisque deos ad sacra vocassent,
inmemores nostri festas duxere choreas.
intumui, quantusque, feror cum plurimus umquam,
tantus eram pariterque animis inmanis et undis
585 a silvis silvas et ab arvis arva revelli
cumque loco nymphas memores tum denique nostri
in freta provolvi. fluctus nosterque marisque
continuam diduxit humum pariterque revellit

[EFLMNPSUW] 559 capiat **P** (*Heinsius*) captat **A** captet **EU** capiet **ep** || 560 utarque **E**(?) **p** *Plan.* || 562 levibus] lenibus **UW** | tophis] tectis **N**^{1} || 564 lacunabant **NPU** (*ex corr.*) **p** lacus nabant **EFLM**^{2}**U**^{1}**We** || 567 troezenius **W** *Plan.* trozenius **A** || 568 raris] pariis **E e** parvis **FUp** | sparsus iam **F** || 569 alii **MNUW** || 571 nymphae – nudae **P** || 572 epulas mensis **M**^{1} epulas mensa **N** || 573 gemmam **Euep** || 576 gerat **Eep** || 577 cernitis **MU**^{3}**p** cernimus **A** || 578 spatii d. fallunt **EU**^{1} **ep** || 583 plurimis **N**^{1}**h** || 585 revelli **FLM**^{1}**N**^{1}**P** revulsi **EM**^{2}**N**^{2}**UWe** || 586 tunc **EU** **ep** || 588 diduxit **EFLM**^{2}**Uh**^{1} deduxit **M**^{1}**NPWe** | partesque *Harl. 2742, Moreti Frag.* | revolvit *Cantabr.* resolvit *Med. 36.14 inde* partesque resolvit *Heinsius*

in totidem mediis quot cernis Echinadas undis.
590 ut tamen ipse vides, procul, en procul una recessit
insula, grata mihi: Perimelen navita dicit.
huic ego virgineum dilectae nomen ademi;
quod pater Hippodamas aegre tulit inque profundum
propulit e scopulo periturae corpora natae.
595 excepi nantemque ferens 'o proxima mundi
regna vagae' dixi 'sortite tridentifer undae,
[in quo desinimus, quo sacri currimus amnes,
huc ades atque audi placidus, Neptune, precantem!
huic ego, quam porto, nocui. si mitis et aequus,
600 **si pater Hippodamas, aut si minus inpius esset,**
600a **debuit illius misereri, ignoscere nobis.**
600b **cui quondam tellus clausa est feritate paterna]**
adfer opem mersaeque, precor, feritate paterna
da, Neptune, locum vel sit locus ipsa, licebit.'
[hanc quoque conplectar.' movit caput aequoreus rex
concussitque suis omnes adsensibus undas.
605 **extimuit nymphe, nabat tamen; ipse natantis**
pectora tangebam trepido salientia motu.
dumque ea contrecto, totum durescere sensi
corpus et inductis condi praecordia terris.]
dum loquor, amplexa est artus nova terra natantes
610 et gravis increvit mutatis insula membris.'
Amnis ab his tacuit; factum mirabile cunctos
moverat: inridet credentes, utque deorum
spretor erat mentisque ferox, Ixione natus
'ficta refers nimiumque putas, Acheloe, potentes
615 esse deos' dixit, 'si dant adimuntque figuras.'
obstipuere omnes nec talia dicta probarunt,
ante omnesque Lelex animo maturus et aevo
sic ait: 'inmensa est finemque potentia caeli

589 sqq. *hunc locum respexit Lact. in Stat. Theb. 2.728*

[EFLMNPSUW] **591** dixit (*vel* dicit) **FW** || **594** protulit **N** || **595** mundi **FLMNPU^1** terrae **EU^{2}Waep** || **597–600b** *praebent* **F^2** (*in ras.*) **PWehv** *Plan. et in marg.* **E^{2}N^3** (*etiam f. 161r insuto* **N^2**) *om.* **ELMNU**: *hic quoque alii interpolationem, alii duplicem recensionem suspiciunt* || **599** si **E^{2}P** (*Heinsius*) sis **A** || **600a** ignoscere] et parcere **N^2** *et* **N^3** || **600b** *ob eandem lectionem ac 601* (feritate paterna) *del. Heinsius* | quoniam *Bothe* | clausa est tellus **E^2** || **601–602** *praebet et* **N^1** || **601** *om.* **Pp** || **602** ipsa] illa **ap** || **603–608** *praebent et omittunt iidem codd. ac 597–600b* || **603** hunc **eh** || **605** nympha **N^{2}W** | natantis] tenebam **Ph** || **606** motu] metu **v** || **608** inducta–terra **E^{2}N^{2}W** || **609** natantis **NW** || **618** sic] 'dis' *Heinsius* 'vis' *Burmann*

non habet et, quidquid superi voluere, peractum est.
620 quoque minus dubites, tiliae contermina quercus
collibus est Phrygiis, medio circumdata muro:
ipse locum vidi; nam me Pelopeia Pittheus
misit in arva suo quondam regnata parenti.
haud procul hinc stagnum est, tellus habitabilis olim,
625 nunc celebres mergis fulicisque palustribus undae.
Iuppiter huc specie mortali cumque parente
venit Atlantiades positis caducifer alis;
mille domos adiere locum requiemque petentes,
mille domos clausere serae; tamen una recepit,
630 parva quidem stipulis et canna tecta palustri,
sed pia Baucis anus parilique aetate Philemon
illa sunt annis iuncti iuvenalibus, illa
consenuere casa paupertatemque fatendo
effecere levem nec iniqua mente ferendo.
635 nec refert, dominos illic famulosne requiras:
tota domus duo sunt, idem parentque iubentque.
ergo ubi caelicolae parvos tetigere penates
submissoque humiles intrarunt vertice postes,
membra senex posito iussit relevare sedili,
640 quo superiniecit textum rude sedula Baucis,
inque foco tepidum cinerem dimovit et ignes
suscitat hesternos foliisque et cortice sicco
nutrit et ad flammas anima producit anili
multifidasque faces ramaliaque arida tecto
645 detulit et minuit parvoque admovit aeno,
quodque suus coniunx riguo collegerat horto,
truncat holus foliis; furca levat illa bicorni
sordida terga suis nigro pendentia tigno

630 (canna) *Schol. Bern. in Lucanum 5.517* || 637–638 *hunc locum respexit Silius It. 7.173–174*

[EFLMNPSUW] 619 superi quicquid **P** || 620 tiliae **FWep**, *in ras.* **L**^{2}**M**^{2} **N**^{2}**U**^{2} vel nunc **E** de me **P** *om. Plan.* || 621 medio] modico **ed** *Harl. 2737* || 623 parente **Ph** || 624 hinc] huic **M**^{1} || 626 mortalis **EUe**^{2}**p** || 628 *inter lin.* **N**^{2} | domus **EF**^{2}**U**^{2}**e** || 629 domus **F**^{2}**U**^{2} || 631 Philemon *ex* **LN** *Plan.* pilemon **M** *peiora alii* || 632 illa^{1}] illi **M**^{1} || 633 fatendo **EFMU**^{2}**p** favendo **N**(**U**^{1}) ferendo **LPWv** || 634 ferendo **M**^{1}**N**^{1} (*ut vid.*)**U** ferendam **A** || 637 *inter lin.* **U**^{3} | parvos] paucos **EMe** || 638–655a *man. al.* **W** || 640 quod **U**^{3}**W**^{2}**ep** quoi *Burmann* cui *Madvig* | superimposuit **W**^{2} || 641 inque] inde **EN**^{3}**W**^{2}**ep** eque *Heinsius* | tepidos cineres **W**^{2} || 642 foliis et **L** || 643 produxit **P** perducit **ELMNe** || 647 illa **M**^{1}**N**^{1} ille **A**

servatoque diu resecat de tergore partem
650 exiguam sectamque domat ferventibus undis.
interea medias fallunt sermonibus horas
sentirique moram prohibent. erat alveus illic
fagineus, dura clavo suspensus ab ansa:
is tepidis inpletur aquis artusque fovendos
655 accipit. in medio torus est de mollibus ulvis
inpositus lecto sponda pedibusque salignis.
655a concutiuntque torum de molli fluminis ulva
656a inposito lecto sponda pedibusque salignis;
vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
sternere consuerant, sed et haec vilisque vetusque
vestis erat lecto non indignanda saligno:
660 adcubuere dei. mensam succincta tremensque
ponit anus, mensae sed erat pes tertius inpar:
testa parem fecit; quae postquam subdita clivum
sustulit, aequatam mentae tersere virentes.
ponitur hic bicolor sincerae baca Minervae
665 conditaque in liquida corna autumnalia faece
intibaque et radix et lactis massa coacti
ovaque non acri leviter versata favilla,
omnia fictilibus; post haec caelatus eodem
sistitur argento crater fabricataque fago
670 pocula, qua cava sunt, flaventibus inlita ceris.
parva mora est, epulasque foci misere calentes,
nec longae rursus referuntur vina senectae
dantque locum mensis paulum seducta secundis.
hic nux, hic mixta est rugosis carica palmis
675 prunaque et in patulis redolentia mala canistris

667 ([ova] tenui versata favilla) *imitatur Martialis 11.52.9*

[EFLMNPSUW] **652—655** *sic omnes praeter* **MNW**, *in textu* **W^2**, *in marg.* **M^{2}N^2** || **652** et sentire **FL** || **653** dura] curta *vel* vara *Heinsius* || **655a.656a** *praebent* **MNSW**, *om. cett.* | *hic quoque recensio duplex conici potest* || **655a** conficiuntque **N** || **656a** imposito (**N^1**)**S** impositu(s *sscr.*) **M** impositis **N^{2}W** impositum *Merkel* || **656** *om.* **MNSW** | impositis **Eaep** || **658** consueverant **NU^1** | et *om.* **Ma** || **659—660** *inter lin.* **N^2** || **659** non indignanda] sed non indigna **Wp** || **663** aequatum **EN^{2}Uep** | menta—virenti **e^2** | tersere **MPW** et tersere **FL** extersere **EN** (ex *in ras.*) **Uep** || **667** leniter **N^{2}U** || **669** argento] argillo *Pal. 1667* || **670** qua **EM^{2}N^{2}P^{2}e** quae **FLM^{1}PUW** || **673.672** *Heinsius* || **675** redolentia] volentia **M^1** olentia **FLN^1**

et de purpureis conlectae vitibus uvae;
candidus in medio favus est: super omnia vultus
accessere boni nec iners pauperque voluntas.
interea totiens haustum cratera repleri
680 sponte sua per seque vident succrescere vina:
attoniti novitate pavent manibusque supinis
concipiunt Baucisque preces timidusque Philemon
et veniam dapibus nullisque paratibus orant.
unicus anser erat, minimae custodia villae,
685 quem dis hospitibus domini mactare parabant;
ille celer penna tardos aetate fatigat
eluditque diu tandemque est visus ad ipsos
confugisse deos: superi vetuere necari
'di' que 'sumus, meritasque luet vicinia poenas
690 inpia' dixerunt; 'vobis inmunibus huius
esse mali dabitur. modo vestra relinquite tecta
ac nostros comitate gradus et in ardua montis
ite simul.' parent ambo baculisque levati
693a [ite simul.' parent et dis praeeuntibus ambo
693b membra levant baculis tardique senilibus annis]
nituntur longo vestigia ponere clivo.
695 tantum aberant summo, quantum semel ire sagitta
missa potest: flexere oculos et mersa palude
cetera prospiciunt, tantum sua tecta manere.
697a [mersa vident quaeruntque suae pia culmina villae.
698a sola loco stabant. dum deflent fata suorum]
dumque ea mirantur, dum deflent fata suorum,
illa vetus, dominis etiam casa parva duobus
700 vertitur in templum: furcas subiere columnae,

677—678 (super omnia ... voluntas) *Io. Saresber. Policrat. 8.8* (*Webb II 274*) | (super omnia ... boni) *Innocentius III sermo domin. 6* || 689 (meritasque luit pro crimine poenas) *sic imitatur Cyprianus Heptateuch. iudicium 14*

[**EFLMNPSUW**] 676 et purpuratis **N**[1] || 679 exhaustum (ex- *om.* **E**) totiens **EUe** || 683 *in marg.* **M**[2], *inter lin.* **N**[2] || 688 pervenisse **p** || 693 *praebent* **MS** (**N** *eras. ut vid.*) | levati **S** levatis **M** || 693ab **A**, *in marg.* **M**[2]**N**[2]**S**[2], *del. Heinsius* || 695 semel ire] finire **N**[1] || 696 et mersa] immersa **p** || 698 dum deflent] deflent et **v** deflent quoque **p** | facta **Mv** || 697a. 698a *sic in textu* **FP** *post 698, in marg.* **M**[2], *solum 697a* **W** *et in marg.* **v**, *del. edd.* || 697a quaeruntque] plerumque **P** || 698a sola] dumque **P** | dum] cum **F** | deflent] plangi **P** || 699 parva casa **hv**

stramina flavescunt, adopertaque marmore tellus
caelataeque fores aurataque tecta videntur.
talia tum placido Saturnius edidit ore:
'dicite, iuste senex et femina coniuge iusto
705 digna, quid optetis.' cum Baucide pauca locutus
iudicium superis aperit commune Philemon:
'esse sacerdotes delubraque vestra tueri
poscimus, et quoniam concordes egimus annos,
auferat hora duos eadem, nec coniugis umquam
710 busta meae videam neu sim tumulandus ab illa.'
vota fides sequitur: templi tutela fuere,
donec vita data est; annis aevoque soluti
ante gradus sacros cum starent forte locique
narrarent casus, frondere Philemona Baucis,
715 Baucida conspexit senior frondere Philemon.
iamque super geminos crescente cacumine vultus
mutua, dum licuit, reddebant dicta 'vale' que
'o coniunx' dixere simul, simul abdita texit
ora frutex: ostendit adhuc Thyneius illic
720 incola de gemino vicinos corpore truncos.
haec mihi non vani (neque erat, cur fallere vellent)
narravere senes; equidem pendentia vidi
serta super ramos ponensque recentia dixi:
'cura deum di sint, et qui coluere, colantur.'
725 Desierat, cunctosque et res et moverat auctor,
Thesea praecipue; quem facta audire volentem
mira deum innixus cubito Calydonius amnis
talibus adloquitur: 'sunt, o fortissime, quorum
forma semel mota est et in hoc renovamine mansit;
730 sunt, quibus in plures ius est transire figuras,
ut tibi, complexi terram maris incola, Proteu.

[**EFLMNPSUW**] **701–702** *sic* **MNPU^4h** | *hemistichia* adopertaque – tellus *et* aurataque – videntur *inter se commutata* **FL** (*sed* ornataque tecta) **U** (*in ras.*) **Wae** aurataque *et* adopertaque *inter se commutata* **E** | *post 702 iteratum habent 682* **EUae** *et inter lin.* **N^2** || **703** tum] cum **EUWe** dum **N** || **705** dicite digna quid **M** | digna do quod petitis **N^1** || **709** eadem] sedes **N** | nec] neu **E** || **710** tumulatus **EUe** || **713** cum] dum **v** || **714** narrassent **LN^3** inciperent **N^1** || **718** simul²] tunc **N^1** | addita **L** || **719** Thyneius *Ehwald* t(h)ineius **A** || **720** gemino – corpore] gemina – arbore **EN^3Ue** || **721** nec **Eep** || **724** dii sunt **EFLM^2** (sunt *etiam* **N^1**) | coluntur **FL** || **725** cunctos(que *eras.* **N**, *om.* **PU^1Wp**) || **727** nixus **EFLPp** | subito **U** | cubito innixus **e** | amnis] heros **EN^3v** || **729** mota] nota **M^1N** | in *om.* **MN^1** | semel renovata et in **W** || **731** terras **P** | incola] improbe **M^1(N^1)**

nam modo te iuvenem, modo te videre leonem;
nunc violentus aper, nunc, quem tetigisse timerent,
anguis eras; modo te faciebant cornua taurum;
735 saepe lapis poteras, arbor quoque saepe videri;
interdum faciem liquidarum imitatus aquarum
flumen eras, interdum undis contrarius ignis.
nec minus Autolyci coniunx, Erysichthone nata,
iuris habet. pater huius erat, qui numina divum
740 sperneret et nullos aris adoleret odores.
ille etiam Cereale nemus violasse securi
dicitur et lucos ferro temerasse vetustos.
stabat in his ingens annoso robore quercus,
una nemus; vittae mediam memoresque tabellae
745 sertaque cingebant, voti argumenta potentis.
saepe sub hac dryades festas duxere choreas,
saepe etiam manibus nexis ex ordine trunci
circuiere modum, mensuraque roboris ulnas
quinque ter inplebat, nec non et cetera tantum
750 silva sub hac omnis, quantum fuit herba sub omni.
non tamen idcirco ferrum Triopeius illa
abstinuit famulosque iubet succidere sacrum
robur et, ut iussos cunctari vidit, ab uno
edidit haec rapta sceleratus verba securi:
755 'non dilecta deae solum, sed et ipsa licebit
sit dea, iam tanget frondente cacumine terram.'
dixit et, obliquos dum telum librat in ictus,
contremuit gemitumque dedit Deoia quercus,
et pariter frondes, pariter pallescere glandes
760 coepere ac longi pallorem ducere rami.
cuius ut in trunco fecit manus inpia vulnus,
haud aliter fluxit discusso cortice sanguis,

762 sqq. et 770 sqq. *haec respexit Servius in Buc. 10.62, Aen. 3.34; cf. Iunii Philargyrii Explan. in Buc. 10.62*

[EFLMNPSUW] 733 nunc quem] modo te **p** | quam **LS** || 737 ignis contr. undis **v** || 738 Erysichthone *e Plan.* || 740 odores **MN**^{1} honores **EFLPUWe** || 747 nexis] vinctis **U**^{1} || 748 circumiere **EM** || 749 ter] per **M**^{1} | explebat **W** | tanto **FM**^{1}**P** || 750 quantum **EM**^{2}**NUep** quanto **FLM**^{1}**PW** | omni] illa **v** || 751 triopeius (t *ex corr.*) **U** (*Const. Fan.*) driopeius **A** | illa **FLp** ab illa **A** heros **U** || 752. 751 **M** || 753 iussos] cunctos **U** | et iusso retrahi se videt **N**^{1} || 757 telum dum **EUe** ferrum **W** || 758 Deoia *Vivianus* deoida *et peius* **A** decidua **W** || 760 pallorem] sudorem *Barb.* | sudore madescere **W** || 761 huius **p**^{2} || 762 discussus *Heinsius* | cortice sanguis **U**^{3}**We**^{2}**p** sanguine cortex **A**

quam solet, ante aras ingens ubi victima taurus
concidit, abrupta cruor e cervice profundi.
765 obstipuere omnes, aliquisque ex omnibus audet
deterrere nefas saevamque inhibere bipennem.
adspicit hunc 'mentis' que 'piae cape praemia' dixit
Thessalus inque virum convertit ab arbore ferrum
detruncatque caput repetitaque robora caedit,
770 editus et medio sonus est de robore talis:
'nympha sub hoc ego sum Cereri gratissima ligno,
quae tibi factorum poenas instare tuorum
vaticinor moriens, nostri solacia leti.'
persequitur scelus ille suum, labefactaque tandem
775 ictibus innumeris adductaque funibus arbor
corruit et multam prostravit pondere silvam.
attonitae dryades damno nemorumque suoque,
omnes germanae, Cererem cum vestibus atris
maerentes adeunt poenamque Erysichthonis orant.
780 adnuit his capitisque sui pulcherrima motu
concussit gravidis oneratos messibus agros
moliturque genus poenae miserabile, si non
ille suis esset nulli miserabilis actis,
pestifera lacerare Fame. quae quatinus ipsi
785 non adeunda deae est (neque enim Cereremque Famemque
fata coire sinunt), montani numinis unam
talibus agrestem conpellat oreada dictis:
'est locus extremis Scythiae glacialis in oris,
triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus;
790 Frigus iners illic habitant Pallorque Tremorque
et ieiuna Fames: ea se in praecordia condat
sacrilegi scelerata, iube, nec copia rerum
vincat eam superetque meas certamine vires;
neve viae spatium te terreat, accipe currus,
795 accipe, quos frenis alte moderere, dracones,'

[**EFLMNPSUW**] 764 cervice cruor(que *sscr.*) profundi **U** || 766 bipennem] securim **U**[1] || 770 redditus **M** | et **Meh e A** | de] cum **EN**[3]**Uv** hic **P**[2] || 772 fatorum **Lv** || 775 abductaque **Ee** | nubibus **M**[1] || 777 suorum **FL(M**[1]**N**[1]**)** || 778 omnes] et nece *Barb.* || 781 concussitque **M**[1] conclusit **F** | gravibus **M**[1]**N** || 782–783 nulli /... si non **E** || 784 quatinus **A** quatenus **(E)FLW** || 785 est *om.* **FLWp**, *del. Heinsius* || 787 oreada] horrida **N**[1] || 791 ea] quae **W** || 792 nec] ne **M**[2]**P** || 795 altis **W** | moderare **EFUW**

et dedit. illa dato subvecta per aëra curru
devenit in Scythiam rigidique cacumine montis
(Caucason appellant) serpentum colla levavit
quaesitamque Famem lapidoso vidit in agro
800 unguibus et raras vellentem dentibus herbas.
hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore,
labra incana situ, scabrae rubigine fauces,
dura cutis, per quam spectari viscera possent;
ossa sub incurvis exstabant arida lumbis,
805 ventris erat pro ventre locus; pendere putares
pectus et a spinae tantummodo crate teneri;
auxerat articulos macies, genuumque tumebat
orbis, et inmodico prodibant tubere tali.
hanc procul ut vidit (neque enim est accedere iuxta
810 ausa), refert mandata deae paulumque morata,
quamquam aberat longe, quamquam modo venerat illuc,
visa tamen sensisse famem est, retroque dracones
egit in Haemoniam versis sublimis habenis.
Dicta Fames Cereris, quamvis contraria semper
815 illius est operi, peragit perque aëra vento
ad iussam delata domum est et protinus intrat
sacrilegi thalamos altoque sopore solutum
(noctis enim tempus) geminis amplectitur ulnis
seque viro inspirat faucesque et pectus et ora
820 adflat et in vacuis peragit ieiunia venis
functaque mandato fecundum deserit orbem
inque domos inopes adsueta revertitur antra.
lenis adhuc somnus placidis Erysichthona pennis

801–808, 824–827 *locum de Fame affert, 805–806 citatis* (pendere ... teneri), *tum locum de Erysichthone dormiente addit epist. quam Hiltinsheimensium scholarum hospites valde famelici inter annos 1054 et 1079 scripserunt* (*Erdmann et Fickermann, Briefsamml. der Zeit Heinrichs IV, p. 218*)

[**EFLMNPSUW**] **796** subiecta **M**^{1}**Npv** || **797** rigidive **M**^{1}**N**^{1} | cacumine **EFLUW**^{2}**p** cacumina **MNPW**^{1}**e** || **800** raras *ex* **M**^{2} *et Bonon. Heinsius* raris **A** duris **W** || **801** crinis hirtus erat **W** || **802** incana] huic cana **M**^{1} | scabri–dentes **Wv** || **805–807** pendere–macies *om.* **M**^{1}**N**^{1}, *in marg.* **M**^{2}, *inter lin.* **N**^{2} || **807** auserat **EM**^{2} || **808** tubera **M**^{1} vulnere **P** || **810** morata (est *add.* **M**^{2}) **M** || **812** sensisse] sevisse **M** sentire **N**^{1} | famem est **MPUW** famem **EFLNep** | retroque] maestosque **N**^{1} || **814** quamvis] quamquam **p** || **815** vento] vecta **Nh** || **816–817** et protinus–thalamos *om.* **M**^{1}**N**^{1} || **818** in noctis tempus **L** | enim **EFMUWp** e(um *in ras.*) **N** erat **Pe** | ulnis] alis **EN**^{3}**Ue** || **819** se **W** || **820** ut–peragat **Ee** || **822–9.11** (= *1 fol.*) *om.* **v** | antra **MNU**^{2}**Wep** arva **EFLM**^{2}**PU**^{1}

mulcebat: petit ille dapes sub imagine somni
825 oraque vana movet dentemque in dente fatigat
exercetque cibo delusum guttur inani
proque epulis tenues nequiquam devorat auras;
ut vero est expulsa quies, furit ardor edendi
perque avidas fauces inmensaque viscera regnat.
830 nec mora, quod pontus, quod terra, quod educat aër,
poscit et adpositis queritur ieiunia mensis
inque epulis epulas quaerit, quodque urbibus esse
quodque satis poterat populo, non sufficit uni,
plusque cupit, quo plura suam demittit in alvum,
835 utque fretum recipit de tota flumina terra
nec satiatur aquis peregrinosque ebibit amnes,
utque rapax ignis non umquam alimenta recusat
innumerasque faces cremat et, quo copia maior
est data, plura petit turbaque voracior ipsa est,
840 sic epulas omnes Erysichthonis ora profani
accipiunt poscuntque simul: cibus omnis in illo
causa cibi est semperque locus fit inanis edendo.
Iamque fame patrias altique voragine ventris
attenuarat opes, sed inattenuata manebat
845 tum quoque dira fames inplacataeque vigebat
flamma gulae; tandem demisso in viscera censu
filia restabat non illo digna parente.
hanc quoque vendit inops. dominum generosa recusat
et vicina suas tendens super aequora palmas
850 'eripe me domino, qui raptae praemia nobis
virginitatis habes' ait; haec Neptunus habebat.
qui prece non spreta, quamvis modo visa sequenti
esset ero, formamque novat vultumque virilem
induit et cultus piscem capientibus aptos.
855 hanc dominus spectans 'o qui pendentia parvo
aera cibo celas, moderator harundinis,' inquit

[EFLMNPSUW] 826 delusum] desuetum **M** (**N**^{1}?) || 828 expulsa est **E** || 829 incensaque *Heinsius* || 834 dimittit **FLN** || 836 saturatur **U** || 838 faces **N**^{2} (*in ras.*) **UWe** (*cf. 8.644*) cremans **EFL**^{1}**M**^{1} (*ut vid., etiam in marg.*) **Pp** trabes **M**^{2} (*Heinsius*) | quo] cum **Wp**^{2} || 841 illo] ipso **M** || 843 altaque **M**^{1} *et sex alii* | ventris] vestras **M**^{1} || 844 maneba(s **N**^{2}) **N** || 845 tum] tu **NU** || 846 gulae **p** gulae et **A** || 850 raptae qui **p** || 852 modo **M**^{2}**PW**^{2} ea **EFLN** (*in ras.*) **Uep** non **M**^{1} iam *Riese* || 854 cultus '*veteres*' *Naugerii* vultus **A** | piscem **FLMNP** pisces **EUWep**

'sic mare compositum, sic sit tibi piscis in unda
credulus et nullus nisi fixus sentiat hamos:
quae modo cum vili turbatis veste capillis
860 litore in hoc steterat (nam stantem in litore vidi),
dic ubi sit; neque enim vestigia longius exstant.'
illa dei munus bene cedere sensit et a se
se quaeri gaudens his est resecuta rogantem:
'quisquis es, ignoscas: in nullam lumina partem
865 gurgite ab hoc flexi studioque operatus inhaesi.
quoque minus dubites, sic has deus aequoris artes
adiuvet, ut nemo iamdudum litore in isto,
me tamen excepto, nec femina constitit ulla.'
credidit et verso dominus pede pressit harenam
870 elususque abiit, illi sua reddita forma est.
ast ubi habere suam transformia corpora sensit,
saepe pater dominis Triopeida tradit, at illa
nunc equa, nunc ales, modo bos, modo cervus abibat
praebebatque avido non iusta alimenta parenti.
875 vis tamen illa mali postquam consumpserat omnem
materiam dederatque gravi nova pabula morbo,
ipse suos artus lacero divellere morsu
coepit et infelix minuendo corpus alebat.
Quid moror externis? etiam mihi saepe novandi est
880 corporis, o iuvenis, numero finita potestas.
nam modo, qui nunc sum, videor, modo flector in anguem,
armenti modo dux vires in cornua sumo,
cornua, dum potui. nunc pars caret altera telo
frontis, ut ipse vides.' gemitus sunt verba secuti.

877—878 (ipse ... alebat) *Seneca rhet. Contr. 3.7*

[EFLMNPSUW] 858 et] ut **U** | nullos **Eep** || 860 in^2 *om.* **P** || 865 operatus *e Laur. 36.10 et Thuan. Heinsius* oneratus **A** || 869 dominus pede verso **P** || 872 driop- **A** (*cf. 751*) | tradidit illa **Np** || 876 deerantque *Burmann* | pabula] pocula **M**^{1} || 877 lacerans *e Plan. Postgate* || 879 saepe] nempe *Polle* || 880 corporibus **N**^{1} | iuvenis **MW**^{2} (*sc. Theseu; cf. 728*). iuvenes **A** || 883 potui **MNW**^{1} sumpsi (**E**)**FLM**^{2}**N**^{3}**PUW**^{2}**ep**

LIBER NONVS

Quae gemitus truncaeque deo Neptunius heros
causa rogat frontis, cum sic Calydonius amnis
coepit inornatos redimitus harundine crines:
'Triste petis munus. quis enim sua proelia victus
5 commemorare velit? referam tamen ordine, nec tam
turpe fuit vinci, quam contendisse decorum est,
magnaque dat nobis tantus solacia victor.
nomine siqua suo tandem pervenit ad aures
Deianira tuas, quondam pulcherrima virgo
10 multorumque fuit spes invidiosa procorum;
cum quibus ut soceri domus est intrata petiti,
'accipe me generum' dixi, 'Parthaone nate'.
dixit et Alcides; alii cessere duobus.
ille Iovem socerum dare se famamque laborum,
15 et superata suae referebat iussa novercae;
contra ego 'turpe deum mortali cedere' dixi
(nondum erat ille deus): 'dominum me cernis aquarum
cursibus obliquis inter tua regna fluentem;
nec gener externis hospes tibi missus ab oris,
20 sed popularis ero et rerum pars una tuarum.
tantum ne noceat, quod me nec regia Iuno
odit et omnis abest iussorum poena laborum!
nam, quo te iactas, Alcmena nate, creatum,
Iuppiter aut falsus pater est aut crimine verus;
25 matris adulterio patrem petis: elige, fictum
esse Iovem malis, an te per dedecus ortum.'
talia dicentem iamdudum lumine torvo
spectat et accensae non fortiter imperat irae
verbaque tot reddit: 'melior mihi dextera lingua!
30 dummodo pugnando superem, tu vince loquendo',
congrediturque ferox. puduit modo magna locutum
cedere: reieci viridem de corpore vestem

32 sqq. *hunc locum respexit Lact. in Stat. Theb. 4.106*

[1–323 **EFLMNPSUW**] 2 cum] cui **W²** *in ras.* || 4 *in marg.* **N** || 6 est *eras.* **W** || 12 porthaone **EM²** || 17 dominum **EF²N²UWe** regem **LN¹** numen **M²Ph** || 18 inter tua **E²MNU²We** in tertia **E¹FLPU¹** intra tua **v** *in ras.* || 20 ero *in ras.* **M²N²** || 23 quo **EMep** quod **FLNPUW** | nate **MN** matre **A**

bracchiaque opposui tenuique a pectore varas
in statione manus et pugnae membra paravi.
35 ille cavis hausto spargit me pulvere palmis
inque vicem fulvae tactu flavescit harenae
et modo cervicem, modo crura micantia captat,
aut captare putes, omnique a parte lacessit.
me mea defendit gravitas frustraque petebar,
40 haud secus ac moles, quam magno murmure fluctus
oppugnant: manet illa suoque est pondere tuta.
digredimur paulum rursusque ad bella coimus
inque gradu stetimus certi non cedere, eratque
cum pede pes iunctus, totoque ego pectore pronus
45 et digitos digitis et frontem fronte premebam.
non aliter vidi fortes concurrere tauros,
cum pretium pugnae toto nitidissima saltu
expetitur coniunx: spectant armenta paventque
nescia, quem maneat tanti victoria regni.
50 ter sine profectu voluit nitentia contra
reicere Alcides a se mea pectora, quarto
excutit amplexus adductaque bracchia solvit
inpulsumque manu (certum est mihi vera fateri)
protinus avertit tergoque onerosus inhaesit.
55 siqua fides neque ficta mihi nunc gloria voce
quaeritur, inposito pressus mihi monte videbar.
vix tamen inserui sudore fluentia multo
bracchia, vix solvi duros a corpore nexus;
instat anhelanti prohibetque resumere vires
60 et cervice mea potitur. tum denique tellus
pressa genu nostro est, et harenas ore momordi.
inferior virtute meas devertor ad artes
elaborque viro longum formatus in anguem.

42 (iam rursus ad arma coibant) *sic imitatur Ilias Lat. 615; cf. ibid. 956*

[**EFLMNPSUW**] 33 apposui **UW** | pectore] corpore **N** | baras **N**[2] claras **U**[2] versas **M**[1] curvas **P**[2] || 35 sparsit **EWep** | me spargit **P** || 36 flavae **W** | iactu **W** || 37 micantia] trementia **P**[2] || 39 petebat **LMN**[1](**U**[1]) || 40 magno quam **EPUe** | fluctus] venti **N**[1] *om.* **E** || 44 compede **M**[1] || 45 petebam **P**[1] || 49 tanti maneat **W** | regni] belli *nonnulli Naugerii* || 55 ficta mihi nunc **M**[1]**N**[1]**W** enim ficta mihi **M**[2]**N**[2]**Ue** enim mihi ficta **FLP** enim ficta **E** || 56 mihi pressus **P** || 57 fluentia] manantia **U**[1] sudentia **P** || 58 corpore] pectore **EUe** || 62 devertor **ENPUW**[2]**e** divertor **FLMW**[1]

qui postquam flexos sinuavi corpus in orbes
65 cumque fero movi linguam stridore bisulcam,
risit et inludens nostras Tirynthius artes
'cunarum labor est angues superare mearum'
dixit, 'et ut vincas alios, Acheloe, dracones,
pars quota Lernaeae serpens eris unus echidnae?
70 vulneribus fecunda suis erat illa, nec ullum
de comitum numero caput est inpune recisum,
quin gemino cervix herede valentior esset.
hanc ego ramosam natis e caede colubris
crescentemque malo domui domitamque reclusi.
75 quid fore te credis, falsum qui versus in anguem
arma aliena moves, quem forma precaria celat?'
dixerat et summo digitorum vincula collo
inicit: angebar ceu guttura forcipe pressus
pollicibusque meas pugnabam evellere fauces.
80 sic quoque devicto restabat tertia tauri
forma trucis: tauro mutatus membra rebello.
induit ille toris a laeva parte lacertos
admissumque trahens sequitur depressaque dura
cornua figit humo meque alta sternit harena.
85 nec satis hoc fuerat: rigidum fera dextera cornu
dum tenet, infregit truncaque a fronte revellit.
naides hoc pomis et odoro flore repletum
sacrarunt, divesque meo Bona Copia cornu est.'
dixerat, et nymphe ritu succincta Dianae,
90 una ministrarum, fusis utrimque capillis,
incessit totumque tulit praedivite cornu
autumnum et mensas, felicia poma, secundas.
Lux subit, et primo feriente cacumina sole
discedunt iuvenes; neque enim, dum flumina pacem
95 et placidos habeant lapsus totaeque residant,
opperiuntur, aquae. vultus Achelous agrestes
et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.

[EFLMNPSUW] 64 flexos postquam **W** | flexus **Fh** | orbem **h** || 65 linguae—bisulcae **M^{1}** | trisulcam **W^{1}** || 71 comitum] centum **$M^{2}P^{2}We^{2}p$** capitum **h^{3}** *Graecens. 1415* || 72 hedere **N^{1}** || 74 reclusi *Merkel* reduxi **A** revinxi **$E^{2}P^{2}$** peremi **W** (*Heinsius*) || 75 credas **M** credes **E** || 78 forpice **P** || 79 meis **P^{1}** suis **N^{2}** *in ras.* || 80 devic(it N^{2}) **N** || 87 odoro] odore et **$FLU^{3}W^{3}v$** || 93 subit] fugit **$M^{1}p$** || 95 lapsus habeant **W**

Hunc tamen ablati domuit iactura decoris,
cetera sospes habet; capitis quoque fronde saligna
100 aut superinposita celatur harundine damnum;
at te, Nesse ferox, eiusdem virginis ardor
perdiderat volucri traiectum terga sagitta.
namque nova repetens patrios cum coniuge muros
venerat Eueni rapidas Iove natus ad undas.
105 uberior solito nimbis hiemalibus auctus
verticibusque frequens erat atque inpervius amnis.
intrepidum pro se, curam de coniuge agentem
Nessus adit membrisque valens scitusque vadorum,
'officio' que 'meo ripa sistetur in illa
110 haec' ait, 'Alcide. tu viribus utere nando.'
pallentemque metu fluviumque ipsumque timentem
tradidit Aonius pavidam Calydonida Nesso.
mox, ut erat, pharetraque gravis spolioque leonis
(nam clavam et curvos trans ripam miserat arcus)
115 'quandoquidem coepi, superentur flumina' dixit
nec dubitat nec, qua sit clementissimus amnis,
quaerit et obsequio deferri spernit aquarum.
iamque tenens ripam, missos cum tolleret arcus,
coniugis agnovit vocem, Nessoque paranti
120 fallere depositum 'quo te fiducia' clamat
'vana pedum, violente, rapit? tibi, Nesse biformis,
dicimus. exaudi, nec res intercipe nostras.
si te nulla mei reverentia movit, at orbes
concubitus vetitos poterant inhibere paterni.
125 haud tamen effugies, quamvis ope fidis equina;
vulnere, non pedibus te consequar.' ultima dicta
re probat, et missa fugientia terga sagitta
traicit: exstabat ferrum de pectore aduncum.
quod simul evulsum est, sanguis per utrumque foramen
130 emicuit mixtus Lernaei tabe veneni.
excipit hunc Nessus; 'neque enim moriemur inulti'

[**EFLMNPSUW**] 98 tamen] tantum **P** || 99 habet] erat *Paris. 7993* (*Heinsius*) || 100 apposita **P** || 104 Eueni *Plan.* ebeni **A** eucheni **MW**^{2} || 105 uberius **FLP**^{2} || 107 intrepidumque pro **M** | agentem] habentem **N**^{2} (*in ras.*) **U** || 110 nandi **W**^{1} || 112, 111 **FL** || 114 miserat] iecerat **E**ev || 115—118 *om.* **M**^{1}**N**^{1}, *in marg.* **M**^{2}**N**^{2} || 119 agnovit] audivit **M**^{2}**P** | paranti **M**^{2}**W**v parenti **U**^{1} parante **ELPU**^{2} parentem **FM**^{1}**N** | nessumque parentem **N** || 123 movit reverentia **M** | at orbes *in ras.* **MN**^{2} amoris **S** *om.* **E** || 127 res **LM**hp || 128 aduncum] acutum **W**

secum ait et calido velamina tincta cruore
dat munus raptae velut inritamen amoris.
  Longa fuit medii mora temporis, actaque magni
135 Herculis inplerant terras odiumque novercae.
victor ab Oechalia Cenaeo sacra parabat
vota Iovi, cum fama loquax praecessit ad aures,
Deianira, tuas, quae veris addere falsa
gaudet et e minimo sua per mendacia crescit,
140 Amphitryoniaden Ioles ardore teneri.
credit amans Venerisque novae perterrita fama
indulsit primo lacrimis flendoque dolorem
diffudit miseranda suum, mox deinde 'quid autem
flemus?' ait 'paelex lacrimis laetabitur istis.
145 quae quoniam adveniet, properandum aliquidque novandum est,
dum licet et nondum thalamos tenet altera nostros.
conquerar an sileam? repetam Calydona morerne?
excedam tectis an, si nihil amplius, obstem?
quid, si me, Meleagre, tuam memor esse sororem
150 forte paro facinus, quantumque iniuria possit
femineusque dolor, iugulata paelice testor?'
  In cursus animus varios abit: omnibus illis
praetulit inbutam Nesseo sanguine vestem
mittere, quae vires defecto reddat amori,
155 ignaroque Lichae, quid tradat, nescia luctus
ipsa suos tradit blandisque miserrima verbis,
dona det illa viro, mandat. capit inscius heros
induiturque umeris Lernaeae virus echidnae.
tura dabat primis et verba precantia flammis
160 vinaque marmoreas patera fundebat in aras:
incaluit vis illa mali resolutaque flammis
Herculeos abiit late dilapsa per artus.
dum potuit, solita gemitum virtute repressit;
victa malis postquam est patientia, reppulit aras

[EFLMNPSUW] 135 im(bu *ex* pl)erant **U**[4] || 137 processit **P** || 139 minima **W** (*Heinsius*) || 143 diffundit **LW** || 145 adveniet **LMUW** adveniat **EFv** (ad *eras.*)veni(at *in ras.* **N**[3]) **N** adventat **P** || 148 an **LMN**[1]**PW**[1] ac **EFN**[3]**UW**[2] | ac sic **e** || 149 quod **N**[2]**Ue** | me *om.* **M** | memor **MP** memorem **EFLNe** memoro **W** memini **U** || 151 iugula(nd *in ras.*)a **N**[4]**W**[2] || 152 incursus **EU** in cursusque **W** | varios animus **P** || 153 Nesseo] lernaeo **p** || 157 ille **N** || 162 dispersa **PW** diffusa **Ev** || 163 gemitum solita **Ec** || 164 est *om.* **P**

165 inplevitque suis nemorosam vocibus Oeten.
nec mora, letiferam conatur scindere vestem;
qua trahitur, trahit illa cutem, foedumque relatu,
aut haeret membris frustra temptata revelli
aut laceros artus et grandia detegit ossa.
170 ipse cruor, gelido ceu quondam lammina candens
tincta lacu, stridit coquiturque ardente veneno.
nec modus est, sorbent avidae praecordia flammae,
caeruleusque fluit toto de corpore sudor,
ambustique sonant nervi, caecaque medullis
175 tabe liquefactis tollens ad sidera palmas
'cladibus' exclamat 'Saturnia, pascere nostris!
pascere et hanc pestem specta, crudelis, ab alto
corque ferum satia. vel si miserandus et hosti,
hoc est, si tibi sum, diris cruciatibus aegram
180 invisamque animam natamque laboribus aufer.
mors mihi munus erit: decet haec dare dona novercam.
ergo ego foedantem peregrino templa cruore
Busirin domui saevoque alimenta parentis
Antaeo eripui nec me pastoris Hiberi
185 forma triplex nec forma triplex tua, Cerbere, movit.
vosne, manus, validi pressistis cornua tauri?
vestrum opus Elis habet, vestrum Stymphalides undae
Partheniumque nemus, vestra virtute relatus
Thermodontiaco caelatus balteus auro
190 pomaque ab insomni concustodita dracone!
nec mihi Centauri potuere resistere nec mi
Arcadiae vastator aper, nec profuit hydrae
crescere per damnum geminasque resumere vires.
quid, cum Thracis equos humano sanguine pingues

181 (quod tibi munus erit) *hemistichium imitatur Walahfrid Strabo 3.94* || **187** (Stymphalides) *Notker ad Boeth. Cons. philos.* || **193** (tradunt fabulae poetarum ... hydram ... per sua damna crevisse) *hunc versum respexit Cassianus contra Nestorium 1.1.1*

[**EFLMNPSUW**] **165** nemorosum **M** || **166** pestiferam **W** || **167** ille **M**[1] **N**[1]**U**[1] || **168** frustra aut temptata **N** || **171** stridit **MN**[1] stridet **A** || **173** fluit] fuit **U**[1] || **176** exclama(n *eras.*)t **M** || **179** hoc est] hostis **Fa e** hostis enim **P**[2]**W** | duris **N v** || **181** mors] hoc **N**[1] || **182** peregrino sanguine templa **v** || **183** busirim **N** busiridem **W**[1]**e** | indomui **N** || **190** concustodita **FLM(N**[1]**)W** cumcust. **EN**[2]**P** non cust. **U e p** || **194** quid cum **FLNP** quid tum **M** quid (qd' *in ras. ex* //m) **W** quid quod **EM**[2]**U e** | Thracas *Noricus*

195 plenaque corporibus laceris praesepia vidi
visaque deieci dominumque ipsosque peremi?
his elisa iacet moles Nemeaea lacertis,
197a [his Cacus horrendum Tiberino litore monstrum]
hac caelum cervice tuli. defessa iubendo est
saeva Iovis coniunx, ego sum indefessus agendo.
200 sed nova pestis adest, cui nec virtute resisti
nec telis armisque potest; pulmonibus errat
ignis edax imis perque omnes pascitur artus.
at valet Eurystheus! et sunt, qui credere possint
esse deos?' dixit perque altam saucius Oeten
205 haud aliter graditur, quam si venabula taurus
corpore fixa gerat factique refugerit auctor.
saepe illum gemitus edentem, saepe frementem,
saepe retemptantem totas infringere vestes
sternentemque trabes irascentemque videres
210 montibus aut patrio tendentem bracchia caelo.
Ecce Lichan trepidum latitantem rupe cavata
adspicit, utque dolor rabiem conlegerat omnem,
'tune, Licha,' dixit 'feralia dona dedisti?
tune meae necis auctor eris?' tremit ille pavetque
215 pallidus et timide verba excusantia dicit;
dicentem genibusque manus adhibere parantem
corripit Alcides et terque quaterque rotatum
mittit in Euboicas tormento fortius undas.
ille per aërias pendens induruit auras,
220 utque ferunt imbres gelidis concrescere ventis,
inde nives fieri, nivibus quoque molle rotatis
adstringi et spissa glomerari grandine corpus,
sic illum validis iactum per inane lacertis

201 (pulmones eius pererrat) *sic imitatur Apuleius Met. 10.28* || **220** (utque … ventis) *Lact. in Stat. Theb. 1.352*

[**EFLMNPSUW**] **197** nemeaea **U**[2] *ex corr.* nemea **A** || **197a** *in textu* **Ph**, *in marg.* **FN**[3]**W**[3]**a** *del. edd.* | in litore **P** || **203** at valet] advolet **F**[1]**LM**[1]**e** id volet **P** | credere] cedere **U**[1] | possunt **ENW** || **204** altum **MW**[1] || **205** taurus] tigris **M**[2] || **206** corpora – refugerat **M**[1] || **207** frementem *Heinsius* trementem **A** timentem **P**[1] || **208** *inter lin.* **N**[2] || **211** trepidum **MN** trepidum et **EFLPUWe** || **215** excusanda **N**[1] | dixit **Wv** || **218** misit **W** || **221** molle *R. Regius* mole **A** || **223** actum *e Paris. 7993 Heinsius*

exsanguemque metu nec quicquam umoris habentem
225 in rigidos versum silices prior edidit aetas.
nunc quoque in Euboico scopulus brevis eminet alto
gurgite et humanae servat vestigia formae,
quem, quasi sensurum, nautae calcare verentur
appellantque Lichan. – at tu, Iovis inclita proles,
230 arboribus caesis, quas ardua gesserat Oete,
inque pyram structis arcum pharetramque capacem
regnaque visuras iterum Troiana sagittas
ferre iubes Poeante satum, quo flamma ministro
subdita, dumque avidis conprenditur ignibus agger,
235 congeriem silvae Nemeaeo vellere summam
sternis et inposita clavae cervice recumbis,
haut alio vultu, quam si conviva iaceres
inter plena meri redimitus pocula sertis.

Iamque valens et in omne latus diffusa sonabat,
240 securosque artus contemptoremque petebat
flamma suum: timuere dei pro vindice terrae,
quos ita (sensit enim) laeto Saturnius ore
Iuppiter adloquitur: 'nostra est timor iste voluptas,
o superi, totoque libens mihi pectore grator,
245 quod memoris populi dicor rectorque paterque
et mea progenies vestro quoque tuta favore est.
nam quamquam ipsius datur hoc inmanibus actis
obligor ipse tamen. sed enim ne pectora vano
fida metu paveant, Oetaeas spernite flammas!
250 omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes,
nec nisi materna Vulcanum parte potentem
sentiet: aeternum est, a me quod traxit, et expers
atque inmune necis nullaque domabile flamma,
idque ego defunctum terra caelestibus oris
255 accipiam cunctisque meum laetabile factum
dis fore confido; siquis tamen Hercule, siquis

[**EFLMNPSUW**] **226** imminet **E** | alte **N**^{2}**UWv** *Pal. 1667 et 1670* || **228** sensuri **M**^{2} | verentur] videntur *in marg.* **U**^{2} || **232** visuras] versuras *Heinsius* || **233** iuves **U** | ministro est **MU** || **234** subdita est **E** || **235** silva **P**^{1} || **237** aut **M**^{1}**W**^{1} | iaceres] sederes **N** || **241** terrae] mundi **N**^{3} || **243** voluptas **FLev** voluntas **EM**^{1}**NP**^{1}**UW** || **244** grator] laetor **W** || **247** datur **MW** datis **A** || **248** ne] nec **MU**^{2}**a** || **249** Oetaeas] istas ne/ **M** || **250** vicit] vincit **FP**^{1}**v** || **251** nec si vulcanum matris de parte potentem **N** || **253** necis] simul **M**^{1} | nullique – flammae *Heinsius* (*cf. 9.262*)

forte deo doliturus erit, data praemia nolet,
sed meruisse dari sciet invitusque probabit.'
Adsensere dei; coniunx quoque regia visa est
260 cetera non duro, duro tamen ultima vultu
dicta tulisse Iovis seque indoluisse notatam.
interea, quodcumque fuit populabile flammae,
Mulciber abstulerat, nec cognoscenda remansit
Herculis effigies, nec quicquam ab imagine ductum
265 matris habet, tantumque Iovis vestigia servat;
utque novus serpens posita cum pelle senecta
luxuriare solet squamaque nitere recenti,
sic, ubi mortales Tirynthius exuit artus,
parte sui meliore viget maiorque videri
270 coepit et augusta fieri gravitate verendus.
quem pater omnipotens inter cava nubila raptum
quadriiugo curru radiantibus intulit astris.
Sensit Atlans pondus, neque adhuc Stheneleius iras
solverat Eurystheus odiumque in prole paternum
275 exercebat atrox; at longis anxia curis
Argolis Alcmene, questus ubi ponat aniles,
cui referat nati testatos orbe labores
cuive suos casus, Iolen habet; Herculis illam
imperiis thalamoque animoque receperat Hyllus
280 inpleratque uterum generoso semine, cum sic
incipit Alcmene: 'faveant tibi numina saltem
corripiantque moras tum, cum matura vocabis
praepositam timidis parientibus Ilithyiam,
quam mihi difficilem Iunonis gratia fecit.
285 namque laboriferi cum iam natalis adesset
Herculis et decimum premeretur sidere signum,
tendebat gravitas uterum mihi, quodque ferebam,
tantum erat, ut possis auctorem dicere tecti

268 (exuit artus) *Arator Act. Apost. 1.479*

[EFLMNPSUW] 257 erat **W** | nolet **PW** (*Heinsius*) nollet **A** || 258 sed] et *Burman* || 261 notata **Ud** notata est **U**^{3}**v** || 262 flamma **e** || 263 mulcifer **PUWh** || 265 habet] erat **N**^{3} || 267 nitere] virere **P** *Pal. 1670* (*cf. 2.795*) || 269 maiorque] meliorque **EUv** || 273 atlans **U**^{1} athlans **N** atlas **A** | st(h)eneleius **EPW**^{3}**e** stheleneius **FLMNU** | iras **LM**^{2}**N**^{2}**W**^{3}**e** iram **P**^{2} heros **A** || 275 (a *per corr.*)t **N** ut **U** || 279 imperio **M**^{2} | Hyllus *ex* **E** *Plan.* || 280 semine] germine **EUd** | cum] cui *ex quinque suis Heinsius* tunc **W** || 282 tum] tunc **FW** | rogabis **W** || 283 patientibus **M**^{1} || 286 decim(um **N**^{2}) **N** decimo **EF**^{2}**M** || 288 possis **FLMNW** posses **EPU** | tecti] tanti **P**^{1}**e**^{2}

ponderis esse Iovem, nec iam tolerare labores
290 ulterius poteram: quin nunc quoque frigidus artus,
dum loquor, horror habet, parsque est meminisse doloris.
septem ego per noctes, totidem cruciata diebus,
fessa malis tendensque ad caelum bracchia magno
Lucinam Nixosque pares clamore vocabam.
295 illa quidem venit, sed praecorrupta meumque
quae donare caput Iunoni vellet iniquae.
utque meos audit gemitus, subsedit in illa
ante fores ara dextroque a poplite laevum
pressa genu digitis inter se pectine iunctis
300 sustinuit partus; tacita quoque carmina voce
dixit et inceptos tenuerunt carmina partus.
nitor et ingrato facio convicia demens
vana Iovi cupioque mori moturaque duros
verba queror silices; matres Cadmeides adsunt,
305 votaque suscipiunt exhortanturque dolentem.
una ministrarum, media de plebe, Galanthis
flava comas aderat faciendis strenua iussis,
officiis dilecta suis. ea sensit iniqua
nescio quid Iunone geri, dumque exit et intrat
310 saepe fores, divam residentem vidit in ara
bracchiaque in genibus digitis conexa tenentem
et 'quaecumque es' ait 'dominae gratare! levata est
Argolis Alcmene potiturque puerpera voto.'
exsiluit iunctasque manus pavefacta remisit
315 diva potens uteri, vinclis levor ipsa remissis.
numine decepto risisse Galanthida fama est;
ridentem prensamque ipsis dea saeva capillis
traxit et e terra corpus relevare volentem
arcuit inque pedes mutavit bracchia primos.

298–299 (dextroque ... iunctis) *Priscianus 7.87*

[**EFLMNPSUW**] **289** nec iam] iam non **E** | labores **EFLPWe** laborems **U** laborem **N**¹ dolores **M** || **290** quin] cui **M**²**PU**³ || **291** habet] adit **NU** || **294** Nixosque *Heinsius* nixusque **EN**²**Wa** nisusque **U** nexusque **F**¹**MN**¹**p** nexosque **L** adnexos **Pe** | pares] partus **Pep** || **297** gemitus audit **P** || **298** a *Priscianus* e **EUe** est **FLMNPWa** || **299** genu **A** genu et **MN** || **301** *in marg.* **N** || **303** moturaque] morituraque **NS** || **304** queror] loquor **LN**² (*in ras.*) | silicis **N** || **311** genibus(que *eras.*) **N** || **312** est *om.* **W** || **314** patefacta **L** || **317** ipsis] suis **P** illam **W** || **318** e] a **E** | levare **N** || **319** arguit **EUe**

320 strenuitas antiqua manet, nec terga colorem
amisere suum: forma est diversa priori.
quae quia mendaci parientem iuverat ore,
ore parit nostrasque domos, ut et ante, frequentat.'
Dixit et admonitu veteris commota ministrae
325 ingemuit; quam sic nurus est adfata dolentem:
'Te tamen, o genetrix, alienae sanguine vestro
rapta movet facies. quid, si tibi mira sororis
fata meae referam? quamquam lacrimaeque dolorque
inpediunt prohibentque loqui. fuit unica matri
330 (me pater ex alia genuit) notissima forma
Oechalidum Dryope. quam virginitate carentem
vimque dei passam Delphos Delonque tenentis
excipit Andraemon et habetur coniuge felix.
est lacus adclivis devexo margine formam
335 litoris efficiens, summum myrteta coronant.
venerat huc Dryope fatorum nescia, quoque
indignere magis, nymphis latura coronas;
inque sinu puerum, qui nondum inpleverat annum,
dulce ferebat onus tepidique ope lactis alebat.
340 haud procul a stagno Tyrios imitata colores
in spem bacarum florebat aquatica lotos.
carpserat hinc Dryope, quos oblectamina nato
porrigeret, flores, et idem factura videbar
(namque aderam): vidi guttas e flore cruentas
345 decidere et tremulo ramos horrore moveri.
scilicet, ut referunt tardi nunc denique agrestes,
Lotis in hanc nymphe fugiens obscena Priapi
contulerat versos, servato nomine, vultus.
nescierat soror hoc; quae cum perterrita retro
350 ire et adoratis vellet discedere nymphis,
haeserunt radice pedes; convellere pugnat
nec quicquam nisi summa movet. subcrescit ab imo,
totaque paulatim lentus premit inguina cortex.

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] 321 priore **M** || 324—*10. 707 exstant in* ϰ || 325 dolentem **EN**^{3}**UW**e loquentem ϰ**FLMN**^{1}**P**v || 326 alienae ϰ**FN**e aliena **LMU**v alienae a **EPW**a | pectore **P**^{1} | nostro **M**^{1} || 332 Delphos] delos **LM**^{2} | delonque **NU** delumque **A** telumque **F** || 337 indignare ϰ || 341 spe **U** || 343 porrigerat **W** || 346 nunc] num ϰ**M**^{1}**N**^{1} || 347 lotis ϰ**M** lotos **A** || 348 s(erv **N**^{2})ato **N** sublato ϰ**FLM**^{1}**U**^{3} || 350 ire et **U**^{4} (*Heinsius*) iret ϰ**MN**^{1} iret et or. **EFLN**^{2}**PU**^{1}**W** || 351 cum vellere ϰ**E**e || 352 succrescit **EW**

ut vidit, conata manu laniare capillos
355 fronde manum inplevit: frondes caput omne tenebant.
at puer Amphissos (namque hoc avus Eurytus illi
addiderat nomen) materna rigescere sentit
ubera, nec sequitur ducentem lacteus umor.
spectatrix aderam fati crudelis opemque
360 non poteram tibi ferre, soror, quantumque valebam,
crescentem truncum ramosque amplexa morabar
et, fateor, volui sub eodem cortice condi.
ecce vir Andraemon genitorque miserrimus adsunt
et quaerunt Dryopen: Dryopen quaerentibus illis
365 ostendi loton. tepido dant oscula ligno
adfusique suae radicibus arboris haerent.
nil nisi iam faciem, quod non foret arbor, habebat
cara soror: lacrimae misero de corpore factis
inrorant foliis, ac, dum licet oraque praestant
370 vocis iter, tales effundit in aëra questus:
'siqua fides miseris, hoc me per numina iuro
non meruisse nefas; patior sine crimine poenam.
viximus innocuae; si mentior, arida perdam,
quas habeo, frondes, et caesa securibus urar.
375 hunc tamen infantem maternis demite ramis
et date nutrici nostraque sub arbore saepe
lac facitote bibat nostraque sub arbore ludat.
cumque loqui poterit, matrem facitote salutet,
et tristis dicat: 'latet hoc in stipite mater.'
380 stagna tamen timeat nec carpat ab arbore flores
et frutices omnes corpus putet esse deorum.
care vale coniunx et tu, germana, paterque,
qui, siqua est pietas, ab acutae vulnere falcis,
a pecoris morsu frondes defendite nostras.
385 et quoniam mihi fas ad vos incumbere non est,
erigite huc artus et ad oscula nostra venite,

[ϰ EFLMNP(S)UW] 355 tegebant ϰLe || 356 Amphissos *Heinsius* amphis(os A us M) A || 357 sentit ϰEMUW sensit FLNP || 359 facti NP || 364 dryopen dryopen EMNUWe ubi sit dryope ϰFLP || 366 diffusique U || 367 habebas FLP || 368 misero] verso *Heinsius* || 369 ac dum A quod adhuc N^1 et dum ϰM || 371 miseris] superis c || 376 saepe *in ras.*, 377 *in marg.* N^2 || 379 et tristis] pertristis P^1 | dicat tristis E^2We || 380 signa N^3P^1e || 381 dearum LM^2Pe || 383 quis (N^1) U^3 quin *Ehwald* | faucis E

dum tangi possunt, parvumque attollite natum.
plura loqui nequeo. nam iam per candida mollis
colla liber serpit, summoque cacumine condor.
390 ex oculis removete manus! sine munere vestro
contegat inductus morientia lumina cortex.'
desierant simul ora loqui, simul esse. diuque
corpore mutato rami caluere recentes.'
   Dumque refert Iole factum mirabile, dumque
395 Eurytidos lacrimas admoto pollice siccat
Alcmene (flet et ipsa tamen), conpescuit omnem
res nova tristitiam. nam limine constitit alto
paene puer dubiaque tegens lanugine malas
ora reformatus primos Iolaus in annos.
400 hoc illi dederat Iunonia muneris Hebe
victa viri precibus; quae cum iurare pararet,
dona tributuram post hunc se talia nulli,
non est passa Themis. 'nam iam discordia Thebae
bella movent' dixit, 'Capaneusque nisi ab Iove vinci
405 haud poterit, fientque pares in vulnere fratres,
subductaque suos manes tellure videbit
vivus adhuc vates, ultusque parente parentem
natus erit facto pius et sceleratus eodem
attonitusque malis, exul mentisque domusque,
410 vultibus Eumenidum matrisque agitabitur umbris,
donec eum coniunx fatale poposcerit aurum
cognatumque latus Phegeius hauserit ensis.
tum demum magno petet hos Acheloia supplex
ab Iove Callirhoe natis infantibus annos;
415 neve necem sinat esse diu victoris inultam,
Iuppiter his motus privignae dona nurusque

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **387** possum *Leid. Voss. O 51, Moreti prim., Plan* (*Heinsius*) ‖ **390** munere] crimine **M**[2]**U**[3] ‖ **395** amoto **M**[1] ‖ **398** poene **MW** ‖ **404** capaneusque nisi ab iove **EM** (*e corr.*) **UW**v capaneus qui ni ab (a ϰ**FL**) iove ϰ**FL**e capaneus qui ni iove **NP** ‖ **405** haud poterunt **M**[1] non poterit **W** | fientque p flebuntque **M** //flent atque **N** deflentque **A** | ibuntque – in vulnera *Heinsius* ‖ **407** (v *eras.*)ultusque **M**[1]**a** ‖ **411** eum] enim **U** | fatali poscerat auro ϰ ‖ **412** Phegeius *ex* **NU** *Plan.* | auserit nensis **M** ‖ **413** magno demum **W** | pet(et *ex corr.*) **MN** petit ϰ | hos **FMU** hoc ϰ**ELPW**e *om.* **N** ‖ **414** a **NP**p ‖ **415** *praebet in textu* v, *sed post 417 signis add., in ras.* **W**[2] | diu victoris **M** ultoris **F** sui victoris **U**a sui genitoris **E** | neu genitorque necem sui esse parentis **N** addat neve necem sui esse (victoris ϰ ultoris **LP**eh) ϰ**LP**eh esse addat victoris **W**[2] ‖ **416** dona] vota **N**[1]

praecipiet facietque viros inpubibus annis.'
Haec ubi faticano venturi praescia dixit
ore Themis, vario superi sermone fremebant,
420 et, cur non aliis eadem dare dona liceret,
murmur erat: queritur veteres Pallantias annos
coniugis esse sui, queritur canescere mitis
Iasiona Ceres, repetitum Mulciber aevum
poscit Erichthonio, Venerem quoque cura futuri
425 tangit et Anchisae renovare paciscitur annos.
cui studeat, deus omnis habet; crescitque favore
turbida seditio, donec sua Iuppiter ora
solvit et 'o nostri siqua est reverentia' dixit,
'quo ruitis? tantumne aliquis sibi posse videtur,
430 fata quoque ut superet? fatis Iolaus in annos,
quos egit, rediit, fatis iuvenescere debent
Callirhoe geniti, non ambitione nec armis.
vos etiam, quoque hoc animo meliore feratis,
me quoque fata regunt, quae si mutare valerem,
435 nec nostrum seri curvarent Aeacon anni,
perpetuumque aevi florem Rhadamanthus haberet
cum Minoe meo, qui propter amara senectae
pondera despicitur nec, quo prius, ordine regnat.'
dicta Iovis movere deos; nec sustinet ullus,
440 cum videat fessos Rhadamanthon et Aeacon annis
et Minoa, queri; qui, dum fuit integer aevi,
terruerat magnas ipso quoque nomine gentes;
tunc erat invalidus Deionidenque iuventae
robore Miletum Phoeboque parente superbum
445 pertimuit credensque suis insurgere regnis
haud tamen est patriis arcere penatibus ausus.
sponte fugis, Milete, tua celerique carina

419 (vario ... fremebant) *Ermoldus Nigellus Hludowic. 212*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **417** praecipit effecitque **M** | effecitque **v** || **422** mitem **MP** || **423** iasiona **U** *ex corr.* iasona *fere* **A** (aesona flava **M** et lasciva **W**) | mulcifer **FLW** | aevum] annum **U**[2] || **425** pascitur (*corr.*) **EMW** || **426** studeat] faveat *in marg.* **U**[3] || **428** reverentia] fiducia **P** || **431** egitque redit ϰ | redit **N**[1] redi/it **M** || **432** nec] non **N** || **433** hoc **ENUW** ut hoc ϰ**MPe** ut haec **FL** || **435** seri] miseri ϰ || **437** amara] magna **a** multa **W** seva **h** || **439** nec se tenet **Ea** || **440** videant **v** || **443** Deionidenque *Plan.* -idaeque **FLMNW** || **447** tua—fugis **Wc** | celerisque ϰ

Aegaeas metiris aquas et in Aside terra
moenia constituis positoris habentia nomen.
450 Hic tibi, dum sequitur patriae curvamina ripae,
filia Maeandri totiens redeuntis eodem
cognita Cyanee, praestantia corpora forma,
Byblida cum Cauno, prolem est enixa gemellam.
Byblis in exemplo est, ut ament concessa puellae,
455 Byblis Apollinei correpta cupidine fratris:
non soror ut fratrem, nec qua debebat, amabat.
illa quidem primo nullos intellegit ignes
nec peccare putat, quod saepius oscula iungat,
quod sua fraterno circumdet bracchia collo,
460 mendacique diu pietatis fallitur umbra.
paulatim declinat amor, visuraque fratrem
culta venit nimiumque cupit formosa videri,
et siqua est illic formosior, invidet illi.
sed nondum manifesta sibi est nullumque sub illo
465 igne facit votum; verumtamen aestuat intus.
iam dominum appellat, iam nomina sanguinis odit:
Byblida iam mavult quam se vocet ille sororem.
spes tamen obscenas animo demittere non est
ausa suo vigilans; placida resoluta quiete
470 saepe videt, quod amat; visa est quoque iungere fratri
corpus et erubuit, quamvis sopita iacebat.
somnus abit: silet illa diu repetitque quietis
ipsa suae speciem, dubiaque ita mente profatur:
'me miseram! tacitae quid vult sibi noctis imago?
475 quam nolim rata sit! cur haec ego somnia vidi?
ille quidem est oculis quamvis formosus iniquis
et placet, et possim, si non sit frater, amare,
et me dignus erat; verum nocet esse sororem.
dummodo tale nihil vigilans committere temptem,

454 *sq. haec respexit Petrus Pictor de muliere mala 78—79*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **451** menandri ϰ || **452** cy(i)anee **EFLW**^{1}v^1 cyane **M**^{2}**N**^{2} **PW**^{2}e creneis ϰ crene **M**^{1} cretei **U**^{1} crineo **E**^{2} | praestantia corpora ϰ**M**^{1} praestanti corpore **EFLN**^{2}**PUW**e | forma] nympha **M**^{2}**U**^{3}**W**v || **453** Byblida *Plan.* biblida **A** || **456** quam **N**^{1} quo **M**^{1} | ama(bat *in ras.*) **N** amari ϰ amavit **FP**e || **458—459** iungit—circumdat **Pd** || **460** mendacisque **E**^{1}**N**^{1}**U** || **463** illic] illa **M**^{2} || **468** demittere **EFN**^{2}**PW** di- ϰ**LMU**e || **471** iaceret **EW**h || **475** nollem **M** | rapta **N**^{1}**W**v raptam **N**^{2} | sit *om.* **N** || **477** possem **Pd** possum **ch** possit **M**^{1} posset v

480 saepe licet simili redeat sub imagine somnus:
testis abest somno, nec abest imitata voluptas.
pro Venus et tenera volucer cum matre Cupido,
gaudia quanta tuli! quam me manifesta libido
contigit! ut iacui totis resoluta medullis!
485 ut meminisse iuvat! quamvis brevis illa voluptas
noxque fuit praeceps et coeptis invida nostris.
o ego, si liceat mutato nomine iungi,
quam bene, Caune, tuo poteram nurus esse parenti!
quam bene, Caune, meo poteras gener esse parenti!
490 omnia, di facerent, essent communia nobis,
praeter avos; tu me vellem generosior esses!
nescio quam facies igitur, pulcherrime, matrem;
at mihi, quae male sum, quos tu, sortita parentes,
nil nisi frater eris. quod obest, id habebimus unum.
495 quid mihi significant ergo mea visa? quod autem
somnia pondus habent? an habent et somnia pondus?
di melius! — di nempe suas habuere sorores.
sic Saturnus Opem iunctam sibi sanguine duxit,
Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi.
500 sunt superis sua iura! quid ad caelestia ritus
exigere humanos diversaque foedera tempto?
aut nostro vetitus de corde fugabitur ardor
aut, hoc si nequeo, peream, precor, ante toroque
mortua conponar, positaeque det oscula frater!
505 et tamen arbitrium quaerit res ista duorum.
finge placere mihi: scelus esse videbitur illi.
at non Aeolidae thalamos timuere sororum.
unde sed hos novi? cur haec exempla paravi?
quo feror? obscenae procul hinc discedite flammae,
510 nec nisi qua fas est germanae frater ametur.
si tamen ipse mei captus prior esset amore,

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **481** abest^{1}] adest ϰ**F** || **482—485** *in marg.* **N**^{2} || **482** tenera] veneris ϰ || **484** tutis **v** || **485** ut] et **M**^{1}**v** | quisvis **N**^{2} || **488—489** *inter lin.* **N**^{2} || **489** *in marg.* **Mhv**, *om.* **EWa** | caune meo poteras **M**^{2}**e** tu poteras nostro ϰ**FLN**^{2}**PU** || **490—491** '*corrupti*' *Slater* || **493** at ϰ**M**(**N**^{1}) et **EFW** (h)ei **LM**^{2}**N**^{2}**PU** ah **e** | quos tu] tecum **N**^{1} | **496** an] sed **P** || **498** duxit] iunxit **EW** || **499** tethyn ϰ *Plan.* tethin **EN** thetin **A** || **500** sint *Heinsius* || **503** precor] licet **U**^{1} | ante **MNU**^{2} ipsa ϰ**EFLPU**^{1}**We** || **505** et] at **LPh** sed *Heinsius* || **507** tenuere **c** renuere *Heinsius* || **510** germanus (**N**^{1}) **U**^{1} germana **FLPe** || **511** meo **M**

forsitan illius possem indulgere furori.
ergo ego, quae fueram non reiectura petentem,
ipsa petam? poterisne loqui? poterisne fateri?
515 coget amor, potero; vel, si pudor ora tenebit,
littera celatos arcana fatebitur ignes.'
Hoc placet, haec dubiam vicit sententia mentem;
in latus erigitur cubitoque innixa sinistro
'viderit: insanos' inquit 'fateamur amores.
520 ei mihi! quo labor? quem mens mea concipit ignem?'
et meditata manu conponit verba trementi:
dextra tenet ferrum, vacuam tenet altera ceram.
Incipit et dubitat; scribit damnatque tabellas;
et notat et delet; mutat culpatque probatque
525 inque vicem sumptas ponit positasque resumit.
quid velit, ignorat; quidquid factura videtur,
displicet; in vultu est audacia mixta pudori.
scripta 'soror' fuerat: visum est delere sororem
verbaque correptis incidere talia ceris:
530 'quam, nisi tu dederis, non est habitura salutem,
hanc tibi mittit amans; pudet, a, pudet edere nomen.
et si, quid cupiam, quaeris, sine nomine vellem
posset agi mea causa meo nec cognita Byblis
ante forem, quam spes votorum certa fuisset.
535 esse quidem laesi poterat tibi pectoris index
et color et macies et vultus et umida saepe
lumina nec causa suspiria mota patenti
et crebri amplexus et quae, si forte notasti,
oscula sentiri non esse sororia possent:
540 ipsa tamen, quamvis animi grave vulnus habebam,
quamvis intus erat furor igneus, omnia feci
(sunt mihi di testes), ut tandem sanior essem,

523–524, 526–527 (incipit … probatque, quid velit … displicet) *Epist. Meinhardi anno 1064* || **524** (et notat … probatque) *Mico in opere prosod. 152*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **513** quae] quem ϰ**Pe** | neglectura **EN**^{3}**We** || **514** poterone (*bis*) **c** || **517** hoc] haec **N**^{3}**d** | vincet **c** || **519** viderit] sedit et **N** || **521** *om.* ϰ | timenti **P**^{1} || **525. 524** *Bothe* || **527** pudor(i *in ras.*) **N** pudor/ ϰ pudorque **M** || **529** correptis **A** correctis **E** || **531** hoc ϰ | pudet ad te credere nomen **N** || **533** possit **M** || **535** poterit **M** poterant **W** || **537** nota **M**^{2}**N**^{3}**U** | patente **U**^{4} petenti(s *eras.* **M**) ϰ**M**^{1}**N**^{1} potenti **L** || **538** si] sint **M**^{1}**N**^{1} || **539** possunt **MN** || **540** animo **ch** (*Heinsius*) animum ϰ memini **S** me iam **M** | habebat **M** || **541** *inter lin.* **N**^{2} | intus] illud **M**^{1} | feci] sensi **P**^{1}

pugnavique diu violenta Cupidinis arma
effugere infelix et plus, quam ferre puellam
545 posse putes, ego dura tuli. superata fateri
cogor opemque tuam timidis exposcere votis:
tu servare potes, tu perdere solus amantem.
elige, utrum facias. non hoc inimica precatur,
sed quae, cum tibi sit iunctissima, iunctior esse
550 expetit et vinclo tecum propiore ligari.
iura senes norint et, quid liceatque nefasque
fasque sit, inquirant legumque examina servent:
conveniens Venus est annis temeraria nostris!
quid liceat, nescimus adhuc et cuncta licere
555 credimus et sequimur magnorum exempla deorum.
nec nos aut durus pater aut reverentia famae
aut timor inpediet: tantum sit causa timendi!
dulcia fraterno sub nomine furta tegemus:
est mihi libertas tecum secreta loquendi,
560 et damus amplexus et iungimus oscula coram.
quantum est, quod desit? miserere fatentis amorem
et non fassurae, nisi cogeret ultimus ardor,
neve merere meo subscribi causa sepulcro.'
Talia nequiquam perarantem plena reliquit
565 cera manum summusque in margine versus adhaesit.
protinus inpressa signat sua crimina gemma,
quam tinxit lacrimis (linguam defecerat umor),
deque suis unum famulis pudibunda vocavit
et pavidum blandita 'fer has, fidissime, nostro'
570 dixit et adiecit longo post tempore 'fratri'.
cum daret, elapsae manibus cecidere tabellae;
omine turbata est, misit tamen. apta minister
tempora nactus adit traditque latentia verba.

548—550 (non hoc ... sed quaecumque tibi iunctissima ... expetit) *Cledonius Ars* (*Keil V 38*) || **559** (est ... loquendi) *Chronicon Salernitanum p. 60, 16 Westerbergh*

[ϰ EFLMNP(S)UW] **550** propriore ELU || **552** legumque] rerumque P || **553** annis] rebus N[1] || **557** sit] absit E[2]PU[3]W[2]e || **560** coram] contra ϰ cara M[1] || **561** defit *Heinsius* | amori(s *eras.* M) FLM || **563** *del. Heinsius* || **565** manu ϰ | summusque MNv summoque A || **566** crimina] nomina E carmina d || **567** lingua U[1] linguae FLNU[3]h || **569** pavidum] paulum W | fer has] feras ϰLM || **573** latentia] fatentia *Koch*

attonitus subita iuvenis Maeandrius ira
575 proicit acceptas lecta sibi parte tabellas
vixque manus retinens trepidantis ab ore ministri,
'dum licet, o vetitae scelerate libidinis auctor,
effuge' ait, 'qui, si nostrum tua fata pudorem
non traherent tecum, poenas mihi morte dedisses.'
580 ille fugit pavidus dominaeque ferocia Cauni
dicta refert. palles audita, Bybli, repulsa,
et pavet obsessum glaciali frigore corpus;
mens tamen ut rediit, pariter rediere furores,
linguaque vix tales icto dedit aëre voces:
585 'et merito! quid enim temeraria vulneris huius
indicium feci? quid, quae celanda fuerunt,
tam cito commisi properatis verba tabellis?
ante erat ambiguis animi sententia dictis
praetemptanda mihi. ne non sequeretur euntem,
590 parte aliqua veli, qualis foret aura, notare
debueram tutoque mari decurrere, quae nunc
non exploratis inplevi lintea ventis.
auferor in scopulos igitur subversaque toto
obruor oceano, neque habent mea vela recursus.
595 quid, quod et ominibus certis prohibebar amori
indulgere meo, tum cum mihi ferre iubenti
excidit et fecit spes nostras cera caducas?
nonne vel illa dies fuerat vel tota voluntas,
sed potius mutanda dies? deus ipse monebat
600 signaque certa dabat, si non male sana fuissem.
et tamen ipsa loqui nec me committere cerae
debueram praesensque meos aperire furores!
vidisset lacrimas, vultum vidisset amantis;
plura loqui poteram, quam quae cepere tabellae.

582 (glaciali frigore) *Paulinus Petricorda vita Martini 1.63, 4.23* || 604 (cepere tabellae) *Hildebertus Cenom. c. 51.2* (*Scott*)

[ϰ EFLMNP(S)UW] 578 qui] quod NU^1 || 579 secum M (*e corr.*) ch || 581 pallens ϰ || 582 corpus] pectus ϰN^{3}d || 584 vix] tunc U | vix linguaque M^{1}v | icto] secto N || 586 effeci U || 589 eundem M (*corr.*) || 591 tutoque N^{2}PWv totoque ϰEFLMN^{1}Ue || 593 nunc feror M^2 | subversaque MN submersaque ϰEFLPUW || 596 tum] tunc Ne || 597 nostras spes fecit EW || 598 voluntas N^{3}W *Harl. 2737 et marg.* h voluptas A || 599 ipsa (N^1) U || 600 certaque signa c || 604 quam nostrae cera tabellae N^1

605 invito potui circumdare bracchia collo
et, si reicerer, potui moritura videri
amplectique pedes adfusaque poscere vitam.
omnia fecissem, quorum si singula duram
flectere non poterant, potuissent omnia, mentem.
610 forsitan et missi sit quaedam culpa ministri:
non adiit apte nec legit idonea, credo,
tempora nec petiit horamque animumque vacantem.
haec nocuere mihi; neque enim est de tigride natus
nec rigidas silices solidumve in pectore ferrum
615 aut adamanta gerit nec lac bibit ille leaenae.
vincetur! repetendus erit, nec taedia coepti
ulla mei capiam, dum spiritus iste manebit.
nam primum, si facta mihi revocare liceret,
non coepisse fuit, coepta expugnare secundum est.
620 quippe nec ille potest, ut iam mea vota relinquam,
non tamen ausorum semper memor esse meorum.
et, quia desierim, leviter voluisse videbor
aut etiam temptasse illum insidiisque petisse:
vel certe non hoc, qui plurimus urget et urit
625 pectora nostra, deo, sed victa libidine credar!
denique iam nequeo nil commisisse nefandum;
et scripsi et petii: temerata est nostra voluntas;
ut nihil adiciam, non possum innoxia dici.
quod superest, multum est in vota, in crimina parvum.'
630 Dixit, et (incertae tanta est discordia mentis)
cum pigeat temptasse, libet temptare, modumque
exit et infelix committit saepe repelli.
mox ubi finis abest, patriam fugit ille nefasque
inque peregrina ponit nova moenia terra.
635 tum vero maestam tota Miletida mente
defecisse ferunt, tum vero a pectore vestem

[ϰ EFLMNP(S)UW] 605 invito] et toto d || 608 durum FLN || 611 apte non adiit FLN | nec] non EW || 614 *inter lin.* N^{2} | rigidos PUWe | rigida silice ϰ || 617 capiam] cupiam E^{1}FLU^{1} faciam N^{3} || 618 fata LM^{2} || 619 coepta M(N^{1}) coeptum A | est *om.* N^{1} || 621—622 meorum *in ras.* F^{2}M^{2}N^{2} meorum – voluisse *om.* ϰL, *in marg.* E^{2}U^{4} || 622 *in marg.* F^{2}M^{2}, *post 623* N^{3} || 624 urget et urit ϰMNU urit et ussit EFLPWe ussit et urit v || 626 *in marg.* M^{2}, *inter lin.* N^{2}, *om.* ϰ^{1}L (*post 627* ϰ^{2}) || 627 voluptas FLM (*ex corr.*) cv || 629 est *om.* N || 630 *in marg.* N || 631 modumque] domumque P^{2}c || 635 maestam cum tota biblida mente N || 636 tum vero a] tenero de N

diripuit planxitque suos furibunda lacertos,
iamque palam est demens inconcessamque fatetur
spem veneris, sine qua patriam invisosque penates
640 deserit et profugi sequitur vestigia fratris,
utque tuo motae, proles Semeleia, thyrso
Ismariae celebrant repetita triennia bacchae,
Byblida non aliter latos ululasse per agros
Bubasides videre nurus; quibus illa relictis
645 Caras et armiferos Lelegas Lyciamque pererrat.
iam Cragon et Limyren Xanthique reliquerat undas,
quoque Chimaera iugo mediis in partibus ignem,
pectus et ora leae, caudam serpentis habebat:
deficiunt silvae, cum tu lassata sequendo
650 concidis et dura positis tellure capillis,
Bybli, iaces frondesque tuo premis ore caducas.
saepe etiam nymphae teneris Lelegeides ulnis
tollere conantur; saepe, ut medeantur amori,
praecipiunt surdaeque adhibent solacia menti.
655 muta iacet viridesque suis tenet unguibus herbas
Byblis, et umectat lacrimarum gramina rivo.
naidas his venam, quae numquam arescere posset,
supposuisse ferunt: quid enim dare maius habebant?
protinus, ut secto piceae de cortice guttae
660 utve tenax gravida manat tellure bitumen,
utque sub adventu spirantis lene favoni
sole remollescit, quae frigore constitit, unda,
sic lacrimis consumpta suis Phoebeia Byblis
vertitur in fontem, qui nunc quoque vallibus illis
665 nomen habet dominae nigraque sub ilice manat.
Fama novi centum Cretaeas forsitan urbes

661 (utque sub adventu ... favoni) *Gloss. Osberni* (*Mai p. 224*)

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **637** deripuit *Heinsius* | plangitque e plausitque **P** || **638** inconcessaeque *Heinsius* || **639** sine qua **A** (ϰ² *et* N² *in ras.*) siquidem **M**¹ || **642** triennia] trieterica **W** || **645** armigeros **P** || **646** Cragon *Plan. et e corr.* **U**⁴ grac(h)on **A** | Limyren *ex* **E** *Plan.* | undam **N** || **647** *in marg.* **N** | ignem] iugum **N**¹ (h)ircum **ep** || **652** etiam ϰ**MN** : *ut haec lectio accipi possit, lacunam post 651 statuendam censuit Magnus* illam **A** | in teneris ϰ**Me** || **653** medeantur ϰ**M**²**N** medeatur **EMPUW** mederetur **FLeh**¹ || **654–655** surdaeque – virides *inter lin.* **N**² || **655** viridisque ϰ**W** || **656** rivis ϰ rivus **M** || **657** naidas *edd.* naides **A** | possit **W** || **660** utque **Uv** | gravida] liquida **P** || **661** utve **Mv**¹ | adventum **NUW** (*Heinsius*) | favonii **EU** || **664** illis] imis **d**

inplesset monstri, si non miracula nuper
Iphide mutata Crete propiora tulisset.
proxima Gnosiaco nam quondam Phaestia regno
670 progenuit tellus ignotum nomine Ligdum,
ingenua de plebe virum; nec census in illo
nobilitate sua maior, sed vita fidesque
inculpata fuit. gravidae qui coniugis aures
vocibus his monuit, cum iam prope partus adesset:
675 'quae voveam, duo sunt: minimo ut relevere dolore,
utque marem parias. onerosior altera sors est,
et vires fortuna negat: quod abominor, ergo,
edita forte tuo fuerit si femina partu,
(invitus mando: pietas, ignosce) necetur.'
680 dixerat, et lacrimis vultum lavere profusis
tam qui mandabat, quam cui mandata dabantur;
sed tamen usque suum vanis Telethusa maritum
sollicitat precibus, ne spem sibi ponat in arto;
certa sua est Ligdo sententia. iamque ferendo
685 vix erat illa gravem maturo pondere ventrem,
cum medio noctis spatio sub imagine somni
Inachis ante torum pompa comitata sacrorum
aut stetit aut visa est: inerant lunaria fronti
cornua cum spicis nitido flaventibus auro
690 et regale decus; cum qua latrator Anubis
sanctaque Bubastis variusque coloribus Apis,
quique premit vocem digitoque silentia suadet;
sistraque erant, numquamque satis quaesitus Osiris
plenaque somniferis serpens peregrina venenis.
695 tum velut excussam somno et manifesta videntem
sic adfata dea est: 'pars o Telethusa mearum,
pone graves curas mandataque falle mariti;

693 (numquamque ... Osiris) *Lact. Div. Inst. 1.21.20*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **668** mutata **FLN^{2}Pe** mutato ϰ**EMN^{1}UW** | propriora ϰ**EU** || **669** quondam] quendam *Housman* || **670** ignoto **a** | lygdum **P** lugdum ϰ^1 || **672** (vit *in ras.*)a **MN** iura **U** || **675** minimo] nimio **M** | labore **Ue** || **676** sors] res **P** || **677** fortuna] natura **Lv^2** || **679. 678 P** || **680** voltus **N** || **681** mandavit **N** || **683** in arcto **L^{1}U^1** in apto **P^1** inertem **N^1** || **684** sua **EFLPUWe** suo ϰ**MN** | iamque] quaeque **N^1** | ferenda **F^{1}L** || **685** vix erat **E** (*Heinsius*) vixerat ϰ**F^1** vinxerat **M^{1}U^1** (d *in ras.*)uxerat **N** viderat **L** vexerat **P^{2}U^{3}We** || **687** sacrorum] suorum **Lp** suarum **P** || **691** variisque **LU** || **692. 691 v** || **693. 692 FLe**

nec dubita, cum te partu Lucina levarit,
tollere, quidquid erit. dea sum auxiliaris opemque
700 exorata fero, nec te coluisse quereris
ingratum numen.' monuit thalamoque recessit.
  Laeta toro surgit purasque ad sidera supplex
Cressa manus tollens, rata sint sua visa, precatur.
ut dolor increvit seque ipsum pondus in auras
705 expulit et nata est ignaro femina patre,
iussit ali mater puerum mentita; fidemque
res habuit, neque erat ficti nisi conscia nutrix.
vota pater solvit nomenque inponit avitum:
Iphis avus fuerat, gavisa est nomine mater,
710 quod commune foret nec quemquam falleret illo.
inde incepta pia mendacia fraude latebant:
cultus erat pueri, facies, quam sive puellae
sive dares puero, fieret formosus uterque.
tertius interea decimo successerat annus,
715 cum pater, Iphi, tibi flavam despondit Ianthen,
inter Phaestiades quae laudatissima formae
dote fuit virgo, Dictaeo nata Teleste.
par aetas, par forma fuit, primasque magistris
accepere artes, elementa aetatis, ab isdem;
720 hinc amor ambarum tetigit rude pectus et aequum
vulnus utrique dedit, sed erat fiducia dispar:
coniugium pactaeque exspectat tempora taedae,
quamque virum putat esse, virum fore credit Ianthe;
Iphis amat, qua posse frui desperat, et auget
725 hoc ipsum flammas ardetque in virgine virgo,
vixque tenens lacrimas 'quis me manet exitus' inquit,

711 (pia fraude) *Ambros. de Ioseph 11.62, in Luc. 4.218* (*Adriaen*); *Hegesippus de bello Iud. 5.15* || **715** (Ianthen) *Probus Catholica 1.54* (*Keil IV 30*), *Marii Plotii Sacerdotis Ars gr. 2.60* (*Keil VII 481*)

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **698** dubita **EFLNPUW** dubito ϰ dubites **M**ϛ || **700** quereris ϰ**FP** || **702** puras **N** || **705** patre **LMP** patri ϰ**EFNUW**ϛ || **706** puerum mater ϛ || **707** ficti **MNUW** facti ϰ**EFLP**ϛ || **710** nec] ne **FM** | quicquam ϰ**E** **N**^{3}**U**^{2} || **711** inde incepta *Noricus ut coniec. Zingerle* inde cepta *aut* indecepta **A** || **712** vultus **M** *ex corr.* | facies quam] faciesque ϰ || **713** fieret **A** (*etiam* **N**) fuerat **M** *ex corr.* || **714** decimus **U**^{1} || **715** iphi **EN**^{2}**P**^{2}**SUW** iphe ϰ**FLMNP** || **718** par forma] formaque **MN** || **720** ambarum **N** *et e corr.* ꝟ amborum **A** || **722** coniugii **FP**^{1}ϛ | exspectat *Thuan.* (*Heinsius*) exspectant **A** || **723** quamque *unus Heinsii* quemque **A** | virum^{2}] suum **W**ꝟ || **724** qua **FLMPU**^{3}**W**ꝟ quo ϰ**EN**^{2} (*in ras.*) **U**^{1}ϛ | desperet **N**

'cognita quam nulli, quam prodigiosa novaeque
cura tenet Veneris? si di mihi parcere vellent,
parcere debuerant; si non, et perdere vellent,
730 naturale malum saltem et de more dedissent!
nec vaccam vaccae, neque equas amor urit equarum;
urit oves aries, sequitur sua femina cervum;
sic et aves coeunt, interque animalia cuncta
femina femineo correpta cupidine nulla est.
735 vellem nulla forem! ne non tamen omnia Crete
monstra ferat, taurum dilexit filia Solis,
femina nempe marem: meus est furiosior illo,
si verum profitemur, amor; tamen illa secuta est
spem Veneris, tamen illa dolis et imagine vaccae
740 passa bovem est, et erat, qui deciperetur, adulter.
huc licet e toto sollertia confluat orbe,
ipse licet revolet ceratis Daedalus alis,
quid faciet? num me puerum de virgine doctis
artibus efficiet? num te mutabit, Ianthe?
745 quin animum firmas teque ipsa reconligis, Iphi,
consiliique inopes et stultos excutis ignes?
quid sis nata, vide, nisi te quoque decipis ipsam,
et pete, quod fas est, et ama, quod femina debes.
spes est, quae capiat, spes est, quae pascit amorem;
750 hanc tibi res adimit: non te custodia caro
arcet ab amplexu nec cauti cura mariti,
non patris asperitas, non se negat ipsa roganti;
nec tamen est potiunda tibi, nec, ut omnia fiant,
esse potes felix, ut dique hominesque laborent.
755 nunc quoque votorum nulla est pars vana meorum,

732 (sequitur sua bucula taurum) *sic hemistichium imitatur Dracontius laud. dei 1.274*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] 728 nollent *Madvig* || 729 *in marg.* **M**²v, *om.* **P**, *del. Heinsius* || 731 equarum] aquarum **E** | 734 femineo] feminea **P**²c | corrupta **Ea** | nullo est **E** || 735 crete *in ras.* **N**² certe **M** || 736 fer(at *in ras.*) **N** ferent **M**¹ feram **L** | detexit **M**¹ || 741 *in marg.* v | e *in ras.* **W**² aetoto **M** et ϰ ex e || 743 num] non cp | doctis] doctus **L** dictis v || 745 obfirmas *Heinsius* || 747 vides **FLM**² || 748 et¹] id **W** i *Heinsius* | debet **NW**v || 749 captat – pascit *Korn* faciat – pascat *Faber* | amantem **ENUW** || 750 hanc] spes *Heinsius* ('*melius* spem' *Slater*) || 753 nec¹] non **ELW**p | potiunda **EW**a potienda **A** | fiant] fallas **N**¹ || 755 vana *Naugerius* una **A** || 755–756 '*tollendi*' *Heinsius*

dique mihi faciles, quidquid valuere, dederunt,
quodque ego, vult genitor, vult ipsa socerque futurus;
at non vult natura, potentior omnibus istis,
quae mihi sola nocet. venit ecce optabile tempus,
760 luxque iugalis adest, et iam mea fiet Ianthe –
nec mihi continget: mediis sitiemus in undis.
pronuba quid Iuno, quid ad haec, Hymenaee, venitis
sacra, quibus qui ducat abest, ubi nubimus ambae?'
Pressit ab his vocem, nec lenius altera virgo
765 aestuat, utque celer venias, Hymenaee, precatur.
quod petit haec, Telethusa timens modo tempora differt,
nunc ficto languore moram trahit, omina saepe
visaque causatur; sed iam consumpserat omnem
materiam ficti, dilataque tempora taedae
770 institerant, unusque dies restabat: at illa
crinalem capiti vittam nataeque sibique
detrahit et passis aram complexa capillis
'Isi, Paraetonium Mareoticaque arva Pharonque
quae colis et septem digestum in cornua Nilum,
775 fer, precor,' inquit 'opem nostroque medere timori!
te, dea, te quondam tuaque haec insignia vidi
cunctaque cognovi, sonitum comitesque facesque...
sistrorum memorique animo tua iussa notavi.
quod videt haec lucem, quod non ego punior, ecce
780 consilium munusque tuum est: miserere duarum
auxilioque iuva.' lacrimae sunt verba secutae.
visa dea est movisse suas (et moverat) aras,
et templi tremuere fores imitataque lunam

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] 756 voluere **M**^{1}**ch** || 757 quodque ego] quod volo **Wah** | vult ipsa socerque **v** vult ipsae socerque **M** vult ips(e *in ras.*) socerque **N** socer et vult ipse ϰ**EFLPUe** et vult socer ipse **W** || 758 *inter lin.* **N**^{2} || 760 mea fiet] me flevit **N**^{1} || 763 *inter lin.* **N**^{2} | ducat] nubat **E** || 764 lenius] secius *Heinsius* || 766 tempore **W** || 767 moram *om.* **M**^{1}**v** | trahit] dat **M**^{2}**P** | omina] se somnia **M**^{1}**v** somnia ϰ**L**^{2}**P** || 769 ficti] effecti **N**^{1} tecti **M**^{1}**v** facti **e** || 771 capitis *Heinsius* || 773 isis arethonium **N** || 774 cornua] flumina **U** *et marg.* **N**^{3} || 777 sonitum comitesque **FLM**^{1}**N**^{1}**PUe** comites sonitumque **EWac** sonitum comitantiaque aera ϰ**M**^{2}**N**^{3} | facetas **M** vatesque **F** | *post 777 lacunam unius versus statuit Ehwald* || 778 iussa] visa **E** || 779 quod non ego] thalamo quod **F**^{1}**L(P)** | punior] ponor in ϰ**P**^{2}**e** non ego **FL** | ecce **MF**^{2} (*in ras.*) ipsa **EM**^{3}**UWa** hocque *in ras.* **N**^{2} hoc est *Leid. Voss. O 51 et Zulichem* ignem ϰ**P**^{2}**e** ponor **L(F)** || 780 *in marg.* **h**^{3} | munusque tuum est **F**^{2}**M** monitusque tui **N**^{1} monitumque tuum est **N**^{2}**W** monitumque tuum (est **P**^{2}) **EUP**^{2}**av** natique tuum ϰ matrisque tuum ϰ^2**F**^{1} **LP**^{1} iussumque tuum **e** || 781 sunt] sua *Heinsius*

cornua fulserunt crepuitque sonabile sistrum.
785 non secura quidem, fausto tamen omine laeta
mater abit templo, sequitur comes Iphis euntem,
quam solita est, maiore gradu; nec candor in ore
permanet, et vires augentur, et acrior ipse est
vultus et incomptis brevior mensura capillis,
790 plusque vigoris adest, habuit quam femina. nam quae
femina nuper eras, puer es. date munera templis,
nec timida gaudete fide! dant munera templis,
addunt et titulum, titulus breve carmen habebat:
DONA · PVER · SOLVIT · QVAE · FEMINA · VOVERAT · IPHIS.
795 postera lux radiis latum patefecerat orbem,
cum Venus et Iuno sociusque Hymenaeus ad ignes
conveniunt, potiturque sua puer Iphis Ianthe.

LIBER DECIMVS

Inde per inmensum croceo velatus amictu
aethera digreditur Ciconumque Hymenaeus ad oras
tendit et Orphea nequiquam voce vocatur.
adfuit ille quidem, sed nec sollemnia verba
5 nec laetos vultus nec felix attulit omen;
fax quoque, quam tenuit, lacrimoso stridula fumo
usque fuit nullosque invenit motibus ignes.
exitus auspicio gravior. nam nupta per herbas
dum nova naiadum turba comitata vagatur,
10 occidit in talum serpentis dente recepto.
quam satis ad superas postquam Rhodopeius auras

795 (ut nitidum Titan radiis patefecerat orbem) *sic imitatur Ilias Lat. 650* | (septima iamque dies laetum patefecerat orbem) *sic imitatur Cyprianus Heptateuchos Iesu Nave 149*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **784** crepuitque solubile ϰ crepuit resonabile **N** || **786** comes] puer **EWa** || **790** nam quae] namque **MNPW**[1]**v** || **791** erat (**N**[2]) – est (**N**[3]) **N** || **794** dona] vota **e** || **796** sociosque *ex suis Heinsius* || **2** aera **EU**[3] | degreditur **E** || **3** rocatur **N**[2] rogatur **e** || **7** nullisque **W** || **9** nova *om.* **M**[1]**N**[1] | naidum **MU**[1] maenalidum *Harl. 2737* | turbam **N** || **10** in (talo *in ras.*) **M** inlato ϰ || **11** Rhodopeius *ex* **EFMU**[2]**W**

deflevit vates, ne non temptaret et umbras,
ad Styga Taenaria est ausus descendere porta
perque leves populos simulacraque functa sepulcro
15 Persephonen adiit inamoenaque regna tenentem
umbrarum dominum pulsisque ad carmina nervis
sic ait: 'o positi sub terra numina mundi,
in quem reccidimus, quidquid mortale creamur,
si licet et falsi positis ambagibus oris
20 vera loqui sinitis, non huc, ut opaca viderem
Tartara, descendi, nec uti villosa colubris
terna Medusaei vincirem guttura monstri;
causa viae est coniunx, in quam calcata venenum
vipera diffudit crescentesque abstulit annos.
25 posse pati volui nec me temptasse negabo:
vicit Amor. supera deus hic bene notus in ora est;
an sit et hic, dubito. sed et hic tamen auguror esse,
famaque si veteris non est mentita rapinae,
vos quoque iunxit Amor. per ego haec loca plena timoris,
30 per Chaos hoc ingens vastique silentia regni,
Eurydices, oro, properata retexite fata!
omnia debentur vobis paulumque morati
serius aut citius sedem properamus ad unam.
tendimus huc omnes, haec est domus ultima, vosque
35 humani generis longissima regna tenetis.
haec quoque, cum iustos matura peregerit annos,
iuris erit vestri: pro munere poscimus usum.
quod si fata negant veniam pro coniuge, certum est
nolle redire mihi: leto gaudete duorum.'
40 talia dicentem nervosque ad verba moventem
exsangues flebant animae: nec Tantalus undam

32–34 (omnia debemus [**MPa**: debentur **LPb**] vobis ... cunctis) *Lact. in Stat. Theb. 8.91* || **34** (tendimus huc omnes, domus est haec ultima) *Walterus de Cast. Sat. 7a.7.4*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **14** sepulcris **N**^{3}**cp** sepulcra ϰ || **14–15** functa – inamoenaque *inter lin.* **N**^{2}, *inter lin. et ad summam pag.* ϰ^2 simulacraque – sepulcro *in ras.* **M**^{2}, *15 in marg.* **M**^{2}**v** || **18** reccidimus *Riese* recidimus **A** decidimus **e** | creatur **N**^{2}**c** || **19** scilicet **FM**^{1}**UW**^{1}**v** || **20** hic **N**^{1} || **21** nec uti **EFLN**^{2}**PUWe** veluti ϰ**MNv** || **23** est *om.* **e** || **26** vincit **ce** || **27** *in marg.* **U**^{2}**v**^{2} | et^2 *om.* **M** || **29** ego per (haec *eras.*) loca **N** || **31** fata] fila **c**^{1} (*Heinsius*) || **32** debentur **EFNPUW** debemur **Lv** (*Heinsius*) debemus ϰ**MN**^{3}**ep** || **33** unam] imam **Wv** || **34** est haec **N** || **36** natura ϰ

captavit refugam stupuitque Ixionis orbis,
nec carpsere iecur volucres, urnisque vacarunt
Belides, inque tuo sedisti, Sisyphe, saxo.
45 tunc primum lacrimis victarum carmine fama est
Eumenidum maduisse genas, nec regia coniunx
sustinet oranti nec, qui regit ima, negare
Eurydicenque vocant. umbras erat illa recentes
inter et incessit passu de vulnere tardo.
50 hanc simul et legem Rhodopeius accipit Orpheus,
ne flectat retro sua lumina, donec Avernas
exierit valles; aut irrita dona futura.
Carpitur adclivis per muta silentia trames,
arduus, obscurus, caligine densus opaca.
55 nec procul abfuerant telluris margine summae:
hic, ne deficeret, metuens avidusque videndi
flexit amans oculos: et protinus illa relapsa est
bracchiaque intendens prendique et prendere certans
nil nisi cedentes infelix adripit auras.
60 iamque iterum moriens non est de coniuge quicquam
questa suo (quid enim nisi se quereretur amatam?)
supremumque 'vale', quod iam vix auribus ille
acciperet, dixit revolutaque rursus eodem est.
non aliter stupuit gemina nece coniugis Orpheus,
65 quam tria qui timidus, medio portante catenas,
colla canis vidit; quem non pavor ante reliquit,
quam natura prior, saxo per corpus oborto;
quique in se crimen traxit voluitque videri
Olenos esse nocens, tuque, o confisa figurae,
70 infelix Lethaea, tuae, iunctissima quondam
pectora, nunc lapides, quos umida sustinet Ide.
Orantem frustraque iterum transire volentem
portitor arcuerat; septem tamen ille diebus

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] 42 refluam **p** || 43 cerpsere **N** | volucres carpsere iecur **e** || 50 orpheus ϰ**FLMNPep** heros **EUWv** || 55 (ab- **FLPW** af- ϰ**ENU**) fuerant **A** afuerunt **M** || 56 *in marg.* $\mathbf{N}^2$ || 57 repulsa $\mathbf{N}^3$ revulsa *Heinsius* || 58 certans **MP** ceptans *nonnulli Naugerii* captans **A** || 59 cedentis **FL** || 61 nisi se quereretur **NPWep** nisi se sequeretur ϰ**L** nisi subsequeretur $\mathbf{EF}^2\mathbf{U}$ si subsequeretur **M** || 62 suppremumque **EWv** || 63 revocataque **EW** || 65 portare **N** || 67 aborto $\mathbf{M}^1\mathbf{Wev}$ || 68 quique] quam qui **M** || 69—70 figurae—tuae **EMUW** figura—tua ϰ**FLNPcp** || 70 letheae **M** || 73 arcuerat **P** (*Const. Fanensis*) arguerat **A** | ille] inde **c**

squalidus in ripa Cereris sine munere sedit:
75 cura dolorque animi lacrimaeque alimenta fuere.
esse deos Erebi crudeles questus in altam
se recipit Rhodopen pulsumque aquilonibus Haemum.
Tertius aequoreis inclusum Piscibus annum
finierat Titan, omnemque refugerat Orpheus
80 femineam Venerem, seu quod male cesserat illi,
sive fidem dederat; multas tamen ardor habebat
iungere se vati: multae doluere repulsae.
ille etiam Thracum populis fuit auctor amorem
in teneros transferre mares citraque iuventam
85 aetatis breve ver et primos carpere flores.
Collis erat collemque super planissima campi
area, quam viridem faciebant graminis herbae.
umbra loco deerat; qua postquam parte resedit
dis genitus vates et fila sonantia movit,
90 umbra loco venit: non Chaonis abfuit arbor,
non nemus Heliadum, non frondibus aesculus altis,
nec tiliae molles, nec fagus et innuba laurus
et coryli fragiles et fraxinus utilis hastis
enodisque abies curvataque glandibus ilex
95 et platanus genialis acerque coloribus inpar
amnicolaeque simul salices et aquatica lotos
perpetuoque virens buxum tenuesque myricae
et bicolor myrtus et bacis caerula tinus.
vos quoque, flexipedes hederae, venistis et una

84 (paene puer [= *Met. 9.398*] citraque iuventam) *Heiricus Vita St. Germani 41* || **85** (aetatis breve ver et primi gratia floris) *ibid. 21* || **90—105** (umbra ... caerula tinus [pinus **MP**] ... pomoque onerata [generata **M** genera **Pa** grana **Pb**] ... et lentae [lenta **MP**] victoris [victores **MPa**] ... induruit illo) *Lact. in Stat. Theb. 6.92* || **91** (non nemus ... altis) *Mico in opere prosod.* (*PLAC III 286*) || **93** (et fraxinus ... hastis) *Isidorus Orig. 17.7.39*; *et inde Rabanus Maurus Univ. 19.6, Hugo St. Vict. De best. 3.56* || **95** (et platanus ... inpar) *Priscianus 5.15, 6.44*; *cf. Isidorum Orig. 17.7.41*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **76** esse] inde *e Plan. Slater* | questus crudeles **Wh** | alta **E** || **81** habebat] agebat *Heinsius* || **83—85** *in ras.* **U**^{3} || **83** populo **N** | amor(is *in ras.*) **M** || **88—89** *om.* **E**^{1}, *add. in marg. bis* **E**^{2} *et* **E**^{3} || **89—90** *om.* ϰ**MN**, *add. in marg.* ϰ^2**M**^{2}, *inter lin.* **N**^{2} || **90** affuit **N**^{2}**P** || **91** nemus] menus **U** | non^2] nec **W** || **92** nec^2] non **P** || **93** et^1] nec e || **97** perpetueque **MP** | buxum **M**(**N**^{1}) buxus **A** || **98** tinus *Heinsius* cinus *marg.* **U**^{4} (*Const. Fanensis*) pinus ϰ**FLM**(**N**^{1}) ficus **EN**^{2}**PUWep** || **99** *in marg.* **N**

100 pampineae vites et amictae vitibus ulmi
ornique et piceae pomoque onerata rubenti
arbutus et lentae, victoris praemia, palmae
et succincta comas hirsutaque vertice pinus,
grata deum matri, siquidem Cybeleius Attis
105 exuit hac hominem truncoque induruit illo.
  Adfuit huic turbae metas imitata cupressus,
nunc arbor, puer ante deo dilectus ab illo,
qui citharam nervis et nervis temperat arcum.
namque sacer nymphis Carthaea tenentibus arva
110 ingens cervus erat lateque patentibus altas
ipse suo capiti praebebat cornibus umbras;
cornua fulgebant auro, demissaque in armos
pendebant tereti gemmata monilia collo;
bulla super frontem parvis argentea loris
115 vincta movebatur parilique aetate, nitebant
auribus e geminis circum cava tempora bacae.
isque metu vacuus naturalique pavore
deposito celebrare domos mulcendaque colla
quamlibet ignotis manibus praebere solebat;
120 sed tamen ante alios, Ceae pulcherrime gentis,
gratus erat, Cyparisse, tibi. tu pabula cervum
ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undam,
tu modo texebas varios per cornua flores,
nunc eques in tergo residens huc laetus et illuc
125 mollia purpureis frenabas ora capistris.
aestus erat mediusque dies, solisque vapore
concava litorei fervebant bracchia Cancri:
fessus in herbosa posuit sua corpora terra
cervus et arborea frigus ducebat ab umbra.
130 hunc puer inprudens iaculo Cyparissus acuto

100 (amictae . . . ulmi) *Corippus Laud. Iustini 4. 42*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **100** amicae *e Schol. in Stat. Theb. Const. Fanensis* || **104** siquidem] nisi quod **U**^{4} || **105** hac] haec ϰ || **111** *inter lin.* **N**^{2} || **112** gemmataque in armo **LPp** || **113** gemmata **N**^{2}**U**^{2}**W** demissa **A** gemina **N**^{1} pretiosa **c** || **114** bella **M**^{1} || **115** vincla movebantur ϰ**M**(**N**^{1}) (movebantur *etiam* **v**^{1}) | parilique ϰ**MN**^{1}**Wcp** parilesque **EFLN**^{3}**PU** | aetate (*in ras.* **U**^{3}) **A** nitore **W** ex aere *Vat. 5179* || **116** e] in **EUWp** | e geminis auribus **N** || **117** metus **M**^{1} || **119** quamlicet ϰ**N**^{1}**U** quamvis **e** || **121** tu] qui ad **M** (**N**^{1}) || **122** nova *in ras.* **N**^{2} nutū ϰ (at) nutu **M** | undas **N**^{3}**U** || **123** tu] tum **N**^{1} | texebas **EPUWep** tendebas ϰ**FLN** sternebas **Mc** | varios] vanos **L** || **126** vapore] nitore **M**(**N**^{1})**c** || **127** litorei] purpurei **P** | fervebant] curvabant **c**

fixit et, ut saevo morientem vulnere vidit,
velle mori statuit. quae non solacia Phoebus
dixit et, ut leviter pro materiaque doleret,
admonuit! gemit ille tamen munusque supremum
135 hoc petit a superis, ut tempore lugeat omni.
iamque per inmensos egesto sanguine fletus
in viridem verti coeperunt membra colorem
et, modo qui nivea pendebant fronte capilli,
horrida caesaries fieri sumptoque rigore
140 sidereum gracili spectare cacumine caelum.
ingemuit tristisque deus 'lugebere nobis,
lugebisque alios aderisque dolentibus' inquit.
Tale nemus vates attraxerat inque ferarum
concilio medius turba volucrumque sedebat;
145 ut satis inpulsas temptavit pollice chordas
et sensit varios, quamvis diversa sonarent,
concordare modos, hoc vocem carmine movit:
'Ab Iove, Musa parens, (cedunt Iovis omnia regno)
carmina nostra move. Iovis est mihi saepe potestas
150 dicta prius: cecini plectro graviore Gigantas
sparsaque Phlegraeis victricia fulmina campis;
nunc opus est leviore lyra, puerosque canamus
dilectos superis, inconcessisque puellas
ignibus attonitas meruisse libidine poenam.
155 Rex superum Phrygii quondam Ganymedis amore
arsit, et inventum est aliquid, quod Iuppiter esse,
quam quod erat, mallet. nulla tamen alite verti
dignatur, nisi quae posset sua fulmina ferre.
nec mora, percusso mendacibus aëre pennis
160 abripit Iliaden, qui nunc quoque pocula miscet
invitaque Iovi nectar Iunone ministrat.
Te quoque, Amyclide, posuisset in aethere Phoebus,
tristia si spatium ponendi fata dedissent;
qua licet, aeternus tamen es, quotiensque repellit

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] 133 et ut **EUWep** (*et post complures emendationes* **N**) ac ut **FLP** at ut ϰ ad hunc **M** || 136 fletus] fluctus **P**^{1}**c** || 138 nivei **M** *ex corr.* || 143 contraxerat **P** || 144 turbae *Vat. 5179* || 146 sonaret **MN**^{1} || 150 *post* dicta *distinx.* **LUv** | gigantes **NU** || 151 fulmina **F**^{2}**L**^{2}**PU**^{3} (*in ras.*) **Wep** carmine ϰ**EFLMNv** | campis] castris *Heinsius* || 153—155 *in ras.* **U**^{3} || 154 poenas **PWe** || 155 quondam phrygii **EWcv** || 158 posset **M(N**^{1}**)P** portet **A** portat **Wch** | ferre **MP** (t **N**^{2})erre **N** terr(a)e **A**

165 ver hiemem Piscique Aries succedit aquoso,
tu totiens oreris viridique in caespite flores.
te meus ante omnes genitor dilexit, et orbe
in medio positi caruerunt praeside Delphi,
dum deus Eurotan inmunitamque frequentat
170 Sparten. nec citharae nec sunt in honore sagittae:
inmemor ipse sui non retia ferre recusat,
non tenuisse canes, non per iuga montis iniqui
ire comes longaque alit adsuetudine flammas.
iamque fere medius Titan venientis et actae
175 noctis erat spatioque pari distabat utrimque:
corpora veste levant et suco pinguis olivi
splendescunt latique ineunt certamina disci,
quem prius aërias libratum Phoebus in auras
misit et oppositas disiecit pondere nubes;
180 reccidit in solidam longo post tempore terram
pondus et exhibuit iunctam cum viribus artem.
protinus inprudens actusque cupidine lusus
tollere Taenarides orbem properabat, at illum
dura repercusso subiecit in †aere† tellus
185 in vultus, Hyacinthe, tuos. expalluit aeque
quam puer ipse deus conlapsosque excipit artus
et modo te refovet, modo tristia vulnera siccat,
nunc animam admotis fugientem sustinet herbis:
nil prosunt artes; erat inmedicabile vulnus.
190 ut, siquis violas riguoque papaver in horto
liliaque infringat fulvis horrentia linguis,
marcida demittant subito caput illa gravatum
nec se sustineant spectentque cacumine terram,
sic vultus moriens iacet, et defecta vigore
195 ipsa sibi est oneri cervix umeroque recumbit.

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **166** honeras **M** || **167** meus] deus ϰ | omnes] alios **EWv** || **169** tum **M** | europan ϰ**LMNv** | immutamque M^1 immutatamque M^2**Pe** || **170** honore] ore U^1 || **172—187** *in marg.* M^2 || **173** isse comes longa trahit **e** | flammam M^2 || **175** utrique M^2**P** utrinque **E** || **176** *in ras.* U^3 | olivae **Pd** || **179** pondere] verbere *Burman* || **180** reccidit **EL** recidit **F**M^2**NUe** reicit ϰ decidit **PW** || **182** inprudens] incumbens e^2 || **183** at] ad M^2 || **184** repercusso—aere **A** repercussum—aera ϰ**Lp** | verbere *Merkel* pondere *Koch* || **187** vulnera tristia **W** || **190** riguoque **EFLPWe** riguove N^2**U** rigidove ϰ**M**(N^1) rigidumve *Polle* || **191** horrentia *Riese* haerentia **A** | lignis ϰ**M**F^2P^2**e** virgis N^3W^3 || **192** dimittant ϰ**Np** | gravatum] quietum **M** vietum *Riese* || **193** nec] ne U^1**c** | sustentant **N**

'laberis, Oebalide, prima fraudate iuventa,'
Phoebus ait 'videoque tuum, mea crimina, vulnus.
tu dolor es facinusque meum; mea dextera leto
inscribenda tuo est. ego sum tibi funeris auctor.
200 quae mea culpa tamen? nisi si lusisse vocari
culpa potest, nisi culpa potest et amasse vocari.
atque utinam pro te vitam tecumque liceret
reddere! quod quoniam fatali lege tenemur,
semper eris mecum memorique haerebis in ore.
205 te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt,
flosque novus scripto gemitus imitabere nostros.
tempus et illud erit, quo se fortissimus heros
addat in hunc florem folioque legatur eodem.'
talia dum vero memorantur Apollinis ore,
210 ecce cruor, qui fusus humo signaverat herbas,
desinit esse cruor, Tyrioque nitentior ostro
flos oritur formamque capit quam lilia, si non
purpureus color his, argenteus esset in illis.
non satis hoc Phoebo est (is enim fuit auctor honoris):
215 ipse suos gemitus foliis inscribit et AI AI
flos habet inscriptum, funestaque littera ducta est.
nec genuisse pudet Sparten Hyacinthon, honorque
durat in hoc aevi, celebrandaque more priorum
annua praelata redeunt Hyacinthia pompa.
220 At si forte roges fecundam Amathunta metallis,
an genuisse velit Propoetidas, abnuat aeque
atque illos, gemino quondam quibus aspera cornu
frons erat; unde etiam nomen traxere Cerastae.
ante fores horum stabat Iovis Hospitis ara

215 *fabulam Ovidii respexit Servius in Buc. 3.106; versum 215 respexit Lact. epitome Div. Inst. 8.2*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] 196 fraudata **M** || 197 crimina] carmina ϰ || 200 si *om.* **M** | siluisse **N**^{1} || 201 amare **W** || 202 pro te *in ras.* **N**^{2} merito ϰ**M** | tecumve ϰ**Map** tecum(que *eras.*) vitam(que *add.*) **N** || 203 quod] qui **U**^{1} sed **P** | tenetur **h** vetatur **Wp** || 207 heros] aiax **W** || 208 legetur **W** || 210 humi **N**^{2}**PWe** | herbas **MW**^{1} herbam **A** || 212—219 *resarta pagina* **U**^{3} || 214 non] nec **W** || 215 ai ai *e Plan.* ae ae ϰ **U**^{3} ecce **M** eae **EP** e//e **N** et ia **FL** et ay **W** || 216 ducta] dicta **N**^{1}**P**^{1}**U**^{3} || 221 an] haud ϰ | Propoetidas *ex* ϰ | abnuat *Heinsius* adnuat ϰ abnuit **N**^{1}**U**^{1} annuit **EFLMN**^{2}**PU**^{2}**We** || 222 illas **P** | geminos **E**^{1}**M**^{1}**N**^{1} || 224 harum **P**

225 †inlugubris sceleris†, quam siquis sanguine tinctam
advena vidisset, mactatos crederet illic
lactantes vitulos Amathusiacasque bidentes:
hospes erat caesus! sacris offensa nefandis
ipsa suas urbes Ophiusiaque arva parabat
230 deserere alma Venus. 'sed quid loca grata, quid urbes
peccavere meae? quod' dixit 'crimen in illis?
exilio poenam potius gens inpia pendat
vel nece vel siquid medium est mortisque fugaeque.
idque quid esse potest, nisi versae poena figurae?'
235 dum dubitat, quo mutet eos, ad cornua vultum
flexit et admonita est haec illis posse relinqui
grandiaque in torvos transformat membra iuvencos.
Sunt tamen obscenae Venerem Propoetides ausae
esse negare deam; pro quo sua, numinis ira,
240 corpora cum forma primae vulgasse feruntur:
utque pudor cessit sanguisque induruit oris,
in rigidum parvo silicem discrimine versae.
Quas quia Pygmalion aevum per crimen agentis
viderat, offensus vitiis, quae plurima menti
245 femineae natura dedit, sine coniuge caelebs
vivebat thalamique diu consorte carebat.
interea niveum mira feliciter arte
sculpsit ebur formamque dedit, qua femina nasci
nulla potest, operisque sui concepit amorem.
250 virginis est verae facies, quam vivere credas
et, si non obstet reverentia, velle moveri:
ars adeo latet arte sua. miratur et haurit
pectore Pygmalion simulati corporis ignes.
saepe manus operi temptantes admovet, an sit
255 corpus an illud ebur, nec adhuc ebur esse fatetur.
oscula dat reddique putat loquiturque tenetque

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **225** in(l)lugubris ϰ**FLMN**^{1}**PWe** lugubris **EN**^{2}**UW**^{2}**a** | sceleris] celeri **M** *temptavi* eri: *poeta dicit Iovem Hospitem erum illugubrem fuisse, id est deum quem luctu maculare Cerastae non debuerunt* || **227** lactentes **EN**^{2}**PUW** || **232** exilio] ex illo **M(N**^{1}**)** || **235** mutet] mittat **W** || **239** quo ϰ**M**^{2}**v** qua **A** | sui ϰ || **240** vulgasse] mutasse **Lh** || **241–243** *resarta pag.* **U**^{3} || **241** sanguis (-nis *eras.* v) **MU**^{3}**v** || **243** aevum ϰ**Wp** *et e corr.* **EPv** nevum **A** aequus **M** versas *in ras.* **N**^{2} | crimen agentis *Ehwald* crimina gentis **A** crimen agentes **EWpv** || **245** caeleps ϰ**LMU** || **248** scalpsit **M**^{1}**U**^{2} scripsit **U**^{1} || **250** verae **EN** vere **A** || **251** obstat **W**^{1} | velle] posse **W** || **254** commovet **U** || **256** putat] cupit **N**^{4}

et credit tactis digitos insidere membris
et metuit, pressos veniat ne livor in artus,
et modo blanditias adhibet, modo grata puellis
260 munera fert illi conchas teretesque lapillos
et parvas volucres et flores mille colorum
liliaque pictasque pilas et ab arbore lapsas
Heliadum lacrimas; ornat quoque vestibus artus:
dat digitis gemmas, dat longa monilia collo;
265 aure leves bacae, redimicula pectore pendent:
cuncta decent; nec nuda minus formosa videtur.
conlocat hanc stratis concha Sidonide tinctis
appellatque tori sociam adclinataque colla
mollibus in plumis tamquam sensura reponit.
270 Festa dies Veneris tota celeberrima Cypro
venerat, et pandis inductae cornibus aurum
conciderant ictae nivea cervice iuvencae,
turaque fumabant, cum munere functus ad aras
constitit et timide 'si, di, dare cuncta potestis,
275 sit coniunx, opto', non ausus 'eburnea virgo'
dicere Pygmalion 'similis mea' dixit 'eburnae.'
sensit, ut ipsa suis aderat Venus aurea festis,
vota quid illa velint, et, amici numinis omen,
flamma ter accensa est apicemque per aëra duxit.
280 ut rediit, simulacra suae petit ille puellae
incumbensque toro dedit oscula: visa tepere est;
admovet os iterum, manibus quoque pectora temptat:
temptatum mollescit ebur positoque rigore
subsidit digitis ceditque, ut Hymettia sole
285 cera remollescit tractataque pollice multas
flectitur in facies ipsoque fit utilis usu.
dum stupet et medio gaudet fallique veretur,
rursus amans rursusque manu sua vota retractat;
corpus erat: saliunt temptatae pollice venae.
290 tum vero Paphius plenissima concipit heros

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] 258 arcus ϰ**S** || 262 liliaque et **FN** (v) lilia per **MP** || 263 artus] artes ϰ artis **M** || 264 dat longa] longoque **N** || 271 pandis *Gronovius* blandis **A** | venerat auratis ornatae cornua vittis e || 273 cum] tum **P** | aram **U** || 276 eburneae **N**[3]e || 277 ut] at **M** || 280 reddit ϰ || 284 subsidit *Heinsius* subsedit **A** || 285 tractataque pollice multas **M**[2] tractaque pollice multas ϰ**M**[1]**N**p multasque pollice tracta **EFLPUW**e || 286 flectitur] vertitur dv || 287 medio] dubie **M** | v(id *in ras.*)etur **N** || 288 retactat p

verba, quibus Veneri grates agat, oraque tandem
ore suo non falsa premit dataque oscula virgo
sensit et erubuit timidumque ad lumina lumen
attollens pariter cum caelo vidit amantem.
295 coniugio, quod fecit, adest dea, iamque coactis
cornibus in plenum noviens lunaribus orbem
illa Paphon genuit, de qua tenet insula nomen.
Editus hac ille est, qui, si sine prole fuisset,
inter felices Cinyras potuisset haberi.
300 dira canam: procul hinc natae, procul este parentes,
aut, mea si vestras mulcebunt carmina mentes,
desit in hac mihi parte fides, nec credite factum;
vel, si credetis, facti quoque credite poenam.
si tamen admissum sinit hoc natura videri,
305 gentibus Ismariis et nostro gratulor orbi,
gratulor huic terrae, quod abest regionibus illis,
quae tantum genuere nefas: sit dives amomo,
cinnamaque costumque suum sudataque ligno
tura ferat floresque alios Panchaia tellus,
310 dum ferat et murram: tanti nova non fuit arbor.
ipse negat nocuisse tibi sua tela Cupido,
Myrrha, facesque suas a crimine vindicat isto:
stipite te Stygio tumidisque adflavit echidnis
e tribus una soror. scelus est odisse parentem;
315 hic amor est odio maius scelus. — undique lecti
te cupiunt proceres, totoque oriente iuventus
ad thalami certamen adest. ex omnibus unum
elige, Myrrha, virum: dum ne sit in omnibus unus!
illa quidem sentit foedoque repugnat amori
320 et secum 'quo mente feror? quid molior?' inquit
'di, precor, et Pietas sacrataque iura parentum,
hoc prohibete nefas scelerique resistite nostro,

298 sqq. *fabulam Ovidii respexit Petrus Pictor de muliere mala 80–81* || 307 (dives amomo) *Claudius Mar. Vict. Aleth. 1.238*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] 291 agat **EFLN³PWe** agit ϰ**MN¹U** || 295 coniugium quod fecit ei dea **M** || 296 implenum **M** implevit **Lp** || 297 qua **Mep** quo **EFLN** (*ex corr.*) **PUW** || 301 aut] at **MNUv** || 302 nec] ne **NP** | facta ϰ || 303 credatis **N²c** || 304 si] sed **U¹** || 305 *om.* **M**, *inter lin.* ϰ²**N** || 308 cinnamaque et **Wd** | suam **U** || 310. 309 ϰ (*n.q.* tura ferat *et 310 et 309*) || 309 panchaica **LNWv** || 310 murram *ex* **M** || 312 vendicat **We** || 315 amor] mos ϰ**M** | odioque ϰ**M** | maius] minus **M** || 316 iuventa **M** || 318 virum] tibi **N** | ne sit] nescit **FMpv** | unum **M²**

si tamen hoc scelus est. sed enim damnare negatur
hanc Venerem Pietas, coeuntque animalia nullo
325 cetera delicto, nec habetur turpe iuvencae
ferre patrem tergo; fit equo sua filia coniunx,
quasque creavit, init pecudes caper, ipsaque, cuius
semine concepta est, ex illo concipit ales.
felices, quibus ista licent! humana malignas
330 cura dedit leges, et, quod natura remittit,
invida iura negant. gentes tamen esse feruntur,
in quibus et nato genetrix et nata parenti
iungitur, et pietas geminato crescit amore.
me miseram, quod non nasci mihi contigit illic
335 fortunaque loci laedor! — quid in ista revolvor?
spes interdictae discedite! dignus amari
ille, sed ut pater, est. — ergo si filia magni
non essem Cinyrae, Cinyrae concumbere possem;
nunc, quia iam meus est, non est meus, ipsaque damno
340 est mihi proximitas: aliena potentior essem.
ire libet procul hinc patriaeque relinquere fines,
dum scelus effugiam. retinet malus ardor amantem,
ut praesens spectem Cinyram tangamque loquarque
osculaque admoveam, si nil conceditur ultra;
345 ultra autem sperare aliquid potes, inpia virgo,
et, quot confundas et iura et nomina, sentis?
tune eris et matris paelex et adultera patris?
tune soror nati genetrixque vocabere fratris?
nec metues atro crinitas angue sorores,
350 quas facibus saevis oculos atque ora petentes
noxia corda vident? at tu, dum corpore non es
passa nefas, animo ne concipe, neve potentis
concubitu vetito naturae pollue foedus.
velle puta: res ipsa vetat. pius ille memorque est
355 moris — et o vellem similis furor esset in illo!'

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **323—324** sed enim—pietas *inter lin.* **N**^{2} | negaret **M**^{1} || **324** coeunt **Uce** || **325** dilecto **E** dilectu **M** || **328** semina ϰ || **333** et—crescit] ut—crescat **MN**^{1} || **338** cinere cinere **N** || **342** ardor] error **c** (*Heinsius*) || **344** amoveam **Mc** || **345** autem] aut ϰ**M** hāū **N**^{2} *in ras.* | sperare **EFLPWe** spectare ϰ**NU ah** respectare **M** || **346** quot ϰ quod **A** quo **M** || **348** gnati **FNP** || **349** *in marg.* **N**^{2} | metuis **N**^{2} | atro **MPW** *et* **U**^{3} *in ras.* acro ϰ sacro **EF**^{1} **LN**^{2}**P**^{2}**a** || **350** quae ϰ || **352** ne] nec **Wv** || **352—353** petendo concubitus vetitos **P** || **353** concubito **FM** || **354** est *om.* **N**^{1}**v** || **355** moris] (a *eras.*)moris ϰ**M** e(moris et o *in ras.* **N**^{2}) **N** mortis **U**^{3} | furor] dolor **P**

Dixerat, at Cinyras, quem copia digna procorum,
quid faciat, dubitare facit, scitatur ab ipsa
nominibus dictis, cuius velit esse mariti;
illa silet primo patriisque in vultibus haerens
360 aestuat et tepido suffundit lumina rore.
virginei Cinyras haec credens esse timoris
flere vetat siccatque genas atque oscula iungit;
Myrrha datis nimium gaudet consultaque, qualem
optet habere virum, 'similem tibi' dixit; at ille
365 non intellectam vocem conlaudat et 'esto
tam pia semper' ait. pietatis nomine dicto
demisit vultus sceleris sibi conscia virgo.

Noctis erat medium, curasque et corpora somnus
solverat; at virgo Cinyreia pervigil igni
370 carpitur indomito furiosaque vota retractat
et modo desperat, modo vult temptare, pudetque
et cupit et, quid agat, non invenit, utque securi
saucia trabs ingens, ubi plaga novissima restat,
quo cadat, in dubio est omnique a parte timetur,
375 sic animus vario labefactus vulnere nutat
huc levis atque illuc momentaque sumit utroque.
nec modus et requies, nisi mors, reperitur amoris:
mors placet. erigitur laqueoque innectere fauces
destinat et zona summo de poste revincta
380 'care vale Cinyra causamque intellege mortis'
dixit et aptabat pallenti vincula collo.

Murmura verborum fidas nutricis ad aures
pervenisse ferunt limen servantis alumnae;
surgit anus reseratque fores mortisque paratae
385 instrumenta videns spatio conclamat eodem
seque ferit scinditque sinus ereptaque collo
vincula dilaniat. tum denique flere vacavit,
tum dare conplexus laqueique requirere causam.

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **356** at ϰ**MN** et **EFLPUW** || **359** primo patriisque *Heinsius* primo patrisque **ep** primoque patris (patriis **M**) **A** || **361** hoc **ce** || **363** gaudet nimium **P** | consulta(que qualem *in ras.* **U**[3]) **U** consulta paternis **M** consulta (quid optet **N**[2]) **N** consultaque mirra ϰ || **364** optet] vellet **d** || **367** dimisit **LM**[1]**U**[1] || **369** igne **EFLPUWh** || **372** quid] quod **L** (*Heinsius*) || **375** vario] dubio **EWce** | nutat] micat **c** || **377** et] nec **M** aut **P** || **384** par(an *in ras.* **N**[2])te (m *add.*) **N** || **386** sciditque **N** || **387** denique] demum **cd** | vacavit ϰ**N**[1]**PUep** vetavit **EFLM**[1]**N**[2]**Wv**

muta silet virgo terramque inmota tuetur
390 et deprensa dolet tardae conamina mortis;
instat anus canosque suos et inania nudans
ubera per cunas alimentaque prima precatur,
ut sibi committat, quidquid dolet: illa rogantem
aversata gemit; certa est exquirere nutrix
395 nec solam spondere fidem. 'dic' inquit 'opemque
me sine ferre tibi; non est mea pigra senectus:
seu furor est, habeo, quae carmine sanet et herbis;
sive aliquis nocuit, magico lustrabere ritu;
ira deum sive est, sacris placabilis ira.
400 quid rear ulterius? certe fortuna domusque
sospes et in cursu est: vivit genetrixque paterque.'
Myrrha patre audito suspiria duxit ab imo
pectore, nec nutrix etiamnum concipit ullum
mente nefas aliquemque tamen praesentit amorem
405 propositique tenax, quodcumque est, orat, ut ipsi
indicet, et gremio lacrimantem tollit anili
atque ita conplectens infirmis membra lacertis
'sensimus' inquit, 'amas! et in hoc mea (pone timorem)
sedulitas erit apta tibi, nec sentiet umquam
410 hoc pater.' exsiluit gremio furibunda torumque
ore premens 'discede, precor, miseroque pudori
parce' ait; instanti 'discede, aut desine' dixit
'quaerere, quid doleam: scelus est, quod scire laboras.'
horret anus tremulasque manus annisque metuque
415 tendit et ante pedes supplex procumbit alumnae
et modo blanditur, modo, si non conscia fiat,
terret et indicium laquei coeptaeque minatur
mortis et officium commisso spondet amori.
extulit illa caput lacrimisque inplevit obortis
420 pectora nutricis conataque saepe fateri

419—422 (lacrimisque ... dixit) *aliquantum imitatur, ut videtur, Apuleius Met. 10. 3*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **390** tardae] atrae ϰ timet **N**^{2}**Ua** ‖ **393** roganti **N** ‖ **396** mea non est **N** ‖ **397** quae (*i.e. ops 395*)] quod **MPep** ‖ **398** *in marg.* ϰ^3 ‖ **399** placabilis ira **M** (*Heinsius*) placabimus iram **A** ‖ **401** et ϰ**M**^{2}**P** it **M**^{1} ab **EFLN**^{2} (*in ras.*) **UWep** | incursu **A** | vivunt **EUe** ‖ **402** duxit] traxit ϰ ‖ **403** etiam nunc **EFLPUe** etiam tunc **W** | illud **N**^{3}**d** ‖ **406** tollet **N**^{1} ‖ **408** et in hoc] sed ẹṭ (in *ex* hu, hoc *in ras.*) **N** et hunc **M** et ad hoc ϰ ‖ **409** sentiat ϰ ‖ **413** quid] quod **PU**^{3} ‖ **414—415** *resarta pag.* **U**^{3}

saepe tenet vocem pudibundaque vestibus ora
texit et 'o' dixit 'felicem coniuge matrem!'
hactenus, et gemuit. gelidos nutricis in artus
ossaque (sensit enim) penetrat tremor, albaque toto
425 vertice canities rigidis stetit hirta capillis,
multaque, ut excuteret diros, si posset, amores,
addidit; at virgo scit se non falsa moneri,
certa mori tamen est, si non potiatur amore.
'vive' ait haec, 'potiere tuo' — et non ausa 'parente'
430 dicere conticuit promissaque numine firmat.
Festa piae Cereris celebrabant annua matres
illa, quibus nivea velatae corpora veste
primitias frugum dant spicea serta suarum
perque novem noctes Venerem tactusque viriles
435 in vetitis numerant. turba Cenchreis in illa
regis adest coniunx arcanaque sacra frequentat.
ergo, legitima vacuus dum coniuge lectus,
nacta gravem vino Cinyram male sedula nutrix
nomine mentito veros exponit amores
440 et faciem laudat; quaesitis virginis annis
'par' ait 'est Myrrhae'. quam postquam adducere iussa est
utque domum rediit, 'gaude, mea' dixit 'alumna:
vicimus!' infelix non toto pectore sentit
laetitiam virgo, praesagaque pectora maerent,
445 sed tamen et gaudet: tanta est discordia mentis.
Tempus erat, quo cuncta silent interque Triones
flexerat obliquo plaustrum temone Bootes:
ad facinus venit illa suum. fugit aurea caelo
luna, tegunt nigrae latitantia sidera nubes,
450 nox caret igne suo; primus tegis, Icare, vultus
Erigoneque pio sacrata parentis amore.

422 (o dixit ... matrem) *Quintilianus Inst. or. 9.2.64*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] 421 pudibundus questibus ϰ**M** || 423 gelidus ϰ**N**[1]**e** || 424 tremor] timor **Wcp** || 426 possit ϰ || 427 at] et **P** || 428 amore] amato **c** || 429 et *om.* **Ev** || 430 numina ϰ**M**(**N**[1]) (m *ex* n)un(era *in ras.* **U**[3]) **U** | firmans **M** || 431 celebrant ait **M** || 434 viriles *om.* ϰ virorum **M** || 436 abest **E** abit **p** || 437 est vacuus **EUWep** || 438 nutrix] virgo ϰ || 441 est[2] *om.* **U** || 443 vincimus **cp** | sensit **Pv** virgo **W** merent **N**[1] (*ex 444*) || 444 pectora] corpora **P** | maerent] sentit **N** || 446 trionem **M** || 447 temone plaustra **M**(**N**[1]) | boetes **Mch** || 450 primus **Mp** primos **A** (**N**[2] *e corr.*) | ikare ϰ**U**

ter pedis offensi signo est revocata, ter omen
funereus bubo letali carmine fecit:
it tamen; et tenebrae minuunt noxque atra pudorem,
455 nutricisque manum laeva tenet, altera motu
caecum iter explorat. thalami iam limina tangit,
iamque fores aperit, iam ducitur intus; at illi
poplite succiduo genua intremuere, fugitque
et color et sanguis, animusque relinquit euntem;
460 quoque suo propior sceleri est, magis horret; et ausi
paenitet et vellet non cognita posse reverti.
cunctantem longaeva manu deducit et alto
admotam lecto cum traderet, 'accipe' dixit,
'ista tua est, Cinyra' devotaque corpora iunxit.
465 Accipit obsceno genitor sua viscera lecto
virgineosque metus levat hortaturque timentem.
forsitan aetatis quoque nomine 'filia' dixit:
dixit et illa 'pater', sceleri ne nomina desint.
plena patris thalamis excedit et inpia diro
470 semina fert utero conceptaque crimina portat.
postera nox facinus geminat, nec finis in illa est;
cum tandem Cinyras avidus cognoscere amantem
post tot concubitus inlato lumine vidit
et scelus et natam verbisque dolore retentis
475 pendenti nitidum vagina deripit ensem;
Myrrha fugit tenebrisque et caecae munere noctis
intercepta neci est latosque vagata per agros
palmiferos Arabas Panchaeaque rura reliquit
perque novem erravit redeuntis cornua lunae,
480 cum tandem terra requievit fessa Sabaea;
vixque uteri portabat onus. tum nescia voti
atque inter mortisque metus et taedia vitae
est tales conplexa preces: 'o siqua patetis
numina confessis, merui nec triste recuso

481 (inscia voti) *clausulam imitatur Arator Act. Apost. 1.485*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **45 3**funereus] infandus *Servius* ‖ **459** animumque ϰ**M** (**N**[1]) | reliquit **Lep** ‖ **460** aus(i *in ras.*) **MN** ausam ϰ ‖ **467—468** dixit (*bis*) **MN**[2] **Wp** dicat (*bis*) **A** ‖ **468** (*etiam 482, 492*) *in marg.* **N**[2] ‖ **469** excedit] hec (*in ras.* **N**[2]) cedit **NU** ‖ **472** avidus] cupidus **W** ‖ **475** deripit **FMNP** di- ϰ**ELUWep** ‖ **476** tenebris **Uv** ‖ **478** relinquit **MW** ‖ **480** terra tandem **P** ‖ **482** motisque motumque et **M**[1] ‖ **483** talis ϰ | patent his **M**

485 supplicium. sed ne violem vivosque superstes
mortuaque extinctos, ambobus pellite regnis
mutataeque mihi vitamque necemque negate.'
numen confessis aliquod patet: ultima certe
vota suos habuere deos; nam crura loquentis
490 terra supervenit, ruptosque obliqua per ungues
porrigitur radix, longi firmamina trunci,
ossaque robur agunt, mediaque manente medulla
sanguis it in sucos, in magnos bracchia ramos,
in parvos digiti; duratur cortice pellis.
495 iamque gravem crescens uterum praestrinxerat arbor
pectoraque obruerat collumque operire parabat:
non tulit illa moram venientique obvia ligno
subsedit mersitque suos in cortice vultus.
quae quamquam amisit veteres cum corpore sensus,
500 flet tamen, et tepidae manant ex arbore guttae.
est honor et lacrimis, stillataque robore murra
nomen erile tenet nulloque tacebitur aevo.
At male conceptus sub robore creverat infans
quaerebatque viam, qua se genetrice relicta
505 exsereret; media gravidus tumet arbore venter,
tendit onus matrem, neque habent sua verba dolores,
nec Lucina potest parientis voce vocari.
nitenti tamen est similis curvataque crebros
dat gemitus arbor lacrimisque cadentibus umet.
510 constitit ad ramos mitis Lucina dolentes
admovitque manus et verba puerpera dixit.
arbor agit rimas et fissa cortice vivum
reddit onus, vagitque puer; quem mollibus herbis
naides inpositum lacrimis unxere parentis.
515 laudaret faciem Livor quoque: qualia namque
corpora nudorum tabula pinguntur Amorum,
talis erat, sed, ne faciat discrimina cultus,
aut huic adde leves aut illi deme pharetras.

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] 491 longe **M** || 492 robor ϰ || 493 it in] init ϰ[1]**MN** || 495 praestrinxerat **U** (*Jahn*) perstrinxerat ϰ**Mp** constrinxerat **Nd** praecinxerat **EFLPWe** || 496 pectora quae **M** || 497 ille **E** || 499 veteris ϰ**M**[1]**N** || 501 *inter lin.* **N** | robore ϰ**Mp** corpore **N** cortice **EFLPUWe** || 503 at] et v | robore] cortice **c** || 507 vocari] rogari **W**[2] (*in ras.*) **d** || 509 cadentibus] madentibus **W**[2] *in ras.* || 510 dolentis **N** || 512 fisso **EN**[2]**UWv** || 517 erat] erat facies **U** || 518 aut[1]] haud ϰ | levis ϰ**N**

Labitur occulte fallitque volatilis aetas,
520 et nihil est annis velocius: ille sorore
natus avoque suo, qui conditus arbore nuper,
nuper erat genitus, modo formosissimus infans,
iam iuvenis, iam vir, iam se formosior ipso est,
iam placet et Veneri matrisque ulciscitur ignes.
525 namque pharetratus dum dat puer oscula matri,
inscius exstanti destrinxit harundine pectus:
laesa manu natum dea reppulit; altius actum
vulnus erat specie primoque fefellerat ipsam.
Capta viri forma non iam Cythereia curat
530 litora, non alto repetit Paphon aequore cinctam
piscosamque Cnidon gravidamque Amathunta metallis;
abstinet et caelo: caelo praefertur Adonis.
hunc tenet, huic comes est, adsuetaque semper in umbra
indulgere sibi formamque augere colendo,
535 per iuga, per silvas dumosaque saxa vagatur
fine genus vestem ritu succincta Dianae
hortaturque canes tutaeque animalia praedae
aut pronos lepores aut celsum in cornua cervum
aut agitat dammas: a fortibus abstinet apris
540 raptoresque lupos armatosque unguibus ursos
vitat et armenti saturatos caede leones.
te quoque, ut hos timeas, siquid prodesse monendo
posset, Adoni, monet 'fortis' que 'fugacibus esto'
inquit, 'in audaces non est audacia tuta.
545 parce meo, iuvenis, temerarius esse periclo,
neve feras, quibus arma dedit natura, lacesse,
stet mihi ne magno tua gloria. non movet aetas
nec facies nec, quae Venerem movere, leones
saetigerosque sues oculosque animosque ferarum.

519—520 (labitur ... velocius) *Schol. in Persium 2.2* || **531** (piscosamque ... metallis) *Priscianus 1.1, 2.12*; *Mico De primis syll.*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **523** iam se] etiam **EUv** | ipse **Ue** || **526** ex tanti ϰ extantis **L** instanti **N**^{3}**e** || **530** alto] alio ϰ**MN**^{1} (*ut vid.*) || **531** -que ... -que] -que ... -ve **LM(N**^{1}**)** -ve ... -ve *Bentley* | cnidon ϰ gnidon **A** | metalli **P** || **535** dumos et saxa **P** || **536** fine genus ϰ (*Heinsius*) fine genu **FLMPp** fune genu **E** funiculo **U** (usque *in ras.* **W**^{2}) genu **W** inde venus **N** nuda genu **e** || **542** proesse **E** || **543** possit **E** (*Heinsius*) | adona **M** | adon moneo ϰ || **548** qui **N**^{2} *ex corr.*

550 fulmen habent acres et aduncis dentibus apri,
inpetus est fulvis et vasta leonibus ira,
invisumque mihi genus est.' quae causa, roganti
'dicam' ait 'et veteris monstrum mirabile culpae;
sed labor insolitus iam me lassavit, et, ecce,
555 opportuna sua blanditur populus umbra
datque torum caespes: libet hac requiescere tecum'
(et requievit) 'humo' pressitque et gramen et ipsum
inque sinu iuvenis posita cervice reclinis
sic ait ac mediis interserit oscula verbis:
560 'Forsitan audieris aliquam certamine cursus
veloces superasse viros: non fabula rumor
ille fuit (superabat enim), nec dicere posses,
laude pedum formaene bono praestantior esset.
scitanti deus huic de coniuge 'coniuge' dixit
565 'nil opus est, Atalanta, tibi. fuge coniugis usum.
nec tamen effugies teque ipsa viva carebis.'
territa sorte dei per opacas innuba silvas
vivit et instantem turbam violenta procorum
condicione fugat, 'nec sum potienda, nisi' inquit
570 'victa prius cursu. pedibus contendite mecum:
praemia veloci coniunx thalamique dabuntur,
mors pretium tardis. ea lex certaminis esto.'
illa quidem inmitis, sed (tanta potentia formae est)
venit ad hanc legem temeraria turba procorum.
575 sederat Hippomenes cursus spectator iniqui
et 'petitur cuiquam per tanta pericula coniunx?'
dixerat ac nimios iuvenum damnarat amores;
ut faciem et posito corpus velamine vidit,
quale meum, vel quale tuum, si femina fias,
580 obstipuit tollensque manus 'ignoscite' dixit
'quos modo culpavi! nondum mihi praemia nota,
quae peteretis, erant.' laudando concipit ignes

559 (sic ait et ... oscula labris) *sic imitatur Ecbasis capt. 725*

[ϰEFLMNP(S)UW] **550** et A in W *in ras.* || **553** mirabere LWv || **555** opportuna *edd.* oportuna A || **557** *parenth. posuit Burmann* | et² *om.* N¹ pressit quoque N² || **558** reclinis A (*etiam marg.* M) reclinans NU renidens M² *in ras.* || **559** verbis EU¹We labris ϰF¹LMNP || **560** audieras ϰWv || **562** posses LNe possis A || **565** nil] non UWv || **568** instantum *Heinsius* || **569** potiunda N³We || **577** damnarat] condempnat EU || **582** ignem EWv

et, ne quis iuvenum currat velocius, optat
invidiamque timet. 'sed cur certaminis huius
585 intemptata mihi fortuna relinquitur?' inquit,
'audentes deus ipse iuvat.' dum talia secum
exigit Hippomenes, passu volat alite virgo.
quae quamquam Scythica non setius ire sagitta
Aonio visa est iuveni, tamen ille decorem
590 miratur magis, et cursus facit ille decorem.
aura refert ablata citis talaria plantis,
tergaque iactantur crines per eburnea, quaeque
poplitibus suberant picto genualia limbo,
inque puellari corpus candore ruborem
595 traxerat, haud aliter, quam cum super atria velum
candida purpureum simulatas inficit umbras.
dum notat haec hospes, decursa novissima meta est,
et tegitur festa victrix Atalanta corona.
dant gemitum victi penduntque ex foedere poenas.
600 Non tamen eventu iuvenis deterritus horum
constitit in medio vultuque in virgine fixo
'quid facilem titulum superando quaeris inertes?
mecum confer' ait, 'seu me fortuna potentem
fecerit, a tanto non indignabere vinci:
605 namque mihi genitor Megareus Onchestius, illi
est Neptunus avus, pronepos ego regis aquarum,
nec virtus citra genus est; seu vincar, habebis
Hippomene victo magnum et memorabile nomen.'
talia dicentem molli Schoeneia vultu
610 adspicit et dubitat, superari an vincere malit,
atque ita 'quis deus hunc formosis' inquit 'iniquus

608 (dulce et memorabile nomen) *hemistichium imitatur Fortunatus St. Mart. 4.231*

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **584** cur] quid **P** || **586** audaces mars ipse **U**^{2} || **588** setius **MN** secius ϰ segnius **EFLPUWe** || **589** Aonio] xonioco **M** ixionio ϰ | decorem ϰ**M** decoris **A** (-is *in ras.* **N**^{2}) || **590** *in marg.* **M**^{2} | miratur ϰ**M**^{2}**N** *Plan.* mirator **EFLPUW** | et ϰ**M**^{2}**N** *Plan.* est **EFLPUW** | ille ϰ**FLM**^{2}**NP** ipse **EUW** || **591** ablata **M**^{2}**N**^{2}**W** allata **p** oblata **A** || **593** superant ϰ || **596** simulatas (similatas **M**) inficit umbras **M** *Heinsius* similis dat inficit umbras ϰ similem dat et inficit umbram **EN** (*ex corr.*) **UWe** simul edat (edit **P**) et inficit umbram **FLP** || **597** meta] mota ϰ || **600** iuvenum **FL** | perterritus **P** | horum est **U** || **603** cumfer **E** || **605** *distinx. Micyllus* || **609** molli Schoeneia *edd.* mollis coeneia ϰ molli ceneia **A** | vultu] virgo ϰ || **611** quid **P** | hunc (iuvenem *in ras.* **N**^{3}) male dixit iniquus **N**

perdere vult caraeque iubet discrimine vitae
coniugium petere hoc? non sum me iudice tanti.
nec forma tangor (poteram tamen hac quoque tangi),
615 sed quod adhuc puer est: non me movet ipse, sed aetas.
quid, quod inest virtus et mens interrita leti?
quid, quod ab aequorea numeratur origine quartus?
quid, quod amat tantique putat conubia nostra,
ut pereat, si me fors illi dura negarit?
620 dum licet, hospes, abi thalamosque relinque cruentos!
coniugium crudele meum est: tibi nubere nulla
nolet, et optari potes a sapiente puella.
cur tamen est mihi cura tui tot iam ante peremptis?
viderit! intereat, quoniam tot caede procorum
625 admonitus non est agiturque in taedia vitae.
occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum,
indignamque necem pretium patietur amoris?
non erit invidiae victoria nostra ferendae.
sed non culpa mea est. utinam desistere velles!
630 aut, quoniam es demens, utinam velocior esses!
at quam virgineus puerili vultus in ore est!
a, miser Hippomene, nollem tibi visa fuissem!
vivere dignus eras; quodsi felicior essem
nec mihi coniugium fata inportuna negarent,
635 unus eras, cum quo sociare cubilia vellem.'
Dixerat, utque rudis primoque cupidine tacta,
quid facit, ignorans amat et non sentit amorem.
iam solitos poscunt cursus populusque paterque,
cum me sollicita proles Neptunia voce
640 invocat Hippomenes 'Cytherea' que 'conprecor ausis
adsit' ait 'nostris et, quos dedit, adiuvet ignes.'
detulit aura preces ad me non invida blandas,
motaque sum, fateor, nec opis mora longa dabatur.

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] 612 discrimina **MP** || 614 hac **MNPW** hoc ϰ**EFLUe** || *post* 614 *in textu* spectat eum virgo vincique an vincere mallet **FLh** || 622 nolet **EPU** (*Heinsius*) nollet ϰ**FLMNWe** || 623 tui] sui **NU** | peremptos **N**[1] **U** || 626 (vol *in ras.* **N**[2])uit **N** vetuit **M**[1] vovit **EU** | quia] qui ϰ**Mp** || 628 ferenda **NU**[1]**v** || 630 aut] at **U** *et per ras.* **N**[2] || 631 at ϰ**M(N**[1]**)** ah (ha) **EFLN**[3]**PUW** || 632 fuisse **PW** || 635 vellem] possem **Ev** || 637 quid] quod *edd. vett.* | amores **N** amantem **F**[1] || 638 populique **p** || 640 cum precor ϰ || 641 assit **M**

est ager, indigenae Tamasenum nomine dicunt,
645 telluris Cypriae pars optima, quam mihi prisci
sacravere senes templisque accedere dotem
hanc iussere meis; medio nitet arbor in arvo,
fulva coma, fulvo ramis crepitantibus auro.
hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
650 aurea poma manu nullique videnda nisi ipsi
Hippomenen adii docuique, quis usus in illis.
signa tubae dederant, cum carcere pronus uterque
emicat et summam celeri pede libat harenam:
posse putes illos sicco freta radere passu
655 et segetis canae stantes percurrere aristas.
adiciunt animos iuveni clamorque favorque
verbaque dicentum 'nunc, nunc incumbere tempus,
Hippomene, propera! nunc viribus utere totis!
pelle moram! vinces.' dubium, Megareius heros
660 gaudeat an virgo magis his Schoeneia dictis.
o quotiens, cum iam posset transire, morata est
spectatosque diu vultus invita reliquit!
aridus e lasso veniebat anhelitus ore,
metaque erat longe: tum denique de tribus unum
665 fetibus arboreis proles Neptunia misit.
obstipuit virgo nitidique cupidine pomi
declinat cursus aurumque volubile tollit.
praeterit Hippomenes: resonant spectacula plausu.
illa moram celeri cessataque tempora cursu
670 corrigit atque iterum iuvenem post terga relinquit
et rursus pomi iactu remorata secundi
consequitur transitque virum. pars ultima cursus
restabat; 'nunc' inquit 'ades, dea muneris auctor!'
inque latus campi, quo tardius illa rediret,
675 iecit ab obliquo nitidum iuvenaliter aurum.
an peteret, virgo visa est dubitare: coegi
tollere et adieci sublato pondera malo

644 *Lact. Argum. 10, fab. 11, etiam in codd.* Damasenum *legisse videtur*

[ϰ**EFLMNP(S)UW**] 644 Tamasenum *I. Vossius* damasenum **A** || 647 arvo] auro ϰ || 648 coma ϰ**EMNPU** comam **FL**e comas **N²W** || 649 veniens] iuveni *Heinsius* || 653 summa celeris pendebat (h)arena **M** | libet **N¹** signat **U** || 654 sicco] celeri (*ex 653*) **EU²**v | radere] laedere ϰ**M** || 657 nunc *semel* **M¹** || 660 audiat–hos **M** || 663 e ϰ**MNU** a **EFLPW**e | hanelitus **E** || 670 reliquit **LN**p || 673 muneris] numinis ϰ**M**

inpediique oneris pariter gravitate moraque,
neve meus sermo cursu sit tardior ipso,
680 praeterita est virgo: duxit sua praemia victor.
 Dignane, cui grates ageret, cui turis honorem
ferret, Adoni, fui? nec grates inmemor egit
nec mihi tura dedit. subitam convertor in iram
contemptuque dolens, ne sim spernenda futuris,
685 exemplo caveo meque ipsa exhortor in ambos.
 Templa, deum Matri quae quondam clarus Echion
fecerat ex voto, nemorosis abdita silvis,
transibant, et iter longum requiescere suasit.
illic concubitus intempestiva cupido
690 occupat Hippomenen a numine concita nostro.
luminis exigui fuerat prope templa recessus
speluncae similis, nativo pumice tectus,
religione sacer prisca, quo multa sacerdos
lignea contulerat veterum simulacra deorum:
695 hunc init et vetito temerat sacraria probro.
sacra retorserunt oculos, turritaque Mater
an Stygia sontes dubitavit mergeret unda;
poena levis visa est. ergo modo levia fulvae
colla iubae velant, digiti curvantur in ungues,
700 ex umeris armi fiunt, in pectora totum
pondus abit, summae cauda verruntur harenae.
iram vultus habet, pro verbis murmura reddunt,
pro thalamis celebrant silvas aliisque timendi
dente premunt domito Cybeleia frena leones.
705 hos tu, care mihi, cumque his genus omne ferarum,
quod non terga fugae, sed pugnae pectora praebet,
effuge, ne virtus tua sit damnosa duobus.'

[ϰ **EFLMNP(S)UW**] **678** impeditique honeris quaeritur gravitate **M** || **681** dignane cui **N**[3]**U**[3]v *in ras.* digna nec ut **A** | cui[2]] nec **N**[1]**U**[3] || **682** Adoni fui] adon superest **M** adon monui ϰ || **683** subita — ira ϰ || **684** contemnique *ex Haun. 2009 et duobus Med. Heinsius* || **685** ipsa **EFLMU** ipsam ϰ**NPW**e || **687** addita **M** || **689** cupido] libido **W** || **691** luminis **EFN**[1]**PW** liminis **LN**[2]**U**e numinis ϰ**M** || **693** relligione ϰ**W**v | multa] vota **N** vitta ϰ || **695** probo ϰ stupro **U** || **696** territaque **N**[1](**U**[1]) tritaque **E** || **697** an stygia sontes (sontes stygia **P**) — mergeret unda **EFLPUW**e an (ad ϰ) stygias sontes — mergere in undas (unda ϰ) ϰ**N** ad stygias undas — mergere sontes **M** stygiis — undis cp || **698** visa levis est **N**[1] (*corr.*) || **699** iubae] comae **W** | unguem **N**[1] || **700** fiant in pectore **M** || **701** verrantur **E** || **702** habet] avet ϰ || **706** quod — praebet **FLMP**v quod — praebent ϰ**N**[1] quae — praebent **EN**[2]**UW**e || *post* **707** *desinit* ϰ, *sed manet* **S**

Illa quidem monuit iunctisque per aëra cygnis
carpit iter, sed stat monitis contraria virtus.
710 forte suem latebris vestigia certa secuti
excivere canes, silvisque exire parantem
fixerat obliquo iuvenis Cinyreius ictu;
protinus excussit pando venabula rostro
sanguine tincta suo trepidumque et tuta petentem
715 trux aper insequitur totosque sub inguine dentes
abdidit et fulva moribundum stravit harena.
vecta levi curru medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum pervenerat alis:
agnovit longe gemitum morientis et albas
720 flexit aves illuc, utque aethere vidit ab alto
exanimem inque suo iactantem sanguine corpus,
desiluit pariterque sinum pariterque capillos
rupit et indignis percussit pectora palmis
questaque cum fatis 'at non tamen omnia vestri
725 iuris erunt' dixit; 'luctus monimenta manebunt
semper, Adoni, mei, repetitaque mortis imago
annua plangoris peraget simulamina nostri.
at cruor in florem mutabitur. an tibi quondam
femineos artus in olentes vertere mentas,
730 Persephone, licuit, nobis Cinyreius heros
invidiae mutatus erit?' sic fata cruorem
nectare odorato sparsit, qui tactus ab illo
intumuit sic, ut fulvo perlucida caelo
surgere bulla solet, nec plena longior hora
735 facta mora est, cum flos de sanguine concolor ortus,
qualem, quae lento celant sub cortice granum,
punica ferre solent, brevis est tamen usus in illo;

723 (percussit ... palmis) *Erm. Nigellus Hludowic. 446*

[EFLMNPSUW] 709 sed *om.* **M** | stat sed **U** || 710 suem **E**F^2N^2**UW**e suis F^1**LM**(N^1)**PS** || 716 addidit **LMPSU** || 719 gemitus **EU**v || 720 utque] iamque **P** || 722 dissiluit N^2**U** | sinus **E** || 724 at *e Leid. Voss. O 51 Heinsius* et **A** est **M** || 726 meo **LM**N^1**S** | recitataque **S** reparataque **W** redivivaque N^1 || 727 peraget] referet **P** | simulamina] simul annua **U** || 728 at] et **FLP**U^3e | mutabitur] imitabitur **P** || 731 invidia **M** || 732 spargit **FL**N^3e || 733 fulvo] pluvio F^2**W**v (*Heinsius*) | caelo] caeno *Merkel* || 734 surgere] spargere F^1**LM** || 736 (cor *in ras.* U^3)tice **U** vertice E^1**S** | grana **W** || 737 usus] unus **M**

namque male haerentem et nimia levitate caducum
excutiunt idem, qui praestant nomina, venti.'

LIBER VNDECIMVS

Carmine dum tali silvas animosque ferarum
Threicius vates et saxa sequentia ducit,
ecce nurus Ciconum tectae lymphata ferinis
pectora velleribus tumuli de vertice cernunt
5 Orphea percussis sociantem carmina nervis.
e quibus una leves iactato crine per auras
'en' ait 'en, hic est nostri contemptor!' et hastam
vatis Apollinei vocalia misit in ora,
quae foliis praesuta notam sine vulnere fecit;
10 alterius telum lapis est, qui missus in ipso
aëre concentu victus vocisque lyraeque est,
ac veluti supplex pro tam furialibus ausis
ante pedes iacuit. sed enim temeraria crescunt
bella, modusque abiit, insanaque regnat Erinys.
15 cunctaque tela forent cantu mollita, sed ingens
clamor et infracto Berecyntia tibia cornu
tympanaque et plausus et Bacchei ululatus
obstrepuere sono citharae. tum denique saxa
non exauditi rubuerunt sanguine vatis.
20 ac primum attonitas etiamnum voce canentis
innumeras volucres anguesque agmenque ferarum
Maenades Orphei titulum rapuere theatri.
inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris
et coeunt, ut aves, si quando luce vagantem
25 noctis avem cernunt, structoque utrimque theatro
ceu matutina cervus periturus harena

8 (vatis Apollinei) *Martialis 7.22.1* || **22** (quidquid in Orpheo ... theatro) *sic imitatur, ut videtur, Martialis epigr. lib. 21.1*

[**1–795 EFLMNPSUW**] **739** nomina **Lh** omnia **A** || **2** ducit] traxit **FLN[3]e** || **6** leves – auras **MN[1]W** levem – auram **EFLN[3]PUe** || **8** vocali – ore **M[1]N[1]S** || **13** *in marg.* **U** || **16** infracto **MN[1]S** inflato **EFLN[2]PUWe** || **17** bachicus **M** || **18** son(um **U[2]**) **U** || **21** anguis **P** || **22** titulum] populum **W** || **26** ceu **v** (*Heinsius*) cum **E[1]FMN[1]** ut **E[2]LN[2]UWe** vel **P**

praeda canum est; vatemque petunt et fronde virentes
coniciunt thyrsos non haec in munera factos.
hae glaebas, illae direptos arbore ramos,
30 pars torquent silices; neu desint tela furori,
forte boves presso subigebant vomere terram,
nec procul hinc multo fructum sudore parantes
dura lacertosi fodiebant arva coloni;
agmine qui viso fugiunt operisque relinquunt
35 arma sui, vacuosque iacent dispersa per agros
sarculaque rastrique graves longique ligones.
quae postquam rapuere ferae cornuque minaci
divulsere boves, ad vatis fata recurrunt
tendentemque manus atque illo tempore primum
40 inrita dicentem nec quicquam voce moventem
sacrilegae perimunt, perque os, pro Iuppiter, illud
auditum saxis intellectumque ferarum
sensibus in ventos anima exhalata recessit.
te maestae volucres, Orpheu, te turba ferarum,
45 te rigidi silices, tua carmina saepe secutae
fleverunt silvae; positis te frondibus arbor
tonsa comas luxit; lacrimis quoque flumina dicunt
increvisse suis, obstrusaque carbasa pullo
naides et dryades passosque habuere capillos.
50 membra iacent diversa locis, caput, Hebre, lyramque
excipis, et (mirum!), medio dum labitur amne,
flebile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
murmurat exanimis, respondent flebile ripae.
iamque mare invectae flumen populare relinquunt
55 et Methymnaeae potiuntur litore Lesbi:
hic ferus expositum peregrinis anguis harenis

35 (late dispersa per agrum) *hemistichium imitatur Paulinus Nol. c. 31.317* || 56 sqq. *hunc locum respexit Servius ad Georg. 4. 522*

[**EFLMNPSUW**] 27 virentis **P**[1] virenti **EW** || 28 numera pactos **M**[1] || 34 qui] quo **E** || 36 sarculaque et **We** | longique minaci **M** taurique minaces **S** || 37 *post 35 inter lin.* **N**[2] | minaces **N**[2] || 38 divellere **FWe** || 39 atque] et in **N** || 40 moventem] monentem **M** || 45 rigidae *ex Ambros. Heinsius* || 46 positis te] dimissis **N** | arbos **EFLNWe** || 47 comas **LNP**[2] coma **EFMUW**[1]**e** comam **P**[1]**W**[2] || 48 obstrusaque **FLMN**[1]**e** obscuraque **EN**[2]**PUW** | pullos **M** || 49 passosque] sparsosque **U** sparsos **LPe** || 53 *om.* **M** | respondent cordaque lingua **S** | ripae] silvae **N**[3] || 54 invecta **P** || 55 Methymnaeae *e Plan.* -aei **A** || 56 expositum **We** *(Heinsius)* expositus **Mv** exposito **EFLN**[2] (*in ras.*) **U** expositis **P** | anguis *om.* **N**[1]

os petit et sparsos stillanti rore capillos.
57a [lambit et hymniferos inhiat divellere vultus]
tandem Phoebus adest morsusque inferre parantem
arcet et in lapidem rictus serpentis apertos
60 congelat et patulos, ut erant, indurat hiatus.
umbra subit terras et, quae loca viderat ante,
cuncta recognoscit quaerensque per arva piorum
invenit Eurydicen cupidisque amplectitur ulnis.
hic modo coniunctis spatiantur passibus ambo:
65 nunc praecedentem sequitur, nunc praevius anteit
Eurydicenque suam iam tuto respicit Orpheus.
Non inpune tamen scelus hoc sinit esse Lyaeus
amissoque dolens sacrorum vate suorum
protinus in silvis matres Edonidas omnes,
70 quae videre nefas, torta radice ligavit.
quippe pedum digitos, in quantum est quaeque secuta,
traxit et in solidam detrusit acumina terram,
utque suum laqueis, quos callidus abdidit auceps,
crus ubi commisit volucris sensitque teneri,
75 plangitur ac trepidans adstringit vincula motu,
sic, ut quaeque solo defixa cohaeserat harum,
exsternata fugam frustra temptabat; at illam
lenta tenet radix exsultantemque coercet,
dumque ubi sint digiti, dum pes ubi quaerit et ungues,
80 adspicit in teretes lignum succedere suras
et conata femur maerenti plangere dextra
robora percussit: pectus quoque robora fiunt,
robora sunt umeri, longos quoque bracchia veros

57 [*Lact.*] *Argum. 11, fab. 1 in codd.* os petit *legisse videtur* || **62** (arva piorum) *Claud. Mar. Victor Aleth. 2.284*

[EFLMNPSUW] **57** os petit **We** *et e corr.* **v** obstitit **A** | sparsos **ESWev** *e corr.* sparsus **LM** sparso **E**^{2}**FN**^{2}**U** sparsis – capillis **P** | stillantes **EFN**^{2}**U** | stillantior ore **S** || **57a** *in textu* **NSU**, *in marg. man. rec.* **W**, *om. cett.*, *del. Heinsius* || *post 57 in textu* extemplo morsu (cedit *i.e.* coepit *m. 2*) laniare ferino *Leid. Voss. Q 61* || **60** congerit **M** || **62** priorum **E** || **64** coniuncti **MN**^{1} compunctis **W** || **66** tutus **N**^{1} | recipit (*corr.*) **W** || **67** sinis **S** || **69** m(atres *in ras.* **N**^{2}) **N** maerens **M** || **70** videre] fecere **L** || **71** pedum] dum **M** || **72** acumina **F**^{2}**LM** acumine **EF**^{1}**NPUWe** || **74** ubi] ibi **M** || **76** ut quaeque **M** et quaeque **v** *in ras.* quaecumque **A** (*in ras.* **N**^{2}) | cohaereat **M** || **79** unguis **M**^{1}**N** inguis **M**^{2} (-is *forma nom. pl. tert. decl. quam solet praebere* **N**) || **80** succrescere **W** || **81** plangere] tangere **M**^{1} || **83** longos quoque] porrectaque *in ras.* **F**^{2}**v**^{2} *et marg.* **U**^{3}

esse putes ramos et non fallere putando.
85 Nec satis hoc Baccho est: ipsos quoque deserit agros
cumque choro meliore sui vineta Timoli
Pactolonque petit, quamvis non aureus illo
tempore nec caris erat invidiosus harenis.
hunc adsueta cohors Satyri Bacchaeque frequentant,
90 at Silenus abest. titubantem annisque meroque
ruricolae cepere Phryges vinctumque coronis
ad regem duxere Midan, cui Thracius Orpheus
orgia tradiderat cum Cecropio Eumolpo.
quem simul agnovit socium comitemque sacrorum,
95 hospitis adventu festum genialiter egit
per bis quinque dies et iunctas ordine noctes.
et iam stellarum sublime coegerat agmen
Lucifer undecimus, Lydos cum laetus in agros
rex venit et iuveni Silenum reddit alumno.
100 huic deus optandi gratum, sed inutile fecit
muneris arbitrium gaudens altore recepto.
ille male usurus donis ait: 'effice, quidquid
corpore contigero, fulvum vertatur in aurum.'
adnuit optatis nocituraque munera solvit
105 Liber et indoluit, quod non meliora petisset.
laetus abit gaudetque malo Berecyntius heros
pollicitique fidem tangendo singula temptat,
vixque sibi credens, non alta fronde virentem
ilice detraxit virgam: virga aurea facta est;
110 tollit humo saxum: saxum quoque palluit auro;
contigit et glaebam: contactu glaeba potenti
massa fit; arentes Cereris decerpsit aristas:
aurea messis erat; demptum tenet arbore pomum:
Hesperidas donasse putes; si postibus altis
115 admovit digitos, postes radiare videntur.
ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis,
unda fluens palmis Danaen eludere posset.

102 sqq. *hanc fabulam respexit Ambros. Expos. Luc. 6.88*

[EFLMNPSUW] **84** fallare **E**[2] || **86. 85** **FMNh** || **86** vineta **LMW** pineta **FN**[2] **Pev** peneta **N**[1] spineta **EUp** || **91** coronis] catenis **P**[2]**W v** *in ras.* colonis **N**[3] || **94** quem **M(N**[1]**)S** qui **A** | comitem sociumque **FLPe** || **95** adventum **M(N**[1]**)** || **100** optanti **FLh** || **101** ultore **M** || **108** non] nunc **P**[2] || **112** missa **M** | arentis **MU** || **114** si] ubi **P**[2] || **116** ubi palmas **W** || **117** deludere **P**[2] | posset **NWh** possit **A**

117a [corporis et membris resplenduit aurea vestis.]
vix spes ipse suas animo capit aurea fingens
omnia; gaudenti mensas posuere ministri
120 exstructas dapibus nec tostae frugis egentes.
tum vero, sive ille sua Cerealia dextra
munera contigerat, Cerealia dona rigebant;
sive dapes avido convellere dente parabat,
lammina fulva dapes admoto dente premebat;
125 miscuerat puris auctorem muneris undis:
fusile per rictus aurum fluitare videres.
attonitus novitate mali divesque miserque
effugere optat opes et, quae modo voverat, odit.
copia nulla famem relevat, sitis arida guttur
130 urit, et inviso meritus torquetur ab auro
ad caelumque manus et splendida bracchia tollens
'da veniam, Lenaee pater! peccavimus' inquit,
'sed miserere, precor, speciosoque eripe damno.'
mite deum numen: Bacchus peccasse fatentem
135 restituit factique fide data munera solvit.
'neve male optato maneas circumlitus auro,
vade' ait 'ad magnis vicinum Sardibus amnem
perque iugum ripae labentibus obvius undis
carpe viam, donec venias ad fluminis ortus,
140 spumigeroque tuum fonti, qua plurimus exit,
subde caput corpusque simul, simul elue crimen.'
rex iussae succedit aquae: vis aurea tinxit
flumen et humano de corpore cessit in amnem.
nunc quoque iam veteris percepto semine venae
145 arva rigent auro madidis pallentia glaebis.
Ille perosus opes silvas et rura colebat
Panaque montanis habitantem semper in antris,
pingue sed ingenium mansit, nocituraque, ut ante,
rursus erant domino stultae praecordia mentis.

[**EFLMNPSUW**] 117a *in textu* **W**^{1} (*tum cancellavit*) **h** *Thuan.*, *in marg.* **Pv**, *om.* **A**, *del. edd.* | vestis–membris **Wv** || 119 posuere] struxere **v** || 120 *in marg.* **N** || 124 amoto **M** | premebat **FLM(N**^{1}**)P** nitebant **EN**^{2}**Uv** sonabant **d** rigebant **W** (*ex 122*) || 128 quae] quas **P** || 130 merito *marg.* **P** || 131 bracchia] sidera *sscr.* **N** || 133 sp(ati **N**^{2})osoque **N** || 135 factaque **Fhv** || 136 maneas **MN**^{2} maneat **A** veniat **W** || 138 ripae *in ras.* **N**^{2} rapae **L** vitae **MS** nitens *Schenkl* repens *Palmer* || 139 vias **W** || 143 flumina et **N**^{1}**p** || 144 nunc] num **M** || 145 rigant **F**^{1}**L** || 146 ipse **Ev** || 147 antris] arvis **MN**^{1}**P**^{2} || 149 domino] damno **MS** | stultae] stolidae **EN**^{2}**We** solidae **v**

150 nam freta prospiciens late riget arduus alto
Tmolus in ascensu clivoque extensus utroque
Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypaepis.
Pan ibi dum teneris iactat sua carmina nymphis
et leve cerata modulatur harundine carmen
155 ausus Apollineos prae se contemnere cantus,
iudice sub Tmolo certamen venit ad inpar.
monte suo senior iudex consedit et aures
liberat arboribus; quercu coma caerula tantum
cingitur, et pendent circum cava tempora glandes.
160 isque deum pecoris spectans 'in iudice' dixit
'nulla mora est.' calamis agrestibus insonat ille
barbaricoque Midan (aderat nam forte canenti)
carmine delenit; post hunc sacer ora retorsit
Tmolus ad os Phoebi; vultum sua silva secuta est.
165 ille caput flavum lauro Parnaside vinctus
verrit humum Tyrio saturata murice palla
instructamque fidem gemmis et dentibus Indis
sustinet a laeva; tenuit manus altera plectrum:
artificis status ipse fuit; tum stamina docto
170 pollice sollicitat, quorum dulcedine captus
Pana iubet Tmolus citharae submittere cannas.
iudicium sanctique placet sententia montis
omnibus; arguitur tamen atque iniusta vocatur
unius sermone Midae. nec Delius aures
175 humanam stolidas patitur retinere figuram,
sed trahit in spatium villisque albentibus inplet
instabilesque imas facit et dat posse moveri;
cetera sunt hominis: partem damnatur in unam
induiturque aures lente gradientis aselli.
180 ille quidem celare cupit turpique pudore
tempora purpureis temptat velare tiaris;
sed solitus longos ferro resecare capillos
viderat hoc famulus; qui cum nec prodere visum

[**EFLMNPSUW**] 150 perspiciens **NU** | altae **MS** *Frag. Vall.* || 153 carmina] sibila *Slater* numina *vel* munera *Bentley* || 159 pendent] densi **S** || 160 deus **MS** || *post 160* ambiguum – venirem **N** (*cf. 236*) || 161 intonat **L** || 163 delenit **M**(**N**[1]) delinit **A** | retorsit **MWh** resolvit **A** || 164 ad] et ad **M** | est *om.* **N**[1] || 166 saturatur **M**(**N**[1]) || 167 instructamque **LM**[2]**NS** instrictamque **M**[1] distinctamque **EFPUWe** | fidem] lyram **EN**[2] (*in ras.*) **UWe** || 169 tum] dum **N**[2](**U**[1]) || 176 (alb *in ras.* **N**[2])entibus **N** ardentibus **MS** || 177 imas **MN** ime **E** uno **S** illas **FPU** (*e corr.*) **We** illos **L** || 180 turpique **A** *suspectum* turpisque *Magnus*

dedecus auderet cupiens efferre sub auras
185 nec posset reticere tamen, secedit humumque
effodit et, domini quales aspexerit aures,
voce refert parva terraeque inmurmurat haustae
indiciumque suae vocis tellure regesta
obruit et scrobibus tacitus discedit opertis.
190 creber harundinibus tremulis ibi surgere lucus
coepit et, ut primum pleno maturuit anno,
prodidit agricolam: leni nam motus ab austro
obruta verba refert dominique coarguit aures.
Ultus abit Tmolo liquidumque per aëra vectus
195 angustum citra pontum Nepheleidos Helles
Laomedonteis Latoius adstitit arvis;
dextera Sigei, Rhoetei laeva profundi
ara Panomphaeo vetus est sacrata Tonanti.
inde novae primum moliri moenia Troiae
200 Laomedonta videt susceptaque magna labore
crescere difficili nec opes exposcere parvas
cumque tridentigero tumidi genitore profundi
mortalem induitur formam Phrygiaeque tyranno
aedificat muros pactus pro moenibus aurum.
205 stabat opus: pretium rex infitiatur et addit,
perfidiae cumulum, falsis periuria verbis.
'non inpune feres' rector maris inquit et omnes
inclinavit aquas ad avarae litora Troiae
inque freti formam terras convertit opesque
210 abstulit agricolis et fluctibus obruit agros.
poena neque haec satis est: regis quoque filia monstro
poscitur aequoreo. quam dura ad saxa revinctam
vindicat Alcides promissaque munera dictos
poscit equos, tantique operis mercede negata

202 (tumidi ... profundi) *Claud. Mar. Victor Aleth. 2.393*

[**EFLMNPSUW**] **185** nec] ne **W** | posset **ENPUW** possit **FLMe** || **186** aspexerat **EWv** || **192** agricola **M** auricolam **h** (*Slater*) || **193** coarcuit **LM** || **194** ultus] vultus **M**[1]**SUv** | -que *om.* **LM** || **196** laumedonteis **Wv** (*Magnus*) laodom- **M** || **198** Panomphaeo *Plan. et e corr.* **U** (*R. Regius*) panopeo **A** || **200** laumedonta **NPW** (*Magnus*) || **202** tridentifero **L** || **203** phrygioque **PSe** phrygiique **L** || **204** aedificat – pactus **MN**[1]**S** aedificant – pacti **EFLN**[3]**UW** aedificant – pacto – auro **Pe** || **208** avarae] curvae **N**[1] | litora] moenia **Ud** || **209** convertit] complevit **MNS** || **210** agros] arva **EN**[3]**Wv** || **213** vendicat **MN**[2] (*e corr.*) **PUW**

215 bis periura capit superatae moenia Troiae.
nec pars militiae, Telamon, sine honore recessit
Hesioneque data potitur; nam coniuge Peleus
clarus erat diva nec avi magis ille superbit
nomine quam soceri, siquidem Iovis esse nepotem
220 contigit haud uni, coniunx dea contigit uni.
Namque senex Thetidi Proteus 'dea' dixerat 'undae,
concipe: mater eris iuvenis, qui fortibus annis
acta patris vincet maiorque vocabitur illo.'
ergo, ne quicquam mundus Iove maius haberet,
225 quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes,
Iuppiter aequoreae Thetidis conubia fugit
in suaque Aeaciden succedere vota nepotem
iussit et amplexus in virginis ire marinae.
est sinus Haemoniae curvos falcatus in arcus;
230 bracchia procurrunt, ubi, si foret altior unda,
portus erat; summis inductum est aequor harenis.
litus habet solidum, quod nec vestigia servet
nec remoretur iter nec opertum pendeat alga;
myrtea silva subest bicoloribus obsita bacis.
235 est specus in medio, natura factus an arte,
ambiguum, magis arte tamen: quo saepe venire
frenato delphine sedens, Theti, nuda solebas.
illic te Peleus, ut somno victa iacebas,
occupat et, quoniam precibus temptata repugnas,
240 vim parat innectens ambobus colla lacertis;
quodnisi venisses variatis saepe figuris
ad solitas artes, auso foret ille potitus;
sed modo tu volucris (volucrem tamen ille tenebat),
nunc gravis arbor eras: haerebat in arbore Peleus;
245 tertia forma fuit maculosae tigridis: illa
territus Aeacides a corpore bracchia solvit.

235—236 (et specus ... ambiguum) *Priscianus 6.76*

[EFLMNPSUW] **215** periura] peritura *marg.* **W** || **218** nec avi] neque enim **MN** | superbus **M(N**^{1}**)** || **219** numine *Heinsius* | nepoti **M** || **221** senes **M** || **222** annis **FMNSe** armis **EM**^{2}**N**^{2}**PUW** actis **LP**^{2} || **224** maius iove mundus **Pd** || **226** fugit] vitat **EN**^{2}**Uv** || **227** inque sua **P** || **230** ubi] qui *Heinsius* || **231** indictum **MN**^{1} || **233** iter] aquis **EU** | opertum **N**^{2}**Wh** operta **A** || **234** obsita] edita **N**^{2} (*in ras.*) **U** || **235** est] et *Priscianus et Basil. unus* || **236** *inter lin.* **N**^{2} | ambiguum est **N**^{2}**Ud** || **238** vincta **LMe** || **241** quae nisi **W** || **242** ausu e *Barb.* || **243** tenebat] premebat **W**

isque deos pelagi vino super aequora fuso
et pecoris fibris et fumo turis adorat,
donec Carpathius medio de gurgite vates
250 'Aeacide,' dixit 'thalamis potiere petitis,
tu modo, cum rigido sopita quiescit in antro,
ignaram laqueis vincloque innecte tenaci.
nec te decipiat centum mentita figuras,
sed preme, quidquid erit, dum, quod fuit ante, reformet.'
255 dixerat haec Proteus et condidit aequore vultum
admisitque suos in verba novissima fluctus.
pronus erat Titan inclinatoque tenebat
Hesperium temone fretum, cum pulchra relicto
Nereis ingreditur consueta cubilia ponto.
260 vix bene virgineos Peleus invaserat artus,
illa novat formas, donec sua membra teneri
sentit et in partes diversas bracchia tendi;
tum demum ingemuit, 'neque' ait 'sine numine vincis',
exhibita estque Thetis. confessam amplectitur heros
265 et potitur votis ingentique inplet Achille.
Felix et nato, felix et coniuge Peleus,
et cui, si demas iugulati crimina Phoci,
omnia contigerant. fraterno sanguine sontem
expulsumque domo patria Trachinia tellus
270 accipit. hic regnum sine vi, sine caede regebat
Lucifero genitore satus patriumque nitorem
ore ferens Ceyx, illo qui tempore maestus
dissimilisque sui fratrem lugebat ademptum.
quo postquam Aeacides fessus curaque viaque
275 venit et intravit paucis comitantibus urbem,
quosque greges pecorum, quae secum armenta trahebat,
haud procul a muris sub opaca valle reliquit,

253 (mentita figuram) *clausulam imitatur Prudentius Psych. 684* || 266—268 (felix ... contigerant) *Io. Saresber. Policrat. 7.24* (*Webb II 215*)

[**EFLMNPSUW**] 248 odorat **MN**[2] || 251 rigido **M** gelido **A** | quiescet **PW** || 253 figuris **PW** || 255 hoc **Ue** || 257 tenebat **FLMN** petebat **EPUW** || 258 relecto *Merkel* || 259 ponto] saxo **MNS** (*Merkel*) || 260 invaserat] evinxerat **N**[3] **U**[3]**W** evixerat **E** devinxerat **d** || 261 membra] forma **M** || 262 sentit **MN** sensit **EFLPUWe** | tendi **M** tendit **A** tendens **P** || 265 ingentemque—achillem **MN** (*corr.*) || 270 regebat **F**[2]**LMN**[1]**P**[1] tenebat **EN**[2]**P**[2]**UW** parabat **F**[1] || 273 dissimilemque **M**(**N**[1]) || 274 quo] huc **U** || 276 *om.* **MN**[1]**S**[1], *inter lin.* **N**[2] || 277. 276 **FLW**[2]

copia cum facta est adeundi tecta tyranni,
velamenta manu praetendens supplice, qui sit
280 quoque satus, memorat, tantum sua crimina celat
mentiturque fugae causam: petit, urbe vel agro
se iuvet. hunc contra placido Trachinius ore
talibus adloquitur: 'mediae quoque commoda plebi
nostra patent, Peleu, nec inhospita regna tenemus.
285 adicis huic animo momenta potentia, clarum
nomen avumque Iovem. ne tempora perde precando.
quod petis, omne feres tuaque haec pro parte vocato,
qualiacumque vides. utinam meliora videres!'
et flebat. moveat tantos quae causa dolores,
290 Peleusque comitesque rogant; quibus ille profatur:
'Forsitan hanc volucrem, rapto quae vivit et omnes
terret aves, semper pennas habuisse putetis:
vir fuit et (tanta est animi constantia) iam tum
acer erat belloque ferox ad vimque paratus,
295 nomine Daedalion, illo genitore creatus,
qui vocat Auroram caeloque novissimus exit.
cura mihi pax est, pacis mihi cura tenendae
coniugiique fuit, fratri fera bella placebant;
illius virtus reges gentesque subegit,
300 quae nunc Thisbaeas agitat mutata columbas.
nata erat huic Chione, quae dotatissima forma
mille procos habuit bis septem nubilis annis.
forte revertentes Phoebus Maiaque creatus,
ille suis Delphis, hic vertice Cylleneo,
305 videre hanc pariter, pariter traxere calorem.
spem Veneris differt in tempora noctis Apollo;
non fert ille moras virgaque movente soporem
virginis os tangit: tactu iacet illa potenti
vimque dei patitur; nox caelum sparserat astris:

[EFLMNPSUW] 278 tecta] prima **EN**^{3} (*Heinsius*) || 280 quove **U** || 281 mentitusque **W** (*Heinsius*) || 282 i(uv *in ras.* **N**^{2})et **N** tuat **M** tuet **S** || 285 huic] huc **N**^{1} hoc **M** | momenta *e cod. Voss. Heinsius* monimenta **A** || 286 ne] nec **EFWe** || 287 vocato *in ras.* **N**^{2} teneto **W** videto **EU** || 290 peleusque **EFM**(**N**^{1}) peleus **LN**^{2}**U**^{1}**e** et peleus **Pv** peleusque et **W** || 292 putatis **LWe** || 293 *damnat Heinsius* | iam tum *Fuß* tantum **EMN** quantum **FLPUWe** || 295 creatis *Damsté* (*ut voc. significet 'mihi et fratri'; cf. 297–298*) creamur *Slater* || 297 *om.* **L** | cura **FM**(**N**^{1})**P**^{1}**e** culta **W** *et e corr.* **N**^{2}**P**^{2}**U**^{3} culpa **E** || 298 *om.* **MN**^{1}, *inter lin.* **N**^{2} || 301 quae dotatissima] quaedam notissima **M** quae laudatissima *Barb.* || 305 pariter *semel* **M** | colorem **M**^{1}**N**^{1}**S** || 308 tetigit **LN**^{3}**v**

310 Phoebus anum simulat praereptaque gaudia sumit.
ut sua maturus conplevit tempora venter,
alipedis de stirpe dei versuta propago
nascitur Autolycus, furtum ingeniosus ad omne,
candida de nigris et de candentibus atra
315 qui facere adsuerat, patriae non degener artis,
nascitur e Phoebo (namque est enixa gemellos)
carmine vocali clarus citharaque Philammon.
quid peperisse duos et dis placuisse duobus
et forti genitore et progenitore Tonanti
320 esse satam prodest? an obest quoque gloria multis?
obfuit huic certe! quae se praeferre Dianae
sustinuit faciemque deae culpavit. at illi
ira ferox mota est 'factis' que 'placebimus' inquit.
nec mora, curvavit cornu nervoque sagittam
325 inpulit et meritam traiecit harundine linguam.
lingua tacet, nec vox temptataque verba sequuntur,
conantemque loqui cum sanguine vita reliquit.
quam miser (o pietas!) ego tum patrioque dolorem
corde tuli fratrique pio solacia dixi!
330 quae pater haud aliter quam cautes murmura ponti
accipit et natam delamentatur ademptam;
ut vero ardentem vidit, quater inpetus illi
in medios fuit ire rogos; quater inde repulsus
concita membra fugae mandat similisque iuvenco
335 spicula crabronum pressa cervice gerenti,
qua via nulla, ruit. iam tum mihi currere visus
plus homine est, alasque pedes sumpsisse putares.
effugit ergo omnes veloxque cupidine leti
vertice Parnasi potitur; miseratus Apollo,

[EFLMNPSUW] 310 praeraptaque **U** || 312 *inter lin.* **N**[2] || 313—317 *hoc ordine* **A** (*etiam* **N**[2]); *fortasse melior ordo esset 315. 314, sed caveas ne, quod 315 et 316 om.* **MN**[1], *credas ordinem archetypi et inde ordinem Ovidianum 315.314 fuisse* || 315 assuerat **FPh** assuevit **EN**[2]**UWe** || 316 *in marg. man. al.* v, *post 317* **U** || 317 Philammon *ex* **P** || 319 fortis **S** | tonanti **EMUWe** tonante **FLNP** || 320—321 gloria? multis obfuit *distinxit Ehwald* || 321 offuit **MNU** || 323 que *om.* **Uv** || 324 cornum **EN**[1] || 326 tacet *ex Thuan. et sex aliis Heinsius* iacet **A** | temptataque] iterataque *man. rec.* v || 328 miser o pietas **A** (*in ras.* **N**[2]) miseram plexans **M**[1] miser amplexus **M**[2] miser amplexans *Naugerius* miseram amplexans *Siebelis* misero pietas e | tum] sum **h** | patrioque **EP**[1]**UW** patriumque **N** patrisque **M** patruique **FLP**[2] patruoque e || 329 solacia *in ras.* **N**[2] | dixi] misi **MS** || 335 scrabonum **LMNPS** | pressa] laesa **W** || 336 ruit] fuit **F**[1]**M** fugit **N**[3]**p** || 337 putasses **W** || 338 omnes] homines **U**

340 cum se Daedalion saxo misisset ab alto,
fecit avem et subitis pendentem sustulit alis
oraque adunca dedit, curvos dedit unguibus hamos,
virtutem antiquam, maiores corpore vires.
et nunc accipiter, nullis satis aequus, in omnes
345 saevit aves aliisque dolens fit causa dolendi.'
Quae dum Lucifero genitus miracula narrat
de consorte suo, cursu festinus anhelo
advolat armenti custos Phoceus Onetor
et 'Peleu, Peleu! magnae tibi nuntius adsum
350 cladis' ait. quodcumque ferat, iubet edere Peleus;
pendet et ipse metu trepidi Trachinius oris.
ille refert: 'fessos ad litora curva iuvencos
adpuleram, medio cum Sol altissimus orbe
tantum respiceret, quantum superesse videret,
355 parsque boum fulvis genua inclinarat harenis
latarumque iacens campos spectabat aquarum,
pars gradibus tardis illuc errabat et illuc;
nant alii celsoque exstant super aequora collo.
templa mari subsunt nec marmore clara neque auro,
360 sed trabibus densis lucoque umbrosa vetusto:
Nereides Nereusque tenent; hos navita ponti
edidit esse deos, dum retia litore siccat.
iuncta palus huic est densis obsessa salictis,
quam restagnantis fecit maris unda paludem.
365 inde fragore gravi strepitu loca proxima terret
belua vasta, lupus, ulvisque palustribus exit
oblitus et spumis et crasso sanguine rictus,
fulmineus, rubra suffusus lumina flamma;
qui quamquam saevit pariter rabieque fameque,
370 acrior est rabie. neque enim ieiunia curat

[**EFLMNPSUW**] **343** virtute antiqua **M** || **344** et] ut **MN**[1]**S** | nulli **EM**[2] **N**[2]**W** || **351** *del. Heinsius* | trepidi—oris **EMUW** trepidat—heros **FLN**[3] (*in ras.*) **Pe** || **358** exstant **ENWe** instant **FLMN**[3]**PU** || **359** mari(s *eras.*) **MNU** | neque **MNU** nec **EFLPWe** || **361** ponti] templi **EU** *et alt. lect.* **v** || **362** sicc(at *in ras.* **N**[2]) **N** sicco **M** || **363** densis] raris **EN**[2] (*in marg.*) **U** || **365** gravis **EN**[2] | strepitu **FLMPU**[1] strepita **S** strepitans **U**[4] *ex corr.* (*Const. Fanensis*) strepitus **ENWe** et strepitu *Heinsius* strepit et *Riese* | *post* terret *distinxit Magnus* || **366** ulvisque *Burmann* silvisque **A** (*in ras.* **N**[2]) niveisque **M** | paludibus **M**(**N**[1])**p** || **367** spumas **M** | crasso **A** (*in ras.* **N**[2]) sparsus **M** | rictu *Const. Fanensis* || **368** fulmineos **P**[2]

caede boum diramque famem finire, sed omne
vulnerat armentum sternitque hostiliter omnes;
pars quoque de nobis funesto saucia morsu,
dum defensamus, leto est data. sanguine litus
375 undaque prima rubet demugitaeque paludes.
sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit:
dum superest aliquid, cuncti coeamus et arma,
arma capessamus coniunctaque tela feramus.'
  Dixerat agrestis, nec Pelea damna movebant,
380 sed memor admissi Nereida conligit orbam
damna sua inferias extincto mittere Phoco.
induere arma viros violentaque sumere tela
rex iubet Oetaeus; cum quis simul ipse parabat
ire, sed Alcyone coniunx excita tumultu
385 prosilit et nondum totos ornata capillos
disicit hos ipsos colloque infusa mariti,
mittat ut auxilium sine se, verbisque precatur
et lacrimis, animasque duas ut servet in una.
Aeacides illi: 'pulchros, regina, piosque
390 pone metus! plena est promissi gratia vestri.
non placet arma mihi contra nova monstra moveri:
numen adorandum pelagi est.' erat ardua turris,
arce locus summa, fessis loca grata carinis.
adscendunt illuc stratosque in litore tauros
395 cum gemitu adspiciunt vastatoremque cruento
ore ferum longos infectum sanguine villos.
inde manus tendens in aperti litora ponti
caeruleam Peleus Psamathen, ut finiat iram,
orat, opemque ferat. nec vocibus illa rogantis
400 flectitur Aeacidae: Thetis hanc pro coniuge supplex
accepit veniam. sed enim revocatus ab acri
caede lupus perstat dulcedine sanguinis asper,

[EFLMNPSUW] 371 finire] satiare *marg.* **v** sedare **p** || 372 omnes **A** (*etiam* **M**^{1}**N**) omne **M**^{2} || 375 rubent **U**^{3} (*pag. resarta*) || 376–377 *hemistichia inter se commutata*: cuncti–arma *et* nec res–remittit **W**^{3} || 377 ad arma **N**^{2}**U** et omnes **P** || 380 orbe **M**^{1}**N**^{1} || 381 sua **FN**^{1} (*ut vid.*) **PSh** (*Bentley*) suo **LM** sui **EN**^{2}**UW** || 383 Oetaeus] aethereus **M**^{2}**N**^{3}**W**^{2}**eh** | ipse] ire **P**^{1}**d** || 385 totos] tortos **N**^{3}**U**^{3}**W** || 386 disicit **EMN** dissicit **FU**^{3}**Weh** dissecat **U**^{1} dissidit **L** discidit **P** || 387 mittat ut] e vetat **M**^{1} || 389 illuc **S** inquit **N** dixit **p** || 391 movere **Mhd** || 393 arte **S** | locus] loci **M**^{2}**U** focus **N**^{2} || 394 ascendit **E** | structosque **U**^{1} | litora **Se** || 400 aeacidis **ELNS**^{2} aeacidos **P** || 401 ab acri *in ras.* **N**^{2} ab agri **U**^{1} in agris **MS**

donec inhaerentem lacerae cervice iuvencae
marmore mutavit; corpus praeterque colorem
405 omnia servavit: lapidis color indicat illum
iam non esse lupum, iam non debere timeri.
nec tamen hac profugum consistere Pelea terra
fata sinunt: Magnetas adit vagus exul et illic
sumit ab Haemonio purgamina caedis Acasto.
410 Interea fratrisque sui fratremque secutis
anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx,
consulat ut sacras, hominum oblectamina, sortes,
ad Clarium parat ire deum; nam templa profanus
invia cum Phlegyis faciebat Delphica Phorbas.
415 consilii tamen ante sui, fidissima, certam
te facit, Alcyone; cui protinus intima frigus
ossa receperunt, buxoque simillimus ora
pallor obit, lacrimisque genae maduere profusis.
ter conata loqui ter fletibus ora rigavit
420 singultuque pias interrumpente querellas
'quae mea culpa tuam' dixit, 'carissime, mentem
vertit? ubi est, quae cura mei prior esse solebat?
iam potes Alcyone securus abesse relicta?
iam via longa placet? iam sum tibi carior absens?
425 at, puto, per terras iter est, tantumque dolebo,
non etiam metuam, curaeque timore carebunt.
aequora me terrent et ponti tristis imago;
et laceras nuper tabulas in litore vidi
et saepe in tumulis sine corpore nomina legi.
430 neve tuum fallax animum fiducia tangat,
quod socer Hippotades tibi sit, qui carcere fortes
contineat ventos et, cum velit, aequora placet.
cum semel emissi tenuerunt aequora venti,
nil illis vetitum est, incommendataque tellus
435 omnis et omne fretum est; caeli quoque nubila vexant

405 (omnia ... illum) *Eutyches Ars 1.3* (*Keil V 469*)

[EFLMNPSUW] 404 corpus] psamathe **P(W^1)d** | praeterque **PU^{4}Wp** pariterque **A** || 408 adiit **M** | illuc **E^{1}MN** || 410 fratrisque] fratrique **N^1** | secuti **N^{1}P^{2}SU** || 415 certum **S** || 421 dixit] vertit **M** || 422 vertit ubi est *in ras.* **N^3** est ubinam **M** | prius **LS** || 423 *in marg.* **N^2** || 426 non etiamque metu **M^1** || 429 tumulis] titulis **FL** || 432 ventos contineat **P** | placat **M(N^1)** || 435 est *om.* **LP^{1}W** | caeli quoque nubila] incommendataque (*ex 434*) **E**

excutiuntque feris rutilos concursibus ignes:
quo magis hos novi (nam novi et saepe paterna
parva domo vidi), magis hos reor esse timendos.
quod tua si flecti precibus sententia nullis,
440 care, potest, coniunx, nimiumque es certus eundi,
me quoque tolle simul. certe iactabimur una,
nec, nisi quae patiar, metuam; pariterque feremus,
quidquid erit, pariter super aequora lata feremur.'
talibus Aeolidis dictis lacrimisque movetur
445 sidereus coniunx; neque enim minor ignis in ipso est.
sed neque propositos pelagi dimittere cursus
nec vult Alcyonen in partem adhibere pericli
multaque respondit timidum solantia pectus.
non tamen idcirco causam probat; addidit illis
450 hoc quoque lenimen, quo solo flexit amantem:
'longa quidem est nobis omnis mora, sed tibi iuro
per patrios ignes, si me modo fata remittant,
ante reversurum, quam luna bis inpleat orbem.'
his ubi promissis spes est admota recursus,
455 protinus eductam navalibus aequore tingi
aptarique suis pinum iubet armamentis.
qua rursus visa veluti praesaga futuri
horruit Alcyone lacrimasque emisit obortas
amplexusque dedit tristique miserrima tandem
460 ore 'vale' dixit conlapsaque corpore toto est.
at iuvenes quaerente moras Ceyce reducunt
ordinibus geminis ad fortia pectora remos
aequalique ictu scindunt freta. sustulit illa
umentes oculos stantemque in puppe relicta
465 concussaque manu dantem sibi signa maritum
prima videt redditque notas; ubi terra recessit

440—444 *locum imitatur Hist. Apoll. 24* || **456** (armamentis) *Quintilianus Inst. or. 9.4.65*

[**EFLMNPSUW**] **436** feri(s *sscr.*) **N** fere **MS** || **437—438** *om.* **MN**[1], *inter lin.* **N**[2] || **437** nam] iam **PU**[1] || **438** hos **LPWv** hoc **EFN**[2]**U** || **439** quo **MS** || **441** iactabimur] letabimur **e**[2] | unus **S** || **446** praepositos **LU** || **448** solac(t **M**)ia **M**[1]**N**[1]**U**[1] || **449** illi **FLM** (***Magnus***) || **451** est *om.* **hv** (*Heinsius*) | nobis est **E** || **452** remittent **FLe** || **453** luna bis **MNUW** bis luna **EFLP** || **455** adductam **W** || **456** aptari **EFLPWe** armari **MNSU** || **457** visa rursus **EWv** | visus **S** || **458** remisit **W** || **461** ast **Mv** || **464** relicta **FLMS** recurva **EN**[2] (*in ras.*) **PUWe**

longius atque oculi nequeunt cognoscere vultus,
dum licet, insequitur fugientem lumine pinum.
haec quoque ut haud poterat spatio summota videri,
470 vela tamen spectat summo fluitantia malo;
ut nec vela videt, vacuum petit anxia lectum
seque toro ponit: renovat lectusque locusque
Alcyones lacrimas et quae pars admonet absit.
Portibus exierant, et moverat aura rudentes:
475 obvertit lateri pendentes navita remos
cornuaque in summa locat arbore totaque malo
carbasa deducit venientesque accipit auras.
aut minus aut certe medium non amplius aequor
puppe secabatur, longeque erat utraque tellus,
480 cum mare sub noctem tumidis albescere coepit
fluctibus et praeceps spirare valentius eurus.
'ardua iamdudum demittite cornua' rector
clamat 'et antemnis totum subnectite velum!'
hic iubet: inpediunt adversae iussa procellae,
485 nec sinit audiri vocem fragor aequoris ullam;
sponte tamen properant alii subducere remos,
pars munire latus, pars ventis vela negare.
egerit hic fluctus aequorque refundit in aequor,
hic rapit antemnas; quae dum sine lege geruntur,
490 aspera crescit hiems, omnique e parte feroces
bella gerunt venti fretaque indignantia miscent.
ipse pavet nec se, qui sit status, ipse fatetur
scire ratis rector nec quid iubeatve velitve:
tanta mali moles tantoque potentior arte est.
495 quippe sonant clamore viri, stridore rudentes,
undarum incursu gravis unda, tonitribus aether;
fluctibus erigitur caelumque aequare videtur
pontus et inductas adspergine tangere nubes,

473 (Alcyonae ... admonet abstit) *Priscianus 8.36* || 488 (egerit ... aequor) *Lact. in Stat. Theb. 5.382*

[**EFLMNPSUW**] 469 spatiosum mota **MN** | videre **M** || 473 Alcyones *ex* **ELNUW** | abstit *Priscianus 'pro abstitit' et ex eo* **LU**[4]**v** abstat **W** || 477 diducit **NU** | excipit **d** || 478 aut[1]] haud **M** | amplius] eminus **N**[2]**U**[1] || 482 demittite **EPv** dimittite **LMNSU** demittere **F** dimittere **W** || 483 subnectere **v** demittite **W** || 484 hec iuvet **U** || 489 (ger *in ras.* **N**[2])untur **N** reguntur **FMP** || 490 e **MN** a **EFLPUWe** || 492 quis **EUW** || 493 velitve] vetetve e (*Heinsius*) || 494 tantaque **M**[2]**N**[2]**PU**

et modo, cum fulvas ex imo vertit harenas,
500 concolor est illis, Stygia modo nigrior unda,
sternitur interdum spumisque sonantibus albet.
ipsa quoque his agitur vicibus Trachinia puppis
et nunc sublimis veluti de vertice montis
despicere in valles imumque Acheronta videtur,
505 nunc, ubi demissam curvum circumstetit aequor,
suspicere inferno summum de gurgite caelum.
saepe dat ingentem fluctu latus icta fragorem
nec levius pulsata sonat, quam ferreus olim
cum laceras aries ballistave concutit arces,
510 utque solent sumptis incursus viribus ire
pectore in arma feri protentaque tela leones,
sic, ubi se ventis admiserat unda coortis,
ibat in arma ratis multoque erat altior illis.
iamque labant cunei, spoliataque tegmine cerae
515 rima patet praebetque viam letalibus undis.
ecce cadunt largi resolutis nubibus imbres,
inque fretum credas totum descendere caelum
inque plagas caeli tumefactum ascendere pontum.
vela madent nimbis, et cum caelestibus undis
520 aequoreae miscentur aquae. caret ignibus aether,
caecaque nox premitur tenebris hiemisque suisque.
discutiunt tamen has praebentque micantia lumen
fulmina: fulmineis ardescunt ignibus undae.
dat quoque iam saltus intra cava texta carinae
525 fluctus et, ut miles numero praestantior omni,
cum saepe adsiluit defensae moenibus urbis,
spe potitur tandem laudisque accensus amore
inter mille viros murum tamen occupat unus,
sic, ubi pulsarunt celsi latera ardua fluctus,

517—518 (inque fretum … pontum) *Schol. Bern. in Lucanum 5.642* || **526** (cum saepe … urbis) *Priscianus 10.51*

[**EFLMNPSUW**] **504** dispicere **U**^{4} || **505** dimissam **PS** dimissae **FL** || **507** latus **A** (*in ras.* **N**^{2}) gravis **MS** || **510** incursus **EMU** in cursus **N**^{1} incursu **FPWp** in cursu **LN**^{2} || **511** pectora **Mp** | praetentaque *Barb.* || **512** admiserat **PSW** amiserat **M** commiserat (com *in ras.* **N**^{2}) **EFLNUep** || **514** cerae] caedae **M**^{1} || **516—519** *in marg.* **N**^{2} || **516** largi] late **EWp** || **518** *om.* **M** | ascendere **N**^{2}**U** scandere **EFLPW** || **521** tenebrisque **v** || **522** micantia **N**^{3} (*ut coniec. Heinsius*) minantia **NWe** minatia **EF**^{1} minancia **L** minacia **M**^{1}**PSU** || **523** flumina **S** | undae **A** (*per corr.* **N**^{2}) ignes **M(N**^{1}**)S** || **526** assiliit **N** || **529** celsi **EM**^{2}**N**^{2}**UW** (**M**^{1}**N**^{1} *eras.*) caeli **FLP**^{1}**S** puppis **P**^{2}**v** navis *Zulichem* noveni *sscr.* **N**^{3} noviens *Merkel*

530 vastius insurgens decimae ruit inpetus undae,
nec prius absistit fessam oppugnare carinam,
quam velut in captae descendat moenia navis.
pars igitur temptabat adhuc invadere pinum,
pars maris intus erat. trepidant haud segnius omnes,
535 quam solet urbs aliis murum fodientibus extra
atque aliis murum trepidare tenentibus intus.
deficit ars, animique cadunt, totidemque videntur,
quot veniunt fluctus, ruere atque inrumpere mortes.
non tenet hic lacrimas, stupet hic; vocat ille beatos,
540 funera quos maneant, hic votis numen adorat
bracchiaque ad caelum, quod non videt, inrita tollens
poscit opem; subeunt illi fraterque parensque,
huic cum pignoribus domus et quod cuique relictum est.
Alcyone Ceyca movet, Ceycis in ore
545 nulla nisi Alcyone est et, cum desideret unam,
gaudet abesse tamen. patriae quoque vellet ad oras
respicere inque domum supremos vertere vultus,
verum ubi sit, nescit; tanta vertigine pontus
fervet, et inducta piceis e nubibus umbra
550 omne latet caelum, duplicataque noctis imago est.
frangitur incursu nimbosi turbinis arbor,
frangitur et regimen, spoliisque animosa superstes
unda velut victrix sinuataque despicit undas,
nec levius, quam siquis Athon Pindumve revulsos
555 sede sua totos in apertum everterit aequor,
praecipitata cadit pariterque et pondere et ictu
mergit in ima ratem, cum qua pars magna virorum
gurgite pressa gravi neque in aëre reddita fato
functa suo est; alii partes et membra carinae
560 trunca tenent, tenet ipse manu, qua sceptra solebat,
fragmina navigii Ceyx socerumque patremque

[**EFLMNPSUW**] **530** decumae **L** | ruit] tamen **P** || **531** adsistit **S** assistit **U** || **532** ascendat **U** || **534** *om.* **MN^{1}**, *inter lin.* **N^{2}** | segnius] setius *Heinsius* || **536** *in marg.* **N** | tuentibus **W** || **538** veniant **MN^{1}** | mortes] montes **p** || **542** fratresque **N^{3}d** | paterque **e** || **543** quod cuique **LM^{1}PSh** quodcumque **EFM^{2}NUW** quodcuicumque **e** || **545** desiderat **M** || **547** vertere] flectere **P^{2}** || **549** piceis] species **S** || **550** noctis] mortis **EN^{2}Wp** || **551** *in marg.* **N** | in cursu **U** || **552** *in marg.* **U** | spoliis **W** | superstans **P^{2}** superbit **Wp** || **553** dispicit **M** || **555** tortos **S** | imperatum **E** | everterit **M** everteret **EFLPep** verterit **N** verteret **U** mitteret **Wd** || **558** aere **A** (*cf. 2.165*) aera **LM^{2}P**

invocat, heu, frustra; sed plurima nantis in ore est
Alcyone coniunx: illam meminitque refertque,
illius ante oculos ut agant sua corpora fluctus,
565 optat, et exanimis manibus tumuletur amicis;
dum natat, absentem, quotiens sinit hiscere fluctus,
nominat Alcyonen ipsisque inmurmurat undis.
ecce super medios fluctus niger arcus aquarum
frangitur et rupta mersum caput obruit unda.
570 Lucifer obscurus nec quem cognoscere posses
illa luce fuit, quoniamque excedere caelo
non licuit, densis texit sua nubibus ora.
Aeolis interea tantorum ignara malorum
dinumerat noctes et iam, quas induat ille,
575 festinat vestes, iam quas, ubi venerit ille,
ipsa gerat, reditusque sibi promittit inanes.
omnibus illa quidem superis pia tura ferebat,
ante tamen cunctos Iunonis templa colebat,
proque viro, qui nullus erat, veniebat ad aras,
580 utque foret sospes coniunx suus utque rediret,
optabat, nullamque sibi praeferret; at illi
hoc de tot votis poterat contingere solum.
At dea non ultra pro functo morte rogari
sustinet, utque manus funestas arceat aris,
585 'Iri, meae' dixit 'fidissima nuntia vocis,
vise soporiferam Somni velociter aulam
exstinctique iube Ceycis imagine mittat
somnia ad Alcyonen veros narrantia casus.'
dixerat, induitur velamina mille colorum
590 Iris et arcuato caelum curvamine signans
tecta petit iussi sub nube latentia regis.
Est prope Cimmerios longo spelunca recessu,
mons cavus, ignavi domus et penetralia Somni:
quo numquam radiis oriens mediusve cadensve
595 Phoebus adire potest; nebulae caligine mixtae
exhalantur humo dubiaeque crepuscula lucis.

[**EFLMNPSUW**] **562** sed *in ras.* **N**[2] nam **MS** | ore est **EN**[2]**UWp** ora **M(N**[1]**)S** ore **FLP** || **563** est coniunx **P** || **565—566** *in marg.* **M**[2] || **571** luce **LMPS** nocte **A** (*in ras.* **N**[2]) | quoniamque] quem quamquam **W**[2] || **572** sua texit **EW** contexit **e** || **575** iam] et **P** || **578** Iunonia *Heinsius* || **582** tot de **W** || **583** functo **ELN**[2] (*in ras.*) **UW** functi **FMPSe** || **590** arquato **E** arcato **N** || **596. 600 597—599. 601** *hoc ordine Slater*

non vigil ales ibi cristati cantibus oris
evocat Auroram, nec voce silentia rumpunt
sollicitive canes canibusve sagacior anser;
600 non fera, non pecudes, non moti flamine rami
humanaeve sonum reddunt convicia linguae:
muta quies habitat; saxo tamen exit ab imo
rivus aquae Lethes, per quem cum murmure labens
invitat somnos crepitantibus unda lapillis.
605 ante fores antri fecunda papavera florent
innumeraeque herbae, quarum de lacte soporem
Nox legit et spargit per opacas umida terras;
ianua nec verso stridorem cardine reddit:
nulla domo tota est, custos in limine nullus;
610 in medio torus est ebeno sublimis in atra,
plumeus, unicolor, pullo velamine tectus,
quo cubat ipse deus membris languore solutis.
hunc circa passim varias imitantia formas
somnia vana iacent totidem, quot messis aristas,
615 silva gerit frondes, eiectas litus harenas.
quo simul intravit manibusque obstantia virgo
somnia dimovit, vestis fulgore reluxit
sacra domus, tardaque deus gravitate iacentes
vix oculos tollens iterumque iterumque relabens
620 summaque percutiens nutanti pectora mento
excussit tandem sibi se cubitoque levatus,
quid veniat (cognovit enim), scitatur; at illa:
'Somne, quies rerum, placidissime, Somne, deorum,
pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
625 fessa ministeriis mulces reparasque labori,
somnia, quae veras aequant imitamine formas,

623–625 (Somne quies ... labori) *Lact. in Stat. Theb. 1.560*

[EFLMNPSUW] **597** cristantis **M**^{1} cristanti **Fv**^{1} || *post* **599** garrula nec progne stertentia pectora mulcet *in marg.* **F**^{2}**PW**^{4} **p**^{2}**v**^{2} || **601** somnum **M** sono **SW** || **608** nec–reddit **F**^{2}**N**^{2}**eh** ne–reddit **MN**^{1} ne–reddat **A** quae–reddat *octo codd. Heinsiani* | verso *in ras.* **N**^{2} vero **M** | stridores **M** | carmine **L** | sonat **P** || **609** tota est **ENUW** tota **FLMP** || **610** in^{1} **FLM**(**N**^{1}) et **N**^{2} (a *in ras.*)t **W** at **EPUeh** | atra **FL** antro **A** || **611** (uni **N**^{2} *in ras.*)color **N** atque color **M** *et alt. lect.* **F** atricolor *Heinsius* || **613** passim] regem **h** || **615** eiectat **ep** || **616** manibus **N**^{1}**W**^{1} **e**^{1} || **617** refulsit **h** || **618** sacra] atra *Heinsius* || **626** aequent *Leid. Voss. O 51* **d** (*Heinsius*) | imitamine **A** (*in ras.* **M**^{2}, *per corr.* **N**^{2}) imitantia **S**

Herculea Trachine iube sub imagine regis
Alcyonen adeant simulacraque naufraga fingant.
imperat hoc Iuno.' postquam mandata peregit,
630 Iris abit (neque enim ulterius tolerare soporis
vim poterat), labique ut somnum sensit in artus,
effugit et remeat, per quos modo venerat arcus.
At pater e populo natorum mille suorum
excitat artificem simulatoremque figurae
635 Morphea. non illo quisquam sollertius alter
exprimit incessus vultumque sonumque loquendi;
adicit et vestes et consuetissima cuique
verba, sed hic solos homines imitatur; at alter
fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens:
640 hunc Icelon superi, mortale Phobetora vulgus
nominat; est etiam diversae tertius artis
Phantasos: ille in humum saxumque undamque trabemque,
quaeque vacant anima, fallaciter omnia transit;
regibus hic ducibusque suos ostendere vultus
645 nocte solet, populos alii plebemque pererrant.
praeterit hos senior cunctisque e fratribus unum
Morphea, qui peragat Thaumantidos edita, Somnus
eligit et rursus molli languore solutus
deposuitque caput stratoque recondidit alto.
650 ille volat nullos strepitus facientibus alis
per tenebras intraque morae breve tempus in urbem
pervenit Haemoniam positisque e corpore pennis
in faciem Ceycis abit sumptaque figura
luridus, exanimi similis, sine vestibus ullis
655 coniugis ante torum miserae stetit; uda videtur

646 (multis de fratribus unum) *hemistichium imitatur Damasus 1.7* || **648** (subito languore solutum) *hemistichium imitatur Carm. epigr. 1241, 1*

[**EFLMNPSUW**] **627** herculea **EM¹N¹PUp** herculeam **FLM²N²** heoliam **W** | thracena **M** thracen **N** || **630** saporis **L** vaporis *Bonon. 2315* (*Heinsius*) || **630–631** vaporem vi **MS** || **631** sentit **N** || **632** *inter lin.* **N²** | quos–arcus] quas–auras **d** || **635** morthea **MN** | illo **A** (*in ras.* **N²**) illic **MN³S** | quisquam **MSW** iussos **A** (**N²** *in ras.*) iussus **U¹** | sollertior **P** || **637** cuique **FLMP** quaeque **EN²** (*in ras.*) **UWp** || **638** solus **Lv** (*corr.*) || **639** corpore] tempore **h** tergore *Heinsius* || **640** Icelon *e Plan.* icecon *peioraque* **A** | Phobetora *ex* **LMU** || **642** Phantasos *Plan.* panthasos *peioraque* **A** || **643** animo **M** animi **S** | fallaciter] feliciter *e duobus suis Heinsius* || **644–645** hic–solet **F²LMN¹e** hii–solent **EF¹N²PUWp** || **645** populis alii plebique per herbam **M** || **647** peragit **W** || **654** *in marg.* **v** | exanimi] ex(s)angui **E¹N²Wp**

barba viri madidisque gravis fluere unda capillis.
tum lecto incumbens, fletu super ora profuso,
haec ait: 'agnoscis Ceyca, miserrima coniunx?
an mea mutata est facies nece? respice: nosces
660 inveniesque tuo pro coniuge coniugis umbram.
nil opis, Alcyone, nobis tua vota tulerunt:
occidimus! falso tibi me promittere noli.
nubilus Aegaeo deprendit in aequore navem
auster et ingenti iactatam flamine solvit,
665 oraque nostra tuum frustra clamantia nomen
inplerunt fluctus. non haec tibi nuntiat auctor
ambiguus, non ista vagis rumoribus audis:
ipse ego fata tibi praesens mea naufragus edo.
surge, age, da lacrimas lugubriaque indue nec me
670 indeploratum sub inania Tartara mitte.'
Adicit his vocem Morpheus, quam coniugis illa
crederet esse sui; fletus quoque fundere veros
visus erat gestumque manus Ceycis habebat.
ingemit Alcyone; lacrimas movet atque lacertos
675 per somnum corpusque petens amplectitur auras
exclamatque 'mane! quo te rapis? ibimus una.'
voce sua specieque viri turbata soporem
excutit et primo si sit circumspicit illic,
qui modo visus erat; nam moti voce ministri
680 intulerant lumen. postquam non invenit usquam,
percutit ora manu laniatque a pectore vestes
pectoraque ipsa ferit; nec crines solvere curat,
scindit et altrici, quae luctus causa, roganti
'nulla est Alcyone, nulla est' ait, 'occidit una
685 cum Ceyce suo. solantia tollite verba!
naufragus interiit. vidi agnovique manusque
ad discedentem cupiens retinere tetendi.
umbra fuit, sed et umbra tamen manifesta virique
vera mei. non ille quidem, si quaeris, habebat

[**EFLMNPSUW**] 656 gravis] viri **N**[1] | fluit **Fe** || 657 ore **M** | refuso **FP**[2] **e** || 659 nece **A** (*in ras. man. tert. Beneventana* **N**) nc̄ (= nunc) **M** | an sum mutatus nec sum quem noscere possis **S** || 661 (ded **N**[2])erunt **N** || 665 nostra] frustra **M** || 669 age] aie **N** ait **S** || 673 manus **EFLN**[2]**PW** manu **MN**[1]**SU** || 674 et lacrimas **N** lacrimans **e** || 678 excitat (*corr.*) **P** | illic] ille **FLM**[2]**P** || 680 (at **M**[2])tulerant **M** || 687 ad **FPU**[2]**W**[2]**e** ac **LMNp** at **E** et (*ut vid.*) **W**[1] atque **v** | tetendi **PU**[2]**We** tenenti **EFLMNU**[1]**p** || 688 fuit] fugit **Pe** || 689 illa **P**[1]

690 adsuetos vultus nec, quo prius, ore nitebat;
pallentem nudumque et adhuc umente capillo
infelix vidi: stetit hoc miserabilis ipso,
ecce, loco' (et quaerit, vestigia siqua supersint).
'hoc erat, hoc, animo quod divinante timebam,
695 et ne me fugeres, ventos sequerere, rogabam.
at certe vellem, quoniam periturus abibas,
me quoque duxisses tecum: fuit utile tecum
ire mihi. neque enim de vitae tempore quicquam
non simul egissem, nec mors discreta fuisset.
700 nunc absens perii, iactor quoque fluctibus absens
et sine me me pontus habet. crudelior ipso
sit mihi mens pelago, si vitam ducere nitar
longius et tanto pugnem superesse dolori;
sed neque pugnabo nec te, miserande, relinquam
705 et tibi nunc saltem veniam comes, inque sepulcro
si non urna, tamen iunget nos littera, si non
ossibus ossa meis, at nomen nomine tangam.'
plura dolor prohibet, verboque intervenit omni
plangor, et attonito gemitus a corde trahuntur.
710 Mane erat: egreditur tectis ad litus et illum
maesta locum repetit, de quo spectarat euntem,
dumque moratur ibi dumque 'hic retinacula solvit,
hoc mihi discedens dedit oscula litore' dicit
dumque notata locis reminiscitur acta fretumque
715 prospicit, in liquida spatio distante tuetur
nescio quid quasi corpus aqua, primoque, quid illud
esset, erat dubium; postquam paulum adpulit unda,
et, quamvis aberat, corpus tamen esse liquebat,
qui foret, ignorans, quia naufragus, omine mota est
720 et, tamquam ignoto lacrimam daret, 'heu! miser' inquit,
'quisquis es, et siqua est coniunx tibi.' fluctibus actum

[**EFLMNPSUW**] **692** ipse **M** || **695** fugeres **FLM** *et lect. alt.* **Wv** fugiens **A** (*in ras.* **N**[2]) | rogabam] timebam **W** (*ex 694*) || **696** moriturus **EN**[2]**p** || **697** tecum[1] **F**[2]**LNh** fuit ha **EN**[2]**Uv** fuit hoc **W**[2]**e** multum **M** quoniam *in ras.* **P**[2] || **698** vitae de **Wh** || **700** nunc] quin **p** | perii **EFLN**[2] (*in ras.*) **P** pereo **SUWe** ponti **M** || **701** me me *Barb.* me te **A** te me **FN**[2]**Up** | ipso] isto **NSW** || **705** *inter lin.* **N**[2] || **706** nos iungent **W** || **707** nomen nomen **M** || **709** a] e **P**[1] || **712** hic **MNSW** hinc **EFLPUe** || **713** dicit **ELe** dixit **FMNP**[2]**UWp** || **714** quae dum tota locis **M** | locis **MS** oculis **A** (**N**[2] *in ras.*) || **715** aspicit **W** || **716** nescio quod **U** | aqua] erat **Mv** | quid[2]] quod **Mh** || **717** paulum] maris **N**[2]**U** || **719** qui **EM**[1]**N**[1]**PU**[1]**e** quis **FLM**[2]**U**[2]**W** quid **N**[2]**hv** | ignorat **v** ignara **E** | homine **M** || **720** lacrimas **Wep**

fit propius corpus; quod quo magis illa tuetur,
hoc minus et minus est mentis sua, iamque propinquae
admotum terrae, iam quod cognoscere posset,
725 cernit: erat coniunx. 'ille est!' exclamat et una
ora, comas, vestem lacerat tendensque trementes
ad Ceyca manus 'sic, o carissime coniunx,
sic ad me, miserande, redis?' ait. adiacet undis
facta manu moles, quae primas aequoris undas
730 frangit et incursus quae praedelassat aquarum:
insilit huc. mirumque fuit potuisse: volabat,
percutiensque levem modo natis aëra pennis
stringebat summas ales miserabilis undas,
dumque volat, maesto similem plenumque querellae
735 ora dedere sonum tenui crepitantia rostro.
ut vero tetigit mutum et sine sanguine corpus,
dilectos artus amplexa recentibus alis
frigida nequiquam duro dedit oscula rostro.
senserit hoc Ceyx an vultum motibus undae
740 tollere sit visus, populus dubitabat; at ille
senserat, et, tandem superis miserantibus, ambo
alite mutantur. fatis obnoxius isdem
tunc quoque mansit amor, nec coniugiale solutum est
foedus in alitibus: coeunt fiuntque parentes,
745 perque dies placidos hiberno tempore septem
incubat Alcyone pendentibus aequore nidis.
tum via tuta maris: ventos custodit et arcet
Aeolus egressu praestatque nepotibus aequor.
Hos aliquis senior iunctim freta lata volantes
750 spectat et ad finem servatos laudat amores.
proximus, aut idem, si fors tulit, 'hic quoque' dixit,
'quem mare carpentem substrictaque crura gerentem

736sqq. *hunc locum respexit Probi Comm. in Georg. 1.399* || 751sqq. *fabulam Ovidianam respexit Servius in Aen. 4.254*

[EFLMNPSUW] 723 sua **EN²Up** suae **MN¹W** iam **FLP²h** || 726 vestes **NU** || 729 undas] iras *Thuan.* (*Heinsius*) || 730 (quae praede *in ras.* **N²**)lassat **N** qua praedam **PS** | traxit **P** || 736—738 *in marg.* **P**, *del. Heinsius* || 736 et *om.* **MN¹** || 738 rigida **NU** || 739 senserit **ENPU** senserat **FLMW²ep** | has **S** | an] ad **S** at **M¹** | undas **S** || 740 tollere sit **(P)W** tollere sed **LM** tollere (sunt visae *e corr.*) **P²** tolleret et **EN²Ue** tolleret sed **F** || 743 coniugale **EPW¹e** | solutum est **ENUWv** solutum **F¹LMP** || 747 tum via tuta **A** (*in ras.* **N²**) tunc iacet unda **M** (tum *in ras.*) mutata **S** || 749 iunctim **M** circum **A** cum per **S**

adspicis,' (ostendens spatiosum in guttura mergum)
'regia progenies: et si descendere ad ipsum
755 ordine perpetuo quaeris, sunt huius origo
Ilus et Assaracus raptusque Iovi Ganymedes
Laomedonve senex Priamusque novissima Troiae
tempora sortitus. frater fuit Hectoris iste:
qui nisi sensisset prima nova fata iuventa,
760 forsitan inferius non Hectore nomen haberet,
quamvis est illum proles enixa Dymantis,
Aesacon umbrosa furtim peperisse sub Ida
fertur Alexirhoe, Granico nata bicorni.
oderat hic urbes nitidaque remotus ab aula
765 secretos montes et inambitiosa colebat
rura nec Iliacos coetus nisi rarus adibat.
non agreste tamen nec inexpugnabile amori
pectus habens silvas captatam saepe per omnes
adspicit Hesperien patria Cebrenida ripa
770 iniectos umeris siccantem sole capillos.
visa fugit nymphe, veluti perterrita fulvum
cerva lupum longeque lacu deprensa relicto
accipitrem fluvialis anas; quam Troius heros
insequitur celeremque metu celer urget amore.
775 ecce latens herba coluber fugientis adunco
dente pedem strinxit virusque in corpore liquit;
cum vita suppressa fuga est: amplectitur amens
exanimem clamatque: 'piget, piget esse secutum!
sed non hoc timui, neque erat mihi vincere tanti.
780 perdidimus miseram nos te duo: vulnus ab angue,
a me causa data est. ego sum sceleratior illo,
qui tibi morte mea mortis solacia mittam.'
dixit et e scopulo, quem rauca subederat unda,

769 *codd. Lactantii Argum. 11, fab. 11 discordant inter se de nominibus*

[EFLMNPSUW] **753** spatiosum] speciosum *in ras.* **W**^{2} || **754** et **Λ** sunt **M**^{1} fuit **M**^{2} || **755** perspicuo **P** || **757** laomedonve **FLMPU** lau- **ENWhp** || **759** cui **M** | sensisset] cessisset **M** (*an* **N**^{1} *mihi incertum*) cessissent **S** | primo **MS** || **761. 760 N** || **763** Granico nata *Pierius Valerianus* gracili conata (cognata **L**) **A** || **769** Hesperien *edd.* eperien **A** | aspexit perien **M** || **770** inlectos – sola **M** || **772** longeve *Bentley* || **773** troicus **P** || **774** urget **FLN**^{2}**PUWep** auget **E**^{1}**MSv** anget **E**^{2}**N** || **776** stringit – linquit *Paris. 8000* (*solum* linquit **W**) || **778** piget^{2}] sese **M** me te **d** || **780** duo *in ras.* **N**^{2} sit **U** | angue est **Ep** || **783** e] ex **EL** a **N** *om.* **S** | scopulo quo **M** scopulos qua **S** | insederat **M**

se dedit in pontum; Tethys miserata cadentem
785 molliter excepit nantemque per aequora pennis
texit, et optatae non est data copia mortis.
indignatur amans invitum vivere cogi
obstarique animae misera de sede volenti
exire; utque novas umeris adsumpserat alas,
790 subvolat atque iterum corpus super aequora mittit.
pluma levat casus. furit Aesacos, inque profundum
pronus abit letique viam sine fine retemptat.
fecit amor maciem: longa internodia crurum,
longa manet cervix, caput est a corpore longe;
795 aequor amat, nomenque manet, quia mergitur illo.'

LIBER DVODECIMVS

Nescius adsumptis Priamus pater Aesacon alis
vivere lugebat; tumulo quoque nomen habenti
inferias dederat cum fratribus Hector inanes.
defuit officio Paridis praesentia tristi,
5 postmodo qui rapta longum cum coniuge bellum
attulit in patriam, coniurataeque sequuntur
mille rates gentisque simul commune Pelasgae,
nec dilata foret vindicta, nisi aequora saevi
invia fecissent venti Boeotaque tellus
10 Aulide piscosa puppes tenuisset ituras.
hic patrio de more Iovi cum sacra parassent,
ut vetus accensis incanduit ignibus ara,
serpere caeruleum Danai videre draconem
in platanum, coeptis quae stabat proxima sacris.
15 nidus erat volucrum bis quattuor arbore summa:

[EFLMNPSUW] 784 se dedit N² (*in ras.*) U (*Heinsius*) decidit A | Tethys *edd.* thetis A || 786 morti MS || 787 invitus *Heinsius* se invitum d indignum EUp | cogit M || 789 (umeris) adsum(pserat) *in ras.* N² | superis M(N¹)S | assumeret M adimeret S || 791 *om.* MN¹, *inter lin.* N² || 795 aequora M | manet] tenet e | illo MN¹ illi A illic p || 3 inanes A (*ex corr.* N²) inani M || 4 tristis MN¹ || 5 bellum—longum p || 7 gentesque FL gentis N || 9 venti et N | Boeotaque *R. Regius* boet(h)aque EUW boetiaque FLMP boetia Ne || 12 ut] et NP

quas simul et matrem circum sua damna volantem
corripuit serpens avidoque recondidit ore.
obstipuere omnes, at veri providus augur
Thestorides 'vincemus' ait, 'gaudete, Pelasgi!
20 Troia cadet, sed erit nostri mora longa laboris',
atque novem volucres in belli digerit annos.
ille, ut erat virides amplexus in arbore ramos,
fit lapis et servat serpentis imagine saxum.
Permanet Aoniis Nereus violentus in undis
25 bellaque non transfert; et sunt, qui parcere Troiae
Neptunum credant, quia moenia fecerat urbi,
at non Thestorides; nec enim nescitve tacetve
sanguine virgineo placandam virginis iram
esse deae. postquam pietatem publica causa
30 rexque patrem vicit castumque datura cruorem
flentibus ante aram stetit Iphigenia ministris,
victa dea est nubemque oculis obiecit et inter
officium turbamque sacri vocesque precantum
subposita fertur mutasse Mycenida cerva.
35 ergo ubi, qua decuit, lenita est caede Diana
et pariter Phoebes, pariter maris ira recessit,
accipiunt ventos a tergo mille carinae
multaque perpessae Phrygia potiuntur harena.
Orbe locus medio est inter terrasque fretumque
40 caelestesque plagas, triplicis confinia mundi;
unde, quod est usquam, quamvis regionibus absit,
inspicitur, penetratque cavas vox omnis ad aures.
Fama tenet summaque domum sibi legit in arce
innumerosque aditus ac mille foramina tectis
45 addidit et nullis inclusit limina portis:
nocte dieque patet; tota est ex aere sonanti,
tota fremit vocesque refert iteratque, quod audit.

[EFLMNPSUW] 17 avidoque—ore **FLPe** udo quas—ore **M** nodoque—ore **S** avidaque—alvo **EN^{2}** (*e corr.*) **UWp** | condidit **M** abscondidit *Merkel* || 18 pro(vidus **N^{2}**) au(gur **N^{2}**) **N** | prodigus **MN^{1}S** *et e corr.* **v** | auctor **Mv** || 20 nostro—labori *Heinsius* || 21 digeret **LM** || 24 Nereus] Boreas *Housman* || 25 bellaque] velaque *ex Voss. uno Heinsius* || 26 urbi **EM^{1}N^{1}PU^{1}** urbis **FLM^{2}N^{2}U^{2}Wp** || 27 non] num **M** | nec **MN^{1}U** neque **EFLN^{2}PWep** | haec nescit moxque resignat **S** || 30 rexque **PW^{1}** resque **A** || 31 Iphigenia *e Plan.* efigen(i)a *peioraque* **A** || 36 phoeb(es *in ras.*) **N^{3}U^{3}** phoebi **Mv^{1}** phebus **E** || 43 domum **FLMPWe** locum **EN^{2}** (*in ras.*) **U** | legit **FLMN^{1}p** fecit **EN^{2}PUW** || 45 lumina **MW** (*corr.*) || 46 aere **EN^{2}** (*in ras.*) **UWe** aure **F^{1}LM(N^{1})PS** ore **p**

nulla quies intus nullaque silentia parte,
nec tamen est clamor, sed parvae murmura vocis,
50 qualia de pelagi, siquis procul audiat, undis
esse solent, qualemve sonum, cum Iuppiter atras
increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
atria turba tenet: veniunt, leve vulgus, euntque
mixtaque cum veris passim commenta vagantur
55 milia rumorum confusaque verba volutant.
e quibus hi vacuas inplent sermonibus aures,
hi narrata ferunt alio, mensuraque ficti
crescit, et auditis aliquid novus adicit auctor.
illic Credulitas, illic temerarius Error
60 vanaque Laetitia est consternatique Timores
Seditioque recens dubioque auctore Susurri.
ipsa, quid in caelo rerum pelagoque geratur
et tellure, videt totumque inquirit in orbem.
Fecerat haec notum Graias cum milite forti
65 adventare rates, neque inexspectatus in armis
hostis adest: prohibent aditus litusque tuentur
Troes, et Hectorea primus fataliter hasta,
Protesilae, cadis, commissaque proelia magno
stant Danais, fortisque animae nece cognitus Hector;
70 nec Phryges exiguo, quid Achaica dextera posset,
sanguine senserunt. et iam Sigea rubebant
litora, iam leto proles Neptunia Cygnus
mille viros dederat, iam currus stabat Achillis
totaque Peliacae sternebat cuspidis ictu
75 agmina perque acies aut Cygnum aut Hectora quaerens
congreditur Cygno (decimum dilatus in annum
Hector erat): tum colla iugo canentia pressos

54. 56 (mixtaque cum veris pariter quoque falsa feruntur, cumque novis vacuas implet sermonibus aures) *sic imitatur Heiricus Vita S. Germani 1.275–276* || **59** (temerarius Error) *Arator Act. Apost. 2.378*

[**EFLMNPSUW**] **51** atras] altas **EN²UWp** || **53** t(o *ex* u)rva **M** || **54** commota **FLS** || **56** auras **MP¹d** || **57** aliis (N¹)**P²U⁴** alii(e **N³**) **N** (alio *marg.* **N**) || **60** unaque **E** || **61** repens *Heinsius* | susurra **N³** || **64** haec] hoc **Mv** || **69** danai **MSv** | fortisque animae nece *Hugenius* fortesque animae (animo **W**) neque **A** || **70** friges **LN²** (*in ras.*) **U** paris **M** graei **S** | possit **FM**(N¹)**ep** || **71** Sigea *Naugerius* sygea **p** signata **A** || **72** proles leto **W** || **73** currus — achillis **A** curru — achilles **MP** curru instabat Achilles *Farnabius* || **76** delatus **EPUW¹p**

exhortatus equos currum direxit in hostem
concutiensque suis vibrantia tela lacertis
80 'quisquis es, o iuvenis,' dixit 'solamen habeto
mortis, ab Haemonio quod sis iugulatus Achille.'
hactenus Aeacides, vocem gravis hasta secuta est,
sed quamquam certa nullus fuit error in hasta,
nil tamen emissi profecit acumine ferri;
85 utque hebeti pectus tantummodo contudit ictu,
'nate dea, nam te fama praenovimus,' inquit
ille 'quid a nobis vulnus miraris abesse?'
(mirabatur enim) 'non haec, quam cernis, equinis
fulva iubis cassis neque onus cava parma sinistrae
90 auxilio mihi sunt: decor est quaesitus ab istis.
Mars quoque ob hoc capere arma solet. removebitur omne
tegminis officium, tamen indestrictus abibo.
est aliquid non esse satum Nereide, sed qui
Nereaque et natas et totum temperat aequor.'
95 dixit et haesurum clipei curvamine telum
misit in Aeaciden, quod et aes et proxima rupit
terga novena boum, decimo tamen orbe moratum est.
excutit hoc heros rursusque trementia forti
tela manu torsit: rursus sine vulnere corpus
100 sincerumque fuit. nec tertia cuspis apertum
et se praebentem valuit destringere Cygnum.
haud secus exarsit, quam circo taurus aperto,
cum sua terribili petit inritamina cornu,
poeniceas vestes, elusaque vulnera sentit.
105 num tamen exciderit ferrum considerat hastae:
haerebat ligno. 'manus est mea debilis ergo,
quasque' ait 'ante habuit vires, effudit in uno?
nam certe valuit, vel cum Lyrnesia primum
moenia deieci vel cum Tenedonque suoque

[EFLMNPSUW] 78 exhortatur **N^2PU^1p** || 80—81 mortis solamen habeto dixit **P** || 85 *inter lin.* **N^2** || 87 miraris vulnus **Nd** || 89 iuvis **MN^1** | nec **EUW** | parma] palma **S** || 90 istis] armis **N^3S** || 91 ob] ab (**N^1**?)**SU^1** | omne] huius **M** ecce **p** || 92 indestrictus *Heinsius* indis- **A** | abibo] ab illo **S** || 94 temperet **N^1** || 96 (a)eacidem **FMW^1e** | et aes et] ex hesit **M** || 98 excutit **EUe** excipit **FLM NPW** || 101 distringere **ELPW** || 103 irritam(ina cornu *in ras.*) **N^2** irritamenta malorum **M** || 104 poeniceas *Heinsius* ph(o)eniceas **A** phoenicen **M** | elusaque] eiusque **M**(**N^1**) | sensit **LP e** || 105 num] an **W** || 106 lignum **M** || 107 effundit **LU** || 108 valui **MN^1** | primus **M** || 109 sucmque **N^4** *in ras.*

110 Eetioneas inplevi sanguine Thebas,
vel cum purpureus populari caede Caicus
fluxit opusque meae bis sensit Telephus hastae.
hic quoque tot caesis, quorum per litus acervos
et feci et video, valuit mea dextra valetque.'
115 dixit et, ante actis veluti male crederet, hastam
misit in adversum Lycia de plebe Menoeten
loricamque simul subiectaque pectora rupit;
quo plangente gravem moribundo pectore terram
extrahit illud idem calido de vulnere telum
120 atque ait: 'haec manus est, haec, qua modo vicimus, hasta:
utar in hoc isdem, sit in hoc, precor, exitus idem!'
sic fatur Cygnumque petit, nec fraxinus errat
inque umero sonuit non evitata sinistro;
inde velut muro solidaque a caute repulsa est.
125 qua tamen ictus erat, signatum sanguine Cygnum
viderat et frustra fuerat gavisus Achilles:
vulnus erat nullum, sanguis fuit ille Menoetae.
tum vero praeceps curru fremebundus ab alto
desilit et nitido securum comminus hostem
130 ense petens parmam gladio galeamque cavari
cernit et in duro laedi quoque corpore ferrum.
haud tulit ulterius clipeoque adversa reducto
ter quater ora viri, capulo cava tempora pulsat
cedentique sequens instat turbatque ruitque
135 attonitoque negat requiem: pavor occupat illum,
ante oculosque natant tenebrae retroque ferenti
aversos passus medio lapis obstitit arvo;
quem super inpulsum resupino corpore Cygnum
vi multa vertit terraeque adflixit Achilles.

[EFLMNPSUW] 110 Eetioneas *e Plan.* sic et echinias **M** solus echioneas **A** || 112 flexit **M** || 114 dextra valetque] dextera multum **S** || 115 actis – hastis **p** actae – hastae (hastae *ex* **MSv**) *Heinsius* || 116 Menoeten *ex* **E** || 118 plangente] foedante **P** | grave **M** (*e corr.*) **S** | pectore] vertice *e Bodl. F. 4. 30 Heinsius* || 120 haec^{2}] ha **N** et **v** | hac quando **M** | vincimus **U** || 121 isdem **EU^{2}We** idem **FLMNSU^{1}** cigno **P^{2}** *in ras.* | in hoc sit **M** || 122 fatus **MN^{1}** | cygnum repetit **M** | ne frassinus **M** || 124 a *om.* **S** | solida quoque caute **M** | repulsa **EFN^{2}** (*e corr.*) **PWp** revulsa **LMN^{1}SUe** || 128 tunc **Wp** | curru praeceps **EW** || 131 et] at *Lenz* | duro] nudo *Faber* || 132 clipeoque **FLMPU^{1}W^{2}e** gladioque **EN^{2}** (*in ras.*) **U^{2}W** | adversa] ad terga **P^{1}** | reducto **ENU^{2}Wp** recepto **M** retecto **P^{1}SU^{1}** reiecto **LP^{2}e** relicto **F^{2}** *in ras.* reverso **N^{3}** || 133 viri et **e** | capulo **FLMN^{1}Pep** capulo et **EN^{2}UW** || 134 cedentique **M(N^{1})e** cedentemque **A** || 137 adversos **Uv** || 139 adflixit **FL** adflexit **MS** ad(f)fixit **EN^{2}** (*e corr.*) **PUWep** infinxit **v**

140 tum clipeo genibusque premens praecordia duris
vincla trahit galeae, quae presso subdita mento
elidunt fauces et respiramen iterque
eripiunt animae. victum spoliare parabat;
arma relicta videt: corpus deus aequoris albam
145 contulit in volucrem, cuius modo nomen habebat.
Hic labor, haec requiem multorum pugna dierum
attulit, et positis pars utraque substitit armis.
dumque vigil Phrygios servat custodia muros
et vigil Argolicas servat custodia fossas,
150 festa dies aderat, qua Cygni victor Achilles
Pallada mactatae placabat sanguine vaccae;
cuius ut inposuit prosecta calentibus aris
et dis acceptus penetravit in aethera nidor,
sacra tulere suam, pars est data cetera mensis.
155 discubuere toris proceres et corpora tosta
carne replent vinoque levant curasque sitimque.
non illos citharae, non illos carmina vocum
longave multifori delectat tibia buxi,
sed noctem sermone trahunt, virtusque loquendi
160 materia est: pugnam referunt hostisque suamque,
inque vices adita atque exhausta pericula saepe
commemorare iuvat. quid enim loqueretur Achilles,
aut quid apud magnum potius loquerentur Achillem?
proxima praecipue domito victoria Cygno
165 in sermone fuit: visum mirabile cunctis,
quod iuveni corpus nullo penetrabile telo
invictumque a vulnere erat ferrumque terebat.
Hoc ipse Aeacides, hoc mirabantur Achivi,
cum sic Nestor ait: 'vestro fuit unicus aevo
170 contemptor ferri nulloque forabilis ictu
Cygnus; at ipse olim patientem vulnera mille

[EFLMNPSUW] 141 qua **U**[4] || 142 (coli *e* conclu)dunt **N** | iterque] utrumque **MN**[1]**S** || 144–145 *in marg.* **L** || 144 vident **M**[1] || 147 subsistit **M** || 149 *in marg.* **E** | fossas] flammas **FLP** || 151 mactatae] vittatae *Barb.* (*Heinsius*) || 155 et] sed **M** || 156 curamque **dv** || 157 nil–nil **v** || 158 longave **MNhp** longaque **EFLPUWe** | multifidi **N**[2] (*e corr.*) **U** multiferi **L** | buxi] cornu **M** || 160 materiam **N**[3] | pugnam–suamque **FLMp** pugnas–suasque **ENPUW** || 162 commemorasse **W** || 165 visum est **N**[2]**U** | miserabile **S** || 166 iuveni **MSpv** iuvenis **A** || 167 ad vulnera **FLP** | ferrumque] verumque **LP** (iter *e corr.*)umque **F** | terebat *edd.* ferebat **A** feribat **MS** || 168 *om.* **p** | ipsum **Pv** || 169 tum **N**

corpore non laeso Perrhaebum Caenea vidi,
Caenea Perrhaebum, qui factis inclitus Othryn
incoluit, quoque id mirum magis esset in illo,
175 femina natus erat.' monstri novitate moventur,
quisquis adest, narretque rogant. quos inter Achilles:
'dic age, nam cunctis eadem est audire voluntas,
o facunde senex, aevi prudentia nostri,
quis fuerit Caeneus, cur in contraria versus,
180 qua tibi militia, cuius certamine pugnae
cognitus, a quo sit victus, si victus ab ullo est.'
Tum senior: 'quamvis obstet mihi tarda vetustas
multaque me fugiant primis spectata sub annis,
plura tamen memini, nec, quae magis haereat, ulla
185 pectore res nostro est inter bellique domique
acta tot, ac siquem potuit spatiosa senectus
spectatorem operum multorum reddere, vixi
annos bis centum; nunc tertia vivitur aetas.
clara decore fuit proles Elateia Caenis,
190 Thessalidum virgo pulcherrima, perque propinquas
perque tuas urbes (tibi enim popularis, Achille)
multorum frustra votis optata procorum.
temptasset Peleus thalamos quoque forsitan illos,
sed iam aut contigerant illi conubia matris,
195 aut fuerant promissa, tuae. nec Caenis in ullos
denupsit thalamos secretaque litora carpens
aequorei vim passa dei est (ita fama ferebat),
utque novae Veneris Neptunus gaudia cepit,
'sint tua vota licet' dixit 'secura repulsae:
200 elige, quid voveas!' (eadem hoc quoque fama ferebat).
'magnum' Caenis ait 'facit haec iniuria votum,
tale pati iam posse nihil; da, femina ne sim:

189sqq. *fabulam Ovidii respexit Ausonius Epigr. 76.8sq.*

[**EFLMNPSUW**] 174 quodque **M** || 175 moventur **A** (move *in ras.* **N**[2]) movetur **U**[2]**W** feruntur **MS** || 176 rogat **MN** || 177 voluptas **N**[3]**v** || 178 senex] comes **W** || 180 conamine **v** || 182 tarda] longa **EN**[2] (*in ras.*) **W** | senectus **N** *Paris. 8000* || 184 nec quae] neque quae **N**[2]**U** ne quam **S** || 185 domique **U**[2] (*Const. Fanensis*) domusque **A** || 186 ac **EFLN**[2]**W** at **MN**[1]**P**[1]**S Up** || *post* 187 certe me poterit (potuit *Const.*), vidi qui tot iam saecula: vixi *marg.* **U**[4], *Const. Fanensis* || 191 achilles **N(U**[1]**)** || 192 multorumque fuit **MNSW** spes invidiosa procorum **MNS**: *lectio peior quod versum eundem praebet 9.10* || 194 aut *om.* **Wh** || 195 illos **MNSU**[1]**p** || 198 cepit] sensit **N**[3]**v** || 200 quid] quod **M** | haec **PU**[3]**p** || 202 iam **EFLN**[2] (*in ras.*) **PU**[2]**We** da **U**[1] nil **MSp** | nihil] mihi **p**

omnia praestiteris.' graviore novissima dixit
verba sono poteratque viri vox illa videri,
205 sicut erat; nam iam voto deus aequoris alti
adnuerat dederatque super, ne saucius ullis
vulneribus fieri ferrove occumbere posset.
munere laetus abit studiisque virilibus aevum
exigit Atracides Peneiaque arva pererrat.
210 Duxerat Hippodamen audaci Ixione natus
nubigenasque feros positis ex ordine mensis
arboribus tecto discumbere iusserat antro.
Haemonii proceres aderant, aderamus et ipsi,
festaque confusa resonabat regia turba.
215 ecce canunt Hymenaeon, et ignibus atria fumant,
cinctaque adest virgo matrum nuruumque caterva
praesignis facie. felicem diximus illa
coniuge Pirithoum, quod paene fefellimus omen.
nam tibi, saevorum saevissime Centaurorum,
220 Euryte, quam vino pectus tam virgine visa
ardet, et ebrietas geminata libidine regnat.
protinus eversae turbant convivia mensae,
raptaturque comis per vim nova nupta prehensis.
Eurytus Hippodamen, alii, quam quisque probabant
225 aut poterant, rapiunt, captaeque erat urbis imago.
femineo clamore sonat domus. ocius omnes
surgimus, et primus 'quae te vecordia,' Theseus
'Euryte, pulsat' ait, 'qui me vivente lacessas
Pirithoum violesque duos ignarus in uno?'
230 [neve ea magnanimus frustra memoraverit heros,
submovet instantes raptamque furentibus aufert.]
ille nihil contra (neque enim defendere verbis
talia facta potest), sed vindicis ora protervis
insequitur manibus generosaque pectora pulsat.
235 forte fuit iuxta signis exstantibus asper
antiquus crater, quem vastum vastior ipse

[EFLMNPSUW] **203** dixit] duxit **EFp¹** || **205** voti **M** || **207** fieret **N¹Ud** *om.* **L** | ferroque **W²e** | possit **P** || **209** peneleaque **N** teneiaque **M** || **216** matrum nuruumque *edd.* matrumque nurumque **A** || **217** persignis **W** (*corr.*) || **220** tam–quam **N(U¹)Wp** || **229** violesque **EF¹NPU** violasque **F²LMWep** || **230–231** *om.* **MN¹S**, *inter lin.* **N²**, *del. Merkel* || **233** protervus **M** prophanis **W²** || **236** vastum quem **N** quem surgens **M** *et lect. alt.* **v** | ipso **MN¹**(*ut vid.*) **Uv** (*corr.*)

sustulit Aegides adversaque misit in ora.
sanguinis ille globos pariter cerebrumque merumque
vulnere et ore vomens madida resupinus harena
240 calcitrat. ardescunt germani caede bimembres
certatimque omnes uno ore 'arma, arma' loquuntur.
vina dabant animos, et prima pocula pugna
missa volant fragilesque cadi curvique lebetes,
res epulis quondam, tum bello et caedibus aptae.
245 Primus Ophionides Amycus penetralia donis
haud timuit spoliare suis et primus ab aede
lampadibus densum rapuit funale coruscis
elatumque alte, veluti qui candida tauri
rumpere sacrifica molitur colla securi,
250 inlisit fronti Lapithae Celadontis et ossa
non cognoscendo confusa relinquit in ore.
exsiluere oculi, disiectisque ossibus oris
acta retro naris medioque est fixa palato.
hunc pede convulso mensae Pellaeus acernae
255 stravit humi Pelates deiecto in pectora mento
cumque atro mixtos sputantem sanguine dentes
vulnere Tartareas geminato mittit ad umbras.
Proximus ut steterat, spectans altaria vultu
fumida terribili 'cur non' ait 'utimur istis?'
260 cumque suis Gryneus inmanem sustulit aram
ignibus et medium Lapitharum iecit in agmen
depressitque duos, Brotean et Orion. Orio
mater erat Mycale, quam deduxisse canendo
saepe reluctanti constabat cornua lunae.
265 'non inpune feres, teli modo copia detur!'
dixerat Exadius telique habet instar, in alta
quae fuerant pinu, votivi cornua cervi.

[**EFLMNPSUW**] 237 aversaque **M(N)PSU** || 238 globos statim pariter cerebrumque (merumque *om.*) **M** || 239 madidam – harenam **NW**e || 241 omnes simul uno ore arma loquuntur **M** || 242 et] sed **M** || 243 fragipesque **MS** | cadi] sciphi v || 244 tum **M**N^1 nunc **EL**N^2**PUW**e non **F** || 247 iam pedibus **MNS**(U^1) || 250 celadantis **MN**e || 251 agnoscendo **M**v | relinquit **MN** reliquit **EFLPUW**ep || 252 exiliere **M** (*e corr.*) v | dissectisque U^2 -que *om.* **E**v || 255 Pelates *Plan.* belates **EP**e *peiora alii* || 256 sputantem *Heinsius* spumantem **A** || 257 mittit **MN**p misit **EFLPUW**e iecit **S** || 260 inmanem] fumantem N^3 || 261 iecit] misit **W** || 262 depressitque **MNUW** oppressitque **EFLP**ep ocussitque **S** || 264 reluctanti **M**s_1s_2 reluctantis **N**h reluctatae **EF**LN^2**PUW**e || 265 teli **A** (te *in ras.* N^2) illi **M** || 266—267 *inter lin.* N^2 || 266 Exadius] adius **M**

figitur hinc duplici Gryneus in lumina ramo,
eruiturque oculos, quorum pars cornibus haeret,
270 pars fluit in barbam concretaque sanguine pendet.
Ecce rapit mediis flagrantem Rhoetus ab aris
pruniceum torrem dextraque a parte Charaxi
tempora perfringit fulvo protecta capillo.
correpti rapida, veluti seges arida, flamma
275 arserunt crines, et vulnere sanguis inustus
terribilem stridore sonum dedit, ut dare ferrum
igne rubens plerumque solet, quod forcipe curva
cum faber eduxit, lacubus demittit; at illud
stridet et in tepida submersum sibilat unda.
280 saucius hirsutis avidum de crinibus ignem
excutit inque umeros limen tellure revulsum
tollit, onus plaustri. quod ne permittat in hostem,
ipsa facit gravitas. socium quoque saxea moles
oppressit spatio stantem propiore Cometen;
285 gaudia nec retinet Rhoetus: 'sic, conprecor,' inquit
'cetera sit fortis castrorum turba tuorum!'
semicremoque novat repetitum stipite vulnus,
terque quaterque gravi iuncturas verticis ictu
rupit, et in liquido sederunt ossa cerebro.
290 Victor ad Euagrum Corythumque Dryantaque transit,
e quibus ut prima tectus lanugine malas
procubuit Corythus, 'puero quae gloria fuso
parta tibi est?' Euagrus ait; nec dicere Rhoetus
plura sinit rutilasque ferox in aperta loquentis
295 condidit ora viri perque os in pectora flammas.
te quoque, saeve Drya, circum caput igne rotato
insequitur; sed non in te quoque constitit idem
exitus: adsiduae successu caedis ovantem,
qua iuncta est umero cervix, sude figis obusta.
300 ingemuit duroque sudem vix osse revellit

[EF LMNPSUW] **268** hinc] huic *ex octo codd. Heinsius* | in *om.* **ENU^1W**ep per **U^2** sua **W^2** | ramo] malo **F^1** vultu **M** voltu **N** || **272** pruniceum **LU^4** *Laur. 36.7* primiteum **M(N^1?)** primit(c)ium **A** || **273** perfringit **FLMP**ep perstringit **N**h perfregit **EUW** || **277** forcipe *in ras.* **N^2** forfice **MN^1** || **278** lacibus **EF^1LU^1** | demisit **U** dimisit v | *post hoc siletur de* **S** || **279** in trepida **P^1U** intrepida **EF** || **286** sit] sic **M** || **290** eua/(g *in ras.*)rum **N** euandrum **M** | drymantaque **MN** || **295** perque os] per quas **M** | flamma **M** || **298** *om.* **MN^1**, *inter lin.* **N^2** || **299. 298** v | *hic desinit* **L** || **299** sude *in ras.* **N^2** se **M** | figis *in ras.* **N^2** figit **MU** | (ad *in ras.* **N^2**)usta **N** || **300** sudem] suo **M**

Rhoetus et ipse suo madefactus sanguine fugit.
fugit et Orneus Lycabasque et saucius armo
dexteriore Medon et cum Pisenore Thaumas,
quique pedum nuper certamine vicerat omnes,
305 Mermeros (accepto tum vulnere tardius ibat)
et Pholus et Melaneus et Abas praedator aprorum,
quique suis frustra bellum dissuaserat, augur
Astylos; ille etiam metuenti vulnera Nesso
'ne fuge! ad Herculeos' inquit 'servaberis arcus.'
310 at non Eurynomus Lycidasque et Areos et Imbreus
effugere necem: quos omnes dextra Dryantis
perculit adversos: adversum tu quoque, quamvis
terga fugae dederas, vulnus, Crenaee, tulisti:
nam grave respiciens inter duo lumina ferrum,
315 qua naris fronti committitur, accipis, imae.
In tanto fremitu cunctis sine fine iacebat
sopitus venis et inexperrectus Aphidas
languentique manu carchesia mixta tenebat
fusus in Ossaeae villosis pellibus ursae.
320 quem procul ut vidit frustra nulla arma moventem,
inserit amento digitos 'miscenda' que dixit
'cum Styge vina bibes' Phorbas, nec plura moratus
in iuvenem torsit iaculum, ferrataque collo
fraxinus, ut casu iacuit resupinus, adacta est.
325 mors caruit sensu, plenoque e gutture fluxit
inque toros inque ipsa niger carchesia sanguis.
Vidi ego Petraeum conantem tollere terra
glandiferam quercum; quam dum conplexibus ambit
et quatit huc illuc labefactaque robora iactat,

316 (sine fine iacebis) *sic imitatur Arator Act. Apost. 1.283*

[EFMNPUW] **302** lycabasque **W** (*ut coniec. Naugerius*) licidasque **A** (*cf. 310*) || **303** caumas **Fe** *Plan.* || **305** tardior **F²W** || **307** bellum frustra **P** | diis suaserat **M** discusserat **N** || **308** asty(i)los **A** astolus **W** astyros **E** || **309** fuge ad] fugiat **M** | arcus] ictus **EU** || **310** areos **E** (*Heinsius*) areas **F¹** (-os **F²**) (h)areus **Pe** arvus **N** harbos **U** arus **M** barvas **M** barvos **W** || **311** triantis **P** || **312** adversum] aversum **MN¹** adversus **P** || **316** fremitu] strepitu **F** || **317** inexpers rectus **M** inexpertus **Uh** || **319** Ossaeae] oscene **E** obscenae **N²** (*in ras.*) **U** || **320** moventem] sequentem v (*corr.*) || **321** insertis digitis telo misc. **M** inseruit digitos misc. (dixit amento *in ras.* **N²**) **N** || **322** moratus **Mp** locutus **A** (*in ras.* **N²**) || **325** mors] mox **M** mens **U¹** || **326** ipse **M** || **327** (pe *in ras.*)tr(ei)um **N²** latraum **M** | canentem **M** | tollere **FM Pe** evellere (eve *in ras.* **N²**) **EN²UW** || **329** iactat **FMP** pulsat **EN²** (*in ras.*) **UW**

330 lancea Pirithoi costis inmissa Petraei
pectora cum duro luctantia robore fixit.
Pirithoi cecidisse Lycum virtute ferebant,
Pirithoi virtute Chromin; sed uterque minorem
victori titulum quam Dictys Helopsque dederunt:
335 fixus Helops iaculo, quod pervia tempora fecit
et missum a dextra laevam penetravit ad aurem;
Dictys ab ancipiti delapsus acumine montis,
dum fugit instantem trepidans Ixione natum,
decidit in praeceps et pondere corporis ornum
340 ingentem fregit suaque induit ilia fractae.
ultor adest Aphareus saxumque e monte revulsum
mittere conatur, mittentem stipite querno
occupat Aegides cubitique ingentia frangit
ossa nec ulterius dare corpus inutile leto
345 aut vacat aut curat tergoque Bianoris alti
insilit haud solito quemquam portare nisi ipsum
opposuitque genu costis prensamque sinistra
caesariem retinens vultum minitantiaque ora
robore nodoso praeduraque tempora fregit.
350 robore Nedymnum iaculatoremque Lycopen
sternit et inmissa protectum pectora barba
Hippason et summis exstantem Riphea silvis
Thereaque, Haemoniis qui prensos montibus ursos
ferre domum vivos indignantesque solebat.
355 Haud tulit utentem pugnae successibus ultra
Thesea Demoleon, solidoque revellere dumo
annosam pinum magno molimine temptat;
quod quia non potuit, praefractam misit in hostem.
sed procul a telo Theseus veniente recessit
360 Pallados admonitu: credi sic ipse volebat.
non tamen arbor iners cecidit; nam Crantoris alti

[EFMNPUW] **330** iam missa **MN** || **332** *om.* **MN**[1], *inter lin.* **N**[2], *in marg.* **v** || **333** chromin **EW** c(h)romim **FU** chronim **MNP** | minorem] dederunt **MNU** || **334** dederunt] minorem **MNU** || **336** a *om.* **M** || **337** ancipiti **EMN**[2]**P**[1]**U** ancipitis **FN**[1]**P**[2]**W** | mentis **M** || **341** ultor] victor **MNU**[1]**e** | e] in **N**[2]**U** || **343** cubitoque **MN**[1] | frangit **FMNP** fregit **EUW** || **345** bianoris **A** *Plan.* bienoris **MN** || **347** imposuitque **Wv** | pressamque **MWv** || **350** Lycopen *e Plan.* (*Usener*) lyc(h)epen **A** lycotan *Exc. Calandrae* (*Heinsius*) || **351** iam missa **M** ammissa **N** immensa **v** || **353** teseaque **M** || **356** solidoque revellere **A** (*etiam* **N**[1]) solido divellere **M** | solidaque **E**[2]**p** | dumo] terra **E**[2]**p** || **360** palladis **EUv** || **361** Crantoris *e Plan.* grantoris **A** (*etiam 367*)

abscidit iaculo pectusque umerumque sinistrum.
armiger ille tui fuerat genitoris, Achille,
quem Dolopum rector bello superatus Amyntor
365 Aeacidae dederat pacis pignusque fidemque.
Hunc procul ut foedo disiectum vulnere Peleus
vidit, 'at inferias, iuvenum gratissime Crantor,
accipe' ait validoque in Demoleonta lacerto
fraxineam misit, mentis quoque viribus, hastam,
370 quae laterum cratem perrupit et ossibus haerens
intremuit: trahit ille manu sine cuspide lignum
(id quoque vix sequitur), cuspis pulmone retenta est.
ipse dolor vires animo dabat: aeger in hostem
erigitur pedibusque virum proculcat equinis.
375 excipit ille ictus galea clipeoque sonantes
defensatque umeros praetentaque sustinet arma
perque armos uno duo pectora perforat ictu.
ante tamen leto dederat Phlegraeon et Hylen
eminus, Iphinoum collato Marte Claninque;
380 additur his Dorylas, qui tempora tecta gerebat
pelle lupi saevique vicem praestantia teli
cornua vara boum multo rubefacta cruore.
Huic ego (nam vires animus dabat) 'adspice' dixi
'quantum concedant nostro tua cornua ferro',
385 et iaculum torsi; quod cum vitare nequiret,
opposuit dextram passurae vulnera fronti:
adfixa est cum fronte manus; fit clamor, at illum
haerentem Peleus et acerbo vulnere victum
(stabat enim propior) mediam ferit ense sub alvum.
390 prosiluit terraque ferox sua viscera traxit
tractaque calcavit calcataque rupit et illis
crura quoque inpediit et inani concidit alvo.

363 (armiger ... Achille) *Priscianus* 7.7

[EFMNPUW] 362 abscindit EF[2] | iugulo W *et ex suis Heinsius* | humerumve W || 363 achilles U || 365 Aeacidae] facile M || 367 vidit at EMN[2] (at *in ras.*) vidit et FP viderat UW || 368 indemo (leonta *in ras.* N[2]) N inde moenta M || 369 mentis] magnis N[1] totis W | contentis viribus *Heinsius* || 370 laterum cratem] lacerum pectus M | perrupit E W p prerupit M e perrumpit FNPU || 374 procalcat p conculcat v || 375 sonantes A (*e corr.* N[2]) sonanti MN[1] sonante p || 376 defenditque v | praetenta et N || 377 ictu — uno P | perfodit v || 378 Phlegraeon *ex* E *Plan.* || 379 Iphinoum *Plan.* || 382 vara *Heinsius* rara M dura A || 390 prosiliit E e

Nec te pugnantem tua, Cyllare, forma redemit,
si modo naturae formam concedimus illi.
395 barba erat incipiens, barbae color aureus, aurea
ex umeris medios coma dependebat in armos.
gratus in ore vigor, cervix umerique manusque
pectoraque artificum laudatis proxima signis,
et quacumque vir est; nec equi mendosa sub illo
400 deteriorque viro facies: da colla caputque,
Castore dignus erit; sic tergum sessile, sic sunt
pectora celsa toris. totus pice nigrior atra,
candida cauda tamen, color est quoque cruribus albus.
multae illum petiere sua de gente, sed una
405 abstulit Hylonome, qua nulla decentior inter
semiferos altis habitavit femina silvis.
haec et blanditiis et amando et amare fatendo
Cyllaron una tenet; cultus quoque, quantus in illis
esse potest membris, ut sit coma pectine levis,
410 ut modo rore maris, modo se violave rosave
inplicet, interdum canentia lilia gestet,
bisque die lapsis Pagasaeae vertice silvae
fontibus ora lavet, bis flumine corpora tingat,
nec nisi quae deceant electarumque ferarum
415 aut umero aut lateri praetendat vellera laevo.
par amor est illis: errant in montibus una,
antra simul subeunt; et tum Lapitheia tecta
intrarant pariter, pariter fera bella gerebant.
auctor in incerto est: iaculum de parte sinistra
420 venit et inferius, qua collo pectora subsunt,
Cyllare, te fixit. parvo cor vulnere laesum
corpore cum toto post tela educta refrixit.
protinus Hylonome morientes excipit artus
inpositaque manu vulnus fovet oraque ad ora
425 admovet atque animae fugienti obsistere temptat;

[EFMNPUW] 395 aurea MN aureaque EFPUWe || 399 et quacumque F^{1}MP ex qua parte EUWep et qua (parte *in ras.*) N^{2} (*etiam* W^{2}) | neque EMNU | equi] enim M^{1} || 401 erat N^{2}Up | sunt] stant v || 402 cessa M || 406 *inter lin.* U | semiferas MUWp || 407 et amando FMN^{1}U^{3}W vel amando P et amans EN^{2}U^{1} || 409 levis] lenis N || 410 se] si M || 411 ilicet M^{1}N^{1} | canentia EFMWe candentia NPUp || 413 tinguet W || 415 praetendat] pendebant N^{3}We || 417 tum] cum M || 418 intrabant MW intrarunt v || 420 quam *in ras.* U *et ex quattuor codd. Heinsius* | subsunt] et ora M^{1} || 422 *in marg.* M^{2} || 423 suscipit P

ut videt extinctum, dictis, quae clamor ad aures
arcuit ire meas, telo, quod inhaeserat illi,
incubuit moriensque suum conplexa maritum est.
  Ante oculos stat et ille meos, qui sena leonum
430 vinxerat inter se conexis vellera nodis,
Phaeocomes hominemque simul protectus equumque;
caudice qui misso, quem vix iuga bina moverent,
Tectaphon Oleniden a summo vertice fregit.
[fracta volubilitas capitis latissima, perque os
435 perque cavas nares oculosque auresque cerebrum
molle fluit, veluti concretum vimine querno
lac solet utve liquor rari sub pondere cribri
manat et exprimitur per densa foramina spissus.]
ast ego, dum parat hic armis nudare iacentem
440 (scit tuus hoc genitor), gladium spoliantis in ima
ilia demisi. Chthonius quoque Teleboasque
ense iacent nostro: ramum prior ille bifurcum
gesserat, hic iaculum; iaculo mihi vulnera fecit:
signa vides, apparet adhuc vetus inde cicatrix.
445 tunc ego debueram capienda ad Pergama mitti,
tum poteram magni, si non superare, morari
Hectoris arma meis. illo sed tempore nullus
aut puer Hector erat, nunc me mea deficit aetas.
quid tibi victorem gemini Periphanta Pyraethi,
450 Ampyca quid referam? qui quadripedantis Echecli
fixit in adverso cornum sine cuspide vultu.
vecte Pelethronius Macareus in pectus adacto
stravit Erigdupum: memini et venabula condi
inguine Nesseis manibus coniecta Cymeli.
455 nec tu credideris tantum cecinisse futura

[**EFMNPUW**] **426** dixit *in ras.* **P** | quae dixit **W** || **427** arguit **MNU**^{1}**ep** || **428** est *om.* **N**^{1} || **429** ille] ipse **P** | sena] seva **UW**^{2}**hp** || **430** conexis **A** (*in ras.* **N**^{2}) collectis **M** connectens **P** | nodis] loris **N**^{2} (*in ras.*) **P** || **431** equumque *in ras.* **M**^{2} || **432** caudice **EM**^{1}**U**e codice **FM**^{2}**P** cortice **N**^{2} (*in ras.*) **p** stipite **W** || **433** Tectaphon Oleniden *Merkel* tecta **MN** tectim **U** te **FP** iuncta **EN**^{2}**W** | pho-noleniden **E**(**N**^{1})e *alii peiora* || **434—438** *in marg.* **PUhv** *man. rec., om.* **A**, *eiciunt edd. recte* || **435** cerebrumque **P**^{2} || **436** querno] testo **U**^{3}, *inde* texto *Heinsius* || **437** rari—cribri] vini—preli **U**^{3} || **438** spissus] qual(i?) **U**^{3} || **441** *nomina e Plan.* || **442** biforcum **Fe**^{1} || **445** capienda ad] capiendo **M** || **446** tunc **EFW** || **448** aut] at **M** | deserit **P** || **449** Pyraethi *Riese* pi(y)reti **A** || **450** Ampyca *ex* **E** *Plan.* amph- **A** | Echecli *ex* **M** echeli **N** oecli **A** || **452—454** *in marg.* **N**^{2} *et alia man. Beneventana* || **453** *in marg.* **M**^{2} || **454** Nesseis *Heinsius* nessei/ **N**^{2} nessei **A**

Ampyciden Mopsum: Mopso iaculante biformis
accubuit frustraque loqui temptavit Hodites
ad mentum lingua mentoque ad guttura fixo.
  Quinque neci Caeneus dederat Styphelumque Bromumque
460 Antimachumque Elymumque securiferumque Pyracmon;
vulnera non memini, numerum nomenque notavi.
provolat Emathii spoliis armatus Halesi,
quem dederat leto, membris et corpore Latreus
maximus; huic aetas inter iuvenemque senemque,
465 vis iuvenalis erat: variabant tempora cani.
qui clipeo gladioque Macedoniaque sarisa
conspicuus faciemque obversus in agmen utrumque
armaque concussit certumque equitavit in orbem
verbaque tot fudit vacuas animosus in auras:
470 'et te, Caeni, feram? nam tu mihi femina semper,
tu mihi Caenis eris. nec te natalis origo
commonuit, mentemque subit, quo praemia facto,
quaque viri falsam speciem mercede pararis?
quid sis nata, vide, vel quid sis passa, columque,
475 i, cape cum calathis et stamina pollice torque;
bella relinque viris!' iactanti talia Caeneus
extentum cursu missa latus eruit hasta,
qua vir equo commissus erat. furit ille dolore
nudaque Phyllei iuvenis ferit ora sarisa;
480 non secus haec resilit, quam tecti a culmine grando,
aut siquis parvo feriat cava tympana saxo.
comminus adgreditur laterique recondere duro
luctatur gladium: gladio loca pervia non sunt.
'haud tamen effugies! medio iugulaberis ense,
485 quandoquidem mucro est hebes' inquit et in latus ensem
obliquat longaque amplectitur ilia dextra;

464 (inter ... senemque) *Servius ad Aen. 5.409, Isidorus Orig. 11.2.25; inde Rabanus Maurus Univ. 7.1, Hugo St. Vict. De best. 3.61* (*cf. Met. 15.210*)

[**EFMNPUW**] **457** occubuit **EWhp** | temptabat **U** || **460** Pyracmon *Heinsius* piramen *peioraque* **A** || **462** evolat **W** || **463** corporis atreus **M** || **465** iuvenalis *ex* **MN^{1}U^1** || **466** sarisa *ex* **EFNPU** || **470** (fe *in ras.*)mina **N** crimina **M** || **472** commonuit **MN^{1}UW** commovit **N^{2}F^{2}e** comminuit **EF^{1}P** || **473** parasti **MN^3** || **474** quid sis^1 **MNW** vel quid **EFPUe** || **475** torque] versa **W** || **477** extinctum **N** | eruit] hauriit **M** || **479** Phyllei *e Plan.* | ora] ossa **N^{3}We** || **480** tecti] iacta **M** | a **EMN^{3}UW** *om.* **FN^{1}Pe** || **481** aut hii quos parvo feriant **M** || **485** ensem] eius **M**(**N^1**?)

plaga facit gemitus in corpore marmoris icti,
fractaque dissiluit percusso lamina callo.
ut satis inlaesos miranti praebuit artus,
490 'nunc age' ait Caeneus, 'nostro tua corpora ferro
temptemus!' capuloque tenus demisit in armos
ensem fatiferum caecamque in viscera movit
versavitque manum vulnusque in vulnere fecit.
ecce ruunt vasto rapidi clamore bimembres,
495 telaque in hunc omnes unum mittuntque feruntque.
tela retusa cadunt, manet inperfossus ab omni
inque cruentatus Caeneus Elateius ictu.
fecerat attonitos nova res: 'heu dedecus ingens!'
Monychus exclamat, 'populus superamur ab uno
500 vixque viro! quamquam ille vir est, nos segnibus actis,
quod fuit ille, sumus! quid membra inmania prosunt,
quid geminae vires et quod fortissima rerum
in nobis duplex natura animalia iunxit?
nec nos matre dea nec nos Ixione natos
505 esse reor, qui tantus erat, Iunonis ut altae
spem caperet; nos semimari superamur ab hoste.
saxa trabesque super totosque involvite montes
vivacemque animam missis elidite silvis!
silva premat fauces, et erit pro vulnere pondus.'
510 dixit et insanis deiectam viribus austri
forte trabem nactus validum coniecit in hostem
exemplumque fuit, parvoque in tempore nudus
arboris Othrys erat, nec habebat Pelion umbras.
obrutus inmani tumulo sub pondere Caeneus
515 aestuat arboreo congestaque robora duris
fert umeris, sed enim postquam super ora caputque
crevit onus neque habet, quas ducat, spiritus auras,
deficit interdum, modo se super aëra frustra
tollere conatur iactasque evolvere silvas

[EFMNPUW] 487 in] ut **EFN**[2] ceu **d** || 488 lammina **MN** | callo *Merkel* collo **A** || 490 corpora] pectora **h** || 491 temptamus **MN**[1] | dimisit **Fp** transmisit **U** || 492—493 caecumque—manu *Riese* || 494 rabidi **h** (*Heinsius*) trepidi **FP** | clamore] de more **N**[3]**hv** || 495 mittuntque **MW** mittunt **A** | feruntque **M** (*ex corr.*) **W** feriuntque **A** ruuntque **p** || 496 retunsa **F** recussa **hv** repulsa **U**[3] || 502 quod] qu(i *in ras.*)d **N** || 506 semiviro **v** || 510 insani **N**[1]**Wp** | deiectam **FNP UWep** disiectam **E** defectum **M** || 513 pelios **M** || 514 cumulo *Naugerius* || 515 coniestaque **EM** coniectaque **Php** || 517 nec **Whv** || 518 superantia *Korn*

520 interdumque movet, veluti, quam cernimus, ecce,
ardua si terrae quatiatur motibus Ide.
exitus in dubio est: alii sub inania corpus
Tartara detrusum silvarum mole ferebant;
abnuit Ampycides medioque ex aggere fulvis
525 vidit avem pennis liquidas exire sub auras,
quae mihi tum primum, tunc est conspecta supremum.
hanc ubi lustrantem leni sua castra volatu
Mopsus et ingenti circum clamore sonantem
adspexit pariterque animo est oculisque secutus,
530 'o salve' dixit, 'Lapithaeae gloria gentis,
maxime vir quondam, sed avis nunc unica, Caeneu!'
credita res auctore suo est. dolor addidit iram,
oppressumque aegre tulimus tot ab hostibus unum
nec prius abstitimus ferro exercere dolorem,
535 quam data pars leto, partem fuga noxque removit.'
Haec inter Lapithas et semihomines Centauros
proelia Tlepolemus Pylio referente dolorem
praeteriti Alcidae tacito non pertulit ore
atque ait: 'Herculeae mirum est oblivia laudis
540 acta tibi, senior; certe mihi saepe referre
nubigenas domitos a se pater esse solebat.'
tristis ad haec Pylius: 'quid me meminisse malorum
cogis et obductos annis restringere luctus
inque tuum genitorem odium offensasque fateri?
545 ille quidem maiora fide quoque gessit et orbem
inplevit meritis, quod mallem posse negare;
sed neque Deiphobum nec Polydamanta nec ipsum
Hectora laudamus — quis enim laudaverit hostem?
ille tuus genitor Messenia moenia quondam

[EFMNPUW] 522 sub] per EN^{2}Up || 523 retrusum M || 524 annuit F^{1}M N^{1}U^{1} || 525 liquidas] haec quidam M || 526 tum FMN^{1}PU tunc EN^{2}Wp | tunc est EMUp nunc (*ex* tum) est N fuerat FPWe | supremum ENUp volucris FMPWe || 527 leni] levi v laeto W || 528 clamore FMN^{1}PUW^{1}e clangore EN^{2}W^{2}p || 529 animo est A animis M | oculis animoque p || 531 nunc avis v || 535 partim MN^{1} | removit] redemit W *Barb.* || 537 Tlepolemus *R. Regius* tlipolemus M trepolemus E triptolemus *et peiora* A || 538 tacito] pacito N^{1} (*ut vid.*) pacico M^{1} placido *Moreti prim. aliique* || 541 esse FMPe ipse EN^{2} (*in ras.*) UWp || 542 hoc v || 543 annis A (nis *in ras.* N^{2}; *fortasse fuit* animis) oculis M | restringere NU restinguere FM rescindere ed resciscere EN^{2} (*in marg.*) Wh retexere P || 545 quoque gessit A (q̄q *in ras.* N^{2}) digessit M *Barb.*, *unde* (di!) gessit *Heinsius* gessit U^{1}p^{1} bona *sscr.* U^{3}, *unde* bene gessit *Slater* con- *sscr.* p || 546 negari h (*Heinsius*) || 547 Polydamanta *Plan.* || 549 messania U

550 stravit et inmeritas urbes Elimque Pylumque
diruit inque meos ferrum flammamque penates
inpulit, utque alios taceam, quos ille peremit,
bis sex Nelidae fuimus, conspecta iuventus:
bis sex Herculeis ceciderunt me minus uno
555 viribus, atque alios vinci potuisse ferendum est:
mira Periclymeni mors est, cui posse figuras
sumere, quas vellet, rursusque reponere sumptas
Neptunus dederat, Nelei sanguinis auctor.
hic ubi nequiquam est formas variatus in omnes,
560 vertitur in faciem volucris, quae fulmina curvis
ferre solet pedibus divum gratissima regi;
viribus usus avis pennis rostroque redunco
hamatisque viri laniaverat unguibus ora.
tendit in hunc nimium certos Tirynthius arcus
565 atque inter nubes sublimia membra ferentem
pendentemque ferit, lateri qua iungitur ala.
nec grave vulnus erat; sed rupti vulnere nervi
deficiunt motumque negant viresque volandi.
decidit in terram non concipientibus auras
570 infirmis pennis et, qua levis haeserat alae,
corporis adfixi pressa est gravitate sagitta
perque latus summum iugulo est exacta sinistro.
nunc videor debere tui praeconia rebus
Herculis, o Rhodiae rector pulcherrime classis?
575 nec tamen ulterius, quam fortia facta silendo
ulciscor fratres: solida est mihi gratia tecum.'
Haec postquam dulci Neleius edidit ore,
a sermone senis repetito munere Bacchi
surrexere toris; nox est data cetera somno.
580 At deus, aequoreas qui cuspide temperat undas,
in volucrem corpus nati Cygneida versum
mente dolet patria saevumque perosus Achillem

[EFMNPUW] **550** emeritas M || **551** flammasque EWp | penatis M || **553** *inter lin.* F[3] | bis] ter P | pelidae M || **554** *om.* MN[1], *inter lin.* N[2] || **559** variatus FMN[1]P versatus EN[2]UW || **562** redunco] recurvo d || **563** laniaverit M || **564** hanc M | nimium] unum N[2] (*per ras.*) v | certos nimium h || **566** iungitur] (fi *ex* fun)gitur M || **568** destituunt hv | viresque negant motumque EWp || **570** ala MN[1]v || **573** nunc] num h || **574** rector FMNPe ductor EUWp | classis] gentis N[2] (*in ras.*) U[1] || **576** ulciscor FMN[1]P ulciscar EN[2]UW || **578** munere] nomine U || **579** toro MN[1] || **581** cy(i)gneida A (*per corr.* N[2]) phaetontida '*veteres plerique*' *Heinsii* pethontida M (*fortasse* N[1])

exercet memores plus quam civiliter iras,
iamque fere tracto duo per quinquennia bello
585 talibus intonsum conpellat Sminthea dictis:
'o mihi de fratris longe gratissime natis,
inrita qui mecum posuisti moenia Troiae,
ecquid, ubi has iamiam casuras adspicis arces,
ingemis? aut ecquid tot defendentia muros
590 milia caesa doles? ecquid, ne persequar omnes,
Hectoris umbra subit circum sua Pergama tracti?
cum tamen ille ferox belloque cruentior ipso
vivit adhuc, operis nostri populator, Achilles.
det mihi se: faxo, triplici quid cuspide possim,
595 sentiat; at quoniam concurrere comminus hosti
non datur, occulta necopinum perde sagitta!'
adnuit atque animo pariter patruique suoque
Delius indulgens nebula velatus in agmen
pervenit Iliacum mediaque in caede virorum
600 rara per ignotos spargentem cernit Achivos
tela Parim fassusque deum, 'quid spicula perdis
sanguine plebis?' ait, 'siqua est tibi cura tuorum,
vertere in Aeaciden caesosque ulciscere fratres!'
dixit et ostendens sternentem Troica ferro
605 corpora Peliden arcus obvertit in illum
certaque letifera direxit spicula dextra.
quod Priamus gaudere senex post Hectora posset,
hoc fuit. ille igitur tantorum victor, Achille,
victus es a timido Graiae raptore maritae;
610 at si femineo fuerat tibi Marte cadendum,
Thermodontiaca malles cecidisse bipenni.
Iam timor ille Phrygum, decus et tutela Pelasgi

583 (plus quam civilia) *locum imitatur Lucanus 1.1* || 607–608 (quod Priamus ... fuit) *Seneca rhet. Controv. 10.4.25*

[EFMNPUW] 584 fere tracto] pharetrato M | quinquennia] quinalia M || 585 Sminthea U[4] *in marg.* (*Farnabius*) minthia M[1] cinthia A || 588 ecquid] hec v ecce We | has *om.* h | iam *semel* M | has ubi iam e cum iam W ubi has(iacas *ex* iam///) N[2] ubi asiam et FP || 589 ecquid] haec quid EFv || 590 doles] (vid *in ras.*)es U[2] || 595 senti(at *in ras.*) N[2] sentiet Md || 597 patruoque *Heinsius* || 600 rara] gnara M || 601 parim A || 605 convertit Uhv || 606 direxit] dimittit N[1] || 607 quo M || 608 fuit. ille EMNU fuit unum: FPW | achilles MNp || 609 vinceris Pe || 611 Thermodontiaca *ex* U *Plan.* | bipenni] securi EWp

nominis, Aeacides, caput insuperabile bello,
arserat: armarat deus idem, idemque cremabat.
615 iam cinis est, et de tam magno restat Achille
nescio quid, parvam quod non bene conpleat urnam.
at vivit totum quae gloria conpleat orbem:
haec illi mensura viro respondet, et hac est
par sibi Pelides nec inania Tartara sensit.
620 Ipse etiam, ut, cuius fuerit, cognoscere posses,
bella movet clipeus, deque armis arma feruntur.
non ea Tydides, non audet Oileos Aiax,
non minor Atrides, non bello maior et aevo
poscere, non alii: soli Telamone creato
625 Laertiadaeque fuit tantae fiducia laudis.
a se Tantalides onus invidiamque removit
Argolicosque duces mediis considere castris
iussit et arbitrium litis traiecit in omnes.

LIBER TERTIVS DECIMVS

Consedere duces et vulgi stante corona
surgit ad hos clipei dominus septemplicis Aiax,
utque erat impatiens irae, Sigeia torvo
litora respexit classemque in litore vultu
5 intendensque manus 'Agimus, pro Iuppiter,' inquit
'ante rates causam, et mecum confertur Ulixes!
at non Hectoreis dubitavit cedere flammis,
quas ego sustinui, quas hac a classe fugavi.

1 (Consedere duces) *Quintilianus Inst. or. 1.5.42, Iuvenalis 7.115* || 5—6 Aiax apud Ovidium 'ante rates' inquit 'agimus causam, et mecum confertur Ulixes', *Quintilianus Inst. or. 5.10.41*

[1—275 **EFMNPUW**] 614 cremabat **FMNp** cremarat **EPUWe** || 616 parvam **EF**^{1}**N**^{2}**PUWp** parvum **F**^{2}**MN**^{1}**eh** || 61 8mansura **N**^{3} (*in marg.*) **PU** | hac *Heinsius* haec **A** || 619 par(s *eras.*) sibi **MN**^{1} par tibi **N**^{2}**PU** pars tibi **EFWe** || 622 oileos *Exc. Calandrae* || 624 solis—creatis *Heinsius* || 625 laertiadaeque **W**^{2} *Plan.* lertiadaeque **PUv** lerciadaeque **F** *alii peiora* Laertaque *Heinsius* Laerteque *Jahn* || 626—627 *hemistichia* onus—removit *et* mediis—castris *inter se commutata* **MN** || 627 considere **FWe** consedere **M** consistere **EN**^{2} (*per corr.*) **P**^{2}**Up** || 4 in litora **M** || 6 ante] inter **v** || 8 hac a] hac ego **c** nostra **d**

tutius est igitur fictis contendere verbis,
10 quam pugnare manu. sed nec mihi dicere promptum
nec facere est isti, quantumque ego Marte feroci
inque acie valeo, tantum valet iste loquendo.
nec memoranda tamen vobis mea facta, Pelasgi,
esse reor, vidistis enim; sua narret Ulixes,
15 quae sine teste gerit, quorum nox conscia sola est.
praemia magna peti fateor, sed demit honorem
aemulus: Aiaci non est tenuisse superbum,
sit licet hoc ingens, quidquid speravit Ulixes.
iste tulit pretium iam nunc temptaminis huius,
20 quod, cum victus erit, mecum certasse feretur.
Atque ego, si virtus in me dubitabilis esset,
nobilitate potens essem, Telamone creatus,
moenia qui forti Troiana sub Hercule cepit
litoraque intravit Pagasaea Colcha carina.
25 Aeacus huic pater est, qui iura silentibus illic
reddit, ubi Aeoliden saxum grave Sisyphon urget.
Aeacon agnoscit summus prolemque fatetur
Iuppiter esse suam: sic a Iove tertius Aiax.
nec tamen haec series in causam prosit, Achivi,
30 si mihi cum magno non est communis Achille.
frater erat: fraterna peto. quid sanguine cretus
Sisyphio furtisque et fraude simillimus illi
inseris Aeacidis alienae nomina gentis?
an, quod in arma prior nulloque sub indice veni,
35 arma neganda mihi? potiorque videbitur ille,
ultima qui cepit detractavitque furore
militiam ficto, donec sollertior isto
et sibi inutilior timidi commenta retexit

31—32 (sanguine ... Sisyphio) *Servius ad Aen. 6.529* || 31 sqq. *hunc locum respexit Lact. in Stat. Achill. 1.472*

[EFMNPUW] 9 fictis igitur c || 10 sed] et U | promptum est Pe || 11 ego] in hv || 12 inque EFMPUe quamque Wd quantum N || 13 moranda E || 16 peti(re *eras.*) M | sedemit M || 17 *distinx. Francius* || 18 si/ licet N scilicet EP¹U || 19 ipse EWhp | temptaminis FMh certaminis A (cer *in ras.* N²) || 20 quod ENUep quo MP¹ qui FWv | feretur] fatetur F²M² || 26 sisyphon fatetur (*om. 27*) M || 27 agnovit W³ || 28 ab v || 29 causam MN¹UW causa EFN²Pep || 30 est] sit h || 32 furtoque N || 33 inserit e || *post* 33 quod non ille facit non veni ad bella coactus p || 35 ille F illis A (is *in ras.* N²) || 36 detractavitque MNU Whp detrect- EFPev deturpavitque N³ || 38 et] sed *Plan. et ex Leid. Heinsius*

Naupliades animi vitataque traxit ad arma?
40 optima num sumat, quia sumere noluit ulla?
nos inhonorati et donis patruelibus orbi,
obtulimus quia nos ad prima pericula, simus?
atque utinam aut verus furor ille aut creditus esset,
nec comes hic Phrygias umquam venisset ad arces
45 hortator scelerum; non te, Poeantia proles,
expositum Lemnos nostro cum crimine haberet,
qui nunc, ut memorant, silvestribus abditus antris
saxa moves gemitu Laertiadaeque precaris,
quae meruit, quae, si di sunt, non vana precaris.
50 et nunc ille eadem nobis iuratus in arma,
heu, pars una ducum, quo successore sagittae
Herculis utuntur, fractus morboque fameque
velaturque aliturque avibus volucresque petendo
debita Troianis exercet spicula fatis.
55 ille tamen vivit, quia non comitavit Ulixen;
vellet et infelix Palamedes esse relictus:
viveret aut certe letum sine crimine haberet.
quem male convicti nimium memor iste furoris
prodere rem Danaam finxit fictumque probavit
60 crimen et ostendit, quod iam praefoderat, aurum.
ergo aut exilio vires subduxit Achivis
aut nece: sic pugnat, sic est metuendus Ulixes.
Qui licet eloquio fidum quoque Nestora vincat,
haud tamen efficiet, desertum ut Nestora crimen
65 esse rear nullum; qui cum inploraret Ulixen
vulnere tardus equi fessusque senilibus annis,
proditus a socio est. non haec mihi crimina fingi
scit bene Tydides, qui nomine saepe vocatum
corripuit trepidoque fugam exprobravit amico.
70 adspiciunt oculis superi mortalia iustis:
en eget auxilio, qui non tulit, utque reliquit,

[**EFMNPUW**] **40** num **M** nunc **A** (*ex corr.* **N**^{2}) | quia **MU** qui **EFNPWep** | ulla **MP** (u *ex* i)lla **EFN** illa **UWep** || **48** laertia damna **N** || **49** *in marg.* **N** | sunt **MUW**^{2} sint **N**^{3}**p** dent **EFN**^{2}**PW**^{3} || **53** venaturque **MU**^{2} | alitusque **MN**^{1} || **54** dedita **MNU** || **55** vidit **U**^{2} | comitavit **M** comitatur **FNPWepv** comitatus **EU** || **56** mallet **M**^{1} (*corr.*) || **57** *om.* **MN**^{1}, *inter lin.* **N**^{2}, *del. Merkel* || **58** quem **A** (e *in ras.* **N**^{2}) quam **M** | convictum **FP** | iste (st *in ras.* **N**^{2}) **A** ipse **P** esse **FM** || **59** danaam **MNW** danaum **EFPUe** || **60** iam] clam *Burmann* || **61** exitio **M** | achivas **F**^{1}**N**^{3}**P**^{1} || **64** haud] non **Ep** | aut nestore **M** || **65** ulixem **EMW** (*cf. 55*) || **67** (h *ex* n)ec (nec *in ras.* **N**^{2}) mihi **N** || **71** et neget auxilium **U**

sic linquendus erat: legem sibi dixerat ipse.
conclamat socios: adsum videoque trementem
pallentemque metu et metuentem morte futura;
75 opposui molem clipei texique iacentem
servavique animam (minimum est hic laudis) inertem.
si perstas certare, locum redeamus in illum:
redde hostem vulnusque tuum solitumque timorem
post clipeumque late et mecum contende sub illo.
80 at postquam eripui, cui standi vulnera vires
non dederant, nullo tardatus vulnere fugit.
Hector adest secumque deos in proelia ducit,
quaque ruit, non tu tantum terreris, Ulixe,
sed fortes etiam: tantum trahit ille timoris.
85 hunc ego sanguineae successu caedis ovantem
eminus ingenti resupinum pondere fudi;
hunc ego poscentem, cum quo concurreret, unus
sustinui, sortemque meam vovistis, Achivi,
et vestrae valuere preces. si quaeritis huius
90 fortunam pugnae, non sum superatus ab illo.
ecce ferunt Troes ferrumque ignesque Iovemque
in Danaas classes: ubi nunc facundus Ulixes?
nempe ego mille meo protexi pectore puppes,
spem vestri reditus: date pro tot navibus arma!
95 quod si vera licet mihi dicere, quaeritur istis
quam mihi maior honos, coniunctaque gloria nostra est,
atque Aiax armis, non Aiaci arma petuntur.
Conferat his Ithacus Rhesum inbellemque Dolona
Priamidenque Helenum rapta cum Pallade captum:
100 luce nihil, gestum nihil est Diomede remoto.
si semel ista datis meritis tam vilibus arma,

89—90 (si quaeritis ... illo) *Abelard Hist. calamit. 1.2*

[EFMNPUW] 72 dixerat] duxerat dp fecerat e | ipse] istam FP || 74 metuentem] trepidantem E *et e corr.* p || 76 est *om.* P | hic] haec F hoc eh || 77 in MN^{1}UW ad EFN^{2}Pepv || 78 hostem MN^{1}U hostes EFN^{2}PWepv || 82 *om.* MN^{1}, *inter lin.* N^{2} || 83 ulixes M || 84 timoris] furoris hv || 86 pondere FMN^{1}PWe vulnere E^{1}N^{2}U^{1}p || 88 vovistis M voluistis U novistis EFNPWp || 91 ignemque UWep || 92 nunc EMN^{1} tunc FN^{2}PUW^{3}epv || 93 pectore] corpore EN^{2}p || 94 spes Mv | tot pro Ep || 96 quam] qui M | honos EMNW honor FPUep || 98 rhesumque E || 99 rapta MU capta EFN^{2}PW^{3}ep casta v | raptum—casta d capta—raptum h || 100 luce] quorum luce M (gestum in N^{3} *in ras.*) luce N | est *om.* MW^{1} | remotum M || 101 semel] tamen N^{3}P^{2}We

dividite, et pars sit maior Diomedis in illis.
quo tamen haec Ithaco, qui clam, qui semper inermis
rem gerit et furtis incautum decipit hostem?
105 ipse nitor galeae claro radiantis ab auro
insidias prodet manifestabitque latentem;
sed neque Dulichius sub Achillis casside vertex
pondera tanta feret, nec non onerosa gravisque
Pelias hasta potest inbellibus esse lacertis,
110 nec clipeus vasti caelatus imagine mundi
conveniet timidae nataeque ad furta sinistrae.
debilitaturum quid te petis, inprobe, munus?
quod tibi si populi donaverit error Achivi,
cur spolieris, erit, non cur metuaris ab hoste,
115 et fuga, qua sola cunctos, timidissime, vincis,
tarda futura tibi est gestamina tanta trahenti.
adde quod iste tuus, tam raro proelia passus,
integer est clipeus: nostro, qui tela ferendo
mille patet plagis, novus est successor habendus.
120 denique (quid verbis opus est?) spectemur agendo.
arma viri fortis medios mittantur in hostes:
inde iubete peti et referentem ornate relatis.'
Finierat Telamone satus, vulgique secutum
ultima murmur erat, donec Laertius heros
125 adstitit atque oculos paulum tellure moratos
sustulit ad proceres exspectatoque resolvit
ora sono, neque abest facundis gratia dictis.
'Si mea cum vestris valuissent vota, Pelasgi,
non foret ambiguus tanti certaminis heres,
130 tuque tuis armis, nos te poteremur, Achille.
quem quoniam non aequa mihi vobisque negarunt
fata,' (manuque simul veluti lacrimantia tersit
lumina) 'quis magno melius succedit Achilli,

106 (insidias ... latentem) *Eutyches 2.15* (*Keil V 483*) || **121—122** (arma ... peti) *Seneca rhet. Controv. 2.2.8* || **130** (tuque ... Achille) *Priscianus 6.92*

[**EFMNPUW**] **102** maior] melior **P** || **103** quo] quid **P** || **108** nec] sed **MN**[1]**Ue** || **110** c(a)elatus **A** concretus **M** || **113** quid **EF** || **117** proelia] vulnera **P**[1] || **119** novus] nobis **M** || **121** mittantur] ponantur **W** || **122** relatis] lacertis **M** || **127** nec **p** || **130** poteremur **P** *Priscianus* potiremur **A** | achilles **N**[1]**U** || **132** tersit **A** (rs *in ras.* **N**[2]) texit **M** || **133** melius magno **Ep** | succedet **dp** succedat *Haun. 2009*

quam per quem magnus Danais successit Achilles?
135 huic modo ne prosit, quod, ut est, hebes esse videtur,
neve mihi noceat, quod vobis semper, Achivi,
profuit ingenium, meaque haec facundia, siqua est,
quae nunc pro domino, pro vobis saepe locuta est,
invidia careat, bona nec sua quisque recuset.
140 nam genus et proavos et, quae non fecimus ipsi,
vix ea nostra voco, sed enim, quia rettulit Aiax
esse Iovis pronepos, nostri quoque sanguinis auctor
Iuppiter est, totidemque gradus distamus ab illo.
nam mihi Laertes pater est, Arcesius illi,
145 Iuppiter huic, neque in his quisquam damnatus et exul;
est quoque per matrem Cyllenius addita nobis
altera nobilitas: deus est in utroque parente.
sed neque materno quod sum generosior ortu,
nec mihi quod pater est fraterni sanguinis insons,
150 proposita arma peto: meritis expendite causam,
dummodo, quod fratres Telamon Peleusque fuerunt,
Aiacis meritum non sit nec sanguinis ordo,
sed virtutis honor spoliis quaeratur in istis.
aut si proximitas primusque requiritur heres,
155 est genitor Peleus, est Pyrrhus filius illi:
quis locus Aiaci? Phthiam haec Scyrumve ferantur.
nec minus est isto Teucer patruelis Achilli:
num petit ille tamen? num, si petat, auferat illa?
ergo operum quoniam nudum certamen habetur,
160 plura quidem feci, quam quae conprendere dictis
in promptu mihi sit; rerum tamen ordine ducar.
  Praescia venturi genetrix Nereia leti
dissimulat cultu natum, et deceperat omnes,
in quibus Aiacem, sumptae fallacia vestis.

[**EFMNPUW**] 134 danais magnus **Ep** || 135 ut] uti **M**(**N**^{1}) || 138 *in marg.* **N**^{2} || *post* 138 *insuta sunt in* **N** *duo folia, quae continent 8.398–402, 8.597–608, 13. 276–343 man. al. Beneventana* (*non autem* **N**^{2}) || 140 non **EF**^{2}**N**^{2}**PW** nos **F**^{1}**M** **N**^{1}**Ue** || 142 esse] ipse **M**(**N**^{1})**P** || 144 nam mihi **EMp** namque mihi **NPUWe** nam mihimet **F** | Arcesius *marg.* **U**^{4} acrisius **A** || 145 quisquam *om.* **MN**^{1} | dominatus **M** || 146–147 altera – addita **e** || 153 honos **EPW** || 154 heres *in ras.* **N**^{2} heros **Mv** || 155 est Pyrrhus] pyrrhus quoque **N** || 157 isto **Fhpv** istic **N** illi **PUW** illic **M** istic est **E** || 158 num^1 **EFMN**^{1}**P** non **N**^{2}**Uev** | (non **p** nec **W**) tamen ille petit **Wp** | illa *Bentley* | num si petat **FPW** num sperat ut **M**(**N**^{1}) non si petat **Eepv** nec si petat **N**^{2}**U** | illa **MU** arma **EFN**^{2} (*in ras.*) **PWe** || 161 sint **N**^{3}**PU** || 163 natum cultu **hv**

165 arma ego femineis animum motura virilem
mercibus inserui, neque adhuc proiecerat heros
virgineos habitus, cum parmam hastamque tenenti
'nate dea,' dixi 'tibi se peritura reservant
Pergama. quid dubitas ingentem evertere Troiam?'
170 iniecique manum fortemque ad fortia misi.
ergo opera illius mea sunt: ego Telephon hasta
pugnantem domui, victum orantemque refeci;
quod Thebae cecidere, meum est; me credite Lesbon,
me Tenedon Chrysenque et Cillan, Apollinis urbes,
175 et Scyrum cepisse; mea concussa putate
procubuisse solo Lyrnesia moenia dextra;
utque alios taceam, qui saevum perdere posset
Hectora, nempe dedi: per me iacet inclitus Hector!
illis haec armis, quibus est inventus Achilles,
180 arma peto: vivo dederam, post fata reposco.

Ut dolor unius Danaos pervenit ad omnes,
Aulidaque Euboicam conplerunt mille carinae,
exspectata diu, nulla aut contraria classi
flamina erant, duraeque iubent Agamemnona sortes
185 inmeritam saevae natam mactare Dianae.
denegat hoc genitor divisque irascitur ipsis
atque in rege tamen pater est; ego mite parentis
ingenium verbis ad publica commoda verti:
nunc equidem fateor, fassoque ignoscat Atrides:
190 difficilem tenui sub iniquo iudice causam.
hunc tamen utilitas populi fraterque datique
summa movet sceptri, laudem ut cum sanguine penset.
mittor et ad matrem, quae non hortanda, sed astu
decipienda fuit: quo si Telamonius isset,
195 orba suis essent etiamnum lintea ventis.
mittor et Iliacas audax orator ad arces,
visaque et intrata est altae mihi curia Troiae:
plenaque adhuc erat illa viris; interritus egi,

[EFMNPUW] 167 cum] cui **N**^{1} || 173 me] mihi **N**^{1} || 174 chrysenque et cillan apollinis **E** *Plan.* chrisen phitiamque **N** crisephiamque **M** chrysen cillamque **U** | et apollinis **A** || 175 cyrum **N** Syron *Naugerius* Seston *R. Regius* | mea et **NU** || 177 alias **M** | possit **P** || 179 haec] his *Markland* || 181 ad] in **U** || 184 erant **MNU** sunt **EFN**^{3}**PWev** | sortes] fortes **M** || 188 commoda publica **We** || 189 nunc **FMNP**^{2}**Wepv** hanc **EN**^{2}**P**^{1}**U** | fassoque] falsoque **F** || 191 hunc] nunc **MN**^{1} | fratrisque **F** || 194 quo] quod **Fh** || 196 ortator **Ud** || 197 intrata] orata **MN**^{1}

quam mihi mandarat communis Graecia, causam
200 accusoque Parim praedamque Helenamque reposco
et moveo Priamum Priamoque Antenora iunctum;
at Paris et fratres et, qui rapuere sub illo,
vix tenuere manus (scis hoc, Menelae) nefandas,
primaque lux nostri tecum fuit illa pericli.
205 longa referre mora est, quae consilioque manuque
utiliter feci spatiosi tempore belli.
post acies primas urbis se moenibus hostes
continuere diu, nec aperti copia Martis
ulla fuit: decimo demum pugnavimus anno.
210 quid facis interea, qui nil nisi proelia nosti?
quis tuus usus erat? nam si mea facta requiris,
hostibus insidior, fossas munimine cingo,
consolor socios, ut longi taedia belli
mente ferant placida, doceo, quo simus alendi
215 armandique modo, mittor, quo postulat usus.
Ecce Iovis monitu deceptus imagine somni
rex iubet incepti curam dimittere belli;
ille potest auctore suam defendere vocem.
non sinat hoc Aiax delendaque Pergama poscat,
220 quodque potest, pugnet. cur non remoratur ituros?
cur non arma capit? det, quod vaga turba sequatur!
non erat hoc nimium numquam nisi magna loquenti:
quid, quod et ipse fugit? vidi, puduitque videre,
cum tu terga dares inhonestaque vela parares.
225 nec mora, 'quid facitis? quae vos dementia' dixi
'concitat, o socii, captam dimittere Troiam?
quidve domum fertis decimo nisi dedecus anno?'
talibus atque aliis, in quae dolor ipse disertum
fecerat, aversos profuga de classe reduxi;
230 convocat Atrides socios terrore paventes,
nec Telamoniades etiamnunc hiscere quicquam

199 *Lact. Argum. 12, fab. 1 fortasse indicat eum* communem, *ut Bentley coniecit, in codd. legisse* || **216** (ludentis imagine somni) *hemistichium imitatur Paulinus Nol. c. 15.244*

[EFMNPUW] **199** communem *Bentley* || **201** moveo FMp (priamum moveo P) moneo ENUWv || **202** at] et v || **206** spatioso p || **211** *om.* MN[1], *inter lin.* N[2] || **214** simus] simul M || **218** actore U || **220** non remoratur] nos solatur M(N[1]*?*) || **221** *hemistichium* det – sequatur *in ras.* N[2] | cur non remoratur ituros (*cf. 220*) M || **223** fugis d || **226** dimittite MN

audeat; ausus erat reges incessere dictis
Thersites etiam, per me haud inpune protervus.
erigor et trepidos cives exhortor in hostem
235 amissamque mea virtutem voce reposco.
tempore ab hoc, quodcumque potest fecisse videri
fortiter iste, meum est, qui dantem terga retraxi.
Denique de Danais quis te laudatve petitve?
at sua Tydides mecum communicat acta,
240 me probat et socio semper confidit Ulixe.
est aliquid, de tot Graiorum milibus unum
a Diomede legi (nec me sors ire iubebat),
si tamen (et spreto noctisque hostisque periclo)
ausum etiam, quae nos, Phrygia de gente Dolona
245 interimo, non ante tamen, quam cuncta coegi
prodere et edidici, quid perfida Troia pararet.
omnia cognoram nec, quod specularer, habebam
et iam promissa poteram cum laude reverti:
haud contentus eo petii tentoria Rhesi
250 inque suis ipsum castris comitesque peremi
atque ita captivo victor votisque potitus
ingredior curru laetos imitante triumphos.
cuius equos pretium pro nocte poposcerat hostis,
arma negate mihi, fueritque benignior Aiax!
255 Quid Lycii referam Sarpedonis agmina ferro
devastata meo? cum multo sanguine fudi
Coeranon Iphitiden et Alastoraque Chromiumque
Alcandrumque Haliumque Noemonaque Prytanimque
exitioque dedi cum Chersidamante Thoona
260 et Charopem fatisque inmitibus Ennomon actum,
quique minus celebres nostra sub moenibus urbis

[**EFMNPUW**] **232** audeat **E^1MUde** audet ut **E^2N^2** (*ex corr. et in ras.*) **PWp** audet (set *in ras.*) **F** audet at *Leid. Voss. O 51* || **233** protervis **e** || **234** hostem **MN^1** hostes **EFN^3PUWev** || **235** reposco **EMNUepv** refundo **FP^1W** repono **P^2** || **237** iste] ille **W** | qu(em *ex* i) **E^2p** || **240** ulix(i *ex* e) **M** || **242** iubebat] videbat **E** || **243** si **$E^1M^1N^1$U** sic **N^2v** sed(t) **E^2FPWe** sum **M^2** || **244** etiam **$E^1MN^1U^1$** eadem **$E^2FN^2PU^2$Wep** | quae] nunc **N^1** || **247** cognoveram **M** | quod **eh** quid **A** || **248** praemissa **eh** || **251** votisque] vobisque **MN^1** || **252** imitante] comitante **W** || **254** fueritque his dignior *vel* tuleritque ea dignior *Heinsius* ferat haec ut dignior *Muretus* || **255** Lycii] pilii **MN^1U^2** (*in marg.*) || **257** *sic fere Plan.* (*cf. Iliad. 5.677*) || **258—260** *nomina, varie corrupta in* **A**, *ex Il. 5.678 et 11.419 sq.* || **259** exilioque **v** || **260** charope **M** charopen **Uh** (*Heinsius*) || **261** quaeque manus **M** | nostram **E^1v** nostrae **F^1N^1U**

procubuere manu. sunt et mihi vulnera, cives,
ipso pulchra loco: nec vanis credite verbis.
adspicite en!' vestemque manu diduxit et 'haec sunt
265 pectora semper' ait 'vestris exercita rebus.
at nil inpendit per tot Telamonius annos
sanguinis in socios et habet sine vulnere corpus.
Quid tamen hoc refert, si se pro classe Pelasga
arma tulisse refert contra Troasque Iovemque?
270 confiteorque, tulit; neque enim benefacta maligne
detractare meum est. sed ne communia solus
occupet, aut aliquem vobis quoque reddat honorem:
reppulit Actorides, sed imagine tutus Achillis
Troas ab arsuris cum defensore carinis.
275 ausum etiam Hectoreis solum concurrere telis
se putat oblitus regisque ducumque meique,
nonus in officio et praelatus munere sortis.
sed tamen eventus vestrae, fortissime, pugnae
quis fuit? Hector abit violatus vulnere nullo.
280 Me miserum, quanto cogor meminisse dolore
temporis illius, quo, Graium murus, Achilles
procubuit! nec me lacrimae luctusque timorque
tardarunt, quin corpus humo sublime referrem:
his umeris, his, inquam, umeris ego corpus Achillis
285 et simul arma tuli; quae nunc quoque ferre laboro.
sunt mihi, quae valeant in talia pondera, vires,
est animus certe vestros sensurus honores.
scilicet idcirco pro gnato caerula mater
ambitiosa suo fuit, ut caelestia dona,
290 artis opus tantae, rudis et sine pectore miles
indueret? neque enim clipei caelamina novit
Oceanum et terras cumque alto sidera caelo
Pleiadasque Hyadasque inmunemque aequoris Arcton

[276—343 **EFN²PUW**] 264 diduxit **EFNPWe** deduxit **MUp** diducit **h** || 265—266 *inter lin.* **U** || 266 nihil **Eehv** || 271 detrectare **EW** | sed] modo **Pe** || 272 aut **FMNPWe** atque **EUhv** || 273 rettulit **Mp** | sed **EMUW²** sub **FN²** (*in ras.*) **PW¹** || 274 arsuris] assyriis **MN** || 275 hausum **M** | hectoreo—marti **EUp** || 276—343 *om.* **MN¹**, *add. man. al. Beneventana ad 13.138 in* **N** || 276 ducumque *Heinsius* ducisque **A** | ducisque meique **EFPWe** meique ducisque **N²Uhp** || 278 sed] si **U** || 283 tardabant **W** || 284 *in marg.* **F²** || 291 dive caelamina novum **U** | norit **P** || 293 plyadas **EN²e** | arcton] trionem **U¹**

diversasque urbes nitidumque Orionis ensem:
295 postulat, ut capiat, quae non intellegit, arma.
Quid, quod me duri fugientem munera belli
arguit incepto serum accessisse labori
nec se magnanimo maledicere sentit Achilli?
si simulasse vocas crimen, simulavimus ambo;
300 si mora pro culpa est, ego sum maturior illo.
me pia detinuit coniunx, pia mater Achillem,
primaque sunt illis data tempora, cetera vobis.
haud timeo, si iam nequeam defendere, crimen
cum tanto commune viro: deprensus Ulixis
305 ingenio tamen ille, at non Aiacis Ulixes.
neve in me stolidae convicia fundere linguae
admiremur eum, vobis quoque digna pudore
obicit. an falso Palameden crimine turpe est
accusasse mihi, vobis damnasse decorum?
310 sed neque Naupliades facinus defendere tantum
tamque patens valuit, nec vos audistis in illo
crimina: vidistis, pretioque obiecta patebant.
nec Poeantiaden quod habet Vulcania Lemnos,
esse reus merui (factum defendite vestrum,
315 consensistis enim) nec me suasisse negabo,
ut se subtraheret bellique viaeque labori
temptaretque feros requie lenire dolores.
paruit – et vivit! non haec sententia tantum
fida, sed et felix, cum sit satis esse fidelem.
320 quem quoniam vates delenda ad Pergama poscunt,
ne mandate mihi: melius Telamonius ibit
eloquioque virum morbis iraque furentem
molliet aut aliqua perducet callidus arte.
ante retro Simois fluet et sine frondibus Ide
325 stabit et auxilium promittet Achaia Troiae,
quam cessante meo pro vestris pectore rebus
Aiacis stolidi Danais sollertia prosit.
sis licet infestus sociis regique mihique,

[EFN²PUW] **294** diversosque orbes *Bonon. 2278* || **295** *damnavit Bentley* || **296** quod me] memet **U** | munera] munia **P** || **299** vocas] velis **v** (*corr.*) || **302** illis **P²** (*ut vid.*) illi **A** | cetera] postera **P** | nobis **E¹N²Uv** || **303** timeam **Pd** || **309** decorum est **Feh** || **317** lenire **EN²UW³ep** finire **FPh** | dolores **EW³pv** labores **FN²PUh** || **319** et] est **Pd** | satis **E²F¹P** facit **E¹N²UW³ev** || **321** abit **E** || **322** morbisque **P** || **323** aliqua] alia *Heinsius* | producet **N²**

dure Philoctete, licet exsecrere meumque
330 devoveas sine fine caput cupiasque dolenti
me tibi forte dari nostrumque haurire cruorem,
utque tui mihi, sic fiat tibi copia nostri:
te tamen adgrediar mecumque reducere nitar
tamque tuis potiar, faveat Fortuna, sagittis,
335 quam sum Dardanio, quem cepi, vate potitus,
quam responsa deum Troianaque fata retexi,
quam rapui Phrygiae signum penetrale Minervae
hostibus e mediis. et se mihi conparat Aiax?
Nempe capi Troiam prohibebant fata sine illo!
340 fortis ubi est Aiax? ubi sunt ingentia magni
verba viri? cur hic metuis? cur audet Ulixes
ire per excubias et se committere nocti
perque feros enses non tantum moenia Troum,
verum etiam summas arces intrare suaque
345 eripere aede deam raptamque adferre per hostes?
quae nisi fecissem, frustra Telamone creatus
gestasset laeva taurorum tergora septem.
illa nocte mihi Troiae victoria parta est,
Pergama tunc vici, cum vinci posse coegi.
350 Desine Tydiden vultuque et murmure nobis
ostentare meum: pars est sua laudis in illo.
nec tu, cum socia clipeum pro classe tenebas,
solus eras: tibi turba comes, mihi contigit unus;
qui nisi pugnacem sciret sapiente minorem
355 esse nec indomitae deberi praemia dextrae,
ipse quoque haec peteret; peteret moderatior Aiax
Eurypylusque ferox claroque Andraemone natus,
nec minus Idomeneus patriaque creatus eadem
Meriones, peteret maioris frater Atridae:

[344–968 **EFMNPUW**] 329 dure] iure **F**^{2}**P**^{2}**p** || 332 *damnavit Heinsius* | sic **A** sit **FP** || 333 *sic* **F**, *om. cett. prima manu, sed add. man. al.* **E**^{2}**N**^{4}**P**^{2}**U**^{2}**W**^{2} **e**^{3}**h**^{2}**v**^{3}. *secundum autem hemistichium varie transmissum est et inde Heinsius putavit versum ab Ovidio imperfectum relictum esse. equidem totum versum velut inutilem libenter secluserim* | mecumque reducere nitar **FN**^{4}**h**^{2} mecum te ducere nitar **P**^{2} nec inultus spero relinquar **U**^{2}**W**^{2} capto bene tempore tecum **v**^{3} longo formidine pulsa **d**^{2}**e**^{3} *hemist. om.* **E**^{2} || 336 fata] sacra **W** || 338 conparat] conferat **F**^{2}**h** || 344 *in marg.* **v** || 345 raptamque **EPev** raptamve **MNUW** raptam **F** | afferre **MNU** efferre **N**^{3}**h** || 349 tunc] tum **P** || 353 mihi – tibi **M** || 356 haec **FPWe** hoc **EMNU** | peteret^{2} *om.* **M**^{1}**N**^{1}**U**^{1}**p** alter **N**^{1} || 359 peterent maioris fratris **M**

360 quippe manu fortes nec sunt tibi Marte secundi,
consiliis cessere meis. tibi dextera bello
utilis, ingenium est, quod eget moderamine nostro;
tu vires sine mente geris, mihi cura futuri;
tu pugnare potes, pugnandi tempora mecum
365 eligit Atrides; tu tantum corpore prodes,
nos animo, quantoque, ratem qui temperat, anteit
remigis officium, quanto dux milite maior,
tantum ego te supero. nec non in corpore nostro
pectora sunt potiora manu, vigor omnis in illis.
370 At vos, o proceres, vigili date praemia vestro
proque tot annorum cura, quibus anxius egi,
hunc titulum meritis pensandum reddite nostris!
iam labor in fine est: obstantia fata removi
altaque posse capi faciendo Pergama cepi.
375 per spes nunc socias casuraque moenia Troum
perque deos oro, quos hosti nuper ademi,
per siquid superest, quod sit sapienter agendum,
siquid adhuc audax ex praecipitique petendum est,
si Troiae fatis aliquid restare putatis,
380 este mei memores! aut si mihi non datis arma,
huic date!' et ostendit signum fatale Minervae.
Mota manus procerum est, et, quid facundia posset,
re patuit, fortisque viri tulit arma disertus.
Hectora qui solus, qui ferrum ignesque Iovemque
385 sustinuit totiens, unam non sustulit iram,
invictumque virum vicit dolor: arripit ensem,
et 'meus hic certe est: an et hunc sibi poscit Ulixes?
hoc' ait 'utendum est in me mihi, quique cruore
saepe Phrygum maduit, domini nunc caede madebit,
390 ne quisquam Aiacem possit superare nisi Aiax.'
dixit et in pectus tum demum vulnera passum,

372 (hunc titulum meritis) *Carm. epigr. 423, 5*

[**EFMNPUW**] 360 manus – secundae **MN^{2}Uv** | tibi] mihi **We** || 363 futura (est *sscr.* **U^2**) **U** || 368 tanto **U** || 369 – 370 *in marg.* **F^2** || 370 ast **h** | vos o] o vos **FMh** || 371 cura **M** curis (is *in ras.* **N^2**) **A** | quas **E^{2}F^{2}We** || 374 faciendo] capiendo **M(N^1)** | cepi **N^{3}PU^{2}ep** coepi **EFW** feci **MN^{1}U** || 376 *om.* **E** || 378 – 379 *del. post Heinsium Bentley* || 379 (pute *in ras.*)tis **N^2** || 382 possit **N^{1}U** || 383 re **MNp** tunc **EFPUWev** | potuit **U^1** (*corr.*) || 384 ferrumque **We** | ignemque **EWehv** || 385 sustulit] sustinet **Ehp** || 386 vincit **EFd** || 387 et^1] en **W** | est *om.* **F** | poscit **FMN^{1}Pep** poscet **EN^{2}UW** || 391 tum] tunc **hpv**

qua patuit ferro, letalem condidit ensem;
nec valuere manus infixum educere telum:
expulit ipse cruor, rubefactaque sanguine tellus
395 purpureum viridi genuit de caespite florem,
qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus;
littera communis mediis pueroque viroque
inscripta est foliis, haec nominis, illa querellae.
Victor ad Hypsipyles patriam clarique Thoantis
400 et veterum terras infames caede virorum
vela dat, ut referat Tirynthia tela, sagittas.
quae postquam ad Graios domino comitante revexit
inposita estque fero tandem manus ultima bello,
Troia simul Priamusque cadunt, Priameia coniunx
405 perdidit infelix hominis post omnia formam
externasque novo latratu terruit auras,
longus in angustum qua clauditur Hellespontus.
Ilion ardebat, neque adhuc consederat ignis,
exiguumque senis Priami Iovis ara cruorem
410 conbiberat, tractisque comis antistita Phoebi
non profecturas tendebat ad aethera palmas:
Dardanidas matres patriorum signa deorum,
dum licet, amplexas succensaque templa tenentes
invidiosa trahunt victores praemia Grai;
415 mittitur Astyanax illis de turribus, unde
pugnantem pro se proavitaque regna tuentem
saepe videre patrem monstratum a matre solebat.
iamque viam suadet Boreas, flatuque secundo
carbasa mota sonant, iubet uti navita ventis;
420 'Troia, vale! rapimur' clamant; dant oscula terrae
Troades et patriae fumantia tecta relinquunt.

[EFMNPUW] **392** ensem] ferrum **Ev** || **394** madefactaque sanguine radix W^2 *in ras.* || **395** genuit viridi **W** || **396** vulnere] sanguine **W** || **399** Hypsipyles *e Plan.* || **400** *in marg.* **P** | ad veteres **M** || *post* **400** transierat, tandem portu votoque (votisque U^3, voto portuque N^2) potitus *inter lin.* N^2, *in ras.* W^2, *in marg.* E^2U^3v, *damnant edd.* || **402** graias P^1U^1 | revixit **U** reduxit **P** || **403** imposita estque fero **EPUWv** impositaque fero est **FMNe** imposita est sero *Heinsius* || **406** auras E^2F^2MPWe aures $E^1F^1U^2$ urbes N^2 (*in ras.*) U^1 || **407** pontus qua clauditur helles **N** || **408** nec **U** || **410** tractisque N^2 (is *in ras.*) **UWepv** tractaque **EMP** tractatque F^1 tractata *ex Thuan. et Moreti prim. Heinsius* | antistia **A** (*corr. edd.*) || **411** profuturas **M** || **413. 412** **U** || **413** accensaque **F** || **415** astyanax **FPv** -anas **EMNUW** || **416** tuentem] tenentem **M**(N^1) || **419** iubet] iuvet NU^1 iuvat **M** || **420** dantque **P** (*Heinsius*)

ultima conscendit classem (miserabile visu)
in mediis Hecube natorum inventa sepulcris:
prensantem tumulos atque ossibus oscula dantem
425 Dulichiae traxere manus, tamen unius hausit
inque sinu cineres secum tulit Hectoris haustos;
Hectoris in tumulo canum de vertice crinem,
inferias inopes, crinem lacrimasque reliquit.
Est, ubi Troia fuit, Phrygiae contraria tellus
430 Bistoniis habitata viris: Polymestoris illic
regia dives erat, cui te commisit alendum
clam, Polydore, pater Phrygiisque removit ab armis,
consilium sapiens, sceleris nisi praemia magnas
adiecisset opes, animi inritamen avari.
435 ut cecidit fortuna Phrygum, capit inpius ensem
rex Thracum iuguloque sui demisit alumni
et, tamquam tolli cum corpore crimina possent,
exanimem scopulo subiectas misit in undas.
litore Threicio classem religarat Atrides,
440 dum mare pacatum, dum ventus amicior esset;
hic subito, quantus, cum viveret, esse solebat,
exit humo late rupta similisque minanti
temporis illius vultum referebat Achilles,
quo ferus iniusto petiit Agamemnona ferro,
445 'inmemores' que 'mei disceditis' inquit, 'Achivi,
obrutaque est mecum virtutis gratia nostrae?
ne facite! utque meum non sit sine honore sepulcrum,
placet Achilleos mactata Polyxena manes.'
dixit et inmiti sociis parentibus umbrae
450 rapta sinu matris, quam iam prope sola fovebat,
fortis et infelix et plus quam femina virgo
ducitur ad tumulum diroque fit hostia busto.
quae memor ipsa sui, postquam crudelibus aris
admota est sensitque sibi fera sacra parari
455 utque Neoptolemum stantem ferrumque tenentem

450 (rapta sinu matris) *Carm. epigr. 397, 1*

[**EFMNPUW**] **423** hecube **EFN^{2}PUe** excube **N^1** hecuba **MW^3** || **424** p(res **U^2**)santem **U** pulsantem **v** || **426** sinus **F** || **428** crimen **F** cineres **v** (*corr.*) || **432** pater] caput **M**(**N^1**) || **436** demisit **NPU^2** dimisit **FM** defigit **N^{2}U^{1}Wep** defixit **Ev** || **437** *hactenus* **e^1**; *438–15.879 suppl.* **e^2** || **438** e(x) scopulo **EUWv** || **440** amicior] mitior **hv** || **441** cum] dum **N^{3}h** || **442** la/te **N** rapide **M** || **444** petit **E^{2}NU** || **445** immemoresne **W** || **446** gratia] gloria **e^2** | vestrae **M^2**

utque suo vidit figentem lumina vultu,
'utere iamdudum generoso sanguine' dixit
'(nulla mora est), aut tu iugulo vel pectore telum
conde meo' (iugulumque simul pectusque retexit),
460 'scilicet haud ulli servire Polyxena vellem.
haud per tale sacrum numen placabitis ullum;
mors tantum vellem matrem mea fallere posset:
mater obest minuitque necis mihi gaudia, quamvis
non mea mors illi, verum sua vita gemenda est.
465 vos modo, ne Stygios adeam non libera manes,
ite procul, si iusta peto, tactuque viriles
virgineo removete manus. acceptior illi,
quisquis is est, quem caede mea placare paratis,
liber erit sanguis; siquos tamen ultima nostri
470 verba movent oris (Priami vos filia regis,
non captiva rogat), genetrici corpus inemptum
reddite, neve auro redimat ius triste sepulcri,
sed lacrimis. tunc, cum poterat, redimebat et auro.'
Dixerat, at populus lacrimas, quas illa tenebat,
475 non tenet; ipse etiam flens invitusque sacerdos
praebita coniecto rupit praecordia ferro.
illa super terram defecto poplite labens
pertulit intrepidos ad fata novissima vultus:
tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
480 cum caderet, castique decus servare pudoris.
Troades excipiunt deploratosque recensent
Priamidas et quid dederit domus una cruoris;
teque gemunt, virgo, teque, o modo regia coniunx,
regia dicta parens, Asiae florentis imago,
485 nunc etiam praedae mala sors; quam victor Ulixes
esse suam nollet, nisi quod tamen Hectora partu
ediderat: dominum matri vix repperit Hector.

[**EFMNPUW**] 456 utque **FMNPW** inque **EUpv** | lumine vultus **M** || 458 aut **A** (*in ras.* **U**^{2}) at *ex suis Heinsius* vel *in ras.* **U**^{2} | telum] ferrum **EU**^{1}**v** || 460 haud] aut **MNh** | vellem **E**^{2}**FMN**^{1}**PW** ferrem **E**^{1}**N**^{3}**Uhv** || 461 haud] aut **EUh** || 463 *in marg.* **U**^{2} | monuitque **M**(**N**^{1})**U**^{2} || 464 gemenda est **A** (*sscr.* **N**^{2}) cremanda est **MN**^{1} lugenda est **h** || 466 ite **MNW** este **EFPU**^{1}**hpv** || 468 caede] morte **EUpv** || 470 verba] vota *e tribus suis Heinsius* || 471 non **EF**^{1}**NU** nunc **F**^{2}**MPWhpv** | ineptum **MN** || 472 redimatis triste sepulchrum **M**(**N**^{1}*?*) || 473 tunc] tum **UWh** || 474 at] et **dp** || 477 defecto] deflexo **d** || 479 velare] celare **P** || 482 quid – cruoris **ENUWhv** quot – cruores **M** quem – cruorem **FPp** || *post* 484 *desinit* **d** || 486 nollet] mallet **P** || 487 edideras *Heinsius*

quae corpus conplexa animae tam fortis inane,
quas totiens patriae dederat natisque viroque,
490 huic quoque dat lacrimas; lacrimas in vulnere fundit
osculaque ore tegit consuetaque pectora plangit
canitiemque suam concreto in sanguine verrens
plura quidem, sed et haec laniato pectore dixit:
'Nata, tuae (quid enim superest?) dolor ultime matris,
495 nata, iaces, videoque meum, tua vulnera, vulnus
et, ne perdiderim quemquam sine caede meorum,
tu quoque vulnus habes. at te, quia femina, rebar
a ferro tutam: cecidisti et femina ferro;
totque tuos idem fratres, te perdidit idem,
500 exitium Troiae nostrique orbator, Achilles.
at postquam cecidit Paridis Phoebique sagittis,
nunc certe, dixi, non est metuendus Achilles;
nunc quoque mi metuendus erat. cinis ipse sepulti
in genus hoc saevit; tumulo quoque sensimus hostem:
505 Aeacidae fecunda fui! iacet Ilion ingens,
eventuque gravi finita est publica clades,
sed finita tamen: soli mihi Pergama restant,
in cursuque meus dolor est. modo maxima rerum,
tot generis natisque potens nuribusque viroque,
510 nunc trahor exul, inops, tumulis avulsa meorum,
Penelopes munus, quae me data pensa trahentem
matribus ostendens Ithacis 'haec Hectoris illa est
clara parens, haec est' dicet 'Priameia coniunx',
postque tot amissos tu nunc, quae sola levabas
515 maternos luctus, hostilia busta piasti!
inferias hosti peperi. quo ferrea resto?
quidve moror? quo me servas, annosa senectus?
quo, di crudeles, nisi uti nova funera cernam,

503–505 (cinis ipse ... in genus hoc pugnat ... fecunda fui) 'Ovidius nescit quod bene cessit relinquere' *Seneca rhet. Controv. 9.5.17*

[EFMNPUW] **490** lacrimas *semel* **M^{1}N^1** | vulnera *Heinsius* funere **h** nomine **W^1** || **491** tegit] legit *Naugerii codd.* (*Heinsius*) || **492** in *om.* **Pv** (*corr.*) | verrens] versans **v** || **494** quid] quod **M** | ultima **F^{1}MNP^{1}v^1** || **495** meum – vulnus *Heinsius* meum – pectus **EFMNUWhp** tuum mea v. pectus **P^{1}e^2** t.m.v. vulnus **P^2** || **496** et] en **P** (*Heinsius*) || **501** ast **E** | paridis cecidit **F** || **502** nunc] tunc **W** || **503** erit **P^1** | ipse] ille **EUv** || **504** saevit] pugnat *Seneca* || **505** aeaciden **FM(N^1)v^1** | fuit **M(N^1)v^1** || **507** sed] sit **p** si *Heinsius* || **509** gnatisque **F(N^1)W** || **510** meorum **FPWh** deorum **EMNU^{1}v** || **511** penelopes **NU** penelop(a)e **EFMPWv** || **518** quo **FM(N^1)PWh** quid **EN^{2}Uv** | uti **EF^{2}N^{2}Uhv^1** ut **F^{1}P^1** quo **MN^{1}P^{2}Wv^2**

vivacem differtis anum? quis posse putaret
520 felicem Priamum post diruta Pergama dici?
felix morte sua est: nec te, mea nata, peremptam
adspicit et vitam pariter regnumque reliquit!
at, puto, funeribus dotabere, regia virgo,
condeturque tuum monumentis corpus avitis.
525 non haec est fortuna domus; tibi munera matris
contingent fletus peregrinaeque haustus harenae!
omnia perdidimus: superest, cur vivere tempus
in breve sustineam, proles gratissima matri,
nunc solus, quondam minimus de stirpe virili,
530 has datus Ismario regi Polydorus in oras.
quid moror interea crudelia vulnera lymphis
abluere et sparsos inmiti sanguine vultus?'
Dixit et ad litus passu processit anili,
albentes lacerata comas. 'date, Troades, urnam'
535 dixerat infelix, liquidas hauriret ut undas:
adspicit eiectum Polydori in litore corpus
factaque Threiciis ingentia vulnera telis.
Troades exclamant, obmutuit illa dolore,
et pariter vocem lacrimasque introrsus obortas
540 devorat ipse dolor, duroque simillima saxo
torpet et adversa figit modo lumina terra,
interdum torvos extollit ad aethera vultus,
nunc positi spectat vultum, nunc vulnera nati,
vulnera praecipue, seque armat et instruit ira.
545 qua simul exarsit, tamquam regina maneret,
ulcisci statuit poenaeque in imagine tota est,
utque furit catulo lactente orbata leaena
signaque nacta pedum sequitur, quem non videt, hostem,
sic Hecube, postquam cum luctu miscuit iram,
550 non oblita animorum, annorum oblita suorum
vadit ad artificem dirae, Polymestora, caedis
conloquiumque petit; nam se monstrare relictum
velle latens illi, quod nato redderet, aurum.

[**EFMNPUW**] **522** relinquid **U** || **523** dotabere] donabere **MN** || **525** est haec **N** || **532** vultus] ultus **M** || **535** dixit et **N**[1] || **536** erectum **U** || **539** voces **M** | abortas **M(U)hv** || **540** devocat **N**[1]**U**[1] || **541** advers(ae *ex* a) – terr(ae *ex* a) **M** adverse **v** (*corr.*) || **542** extollit **EFPUW** sustollit **M** | tollit torvos ad sidera **N** || **544** vulnere **M** | iram **MN**[1] || **547** lactante **FN**[1]**Pv** || **548** pedum *in ras.* **N**[2] locum **M** || **549** hecube **ENUWh** hecuba **FMP** (*cf. 423*)

credidit Odrysius praedaeque adsuetus amore
555 in secreta venit. tum blando callidus ore
'tolle moras, Hecube,' dixit 'da munera nato!
omne fore illius, quod das, quod et ante dedisti,
per superos iuro.' spectat truculenta loquentem
falsaque iurantem tumidaque exaestuat ira
560 atque ita correpto captivarum agmina matrum
invocat et digitos in perfida lumina condit
expilatque genis oculos (facit ira nocentem)
inmergitque manus foedataque sanguine sonti
non lumen (neque enim superest), loca luminis haurit.
565 clade sui Thracum gens inritata tyranni
Troada telorum lapidumque incessere iactu
coepit; at haec missum rauco cum murmure saxum
morsibus insequitur rictuque in verba parato
latravit conata loqui. locus exstat et ex re
570 nomen habet, veterumque diu memor illa malorum
tum quoque Sithonios ululavit maesta per agros.
illius Troasque suos hostesque Pelasgos,
illius fortuna deos quoque moverat omnes,
sic omnes, ut et ipsa Iovis coniunxque sororque
575 eventus Hecubam meruisse negaverit illos.
Non vacat Aurorae, quamquam isdem faverat armis,
cladibus et casu Troiaeque Hecubaeque moveri.
cura deam propior luctusque domesticus angit
Memnonis amissi, Phrygiis quem lutea campis
580 vidit Achillea pereuntem cuspide mater,
vidit, et ille color, quo matutina rubescunt
tempora, palluerat, latuitque in nubibus aether;
at non inpositos supremis ignibus artus
sustinuit spectare parens, sed crine soluto,
585 sicut erat, magni genibus procumbere non est

584 (crine soluto) *Claud. Mar. Victor Aleth. 1.237*

[**EFMNPUW**] **554** adsuetus amore **A** *suspecta et saepe emendata* || **560** atque] at **M** | correptum **F^{1}W** correpta **N^1** | agmine **W** || **561** involat **Wv** (*corr.*) || **562** expilatque **EFNUWhv** (*metaphoram audacem puto retinendam*) expellitque **MP** expoliatque **P^2** | nocentem] potentem **h** valentem **P^2** || **563** manus] manus oculis (-os **N**) **MN^1** | sonti **EFNP^{1}UW^2** (*in ras.*) sontis **MP^{2}h** || **564** super (loca est *in ras.*) **N^2** || **567** saxum] iactum **MN^1** || **568** in **M(N^1)Wp** ad **EFN^{3}PUhv** || **570** habet *sscr.* **U** | malorum *add.* **U^2** || **571** tunc **W** || **572** *inter lin.* **N** | Pelasgos] peragros **M** || **574** sic omnes] et homines **M(N^1)** | uti **FM** || **575** negaverat **FN** || **577** casum – movere **M** || **581** color] rubor **M**

dedignata Iovis lacrimisque has addere voces:
'omnibus inferior, quas sustinet aureus aether
(nam mihi sunt totum rarissima templa per orbem),
diva tamen veni, non ut delubra diesque
590 des mihi sacrificos caliturasque ignibus aras;
si tamen adspicias, quantum tibi femina praestem,
tum cum luce nova noctis confinia servo,
praemia danda putes. sed non ea cura neque hic est
nunc status Aurorae, meritos ut poscat honores;
595 Memnonis orba mei venio, qui fortia frustra
pro patruo tulit arma suo primisque sub annis
occidit a forti (sic vos voluistis) Achille.
da, precor, huic aliquem, solacia mortis, honorem,
summe deum rector, maternaque vulnera leni.'
600 Iuppiter adnuerat, cum Memnonis arduus alto
corruit igne rogus, nigrique volumina fumi
infecere diem, veluti cum flumina natas
exhalant nebulas, nec sol admittitur infra;
atra favilla volat glomerataque corpus in unum
605 densetur faciemque capit sumitque colorem
atque animam ex igni: levitas sua praebuit alas,
et primo similis volucri, mox vera volucris
insonuit pennis; pariter sonuere sorores
innumerae, quibus est eadem natalis origo,
610 terque rogum lustrant, et consonus exit in auras
ter plangor: quarto seducunt castra volatu;
tum duo diversa populi de parte feroces
bella gerunt rostrisque et aduncis unguibus iras
exercent alasque adversaque pectora lassant,
615 inferiaeque cadunt cineri cognata sepulto
corpora seque viro forti meminere creatas.

[EFMNPUW] **587** qu(as *in ras.* N^{2}) N quae M || **589** venio W | ut non M | diesque A (ie *in ras.* N^{2}) deisque M || **590** sacrificis MN^{1} | calituras] caligantesque M^{2} *in ras.* || **592** servo – noctis U || **594** meritis W || **597** vos MNWp di(i) EFPUhv || **598** precor] procul M || **601** volumina] *lectionem probat simile quod sequitur* volumine F^{1}MN^{1} || **602** *om.* MN^{1}, *inter lin.* N^{2} | natas] latas *Burmann* gratas *Slater* lentas *Postgate* || **603** exalat M || **605** densetur EM(N^{1}) densatur F^{2}N^{2}PUWhv | calorem W^{1}p || **606** animam *e 'veteribus' Heinsius* animum A || **607** vera] prima MN || **610** rogum] locum p || **611** clangor p^{2} clamor W | seducunt FMN^{3}PW^{2}p secedunt h succedunt EN^{2} (*in ras.*) Uv | castra FMN^{2}PW^{2}p astra EN^{1}Uv || **614** pectora] tempora M | lassant] iactant M(N^{1})W || **615** cineri – sepulto] generi – sepulcri M^{1}(N^{1})

praepetibus subitis nomen facit auctor: ab illo
Memnonides dictae, cum sol duodena peregit
signa, parentali moriturae voce rebellant.
620 ergo aliis latrasse Dymantida flebile visum est,
luctibus est Aurora suis intenta piasque
nunc quoque dat lacrimas et toto rorat in orbe.
Non tamen eversam Troiae cum moenibus esse
spem quoque fata sinunt; sacra et, sacra altera, patrem
625 fert umeris, venerabile onus, Cythereius heros.
de tantis opibus praedam pius eligit illam
Ascaniumque suum profugaque per aequora classe
fertur ab Antandro sceleratаque limina Thracum
et Polydoreo manantem sanguine terram
630 linquit et utilibus ventis aestuque secundo
intrat Apollineam sociis comitantibus urbem.
Hunc Anius, quo rege homines, antistite Phoebus
rite colebatur, temploque domoque recepit
urbemque ostendit delubraque nota duasque
635 Latona quondam stirpes pariente retentas;
ture dato flammis vinoque in tura profuso
caesarumque boum fibris de more crematis
regia tecta petunt positisque tapetibus altis
munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.
640 tum pius Anchises: 'o Phoebi lecte sacerdos,
fallor, an et natum, cum primum haec moenia vidi,
bisque duas natas, quantum reminiscor, habebas?'
Huic Anius niveis circumdata tempora vittis
concutiens et tristis ait: 'non falleris, heros
645 maxime; vidisti natorum quinque parentem,
quem nunc (tanta homines rerum inconstantia versat)
paene vides orbum. quod enim mihi filius absens
auxilium, quem dicta suo de nomine tellus

638 (regia ... petunt) *Erm. Nigellus Hludowic. 319*

[**EFMNPUW**] **617** prae(petibus *in ras.*) **N**^{2} praepositis **U**^{1} | facit auctor nomen **Fh** || **619** paren(tali *in ras.*) **N**^{2} parenti alii **M** | moritura **M**(**N**^{1}) | voce **EF**^{1} **M**^{1}**NUW** *suspectum* more **F**^{2}**M**^{2}**Php** luce *Merkel* || **620** est **FMP** *om.* **ENUWhv** || **623** non] nec **ENUv** || **624** facta **M** | patrem *in ras.* **N**^{2} templa **M** || **626** illam] unam **N**^{3} || **628** limina] litora **FWp** || **630** liquit **W** || **633** colebantur *Vat. 5179* (*Heinsius*) || **634** ostendens **M**(**N**^{1})**v**^{2} || **636** refuso **Fh** || **638** positique *ex Barb. Heinsius* || **640** tum **EFNPUh** tunc **MWp** || **644** et] haec **W** || **646** hominis—versa est **E** || **647** enim est mihi **EFN**^{2}**U** (*in ras.*) **Wh**

Andros habet, pro patre locumque et regna tenentem?
650 Delius augurium dedit huic, dedit altera Liber
femineae stirpi voto maiora fideque
munera. nam tactu natarum cuncta mearum
in segetem laticemque meri canaeque Minervae
transformabantur, divesque erat usus in illis.
655 hoc ubi cognovit Troiae populator Atrides,
ne non ex aliqua vestram sensisse procellam
nos quoque parte putes, armorum viribus usus
abstrahit invitas gremio genitoris alantque
imperat Argolicam caelesti munere classem.
660 effugiunt, quo quaeque potest: Euboea duabus,
et totidem natis Andros fraterna petita est;
miles adest et, ni dedantur, bella minatur.
victa metu pietas: consortia corpora poenae
dedidit, et timido possis ignoscere fratri:
665 non hic Aeneas, non, qui defenderet Andron,
Hector erat, per quem decimum durastis in annum.
iamque parabantur captivis vincla lacertis;
illae tollentes etiamnum libera caelo
bracchia 'Bacche pater, fer opem!' dixere, tulitque
670 muneris auctor opem, si miro perdere more
ferre vocatur opem, nec qua ratione figuram
perdiderint, potui scire aut nunc dicere possum.
summa mali nota est: pennas sumpsere tuaeque
coniugis in volucres, niveas abiere columbas.'
675 Talibus atque aliis postquam convivia dictis
inplerunt, mensa somnum petiere remota
cumque die surgunt adeuntque oracula Phoebi;
qui petere antiquam matrem cognataque iussit

660–661 (Euboea ... petita est) *Priscianus 7.11*

[**EFMNPUW**] **649** pro patre locumque et regna tenentem **EF^{1}N^{2}UWhp** pro parte–tenenti **N^{1}** quod patre locum quod r. teneret **M** pro p. locus quo r. tenente **P** || **653** laticemque **MN** laticesque **EFPUWhv** | canaeque **M** bacamque **A** || **654** dives **E** || **656** ne nos–venisse **M** || **657** usos **M** || **659** classem **FMNW** gentem **EPUhv** || **660** Euboea] euolia **M**(**N^{1}**) || **662** dedantur **EMNUv^{1}** reddantur **FPWhv^{2}** || **663** victa metu **N^{2}** *in ras.* atque meae **M^{1}** | corpora **FMN^{1}Ph** pectora **EN^{2}UWv** || **664** dedidit et **EMN^{2}** (*in marg.*) dedimit et **U^{1}** dedit et **N^{1}** dedit et ut **F** reddidit et **N^{3}U^{2}Whv** tradidit et **P** | posses **PU^{2}Wh** || **666** quem] quos **EPU^{2}Whv** || **670–671** si miro–figuram *man. al., partim in marg.* **U** || **670** more] miro **M** || **678** antiquam matrem **Pe^{2}p** *Plan.* antiqua **A** matrem *sscr.* **v** | iussit **Pe^{2}** *Plan.* moenia iussit (suasit **p**) **A**

litora: prosequitur rex et dat munus ituris,
680 Anchisae sceptrum, chlamydem pharetramque nepoti,
cratera Aeneae, quem quondam miserat illi
hospes ab Aoniis Therses Ismenius oris.
miserat hunc illi Therses, fabricaverat Alcon
Hyleus et longo caelaverat argumento.
685 urbs erat, et septem posses ostendere portas:
hae pro nomine erant et, quae foret illa, docebant;
ante urbem exequiae tumulique ignesque rogique
effusaeque comas et apertae pectora matres
significant luctum; nymphae quoque flere videntur
690 siccatosque queri fontes; sine frondibus arbor
nuda riget, rodunt arentia saxa capellae.
ecce facit mediis natas Orione Thebis,
hanc non femineum iugulo dare pectus aperto,
illam demisso per fortia vulnera telo
695 pro populo cecidisse suo pulchrisque per urbem
funeribus ferri celebrique in parte cremari;
tum de virginea geminos exire favilla,
ne genus intereat, iuvenes, quos fama Coronas
nominat, et cineri materno ducere pompam.
700 hactenus antiquo signis fulgentibus aere,
summus inaurato crater erat asper acantho.
nec leviora datis Troiani dona remittunt
dantque sacerdoti custodem turis acerram,
dant pateram claramque auro gemmisque coronam.
705 Inde recordati Teucros a sanguine Teucri
ducere principium, Cretam tenuere locique

683—684 *Lact. Argum. 13, fab. 5 indicat eum lectionem* Hyleus *ignoravisse, sed fortasse in codd.* Lindius *legisse*

[**EFMNPUW**] **679** litora **MN^{1}PU^{2}e^{2}p** litore **EF^{2}N^{2}W^{2}h** || **681** cratera **NU^2** crateram **FMPp** craterem **EW^{2}hv** | quem] quam **M^1** | miserat] transtulit **M** || **682** Aoniis *ex* **EW** *Plan.* ioniis **A** || **682—683** ismenius—therses *inter lin.* **N^2** || **683** hanc **M^1** | therse**M** || **684** hyleus **e^2** (*Merkel*) nileus **A** mileus *Plan.* lidius **W** || **685** portas] passas **M** || **686** foret] ferat **MN** | ille **M** | docebat **MN^1** || **687** rogique] gyroque **M** || **690** arbos **FWh** || **691** rodunt **FMPhp** lambunt **EN^2** (*in ras.*) **UWv** || **692** Orione *ex cod. Gronov. Heinsius* ab orione **EN^{2}PUWhp** ab origine **FM(N^1)v** ab Echione *Plan.* (*R. Regius*) || **693** hanc non] agmen **M** | pectus] corpus **P** vulnus **e^2** || **694** illas dimisso **M** | fortia **A** (*in ras.* **N^2**) inertia **M** | vulnera] pectora **N^{3}PU^{2}h** || **698** coronos **FN^{2}U^{2}h** || **699** cineri materno **N^2** *per corr.* genere maternam **M** || **700** aere] auro **MN^1** || **701** summis **M^1** || **704** *inter lin.* **N^3** | gemmisque—claramque (clarumque **N^3**) **MN^3** || **706** Creten *ex Bonon. Heinsius* | tenuere] tectique **M**

ferre diu nequiere Iovem centumque relictis
urbibus Ausonios optant contingere portus.
saevit hiems iactatque viros, Strophadumque receptos
710 portubus infidis exterruit ales Aello.
et iam Dulichios portus Ithacamque Samonque
Neritiasque domus, regnum fallacis Ulixis,
praeter erant vecti: certatam lite deorum
Ambraciam versique vident sub imagine saxum
715 iudicis, Actiaco quae nunc ab Apolline nota est,
vocalemque sua terram Dodonida quercu
Chaoniosque sinus, ubi nati rege Molosso
inpia subiectis fugere incendia pennis.
Proxima Phaeacum felicibus obsita pomis
720 rura petunt; Epiros ab his regnataque vati
Buthrotos Phrygio simulataque Troia tenetur.
inde futurorum certi, quae cuncta fideli
Priamides Helenus monitu praedixerat, intrant
Sicaniam. tribus haec excurrit in aequora pinnis,
725 e quibus imbriferos est versa Pachynos ad austros,
mollibus oppositum Zephyris Lilybaeon, ad Arctos
aequoris expertes spectat boreamque Peloros.
hac subeunt Teucri, et remis aestuque secundo
sub noctem potitur Zanclaea classis harena.
730 Scylla latus dextrum, laevum inrequieta Charybdis
infestat: vorat haec raptas revomitque carinas,
illa feris atram canibus succingitur alvum
virginis ora gerens et, si non omnia vates
ficta reliquerunt, aliquo quoque tempore virgo.
735 hanc multi petiere proci; quibus illa repulsis

712 (fallacis Ulixis) *locum respexit Marius Pl. Sacerdos 1.161* (*Keil VI 463*)

[EFMNPUW] 707 Iovem] iobem N luem MW^3 || 710 portubus MW portibus A | oello MN^1U || 712 neritiasque FN narit(c)iasque EPUWh nereidas M | domos N^3h || 713 praetereunt W praetereant F^1U^1 (*corr.*) | lite] rite MU^2 || 715 *om.* MN^1, *inter lin.* N^2 *et* N^3 | nota] dicta P || 716 suam – quercum M || 718 inpia] inita $M(N^1)$ | purica sub rectis W | incendia] ingentia $M(N^1)$ || 720 rura] arva Wh | regnataque vati] regnator euntis M || 721 buthrotos e^2 *Plan.*, *peiora* A (brito PUv voto M) post MPUv || 724 tribus *om.* M^1N^1, *add.* M^2N^3 | aequore FN | pinnis *Bonon. 2278* pennis MN^1 linguis EFN^2PUWhv || 725 est versa] eversa FM || 726 oppositum *Vat. 5179* impositum EMNUv expositum FPWhp || 727 expertus $M(N^1)$ || 728 hanc Uhv huc PW | et MNW *om.* EFPUhv || 729 potitur zanclaeam – arenam M || 731 infestant EFv | removitque $M(N^1)$ removetque P^1 || 733 ore carens M^1 ora ferens N^2U || 734 ficta] vana N^1

ad pelagi nymphas pelagi gratissima nymphis
ibat et elusos iuvenum narrabat amores.
quam, dum pectendos praebet Galatea capillos,
talibus adloquitur referens suspiria dictis:
740 'Te tamen, o virgo, genus haud inmite virorum
expetit, utque facis, potes his inpune negare.
at mihi, cui pater est Nereus, quam caerula Doris
enixa est, quae sum turba quoque tuta sororum,
non nisi per luctus licuit Cyclopis amorem
745 effugere', et lacrimae vocem inpediere loquentis.
quas ubi marmoreo detersit pollice virgo
et solata deam est, 'refer, o carissima', dixit
'neve tui causam tege (sic sum fida) doloris.'
Nereis his contra resecuta Crataeide natam est:
750 'Acis erat Fauno nymphaque Symaethide cretus,
magna quidem patrisque sui matrisque voluptas,
nostra tamen maior; nam me sibi iunxerat uni.
pulcher et octonis iterum natalibus actis
signarat teneras dubia lanugine malas:
755 hunc ego, me Cyclops nulla cum fine petebat;
nec, si quaesieris, odium Cyclopis amorne
Acidis in nobis fuerit praesentior, edam:
par utrumque fuit. pro quanta potentia regni
est, Venus alma, tui! nempe ille inmitis et ipsis
760 horrendus silvis et visus ab hospite nullo
inpune et magni cum dis contemptor Olympi,
quid sit amor, sensit nostrique cupidine captus
uritur oblitus pecorum antrorumque suorum.
iamque tibi formae, iamque est tibi cura placendi,
765 iam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos,
iam libet hirsutam tibi falce recidere barbam
et spectare feros in aqua et conponere vultus;

754 (ora puer dubiae signans lanugine vestis) *sic imitatur Anth. Lat. 2.1355, 3*

[**EFMNPUW**] 736 nymphis] nympha **M** || 737 elusos] expulsos **W** | amares **E** || 738 quam] cui **M** || 739 referens **FMPWh** repetens **EN**^{2} (*e corr.*) **Upv** || 748 tuam **M**^{1} | sic sum **MN**^{1} si cum **F** si sum **P** sum tibi **EN**^{2}**UWhv** | doloris] sorori **M** || 749 Crataeide *Const. Fanensis* grat(h)eide **A** || 751 sui] fui(t *add.* **M**^{2}) **M** || 753 actus **N** || 754 signarat **FMN**^{1}**PWhp** signabat **EN**^{2}**Uv** | dubia *om.* **M**^{1}, molli *add.* **M**^{2} || 755 nulla **FM**(**N**^{1}) nullo **EN**^{2}**PUWhv** || 756 nec] ne **F**^{1}**v** en **M**^{1} || 757 praesentior **N**^{1} praesenti(us *in ras.*) **M**^{1} praestantior **A** || 760 nullo est **N** || 762 sensit **FMNP**^{2}**v** sentit **EP**^{1}**UWh** | nostrique **A** (v *in ras.*)ostrique **N** validaque **M** || 766 licet **N** || 767 aqua **FW** aquam **A**

caedis amor feritasque sitisque inmensa cruoris
cessant, et tutae veniunt abeuntque carinae.
770 Telemus interea Siculam delatus ad Aetnen,
Telemus Eurymides, quem nulla fefellerat ales,
terribilem Polyphemon adit, 'lumen' que, 'quod unum
fronte geris media, rapiet tibi' dixit 'Ulixes.'
risit et 'o vatum stolidissime, falleris' inquit,
775 'altera iam rapuit.' sic frustra vera monentem
spernit et aut gradiens ingenti litora passu
degravat, aut fessus sub opaca revertitur antra.
Prominet in pontum cuneatus acumine longo
collis, utrumque latus circumfluit aequoris unda.
780 huc ferus ascendit Cyclops mediusque resedit;
lanigerae pecudes nullo ducente secutae.
cui postquam pinus, baculi quae praebuit usum,
ante pedes posita est antemnis apta ferendis
sumptaque harundinibus conpacta est fistula centum,
785 senserunt toti pastoria sibila montes,
senserunt undae. latitans ego rupe meique
Acidis in gremio residens procul auribus hausi
talia dicta meis auditaque verba notavi:
'Candidior folio nivei, Galatea, ligustri,
790 floridior pratis, longa procerior alno,
splendidior vitro, tenero lascivior haedo,
levior adsiduo detritis aequore conchis,
solibus hibernis, aestiva gratior umbra,
nobilior pomis, platano conspectior alta,
795 lucidior glacie, matura dulcior uva,
mollior et cygni plumis et lacte coacto,
et, si non fugias, riguo formosior horto:
saevior indomitis eadem Galatea iuvencis,
durior annosa quercu, fallacior undis,

782 (praebuit usum) *Arator Act. Apost. 2.56*

[**EFMNPUW**] **769** veniunt **A** (*etiam* **N**) || **770** Telemus *R. Regius* telephus **A** *Plan.* | siculam – ad aetnen **M** *Plan.* siculum – in aequor **A** (in aequor *in ras.* **N**^{2}) || **771** *om.* **MN**^{1}**W**^{1}, *inter lin.* **N**^{2}, *in marg.* **W**^{4} || **774** *bis* **W** || **777** antra] umbra **M**(**N**^{1}) || **778** in pontum] in longum **M**(**N**^{1}) impositum **v** | acumine] flumine **M**(**N**^{1}) || **780** hunc **N**^{1}**U** | ascendit] accedit **Ev** | mediusque **EM**^{2}**NUh** medioque **F**^{2}**PW** | mediosque per aestus **M**^{1} | rese(dit *per corr.*) **N** || **789** nivei folio **P** || **790** pratis **FMNU** prato **EPWhpv** || **792** lenior **U** || **793** umbra] unda **N**^{3} || **794** nobilior pomis **A**: *unum aut alterum voc. suspectum* mobilior *Madvig* (po)/m(is) **N**^{2} forma **M** *variae arbores propositae* || **797** *in suspicionem vocavit Magnus*

800 lentior et salicis virgis et vitibus albis,
his inmobilior scopulis, violentior amne,
laudato pavone superbior, acrior igni,
asperior tribulis, feta truculentior ursa,
surdior aequoribus, calcato inmitior hydro,
805 et, quod praecipue vellem tibi demere possem,
non tantum cervo claris latratibus acto,
verum etiam ventis volucrique fugacior aura
(at bene si noris, pigeat fugisse morasque
ipsa tuas damnes et me retinere labores).
810 sunt mihi, pars montis, vivo pendentia saxo
antra, quibus nec sol medio sentitur in aestu
nec sentitur hiems; sunt poma gravantia ramos;
sunt auro similes longis in vitibus uvae,
sunt et purpureae: tibi et has servamus et illas.
815 ipsa tuis manibus silvestri nata sub umbra
mollia fraga leges, ipsa autumnalia corna
prunaque, non solum nigro liventia suco,
verum etiam generosa novasque imitantia ceras;
nec tibi castaneae me coniuge, nec tibi deerunt
820 arbutei fetus: omnis tibi serviet arbor.
hoc pecus omne meum est; multae quoque vallibus errant,
multas silva tegit, multae stabulantur in antris,
nec, si forte roges, possim tibi dicere, quot sint.
pauperis est numerare pecus! de laudibus harum
825 nil mihi credideris: praesens potes ipsa videre,
ut vix circueant distentum cruribus uber.
sunt, fetura minor, tepidis in ovilibus agni,
sunt quoque, par aetas, aliis in ovilibus haedi.
lac mihi semper adest niveum: pars inde bibenda
830 servatur, partem liquefacta coagula durant.
nec tibi deliciae faciles vulgataque tantum

801 (his ... amne) *Seneca De benef. 7.23.1* || **824** (pauperis ... pecus) *Seneca Epist. 4.33.4*

[**EFMNPUW**] **800** laetior **M**[1] || **801** amne] angue **N**[3] || **802** pavone] phitone **M**[1] || **803** tribolis **N**[1] || **804** *om.* **MN**[1], *inter lin.* **N**[2] || **805** et] nec **M** | tibi **FMPW** si (*in ras.* **N**[2]) **N**[2]**U** | possem **MNU** posse **FPW** | si possem demere vellem **Ehpv** || **813** *in marg.* **M**[2] || **814** *in marg.* **U**[2] || **815** nata] mota **M** || **817** libentia **N** labentia **M** || **820** arbos **EN**[1]**Wv** || **823** possim **EMv** possem **FNUWh** possum **P** | sunt **h** || **828** *om.* **MN**[1], *inter lin.* **N**[2] | quoque] mihi **W** || **830** *om.* **M**, *in marg.* **M**[2]

munera contingent, dammae leporesque caperque,
parque columbarum demptusque cacumine nidus:
inveni geminos, qui tecum ludere possint,
835 inter se similes, vix ut dinoscere possis,
villosae catulos in summis montibus ursae;
inveni et dixi 'dominae servabimus istos.'
iam modo caeruleo nitidum caput exere ponto,
iam, Galatea, veni nec munera despice nostra!
840 certe ego me novi liquidaeque in imagine vidi
nuper aquae, placuitque mihi mea forma videnti.
adspice, sim quantus: non est hoc corpore maior
Iuppiter in caelo (nam vos narrare soletis
nescio quem regnare Iovem), coma plurima torvos
845 prominet in vultus umerosque, ut lucus, obumbrat,
nec, mea quod rigidis horrent densissima saetis
corpora, turpe puta: turpis sine frondibus arbor,
turpis equus, nisi colla iubae flaventia velent;
pluma tegit volucres, ovibus sua lana decori est:
850 barba viros hirtaeque decent in corpore saetae.
unum est in media lumen mihi fronte, sed instar
ingentis clipei. quid? non haec omnia magnus
Sol videt e caelo? Soli tamen unicus orbis.
adde, quod in vestro genitor meus aequore regnat:
855 hunc tibi do socerum. tantum miserere precesque
supplicis exaudi! tibi enim succumbimus uni,
quique Iovem et caelum sperno et penetrabile fulmen,
Nerei, te veneror: tua fulmine saevior ira est.
atque ego contemptus essem patientior huius,
860 si fugeres omnes; sed cur Cyclope repulso
Acin amas praefersque meis conplexibus Acin?
ille tamen placeatque sibi placeatque licebit,
quod nollem, Galatea, tibi: modo copia detur,

[EFMNPUW] 833 -que ... -que **EFM^{2}NPUhv** -ve ... -ve **M^{1}W** | demptus-] domitus- **MN^1** || 834 possent **U^1** possunt **FWh** || 838 iam] tu **P^{2}U^2** iam tu **v** | exime **M** || 840 liquidaque **EF^{1}N^{2}U** | liquidoque in margine **N^1** || 842 aspicies quantum **M(N^1)** || 843 nam] quem **MN** || 845 imminet **W** || 846 *et* 847 *post* 853 **EFU^{1}h**, *postea* 846–853 *rescripti* **U^3** || 846 rigidis] duris **EPhv** || 847 turpe] dura **FP** | arbos **W** || *post* 847 turpe pecus mutilum, nemus est absque arbore turpe / et sine crine caput, turpes sine frondibus herbae *in marg.* **N^4** || 849 *om.* **MN^1**, *inter lin.* **N^2** || 851 sed instar] sinistra **M** || 852 magnus **F^{2}M** *Plan.* magno **ENPUWhv** || 853 soli **NW** solis **EFPU^{3}hv** | solido – orbi **M** || 855 hunc] nunc **M** || 857 quive **MN** || 858 vereor **E** || 859 te essem **M** || 863 nolleṇt (nollem **M^1**, nollet **M^2**) **M**

sentiet esse mihi tanto pro corpore vires.
865 viscera viva traham divisaque membra per agros
perque tuas spargam (sic se tibi misceat!) undas.
uror enim, laesusque exaestuat acrior ignis,
cumque suis videor translatam viribus Aetnam
pectore ferre meo: nec tu, Galatea, moveris!'
870 Talia nequiquam questus (nam cuncta videbam)
surgit et ut taurus vacca furibundus adempta
stare nequit silvaque et notis saltibus errat:
cum ferus ignaros nec quicquam tale timentes
me videt atque Acin 'video' que exclamat 'et ista
875 ultima sit, faciam, Veneris concordia vestrae.'
tantaque vox, quantam Cyclops iratus habere
debuit, illa fuit: clamore perhorruit Aetne.
ast ego vicino pavefacta sub aequore mergor;
terga fugae dederat conversa Symaethius heros
880 et 'fer opem, Galatea, precor, mihi! ferte, parentes,'
dixerat 'et vestris periturum admittite regnis':
insequitur Cyclops partemque e monte revulsam
mittit, et, extremus quamvis pervenit ad illum
angulus e saxo, totum tamen obruit Acin;
885 at nos, quod fieri solum per fata licebat,
fecimus, ut vires adsumeret Acis avitas.
puniceus de mole cruor manabat, et intra
temporis exiguum rubor evanescere coepit,
fitque color primo turbati fluminis imbre
890 purgaturque mora; tum moles tacta dehiscit,
vivaque per rimas proceraque surgit harundo,
osque cavum saxi sonat exsultantibus undis:
miraque res, subito media tenus exstitit alvo
incinctus iuvenis flexis nova cornua cannis,

882 sqq. *hunc locum respexisse videtur Vibius Sequester* (*p. 5,1 Gelsomino*)

[**EFMNPUW**] 864 esse] ipse **FM**(**N**^{1}) || 865 divisaque **MN**^{1}**U**^{1}**Wp** divulsaque **EFN**^{2}**PU**^{2}**hv** || 866 sic (**E**^{1})**MN**^{2}**P**^{2}**v**^{1} *Plan.* si **A** || 867 acrius **M** || 868 videar **M** || 872 saltibus] montibus **EUv** || 875 faciam] facta **M**(**N**^{1}) facti **P** || 879 dederam **M** || 880 et fer] effer **U** (a *in ras.* **M**^{2})ffer **M** || 884 e saxo **EFN**^{2} (*in ras.*) **PW** ex saxo **Uv** is mot(us *in ras.*) **M** is molis *aut* montis *Merkel* || 885 solum fieri **W** || 886 (avi *in ras.*)tas **N**^{2} inultas **M** || 887 mole] more **MNU**^{1} || 887–888 manabat – rubor *om.* **MN**^{1}, *inter lin.* **N**^{2} || 888 vanescere **M**(**N**^{1}) || 890 moras tum mollis **M** | tunc **W** | tacta **A** *suspectum* || 891 proceraque] properataque **M**(**N**^{1}) || 892 saxi **N** (*ex corr.*) **PWp** saxis **A** | exsultantibus] exfluitantibus **M** || 894 canis **M**

895 qui, nisi quod maior, quod toto caerulus ore,
Acis erat. et sic quoque erat tamen Acis in amnem
versus, et antiquum tenuerunt flumina nomen.'
Desierat Galatea loqui, coetuque soluto
discedunt placidisque natant Nereides undis.
900 Scylla redit (neque enim medio se credere ponto
audet) et aut bibula sine vestibus errat harena,
aut, ubi lassata est, seductos nacta recessus
gurgitis inclusa sua membra refrigerat unda.
ecce fretum scindens alti novus incola ponti
905 nuper in Euboica versis Anthedone membris
Glaucus adest visaeque cupidine virginis haeret
et, quaecumque putat fugientem posse morari,
verba refert; fugit illa tamen veloxque timore
pervenit in summum positi prope litora montis.
910 ante fretum est ingens apicem conlectus in unum
longa sub arboribus convexus in aequora vertex:
constitit hic et tuta loco, monstrumne deusne
ille sit, ignorans admiraturque colorem
caesariemque umeros subiectaque terga tegentem,
915 ultimaque excipiat quod tortilis inguina piscis.
sensit et innitens, quae stabat proxima, moli
'non ego prodigium nec sum fera belua, virgo,
sed deus' inquit 'aquae, nec maius in aequore Proteus
ius habet et Triton Athamantiadesque Palaemon;
920 ante tamen mortalis eram, sed, scilicet altis
deditus aequoribus, iam tum exercebar in illis.
nam modo ducebam ducentia retia pisces,
nunc in mole sedens moderabar harundine linum.
sunt viridi prato confinia litora, quorum
925 altera pars undis, pars altera cingitur herbis,
quas neque cornigerae morsu laesere iuvencae,

[EFMNPUW] 895 n(isi *in ras.*) N² neque M | ore est EFN²PW³hv || 896 et EFPUWv sed h (*Heinsius*) quod MN | sic] fit N || 897 flumina] aequora W³ || 902 seductos N²P¹h seductaque EFM(N¹)P²UWv || 903 inclusi P² || 904 freto stridens M || 905 *om.* E | versis—membris PWp vestris—silvis MU membris—versis FN² (*in ras.*) hv || 906 haeret MNU ardet FPWh ardens Ev || 907 et] haec Ev hic N²U || 910 coniectus Mhv || 911 in M(N¹) ad A | aequora] aethera p || 912 loco *in ras.* N² tamen M || 913 ignorat W || 914 humeris—gerentem M || 917 nec] non Wv || 918 sed] sum EUW³v | maius *om.* M || 921 deditus] debitus *Bentley* | iam tum ENU¹Wv tantum FMPU²h || 925 undis] fundit M(N¹) | cingitur] fungitur M

nec placidae carpsistis oves hirtaeve capellae;
non apis inde tulit collecto semine flores,
non data sunt capiti genialia serta, neque umquam
930 falciferae secuere manus. ego primus in illo
caespite consedi, dum lina madentia sicco,
utque recenserem captivos ordine pisces,
insuper exposui, quos aut in retia casus
aut sua credulitas in aduncos egerat hamos.
935 res similis fictae: sed quid mihi fingere prodest?
gramine contacto coepit mea praeda moveri
et mutare latus terraque ut in aequore niti;
dumque moror mirorque simul, fugit omnis in undas
turba suas dominumque novum litusque relinquunt.
940 obstipui dubitoque diu causamque requiro,
num deus hoc aliquis, num sucus fecerit herbae.
'quae tamen has' inquam 'vires habet herba?' manuque
pabula decerpsi decerptaque dente momordi.
vix bene conbiberant ignotos guttura sucos,
945 cum subito trepidare intus praecordia sensi
alteriusque rapi naturae pectus amore.
nec potui restare diu 'repetenda' que 'numquam
terra, vale!' dixi corpusque sub aequora mersi.
di maris exceptum socio dignantur honore,
950 utque mihi, quaecumque feram mortalia, demant,
Oceanum Tethynque rogant; ego lustror ab illis
et purgante nefas noviens mihi carmine dicto
pectora fluminibus iubeor supponere centum.
nec mora, diversis lapsi de partibus amnes
955 totaque vertuntur supra caput aequora nostrum.
hactenus acta tibi possum memoranda referre,
hactenus et memini; nec mens mea cetera sensit.

928 (non ... tulit hos sedula flores) *Priscianus 6.57*

[**EFMNPUW**] **928** collecto **a** *Bodl. F. 4.30* (*Ellis*) collectos **A** | semine] sedu-al **F**^{2}**N**^{3}**U**^{2}**Whp** *Priscianus* || **929** non] nec **W** | neque] nec **ENhv** || **933** casus] captos **M**^{2} || **935. 934** **M**^{1} || **935** ficto **E** || **936** praeda] turba **W** (*cf. 939*) || **937** mo-tare **EFPU**^{2}**h** | terreque **N**^{1} | ut *sscr.* **N**^{2} | aequora **N** | niti] mit(t)i **M**(**N**^{1}) || **940** dubitoque **EN**^{2}**PUv** dubiusque **FM**(**N**^{1} *et sscr. man. al. Beneventana*) **Whp** | diu] fui **h** | causamque] quae causa **Wp** || **943** discerptaque **M** || **945** cum **EWhv** tum **A** || **946** naturae] capturae **M** || **949** so(cio *in ras.*) **N**^{2} solii **M** || **951** Tethyn-que *Plan.* || **955. 954** **MNP** || **954** mora est **E** | lapsi—amnes **FMN**^{3}**Pv** lapsus—amnis **EN**^{1}**UWp** || **956** *om.* **N**^{1}, *post 959 inter lin.* **N**^{2} || **956** *et* **957** *post 959* **EPU Whv** || **956** tibi] mihi **U** || **957** et] haec **M** | sensit **FN**^{3}**PU** sentit **EMN**^{1}**Wv**

quae postquam rediit, alium me corpore toto,
ac fueram nuper, neque eundem mente recepi:
960 hanc ego tum primum viridem ferrugine barbam
caesariemque meam, quam longa per aequora verro,
ingentesque umeros et caerula bracchia vidi
cruraque pinnigero curvata novissima pisce.
quid tamen haec species, quid dis placuisse marinis,
965 quid iuvat esse deum, si tu non tangeris istis?'
talia dicentem, dicturum plura reliquit
Scylla deum; furit ille inritatusque repulsa
prodigiosa petit Titanidos atria Circes.

LIBER QVARTVS DECIMVS

Iamque Giganteis iniectam faucibus Aetnen
arvaque Cyclopum, quid rastra, quid usus aratri,
nescia nec quicquam iunctis debentia bubus
liquerat Euboicus tumidarum cultor aquarum;
5 liquerat et Zanclen adversaque moenia Regi
navifragumque fretum, gemino quod litore pressum
Ausoniae Siculaeque tenet confinia terrae.
inde manu magna Tyrrhena per aequora vectus
herbiferos adiit colles atque atria Glaucus
10 Sole satae Circes variarum plena ferarum.
quam simul adspexit dicta acceptaque salute
'diva, dei miserere, precor! nam sola levare
tu potes hunc' dixit, 'videar modo dignus, amorem;
quanta sit herbarum, Titani, potentia, nulli
15 quam mihi cognitius, qui sum mutatus ab illis;

[**EFMNPUW**] 958 rediit **hp** redit **M** redeunt **EN^{1}UW^1** reddunt **FN^{2}PW^2** | alium **A** (li *in ras.* **N^2**) actum **M** | totum **N^1** || 959 ac] quam **EU^2** | fuerat **M**(**N^1**) || 960 tunc **ENPv** | viridi **M**(**N^1**) || 961 quam] qui **U** | verro **A** (rro *in ras.* **N^2**) verto **U^1** || 963 pinnigero **N^{1}U^{2}a** penni- **EFMN^{2}PU^{1}Wv** || 967 deum *in ras.* **N^2** furens **M** || 1 Aetnen *Heinsius* ethnam **A** || 3 bobus **NP** || 4.5 *hoc ordine edd.* 5.4 **A** || 5 Regi *ex* **U^2** reg(ii *in ras.*) **N** regis **MU^1** || 6 navifragumque **EF^{2}NU^{3}Wp** naufragumque **MPh** naufragique **U^1** || 8 vectus] lapsus **EN^{2}Pv** || 9 atque] utque **M** || 10 variarum **A** vanarum **MN^1** || 13 dignus amorem **EPWah** dignus amore **N^2** (*in ras.*) **U** dignior esse **FM** || 15 *om.* **N^1**, *inter lin.* **N^2** | cognitior **MN^{2}v^2**

neve mei non nota tibi sit causa furoris:
litore in Italico, Messenia moenia contra,
Scylla mihi visa est. pudor est promissa precesque
blanditiasque meas contemptaque verba referre;
20 at tu, sive aliquod regnum est in carmine, carmen
ore move sacro; sive expugnacior herba est,
utere temptatis operosae viribus herbae!
nec medeare mihi sanesque haec vulnera mando,
fineque nil opus est, partem ferat illa caloris.'
25 at Circe (neque enim flammis habet aptius ulla
talibus ingenium, seu causa est huius in ipsa,
seu Venus indicio facit hoc offensa paterno)
talia verba refert: 'melius sequerere volentem
optantemque eadem parilique cupidine captam.
30 dignus eras ultro, poteras certeque, rogari,
et, si spem dederis, mihi crede, rogaberis ultro.
neu dubites adsitque tuae fiducia formae,
en ego, cum dea sim, nitidi cum filia Solis,
carmine cum tantum, tantum quoque gramine possim,
35 ut tua sim, voveo. spernentem sperne, sequenti
redde vices unoque duas ulciscere facto.'
talia temptanti 'prius' inquit 'in aequore frondes'
Glaucus 'et in summis nascentur montibus algae,
sospite quam Scylla nostri mutentur amores.'
40 indignata dea est, et laedere quatinus ipsum
non poterat (nec vellet amans), irascitur illi,
quae sibi praelata est; Venerisque offensa repulsa
protinus horrendis infamia pabula sucis
conterit et tritis Hecateia carmina miscet
45 caerulaque induitur velamina perque ferarum

[EFMNPUW] 16 nota] tota **v** || 17 messania (mers- **U**) **ENU** || 21. 20 **MN** || 20 aliquid **Fhpv** | regni **M** | aliquid regni *Zulichem*(*Heinsius*) || 21 move] tuo **M** | expugnacior *Heinsius* expugnatior **EFMPU** (hoc *in ras.* **N**^{2}) pugnatior **N** expugnantior **Wv** || 23 haec] ut **U** || 24 fineque **EFPU** et neque **M**(**N**^{1}) hoc mihi **N**^{2} sic mihi **a** | fine opus est nullo **W** | caloris] doloris **N**^{3} || 25 flammas **M** | aptius **Wh** altius **A** || 27 sive quod indicium – paterna **M** || 28 sequere **E** melius sequere **W** | volentem] videntem **M** || 30 *distinxit Jahn* | certoque **EUa** || 31 si spem] speciem **M** || 32 neu] eu **M** ne(c *in ras.*) **Na** || 34 carmine – gramine **A** carmine – carmine **M** gramine – carmine **N**^{2} | tantum^2] quantum **EN**^{2}**Uv** | possum **MN**^{1} || 36 duas] du(o *in ras.*)s **v** || 38 et *om.* **M** || 41 illi] ipsi **W** || 43 pabula **FMN** gramina **EN**^{2}**UWp** pocula **P**^{1} || 44 carmina **EF**^{2}**N**^{2}**PU** gramina **F**^{1}**MN**^{1}**Whv**

agmen adulantum media procedit ab aula
oppositumque petens contra Zancleia saxa
Region ingreditur ferventes aestibus undas,
in quibus ut solida ponit vestigia terra,
50 summaque decurrit pedibus super aequora siccis.
Parvus erat gurges curvos sinuatus in arcus,
grata quies Scyllae; quo se referebat ab aestu
et maris et caeli, medio cum plurimus orbe
sol erat et minimas a vertice fecerat umbras.
55 hunc dea praevitiat portentificisque venenis
inquinat; hic pressos latices radice nocenti
spargit et obscurum verborum ambage novorum
ter noviens carmen magico demurmurat ore.
Scylla venit mediaque tenus descenderat alvo,
60 cum sua foedari latrantibus inguina monstris
adspicit; ac primo credens non corporis illas
esse sui partes refugitque abigitque timetque
ora proterva canum, sed, quos fugit, attrahit una
et corpus quaerens femorum crurumque pedumque
65 Cerbereos rictus pro partibus invenit illis
statque canum rabie subiectaque terga ferarum
inguinibus truncis uteroque exstante coercet.
Flevit amans Glaucus nimiumque hostiliter usae
viribus herbarum fugit conubia Circes.
70 Scylla loco mansit, cumque est data copia primum,
in Circes odium sociis spoliavit Ulixen;
mox eadem Teucras fuerat mersura carinas,
ni prius in scopulum, qui nunc quoque saxeus exstat,
transformata foret; scopulum quoque navita vitat.
75 Hunc ubi Troianae remis avidamque Charybdim
evicere rates, cum iam prope litus adessent
Ausonium, Libycas vento referuntur ad oras.

50 (pedibus gradior super aequora siccis) *sic imitatur Aenig. Aldhelmi 38.5*

[**EFMNPUW**] 47 potens **E**[1] || 48 region **EFUW** recion **M** rhegion **NP**[1] || 49 solida] solita **N**[1] solita est **M** | terris **M** || 52 grata] p(ar *ex* ra)ta **M** || 55 hunc] nunc **MN** | praevitiat] prediva **M** | portentiferisque **p** (*Heinsius*) || 56 pressos (pr--os **N**[2]) **A** fusos **h** fusis **M** || 57 obscura **U** || 58 dea murmurat **P**[1] || 59 mediaque tenus descenderat alvo **ENUW** mediamque tenus (magis **P**) descendit in (ad **p**) alvum **FMPhp** || 61 ac] et **P** | non credens **Ev** || 66 rabie *Heinsius* rabies **A** || 71 ulixem **EWa** || 72 moxque **EUav** || 74 scopulum] saxum **EUv** || 76 adesset *Canon. vii* (*Ellis*) || 77 oras] undas **W**[2] *in ras.*

excipit Aenean illic animoque domoque
non bene discidium Phrygii latura mariti
80 Sidonis inque pyra sacri sub imagine facta
incubuit ferro deceptaque decipit omnes.
rursus harenosae fugiens nova moenia terrae
ad sedes Erycis fidumque relatus Acesten
sacrificat tumulumque sui genitoris honorat,
85 quasque rates Iris Iunonia paene cremarat,
solvit et Hippotadae regnum terrasque calenti
sulphure fumantes Acheloiadumque relinquit
Sirenum scopulos, orbataque praeside pinus
Inarimen Prochytenque legit sterilique locatas
90 colle Pithecusas habitantum nomine dictas.
quippe deum genitor fraudem et periuria quondam
Cercopum exosus gentisque admissa dolosae
in deforme viros animal mutavit, ut idem
dissimiles homini possent similesque videri,
95 membraque contraxit naresque a fronte resimas
contudit et rugis peraravit anilibus ora
totaque velatos flaventi corpora villo
misit in has sedes nec non prius abstulit usum
verborum et natae dira in periuria linguae:
100 posse queri tantum rauco stridore reliquit.
Has ubi praeteriit et Parthenopeia dextra
moenia deseruit, laeva de parte canori
Aeolidae tumulum et, loca feta palustribus undis,
litora Cumarum vivacisque antra Sibyllae
105 intrat et, ut manes adeat per Averna paternos,
orat; at illa diu vultum tellure moratum
erexit tandemque deo furibunda recepto
'magna petis' dixit, 'vir factis maxime, cuius

[EFMNPUW] **79**] discidia **M** || **81** incumbit **W** || **83** sedes] sedemque **M** | acesten **MPh** acestem **EFNUW**^{2}**v** || **84** honorat] adorat **P** || **86** calentes **EUv** || **87** fumantis **M(N**^{1}**)** | acheloiadumque **W** *et e corr.* **U** acheloidumque **A** | reliquit **Papv** || **92** cercopum **U**^{2} cecropum **MU**^{1} *peius alii* || **93** inde forme **EN**^{2}**U**^{1}**W**^{1} **av** inde ferem **M** || **95** resimas *Salmasius* remissas **A** || **96** contudit **FNPU**^{2}**Wv** contulit **EMN**^{3}**U**^{1}**h** || **97** (velatos *in ras.* **N**^{2}) flaventia **N** levato flaventes **M** || **100** posse] posce **N** | relinquit **E** || **103** feta] foeda **av** | undis] ulvis **P**^{2} || **105** ut–adeat **EFN**^{2}**PUW**^{2}**v** ut–veniat **(N**^{1}**)h** ad (*in ras.*)–veniat **M** || **106** vultus– moratos **W**

dextera per ferrum, pietas spectata per ignes.
110 pone tamen, Troiane, metum: potiere petitis
Elysiasque domos et regna novissima mundi
me duce cognosces simulacraque cara parentis:
invia virtuti nulla est via.' dixit et auro
fulgentem ramum silva Iunonis Avernae
115 monstravit iussitque suo divellere trunco.
Paruit Aeneas et formidabilis Orci
vidit opes atavosque suos umbramque senilem
magnanimi Anchisae; didicit quoque iura locorum,
quaeque novis essent adeunda pericula bellis.
120 inde ferens lassos adverso tramite passus
cum duce Cumaea mollit sermone laborem.
dumque iter horrendum per opaca crepuscula carpit,
'seu dea tu praesens seu dis gratissima' dixit,
'numinis instar eris semper mihi, meque fatebor
125 muneris esse tui, quae me loca mortis adire,
quae loca me visae voluisti evadere mortis;
pro quibus aërias viventi evectus ad auras
templa tibi statuam, tribuam tibi turis honores.'
Respicit hunc vates et suspiratibus haustis
130 'nec dea sum' dixit, 'nec sacri turis honore
humanum dignare caput, neu nescius erres,
lux aeterna mihi carituraque fine dabatur,
si mea virginitas Phoebo patuisset amanti.
dum tamen hanc sperat, dum praecorrumpere donis
135 me cupit, 'elige' ait, 'virgo Cumaea, quid optes:
optatis potiere tuis.' ego pulveris hausti
ostendi cumulum: quot haberet corpora pulvis,
tot mihi natales contingere vana rogavi;

113 (nulla via creditur invia virtuti) *sic imitatur Walterus de Cast. Sat. 7a.9.4* || 122 (dumque iter horrendum per ... carpebant) *Ilias Lat. 703–4*

[EFMNPUW] 109 ferrum FMPWh ferrum est EN^2U || 114 in silva N^2Pa || 115 devellere N^1 || 118 didicit quoque] didicitque M || 120 lassos] lapsos EN^2U av | averso PUW^3 || 121 duce EUWp dea FMNPh | cumaea EUWp cumarum $FM(N^1)Ph$ cuman// N^2 | mollit $FM(N^1)P^1hp$ fallit EN^2P^2UWav || 125 muneris esse tui FMPW munus habere tuum EN^2 (*in ras.*) Uav || 127 viventi M meritis A (*in ras.* N^2) | vectus $M(N^1)$ || 128 honorem PW^3hp || 129 respicit] increpat P^2 | suspirantibus MN^1U^1v | ausis $M(N^1)$ au(stis *in ras.*) W || 131 neu EFPWpv ne MNUh || 133 si] ni M | placuisset F || 135 quid MU^1W quod $EFNPU^2$ || 137 ostendi FMN^1Ph ostendens EN^2UWapv

excidit, ut peterem iuvenes quoque protinus annos.
140 hos tamen ille mihi dabat aeternamque iuventam,
si Venerem paterer: contempto munere Phoebi
innuba permaneo; sed iam felicior aetas
terga dedit, tremuloque gradu venit aegra senectus,
quae patienda diu est; nam iam mihi saecula septem
145 acta vides: superest, numeros ut pulveris aequem,
ter centum messes, ter centum musta videre.
tempus erit, cum de tanto me corpore parvam
longa dies faciet, consumptaque membra senecta
ad minimum redigentur onus, nec amata videbor
150 nec placuisse deo; Phoebus quoque forsitan ipse
vel non cognoscet vel dilexisse negabit:
usque adeo mutata ferar nullique videnda,
voce tamen noscar, vocem mihi fata relinquent.'
Talia convexum per iter memorante Sibylla
155 sedibus Euboicam Stygiis emergit in urbem
Troius Aeneas sacrisque ex more litatis
litora adit nondum nutricis habentia nomen.
hic quoque substiterat post taedia longa laborum
Neritius Macareus, comes experientis Ulixei.
160 desertum quondam mediis e rupibus Aetnae
noscit Achaemeniden inprovisoque repertum
vivere miratus 'qui te casusve deusve
servat, Achaemenide? cur' inquit 'barbara Graium
prora vehit? petitur vestra quae terra carina?'
165 talia quaerenti iam non hirsutus amictu,
iam suus et spinis conserto tegmine nullis
fatur Achaemenides: 'iterum Polyphemon et illos

146 (ter centum ... videre) *Priscianus 6.73* | (musta) *Servius in Georg. 2.7*; *Schol. Bern. ad Georg. 2.7* || 159 (Neritius ... Ulixei) *Priscianus 6.92*

[**EFMNPUW**] 139 *in marg.* **v** | iuvenes peterem **a** || 143 *in marg.* **E** | dedit] redit **M** || 145 vides *in ras.* **N**[2] diu **M** | numero sub pulveris aequae **M** || 147 me de tanto **W** || 148 faciet **MWh** faciat **EFNPUav** | membra] verba **MN**[1] verbaque **F** || 149 redigentur **FMN**[1]**PWh** redigantur **EN**[2]**Uv** || 151 cognoscet **MWhp** cognosce **U** agnoscet **EFN**[2]**Pav** agnosse **N**[1] || 154 moderante **P**[1] || 155 euboicis **MN**[1] | emergit **EN**[2]**PWh** emersus **M**(**N**[1]) emersit**Fav** demergit **U** | in urbem *in ras.* **N**[2] ab undis **M** || 158 post] per **Mh** || 159 ulixei **Fh** *Priscianus* ulixis **EM**[2]**N**[2]**PUv** (is *in ras.* **M**[2]**N**[2]) ulixi **W** || 160 e **FMP**[2]**h** in **EUWav** sub **N** qui e[2] *Plan.* || 162 miratur **Ma**[2] | qui **MNh** quis **EFPUWav** || 163 Graium] gratum **M** || 164 vestrae – carinae **Wp** || 166 spinis] setis **N**[1] poenis **M** penis **h** | nullis] villis **Mh**

adspiciam fluidos humano sanguine rictus,
hac mihi si potior domus est Ithacique carina,
170 si minus Aenean veneror genitore; nec umquam
esse satis potero, praestem licet omnia, gratus,
quod loquor et spiro caelumque et sidera solis
respicio. possimne ingratus et inpius esse?
ille dedit, quod non anima haec Cyclopis in ora
175 venit, et, ut iam nunc lumen vitale relinquam,
ut tumulo aut certe non illa condar in alvo.
quid mihi tunc animi, nisi si timor abstulit omnem
sensum animumque, fuit, cum vos petere alta relictus
aequora conspexi? volui inclamare, sed hosti
180 prodere me timui; vestrae quoque clamor Ulixis
paene rati nocuit. vidi, cum monte revulsum
inmanem scopulum medias permisit in undas;
vidi iterum veluti tormenti viribus acta
vasta Giganteo iaculantem saxa lacerto
185 et, ne deprimeret fluctusve lapisve carinam,
pertimui iam me non esse oblitus in illa.
ut vero fuga vos ab acerba morte reduxit,
ille quidem totam gemebundus obambulat Aetnam
praetemptatque manu silvas et luminis orbus
190 rupibus incursat foedataque bracchia tabo
in mare protendens gentem exsecratur Achivam
atque ait: 'o, si quis referat mihi casus Ulixen
aut aliquem e sociis, in quem mea saeviat ira,
viscera cuius edam, cuius viventia dextra
195 membra mea laniem, cuius mihi sanguis inundet
guttur et elisi trepident sub dentibus artus,

[EFMNPUW] 169 hac **P^{2}W** haec **A** | si (**N^1** *ut vid.*) **P** ni **A** ne **M** | potior] patiar **M** | ithaci atque **EPa** || 171 praestet **M** || 172 sidera] lumina **EUapv** | solem et sidera caeli **W** || 173 aspicio **EW^2** | possimne **FM(N^1)Ph** possumne **EN^{2}UW^{2}av** | inpius **MN^{1}h** immemor **A** || 175 iam nunc lumen **MN^{1}UWa** lumen iam nunc **E** iam non lumen **FN^{2}h** iam lumen non **P** || 176 ut] aut **W^{2}a^{2}p** | illa] ulla **E** || 177 si *om.* **N^1**, *eras.* **v** || 178 fuit] fugat **N^3** | alta] ista **W** || 179 prospexi **hp** || 180 vestri **Ev** || 181 cum **FNW** cum a **EN^{2}Uapv** iam **Mh** (iam *eras.*) cum **P** | revu(o **N**)lso **MN^1** || 182—183 *om.* **MN^1**, *inter lin.* **N^2** || 185 fluctusve lapisve **A** (*in ras.* **N^2**) fluctus ventusve **M** || 187 (ab *add.* **N^2**) acerva **N** acerta **Mh** *unde* a certa *Korn* | reduxit **FMP^{1}hp** removit **EN^{2}P^{2}UW** || 188 totam — aetnam **MNh** tota — (a)ethna **EFPUWav** || 192 ulixen **N^{1}P** -em **A** || 193 ex **N^{2}Uav** | quem **MNUWhv** quo **EFPa** || 194—195 *hemistichia* cuius — laniem *om.* **MN^1**, *inter lin.* **N^2**

quam nullum aut leve sit damnum mihi lucis ademptae!'
haec et plura ferox; me luridus occupat horror
spectantem vultus etiamnum caede madentes
200 crudelesque manus et inanem luminis orbem
membraque et humano concretam sanguine barbam:
mors erat ante oculos, minimum tamen ipsa doloris.
et iam prensurum, iam nunc mea viscera rebar
in sua mersurum, mentique haerebat imago
205 temporis illius, quo vidi bina meorum
ter quater adfligi sociorum corpora terrae,
cum super ipse iacens hirsuti more leonis
visceraque et carnes cumque albis ossa medullis
semianimesque artus avidam condebat in alvum.
210 me tremor invasit: stabam sine sanguine maestus
mandentemque videns eiectantemque cruentas
ore dapes et frusta mero glomerata vomentem.
talia fingebam misero mihi fata parari,
perque dies multos latitans omnemque tremescens
215 ad strepitum mortemque timens cupidusque moriri
glande famem pellens et mixta frondibus herba
solus, inops, exspes, leto poenaeque relictus
hanc procul adspexi longo post tempore navem
oravique fugam gestu ad litusque cucurri
220 et movi: Graiumque ratis Troiana recepit.
tu quoque pande tuos, comitum gratissime, casus
et ducis et turbae, quae tecum est credita ponto.'
Aeolon ille refert Tusco regnare profundo,
Aeolon Hippotaden, cohibentem carcere ventos;
225 quos bovis inclusos tergo, memorabile munus,
Dulichium sumpsisse ducem flatuque secundo

[**EFMNPUW**] 197 quam] quo **F** aut **N**[1] || 198—202 *hoc ordine* **FWp**, 201. 200 **EPUav**, 202. 201 **MN**, 198. 201. 199. 200. 202 **h** || 200 orbum **M** || 202 (oculos mi *in ras.* **N**[2])nimum **N** ciclops animum **M** | ipsa doloris **FMPWahv** illa (ante **U**) malorum **EN**[2] (*in ras.*) **U** || 203 pressurum **FN** | iam nunc **FMNPh** iam iam **EUWp** || 204 haerebat] errabat **W** || 205 bina] viva **EU**[1]**p** || 206 affigi **MW** || 207 cum] quae **Wp** || 208 cumque albis] oblisisque **N**[1] || 209 artus] armis **M** || 211 madentemque **MN**[1] || 212 frusta **M**[2]**PU**[2]**h**[2] frustra **A** || 214 latitans multos **Fav** | trem(isscens *in ras.*) **N** tremensque **M** || 215 cupidusque **FMWhp** cupiensque **EN**[2]**Uav** | morique **M** | cupidusque mori mortisque timore **P** || 217 exspes **EMhp** expers **FNPUWv** || 218 procul] tamen **v** || 219 gestu **EN**[2]**P**[1]**Wav** gemitu **FMN**[1]**Uhp** || 223 ille] ipse **FP**[2] || 224 *om.* **MN**[1], *in marg.* **N**[2] || 225 quo **M** qui **N**[1] | inclu(sos *in ras.*) **N** inclusum **M**

lucibus isse novem et terram adspexisse petitam;
proxima post nonam cum sese Aurora moveret,
invidia socios praedaeque cupidine victos,
230 esse ratos aurum, dempsisse ligamina ventis;
cum quibus isse retro, per quas modo venerat undas,
Aeoliique ratem portus repetisse tyranni.
'inde Lami veterem Laestrygonis' inquit 'in urbem
venimus: Antiphates terra regnabat in illa.
235 missus ad hunc ego sum numero comitante duorum,
vixque fuga quaesita salus comitique mihique;
tertius e nobis Laestrygonis inpia tinxit
ora cruore suo. fugientibus instat et agmen
concitat Antiphates: coeunt et saxa trabesque
240 coniciunt merguntque viros merguntque carinas.
una tamen, quae nos ipsumque vehebat Ulixen,
effugit; amissa sociorum parte dolentes
multaque conquesti terris adlabimur illis,
quas procul hinc cernis (procul hinc, mihi crede, videnda
245 insula, visa mihi!), tuque, o iustissime Troum,
nate dea, (neque enim finito Marte vocandus
hostis es, Aenea) moneo, fuge litora Circes!
nos quoque Circaeo religata in litore pinu
Antiphatae memores inmansuetique Cyclopis
250 ire negabamus, et tecta ignota subire
sorte sumus lecti: sors me fidumque Politen
Eurylochumque simul nimiique Elpenora vini
bisque novem socios Circaea ad moenia misit.
quae simul attigimus stetimusque in limine tecti,
255 mille lupi mixtique lupis ursique leaeque
occursu fecere metum. sed nulla timenda,
nullaque erat nostro factura in corpore vulnus;

[**EFMNPUW**] 227 isse] esse **U**^{1} || 229 invidiae **Mh**^{2} | victos **FMN**^{1}**P**^{2}**hpv** captos **EN**^{2}**P**^{1}**UW** || 231 isse] ipse **FNU**^{1} || 233 lami **EFPWv** *Plan.* lamii **N**^{2}**U**^{1} imas **M** | veterem **EN**^{2}**UWv** veteris **FPh** veterum **M** | laestrygonis inquit in **EN**^{2}**UWv** (laeti **FP** laetam **M** latam **h**) cognoscimus **FMPh** || 234 venimus] impius **P** || 236 vixque] absque (*e* vosque) **M**^{2} || 237 *in marg.* **P**^{2} | e] a **MUWhp** || 239 et] in **M** || 241 ipsumque] fidumque **W** || 243 (i *ex* a)llabimur istis **v** || 244 videndum **E**^{1}**a** volandum **U** videnda est **P**^{2}**W**^{2}**hpv** || 250 et **EUv** (se *in ras.*)t **N**^{2}**P** sed **W** vel **Mh** nec **Fp** || 252 nimiique – vini **EFN**^{2}**PUWv** nimiumque – vini **h** nimioque – binos **M**(**N**^{1}) || 254 stetimusque] venimusque **N**^{1} simul atque **M** primoque **Wp** | limine] littore **P**^{1}

quin etiam blandas movere per aëra caudas
nostraque adulantes comitant vestigia, donec
260 excipiunt famulae perque atria marmore tecta
ad dominam ducunt. pulchro sedet illa recessu,
sollemni solio pallamque induta nitentem
insuper aurato circumvelatur amictu.
Nereides nymphaeque simul, quae vellera motis
265 nulla trahunt digitis nec fila sequentia ducunt,
gramina disponunt sparsosque sine ordine flores
secernunt calathis variasque coloribus herbas.
ipsa, quod hae faciunt, opus exigit, ipsa, quis usus
quove sit in folio, quae sit concordia mixtis,
270 novit et advertens pensas examinat herbas.
haec ubi nos vidit, dicta acceptaque salute
diffudit vultus et reddidit omina votis;
nec mora, misceri tosti iubet hordea grani
mellaque vimque meri cum lacte coagula passo,
275 quique sub hac lateant furtim dulcedine, sucos
adicit. accipimus sacra data pocula dextra.
quae simul arenti sitientes hausimus ore
et tetigit summos virga dea dira capillos
(et pudet et referam), saetis horrescere coepi
280 nec iam posse loqui, pro verbis edere raucum
murmur et in terram toto procumbere vultu,
osque meum sensi pando occallescere rostro,
colla tumere toris, et qua modo pocula parte
sumpta mihi fuerant, illa vestigia feci;
285 cumque eadem passis (tantum medicamina possunt)
claudor hara, solumque suis caruisse figura
vidimus Eurylochum: solus data pocula fugit;
quae nisi vitasset, pecoris pars una maneret
nunc quoque saetigeri, nec tantae cladis ab illo
290 certior ad Circen ultor venisset Ulixes.
Pacifer huic dederat florem Cyllenius album:

[**EFMNPUW**] 260 marmore] murice **N**[1] || 262 sollemni **FMN**[1]**hp** sublimi **EN**[2]**PU**[1]**W** sublimis **U**[2] || 268 *om.* **M**, *in ras.* **W** || 269 quoque **EN**[2]**UWav** | quae(ve *sscr.*) sit in foli(is *sscr.*) quae(rit *in ras.*) **P** || 270 avertens **Mp**[1] || 272—307 *om.* **M** || 272 omina votis **W**[2]**pv** omnia votis **U**[2]**W**[1] (omina **E**[2]**F**[2]**Ph** omnia **E**[1]**F**[1]**NUa**) vocis **EFPah** voce **NU** || 280 loqui **EN**[2]**UWv**[2] queri **FN**[1]**Pahpv**[1] || 281 terra **h** || 286 hara, solumque suis **FPWh** in antra suis, solum **EN**[2] (*in ras.*) **Uav** || 288 manerem *Gruter* || 290 ultor] ultro **FP**[2]**Wav**

moly vocant superi; nigra radice tenetur.
tutus eo monitisque simul caelestibus intrat
ille domum Circes et ad insidiosa vocatus,
295 pocula conantem virga mulcere capillos
reppulit et stricto pavidam deterruit ense.
inde fides dextraeque datae, thalamoque receptus
coniugii dotem sociorum corpora poscit.
spargimur ignotae sucis melioribus herbae
300 percutimurque caput conversae verbere virgae,
verbaque dicuntur dictis contraria verbis;
quo magis illa canit, magis hoc tellure levati
erigimur, saetaeque cadunt, bifidosque relinquit
rima pedes, redeunt umeri et subiecta lacertis
305 bracchia sunt. flentem flentes amplectimur illis
haeremusque ducis collo nec verba locuti
ulla priora sumus quam nos testantia gratos.
Annua nos illic tenuit mora, multaque praesens
tempore tam longo vidi, multa auribus hausi,
310 hoc quoque cum multis, quod clam mihi rettulit una
quattuor e famulis ad talia sacra paratis.
cum duce namque meo Circe dum sola moratur,
illa mihi niveo factum de marmore signum
ostendit iuvenale gerens in vertice picum,
315 aede sacra positum multisque insigne coronis.
quis foret et quare sacra coleretur in aede,
cur hanc ferret avem, quaerenti et scire volenti
'accipe' ait, 'Macareu, dominaeque potentia quae sit
hinc quoque disce meae; tu dictis adice mentem.
320 Picus in Ausoniis, proles Saturnia, terris
rex fuit, utilium bello studiosus equorum;
forma viro, quam cernis, erat: licet ipse decorem
adspicias fictaque probes ab imagine veram.
par animus formae; nec adhuc spectasse tot annos

[EFMNPUW] **292** moly *e Plan.* moli **A** || **295** virga(m *add. man. al.*) **U** || **297** inde] hinc **N^{1}** || **302** *in marg.* **P** | hoc] a **W** || **303** reliquit **E^{2}ahv** || **304** et *om.* **W** || **305** illis **EF^{3}(N^{1})Uap** illum **E^{2}F^{1}N^{2}Phv^{1}** ipsi **W** || **308** multaque] vitaque **MN** || **314** ostendit **MPWhp** ostendens **EFNUav** | picum **EN^{2}** (*in ras.*) **UW** saxum **F^{2}Ph** saxi **M** || **315** multis **N^{1}P** || **316** coleretur] celebretur **W** || **322** decorem **EMN^{2}PU^{1}h** colorem **FN^{1}U^{2}Wav** || **323** probes—veram] proles—vera **U** | verum **M^{2}** || **324** nec adh(anc *in ras.*) **M** | tot] per *edd. vett.* (*Heinsius*)

325 quinquennem poterat †Graia quater edere pugna†.
ille suos dryadas Latiis in montibus ortas
verterat in vultus, illum fontana petebant
numina, naiades, quas Albula quasque Numici,
quas Anienis aquae cursuque brevissimus Almo
330 Narve tulit praeceps et opacae Farfarus undae,
quaeque colunt Scythicae stagnum nemorale Dianae
finitimosque lacus; spretis tamen omnibus unam
ille colit nymphen, quam quondam in colle Palati
dicitur Ionio peperisse Venilia Iano.
335 haec ubi nubilibus primum maturuit annis,
praeposito cunctis Laurenti tradita Pico est,
rara quidem facie, sed rarior arte canendi,
unde Canens dicta est: silvas et saxa movere
et mulcere feras et flumina longa morari
340 ore suo volucresque vagas retinere solebat.
quae dum feminea modulatur carmina voce,
exierat tecto Laurentes Picus in agros,
indigenas fixurus apros, tergumque premebat
acris equi laevaque hastilia bina ferebat,
345 poeniceam fulvo chlamydem contractus ab auro.
venerat in silvas et filia Solis easdem,
utque novas legeret fecundis collibus herbas,
nomine dicta suo Circaea reliquerat arva;
quae simul ac iuvenem virgultis abdita vidit,
350 obstipuit: cecidere manu, quas legerat, herbae,
flammaque per totas visa est errare medullas.

328—329 (Numici aut Anienis ... Almo) *Priscianus 6.16* || **330** (et amoenae Farfarus umbrae [undae **F**]) *Servius in Aen. 7.715*

[**EFMNPUW**] **325** *in marg.* **E**^{2} | *locus corruptus, forte ob lacunam* | quinquennis *Francof.* quinque tamen **a** | poterat **FMN**^{2}**v** poteras **U** poteram **EPWhp** | quater edere pugna **A** se reddere pugna **U** quater Elide pugnam *ex Excerpt. Hercul. Heinsius* || *post* **325** gratus erat cunctis et munere dignus amore *Leidens.* || **326** latis **M**(**N**^{1})**h** altis **U**^{2} || **327** fontana *in ras.* **N**^{2} furtiva **M** (*ex* fortuna*?*) || **329** cursusque **M** | almo **PW**^{2} *Priscianus* al/o **M** albo **EFNUW**^{1}**hv** || **330** narne **M** | praeceps] preces **E** | opacae] amoenae *Servius* | farfarus *in ras.* **N**^{2} parius **M** | undae **EN**^{2}**UWv** umbrae **FMN**^{1}**Ph** *Servius* || **331** stagnum] regnum **F**^{2}**P**^{1} | memorale **E**^{1}**P**^{1}**U**^{1}**W** || **333** nymphen **FMPh** nympham **ENUW av** || **334** ionio **FNPh** hionio **M** ancipiti **EN**^{2}**UWp** || **337** facies **NP**^{2} || **344** ferebat] regebat **E** || **345** poeniceam *Heinsius* (*cf. 12.104*) ph(o)eniceam **A** | fulvoque **E** | contractus] compren(s)sus **EP**^{2}**U**^{1}**av**^{1} || **348** arva] antra **EN**^{2}**Uv** || **350** herbae **MNP**^{2}**Uh** herbas **EFN**^{3}**P**^{1}**Wav**

ut primum valido mentem collegit ab aestu,
quid cuperet, fassura fuit; ne posset adire,
cursus equi fecit circumfususque satelles.
355 'non' ait 'effugies, vento rapiare licebit,
si modo me novi, si non evanuit omnis
herbarum virtus nec me mea carmina fallunt.'
dixit, et effigiem nullo cum corpore falsi
finxit apri praeterque oculos transcurrere regis
360 iussit et in densum trabibus nemus ire videri,
plurima qua silva est et equo loca pervia non sunt.
haud mora, continuo praedae petit inscius umbram
Picus equique celer spumantia terga relinquit
spemque sequens vanam silva pedes errat in alta.
365 concipit illa preces et verba precantia dicit
ignotosque deos ignoto carmine adorat,
quo solet et niveae vultum confundere Lunae
et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
tum quoque cantato densetur carmine caelum,
370 et nebulas exhalat humus, caecisque vagantur
limitibus comites, et abest custodia regis.
nacta locum tempusque 'per, o, tua lumina' dixit,
'quae mea ceperunt, perque hanc, pulcherrime, formam,
quae facit, ut supplex tibi sim dea, consule nostris
375 ignibus et socerum, qui pervidet omnia, Solem
accipe nec durus Titanida despice Circen.'
dixerat; ille ferox ipsamque precesque relinquit,
et 'quaecumque es' ait, 'non sum tuus. altera captum
me tenet et teneat per longum, conprecor, aevum,
380 nec Venere externa socialia foedera laedam,
dum mihi Ianigenam servabunt fata Canentem.'
saepe retemptatis precibus Titania frustra,
'non inpune feres neque' ait 'reddere Canenti,
laesaque quid faciat, quid amans, quid femina, disces

[**EFMNPUW**] 353 possit **N** || 355 ait **M**(**N**[1])**Whp** tamen **EFN**[2]**PUav** || 357 nec me **EFPUWv** (me *in ras.*) n(ec *in ras.*) **N** et non **M** si non *Riese* || 359 (reg *in ras.* **N**[2])is **N** visus **Mh** || 360 iussit *in ras.* **N**[2] esset **M** | videtur **P** || 361 pl(urima *in ras.*) **N**[2] plenum **M** || 362 praedae] gratam **U** | umbras **M** || 363 reliquit **FN**[2]**Papv** || 365 precantia] venefica **EN**[2]**Up** | ducit **P**[1] || 367 et] in **M** || 368 subtexere] subducere **P**[2] || 369 cantando **M**[1]**N**[1]**p** | densetur **E**[1]**FN**[2](**P**[1])**Wh** densatur **E**[2]**P**[2]**Up** desertum **M**(**N**[1]) || 371 et] ut **N**[3]**U** | regi **h** || 377 relinquit **Mh** reli/quit **N** reliquit **FPapv** repellit **EUW** || 381 lanigeram **M** || 384 faciam **M** | amans (quid *add.* **N**[2]) **N**

385 rebus' ait, 'sed amans et laesa et femina Circe!'
Tum bis ad occasum, bis se convertit ad ortus,
ter iuvenem baculo tetigit, tria carmina dixit.
ille fugit, sed se solito velocius ipse
currere miratur; pennas in corpore vidit
390 seque novam subito Latiis accedere silvis
indignatus avem duro fera robora rostro
figit et iratus longis dat vulnera ramis.
purpureum chlamydis pennae traxere colorem,
fibula quod fuerat vestemque momorderat aurum,
395 pluma fit, et fulvo cervix praecingitur auro,
nec quicquam antiquum Pico nisi nomina restant.
Interea comites clamato saepe per agros
nequiquam Pico nullaque in parte reperto
inveniunt Circen (nam iam tenuaverat auras
400 passaque erat nebulas ventis ac sole recludi)
criminibusque premunt veris regemque reposcunt
vimque ferunt saevisque parant incessere telis.
illa nocens spargit virus sucosque veneni
et Noctem Noctisque deos Ereboque Chaoque
405 convocat et longis Hecaten ululatibus orat:
exsiluere loco (dictu mirabile) silvae,
ingemuitque solum, vicinaque palluit arbor,
sparsaque sanguineis maduerunt pabula guttis,
et lapides visi mugitus edere raucos,
410 et latrare canes et humus serpentibus atris
squalere et tenues animae volitare videntur.
attonitum monstris vulgus pavet; illa paventis
ora venenata tetigit mirantia virga,
cuius ab attactu variarum monstra ferarum

404—405 (et Noctem . . . convocat) *Priscianus 6.88*

[**EFMNPUW**] **385** *sic* **EFNPUWav** amans est laesa et **M** amans laesa est et **h** | circe est **v** || **386** occasum **MNW hp** occasus **EFPUv** | ortum **Wp** || **387** ter] tunc **W** || **388** *in marg.* **E** || **389** miratur **FMN^{1}PWhp** miratus **EN^{2}Uv** || **390** latiis **FPah** latis **A** || **391** duro] diro **EN^{2}U** || **393** traxere] tinxere **E** || **396** antiquum **M** *per corr.* antiquo **N** | (non *eras.*) nisi **M** | restat **PWp** || **400** ac **FMNUh** et **EPWapv** | recludi **FMP^{1}Wh** resolvi **EN^{2}** (*in ras.*) **P^{2}Upv** || **405** longis **FMN^{1}PWhpv** magnis **EN^{2}U** *inde* magicis *Heinsius* || **408** maduerunt] rubuerunt **EU^{1}Wp** || **411** videntur **FMN^{1}PWhp** silentum **EN^{2}U** || **412** paventis **M(N^{1})** paventum **A** clientum **a**

415 in iuvenes veniunt: nulli sua mansit imago.
Sparserat occiduus Tartessia litora Phoebus,
et frustra coniunx oculis animoque Canentis
exspectatus erat: famuli populusque per omnes
discurrunt silvas atque obvia lumina portant;
420 nec satis est nymphae flere et lacerare capillos
et dare plangorem (facit haec tamen omnia), seque
proripit ac Latios errat vesana per agros.
sex illam noctes, totidem redeuntia solis
lumina viderunt inopem somnique cibique
425 per iuga, per valles, qua fors ducebat, euntem;
ultimus adspexit fessam luctuque viaque
Thybris et in gelida ponentem corpora ripa:
illic cum lacrimis ipso modulata dolore
verba sono tenui maerens fundebat, ut olim
430 carmina iam moriens canit exequialia cygnus.
luctibus extremum tenues liquefacta medullas
tabuit inque leves paulatim evanuit auras.
fama tamen signata loco est, quem rite Canentem
nomine de nymphae veteres dixere coloni.'
435 Talia multa mihi longum narrata per annum
visaque sunt; resides et desuetudine tardi
rursus inire fretum, rursus dare vela iubemur;
ancipitesque vias et iter Titania vastum
dixerat et saevi restare pericula ponti:
440 pertimui, fateor, nactusque hoc litus adhaesi.'
Finierat Macareus, urnaque Aeneia nutrix
condita marmoreo tumulo breve carmen habebat:
HIC · ME · CAIETAM · NOTAE · PIETATIS · ALVMNVS
EREPTAM · ARGOLICO · QVO · DEBVIT · IGNE · CREMAVIT.

429—430 (verba ... cygnus) *Lact. in Stat. Theb. 5.341*

[EFMNPUW] **416** sparserat **FMNP^{2}U^{2}Wh** presserat **EF^{3}P^{1}U^{1}p** | Tartessia *Farnabius: nomen varie corruptum* **A** || **417** animoque oculisque **W** || **418** populique **Ua** || **421** haec] et **MN** || **422** ac] et **EPU** | Latios *ex suis Heinsius* latos **A** || **426—427** fessam – Thybris] tibris – fessam **MNh** || **427** et (in gelida *in ras.* **N^{2}**) longa **N** et iam longa **Mh** || **428** ipso(s *add.* **N^{2}**) – dolore(s *add.*) **Nv^{1}** || **431** extremis **M** | tenues **FM(N^{1})Phpv** teneras **EN^{2}UW** || **433** fama] forma **h^{1}** | quam **(M^{1})N^{1}W** || **434** c(oloni *in ras.*) **N^{2}** camenae **M** || **435** (narr *in ras.*)ata per a(nnum *in ras.*) **N^{2}** mutata per aevum **MWh** || **436** visaque **EF^{2}N^{2}UWp** multaque **MN^{1}h** miraque **P** || **441** unaque **FMN^{1}Ph** || **442** marmorea *e duobus Heinsius* || **443** notae] magnae **NU^{1}**

445 solvitur herboso religatus ab aggere funis,
et procul insidias infamataeque relinquunt
tecta deae lucosque petunt, ubi nubilus umbra
in mare cum flava prorumpit Thybris harena,
Faunigenaeque domo potitur nataque Latini,
450 non sine Marte tamen: bellum cum gente feroci
suscipitur, pactaque furit pro coniuge Turnus.
concurrit Latio Tyrrhenia tota, diuque
ardua sollicitis victoria quaeritur armis.
auget uterque suas externo robore vires,
455 et multi Rutulos, multi Troiana tuentur
castra. neque Aeneas Euandri ad moenia frustra,
at Venulus frustra profugi Diomedis ad urbem
venerat. ille quidem sub Iapyge maxima Dauno
moenia condiderat dotaliaque arva tenebat;
460 sed Venulus, Turni postquam mandata peregit,
auxilium petiit; vires Aetolius heros
excusat: nec se aut soceri committere pugnae
velle sui populos aut, quos e gente suorum
armet, habere ullos; 'neve haec commenta putetis,
465 admonitu quamquam renovetur luctus amarus,
perpetiar memorare tamen. postquam alta cremata est
Ilion et Danaas paverunt Pergama flammas
Naryciusque heros a Virgine virgine rapta,
quam meruit poenam solus, digessit in omnes,
470 spargimur et ventis inimica per aequora rapti
fulmina, noctem, imbres, iram caelique marisque
perpetimur Danai cumulumque Capherea cladis,
neve morer referens tristes ex ordine casus:
Graecia tum potuit Priamo quoque flenda videri.

[**EFMNPUW**] 445 ab a(gg *in ras.*)ere **N** (litto *in ras.*)re **M** || 447 nubibus **MN**^{1} | imber **N**^{1} unda **W** || 448 flava **MN**^{1}**h** fulva **EFN**^{2}**PUpv** multa **W** || 454 audet **U**^{1} || 456 moenia] limina **EN**^{2}**U** || 457 at **EFM**^{2}**N**^{3}**Php** et **MNU** set **W** | frustra] magnam **M** | urbem] arces **EN**^{2} || 461 et petiit **p** | auxiliumque petit **P**^{2}**W** || 462 aut *om.* **EUW** | pugnam **U**^{1} bello **P**^{2} || 463 sui] suis **MN**^{1} | populis **M** | aut] nec **EN**^{1}**U** || 464 ullos] viros (*ex* ulmos?) **Mp** || 465 admonitum **M** | renovetur luctus amarus **Mh** ren. luct. amaro **FP** removentur luctus amari **N** luctus renoventur amari **EUWpv** || 466 memorare] renovare **N**^{3} || 467 ilios **N**^{3}**W** | flammas **EN**^{2} (*in ras.*) **P**^{1}**UWhp** dextras **FMP**^{2} || 470 rapti] vecti **F**^{1} || 472 cumulumque] famulumque **M(N**^{1}**)h** | capharea **N**^{1}**U**^{2}**W** | cladis *in ras.* **N**^{2}, *add.* **h**^{2} vobis **M** || 473 referens **pv** *Par. 8000 et per corr.* **E**^{2}**N**^{2}**W**^{2} referam **A**

475 me tamen armiferae servatum cura Minervae
fluctibus eripuit; patriis sed rursus ab agris
pellor, et antiquo memores de vulnere poenas
exigit alma Venus, tantosque per alta labores
aequora sustinui, tantos terrestribus armis,
480 ut mihi felices sint illi saepe vocati,
quos communis hiems inportunusque Caphereus
mersit aquis, vellemque horum pars una fuissem.
ultima iam passi comites belloque fretoque
deficiunt finemque rogant erroris, et Acmon
485 fervidus ingenio, tum vero et cladibus asper,
'quid superest, quod iam patientia vestra recuset
ferre, viri?' dixit, 'quid habet Cytherea, quod ultra
(velle puta) faciat? nam dum peiora timentur,
est locus in voto; sors autem ubi pessima rerum est,
490 sub pedibus timor est securaque summa malorum.
audiat ipsa licet et, quod facit, oderit omnes
sub Diomede viros, odium tamen illius omnes
spernimus, et magno stat magna potentia nobis.'
talibus iratam Venerem Pleuronius Acmon
495 instimulat verbis stimulisque resuscitat iram.
dicta placent paucis; numeri maioris amici
Acmona corripimus; cui respondere volenti
vox pariter vocisque via est tenuata, comaeque
in plumas abeunt, plumis nova colla teguntur
500 pectoraque et tergum, maiores bracchia pennas
accipiunt, cubitique leves sinuantur in alas;
magna pedis digitos pars occupat, oraque cornu
indurata rigent finemque in acumine ponunt.
hunc Lycus, hunc Idas et cum Rhexenore Nycteus,

[**EFMNPUW**] **476** agris **MNUh** argis **EFP^{2}Wp** arvis **v** || **481** importunisque *Barb.* (*Heinsius*) || **482** fuissem **FMPh** fuisse **ENUWapv** || **484** erroris **N^{3}v^2** terroris **A** | acmon **U** (*Heinsius*) agmon **A** || **485** cladibus] talibus **M(N^1)P** ex cladibus **W** || **486—493** *hoc ordine in ras.* **F^{2}p**, **488. 486. 487** **MNPh**, **489—490** *post* **491** **P**, **489—491** *post* **492** **MN**, **489—490** *post* **493** **h** || **486** vestra] nostra **N** || **487** quod] quid **FMh** || **488** faciat **E^{2}F^{2}N^{2}P^{1}hpv** faciet **E^{1}NUW** faveant **M** || **489** voto **A** (*in ras.* **N^2**) *suspectum* votum *Magnus* vultum **M** *inde* vulnus *Merkel* | est *om.* **M** || **491** et] quin **P^2** vel **W** quam **h** || **493** sprevimus **Fa** || **494** iratum **M** || **495** stimulisque **FMPh** veteremque **EN^2** (*in ras.*) **UWp** || **496** numer(o *in ras.*) **M** || **497** Acmona] agmina **U** | volenti] paranti **N^{2}U^1** || **499** nova **MW** quoque **EFN^2** (*in ras.*) **PUap** || **501** cubitique — sinuantur **M^{2}N^{2}UW** cubitusque — sinuatur **FM^{1}N^{1}Ph** | curvantur **EN^{3}pv** || **502** pedum **W**

505 hunc miratur Abas, et dum mirantur, eandem
accipiunt faciem; numerusque ex agmine maior
subvolat et remos plausis circumvolat alis.
si, volucrum quae sit dubiarum forma, requiris,
ut non cygnorum, sic albis proxima cygnis.
510 vix equidem has sedes et Iapygis arida Dauni
arva gener teneo minima cum parte meorum.'
Hactenus Oenides; Venulus Calydonia regna
Peucetiosque sinus Messapiaque arva relinquit.
in quibus antra videt, quae multa nubila silva
515 et levibus guttis manantia semicaper Pan
nunc tenet, at quodam tenuerunt tempore nymphae.
Apulus has illa pastor regione fugatas
terruit et primo subita formidine movit;
mox, ubi mens rediit et contempsere sequentem,
520 ad numerum motis pedibus duxere choreas.
inprobat has pastor saltuque imitatus agresti
addidit obscenis convicia rustica dictis,
nec prius obticuit, quam guttura condidit arbor.
arbor enim est, sucoque licet cognoscere mores:
525 quippe notam linguae bacis oleaster amaris
exhibet; asperitas verborum cessit in illas.
Hinc ubi legati rediere negata ferentes
arma Aetola sibi, Rutuli sine viribus illis
bella instructa gerunt, multumque ab utraque cruoris
530 parte datur. fert, ecce, avidas in pinea Turnus
texta faces, ignesque timent, quibus unda pepercit.
iamque picem et ceras alimentaque cetera flammae
Mulciber urebat perque altum ad carbasa malum
ibat, et incurvae fumabant igne carinae,
535 cum memor has pinus Idaeo vertice caesas

[EFMNPUW] 505 dum] cum **P** | miratur **U**[1] || 507 sevolat **Ep** | plausis remos **W** | circumsonat **p** || 509 sic albis] albis sed **U** tamen albis **W** sit avis sed **M** s(ed *in ras.*) habebis **N** || 510 aurida **U** | fauni **M**(**N**[1]) || 513 reliquit **v** || 514 vident **M** || 515 guttis **EFN**[2]**UWp** cannis **MNP**[2]**hv** | manantia] nutantia *Faber* | seminaper **M** || 517 illa] nymphas **v** || 519 mens] nunc **M**(**N**[1]) || 521 saltumque—agrestem **M** || 523 obticuit] os tacuit **Mh** ob/ticuit **N** || 524 arbor enim est] arbore enim **M**(**N**[1]) || 525 bacis] foliis *Polle* || 526 illas **FNPUWhp** illa **M** illis **Eav** || 528 illis] ullis (u *ex* i **M**) **MNp** || 529 instructa **MU**[3]**h** infausta **A** (*in ras.* **N**[2]) infesta **F** || 530 datum **FP** || 531 texta **e**[2]**p** te(s *ex* c)ta **M** tecta **A** || 533 mulcifer **N**[1]**PUav** | (ma *in ras.*)lum **N** caelum **M** || 534 igne **MNWh** transtra **EFN**[2]**PU**[2]**pv** castra **U**[1] || 535 idae de **N**

sancta deum genetrix tinnitibus aëra pulsi
aeris et inflati conplevit murmure buxi
perque leves domitis invecta leonibus auras
'inrita sacrilega iactas incendia dextra,
540 Turne!' ait, 'eripiam, nec me patiente cremabit
ignis edax nemorum partes et membra meorum.'
intonuit dicente dea, tonitrumque secuti
cum saliente graves ceciderunt grandine nimbi,
aëraque et tumidum subitis concursibus aequor
545 Astraei turbant et eunt in proelia fratres.
e quibus alma parens unius viribus usa
stuppea praerupit Phrygiae retinacula puppis
fertque rates pronas medioque sub aequore mergit.
robore mollito lignoque in corpora verso
550 in capitum facies puppes mutantur aduncae,
in digitos abeunt et crura natantia remi,
quodque sinus fuerat, latus est, mediisque carina
subdita navigiis spinae mutatur in usum,
lina comae molles, antemnae bracchia fiunt;
555 caerulus, ut fuerat, color est; quasque ante timebant,
illas virgineis exercent lusibus undas
naides aequoreae; durisque in montibus ortae
molle fretum celebrant, nec eas sua tangit origo;
non tamen oblitae, quam multa pericula saevo
560 pertulerint pelago, iactatis saepe carinis
supposuere manus, nisi siqua vehebat Achivos:
cladis adhuc Phrygiae memores odere Pelasgos,
Neritiaeque ratis viderunt fragmina laetis
vultibus et laetis videre rigescere puppim
565 vultibus Alcinoi saxumque increscere ligno.
Spes erat, in nymphas animata classe marinas

[**EFMNPUW**] 536 aera **MNUh** aethera **EFPWpv** | pulsis **MN**^{1} || 537 murmura **M** || 538 domitis] motis **W** || 539 iactans **F**^{1}**M** iacta **E** || 540 cremavit **N**^{1}**U** || 544 concursibus] congressibus **W** || 547 praerupit **ENW** praerumpit **p** prorupit **FMPUah** | puppis] classis **Eapv** || 548 mersit **FPav** || 549 corpora **EMPp** corpore **FNUWhv** || 550 faciem **W** || 552 sinus] prius **N**^{1} latus **Wp** | latus est] (sinus *in ras.*) est **W** || 553 (sp *in ras.*)in(e) **N**^{2} linguae **M** || 555 timebant] tenebant **P**^{1} || 557 naiades **MNW** | durisque **FMN**^{1}**PWh** summisque **EN**^{2}**Upv** || 559 saevo] saepe **M** *Laur. 36.6* || 561 supposuisse **FM**(**N**^{1}) | siqua] qua **FN**^{2} quae **MW** | revehebat **W** gestabat **N**^{1} | veniebat achivis **M** || 563 laetae **M** || 564 vultus **M** | laetae **FMP** || 565 *om.* **MN**^{1}, *inter lin.* **N**^{2} | vultibus] cautibus **P**^{1}

posse metu monstri Rutulum desistere bello.
perstat, habetque deos pars utraque, quodque deorum est
instar, habent animos; nec iam dotalia regna
570 nec sceptrum soceri nec te, Lavinia virgo,
sed vicisse petunt deponendique pudore
bella gerunt; tandemque Venus victricia nati
arma videt, Turnusque cadit: cadit Ardea, Turno
sospite dicta potens. quem postquam barbarus ensis
575 abstulit et tepida patuerunt tecta favilla,
congerie e media tum primum cognita praepes
subvolat et cineres plausis everberat alis.
et sonus et macies et pallor et omnia, captam
quae deceant urbem, nomen quoque mansit in illa
580 urbis, et ipsa suis deplangitur Ardea pennis.
Iamque deos omnes ipsamque Aeneia virtus
Iunonem veteres finire coegerat iras,
cum bene fundatis opibus crescentis Iuli
tempestivus erat caelo Cythereius heros,
585 ambieratque Venus superos colloque parentis
circumfusa sui 'numquam mihi' dixerat 'ullo
tempore dure pater, nunc sis mitissimus, opto,
Aeneaeque meo, qui te de sanguine nostro
fecit avum, quamvis parvum des, optime, numen,
590 dummodo des aliquod. satis est inamabile regnum
adspexisse semel, Stygios semel isse per amnes.'
adsensere dei, nec coniunx regia vultus
inmotos tenuit placatoque adnuit ore.
tum pater 'estis' ait 'caelesti numine digni,
595 quaeque petis, pro quoque petis: cape, nata, quod optas.'
Fatus erat. gaudet gratesque agit illa parenti

574—577 *locum Ovidii de Ardea in avem conversa respexit Servius in Aen. 7.412*

[EFMNPUW] 567 monstri Rutulum] motis rutulis M || 568 quisque deorum (est *om.*) *in ras.* W || 569 nec] tam p || 570 te] iam M || 571 sed] se N^{2}p | deponendoque dolorem M || 572 (ger *in ras.*)unt N^{2} petunt FMP^{2}h || 573 turno *in ras.* N^{2} virgo M || 574 hospite victa MN^{1} | quem U quam A | ensis] ignis N^{3}P W^{1}p || 575 trepida v | latuerunt We^{2}p || 576 e MN^{3}Whp in EFN^{1}Ua *om.* P || 578 captas U || 579 doceant N^{1}U^{1} | urbe(s *in ras.*) U || 582 coegerat EWpv co(h)ercuit A || 583 bene] sene M || 587 opto] oro a^{3} || 588 te] se N || 589 parvo M | numen] munus P^{2}p || 590 aliquid Fe^{2}p || 594 estis ait – digni M(N^{1}) PWhp est is ait – dignus EN^{2}Uv ipse ait est – dignus Fa | caelesti] placato Mh | numine FMNhv munere EN^{2}PUWp || 596 factus M *Laur. 36.7* | sic fatur p

perque leves auras iunctis invecta columbis
litus adit Laurens, ubi tectus harundine serpit
in freta flumineis vicina Numicius undis.
600 hunc iubet Aeneae, quaecumque obnoxia morti,
abluere et tacito deferre sub aequora cursu.
corniger exsequitur Veneris mandata suisque,
quidquid in Aenea fuerat mortale, repurgat
et respersit aquis: pars optima restitit illi.
605 lustratum genetrix divino corpus odore
unxit et ambrosia cum dulci nectare mixta
contigit os fecitque deum; quem turba Quirini
nuncupat Indigetem temploque arisque recepit.
Inde sub Ascanii dicione binominis Alba
610 resque Latina fuit. succedit Silvius illi,
quo satus antiquo tenuit repetita Latinus
nomina cum sceptro. clarus subit Alba Latinum,
Epytus ex illo est. post hunc Capetusque Capysque,
sed Capys ante fuit. regnum Tiberinus ab illis
615 cepit et in Tusci demersus fluminis undis
nomina fecit aquae; de quo Remulusque feroxque
Acrota sunt geniti. Remulus maturior annis
fulmineo periit, imitator fulminis, ictu.
fratre suo sceptrum moderatior Acrota forti
620 tradit Aventino; qui, quo regnarat, eodem
monte iacet positus tribuitque vocabula monti.
Iamque Palatinae summam Proca gentis habebat:
rege sub hoc Pomona fuit, qua nulla Latinas
inter hamadryadas coluit sollertius hortos,
625 nec fuit arborei studiosior altera fetus;
unde tenet nomen. non silvas illa nec amnes,
rus amat et ramos felicia poma ferentes.

599 sqq. *locum de transformatione Aeneae in Indigetem respexit Servius in Aen. 1.259, 6.134*

[**EFMNPUW**] **600** mortis **Mh** || **601** tacito] laeto **W** | aequore **N**[2]**U** || **604** respergit **e**[2] || **609** innominis **M** || **610** latina fuit *per corr.* **N**[2] ruat (n *ex* f)ati *in ras.* **M** | succedit **FMPh** successit **EN**[2]**UW** || **612** clarus] natus **p** durus **av** clarum *Naugerius* | alba latinum *Excerpta Calandrae et codd. Moreti* ecce latino (latinum **U**[3] latinus **M**) **A** || **613** epy(i)tus **M**[2]**Uh** epithos **P** *peiora alii* | est *om.* **W** || **615** coepit **FM** | demersus **MN**[1]**UWhp** di- **EFN**[2]**Pv** || **621** monti] montis **M** || **622** Palatinae summam Proca *Naugerius e Fast. 4.52* palatinus (palatina(e) **M**[2]) summae loca **A** || **623** latinos **EFPUWv** || **627** rus] rursus **M**[1]**N**[1]

nec iaculo gravis est, sed adunca dextera falce,

qua modo luxuriem premit et spatiantia passim

630 bracchia conpescit, fisso modo cortice lignum

inserit et sucos alieno praestat alumno.

nec sentire sitim patitur bibulaeque recurvas

radicis fibras labentibus inrigat undis.

hic amor, hoc studium; Veneris quoque nulla cupido est.

635 vim tamen agrestum metuens pomaria claudit

intus et accessus prohibet refugitque viriles;

quid non et Satyri, saltatibus apta iuventus,

fecere et pinu praecincti cornua Panes

Silenusque suis semper iuvenilior annis

640 quique deus fures vel falce vel inguine terret,

ut poterentur ea? sed enim superabat amando

hos quoque Vertumnus neque erat felicior illis.

o quotiens habitu duri messoris aristas

corbe tulit verique fuit messoris imago!

645 tempora saepe gerens faeno religata recenti

desectum poterat gramen versare videri;

saepe manu stimulos rigida portabat, ut illum

iurasses fessos modo disiunxisse iuvencos;

falce data frondator erat vitisque putator;

650 induerat scalas: lecturum poma putares;

miles erat gladio, piscator harundine sumpta;

denique per multas aditum sibi saepe figuras

repperit, ut caperet spectatae gaudia formae.

ille etiam picta redimitus tempora mitra,

655 innitens baculo positis ad tempora canis

adsimulavit anum cultosque intravit in hortos

pomaque mirata est. 'tanto' que 'potentior!' inquit,

[**EFMNPUW**] **629** luxuriam **Up**^{1} | passim *in ras.* **N**^{2} contra **M** || **630** fissa **EFPa** || **631** praestat] praebet **EPWp** || **632** re(c *in ras.*)u(r *in ras.*)va(s *in ras.*) **N**^{2} repugnans **M** repurgans *Ellis* || **633** latentibus **P** || **634** est *om.* **EW** || **635** pomeria **EN**^{2}**PU** || **637** satyris **M** | s(*ex* i **N**)alta(n)tibus **FN** iactantibus **M** || **638** succincti **P** || **639** silenusque **FM**^{1}**N**^{1}**Php** silvanusque **EN**^{2}**UWav** || **641** potirentur **EMN**^{2}**PU**^{1} (*cf. ad 13.130*) || **644** verique] durique **P** || **646** desectum] desertum **FMN**^{1}**p** defectum **W** | versasse **We**^{2}**p** || **647** ut *in ras.* **N**^{2} at **M** || **648** iurares *ex Oxon. Heinsius* || **653** spectatae] speratae **N**^{3} || **656** ad(s)similavit **FN** || **657** potentior **FMPh** peritior **EN**^{2}(peri *in ras.*) **UWv** | pomaque mirata est, hinc (miratur, mox *Voss.*) se convertit ad illam *Berol. 270.4, Voss.* || *post* **657** omnibus es nymphis quas continet albula ripis *Parmensis*

paucaque laudatae dedit oscula, qualia numquam
vera dedisset anus, glaebaque incurva resedit
660 suspiciens pandos autumni pondere ramos.
ulmus erat contra speciosa nitentibus uvis:
quam socia postquam pariter cum vite probavit,
'at si staret' ait 'caelebs sine palmite truncus,
nil praeter frondes, quare peteretur, haberet;
665 haec quoque, quae iuncta vitis requiescit in ulmo,
si non iuncta foret, terrae adclinata iaceret;
tu tamen exemplo non tangeris arboris huius,
concubitusque fugis nec te coniungere curas.
atque utinam velles! Helene non pluribus esset
670 sollicitata procis nec quae Lapitheia movit
proelia nec coniunx †timidi aut† audacis Ulixei.
nunc quoque, cum fugias averserisque petentes,
mille viri cupiunt et semideique deique
et quaecumque tenent Albanos numina montes;
675 sed tu, si sapies, si te bene iungere anumque
hanc audire voles, quae te plus omnibus illis,
plus quam credis, amo, vulgares reice taedas
Vertumnumque tori socium tibi selige. pro quo
me quoque pignus habes: neque enim sibi notior ille est,
680 quam mihi, nec passim toto vagus errat in orbe,
haec loca magna colit, nec, uti pars magna procorum,
quas modo vidit, amat: tu primus et ultimus illi
ardor eris, solique suos tibi devovet annos.
adde, quod est iuvenis, quod naturale decoris
685 munus habet formasque apte fingetur in omnes

[**EFMNPUW**] 658 *'versus mendosus' Slater* || 660 suscipiens **N**^{2}**Uv** suscipiunt **M(N**^{1}**)** | pandos] patulos **v** curvos **N**^{3}**U**^{2}**p** | pondere] frigore **U**^{1} || 661 nitentibus **FMN**^{1}**h** tumentibus **EN**^{2} **P**^{2}**UWav** || 662 socia *in ras.* **N**^{2} copiam **FM** | postquam socia **av** | (cum vi *in ras.*)te **N**^{2} virtute **M** || 663 at] o **P** | assistas et ait **M** | caelebs *in ras.* **N**^{2} praeceps **FM** || 664 frondes] lignum **W** || 665 iuncta – ulmo **A** in iuncta est – ulmo **F** iuncta est – illo **M(N**^{1}**)** || 666 iuncta **A** *suspectum ob ineptam iterationem* nuda **Mh** nupta *ex Bonon., Berol., Thuan. Heinsius* | terrae acclinata **EN**^{2}**UW** terraeque acclina **FMN**^{1}**Ph** || 668 coniungere **P**^{2}**Wp** contingere **A** || 670 (lapit *in ras.*)eia **N**^{2} semeleia **M** || 671 timidi aut **A** *locus desperatus* timidi haud **W**, *ut coniec. Ellis* timidis audacis *Heinsius: forsitan lateat sub* timidi *nomen nescioquod aut substantivum sicut* Tyrii (*sc. Sychaei*). *temptavi etiam* imitanda || 675 tu] te **F**^{1}**M(N**^{1}**)** | si tu sapias **W** || 678 selige **FM(N**^{1}**)h** di(e)lige **EN**^{3}**PUWpv** || 679 habes **MN** habe **A** | sibi **P**^{2} **U**^{2}**W** tibi **A** || 680 toto passim **EW** (*in ras.*) **p** || 681 haec] nec **PWp** || 682 quas **M**^{1}**N**^{1}**U**^{2}**h** quam **A** || 683 *om.* **M** || 684 decorus **M**

et, quod erit iussus, iubeas licet omnia, fiet.
quid, quod amatis idem? quod, quae tibi poma coluntur,
primus habet laetaque tenet tua munera dextra?
sed neque iam fetus desiderat arbore demptos
690 nec, quas hortus alit, cum sucis mitibus herbas,
nec quicquam nisi te. miserere ardentis et ipsum,
quod petit, ore meo praesentem crede precari
ultoresque deos et pectora dura perosam
Idalien memoremque time Rhamnusidis iram.
695 quoque magis timeas (etenim mihi multa vetustas
scire dedit), referam tota notissima Cypro
facta, quibus flecti facile et mitescere possis.

Viderat a veteris generosam sanguine Teucri
Iphis Anaxareten humili de stirpe creatus;
700 viderat et totis perceperat ossibus aestum
luctatusque diu, postquam ratione furorem
vincere non potuit, supplex ad limina venit
et modo nutrici miserum confessus amorem,
ne sibi dura foret, per spes oravit alumnae
705 et modo de multis †alicui blanditus amicis†
sollicita petiit propensum voce favorem;
saepe ferenda dedit blandis sua verba tabellis,
interdum madidas lacrimarum rore coronas
postibus intendit posuitque in limine duro
710 molle latus tristisque serae convicia fecit.
saevior illa freto surgente cadentibus Haedis,
durior et ferro, quod Noricus excoquit ignis,
et saxo, quod adhuc vivum radice tenetur,

693 (suadeat qui etiam potest pectora dura mollire) *locum Ovidii respexisse videtur Ambros. Expos. Luc. 7.608–9*

[EFMNPUW] **687** quod quae] quid quae **FMU** quid quod **N** || **689** fetus] fructus **v** || **693** ultoresque] victoresque **M**(**N**^{1}) || **694–695** *in ras.* **F**^{2} || **694** idalien **MW** idaliam **EF**^{2}**N**^{2} (am *in ras.*) **PUahpv** || **695** quodque **N**^{1}**a** | timeas] caveas **EPapv** || **700** (ossi *in ras.*)bus **N**^{2} ignibus **FMh** | aestum **FMNPWh** ignes **EN**^{2}**Uapv** || **703** amorem est **FMNh** || **704** ne] neu *Riese* || **704–706** *om.* **W**^{1}, **706. 705** **U**, **705–707** *om.* **MN**^{1}, *in marg.* **N**^{2}: *versus suspecti* || **705** blanditus amicis **PW**^{2}**e**^{2}**p** blandita ministris **EFUv**^{1} suadendo ministris **N**^{2}**v**^{2} blanditus cuique ministris *Paris. 8000 et ex suis Heinsius* || **706** perpensum **EN**^{2}**PW**^{2}**apv** perpe(s *in ras.*)sum **U**^{2} || **710** serae **M**^{2}**W**^{2} *Laur. 36.7 et 17* ferae **EFNPUv** | fecit] dixit **W** || **711** Haedis *Const. Fan.* austris **A** || **712** excoquit] efficit **a** || **713** vivum] nimium **v** (*corr.*)

spernit et inridet factisque inmitibus addit
715 verba superba ferox et spe quoque fraudat amantem.
non tulit inpatiens longi tormenta doloris
Iphis et ante fores haec verba novissima dixit:
'vincis, Anaxarete, neque erunt tibi taedia tandem
ulla ferenda mei. laetos molire triumphos
720 et Paeana voca nitidaque incingere lauro!
vincis enim, moriorque libens. age, ferrea, gaude!
certe aliquid laudare mei cogeris, eritque
quo tibi sim gratus, meritumque fatebere nostrum.
non tamen ante mihi curam excessisse memento
725 quam vitam, geminaque simul mihi luce carendum est.
nec tibi fama mei ventura est nuntia leti;
ipse ego, ne dubites, adero praesensque videbor,
corpore ut exanimi crudelia lumina pascas.
si tamen, o superi, mortalia facta videtis,
730 este mei memores (nihil ultra lingua precari
sustinet) et longo facite ut narremur in aevo
et, quae dempsistis vitae, date tempora famae.'
Dixit et ad postes ornatos saepe coronis
umentes oculos et pallida bracchia tollens,
735 cum foribus laquei religaret vincula summis,
'haec tibi serta placent, crudelis et impia?' dixit
inseruitque caput, sed tum quoque versus ad illam,
atque onus infelix elisa fauce pependit.
icta pedum motu trepidantem et †multa timentem†
740 visa dedisse sonum est adapertaque ianua factum
prodidit; exclamant famuli frustraque levatum
(nam pater occiderat) referunt ad limina matris;
accipit illa sinu conplexaque frigida nati

[**EFMNPUW**] **715** fraudat] fallit **N**^{3}**av** || **716** doloris] laboris **U** || **718** tibi] mihi **M** || **719** m(ei *in ras.*) **N**^{2} mihi **F**^{1} tibi **M** || **720** nitida praecingere **a** | lauru **M** || **722** eritque **A** (*in ras.* **N**^{2}) amoris **M** || **724** mihi **A** (*in ras.* **N**^{2}) tibi **FM** tui **e**^{3} | curam excessisse **EN**^{2} (*in ras.*) **UW** curamque egisse **F**^{1} (*ut vid.*) **M** curamque finisse **F**^{2} curam fuisse **P** curam finisse **h** curam fugisse *Heinsius* || **725** vita **M** | est *om.* **FMP**, *eras.* **W** || **727** videbo **M** || **728** p(o *in ras.*)scas **M**^{2} || **731** ut *om.* **FMNh** | faciet narretur **M** | ut memoremur **v** || **733** ad postes] appositis **MN**^{1} *et ut vid.* **F**^{1} | ornatos] laudatos (**F**^{1})**MN**^{1}**h** || **735** summi **MN**^{1} || **738** onus] unus **N**^{1} una **M** || **739** trepidantum—timentum **v** *Amplon. F. 2 et quattuor Heinsiani* | et cuncta paventem **W** | moventem *Laur. 36.7* gementem *Laur. 36.8, alii alia* || **740** adopertaque **MN**

membra sui postquam miserarum verba parentum
745 edidit et matrum miserarum facta peregit,
funera ducebat mediam lacrimosa per urbem
luridaque arsuro portabat membra feretro.
forte viae vicina domus, qua flebilis ibat
pompa, fuit, duraeque sonus plangoris ad aures
750 venit Anaxaretes, quam iam deus ultor agebat.
mota tamen 'videamus' ait 'miserabile funus'
et patulis iniit tectum sublime fenestris,
vixque bene inpositum lecto prospexerat Iphin,
deriguere oculi, calidusque e corpore sanguis
755 inducto pallore fugit, conataque retro
ferre pedes haesit, conata avertere vultus
hoc quoque non potuit, paulatimque occupat artus,
quod fuit in duro iam pridem corpore, saxum.
neve ea ficta putes, dominae sub imagine signum
760 servat adhuc Salamis, Veneris quoque nomine templum
Prospicientis habet. – quorum memor, o mea, lentos
pone, precor, fastus et amanti iungere, nymphe:
sic tibi nec vernum nascentia frigus adurat
poma nec excutiant rapidi florentia venti!'
765 Haec ubi nequiquam formas deus aptus in omnes
edidit, in iuvenem rediit et anilia demit
instrumenta sibi talisque apparuit illi,
qualis ubi oppositas nitidissima solis imago
evicit nubes nullaque obstante reluxit,
770 vimque parat, sed vi non est opus, inque figura
capta dei nympha est et mutua vulnera sensit.
Proximus Ausonias iniusti miles Amuli
rexit opes, Numitorque senex amissa nepotis

[**EFMNPUW**] 744 miserorum *Heinsius* (*auctore* **p** *qui re vera praebet* miserarum) || 746–747 ducuntur – portantur **P** || 748 domus – viae **Ep** || 749 sonus] domus **FM** | plangoris **ENPWv**^{2} clangoris **FMUahv**^{1} || 750 anaxarete **M** *inde* -tae *Korn* || 751 *post* mota *distinx. Vollmer, Ellis* || 752 iniit] scandit **N** || 753 vix **F** || 754 deriguere **M** di- **A** || 758 corpore] pectore **EWp** | saxum est (**F**^{1})**MN** || 760 (s *in ras.*)al(amis *in ras.*) **N**^{2} almum **M** thalamus **a** || 761 o mea] omnia **MN**^{1} optima **W** || 762 nymphe **E**^{1}**FNPWhp** nympha **M**^{2}**Uv**^{2} || 763 si(c *add.*) tibi n(ec *in ras.*) **N**^{2} si tibi nil **M** || 765 *om.* **N**^{1}, *inter lin.* **N**^{2} | forma **EMh** | actus **M**^{2} | in omnes] anili **Mh** || 766 demit **FM**(**N**^{1})**Ph** dempsit **EN**^{2}**UW**^{2}**pv** || 768 opposita **M** appositas **N**^{2}**Up** positas **N**^{1} || 769 nube(s *eras.*) **M** || 770 sed opus non est vi namque **p** | figura] nitore **W** || 771 nymphae **Mp** nymphe **h** || 773 nexit **M** | nepotum *Laur. 36.8* (*Naugerius*)

munere regna capit, festisque Palilibus urbis
775 moenia conduntur, Tatiusque patresque Sabini
bella gerunt, arcisque via Tarpeia reclusa
dignam animam poena congestis exuit armis.
  Inde sati Curibus tacitorum more luporum
ore premunt voces et corpora victa sopore
780 invadunt portasque petunt, quas obice firmo
clauserat Iliades; unam tamen ipsa reclusit
nec strepitum verso Saturnia cardine fecit.
sola Venus portae cecidisse repagula sensit
et clausura fuit, nisi quod rescindere numquam
785 dis licet acta deum; Iano loca iuncta tenebant
naides Ausoniae gelido rorantia fonte:
has rogat auxilium, nec nymphae iusta petentem
sustinuere deam venasque et flumina fontis
elicuere sui; nondum tamen invia Iani
790 ora patentis erant, neque iter praecluserat unda:
lurida supponunt fecundo sulphura fonti
incenduntque cavas fumante bitumine venas.
viribus his aliisque vapor penetravit ad ima
fontis et, Alpino modo quae certare rigori
795 audebatis aquae, non ceditis ignibus ipsis.
flammifera gemini fumant adspergine postes,
portaque nequiquam rigidis promissa Sabinis
fonte fuit praestructa novo, dum Martius arma
indueret miles: quae postquam Romulus ultro

779—781 (at [*sic* **PAGL** ut **RBDHK**] corpora ... invadunt [invadant **RBDH**] ... premunt [premant **RBDHK**] ... Iliades) *Priscianus 2.34*

[**EFMNPUW**] 774 parilibus **EFa** paratibus **UW** || 776 arcis(que *in ras.*) **N**^{2} arcisve **M** || 777 animi poenam **M** | poenae **U**^{1}**av** | exuit **U**^{2}**Whpv** eruit **EFMNU**^{1}**a** edidit **P** || 779 premunt **PU**^{2}**Wpv** fremunt **EFMNU**^{1}**a h** | vocis **E**^{1}**F** | soporis **M** || 779—780 ut—invadant—petant (premant *Prisc.*) **W** *Priscianus* || 780 firma **F** fultas *Prisc.* || 781 reclusit **FMPWhp** recludit **EN**^{2} (*in ras.*) **U**^{1} || 784 n(ec *in ras.*) clausura f(oret *in ras.*) **M**^{2} || 787 iusta] iussa **M** || 788 flumina] semina **W** || 790 patentis **EN**^{2} (*prim.* t *in ras.*) **Uv** parentis **F**^{1}**MPWh** | nec **E** | neque alter clauserat **M** || 791 fecundos—fontis **N**^{1} || 791—792 subponuntque (*om.* fecundo—incenduntque) cavas **M**^{1}(**N**^{1}) || 792 *inter lin.* **N**^{2} || 793 vapor] pavor **E** || 795 non **FMh** n(ec *in ras.*) **N**^{2} nunc **EPUWv** || 796 flammigera **Pp** || 798 praestructa **EN**^{2} (struc *in ras.*) **P**^{2}**Wp** praestricta **P**^{1}**U** praerupta **F**^{2}**Mh** | novo] in quo **M** || 799 induerat **M** *Laur. 36.6 et 16* | quae **FNWhpv** quem **EPUa** *om.* **M** | romulus/// (ultro *in ras.*) **N**^{2} romulus cruorem **M** (*ex 801*)

800 obtulit, et strata est tellus Romana Sabinis
corporibus strata estque suis, generique cruorem
sanguine cum soceri permiscuit inpius ensis,
pace tamen sisti bellum nec in ultima tantum
decertare placet Tatiumque excedere regno.
805 Occiderat Tatius, populisque aequata duobus,
Romule, iura dabas, posita cum casside Mavors
talibus adfatur divumque hominumque parentem:
'tempus adest, genitor, quoniam fundamine magno
res Romana valet et praeside pendet ab uno,
810 praemia (sunt promissa mihi dignoque nepoti)
solvere et ablatum terris inponere caelo.
tu mihi concilio quondam praesente deorum
(nam memoro memorique animo pia verba notavi)
'unus erit, quem tu tolles in caerula caeli'
815 dixisti: rata sit verborum summa tuorum!'
adnuit omnipotens et nubibus aëra caecis
occuluit tonitruque et fulgure terruit orbem:
quae sibi promissae sensit data signa rapinae,
innixusque hastae pressos temone cruento
820 inpavidus conscendit equos Gradivus et ictu
verberis increpuit pronusque per aëra lapsus
constitit in summo nemorosi colle Palati
reddentemque suo non regia iura Quiriti
abstulit Iliaden: corpus mortale per auras
825 dilapsum tenues, ceu lata plumbea funda
missa solet medio glans intabescere caelo;

824–825 (tenues dilapsus in auras) *sic imitatur Paulinus Petricorda Vita Martini 3.409* || **825–826** (ut lata ... caelo) *Priscianus 6.95, 7.38*

[**EFMNPUW**] **800** optulit **EMNU** || **801** strata estque **EN^{2}UWh^2** strataque **FMN^{1}Ph^{1}p** | generique] cinerisque **MN^1** || **803** bellum sisti **W** | tantum **FMWh** ferro **EN^2** (*in ras.*) **PUv** || **804** accedere **Eapv** || **810** sunt **E^{1}FMNh** sint **E^{2}U** nunc **PW** iam **apv** quae *ex suis Heinsius* | dignaque **FM** || **813** pia verba] tua verba **MU^{2}h** promissa **W^2** *in ras.* || **814** *versus Ennii* (*etiam ad Fast. 2.487*) | tollas **MN^1** pones **p** | caerula] nubila **U^2** sidera **N^{2}Wp** || **815** sunt **M** sint **N^1** || **816** caecis **EN^{2}U** caeli **FM(N^1)P^{1}W** || **817** urbem **N^{2}U^{2}av** (*cf. Hor. c. 1.2.4*) || **818** qua(e *eras.*) **M** | data] rata **M** || **820** impavidos **v** || **821** pronusque **MN^{1}hp** pronumque **EFN^{2}PWav** pronaque **U** | aera] aethera **W** || **823** non **EFNPhv** nunc **UW** (ia *in ras.*)m **M** | non regia] regalia **p** | tura quirino **M** | quiri(ni *in ras.*) **F** || **825** delapsum **M** dilapsum est **W** | ceu **N** sic *in ras.* **M^2** ut **A** (*etiam Priscianus*)

pulchra subit facies et pulvinaribus altis
dignior est qualis trabeati forma Quirini.
Flebat ut amissum coniunx, cum regia Iuno
830 Irin ad Hersiliam descendere limite curvo
imperat et vacuae sua sic mandata referre:
'o et de Latia, o et de gente Sabina
praecipuum, matrona, decus, dignissima tanti
ante fuisse viri, coniunx nunc esse Quirini,
835 siste tuos fletus et, si tibi cura videndi
coniugis est, duce me lucum pete, colle Quirini
qui viret et templum Romani regis obumbrat.'
paret et in terram pictos delapsa per arcus
Hersilien iussis conpellat vocibus Iris.
840 illa verecundo vix tollens lumina vultu
'o dea (namque mihi nec, quae sis, dicere promptum est,
et liquet esse deam), duc, o duc' inquit 'et offer
coniugis ora mihi! quem si modo posse videre
fata semel dederint, caelum accepisse fatebor.'
845 nec mora, Romuleos cum virgine Thaumantea
ingreditur colles: ibi sidus ab aethere lapsum
decidit in terras, a cuius lumine flagrans
Hersilie crinis cum sidere cessit in auras.
hanc manibus notis Romanae conditor urbis
850 excipit et priscum pariter cum corpore nomen
mutat Horamque vocat, quae nunc dea iuncta Quirino est.

[831—851 **EFNPUW**] 827 subit] fuit **MP**^{1} | altis] aptis **F** || 828 est qualis] est quam sit **P** et qualis *Vat. 5179* || 830 irim **M** | hersiliem **MN**^{1} | limite] tramite **p** | *hactenus* **M** *in fine fol. 119r* || 831 sua sic (sit) **N**^{2}**U**^{1}**Wh** suasit **EFN**^{1}**Pav** || 832 latia *Laur. 36.7* (*Heinsius*) latio **A** || 835—836 *in marg.* **P** || 836 lucem **U**^{1} || 837 viret] tegit **W** | regis] iuris **P**^{1} || 838 pictos] varios **p** | dilapsa **P** | *hactenus* **N**^{1} *in fine fol. 188v,* 839—851 *suppl. altera manus Beneventana fol. 189r* || 843 quem] quae **Whpv** || 844 semel] mihi **P** | fatebor] videbor **FN**^{3}**Pahv** || 845 virgine] coniuge **Ph** || 846 ibi] ubi **U**^{1}**Wap** || 847 ac huius **h** | fragrans **h** || 848 hersilie **A** (*nom. sing.*) Hersiliae *edd. vett.* (*Slater*) || 850 priscum] positum **h** || 851 est *om.* **EW**^{2}**a**

LIBER QVINTVS DECIMVS

Quaeritur interea, quis tantae pondera molis
sustineat tantoque queat succedere regi;
destinat imperio clarum praenuntia veri
fama Numam. non ille satis cognosse Sabinae
5 gentis habet ritus: animo maiora capaci
concipit et, quae sit rerum natura, requirit.
huius amor curae patria Curibusque relictis
fecit, ut Herculei penetraret ad hospitis urbem;
Graia quis Italicis auctor posuisset in oris
10 moenia, quaerenti sic e senioribus unus
rettulit indigenis veteris non inscius aevi:
'Dives ab Oceano bubus Iove natus Hiberis
litora felici tenuisse Lacinia cursu
fertur et armento teneras errante per herbas
15 ipse domum magni nec inhospita tecta Crotonis
intrasse et requie longum relevasse laborem
atque ita discedens, 'aevo' dixisse 'nepotum
hic locus urbis erit', promissaque vera fuerunt.
nam fuit Argolico generatus Alemone quidam
20 Myscelos, illius dis acceptissimus aevi.
hunc super incumbens pressum gravitate soporis
claviger adloquitur: 'lapidosas Aesaris undas,
i, pete diversi; patrias, age, desere sedes!'
et, nisi paruerit, multa ac metuenda minatur.
25 post ea discedunt pariter somnusque deusque;
surgit Alemonides tacitaque recentia mente
visa refert, pugnatque diu sententia secum:
numen abire iubet, prohibent discedere leges
poenaque mors posita est patriam mutare volenti.
30 candidus Oceano nitidum caput abdiderat Sol,

11 (non inscius aevi) *Val. Flaccus 5.3*

[1–493 **EFPUW ae²hnprs₁s₂v**] 2 tantove **n** || 4 cognosce **Uahp** || 9 qui **U¹** | italis **EU anr** (*cf. 59*) || 10 sic] tunc **r** || 12 bubus **EFPU²np** bobus **Wv** || 13 curru **v** || 20 Myscelos *Heinsius* micilus **A** | di(i)sque **FPUv** || 22–23 *sic* **EFUWanrv** *hemistichia* patrias – sedes *et* lapidosas – undas *inter se commutata* **P** (*in ras. ut vid.*) **hp** (*Heinsius*) || 25 postea **UWhv** || 27 diu *om.* **n** || 28 inhibent **n** || 30 addiderat **U**

et caput extulerat densissima sidereum Nox:
visus adesse idem deus est eademque monere
et, nisi paruerit, plura et graviora minari.
pertimuit patriumque simul transferre parabat
35 in sedes penetrale novas: fit murmur in urbe,
spretarumque agitur legum reus; utque peracta est
causa prior crimenque patet sine teste probatum,
squalidus ad superos tollens reus ora manusque
'o cuius caelum bis sex fecere labores,
40 fer, precor' inquit 'opem! nam tu mihi criminis auctor.'
Mos erat antiquus niveis atrisque lapillis,
his damnare reos, illis absolvere culpam;
tunc quoque sic lata est sententia tristis, et omnis
calculus inmitem demittitur ater in urnam.
45 quae simul effudit numerandos versa lapillos,
omnibus e nigro color est mutatus in album,
candidaque Herculeo sententia numine facta
solvit Alemoniden; grates agit ille parenti
Amphitryoniadae ventisque faventibus aequor
50 navigat Ionium, Lacedaemoniumque Tarentum
praeterit et Sybarin Sallentinumque Neretum
Thurinosque sinus Nemesenque et Iapygis arva;
vixque pererratis, quae spectant litora, terris
invenit Aesarei fatalia fluminis ora
55 nec procul hinc tumulum, sub quo sacrata Crotonis
ossa tegebat humus, iussaque ibi moenia terra
condidit et nomen tumulati traxit in urbem.'
talia constabat certa primordia fama
esse loci positaeque Italis in finibus urbis.
60 Vir fuit hic ortu Samius; sed fugerat una
et Samon et dominos odioque tyrannidis exul

41 (mos erat antiquus) *Erm. Nigellus Hludowic. 1796*

[**EFPUW** **ae²hnprs₁s₂v**] 32 idem] sibi **W²h** | idem est eademque monere videtur **r** || 33 et²] ac **W²h** || 34 pertimuit] extremuit **Wh** | simul] palam **W** || 35 sedem – novam **a** | penetrare **U** | orbe **E** || 37 patens **P²Wh** || 38 tollens **FPWahv** tendens **EUnpr** || 39 cuius caelum **A** *suspectum* cui ius caeli *Muretus* || 40 criminis] muneris **EUanrv** || 41 antiquis **EUW²anrv** || 42 culpam **EFPW²hn** culpas **UW¹a** culpa **prv** (*Heinsius*) || 43 tum **PWa** || 52 thurinosque **F¹** *Plan.* tur- **A** taur- **Wv** | nemesen **n** || 53 litora] aequora *Owen* || 54 Aesarei *R. Regius* eserei **A** | ora] arva **n** || 55 cumulum **W** || 58 constabant **P**

sponte erat; isque licet caeli regione remotus
mente deos adiit et, quae natura negabat
visibus humanis, oculis ea pectoris hausit.
65 cumque animo et vigili perspexerat omnia cura,
in medium discenda dabat coetusque silentum
dictaque mirantum magni primordia mundi
et rerum causas et, quid natura, docebat,
quid deus, unde nives, quae fulminis esset origo,
70 Iuppiter an venti discussa nube tonarent,
quid quateret terras, qua sidera lege mearent,
et quodcumque latet; primusque animalia mensis
arguit inponi, primus quoque talibus ora
docta quidem solvit, sed non et credita, verbis:
75 'Parcite, mortales, dapibus temerare nefandis
corpora! sunt fruges, sunt deducentia ramos
pondere poma suo tumidaeque in vitibus uvae;
sunt herbae dulces, sunt, quae mitescere flamma
mollirique queant, nec vobis lacteus umor
80 eripitur nec mella thymi redolentia flore;
prodiga divitias alimentaque mitia tellus
suggerit atque epulas sine caede et sanguine praebet.
carne ferae sedant ieiunia, nec tamen omnes:
quippe equus et pecudes armentaque gramine vivunt;
85 at quibus ingenium est inmansuetumque ferumque,
Armeniae tigres iracundique leones
cumque lupis ursi dapibus cum sanguine gaudent.
heu quantum scelus est in viscera viscera condi
congestoque avidum pinguescere corpore corpus
90 alteriusque animantem animantis vivere leto!
scilicet in tantis opibus, quas optima matrum

88—90 (heu ... in viscere ... leto) *Schol. in Persium 3.55*

[**EFPUW ae^{2}hnprs$_1$s$_2$v**] **62** licet] animo **FPhr** | remotos **Fhr** || **65** prospexerat **Ph** || **66** coetumque **Pr** coetuque **Fh** || **68** quid] quod **U** || **69—70** *in marg.* **n^2** || **69** quid] quis **PUp** | fluminis **an^{2}v** || **70** sonarent **U** || **72** primus **a** || **73** arcuit **P^2** *Barb.* || **75** o mortales **v** || **76** fruges] frutices **F^1** | deducentia] et ducentia **U** || **77** suos **h** || **78—79** *sic* **nph**, **78—80** *in ras.* **W^2** sunt quae—queant *om.* **EFP^{1}Uae^{2}n** (*add. in marg.* **n^2**) **r** || **79** *in marg.* **v^2** | molirive **W^2** et mollire famem *in ras.* **s$_2$** || **80** florem **P** || **82** praebet] tradit **Wh** || **86** Armeniaeque *Heinsius* (*cf. 8.121*) || **88** viscera^1] viscere (-e **U^2**) **Uh** *Schol. Persii*

terra parit, nil te nisi tristia mandere saevo
vulnera dente iuvat ritusque referre Cyclopum?
nec, nisi perdideris alium, placare voracis
95 et male morati poteris ieiunia ventris?
At vetus illa aetas, cui fecimus aurea nomen,
fetibus arboreis et, quas humus educat, herbis
fortunata fuit nec polluit ora cruore.
tunc et aves tutae movere per aëra pennas,
100 et lepus inpavidus mediis erravit in arvis,
nec sua credulitas piscem suspenderat hamo;
cuncta sine insidiis nullamque timentia fraudem
plenaque pacis erant. postquam non utilis auctor
victibus invidit, quisquis fuit ille, deorum,
105 corporeasque dapes avidam demersit in alvum,
fecit iter sceleri, primoque e caede ferarum
incaluisse potest maculatum sanguine ferrum
(idque satis fuerat) nostrumque petentia letum
corpora missa neci salva pietate fatemur.
110 sed quam danda neci, tam non epulanda fuerunt.
Longius inde nefas abiit, et prima putatur
hostia sus meruisse mori, quia semina pando
eruerit rostro spemque interceperit anni.
vite caper morsa Bacchi mactatus ad aras
115 dicitur ultoris: nocuit sua culpa duobus;
quid meruistis oves, placidum pecus inque tuendos
natum homines, pleno quae fertis in ubere nectar,

111–115 (et prima … meruisse necem … eruerat … interfecerat … culpa duobus) *Probi Comm. in Georg. 2.380sq.* || **114** (vite nocens rosa stabat moriturus ad aras hircus, Bacche) *sic imitatur Martialis 3.24*

[**EFPUW ae^{2}hnprs$_{1}$s$_{2}$v**] **92** parit **EUe^{2}nr** creat **FPWahpv** || **93** ritusque **FPWhnpr** rictusque **EUa^{1}v^{1}** || **97** herbas **r** || **99** tutas **W** | moverunt // aere **n** || **100** lepus] lupus **h** | arvis] agris **PW** herbis **o^{2}** || **101** credulitas] crudelitas **F^{1}ar** || **104** deorum **A** *suspectum, sed tolerabile si Ovidius re vera putavit homines animalia ante sacrificasse quam edisse* virorum *Cantab., Haun. 2009* leonum *Bothe* ferorum *Burmann* priorum *Heinsius* piorum *Riese* || **106** primaque *ex Argent. Heinsius* || **107** potest] putes **PU^{2}hn** || **108** potentia **F^{2}h** || **109–110** *hemistichia* tam–fuerunt *et* salva–fatemur *inter se commutata* **n** || **110** tam non *in ras.* **U^{2}** || **111** et] set **W** || **112** meruisse] potuisse **n** || **112–113** rostro–pando **a** || **113** eruerat–interciderat (interfecerat *Probus*) **Wh** *Probus* || **115** dicitur] ducitur **Ue^{2}v** | ultoris ductus **Wps$_{2}$** || **116** tuendo **F** tegendos **P^{1}** || **116–117** unde tuendi sunt homines **h**

mollia quae nobis vestras velamina lanas
praebetis vitaque magis quam morte iuvatis?
120 quid meruere boves, animal sine fraude dolisque,
innocuum, simplex, natum tolerare labores?
inmemor est demum nec frugum munere dignus,
qui potuit curvi dempto modo pondere aratri
ruricolam mactare suum, qui trita labore
125 illa, quibus totiens durum renovaverat arvum,
tot dederat messes, percussit colla securi.
Nec satis est, quod tale nefas committitur: ipsos
inscripsere deos sceleri numenque supernum
caede laboriferi credunt gaudere iuvenci.
130 victima labe carens et praestantissima forma
(nam placuisse nocet) vittis insignis et auro
sistitur ante aras auditque ignara precantem
inponique suae videt inter cornua fronti,
quas coluit, fruges percussaque sanguine cultros
135 inficit in liquida praevisos forsitan unda.
protinus ereptas viventi pectore fibras
inspiciunt mentesque deum scrutantur in illis.
unde (fames homini vetitorum tanta ciborum est?)
audetis vesci, genus o mortale? quod, oro,
140 ne facite et monitis animos advertite nostris,
cumque boum dabitis caesorum membra palato,
mandere vos vestros scite et sentite colonos.
Et quoniam deus ora movet, sequar ora moventem
rite deum Delphosque meos ipsumque recludam
145 aethera et augustae reserabo oracula mentis.
magna nec ingeniis investigata priorum,
quaeque diu latuere, canam: iuvat ire per alta
astra, iuvat terris et inerti sede relicta

122 (nec tanto munere dignus) *hemistichium fortasse imitatur Martialis 6.86.3*

[**EFPUW** $ae^2hnprs_1s_2v$] 118 vestris – lanis **W**s_2 || 120 dolisve **a** || 120–121 dolique innocuum **P** || 121 simplex] supplex **F**^{1}**Up** || 122 demum] aequi *Riese* || 124 qui] et qui **v** || 125 durum] nudum **h** | removerat **E** | annum **EUnr**^{1} || 126 dederant **Wr** | perculsit **n** || 130 formae *Heinsius* || 131 praesignis **EUhnpr** || 134 colit **U**^{1} || 136 viventi] iuvenci **Ev** | pectore] corpore **EUW**^{1}**n** || 138 *distinxit Postgate* | unde] inde *Postgate* | homini est **r** || 140 avertite **p**^{1}s_2 || 143 ora deus **E** || 145 augustae **Panprv**^{1} angustae **EFUWv**^{2} || 146 evestigata **PW** || 147–148 astra alta **F**^{2}**Pav** ardua alta **F**^{1}**h**

nube vehi validique umeris insistere Atlantis,
150 palantesque homines passim et rationis egentes
despectare procul trepidosque obitumque timentes
sic exhortari seriemque evolvere fati.
O genus attonitum gelidae formidine mortis!
quid Styga, quid tenebras et nomina vana timetis,
155 materiem vatum, falsique pericula mundi?
corpora, sive rogus flamma seu tabe vetustas
abstulerit, mala posse pati non ulla putetis:
morte carent animae semperque priore relicta
sede novis domibus vivunt habitantque receptae.
160 ipse ego (nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
haesit in adverso gravis hasta minoris Atridae.
cognovi clipeum, laevae gestamina nostrae,
nuper Abanteis templo Iunonis in Argis.
165 Omnia mutantur, nihil interit: errat et illinc
huc venit, hinc illuc et quoslibet occupat artus
spiritus eque feris humana in corpora transit
inque feras noster, nec tempore deperit ullo,
utque novis facilis signatur cera figuris
170 nec manet, ut fuerat, nec formas servat easdem,
sed tamen ipsa eadem est, animam sic semper eandem
esse sed in varias doceo migrare figuras.
ergo, ne pietas sit victa cupidine ventris,
parcite, vaticinor, cognatas caede nefanda
175 exturbare animas, nec sanguine sanguis alatur.
Et quoniam magno feror aequore plenaque ventis
vela dedi: nihil est toto, quod perstet, in orbe.
cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago.

153 (formidine mortis) *Paulinus Nol. c. 26.72* || 160—162 (ipse ego ... cui pectore laevo haesit ab adverso ... Atridae) *Io. Saresber. Policrat. 7.10* (*Webb II 134*)

[**EFPUW ae²hnprs₁s₂v**] 149 validisque **n** || 150 et **FWav** ac **Enpr** *om.* **PUh** || 151 trepidos **Fnp** | obitumque] strepitumque **Phs₁** || 152 exhortari **n** exortati **A** | seriemque] sortemque **FPW²h** | revolvere **n** || 154 et] quid **Ws₂** | numina **F²W** || 155 materiam **P** | pericula] piacula **n** || 156 seu] vel **r** || 157 putetis] timetis **P¹W** || 161 pactolides **n¹** || 164 abanteis **e²** ab ant(h)eis **A** *et peiora* || 165 nil **FP** || 166 illuc] illinc **U** || 168 nostro **F²h** || 170 formam—eandem **hs₁** || 175 nec] ne **Wh** || 177 constet **s₂** || 178 vaga **Fh** vag(e *ex* a) **P²**

ipsa quoque adsiduo labuntur tempora motu,
180 non secus ac flumen. neque enim consistere flumen
nec levis hora potest, sed ut unda inpellitur unda
urgeturque eadem veniens urgetque priorem,
tempora sic fugiunt pariter pariterque sequuntur
et nova sunt semper; nam quod fuit ante, relictum est,
185 fitque, quod haud fuerat, momentaque cuncta novantur.
Cernis et emensas in lucem tendere noctes,
et iubar hoc nitidum nigrae succedere nocti;
nec color est idem caelo, cum lassa quiete
cuncta iacent media cumque albo Lucifer exit
190 clarus equo, rursusque alius, cum praevia lucis
tradendum Phoebo Pallantias inficit orbem.
ipse dei clipeus, terra cum tollitur ima,
mane rubet, terraque rubet cum conditur ima;
candidus in summo est, melior natura quod illic
195 aetheris est terraeque procul contagia fugit.
nec par aut eadem nocturnae forma Dianae
esse potest umquam semperque hodierna sequente,
si crescit, minor est, maior, si contrahit orbem.
Quid? non in species succedere quattuor annum
200 adspicis, aetatis peragentem imitamina nostrae?
nam tener et lactens puerique simillimus aevo
vere novo est: tunc herba recens et roboris expers
turget et insolida est et spe delectat agrestes.
omnia tunc florent, florumque coloribus almus
205 ludit ager, neque adhuc virtus in frondibus ulla est.
transit in aestatem post ver robustior annus
fitque valens iuvenis: neque enim robustior aetas
ulla nec uberior nec, quae magis ardeat, ulla est.

[**EFPUW ae^{2}hnprs_1s_2v**] **179** labuntur **FPh** volvuntur **EUWanprv** || **181** (h)ora **A** aura **Ws_2** || **182** eadem veniens] prior veniente **hs_2** | priorem] sequentem **U** || **183** sic fugiunt] diffugiunt **U** || **186** et] ut **F^{1}ns_2** | emensas **EPUWaprv** immensas **h** emeritas **Fn** || **187** hoc] ob **U** || **188** caeli **FPWs_1s_2** || **189** cuncta iacent] omnia sunt **W** | cumque] neque **n^1** || **190** alio **FP** || **192** cum] dum **W** || **193. 192 F** || **193** *om.* **h** | rubet] iubet **U** | cum] dum **W** || **194** est *om.* **W** | illi **FPs_1** || **195** aeris **U** || **197** sequenti **EU** || **198** contrahat **hn** || **199** secedere **FPWnr** || **200** aetatem p. imitamine nostram **W** || **201** et] ac **h** || **202** recens **EUn^{1}pr** nitens **FWahn^{2}v** virens **F^{2}Ps_1** || **203** in solido **U** || **204** tum **FPUWs_1** | almus] albus **n** || **205** frondibus] floribus **s_1** || **207** nec **Enr** || **208** ardeat] aestuat **p** | ulla^2] illa **U^{2}W**

excipit autumnus posito fervore iuventae
210 maturus mitisque inter iuvenemque senemque
temperie medius, sparsus quoque tempora canis.
inde senilis hiems tremulo venit horrida passu
aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.
  Nostra quoque ipsorum semper requieque sine ulla
215 corpora vertuntur, nec, quod fuimusve sumusve,
cras erimus. fuit illa dies, qua, semina tantum
spesque hominum primae, matris habitavimus alvo.
artifices natura manus admovit, et angi
corpora visceribus distentae condita matris
220 noluit eque domo vacuas emisit in auras.
editus in lucem iacuit sine viribus infans;
mox quadripes rituque tulit sua membra ferarum,
paulatimque tremens et nondum poplite firmo
constitit adiutis aliquo conamine nervis;
225 inde valens veloxque fuit spatiumque iuventae
transit, et emeritis medii quoque temporis annis
labitur occiduae per iter declive senectae.
subruit haec aevi demoliturque prioris
robora, fletque Milon senior, cum spectat inanes
230 illos, qui fuerant solidorum mole tororum
Herculeis similes, fluidos pendere lacertos.
flet quoque, ut in speculo rugas adspexit aniles,
Tyndaris et secum, cur sit bis rapta, requirit.
tempus edax rerum, tuque, invidiosa vetustas,
235 omnia destruitis vitiataque dentibus aevi
paulatim lenta consumitis omnia morte.
  Haec quoque non perstant, quae nos elementa vocamus:
quasque vices peragant, (animos adhibete) docebo.
quattuor aeternus genitalia corpora mundus

218 (artificis naturae manus) *imitatur Gellius N. A. 12.1.9*

[**EFPUW ae**^{2}**hnprs**$_{1}$**s**$_{2}$**v**] 211 temperiem **nv** || 213 suis **Un** || 215 -ve ... -ve] -que ... -que **F**^{1} | sumusque **a** || 217 hominis **v** | primo **hnpr**^{2}**v** | matris **EUnr** matrisque **FPahv** materna **Wp** || 218 (na *ex* mo)tura **U** || 220 eque] equi **U**^{1} | demisit **P** || 224 adiutisque **EFpr**^{2} || 226 transiit et meritis **ah** || 228 subripit **U** || 230 solidorum mole tororum *Heinsius* solidorum – ferorum **EFPUr** solidarum – ferarum **U**^{2}**Wahnpv** | mole *Paris. 8000, Voss.* more **A** || 231 fluvidos **Fap** || 232 speculum **EFUr** | inspexit **h** conspexit **We**^{2} || 233 requirit] miratur **n**^{1} || 235 vitiosaque **r** || 236 lenta] nigra **np** || 238 vices] vias **FP**^{1} | peragunt **Un**

240 continet. ex illis duo sunt onerosa suoque
pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur,
et totidem gravitate carent nulloque premente
alta petunt, aër atque aëre purior ignis.
quae quamquam spatio distant, tamen omnia fiunt
245 ex ipsis et in ipsa cadunt, resolutaque tellus
in liquidas rarescit aquas, tenuatus in auras
aëraque umor abit, dempto quoque pondere rursus
in superos aër tenuissimus emicat ignes.
inde retro redeunt, idemque retexitur ordo:
250 ignis enim densum spissatus in aëra transit,
hic in aquas, tellus glomerata cogitur unda.
Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
ex aliis alias reparat natura figuras,
nec perit in toto quicquam, mihi credite, mundo,
255 sed variat faciemque novat, nascique vocatur
incipere esse aliud, quam quod fuit ante, morique
desinere illud idem. cum sint huc forsitan illa,
haec translata illuc, summa tamen omnia constant.
nil equidem durare diu sub imagine eadem
260 crediderim: sic ad ferrum venistis ab auro,
saecula; sic totiens versa est fortuna locorum.
vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus,
esse fretum, vidi factas ex aequore terras,
et procul a pelago conchae iacuere marinae,
265 et vetus inventa est in montibus ancora summis;
quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
fecit, et eluvie mons est deductus in aequor,
eque paludosa siccis humus aret harenis,
quaeque sitim tulerant, stagnata paludibus ument.
270 hic fontes natura novos emisit, at illic
clausit, et antiquis tam multa tremoribus orbis
flumina prosiliunt aut excaecata residunt.

[**EFPUW** $ae^2hnprs_1s_2v$] **244** distant **EFPWpr** distent **Uahnv** || **246** tenuatus P^2p *Leid. O 51, Guelf. 4427* tenuatur **A** || **247** abit P^2e^3p (*Micyllus*) habet **A** || **250** spissatus] sufflatus **r** || **251** hinc **FPU** | cogitur] cingitur P^1 || **253** aliis] aliquis **U** | reparat **EUWnpr** reddit $FPahv^1$ || **254** toto] tanto FPe^2 || **255** faciesque **h** || **258** illud E^1 || **261** est versa n^1 || **262** quo **U** || **263** factasque **n** fractas **E** || **265** anchora **EFPUahn** || **266** valles **U** || **267** (e *in ras.*)luvie(s *add.*) U^2 || **268** paludosis **W** || **270** hinc Us_1 | fontis F^1 | admisit **n** || **271** antiquis tam multa **A** *suspecta* || **272** exsiccata $Whnpv^2$

Sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
exsistit procul hinc alioque renascitur ore;
275 sic modo conbibitur, tecto modo gurgite lapsus
redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis,
et Mysum capitisque sui ripaeque prioris
paenituisse ferunt, alia nunc ire Caicum.
nec non Sicanias volvens Amenanus harenas
280 nunc fluit, interdum suppressis fontibus aret.
ante bibebatur, nunc, quas contingere nolis,
fundit Anigros aquas, postquam (nisi vatibus omnis
eripienda fides) illic lavere bimembres
vulnera, clavigeri quae fecerat Herculis arcus.
285 quid? non et Scythicis Hypanis de montibus ortus,
qui fuerat dulcis, salibus vitiatur amaris?
fluctibus ambitae fuerant Antissa Pharosque
et Phoenissa Tyros, quarum nunc insula nulla est.
Leucada continuam veteres habuere coloni:
290 nunc freta circumeunt. Zancle quoque iuncta fuisse
dicitur Italiae, donec confinia pontus
abstulit et media tellurem reppulit unda.
si quaeras Helicen et Burin, Achaidas urbes,
invenies sub aquis, et adhuc ostendere nautae
295 inclinata solent cum moenibus oppida mersis.
est prope Pittheam tumulus Troezena, sine ullis
arduus arboribus, quondam planissima campi
area, nunc tumulus: nam (res horrenda relatu)
vis fera ventorum, caecis inclusa cavernis,
300 exspirare aliqua cupiens luctataque frustra
liberiore frui caelo, cum carcere rima

273–276 (sic ubi ... est potatus ... combibitur, tacito modo ... in undis) *Seneca N. Q. 3.26.3–4* || **281–284** *haec respexit Vibius Sequester* (*p. 7 Gelsomino*)

[**EFPUW** $\mathbf{ae^2hnprs_1s_2v}$] **273** terreno] tyrreno **n** || **274** ore $\mathbf{EF^1Wan}$ orbe **A** || **275** cum bibitur **U** | tecto modo $\mathbf{FPW^2p}$ tecto quoque **W** tacito modo *Seneca* toto modo **ahv** modo toto **EU** (toto *add.* $\mathbf{U^2}$) **nr** || **276** arvis] agris $\mathbf{F^2P}$ argis $\mathbf{F^1}$ undis *Seneca* || **277** et mysum $\mathbf{e^2hn}$ emissum **A** || **278** alia $\mathbf{EFP^1s_1}$ alias **A** alio **ahnr** || **279** non] nos **U** | Amenanus *Fulvius Ursinus* amasenus (-os) **A** || **280** suppressus **FP** siccatus **r** | aret] haeret **r** || **282** anigros **F** *Plan.* anigrus **A** || **284** fecerat] fixerat **n** || **286** sale nunc – amaro $\mathbf{P^2}$ || **290** circumeunt *sic* **EFPUW** | zancle **UWn** zande **A** || **293** quaeras $\mathbf{Wapr^2v}$ *Plan.* quaeris **A** quaeres $\mathbf{Ps_1}$ | Achaidas] chaidis **U** || **296** Pittheam *e Plan.* | Troezena *e* $\mathbf{We^2s_2}$ || **300** et spirare $\mathbf{Ps_1}$

nulla foret toto nec pervia flatibus esset,
extentam tumefecit humum, ceu spiritus oris
tendere vesicam solet aut derepta bicorni
305 terga capro; tumor ille loci permansit et alti
collis habet speciem longoque induruit aevo.
Plurima cum subeant audita aut cognita nobis,
pauca super referam. quid? non et lympha figuras
datque capitque novas? medio tua, corniger Ammon,
310 unda die gelida est, ortuque obituque calescit.
admotis Athamanas aquis accendere lignum
narratur, minimos cum luna recessit in orbes.
flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
viscera, quod tactis inducit marmora rebus.
315 Crathis et hinc Sybaris nostris conterminus oris
electro similes faciunt auroque capillos.
quodque magis mirum est, sunt, qui non corpora tantum,
verum animos etiam valeant mutare liquores.
cui non audita est obscenae Salmacis undae
320 Aethiopesque lacus? quos siquis faucibus hausit,
aut furit aut patitur mirum gravitate soporem.
Clitorio quicumque sitim de fonte levavit,
vina fugit gaudetque meris abstemius undis,
seu vis est in aqua calido contraria vino,
325 sive, quod indigenae memorant, Amythaone natus,
Proetidas attonitas postquam per carmen et herbas
eripuit furiis, purgamina mentis in illas
misit aquas odiumque meri permansit in undis.

313—314 (flumen ... rebus) *Seneca N. Q. 3.20.3; haec etiam respexit Vibius Sequester* (*p. 7 Gelsomino*) || **315—316** (Crathis ... capillos) *respexit Vibius Sequester* (*p. 11 Gelsomino* || **320—321** (quos quisquis [quisque ε**P** quisque ut **ET**] ... soporem) *Seneca N. Q. 3.20.5; cf. Isidor. Orig. 13.13.4* || **322—323** (Clitorio ... fugit) *haec respexerunt Isidor. Orig. 13.13.2, Vibius Sequester* (*p. 30 Gelsomino*)

[**EFPUW** $\mathbf{ae^2hnprs_1s_2v}$] **304** vesica **F** | derepta *ex antiquis codd. Heinsius* direpta **A** || **304—305** bicorni—capro **P** (*Heinsius*) bicornis—capri **A** (*per corr.* **n**) bicorni—capri **Fr** || **307** aut] et $\mathbf{Wae^2hv}$ || **308** et *om.* $\mathbf{F^1e^2}$ || **309** media **PWr** || **311** admovi// $\mathbf{U^1}$ admotumque **W** (*ut coniec. Ehwald*) | Athamanas *Merkel* athamantis **A** Athamanis *R. Regius* || **315** Crathis *e Plan.* cratis *vel* gratis **A** | vestris **F** | (h)oris **FPWahv** arvis $\mathbf{EUe^2npr}$ || **317** est *om.* $\mathbf{EFWe^2rv}$ || **318** etiam animos $\mathbf{F^1e^2n}$ | valeant etiam **U** || **319** quo **F** | undae $\mathbf{EFPe^2nv}$ unda $\mathbf{U^2Wapr}$ || **320** aethiopumque $\mathbf{s_1}$ | si quis] quisquis $\mathbf{Ee^2npr}$ *Seneca* || **321** soporem] sopitum **h** || **327** *inter lin.* **P** || **328** misit] mersit **p**

huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis,
330 quem quicumque parum moderato gutture traxit,
haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset.
est locus Arcadiae (Pheneon dixere priores)
ambiguis suspectus aquis, quas nocte timeto:
nocte nocent potae, sine noxa luce bibuntur.
335 sic alias aliasque lacus et flumina vires
concipiunt. tempusque fuit quo navit in undis,
nunc sedet Ortygie. timuit concursibus Argo
undarum sparsas Symplegadas elisarum,
quae nunc inmotae perstant ventisque resistunt.
340 nec, quae sulphureis ardet fornacibus, Aetne
ignea semper erit; neque enim fuit ignea semper.
nam sive est animal tellus et vivit habetque
spiramenta locis flammam exhalantia multis,
spirandi mutare vias, quotiensque movetur,
345 has finire potest, illas aperire cavernas;
sive leves imis venti cohibentur in antris
saxaque cum saxis et habentem semina flammae
materiam iactant, ea concipit ictibus ignem,
antra relinquentur sedatis frigida ventis;
350 sive bitumineae rapiunt incendia vires,
luteave exiguis ardescunt sulphura fumis:
nempe, ubi terra cibos alimentaque pinguia flammae
non dabit absumptis per longum viribus aevum
naturaeque suum nutrimen deerit edaci,
355 non feret illa famem, desertaque deseret ignis.
esse viros fama est in Hyperborea Pallene,

329–331 (Lynceius amnis ... bibisset) *Seneca N. Q. 3.20.5–6; locum respexit Vibius Sequester (p. 17 Gelsomino), cuius codd. flumen* Lycesius *vocant;* [*Lact.*] *Argum 15, fab. 22 videtur* Linchestius *legisse* || **332–334** *locum respexit Isidorus Orig. 13.13.7* | [*Lact.*] *Argum. 15, fab. 23 urbem* Phoenin *vocat* || **340** sqq. *descriptionem Aetnae Ovidianam respexit Seneca Epist. 9.79.5* || **352** (nutrimina pinguia flammae) *hemistichium imitatur Iuvencus Evang. 4.215*

[**EFPUW ae**[2]**hnprs$_1$s$_2$v**] **329** Lyncestius *edd.* li(n)c(h)estius *et peiora* **A** || **332** locus **U** (*Heinsius*) lacus **A** | Pheneon *e Plan.* phenon *vel* phenum **A** || **339** inmotae] in monte **W** (*corr.*) || **340** Aetne *e Plan.* || **343** flamma **np** flammas **U** || **344** mutando **W** || **348** materiem **UWn** | iactent **PW** | (icti *in ras.*)bus **F**[2] ignibus **F**[3]**Pa** || **349** relinq̄ūtur **FPas$_1$s$_2$** || **350–351** *in marg.* **E** || **351** luteave] putridave **W** | fumis] flammis **ahp** || **353** assumptis **ah** || **355** fames **s$_1$** | ignis *Prebisch* ignes **A**

qui soleant levibus velari corpora plumis,
cum Tritoniacam noviens subiere paludem;
haud equidem credo: sparsae quoque membra venenis
360 exercere artes Scythides memorantur easdem.
Siqua fides rebus tamen est addenda probatis,
nonne vides, quaecumque mora fluidoque calore
corpora tabescunt, in parva animalia verti?
i quoque, delectos mactatos obrue tauros
365 (cognita res usu): de putri viscere passim
florilegae nascuntur apes, quae more parentum
rura colunt operique favent in spemque laborant;
pressus humo bellator equus crabronis origo est;
concava litoreo si demas bracchia cancro,
370 cetera supponas terrae, de parte sepulta
scorpius exibit caudaque minabitur unca;
quaeque solent canis frondes intexere filis
agrestes tineae (res observata colonis),
ferali mutant cum papilione figuram.
375 semina limus habet virides generantia ranas
et generat truncas pedibus, mox apta natando
crura dat, utque eadem sint longis saltibus apta,
posterior superat partes mensura priores.
nec catulus, partu quem reddidit ursa recenti,
380 sed male viva caro est: lambendo mater in artus
fingit et in formam, quantam capit ipsa, reducit.
nonne vides, quos cera tegit sexangula, fetus
melliferarum apium sine membris corpora nasci

356–358 *locum respexit Vibius Sequester* (*p. 38 Gelsomino*) || **369. 371** (concava littorei ... cancri, scorpius ... unca) *Isidor. Orig. 11.4.3* || **372–374** *haec respexit Lactantius de ave Phoen. 107 sq.* || **379–381** (sic format lingua fetum cum protulit ursa) *locum fortasse imitatur poeta anonymus ap. Isidorum Orig. 12.2.22*

[**EFPUW ae²hnprs₁s₂v**] **357** levibus – plumis] niveis – pennis **r** || **359** veneno **s₁s₂** || **361** addenda] adhibenda **n** || **362** fluvidoque **Fnv** | cruore **W** || **363** tabescunt **FPU²Wahv** tabuerint **EUnpr** || **364** i quoque] in quoque **n²pv¹** his quoque **Fa** hos quoque **P** i tamen **U²** i vide **W²** | delectos **UWs₂v** dilectos **FPhnps₁** dilectus **a** dilecto **E** || **365** usu] visu **U²Wahnr** || **366** florigerae **FPWar** || **368** humo (est *eras.*) **U** | crabronis (c *add.* **U²**) **EF¹Uah** scrab(r)onis **A** || **369** litorei – cancri *Isidori codd.* || **371** scorpios **F** || **372** solent caecis intexere folia filis **W** || **376** generant (*corr.*) **FW** || **377** longis sint **P** || **378** partes superat **Ee²npr** | partis – prioris **F** || **381** quantum **n**

et serosque pedes serasque adsumere pennas?
385 Iunonis volucrem, quae cauda sidera portat,
armigerumque Iovis Cythereiadasque columbas
et genus omne avium mediis e partibus ovi,
ni sciret fieri, quis nasci posse putaret?
sunt qui, cum clauso putrefacta est spina sepulcro,
390 mutari credant humanas angue medullas.
Haec tamen ex aliis generis primordia ducunt,
una est, quae reparet seque ipsa reseminet, ales:
Assyrii phoenica vocant; non fruge neque herbis,
sed turis lacrimis et suco vivit amomi.
395 haec ubi quinque suae conplevit saecula vitae,
ilicis in ramis tremulaeque cacumine palmae
unguibus et puro nidum sibi construit ore.
quo simul ac casias et nardi lenis aristas
quassaque cum fulva substravit cinnama murra,
400 se super inponit finitque in odoribus aevum.
inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos,
corpore de patrio parvum phoenica renasci.
cum dedit huic aetas vires onerique ferendo est,
ponderibus nidi ramos levat arboris altae
405 fertque pius cunasque suas patriumque sepulcrum,
perque leves auras Hyperionis urbe potitus
ante fores sacras Hyperionis aede reponit.
Si tamen est aliquid mirae novitatis in istis,
alternare vices et, quae modo femina tergo
410 passa marem est, nunc esse marem miremur hyaenam.
id quoque, quod ventis animal nutritur et aura,

389–390 (sunt qui ... medullas) *Servius in Aen. 5.95, Isidor. Orig. 12.4.48; unde Rab. Maurus Univ. 8.3* || **394** (nec turis lacrimae) *hemistichium imitatur Lact. de ave Phoen. 86* || **397. 405** (construit inde sibi seu nidum sive sepulchrum) *sic imitatur Lact. ibid. 77* || **398–399** (his addit teneras nardi pubentis aristas et sociam myrrae vim) *imitatur Lact. ibid. 87–88*

[**EFPUW ae²hnprs$_1$s$_2$v**] **386** armigeramque **FPWs$_2$** | Cythereiadasque *Const. Fan.* cy(i)thereidasque **A** || **388** putarit **r** || **389** est *om.* **a¹hn¹** *codd. Isidori* || **390** credunt **s$_1$s$_2$** || **391** haec] nec **a** | generis] rebus **Ws$_1$s$_2$** || **393** non] nec **h** | nec **PWahn** || **396** tremulaeve **PU²r** || **397** puro–ore] rostro–ipsa **Ws$_2$v** (*in ras.*) || **398** lenis] levis **p** || **399** murra *Merkel* mi(y)rra **A** || **400** imposuit **nr** || **402** patrio] parvo **r** || **403** ferenda **W** | est *om.* **Ue²n** || **404** aptus tunc nidum ramis **F²Pv²** || **406** urbe potitus *in ras.* **U²** || **407** *inter lin.* **U²** || **410** miramur **W**

protinus adsimulat, tetigit quoscumque, colores.
victa racemifero lyncas dedit India Baccho;
e quibus, ut memorant, quidquid vesica remisit,
415 vertitur in lapides et congelat aëre tacto.
sic et curalium, quo primum contigit auras
tempore, durescit; mollis fuit herba sub undis.
  Desinet ante dies, et in alto Phoebus anhelos
aequore tinguet equos, quam consequar omnia verbis
420 in species translata novas. sic tempora verti
cernimus atque illas adsumere robora gentes,
concidere has; sic magna fuit censuque virisque,
perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas
425 et pro divitiis tumulos ostendit avorum.
clara fuit Sparte, magnae viguere Mycenae,
nec non et Cecropis, nec non Amphionis arces:
vile solum Sparte est, altae cecidere Mycenae;
Oedipodioniae quid sunt, nisi nomina, Thebae?
430 quid Pandioniae restant, nisi nomen, Athenae?
nunc quoque Dardaniam fama est consurgere Romam,
Appenninigenae quae proxima Thybridis undis
mole sub ingenti rerum fundamina ponit.
haec igitur formam crescendo mutat et olim
435 inmensi caput orbis erit. sic dicere vates
faticinasque ferunt sortes; quantumque recordor,
dixerat Aeneae, cum res Troiana labaret,
Priamides Helenos flenti dubioque salutis:
'nate dea, si nota satis praesagia nostrae
440 mentis habes, non tota cadet te sospite Troia:
flamma tibi ferrumque dabunt iter; ibis et una
Pergama rapta feres, donec Troiaeque tibique
externum patrio contingat amicius arvum.
urbem etiam cerno Phrygios debere nepotes,

[**EFPUW** **a**$\mathbf{e}^2$**hnpr**$\mathbf{s}_1\mathbf{s}_2$**v**] 412 tetigit] tactu **W**$\mathbf{s}_2$ || 414 reminxit **r** || 415 lapidem **W**$\mathbf{s}_2$ || 416 curalium **E** coralium **A** || 417 durascit **EF(U)**$\mathbf{r}^1$ | undas **n** || 418 deseret **FPWv** || 419 prosequar **P**$\mathbf{s}_1$ || 420 tempora **FPWrv** omnia **EUa**$\mathbf{e}^2$**hnp** || 421 atque alias sibi sumere **W**$\mathbf{s}_2$ || 425 tumulos] titulos $\mathbf{s}_2$ || 428 spartes (est *om.*) **W** | solum est sparte magnae **n** | est *add.* $\mathbf{v}^2$ || 429 nomina] fabula **P**$\mathbf{s}_2$ (*man. al.*) || 430 *om.* **Er** | restat **F**$\mathbf{a}^1\mathbf{n}^2$ | nomina $\mathbf{U}^1$ (*ut vid.*) **W** || 431 tunc $\mathbf{U}^1$ || 436 faticinasque **EFPUarv** vaticinasque $\mathbf{W}^2$**h**$\mathbf{s}_1$ fatidicas **n** || 439 si] set **n** || 443 continget **np** | amicius] mitius **ah** annotius **n**

445 quanta nec est nec erit nec visa prioribus annis.
hanc alii proceres per saecula longa potentem,
sed dominam rerum de sanguine natus Iuli
efficiet; quo cum tellus erit usa, fruentur
aetheriae sedes, caelumque erit exitus illi.'
450 haec Helenum cecinisse penatigero Aeneae
mente memor refero cognataque moenia laetor
crescere et utiliter Phrygibus vicisse Pelasgos.
Ne tamen oblitis ad metam tendere longe
exspatiemur equis, caelum et quodcumque sub illo est
455 inmutat formas tellusque et quidquid in illa est;
nos quoque, pars mundi, quoniam non corpora solum,
verum etiam volucres animae sumus inque ferinas
possumus ire domos pecudumque in pectora condi,
corpora, quae possunt animas habuisse parentum
460 aut fratrum aut aliquo iunctorum foedere nobis
aut hominum certe, tuta esse et honesta sinamus
neve Thyesteis cumulemus viscera mensis.
quam male consuescit, quam se parat ille cruori
inpius humano, vituli qui guttura ferro
465 rumpit et inmotas praebet mugitibus aures,
aut qui vagitus similes puerilibus haedum
edentem iugulare potest aut alite vesci,
cui dedit ipse cibos! quantum est, quod desit in istis
ad plenum facinus? quo transitus inde paratur?
470 bos aret aut mortem senioribus inputet annis,
horriferum contra Borean ovis arma ministret,
ubera dent saturae manibus pressanda capellae.
retia cum pedicis laqueosque artesque dolosas
tollite, nec volucrem viscata fallite virga
475 nec formidatis cervos inludite pennis
nec celate cibis uncos fallacibus hamos.

[**EFPUW ae^{2}hnprs_1s_2v**] 450 hoc **n** || 453 nec **hs_2** | tendere] tangere **U^1** || 455 tellus **P^{1}We^{2}nv** || 456 solum] tantum **W** || 458 possumus] poscimus **U** | pectore **s_1** corpora **Ee^{2}pr** || 462 cumulemur **E** || 463 consuevit **FWhn** | illa **hn** || 464 qui] quod **s_1** | guttura ferro **EPUe^{2}n^{2}pr** corpora cultro **F^{1}Wahn^{1}v** || 465 rupit **U** || 466 haedum] edit **n** || 468 ipse] ille **hn** || 469 quo **e^{2}r^2** (*ut vid.*) qua **W** quam **A** qui **h** quis **ps_1** | paratus **EFPUv** || 471 ministrat **F^{1}Prv** || 472 dant **r^{1}v** | manibus saturae **Pahn** | pressata **v** (*corr.*) premanda **P** pressura **h** || 473 retiaque et pedicas **n** | laqueos **EUWe^{2}r** || 475 formidatis **FPWp** formidantes **A** | illudite **EUae^{2}hnr** includite **FPWpv**

perdite, siqua nocent, verum haec quoque perdite tantum;
ora vacent epulis alimentaque mitia carpant.'
Talibus atque aliis instructo pectore dictis
480 in patriam remeasse ferunt ultroque petitum
accepisse Numam populi Latialis habenas;
coniuge qui felix nympha ducibusque Camenis
sacrificos docuit ritus gentemque feroci
adsuetam bello pacis traduxit ad artes.
485 qui postquam senior regnumque aevumque peregit,
extinctum Latiaeque nurus populusque patresque
deflevere Numam; nam coniunx urbe relicta
vallis Aricinae densis latet abdita silvis
sacraque Oresteae gemitu questuque Dianae
490 inpedit. a, quotiens nymphae nemorisque lacusque,
ne faceret, monuere et consolantia verba
dixerunt! quotiens flenti Theseius heros
'siste modum' dixit, 'neque enim fortuna querenda
sola tua est; similes aliorum respice casus:
495 mitius ista feres; utinamque exempla dolentem
non mea te possent relevare, sed et mea possunt.
Fando aliquem Hippolytum vestras si contigit aures
credulitate patris, sceleratae fraude novercae
occubuisse neci: mirabere, vixque probabo,
500 sed tamen ille ego sum. me Pasiphaeia quondam
temptatum frustra patrium temerare cubile,
quod voluit, voluisse infelix crimine verso
(indiciine metu magis offensane repulsae?)
damnavit, meritumque nihil pater eicit urbe
505 hostilique caput prece detestatur euntis.
Pittheam profugo curru Troezena petebam

[494—631 **EFPU^3/^{4}W ae^{2}hnprs$_1$s$_2$v**] 478 mitia] vitia **h** congrua **v** || 479—501 *rescripta* **P^2** || 479 instructum *Bentley* || 481 lat(c)ialis **A** laciaris **Fr^1** || 483 docuisse **n** | ferocem **Us$_1$** || 485 qui] quam *e Plan.* | senior] senuit **r** || 487 deflere **v** defluere **U^1** || 489 questu gemituque **hn** || 493 nec **FPWhv** | nec iam **n^1** enim *sscr.* **U^2** || *hactenus* **U^1** *ad imam paginam f. 176v,* 494—564 (*f. 177*) *suppl. man. rec.* = **U^4**, 565—879 (*ff. 178—182*) *suppl.* **U^3** || 497 si **e^{2}np** puto **F^{2}PU^{4}s$_1$** quoque **A** || 499 probabor **v** || 500 Pasiphaeia *Naugerius* pasipheia **A** || 502 *damnat Heinsius* | voluisse infelix] fingit (finxit **s$_1$s$_2$**) voluisse et **Ps$_1$s$_2$** | (me fingit quod vult *in ras.* **F^2**) voluisse crim. v. **F** || 502—505 *in ras.* **W^3** || 503 -ne … -ne **s$_2$** (*Naugerius*) -ne … -ve **P^{2}p** -ve (*sscr.* **F**) … -ve **Fv^1** -que … -ve **PW^{3}s$_1$v^2** -que … -que *cett.* | repulsa **e^{2}n** || 504 damnavit meritumque] arguit immeritumque **v** | meritumque pater proiecit ab urbe **P** | eiecit **n** iecit ab **s$_1$**

iamque Corinthiaci carpebam litora ponti,
cum mare surrexit cumulusque inmanis aquarum
in montis speciem curvari et crescere visus
510 et dare mugitus summoque cacumine findi.
corniger hinc taurus ruptis expellitur undis
pectoribusque tenus molles erectus in auras
naribus et patulo partem maris evomit ore.
corda pavent comitum, mihi mens interrita mansit
515 exiliis contenta suis, cum colla feroces
ad freta convertunt adrectisque auribus horrent
quadripedes monstrique metu turbantur et altis
praecipitant currum scopulis, ego ducere vana
frena manu spumis albentibus oblita luctor
520 et retro lentas tendo resupinus habenas.
nec vires tamen has rabies superasset equorum,
ni rota, perpetuum quae circumvertitur axem,
stipitis occursu fracta ac disiecta fuisset.
excutior curru, lorisque tenentibus artus
525 viscera viva trahi, nervos in stipe teneri,
membra rapi partim, partim reprensa relinqui,
ossa gravem dare fracta sonum fessamque videres
exhalari animam nullasque in corpore partes,
noscere quas posses, unumque erat omnia vulnus.
530 num potes aut audes cladi conponere nostrae,
nympha, tuam? vidi quoque luce carentia regna
et lacerum fovi Phlegethontide corpus in unda,
nec nisi Apollineae valido medicamine prolis
reddita vita foret; quam postquam fortibus herbis
535 atque ope Paeonia Dite indignante recepi,
tum mihi, ne praesens augerem muneris huius
invidiam, densas obiecit Cynthia nubes,
utque forem tutus possemque inpune videri,

[**EFPU^{4}W ae^{2}hnprs$_1$s$_2$v**] 510 findi] fundi **FP^{1}U^4** (*corr.*) **n^{1}r** || 512 mollesque **U^{4}n** || 515 (c *in ras.*)um **F** tum **P^{1}s$_1$s$_2$** sed **p** || 516 erectisque **r** || 518 scopulis currum **FPs$_1$** || 521 nec tamen has vires **e^2** || 522 qua *e duobus codd. Heinsius* | circum volvitur **EPU^{4}e^{2}pr** || 523 incursu **W** | ac] et **n** || 524 cur(ru *in ras.*) **F^2** cursu **e^{2}s$_1$v** || 525 nervosque **Whn** | stipe **e^2** stirpe **A** || 526 reprensa **Fhn** reprehensa **A** repressa **s$_1$** | relinqui] teneri **p** (*corr.*) || 527 sonum fracta dare **n** | fessamque] fractamque **P^1** || 528—530 *in marg.* **U^4** || 528 exalari **EFPU^{4}Wav** || 530 num] non **ah** | posses **p** | nostrae—cladi **W** || 531 tuas **Ws$_2$** | regna—luce **hn** || 533 valida **U^4** || 534 *in marg.* **P** || 538 utque] uti **U^4**

addidit aetatem nec cognoscenda reliquit
540 ora mihi Cretenque diu dubitavit habendam
traderet an Delon; Delo Creteque relictis
hic posuit nomenque simul, quod possit equorum
admonuisse, iubet deponere, 'qui' que 'fuisti
Hippolytus' dixit, 'nunc idem Virbius esto!'
545 hoc nemus inde colo de disque minoribus unus
numine sub dominae lateo atque accenseor illi.'
Non tamen Egeriae luctus aliena levare
damna valent, montisque iacens radicibus imis
liquitur in lacrimas, donec pietate dolentis
550 mota soror Phoebi gelidum de corpore fontem
fecit et aeternas artus tenuavit in undas.
et nymphas tetigit nova res, et Amazone natus
haud aliter stupuit, quam cum Tyrrhenus arator
fatalem glaebam mediis adspexit in arvis
555 sponte sua primum nulloque agitante moveri,
sumere mox hominis terraeque amittere formam
oraque venturis aperire recentia fatis:
indigenae dixere Tagen, qui primus Etruscam
edocuit gentem casus aperire futuros;
560 utve Palatinis haerentem collibus olim
cum subito vidit frondescere Romulus hastam,
quae radice nova, non ferro stabat adacto
et iam non telum, sed lenti viminis arbor
non exspectatas dabat admirantibus umbras;
565 aut sua fluminea cum vidit Cipus in unda
cornua (vidit enim) falsamque in imagine credens
esse fidem digitis ad frontem saepe relatis,
quae vidit, tetigit, nec iam sua lumina damnans
restitit, ut victor domito veniebat ab hoste,
570 ad caelumque oculos et eodem cornua tollens

[**EFPU$^{4/3}$W ae^{2}hnprs$_1$s$_2$v**] **541** creteque **s$_1$** cretaque **A** | creta deloque **ahn** || **542** posset **Wns$_2$** || **546** nomine **e^2** | accenseor **s$_1$** accensior **F^{1}v^1** accersior **P^1** acceptior **P^{2}ps$_2$** assentior **A** || **548** imis] altis **P^{1}s$_1$** || **552** et^1] at **F^{2}U^{4}ahpv** ut **W** || **554** mediis] motis **s$_2$v** | arvis] undis **E** || **558** indigenae] indigete **n** | tagen **A** tagē **U^{4}hp** || **560** utque **P^{2}v** | collibus] cornibus **v** || **564** non] nam **v** || **565** aut] haud **U^3** | cippus **U^{3}e^{2}hn** || **566** falsaque **FPhs$_1$** | in *sscr.* **U^{3}n** || **569** domito victor **s$_2$** || **570** oculos – cornua **A**: *retinui spiritum, ut mihi videtur, Ovidianum* manus – lumina *ex Harl. 2742 et Guelf. 2952 Ehwald* | et eadem sua **v** | bracchia **s$_2$**

'quidquid' ait, 'superi, monstro portenditur isto,
seu laetum est, patriae laetum populoque Quirini,
sive minax, mihi sit!' viridique e caespite factas
placat odoratis herbosas ignibus aras
575 vinaque dat pateris mactatarumque bidentum,
quid sibi significent, trepidantia consulit exta.
quae simul adspexit Tyrrhenae gentis haruspex,
magna quidem rerum molimina vidit in illis,
non manifesta tamen. cum vero sustulit acre
580 a pecudis fibris ad Cipi cornua lumen,
'rex' ait 'o salve! tibi enim, tibi, Cipe, tuisque
hic locus et Latiae parebunt cornibus arces.
tu modo rumpe moras portasque intrare patentes
adpropera: sic fata iubent. namque urbe receptus
585 rex eris et sceptro tutus potiere perenni.'
rettulit ille pedem torvamque a moenibus urbis
avertens faciem 'procul, a, procul omina' dixit
'talia di pellant, multoque ego iustius aevum
exul agam, quam me videant Capitolia regem.'
590 dixit et extemplo populumque gravemque senatum
convocat; ante tamen pacali cornua lauro
velat et aggeribus factis a milite forti
insistit priscoque deos e more precatus
'est' ait 'hic unus, quem vos nisi pellitis urbe,
595 rex erit. is qui sit, signo, non nomine dicam:
cornua fronte gerit; quem vobis indicat augur,
si Romam intrarit, famularia iura daturum.
ille quidem potuit portas inrumpere apertas,
sed nos obstitimus, quamvis coniunctior illo
600 nemo mihi est. vos urbe virum prohibete, Quirites,

596 (cornua ... indicat auctor) *Eutyches Ars 1.3* (*Keil V 469*)

[**EFPU^3W ae^{2}hnprs_1s_2v**] **572** est *om.* **W** | populo – patriaeque **s_1** | populove **P^2W** || **573** e] ex **EFanrv** || **574** adoratis **s_1** || **577** inspexit **W** *et e duobus codd. Heinsius* | haruspex **E** aruspex **A** || **578** molimina] velamina **E** | vidit] sensit **P^1** || **579** acre] atris **s_2** || **583** moram **Ws_2** || **584** ha propera **U^3** || **587** advertens **U^3** | a] o **n** | omina] omnia **$F^1P^1r^1s_2$** || **588** multoque ego] multo quoque **U^3** (*corr.*) | iustius] tutius **p** || **591** pacali (placali **ahn**) cornua lauro **EU^3 ae^2hnpr** capitis nova cornua fronde **F^1PWs_2v** || **593** priscoque **E(F^1)PU^3Wan** priscosque **F^2e^2hprv^1** | ex **W** || **594** qu(i *ex* ē) **U^3** || **595** quis **U^3s_1** || **596** nobis **e^2s_1** || **597** intrabit **r** || **598** portas potuit **FPs_1v**

vel, si dignus erit, gravibus vincite catenis
aut finite metum fatalis morte tyranni.'
qualia succinctis, ubi trux insibilat eurus,
murmura pinetis fiunt, aut qualia fluctus
605 aequorei faciunt, siquis procul audiat illos,
tale sonat populus; sed per confusa frementis
verba tamen vulgi vox eminet una 'quis ille est?',
et spectant frontes praedictaque cornua quaerunt.
rursus ad hos Cipus 'quem poscitis' inquit 'habetis'
610 et dempta capiti populo prohibente corona
exhibuit gemino praesignia tempora cornu.
demisere oculos omnes gemitumque dedere,
atque illud meritis clarum (quis credere possit?)
inviti videre caput nec honore carere
615 ulterius passi festam inposuere coronam;
at proceres, quoniam muros intrare vetaris,
ruris honorati tantum tibi, Cipe, dedere,
quantum depresso subiectis bubus aratro
conplecti posses ad finem lucis ab ortu,
620 cornuaque aeratis miram referentia formam
postibus insculpunt longum mansura per aevum.
Pandite nunc, Musae, praesentia numina vatum,
(scitis enim, nec vos fallit spatiosa vetustas)
unde Coroniden circumflua Thybridis alti
625 insula Romuleae sacris adiecerit urbis.
Dira lues quondam Latias vitiaverat auras,
pallidaque exsangui squalebant corpora morbo.
funeribus fessi postquam mortalia cernunt
temptamenta nihil, nihil artes posse medentum,

623 (nil fallit sacra vetustas) *sic fortasse hemistichium imitatur Ennodius c. 1.1.27* || 624—625 (unde Coroniden ... urbis) *Priscianus 2.34; cf. 14.779*

[**EFPU^{3}W ae^{2}hnprs$_1$s$_2$v**] 602 aut] vel **p** || 606 frementis *Naugerius* trementis **A** || 607 imminet **W** | una] ista **r** || 608 expectant **U^3** (*corr.*) || 610 capiti dempta **e^2** || 612 dimisere **hn** | omnes oculos **U^3** | dederunt **U^3** || 613 clarum meritis **pr** | clarum] parvum **P^2** | posset **FPWv** || 617 dederunt **n** || 618 suppresso **P^1** | bubus **EFPnpv** (*cf. 14.3*) bobus **U^{3}Wae^{2}h** || 620 aeratis **U^4** *per corr.* (*ut coniec. Jacobus a Cruce: cf. Narrat. 49 'aeneis cardinibus'*) auratis **A** || 620. 619 **n** (*corr.*) || 623 *in marg.* **W^3** || 624 alti] undis **nv** || 625 adiecerit **FU^{4}hs$_1$s$_2$v** accerserit **Pnr^2** accesserit **EU^{3}ar^1** (*ex 745?*) acciverit **W** || 626 *inter lin.* **E^2** || 627 squalebant] pallebant **ahp** (*ut vid.*) **v^1** || 629 nihil *semel* **ahn**

630 auxilium caeleste petunt mediamque tenentes
orbis humum Delphos adeunt, oracula Phoebi,
utque salutifera miseris succurrere rebus
sorte velit tantaeque urbis mala finiat, orant.
et locus et laurus et, quas habet ipse pharetras,
635 intremuere simul, cortinaque reddidit imo
hanc adyto vocem pavefactaque pectora movit:
'quod petis hinc, propiore loco, Romane, petisses
et pete nunc propiore loco. nec Apolline vobis,
qui minuat luctus, opus est, sed Apolline nato.
640 ite bonis avibus prolemque accersite nostram.'
iussa dei prudens postquam accepere senatus,
quam colat, explorant, iuvenis Phoebeius urbem,
quique petant ventis Epidauria litora, mittunt.
quae simul incurva missi tetigere carina,
645 concilium Graiosque patres adiere, darentque
oravere deum, qui praesens funera gentis
finiat Ausoniae; certas ita dicere sortes.
dissidet et variat sententia, parsque negandum
non putat auxilium, multi retinere suamque
650 non emittere opem nec numina tradere suadent.
dum dubitant, seram pepulere crepuscula lucem
umbraque telluris tenebras induxerat orbi,
cum deus in somnis opifer consistere visus
ante tuum, Romane, torum, sed qualis in aede
655 esse solet, baculumque tenens agreste sinistra
caesariem longae dextra deducere barbae
et placido tales emittere pectore voces:

630 (auxilium caeleste vocat) *hemistichium imitatur Paulinus Petricorda Vita Martini 5.556*

[632—879 **EFPU^{3}W ae^{2}hnrs$_{1}$s$_{2}$v**] 630 tenentes **EWan** tenentis (*acc. pl. an gen. sing.?*) **FPU^{4}e^{2}hrv** petentes (*expunct.*) **U^{3}** || 631 *hactenus* **p** *ad imam paginam f. 116v* || 634 ipsa **EU^{3}** ille **P^{2}** | pharetrae (*e corr.* **ns$_{2}$**) **EPU^{3}ns$_{2}$** || 636 ady(i)to **A** adit(u *in ras.*) **n** a(d *ex* u)dito **h** auditu **U^{3}** (*corr.*) | patefactaque **n** | pectora] corpora **Pahv** || 637 quid **F^{1}n** || 637—638 loco—propiore *om.* **ar** || 638 *in marg.* **s$_{1}$** || 640 arcersite **hs$_{1}$** || 642 explorant **EU^{3}Wv** explorat **FP ae^{2}hnr** || 643 quique] utque **r** || 644 simul incurva **FPWahs$_{1}$s$_{2}$v** postquam curva **EU^{3}e^{2}nr** || 645 consilium **U^{3}s$_{1}$** | adiere patresque darentque **a** || 647 certas ita dicere **FW^{2}e^{2}s$_{2}$** certant (ant *in ras.* **v^{2}**) **A** addicere (ad *in ras.* **v^{2}**) **EP^{1} U^{3}rv** ita dicere **P^{2}s$_{1}$** hoc dicere **hn^{2}** adicere **n** || 649 et multi **EU^{3}e^{2}n** || 650 amittere **Wr^{2}** dimittere **s$_{2}$** || 651 lucem] noctem **EU^{3}e^{2}** || 652 *damnavit Heinsius* | umbraque] sol quoque **s$_{2}$** || 655 tenet **n** || 656 dextr(a)e **W**

'pone metus! veniam simulacraque nostra relinquam;
hunc modo serpentem, baculum qui nexibus ambit,
660 perspice et usque nota, visu ut cognoscere possis.
vertar in hunc, sed maior ero tantusque videbor,
in quantum verti caelestia corpora debent.'
extemplo cum voce deus, cum voce deoque
somnus abit, somnique fugam lux alma secuta est.
665 Postera sidereos Aurora fugaverat ignes:
incerti, quid agant, proceres ad templa petiti
conveniunt operosa dei, quaque ipse morari
sede velit, signis caelestibus indicet, orant.
vix bene desierant, cum cristis aureus altis
670 in serpente deus praenuntia sibila misit
adventuque suo signumque arasque foresque
marmoreumque solum fastigiaque aurea movit
pectoribusque tenus media sublimis in aede
constitit atque oculos circumtulit igne micantes.
675 territa turba pavet; cognovit numina castos
evinctus vitta crines albente sacerdos:
'en, deus est, deus est! animis linguisque favete,
quisquis ades,' dixit, 'sis, o pulcherrime, visus
utiliter populosque iuves tua sacra colentes.'
680 quisquis adest, visum veneratur numen, et omnes
verba sacerdotis referunt geminata piumque
Aeneadae praestant et mente et voce favorem.
adnuit his motisque deus rata pignora cristis
et repetita dedit vibrata sibila lingua.
685 tum gradibus nitidis delabitur oraque retro
flectit et antiquas abiturus respicit aras
adsuetasque domos habitataque templa salutat.
inde per iniectis adopertam floribus ingens
serpit humum flectitque sinus mediamque per urbem
690 tendit ad incurvo munitos aggere portus.

[**EFPU**[3]**W ae**[2]**hnr**$\mathbf{s_1s_2}$**v**] 658 metum **Wv** || 660 prospice **h** respice $\mathbf{s_1}$ | visum **Wn**$\mathbf{s_1s_2}$ | ut *om.* **n** || 662 corpora] pectora **r** || 667 conveniunt **EU**[3]**We**[2]**nr** perveniunt **FPahv** || 670 misit **EU**[3]**ae**[2]**nr** movit **FPWhv** (*ex 672?*) || 671–672 *in marg.* **W**$\mathbf{s_2}$ || 674 igne] ille **n** | cremantes **P**[1] || 675 castos **Eae**[2]**rv** castus **A** custos **a**[2] || 677 en **FPWan**$\mathbf{s_1}$**v**[1] et **EU**[3]**e**[2]**hr**$\mathbf{s_2}$ | est[1]] en **n** || 678 adest **Whnrv** (*ex 680*) || 680 visum] iussum **hv** | venerantur **E** | numen veneratur **P** || 682 et voce et mente **Whv** || 685 tunc **Whv** | nitidis] niveis **WP**[2] mitis **n**[2] | elabitur **Whv** || 686 flexit $\mathbf{s_1}$ | habiturus **F**[2]**PU**[3]**rv**[1] || 688 iniectis] ingentis **U**[3] || 690 ad] et **Wh**$\mathbf{s_2}$

restitit hic agmenque suum turbaeque sequentis
officium placido visus dimittere vultu
corpus in Ausonia posuit rate; numinis illa
sensit onus pressa estque dei gravitate carina.
695 Aeneadae gaudent caesoque in litore tauro
torta coronatae solvunt retinacula navis.
inpulerat levis aura ratem: deus eminet alte
inpositaque premens puppim cervice recurvam
caeruleas despectat aquas modicisque per aequor
700 Ionium zephyris sextae Pallantidos ortu
Italiam tenuit praeterque Lacinia templo
nobilitata deae Scylaceaque litora fertur;
linquit Iapygiam laevisque Amphrisia remis
saxa fugit, dextra praerupta Celennia parte
705 Romethiumque legit Caulonaque Naryciamque
evincitque fretum Siculique angusta Pelori
Hippotadaeque domos regis Temesesque metalla
Leucosiamque petit tepidique rosaria Paesti.
inde legit Capreas promunturiumque Minervae
710 et Surrentino generosos palmite colles
Herculeamque urbem Stabiasque et in otia natam
Parthenopen et ab hac Cumaeae templa Sibyllae.
hinc calidi fontes lentisciferumque tenetur
Liternum multamque trahens sub gurgite harenam
715 Volturnus niveisque frequens Sinuessa colubris
Minturnaeque graves et quam tumulavit alumnus

708 (rosaria Paesto) *clausulam imitatur Martialis 12.31.3*

[**EFP**U^3**W** ae^2hnrs_1s_2v] **691** restitit] respicit ns_2 | turbamque sequentem v || **694** pressa estque EU^3e^2 (*cf. 14.801*) pressaque A | pressamque – carinam h | carina est s_1v || **696** navis] classis e^2 || **698** puppi – recurva r || **700** sexto Ws_1 || **701** templo W^1 (*Heinsius*) templa A || **702** nobilitat(a)e $E^1F^1W^1$hs_2 | deae EF^1 (W^1)s_2 dea A | Scylaceaque *Salmasius* scylleaque A || **703** iapygiam E iapigiam A iam phrigiam F | laevisque] levibus $F^2s_1s_2$ laevaque U^3 | amphrisia EW e^2nr amphisia A || **704** Celennia] ceraunia W *et sscr. man. al.* U^3 || **705** romechiumque U^3 romic(t)iumque Ws_2 | caulonaque EU^3Ws_1s_2 caunolaque *et peius* A | nariciumque Ws_2 || **707** domos U^3Whr domus A | Temesesque *ex* Ea || **708** leucosiamque W (*Ciofanus*) leucoriamque A leucosamque v || **709** promunturiumque En promunct- FPe^2h promuct- W promont- U^3v || **710** surrentino(s *sscr.*) generoso(s *eras.*) W || **711** stabiamque n || **714** liternum h *et per corr.* W linternum A || **715** volturnus EPe^2r vuolturnus F vulturnus A | colubris] columbis *e duobus codd. Heinsius* || *post* **716** *in textu* illis litoribus dantem post temporis urbi / servantemque pie caietam nomina fam(a)e *Ambros. F 102 et E 54, Canon. vii, Guelf. 13.9*

Antiphataeque domus Trachasque obsessa palude
et tellus Circaea et spissi litoris Antium.
huc ubi veliferam nautae advertere carinam
720 (asper enim iam pontus erat), deus explicat orbes
perque sinus crebros et magna volumina labens
templa parentis init flavum tangentia litus.
aequore placato patrias Epidaurius aras
linquit et hospitio iuncti sibi numinis usus
725 litoream tractu squamae crepitantis harenam
sulcat et innixus moderamine navis in alta
puppe caput posuit, donec Castrumque sacrasque
Lavini sedes Tiberinaque ad ostia venit.
Huc omnes populi passim matrumque patrumque
730 obvia turba ruit, quaeque ignes, Troica, servat,
Vesta, tuos, laetoque deum clamore salutant;
quaque per adversas navis cita ducitur undas,
tura super ripas aris ex ordine factis
parte ab utraque sonant et odorant aëra fumis,
735 ictaque coniectos incalfacit hostia cultros.
iamque, caput rerum, Romanam intraverat urbem:
erigitur serpens, summoque adclinia malo
colla movet sedesque sibi circumspicit aptas.
scinditur in geminas partes circumfluus amnis
740 (Insula nomen habet) laterumque a parte duorum
porrigit aequales media tellure lacertos.
huc se de Latia pinu Phoebeius anguis
contulit et finem specie caeleste resumpta
luctibus inposuit venitque salutifer urbi.
745 Hic tamen accessit delubris advena nostris:

729—730 (tota te plebis populique passim turba conlaudat) *sic imitatur Walahfrid Strabo 77.17*

[EFPU^3W ac^2hnr$s_1$$s_2$v] **717** trachasque E$U^3$n tracasque FPa$e^2$rv thracasque h tracinque W || **718** spissi] fissi U^3 | antium War^1 *et per corr.* FU^3 antiuum E^1 anchium U^3 (*primo*) antrum W^3h ancum P anxur $P^2$$W^2nr^2$ ancon $E^2$$e^2$v || **719** huc] hac W | evertere n obvertere s_2 || **720** pontus] portus e^2 ventus n^1 || **721** voluntia F (*corr.*) || **723** pacato F^1nr || **724** sibi iuncti h || **725** crepitantis] trepidantis r || **726** innisus h || **728** ostia Ea hostia A || **729** huic r | omnis *Riese* | matrumque senumque hs_2v iuvenumque senumque W matrumque nurumque $n^1$$s_1$ || **730** servant n || **735** ictaque] tactaque E || **736** rerum] mundi $P^1$$s_1$ || **737** summo E | ac(d)clinia Wr acclivia A || **742** se de latia hv *et per corr.* We^3 sede lata E se delata A || **744** orbi P || **745** huc r

Caesar in urbe sua deus est; quem Marte togaque
praecipuum non bella magis finita triumphis
resque domi gestae properataque gloria rerum
in sidus vertere novum stellamque comantem,
750 quam sua progenies. neque enim de Caesaris actis
ullum maius opus quam quod pater exstitit huius.
scilicet aequoreos plus est domuisse Britannos
perque papyriferi septemflua flumina Nili
victrices egisse rates Numidasque rebelles
755 Cinyphiumque Iubam Mithridateisque tumentem
nominibus Pontum populo adiecisse Quirini
et multos meruisse, aliquos egisse triumphos,
quam tantum genuisse virum? quo praeside rerum
humano generi, superi, favistis abunde.
760 Ne foret hic igitur mortali semine cretus,
ille deus faciendus erat; quod ut aurea vidit
Aeneae genetrix, vidit quoque triste parari
pontifici letum et coniurata arma moveri,
palluit et cunctis, ut cuique erat obvia, divis
765 'adspice' dicebat, 'quanta mihi mole parentur
insidiae quantaque caput cum fraude petatur,
quod de Dardanio solum mihi restat Iulo.
solane semper ero iustis exercita curis?
quam modo Tydidae Calydonia vulneret hasta,
770 nunc male defensae confundant moenia Troiae;
quae videam natum longis erroribus actum
iactarique freto sedesque intrare silentum
bellaque cum Turno gerere, aut, si vera fatemur,
cum Iunone magis! quid nunc antiqua recordor
775 damna mei generis? timor hic meminisse priorum
non sinit: in me acui sceleratos cernitis enses?
quos prohibete, precor, facinusque repellite neve
caede sacerdotis flammas extinguite Vestae!'
Talia nequiquam toto Venus anxia caelo

[**EFPU^3W ae^{2}hnrs_1s_2v**] **750. 749 n** || **751** ullum est **h** || **755** *nomina sic Naugerius, varie corrupta in codd.* || **759** cavistis **W** *Laur. 36.14* || **760** ne **Pn^{2}r** *et per corr.* **v** ni **A** || **763** et *om.* **n** || **765** parantur **P** || **767** solum] quicquid **n** || **768** iniustis **F^{2}s$_2$** || **769** vulnerat **We^{2}n** || **770** confundunt **n** || **771** longis] tantis **P^1** || **772** iactarique] luctarique **n** || **776** in me acui **A** in mea cui **Ev** en me acui **h** *inde* en acui *Riese* | in mea (viscera latos *in ras.*) **P^2** || **778** extinguere **n** (*corr.*)

780 verba iacit superosque movet; qui rumpere quamquam
ferrea non possunt veterum decreta sororum,
signa tamen luctus dant haud incerta futuri.
arma ferunt inter nigras crepitantia nubes
terribilesque tubas auditaque cornua caelo
785 praemonuisse nefas. solis quoque tristis imago
lurida sollicitis praebebat lumina terris.
saepe faces visae mediis ardere sub astris,
saepe inter nimbos guttae cecidere cruentae;
caerulus et vultum ferrugine Lucifer atra
790 sparsus erat, sparsi lunares sanguine currus;
tristia mille locis Stygius dedit omina bubo,
mille locis lacrimavit ebur, cantusque feruntur
auditi sanctis et verba minantia lucis.
victima nulla litat, magnosque instare tumultus
795 fibra monet, caesumque caput reperitur in extis;
inque foro circumque domos et templa deorum
nocturnos ululasse canes umbrasque silentum
erravisse ferunt motamque tremoribus urbem.
Non tamen insidias venturaque vincere fata
800 praemonitus potuere deum, strictique feruntur
in templum gladii; neque enim locus ullus in urbe
ad facinus diramque placet nisi curia caedem.
tum vero Cytherea manu percussit utraque
pectus et Aeneaden molitur condere nube,
805 qua prius infesto Paris est ereptus Atridae
et Diomedeos Aeneas fugerat enses.
talibus hanc genitor: 'sola insuperabile fatum,
nata, movere paras? intres licet ipsa sororum
tecta trium: cernes illic molimine vasto
810 ex aere et solido rerum tabularia ferro,

[EFPU^{3}W ae^{2}hnrs$_1$s$_2$v] **783** intra **s$_1$s$_2$** | nubes—nigras **U^3** || **785** permonuisse **U^3** || **789.788** **e^2** || **789** vultus **n** || **790** erat] et **n** | cursus **hv** || **791** *inter lin. et in marg.* **E^3** | Stygius] tristis **n^1** || **793** minantia] sonantia **n^1** vocantia **n^2** || **794** magnos **a** || **797** silentes **e^2** || **798** erravisse] eripuisse **U^3** || **799** vincere] vincula **F** || **800** praemonitus] hii monitus **n** || **802—804** *om.* **U^3** || **803** manu **F^2** (*in ras.*) **P^{2}W** suum **A** | tum Cyth. suum palma perc. utr. **s$_2$** || **804** et] set **h** | aeneaden **v^2** *in ras.* aetherea **PWan^{2}r^2** (therea *ex 803*) aeth(erea *in ras.*) sedem (*expunct., cf. 831*) **F** interdum **E^{2}e^{2}n^1** *inde* intrepidum *temptavi* atra dum **r^1** tandem **h** Iliaden *Slater* || **806** et] qua **FU^{3}v** || **807** sola] (sola *in ras.*) o **v** solio **E^{1}P^{1}h** monet **P^2** | movet o superabile **U^3** || **808** paras] putas **Enrv** (*e corr.*)

quae neque concussum caeli neque fulminis iram
nec metuunt ullas tuta atque aeterna ruinas:
invenies illic incisa adamante perenni
fata tui generis. legi ipse animoque notavi
815 et referam, ne sis etiamnum ignara futuri.
hic sua conplevit, pro quo, Cytherea, laboras,
tempora, perfectis, quos terrae debuit, annis.
ut deus accedat caelo templisque colatur,
tu facies natusque suus, qui nominis heres
820 impositum feret unus onus caesique parentis
nos in bella suos fortissimus ultor habebit.
illius auspiciis obsessae moenia pacem
victa petent Mutinae, Pharsalia sentiet illum,
Emathiaque iterum madefient caede Philippi,
825 et magnum Siculis nomen superabitur undis,
Romanique ducis coniunx Aegyptia taedae
non bene fisa cadet, frustraque erit illa minata,
servitura suo Capitolia nostra Canopo.
quid tibi barbariem gentesque ab utroque iacentes
830 Oceano numerem? quodcumque habitabile tellus
sustinet, huius erit; pontus quoque serviet illi.
pace data terris animum ad civilia vertet
iura suum legesque feret iustissimus auctor
exemploque suo mores reget inque futuri
835 temporis aetatem venturorumque nepotum
prospiciens prolem sancta de coniuge natam
ferre simul nomenque suum curasque iubebit
nec, nisi cum †senior similes† aequaverit annos,

838 sqq. *locum de Augusto in deum verso respexit Seneca Apocol. 9.5*

[**EFPU^{3}W ae^{2}hnrs$_1$s$_2$v**] **811** concussum] concursum **h** occursus **s$_1$** || **813** incisa **EWe^{2}nrv^2** inclusa **FPU^{3}ah** || **815** ne sis] nescis **h** | etiamnum **h** etiam nunc **nr** etiam (nunc *sscr.*) **F** //iam π// **P** etiam haud **E** iam nunc **U^{3}W** (*in ras.*) iam non **av^2** *et e corr.* **U^3** || **817** terrae quos **U^3** || **818** colatur] locetur **Ee^{2}n^{1}r** || **819** suus] tuus **F^{1}P^{1}hn^1** | nominis **Wa^{2}r^{2}s$_2$** numinis **A** || **821** sui **h** || **824** emathiaque **P^{2}ae^{2}hnr^2** emathi(a)eque **EFP^{1}U^{3}Wv** emathiique *Ambros. H 65, Guelf. 3034* (*Naugerius*) || **825** superabitur] reparabitur **W** || **829** barbariem **U^{3}Wae^{2}n** -am **EFPh** barbari(cas *in ras.*) **v** | gentes **EP^{1}av** || **834** reget] geret **P^{1}U^{3}h** || **836** coniuge] virgine **h** || **837** iubebit] videbit **F^{2}U^{3}Wns$_1$** || **838** senior similes **A** *alterutrum corruptum* Pylio sim. *Boissonade* imperio sim. *Madvig* sen. Pylios *Heinsius* sen. meritis *Housman* sen. titulis *Slater* | sen. patrios (*ex* **P^2**) superaverit *Lenz*

aetherias sedes cognataque sidera tanget.
840 hanc animam interea caeso de corpore raptam
fac iubar, ut semper Capitolia nostra forumque
divus ab excelsa prospectet Iulius aede.'
Vix ea fatus erat, media cum sede senatus
constitit alma Venus nulli cernenda suique
845 Caesaris eripuit membris nec in aëra solvi
passa recentem animam caelestibus intulit astris,
dumque tulit, lumen capere atque ignescere sensit
emisitque sinu: luna volat altius illa
flammiferumque trahens spatioso limite crinem
850 stella micat natique videns bene facta fatetur
esse suis maiora et vinci gaudet ab illo.
Hic sua praeferri quamquam vetat acta paternis,
libera fama tamen nullisque obnoxia iussis
invitum praefert unaque in parte repugnat.
855 sic magnus cedit titulis Agamemnonis Atreus,
Aegea sic Theseus, sic Pelea vicit Achilles,
denique, ut exemplis ipsos aequantibus utar,
sic et Saturnus minor est Iove: Iuppiter arces
temperat aetherias et mundi regna triformis,
860 terra sub Augusto est; pater est et rector uterque.
Di, precor, Aeneae comites, quibus ensis et ignis
cesserunt, dique Indigetes genitorque Quirine
urbis et invicti genitor Gradive Quirini
Vestaque Caesareos inter sacrata Penates
865 et cum Caesarea tu, Phoebe domestice, Vesta,
quique tenes altus Tarpeias Iuppiter arces,
quosque alios vati fas appellare piumque est:
tarda sit illa dies et nostro serior aevo,
qua caput Augustum, quem temperat, orbe relicto
870 accedat caelo faveatque precantibus absens!

[**$EFPU^3W$ $ae^2hnrs_1s_2v$**] **840** hunc natum—raptum **PU^3v** || **842** perspectat **U^3** || **843** *om.* **n** || **844** constitit] tunc stetit **n** | alma] ipsa **r** || **845** neque **We^2hs_2v** | aere **Wa** || **846** intulit] instruit **P^1** impulit **a** || **847** lumen **F^2e^2a** lucem **Whs_2** numen **A** | ignoscere **U^3n** | sentit **r** || **848** emisitque sinu luna **W** -que *om.* **E** sinu una **P** simul una **v** simul luna **U^3hs_1** simul (simul *in ras.*) **F^2** simul simul evolat **Eae^2nr** || **849** flammigerumque **P^1s_1** | limite] lumine **an** | crinem] sidus **r** || **855** magni **U^3** magnis **ahs_1** | cecidit **$E(F)(P)U^3a^1r$** || **856** vincit **ns_1** || **857** ipsos] divis **h** || **861** Di, precor] deprecor **U^3** || **866** altas **PWs_1** | arces] aedes **e^2** || **867** est *om.* **n** || **868** serior] tardior **s_2v** || **869** qua] quo **U^3** | augusti **s_1** | quem] quod **U^3W** | temperat] rexerat **h** || **870** accedet **as_2**

Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignes
nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.
cum volet, illa dies, quae nil nisi corporis huius
ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi:
875 parte tamen meliore mei super alta perennis
astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum,
quaque patet domitis Romana potentia terris,
ore legar populi, perque omnia saecula fama,
siquid habent veri vatum praesagia, vivam.

871 (iam opus exegi) *Pseudoacr. in Horat. c. 3.30.1* || 878—879 (ore ... vivam) *Petrus Blesensis epist. 77*

[**EFPU**[3]**W ae**[2]**hnrs**$_1$**s**$_2$**v**] 871 ignis **e**[2]**hs**$_1$ || 873 cum] dum **n** | nil] nec **h** || 874 finiet **U**[3] || 876 ferat **n** | indelebile **U**[3]**Wnv** *et per corr.* **P** indeflebile **EFP**[1] **ae**[2]**h** || 877 domitis] debitis **r** (*corr.*)

INDEX NOMINVM